

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כְּכֹל לְבַבְכֶם וּכְכֹל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּכָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי גְבוּיָם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּנוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְּפִלָּל בְּתַפִּילִּין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלָל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְתַּחֲלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנִיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַן: יֵשֹׁא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, כְּכֹל לְבָבְךָ וּכְכֹל נַפְשְׁךָ וּכְכֹל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

ק

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדָוִד מְזֻמָּר נֶאֱמַר יְהוָה | לְאֹדְנִי שָׁב לִימִינִי עַד-אֲשִׁית אֲיִכְיָךְ הַדָּם לְרִגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֵינֶיךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רִיחַ בִּקְרֹב אֲיִכְיָךְ: ג עֲמֹךְ נִרְבַּח בְּיוֹם חִילְךָ בַּהֲרִירִי-קֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לֶךְ טַל יִלְדְּתֶךָ: ד נִשְׁפַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אֶתְהִיכֶן לְעוֹלָם עַל-דִּבְרָתִי מִלְּבִי-צָדֵק: ה אֹדְנִי עַל-יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם-אֲפֹ מְלָכִים: ו יָדִין בְּגוֹיִם מְלֹא גִּוְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל-אֶרֶץ רִבְה: ז מִנְחַל בְּרִדְךָ יִשְׁתָּה עַל-פֶּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':
א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל-לֵבב בְּסֹד יִשְׂרָאֵל וְעֵדָה: ב גְּדִלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים לְכָל-חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִי-הֲדָר פִּעְלֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמֶדֶת לָעֶד: ד זָכַר עֲשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחֲמוֹם יְהוָה: ה טָרַף נִתַּן לִירֵאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לֵתֵת לָהֶם נִחְלָת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל-פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעֶד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֱמֶת וַיִּשְׂר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צֹה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֹאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת יְהוָה שֶׁכֵּל טוֹב לְכָל-עֲשִׂיהֶם תְּהַלְלוּ עֲמֶדֶת לָעֶד:

אגרות קודש

ב"ה, י"ז טבת, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי"ב טבת.

בתמהון גדול קראתי אשר התחיל לחזור דא"ח אבל לא נתנו לו לגמור המאמר.

אשר אף שהמליצו בעד מנהג זה [בכדי שלא לבייש], גם בזה אנו אין לנו אלא הוראת נשיאנו כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר הורה לגמור המאמר כולו [והרוצה לצאת יד"ח מנהג הסביבה - להתחיל עוד הפעם ובפעם השני להפסיק], והרי כמה מאלו הנמצאים באה"ק ת"ו היו גם באותו מעמד בפולין בשנת תרצ"ו, ולפלא שלא פרסמו הוראה זו, ועכ"פ כדאי לפרסמה עתה, וק"ל...

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ 47,000 עותקים

מתוכם הודפסו

4,000 עותקים על ידי - אחים דויטש תעשיות טקסטיל בע"מ

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב לפאקס : 03-9606108 או למייל: Israel@DvarMalchus.Org או USA @DvarMalchus.Org

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	יט) מסכת ערכין עם ביאורים	מדף ב עד דף ח	קיב
ב) מזמורי תהלים קי"א קי"א	ג	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		
ג) מאמר ד"ה לכן אמור לבני ישראל גוי שבת פרשת וארא, מברכים החודש שבט ה'תשח"י	ה	כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	אדמו"ר הזקן	קמ
ד) שיחת ש"פ וארא, מברכים החודש שבט ה'תשח"י	כד	כא) שולחן ערוך הלכות שבת	אדמו"ר הזקן	קמא
ה) לקוטי שיחות – כ"ד טבת		כב) תורה אור	אדמו"ר הזקן	קמב
ו) (בלה"ק) כרך טז	כט	כג) שערי אורה	אדמו"ר האמצעי	קמה
ז) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	לג	כד) מאמרי הצ"צ – תרי"ד-תרט"ו	אדמו"ר ה"צמח צדק"	קמה
ח) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה ז"ל שניאורסאהן חובת ג	לד	כה) תורת שמואל תרל"ב	אדמו"ר מוהר"ש	קמו
ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וארא	לה	כו) שיעורים בהמשך המאמרים תער"ב	אדמו"ר מוהרש"ב	קמו
י) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת וארא	לו	כז) ספר המאמרים ה'תרפ"ו	אדמו"ר מוהריי"צ	קמח
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)		כח) לקוטי דיבורים	אדמו"ר מוהריי"צ	קמח
יב) לשבוע פרשת וארא	נט	כט) רשימת תרנ"ב	אדמו"ר מוהריי"צ	קמט
יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וארא	ע	ל) אגרות קודש	אדמו"ר מוהריי"צ	קנ
יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	עג	לא) חומש לקריאה בציבור	קנא	
שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:		לב) לוח זמנים לשבוע פרשת וארא	קנח	
יז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וארא	עו	לג) סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש	קנט	
יח) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וארא	קב			
יט) – ספר המצוות לשבוע פרשת וארא	קו			
יז) נביאים וכתובים				
שמואל-ב פרק יח, תהלים פרק מ	קט			
יח) עין יעקב מסכת יומא	קיא			

1 לְכֵן אָמַר לְבָנִי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הוֹי' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם גּוֹ' וְהִצַּלְתִּי
2 גּוֹ' וְגָאֲלְתִּי גּוֹ' וְלִקְחֹתִי גּוֹ'¹, וְאֵיתָא² מוֹבָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה פְּרָשָׁת
3 וְאַרְאָא³ ד' גְּאוּלוֹת (לְשׁוֹנוֹת בִּטּוּיִם שֶׁל גְּאֻלָּה) יֵשׁ כָּאן בִּפְסוּקִים
4 אֵלֶּה: "וְהוֹצֵאתִי", "וְהִצַּלְתִּי", "וְגָאֲלְתִּי", וְלִקְחֹתִי", כִּנְגֵד ד' גְּזֵרוֹת שְׁגֹזֵר

5 עֲלֵיהֶן פְּרָעָה, וּכְנָגֵדן כִּנְגֵד
6 ד' הִלְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה תִּקְנֵנוּ
7 חֲכָמִים לְשׁוֹנוֹת ד' כּוֹסוֹת יִין
8 בְּלִיל הַפֶּסַח, וְהִינוּ, שְׂד'
9 לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה הֵם
10 כִּנְגֵד הַגְּאֻלָּה מִמְצָרִים.

11 וּבְמִדְרַשׁ רַבָּה פְּרָשָׁת
12 וַיֵּשֶׁב⁴ אֵיתָא מוֹבָא לְהִפֵּךְ,
13 שְׂד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה
14 הֵם לֹא כִנְגֵד הַגְּאוּלָּה מִמְצָרִים
15 אֵלֹא כִנְגֵד ד' מַלְכוּתִית
16 הָאוֹמוֹת שֶׁתַּחַת מִמְשַׁלְתֶּם הֵיוּ בְנֵי
17 יִשְׂרָאֵל בְּגִלוֹת (דְּהִינוּ ד'
18 הַגְּלִיּוֹת), וּמִזְהָ מוֹכֵן,
19 שְׂבִד' הִלְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה
20 נִכְלָלָת גַּם הַגְּאֻלָּה
21 הָעֵתִידָה שֶׁתִּהְיֶה גְּאוּלָּה
22 מִהַמְלָכוֹת הָרַבִּיעִית (מַלְכוּת אֲדוֹם)
23 שֶׁתַּחַת מִמְשַׁלְתָּה נִמְצָאִים בְנֵי
24 יִשְׂרָאֵל בְּגִלוֹת הָאֲחֵרוֹנָה). וַיֵּשׁ
25 לּוֹמֵר, שְׁגַם לְפִי דְבָרִי
26 הַמִּדְרַשׁ רַבָּה בְּפִרְשָׁת
27 וְאַרְאָא שְׂד' הִלְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה
28 הֵם כִּנְגֵד ד' הַגְּזֵרוֹת שְׁגֹזֵר פְּרָעָה
29 עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, כִּכֵּל זֹאת
30 שְׂיִיכִים ד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל
31 גְּאֻלָּה שֶׁבִּפְסוּקִים אֵלֹו גַּם
32 לְגְּאֻלָּה הָעֵתִידָה, דְּכִין
33 שְׁכִנְגֵדן כִּנְגֵד ד' לְשׁוֹנוֹת
34 הַגְּאוּלָּה הֵלֵל תִּקְנֵנוּ חֲכָמִים
35 ד' כּוֹסוֹת, וְהָרִי יָדוּעָ⁵
36 שְׂבִד' כּוֹסוֹת הָרָאשׁוֹנוֹת
37 שְׁשׁוּתִים אוֹתֵן הָאֲחֵת בְּקִידוֹשׁ
38 וְהַשְּׁנִייה בְּסִיּוֹם אֲמִירַת "מִגִּיד"
39 וּבִרְכַּת "אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ" עַל יִצְיָאֵת
40 מִצְרַיִם שְׂיִיכִים לְגְּאֻלָּת מִצְרַיִם, וְכ' כּוֹסוֹת הַשְּׁנִיּוֹת שְׁשׁוּתִים אוֹתֵן

41 הָאֲחֵת בְּסִיּוֹם בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן וְהַשְּׁנִייה בְּסִיּוֹם אֲמִירַת הֵלֵל וּבִפְרָט כּוֹס הָרַבִּיעִי
42 שִׁיף לְגְּאֻלָּה הָעֵתִידָה, נִמְצָא, שְׁגַם הַגְּאֻלָּה הָעֵתִידָה וְלֹא רַק
43 הַגְּאוּלָּה מִמְצָרִים נִרְמָזָת בְּד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה.

44 וְכֵן אֵיתָא (מוֹבָא) בְּהֵרָ⁶ שְׁכִנְגֵד אַרְבַּע הַגְּאֻלוֹת מֵאַרְבַּע הַמַּלְכוּתִּית
45 שֶׁתַּחַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְצָאִים
46 בְּגִלוֹת אוֹמְרִים ד' פְּעָמִים
47 אֲמַת קֹדֶם אֲמִירַת עֲזֹרָת –
48 "עֲזֹרָת אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ'" לֵאחֶר
49 קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שְׁחִירָת ("אֲמַת
50 וַיֵּצִיב" וְכוּ') וְד' פְּעָמִים
51 אֲמַת בְּעֲזֹרָת ("אֲמַת אֲשֶׁרִי
52 אִישׁ וְכוּ'"). וְכִין שְׁכִנְגֵד ד'
53 לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה
54 אוֹמְרִים ד' פְּעָמִים אֲמַת
55 ב' פְּעָמִים, קֹדֶם עֲזֹרָת
56 וּבְעֲזֹרָת, כּוֹפְלִים אֶת אֲמִירַת
57 'אֲמַת' אַרְבַּע פְּעָמִים וּבִסֵּךְ הַכֵּל
58 אוֹמְרִים 'אֲמַת' שְׁמוֹנָה פְּעָמִים
59 הָרִי מוֹכֵן שְׂבִד' לְשׁוֹנוֹת
60 שֶׁל גְּאֻלָּה יֵשְׁנָם ב'
61 עֲנִינִים, עֲנִין הָא', כְּפִי
62 שְׂשִׁיכִים לְגְּאֻלָּת מִצְרַיִם
63 (וְנִתְקַנוּ כִּנְגֵד ד' גְּזֵרוֹת שְׁגֹזֵר
64 פְּרָעָה), וְעֲנִין הַב', כְּפִי
65 שְׂשִׁיכִים לְד' הַגְּאֻלוֹת
66 מִד' הַגְּלִיּוֹת, שְׂבִדָּה
67 נִכְלָלָת גַּם הַגְּאֻלָּה
68 הָעֵתִידָה. וּמִדְבָּרִי הִזְהֵר
69 הָאוֹמֵר שְׁכּוֹפְלִים אֶת אֲמִירַת
70 "אֲמַת" שְׁכִנְגֵד הַגְּאוּלָּה מֵאַרְבַּעַת
71 הַמַּלְכוּתִּית יֵשׁ הוֹכְחָה
72 נוֹסֶפֶת שְׂבִד' מִדְרָשִׁים
73 הַנִּלְמָד הַמִּדְרַשׁ הָאוֹמֵר שֶׁאַרְבַּעַת
74 הִלְשׁוֹנוֹת מְכוּוֹנִים כִּנְגֵד הַגְּאוּלָּה
75 מִמְצָרִים, וְהַמִּדְרַשׁ הָאוֹמֵר
76 שֶׁאַרְבַּעַת הִלְשׁוֹנוֹת מְכוּוֹנִים כִּנְגֵד
77 הַגְּאוּלָּה הָעֵתִידָה לֹא פְּלִיגִי
78 אֲהַדְרִי אֵינָם חוֹלְקִים זֶה עַל
79 זֶה, אֲלֵא מִרְ אֲמַר חֲדָא זֶה

80 אֲמַר דְּבַר אֶחָד וּמִרְ אֲמַר חֲדָא זֶה אֲמַר דְּבַר אֶחָד, וְשְׁנִיָּהֶם אֲמַת.

בס"ד. שבת פרשת וארא, מברכים החודש שבט, ה'תשח"ו (הנחה בלתי מוגה)

לְכֵן אָמַר לְבָנִי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הוֹי' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם גּוֹ' וְהִצַּלְתִּי
וְגָאֲלְתִּי גּוֹ' וְלִקְחֹתִי גּוֹ'¹, וְאֵיתָא²
בְּמִדְרַשׁ רַבָּה פְּרָשָׁת וְאַרְאָא³ ד' גְּאוּלוֹת (לְשׁוֹנוֹת שֶׁל
גְּאֻלָּה) יֵשׁ כָּאן, כִּנְגֵד ד' גְּזֵרוֹת שְׁגֹזֵר עֲלֵיהֶן פְּרָעָה,
וּכְנָגֵדן תִּקְנֵנוּ חֲכָמִים ד' כּוֹסוֹת בְּלִיל הַפֶּסַח, וְהִינוּ, שְׂד'
לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה הֵם כִּנְגֵד הַגְּאֻלָּה מִמְצָרִים. וּבְמִדְרַשׁ
רַבָּה פְּרָשָׁת וַיֵּשֶׁב⁴ אֵיתָא שְׂד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה הֵם
כִּנְגֵד ד' מַלְכוּתִית (דְּהִינוּ ד' הַגְּלִיּוֹת), וּמִזְהָ מוֹכֵן, שְׂבִד'
הִלְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה נִכְלָלָת גַּם הַגְּאֻלָּה הָעֵתִידָה. וַיֵּשׁ
לּוֹמֵר, שְׁגַם לְפִי דְבָרִי הַמִּדְרַשׁ רַבָּה בְּפִרְשָׁת וְאַרְאָא
שְׂיִיכִים ד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה גַּם לְגְּאֻלָּה הָעֵתִידָה, דְּכִין
שְׁכִנְגֵדן תִּקְנֵנוּ חֲכָמִים ד' כּוֹסוֹת, וְהָרִי יָדוּעָ⁵ שְׂבִד' כּוֹסוֹת
הָרָאשׁוֹנוֹת שְׂיִיכִים לְגְּאֻלָּת מִצְרַיִם, וְכ' כּוֹסוֹת הַשְּׁנִיּוֹת
וּבִפְרָט כּוֹס הָרַבִּיעִי שִׁיף לְגְּאֻלָּה הָעֵתִידָה, נִמְצָא, שְׁגַם
הַגְּאֻלָּה הָעֵתִידָה נִרְמָזָת בְּד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה. וְכֵן
אֵיתָא בְּהֵרָ⁶ שְׁכִנְגֵד אַרְבַּע הַגְּאֻלוֹת אוֹמְרִים ד' פְּעָמִים
אֲמַת קֹדֶם עֲזֹרָת, וְד' פְּעָמִים אֲמַת בְּעֲזֹרָת. וְכִין שְׁכִנְגֵד
ד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה אוֹמְרִים ד' פְּעָמִים אֲמַת ב'
פְּעָמִים, קֹדֶם עֲזֹרָת וּבְעֲזֹרָת, הָרִי מוֹכֵן שְׂבִד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל
גְּאֻלָּה יֵשְׁנָם ב' עֲנִינִים, עֲנִין הָא', כְּפִי שְׂשִׁיכִים לְגְּאֻלָּת
מִצְרַיִם (ד' גְּזֵרוֹת שְׁגֹזֵר פְּרָעָה), וְעֲנִין הַב', כְּפִי שְׂשִׁיכִים
לְד' הַגְּאֻלוֹת מִד' הַגְּלִיּוֹת, שְׂבִדָּה נִכְלָלָת גַּם הַגְּאֻלָּה
הָעֵתִידָה. וּמִדְבָּרִי הִזְהֵר יֵשׁ הוֹכְחָה נוֹסֶפֶת שְׂבִד' מִדְרָשִׁים
הַנִּלְמָד אֲלֵא מִרְ אֲמַר חֲדָא זֶה אֲמַר דְּבַר אֶחָד, וְשְׁנִיָּהֶם אֲמַת.

(1) וארא ו, ו. (2) בכל הבא לקמן – ראה ד"ה לכן אמור לבנ"י תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח ע' פז ואילך). וראה גם ד"ה זה תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' קלט ואילך). וראה אוה"ת וארא ח"א ע' קכח ואילך. ח"ז ס"ע ב'תקפה ואילך. סה"מ תרל"ב ח"א ע' מז ואילך. תרל"ד ע' רנה ואילך. ד"ה לכן אמור וד"ה ועברתי תשכ"א (סה"מ תשכ"א ע' 238 ואילך; ע' 304 ואילך). (3) שמו"ר פ"ו, ד. (4) ב"ר פפ"ח, ה. (5) ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' לב. (6) ח"ב רטז, סע"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ב) וַיֹּכֵן זֶה הַמִּשְׁמָעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הַדְּבָרִים בְּהִקָּדִים תַּחֲלָה בִּיאֹר
2 הַמִּשְׁמָעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל כָּלִלוֹת עֲנִין הַגְּלוּת וְהַגְּאֻלָּה. דְּהֵנָּה, סִבַּת
3 הַגְּלוּת הוּא הַחֲטָא, כְּמֵאמֶר⁷ כִּי שְׂאוֹמְרִים בְּתַפִּילָּה וּמִפְּנֵי
4 חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ, וְהִינוּ שְׂעֲנִין הַגְּלוּת בְּרוּחָנִיּוֹת הַגּוֹרֵם
5 לַגְּלוּת הוּא הַחֲטָא, וְזֶהוּ

6 גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ, דְּפִרֹּשׁ 1
7 אֶרֶץ הוּא כְּמֵאמֶר 2
8 רְבוּתֵינוּ וְז"ל⁸ לָמָּה נִקְרָא 3
9 שְׁמָה שֶׁל הָאֲדָמָה אֶרֶץ 4
10 שְׂרָצְתָהּ לַעֲשׂוֹת רָצוֹן 5
11 קוֹנָה, וְעַל־יְדֵי הַחֲטָא 6
12 גָּלִינוּ מִבְּחִינַת אֶרֶץ זֶה 7
13 שְׂעִינָה הוּא עֲשִׂית רָצוֹן ה', 8
14 וְנִמְצָא, שְׁחָטָא הוּא עֲנִין 9
15 הַגְּלוּת בְּרוּחָנִיּוֹת, וְהוּא 10
16 הַחֲטָא סִבָּה גַם עַל הַגְּלוּת 11
17 הַגְּשָׁמִי. וּבְכַדִּי לַעֲצֹת 12
18 מִהַגְּלוּת וּלְכוּא לְגֵאֻלָּה 13
19 (בְּגִשְׁמִיּוֹת) צָרִיךְ לְתַקֵּן 14
20 תַּחֲלָה אֶת סִבַּת הַגְּלוּת 15
21 שֶׁהוּא הַחֲטָא, וְזֶהוּ עֲנִין 16
22 הַתְּשׁוּבָה, שְׂעַל־יְדָה 17
23 מִתְקַנֵּים אֶת הַחֲטָא 18
24 שֶׁהוּא עֲנִין הַגְּלוּת 19
25 הַרוּחָנִי, וְעַל־יְדֵי־זֶה 20
26 יוֹצֵאִים מִמִּילָא גַם 21
27 מִהַגְּלוּת הַגְּשָׁמִי. וְלִכֵּן 22
28 אֶמְרוּ⁹ אֵין יִשְׂרָאֵל 23
29 נִגְאָלִין אֵלָּא בְּתִשְׁבּוּבָה, 24
30 דְּהֵגַם שִׁישׁ בְּזֶה פְּלוּגְתָּא 25
31 מַחְלֻקָּת בֵּין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר 26
32 וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ¹⁰, לְגַבִּי אֹפֶן 27
33 הַגְּאֻלָּה הָאֵם תִּהְיֶה אַחֲרֵי שְׁבִי 28
34 יִשְׂרָאֵל יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה הֵנָּה 29
35 הַפְּלוּגְתָּא הַמַּחְלֻקָּת הִיא 30
36 רַק בְּאִפֶּן הַתְּשׁוּבָה, אִם 31
37 הַתְּשׁוּבָה תִּהְיֶה עַל־יְדֵי 32
38 שְׁהַקְבָּ"ה מַעֲמִיד עֲלֵיהֶם 33
39 מְלָךְ שְׁגֻרֹתָיו קִשּׁוֹת 34
40 כְּהֶמֶן כו'. וַיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה בֵּית 35
41 כִּירִיָּה, אוֹ שְׁעוֹשִׁים 36
42 תְּשׁוּבָה מַעֲצָמָם מֵאֲהָבָה, 37
43 אֲבָל לְכָל הַדְּעוֹת תִּהְיֶה 38
44 הַגְּאֻלָּה עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה 39
45 דִּןֶקָא בְּהַתָּאם לִמְאוּר שֶׁהַחֲטָא 40
46 הוּא סִבַּת הַגְּלוּת וְכַדִּי לְהִבְיֹא 41

47 אֶת הַגְּאֻלָּה צָרִיךְ לְשׁוּב בְּתִשְׁבּוּבָה וּלְבַטֵּל אֶת הַחֲטָא. וְזֶהוּ מָה שֶׁכָּתַב
48 הַרְמְבָּ"ם⁹ הַבְּטִיחָה תּוֹרָה שְׁסוּף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה
49 בְּסוּף גְּלוּתוֹ וּמִיד הֵן נִגְאָלִין. וְהִינוּ, שְׂעֲנִין
50 הַגְּאֻלָּה הַרוּחָנִית הוּא עֲנִין הַתְּשׁוּבָה, כִּי הַגְּלוּת הַרוּחָנִית הוּא
51 עֲנִין הַחֲטָא (כַּפְּ"ל), וְלִכֵּן

52 הַגְּאֻלָּה הַרוּחָנִית הוּא
53 עֲנִין הַתְּשׁוּבָה.
54 וּמִטַּעַם זֶה הֵנָּה בְּגִלּוּיִים
55 שִׁיתְּגַלּוּ עַל־יְדֵי מְלָךְ
56 הַמְּשִׁיחַ וְהוּא יִהְיֶה זֶה שִׁיפֵּעַל
57 אֶת הַדְּבָרִים הַרוּחָנִיִּים הַלְלוּ
58 וַיְגַלֵּה אוֹתָם כְּעוֹלָם יְהִיָּה גַם
59 עֲנִין הַתְּשׁוּבָה, כְּמֵאמֶר¹¹
60 הַזֹּהָר מְשִׁיחַ אֲתָא לְאַתְבָּא
61 צְדִיקָיָא בְּתִיבְתָּא בֹא
62 לְהַשִּׁיב צְדִיקִים בְּתִשְׁבּוּבָה, וְהִינוּ
63 לְפִי שֶׁהַתְּשׁוּבָה הִיא
64 הַגְּאֻלָּה בְּרוּחָנִיּוֹת, וְהִיא
65 הַתְּשׁוּבָה סִבָּה גַם עַל
66 הַגְּאֻלָּה בְּגִשְׁמִיּוֹת. וְכִיּוֹן
67 שְׁכָלִלוֹת עֲנִין הַגְּאֻלָּה
68 הוּא עֲנִין הַתְּשׁוּבָה, הֲרִי
69 מוֹכֵן, שְׂד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל
70 גְּאֻלָּה הֵם ד' מִדְּרָגוֹת
71 בְּתִשְׁבּוּבָה (כְּדִלְקָמֶן). וְד' לְשׁוֹנוֹת
72 אֵלּוּ שְׂיִיכִים
73 בְּעֶקֶר לְגֵאֻלָּת מַצְרִים
74 וְלְגֵאֻלָּה הַעֲתִידָה, כְּמִבּוּר
75 לְעִיל שְׁאִין סְתִידָה בֵּין הַמְּקוּרוֹת
76 הַמִּיחָסִים אֶת אַרְבַּעַת הַלְשׁוֹנוֹת
77 שֶׁל הַגְּאֻלָּה לְגֵאֻלָּת מַצְרִים
78 לְאֵלָּה שְׂמִיחָסִים אוֹתָם לְגֵאֻלָּה
79 הַעֲתִידָה, כִּי שְׁנֵי הַדְּבָרִים נְכוּנִים
80 לְהִיּוֹת שְׂפָהֶם בְּגֵאֻלָּת
81 מַצְרִים וּבְגֵאֻלָּה הַעֲתִידָה עֲנִין
82 הַגְּאֻלָּה הוּא בְּשִׁלְמוֹת,
83 שְׁהִי הַגְּאֻלָּה מִשְׁאָר
84 הַגְּלִיּוֹת כְּמוֹ גְלוּת בְּכָל לְמִשְׁלַ
85 לֹא הִיָּתָה גְּאֻלָּה שְׁלָמָה
86 מְכַל בְּחִינּוֹת וְלֹא כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
87 נִגְאָלוּ בָּהּ רַק גְּאֻלָּת מַצְרִים
88 הִיָּתָה גְּאֻלָּה שְׁלָמָה וְאִף

(7) בַּתְּפִלַּת מוֹסֵף דִּי"ט. (8) ב"ר פ"ה, ח. (9) רמב"ם הל' תְּשׁוּבָה פ"ז ה"ה. (10) סְנֵה־רִינָן צו', ב.

(11) לְקוֹנֵת ר"ה נח, ד. הַאֲזִינוּ עַה, סַע"ב. שְׁמַע"צ צב, ב. שְׁה"ש מַה, א. שֶׁם נ, סַע"ב. וְרֵאזָה זֶהר

ח"ג קנג, ב.

ביאור בדרך אפשר

1 אחד מבני ישראל לא נשאר בגלות מצרים, ובפֿרט הגֵּאֶלָה הֶעֱתִידָה
2 שְׁתֵּהִיָּה גֵּאֶלָה שְׁלֹמָה בתכלית השלימות כי היא תהיה גאולה נצחית
3 שְׁאִין אַחֲרֶיהָ גְלוּת¹², וְלֹכֵן הִנֵּה גַם עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה שמביאה
4 את הגאולה השלימה (של יציאת מצרים ושל הגאולה העתידה) צְרִיכָה
5 לְהִיטֹת תשובה בְּשִׁלְמוֹת,
6 הֵיִינוּ כָּל ד' הַמְדַּרְגּוֹת
7 שְׁבִתְשׁוּבָה, וְעַל־יָדֵי
8 שְׁלֵמוֹת הַתְּשׁוּבָה נַעֲשֶׂה
9 שְׁלֵמוֹת הַגֵּאֶלָה ואי אפשר
10 לפעול גאולה שלימה על ידי
11 תשובה לא שלימה.
12 וְכֵן הוּא גַם כֵּן עֲבֻדָּה
13 דִּיצִיאת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם
14 וְיוֹם (שְׁהָרִי בְּכָל יוֹם
15 צְרִיכָה לְהִיטֹת זְכִירַת
16 יְצִיאת מִצְרַיִם והמשמעות
17 הפנימית של החובה להזכיר את
18 יציאת מצרים בכל יום היא
19 שהעבודה הרוחנית של יציאת
20 מצרים, במובן של גאולה ויציאה
21 מהמצרים וההגבלות ברוחניות,
22 צריכה להיות בכל יום ויום)¹³,
23 שְׁצִרִיכִים לְהִיטֹת בָּהּ
24 בִּיצִיאת מִצְרַיִם הרוחנית שבכל
25 יום ויום כָּל ד' הַבְּחִינֹת
26 שְׁבִתְשׁוּבָה, כפי שיבואר
27 להלן שיש שתי בחינות
28 ב'תשובה תתאה' ושתי בחינות
29 ב'תשובה עילאה' ובסך הכל
30 ארבע בחינות (דרגות) בתשובה
31 וְזֶהוּ עֲנִין ד' פְּעָמִים אֲמַת
32 ולכן ארבעת הלשונות של
33 הגאולה קשורים בעובדה
34 שבכרכות קריאת שמע של
35 שחרית אומרים ארבע פעמים
36 "אמת", כִּי כָּלֹלִת עֲנִין הַתְּשׁוּבָה הוּא הֶהֱתַקְשְׁרוֹת (פֶּאֶרְבִּינְדֵּן
37 זִיף להתקשר ולהתחבר) עִם
38 והמוחלטת ככתוב וְאֲמַת הוֹי' לְעוֹלָם¹⁴, שְׁהָרִי עַל־יָדֵי הַחֲטָא
39 נַעֲשֶׂה האדם נִפְרָד ומרוחק מְאֻמַּת הוֹי', וְעַל־יָדֵי הַתְּשׁוּבָה חוֹזֵר
40 וּמִתְקַשֵּׁר ומתחבר עִם אֲמַת הוֹי', וְד' פְּעָמִים אֲמַת הַנוֹכְרִים
41 בכרכות קריאת שמע כנ"ל הֵם ד' אֲוִפְנִים בְּתְשׁוּבָה שְׁעִינָה התקשרות
42 והתחברות עם הקדוש-ברוך-הוא בארבעה אופנים שונים, שהם התחברות עם

ביאור בדרך אפשר

43 ד' בְּחִינֹת בְּאֲמַת הוֹי', שֶׁהֵם כְּנֶגֶד ד' אוֹתִיּוֹת שֶׁם הוֹי' שהם
44 יו"ד, ה"א, ו"ו, ו"א, ה"א.
45 והולך ומבאר את המשמעות הפנימית של ארבעת הדרגות בתשובה (הקשורות
46 בארבעת הלשונות של גאולה) שכנגד ארבעת האותיות של שם הוי'.
47 וְכָלֹלִת הַעֲנִין בְּזֶה,
48 כְּמִבְּאֵר ב' לְקוּטִי תוֹרָה¹⁵
49 בְּאַרְכָּה שֵׁישׁ שְׁתֵּי
50 בְּחִינֹת תְּשׁוּבָה, תְּשׁוּבָה
51 תַּתָּא תשובה תחתונה
52 וְתְשׁוּבָה עֵילָאָה תשובה
53 עילויה, כִּי תְשׁוּבָה הֵיִינוּ
54 תְּשׁוּבָה ה' החטא פוגם באות
55 ה"א של שם הוי' והתשובה
56 שמורכבת מהאותיות תשוב ה'
57 מתקנת את הפגם ומשיבה
58 ומחזירה את האות ה' למקומה,
59 וְכִיּוֹן שֵׁישׁ בשם הוי' שתי
60 אותיות ה"א - הראשונה הנקראת
61 ה' תַּתָּא תחתונה וְה'
62 עֵילָאָה השנייה הנקראת ה'
63 עילויה, נִמְצָא שֵׁישְׁנָם שְׁתֵּי
64 תְּשׁוּבוֹת הֵיִינוּ שתי דרגות
65 בתשובה, תְּשׁוּבָה ה' תַּתָּא
66 וְתְשׁוּבָה ה' עֵילָאָה, וְכָכָל
67 אַחַת מֵהֶן (הן בְּתְשׁוּבָה
68 תַּתָּא וְהן בְּתְשׁוּבָה
69 עֵילָאָה) יִשְׁנָם ב'
70 אֲוִפְנִים, מְלֻמָּטָה
71 לְמַעְלָה, וּמְלֻמָּעָלָה
72 לְמָטָה כפי שיבואר להלן.
73 וְנִמְצָא, שְׁשִׁתֵּי הַתְּשׁוּבוֹת
74 הֵיִינוּ שתי הדרגות האמורות
75 בתשובה הֵם שְׁתֵּים שֶׁהֵן
76 בעצם אַרְבַּע כי יש שני אופנים
77 בתשובה תתאה ושני אופנים
78 בתשובה עילאה, דִּהֵיִנוּ ד' מְדַרְגּוֹת בְּתְשׁוּבָה.
79 (ג) וּבִאֲוִר הַעֲנִין¹⁶, דִּהֵיִנָּה כְּתִיב¹⁷ סוּר מֵרַע וַעֲשֵׂה טוֹב
80 שְׁלוֹם וְרִדְפָהוּ, וְהֵיִנוּ, שְׁפָסוּק זֶה מְבָאֵר
81 עובד את הקדוש-ברוך-הוא מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה מתחיל בדרגות נמוכות
82 וממשיך בדרגות יותר עילוניות (דְּעַל־פִּי הָרֹב בְּדֶרֶךְ כָּלֹל הִנֵּה סֹדֵר
83 עֲבוּדַת הָאָדָם הוּא בְּדֶרֶךְ מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה שתחילה נמצא בדרגה
84 נמוכה ואחר כך הולך ומתעלה מדרגה לדרגה), שֶׁהַסֹּדֵר בְּזֶה, שְׁתַּחֲלָה

(12) ראה תו"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב. (13) משנה וגמרא ברכות יב, ב. (14) תהלים קיז, ב. (15) בלק עה, א ואילך. (16) ראה לקו"ת שם עג, ב ואילך. (17) תהלים לד, טו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 היא העבודה דסור מרע שהיא עבודה בדרגה נמוכה יחסית ואחר-
 2 כף היא העבודה דועשה טוב שהיא עבודה בדרגות יותר גבוהות.
 3 והנה, העבודה דסור מרע שעניינה הוא לסור ולהתרחק מהרע היא
 4 לתקן את החטאים והעונות כי כל חטא ועון גורם פגם מסויים בנפש
 5 האדם וגם למעלה, כביכול,

6 והשלב הראשון בהתקרבות אל
 7 הקדוש-ברוך-הוא הוא לתקן את
 8 הפגמים הללו שגורמים לריחוק
 9 של האדם מאלוקות, שעליהם
 10 על החטאים והעונות נאמר
 11 כי אם עונותיכם היו
 12 מכדיילים ביניכם לבין
 13 אלקיכם, אלקיכם דייקא
 14 שפרושו אלקה שלכם
 15 (כמו אלקינו, אלקה
 16 שלנו), והינו שהאלקות
 17 הוא בפנימיות ובגלוי
 18 אצלם במצב הרצוי, כאשר
 19 האדם עובד את ה' כראוי,
 20 האלוות חודרת בו בפנימיות
 21 וניכרת ונרגשת בו בגלוי אבל
 22 החטא והעון גורמים להבדלה
 23 ומחיצה בין האדם ובין
 24 "אלוקים", כך שהאלקות לא
 25 חדרה בו בפנימיות ולא ניכרת
 26 בו בגלוי. והטעם שלא
 27 מצינו בכל שאר השמות
 28 שיהיה נקרא שלנו אלא
 29 בשם אלקים דוקא שרק
 30 הוא נקרא "אלוקינו" היינו
 31 אלוהה שלנו ולא מצינו בשאר
 32 השמות כמו שם הוי' או שם
 33 אדני שיהיו נאמרים בתוספת

34 הטייה שמשמעה 'שלנו' כי, בכדי שימשך אלקות בנפשנו
 35 בפנימיות ובגלוי ויהיה קרוב לנו וגלוי לנו עד שיהיה נקרא שלנו,
 36 הרי זה על-ידי הצמצום דוקא כי אלמלא הצמצום שהקדוש-ברוך-
 37 הוא צמצם והעלים את אורו האלוהי כך שלא יאיר עד אין סוף כמו לפני
 38 הצמצום אלא רק במידה מוגבלת, לא הייתה יכולה להיות אפשרות שאדם
 39 מוגבל ביכולתו להכיל ולקלוט אלוות, יצליח להחזיר בעצמו אור אלוהי
 40 בפנימיות ובגלוי והדבר ייתכן אך ורק באור מוגבל ומצומצם שזהו ענין
 41 שם אלקים שמורה על הצמצום פירוע¹⁹ ששם הוי' קשור במידת
 42 החסד שעניינה השפעה וגילוי ושם אלקים קשור במידת הגבורה שעניינה
 43 צמצום והעלם והסתר.

בזה, שתחלה היא העבודה דסור מרע ואחר-כך היא
 העבודה דועשה טוב. והנה, העבודה דסור מרע היא
 לתקן את החטאים והעונות, שעליהם נאמר¹⁸ כי אם
 עונותיכם היו מכדיילים ביניכם לבין אלקיכם, אלקיכם
 דייקא שפרושו אלקה שלכם (כמו אלקינו, אלקה
 שלנו), והינו שהאלקות הוא בפנימיות ובגלוי אצלנו.
 והטעם שלא מצינו בכל שאר השמות שיהיה נקרא
 שלנו אלא בשם אלקים דוקא, כי, בכדי שימשך אלקות
 בנפשנו בפנימיות ובגלוי עד שיהיה נקרא שלנו, הרי
 זה על-ידי הצמצום דוקא, שזהו ענין שם אלקים
 שמורה על הצמצום פירוע¹⁹. ויוכן זה על-דרך-משל
 ברב הרוצה להשפיע שכל לתלמיד שאינו בערכו כלל,
 הנה אם ישפיע לו השכל כמו שהוא, הרי לא זו בלבד
 שהתלמיד לא יקבל מאומה, אלא אדרבה, יתבלבלו
 חושי וכלי התלמיד, ולכן צריך הרב לצמצם תחלה
 בעצמו את השכל, ואז דוקא יוכל להשפיע לתלמידו.
 ועל-דרך-זה יוכן למעלה, שבכדי שהאלקות ימשך
 בגלוי ובפנימיות הרי זה על-ידי הצמצום דוקא, וזהו
 שנקרא אלקים ואלקינו, כי מה שנקרא שלנו הרי זה
 דוקא על-ידי שם אלקים המצמצם. אמנם יש הפרש בין
 אלקים סתם לאלקים ואלקינו, כמו שכתוב בספרי
 הקבלה²⁰ שאלקים הוא בחינת גבורה, מה-שאין-כן
 אלקים ואלקינו הוא ענין הרחמים. והינו, שאלקים
 סתם הוא ענין הצמצום וההעלם לגמרי, שהוא ענין

ורק מעט ממנו מתגלה, האדם מסוגל לקלוט אותו בפנימיות, וזהו
 שנקרא האור האלוהי המצומצם אלקים אלוהה שלכם ואלקינו
 אלוהה שלנו, כי מה שנקרא שלנו בעקבות הקליטה בפנימיות
 וההארה באופן גלוי ומורגש הרי זה דוקא על-ידי שם אלקים
 המצמצם.
 אמנם יש הפרש הבדל בין אלקים סתם לאלקים ואלקינו,
 כמו שכתוב בספרי הקבלה²⁰ שאלקים סתם ללא הטייה שמשמעה
 'שלכם' ושלנו הוא בחינת גבורה, מה-שאין-כן אלקים אלקה
 שלכם ואלקינו אלוהה שלנו הוא ענין הרחמים. והינו, שאלקים
 סתם הוא ענין הצמצום וההעלם לגמרי ללא כל התגלות, שהוא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ענין הדין והגבורה מידות שכל ענינים צמצום ומניעת ההשפעה,
2 מה-שאינ-פן אלקיכם ואלקינו (אלקה שלנו), הנה אף
3 שהוא אור מצמצם שהרי סוף סוף מדובר באור שבא ונמשך באמצעות
4 שם אלקים, אבל מפל-מקום הרי הוא אור וגלוי, ולכן הוא
5 ענין הרחמים.

הדין והגבורה, מה-שאינ-פן אלקיכם ואלקינו (אלקה שלנו), הנה אף שהוא אור מצמצם, אבל מפל-מקום הרי הוא אור וגלוי, ולכן הוא ענין הרחמים.

והענין בזה, שהחלוק בין אלקים לאלקיכם ואלקינו הוא על-דרך ומעין החלוק

6 והענין בזה, שהחלוק
7 ההבדל בין אלקים
8 לאלקיכם ואלקינו הוא
9 על-דרך ומעין החלוק
10 ההבדל בין צמצום
11 הראשון לצמצום השני

לצמצום הקו. דהנה ידוע שבכל שאר הצמצומים יש

איזה אור וגלוי, מה-שאינ-פן בצמצום הראשון שענינו הוא סלוק לגמרי, וזהו ענין אלקים סתם, דקאי על

צמצום הראשון שהוא העלם וסלוק לגמרי, שזהו ענין הדין. והינו, שגם אם נאמר שפונת הצמצום היא

בשביל הגלוי שיהיה לאחר-זה, מפל-מקום, הרי הצמצום עצמו הוא העלם וסלוק לגמרי. ובפרט לפי

המבאר ב'עץ חיים' שפונת הצמצום היא בשביל התהוות הפלים, דהנה מבאר ב'עץ חיים' בתחלתו²¹

שבתחלה היה אור אין-סוף ממלא את החלל ולא היה מקום למציאות העולמות, וצמצם אורו הגדול על הצד

ונעשה חלל ומקום פנוי ואחר-כך נמשך קו קצר ומצמצם. ומקשה ב'עץ חיים'²² למה היה הצמצום

באופן שתחלה נסתלק האור לגמרי ואחר-כך נמשך הקו, הרי היה יכול להניח את אור הקו ולצמצם רק את

שאר האור הגדול, והינו, דכיון שאור הקו יכול להתקבל בעולמות, וראיה לדבר, שהרי אחר-כך נמשך

12 מבואר בחסידות שקודם
13 התעוררות הרצון העליון לברוא
14 עולם מוגבל, אורו האינוסופי של
15 הקדוש-ברוך-הוא היה מאיר
16 ומתפשט ללא גבול, ולאחר
17 שעלה ברצונו לברוא את העולם
18 הקדוש-ברוך-הוא עשה את
19 הצמצום הראשון והעיקרי עליו
20 נאמר בספרי הקבלה "סילק אורו
21 הגדול על הצד". לאחר מכן, כדי
22 שתהיה הבריאה בפועל, הקדוש-
23 ברוך-הוא חזר והאיר מאורו
24 האינוסופי אור מועט שנמשך לקו
25 דק וגם אור זה עובר סדרה של
26 צמצומים בירידתו מדרגה לדרגה
27 - דהנה ידוע שבכל שאר
28 הצמצומים שברגות הרבות
29 שכולן מתחילות באור הקו יש
30 אמנם צמצום והעלם שבלעדיו
31 לא ייתכן שייבראו עולמות

32 מוגבלים אבל בכל זאת יש בכל הדרגות המצומצמות איזה אור וגלוי,
33 מה-שאינ-פן בצמצום הראשון שהיה באור האין-סוף העליון
34 שענינו הוא סלוק לגמרי היפך האור והגלוי (ולכן כדי שלאחר מכן
35 יומשך אור לבריאה היה צריך להיות "חזר והאיר" מחדש), וזהו ענין
36 אלקים סתם, דקאי שמתייחס אל על צמצום הראשון שהוא
37 העלם וסלוק לגמרי, שזהו ענין הדין הנמשך ממידת הגבורה.

38 על כך ניתן לשאול, לכאורה: איך ייתכן לומר שהצמצום הראשון מנוגד לכל
39 ענין הגלוי והוא סילוק והעלם מוחלט, והרי כל הסיבה לצמצום הראשון היא
40 בשביל שלאחר מכן תהיה המשכה והתגלות של אלוות מלמעלה מעלה עד
41 למטה מטה דבר שבלתי אפשרי ללא הצמצום, כאמור, ולמה אם כן הצמצום
42 הראשון מוגדר כהעלם מוחלט? והביאור: הינו, שגם אם נאמר
43 שפונת הצמצום היא בשביל הגלוי שיהיה לאחר-זה,

מפל-מקום, הרי הצמצום עצמו הוא העלם וסלוק לגמרי
ובפעולת הצמצום כשלעצמה אין כל גילוי (כשונה מהצמצומים הבאים ב'אור
הקו' ובכללות 'סדר ההשתלשלות' שבהם הצמצום וההעלם הם חלק בלתי
נפרד מהגילוי וההמשכה, כמו במשל הרב והתלמיד דלעיל) ובפרט לפי

המבאר ב'עץ חיים'

[מכתבי האר"ז ל] שפונת

הצמצום היא בשביל

התהוות הפלים המשכת

האורות העליונים מלמעלה

למטה היא בדרך של התלבשות

האורות בכלים. ומאחר

שהצמצום נועד לברוא כלים

שבהם האור 'מלוכש' ונהיה

מדוד ומוגבל, מודגש עוד יותר

שהצמצום הראשון הוא העלם

ולא גילוי, דהנה מבאר

ב'עץ חיים' בתחלתו²¹

שבתחלה לפני שעלה ברצונו

של הקדוש-ברוך-הוא, כביכול,

לברוא עולמות היה אור

אין-סוף הבלתי מוגבל ובלתי

מדוד כלל ממלא את החלל

כולו ולא היה מקום נתינת

מקום, מבחינה עניינית

למציאות העולמות,

וצמצם אורו הגדול על

הצד הוא הצמצום הראשון

שכאמור ענינו סילוק והעלם

מוחלט של האור ונעשה

חלל ומקום פנוי אפשרות

ונתינת מקום מבחינה עניינית

ואחר-כך אחרי שהאור אין-סוף הבלתי-גבול נסתלק ונעלם נמשך

והתגלה אור מועט שהוא בכחיתת קו קצר ומצמצם.

ומקשה ב'עץ חיים'²² למה היה הצמצום באופן שתחלה

נסתלק ונעלם האור לגמרי בצמצום הראשון ואחר-כך חזר והאיר

אור מועט ו - נמשך הקו, הרי האור המועט שחזר והאיר אחרי הצמצום

הוא חלק מאור האין-סוף שהאיר לפני הצמצום, ובעת הצמצום הראשון

הקדוש-ברוך-הוא היה יכול להניח להשאיר את אור הקו ולא

לצמצם ולהעלים אותו לגמרי ולא לצמצם ולהעלים רק את שאר

האור הגדול, והולך ומוסיף ביאור בשאלת העץ חיים' למה היה צריך

להעלים תחילה את כל האור ואחר כך לחזור ולהאיר באור הקו - והינו,

דכיון שאור הקו יכול להתקבל ולהיות נקלט ונתפס בעולמות,

וראיה לדבר, שהרי אחר-כך לאחר סילוק והעלם האור הגדול

לכן אמור לבני ישראל גו'

ביאור בדרך אפשר

1 בצמצוע הראשון נמשך אור הקו והוא מתגלה בעולם, אם כן למה
2 בתחילה, בצמצוע הראשון הצרף להסתלק האור לגמרי, ולא
3 נשאר אור הקו בתחלה אלא גם הוא התעלם ורק אחר כך חזר והאיר?
4 ומתוך בעץ חיים' שם, שפונת המטרה של הצמצום בדרך סלוק

5 שפונתלק האור האין סוף
6 ונעלם לגמרי הוא בשביל
7 התהוות הפלים שבהם
8 האורות מתלבשים, דכיון
9 שהפלים בניגוד לאורות
10 ענינם הוא העלם, הפך
11 ענין האור והגלוי, הנה
12 אם היה נשאר בתחלה
13 האור, אפלו אור הקו
14 בלבד, הרי מאחר שהוא
15 אור, לא היה אפשר
16 בשום אופן שיתהוו
17 הפלים כי מגילוי לא יכול
18 להתהוות העלם, ולכן הצרף
19 להיות סלוק האור
20 לגמרי, שלא ישאר גם
21 אור הקו, ועל-ידי-זה
22 דקא נעשה אפשרות
23 להתהוות הפלים,
24 ולאחרי שנתהוו הפלים
25 על-ידי הצמצום והסילוק
26 המוחלט, הנה גם באשר
27 נמשך אחר-כך אור הקו
28 מהאור שלפני הצמצום
29 וכבר ישנו גילוי ולא רק העלם,
30 עדיין נשאר הפלים
31 במציאותם ולא התבטלו אלא
32 המשיכו להיות כלים המגבילים
33 את האור, לפי שהמשכת
34 אור הקו הוא לאחרי
35 הצמצום ועל-ידי
36 הצמצום ואור שנמשך לאחר

37 הצמצום ובאמצעות הצמצום הוא אור מועט ומצומצם שאינו מבטל את
38 מציאות הכלים. ונמצא מדברי ה'עץ חיים' שפונת הצמצום
39 מלכתחילה היא בשביל התהוות הפלים, כדי שתהיה מציאות
40 (רוחנית-אלוקית, כמובן) שתגרום לאור להתגלות במדידה והגבלה וכיון
41 שענין הפלים הוא העלם, הפך האור והגלוי, וכידוע שגם
42 הדבקות שבפלים היא דבקות בלתי נפרדת²³ גם הכלים (של
43 הספירות העליונות שבעולם האצילות) דבקים באור אין סוף ומאחדים איתו

ביאור בדרך אפשר

44 (כמבואר באריכות באגרת הקודש שבתניא סימן כ על לשון הזוהר "איהו
45 וחיהו [=האורות] חד, איהו וגרמוהו [=הכלים] חד") אלא שיש הבדל בין
46 הדבקות של האורות לדבקות של הכלים. האורות דבקים כשלחבת הקשורה
47 בגחלת, כלומר שמקור האור והחיות שלהם ניכר ונגרש בהם ולכן אין להם
48 שום מציאות עצמאית משלהם.

49 אבל הדבקות של הכלים, אף
50 שהיא בהחלט קיימת, לא ניכרת
51 ונגרשת בהם באותה מידה.
52 נמצא, שפונת הצמצום
53 אינה בשביל הגלוי, כי
54 אם בשביל הפלים שהם
55 הפך ענין הגלוי.

56 וזהו שצמצום הראשון
57 שפועלתו היא סילוק והעלם
58 מוחלט כמבואר לעיל ענינו
59 דין, הנובע ממידת הגבורה
60 שזהו ענין שם אלקים
61 סתם. אמנם אלקיכם
62 אלוהה שלכם ואלקיניו אלוהה
63 שלנו הוא אמנם שם אלוהים
64 וצמצום אבל בד בבד מורה על
65 הארה וגילוי בחינת אור
66 הקו, שגם בו יש צמצום
67 וגם הוא נמשך משם אלוהים,
68 כנ"ל, שהרי הוא קו קצר
69 ומצומצם ואור מועט, אבל
70 הצמצום שבאופן כזה
71 הוא בא לידי גלוי.

72 ויובן זה [=השילוב האמור
73 בין צמצום והעלם, לפיו מובן
74 מדוע הצמצום באור הקו הוא
75 בעצם גילוי, יובן] על-דרך-
76 משל בלב ותלמיד, דהנה
77 סדר ההשפעה של רעיון
78 שכלי מהרב אל התלמיד הוא
79 שתחלה צריך הרב

80 להעלים את אור השכל בעצמו בתוכו, ולאחרי-זה לאחר
81 שהעלים את הארת השכל ועצר את ההשפעה אפילו לעצמו יוכל הרב
82 לשער למדוד בעצמו בתוכו את מידת השכל שהוא לפי ערך
83 התלמיד ומתאים ליכולת התפיסה והקליטה שלו ואחר-כך רק לאחר
84 שלב של העלם והסתור ומדידה והגבלה יבוא השכל בצמצום במידה
85 הראויה לפי אופן התלמיד ויכולת הקליטה שלו, וכמו שאמרו
86 רבותינו ז"ל²⁴ לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה שהיא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 תמצית הרעיון העמוק והארוך כפי שהרב מגביל ומצמצם אותו כך שיתאים
2 לרמה וליכולת של התלמיד, ומוכן, שענין זה שהרב משער ומווד
3 ומגביל את השכל השני לתלמיד ולא משפיע את חלקי השכל
4 שהתלמיד לא מסוגל לקלוט ומצמצם אותו באפן שיוכל להתקבל
5 אצל התלמיד, עם היותו
6 ענין של צמצום ומדידה
7 והגבלה, אין זה כמו
8 הצמצום שמעלים ומסתיר
9 תחלה את אור השכל
10 בעצמו בתוך השכל והחום
11 שלו עצמו, אלא הצמצום
12 השני שענינו מדידת והתאמת
13 השכל בהתאם לרמה וליכולת
14 של התלמיד הוא
15 שהשפעה תהיה
16 מצמצמת לפי ערך
17 התלמיד, דאף שזהו אור
18 מצמצם ביחס לאור כפי שהיה
19 לפני הצמצום וההעלם, הרי
20 ענינו הוא גלוי.
21 וכמו כן יוכן באור הקו
22 שחזר והאיר לאחר הצמצום
23 הראשון שהיה צמצום בדרך
24 סילוק והעלם, שעם היותו
25 קו קצר ומצמצם (כדוגמת
26 דברי חכמינו ז"ל הנ"ל "לעולם
27 ישנה אדם לתלמידו בדרך
28 קצרה"), הרי הוא אור
29 וגלוי. וזהו שאליהם
30 ואליהם, דקאי על
31 שמתייחס אל אור הקו, הוא
32 ענין של רחמים (ולא
33 גבורה כמו 'אלקים' סתם).
34 ולכן מבאר בכמה
35 מקומות²⁵ ששרשו
36 העליון של הקו הוא מתפארת הנעלם, דתפארת הוא ענין
37 הרחמים עשר הספירות העליונות קיימות ופועלות בצורה מוגדרת בעיקר
38 החל מעולם האצילות ומטה, אבל באופן 'נעלם' ('עשר ספירות הגנוזות') הן
39 קיימות גם באור אין סוף שלמעלה מהאצילות, והמעלה של אור הקו שחזר
40 והאיר לאחר הצמצום היא שהוא נובע מתפארת הנעלם, בחינת התפארת כפי
41 שהיא בהעלם באור אין סוף כמבאר בחסידות שהאור שלפני הצמצום נמשך
42 מהחסד הנעלם, הצמצום עצמו נובע מהגבורה הנעלמת ואור הקו שורשו

43 מתפארת הנעלם (ומכאן מעלתו אפילו לגבי האור שלפני הצמצום כמעלת
44 התפארת, מידת הרחמים, על מידת החסד וכמעלת יעקב אבינו שמידתו מידת
45 הרחמים שהוא "בחיר שבאבות"). וזהו ענין אליהם, אלקה שלכם,
46 שהוא אור מצמצם, אבל על ידי הצמצום נמשך האלקות
47 בנפשו של האדם בפנימיות
48 ובגלוי ונמצא שבעצם
49 הצמצום מביא לידי גילוי.
50 אמנם על ידי העונות
51 נעשה הבדלה מחיצה
52 ביניהם לבין אליהם,
53 דהנה, באמת אין שום
54 דבר המעלים ומסתיר
55 ומבדיל לפניו יתברך²⁶,
56 והדבר היחידי שפועל
57 הבדלה בו הוא ענין של
58 עברה ובלשון רבנו הזקן
59 באגרת התשובה שבספר התיניא
60 (פרק ה'): "באמת אין שום דבר
61 גשמי ורוחני חוצץ לפניו יתברך
62 כי הלא את השמים ואת הארץ
63 אני מלא ומלא כל הארץ
64 כבוד... אלא כמו שכתוב
65 בישע' כי אם עוונותיכם היו
66 מבדילים ביניכם לבין אלוהיכם".
67 והטעם שאפשר שיכול
68 להיות עונותיכם
69 מבדילים בין הקדוש-בורך
70 הוא לבני ישראל הוא לפי
71 שישנו ענין ההבדלה
72 וההסתור בקדשה גופא
73 עצמה.
74 ועל-דרך הדיוע בענין
75 הגבורות, שאפשרות
76 מציאות הגבורות כמובן
77 של גבורות קשות, באופן בלתי
78 רצוי, הוא לפי שיש על זה לענין הגבורות כפשוטו שרש למעלה,
79 והוא ענין הגבורות דשם אלקים, שבשרשם הוא ענין
80 הצמצום הראשון, ואחר-כך משתלשל למטה יותר, עד
81 שלאחר ריבוי ירידות מדרגה לדרגה נעשים גבורות קשות כו'. וכן
82 הוא גם בענין ההבדלה והפסק ההשפעה, שישנו ענין ההבדלה
83 למעלה יותר בדרגות גבוהות, המבדיל בין קדש לקדש, שהוא
84 ענין ההבדלה ואי ההשפעה בקדשה גופא שאמנם הוא הבדלה

(25) ראה זהר הרקיע לוח"א טו, א. וראה יהל אור (לתהלים) ע' קצ. סה"מ תרנ"ט ע' עז בהערה (ד"ה נקודת הרושם). וש"נ. סה"מ תרנ"ן ע' קכב. (26) ראה גם תניא אגה"ת פ"ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ומחיצה ועניינו הוא הסתר על האור אבל עם זאת איננו העלם במובן של הסתר
 2 גמור. וְעַל-דֶּרֶךְ-מִשַּׁל אור השִׁמְשׁ המֵאִיר עַל-יְדֵי [=דרך]
 3 זְכוּכִית בְּהִירָה ולא כהה, שֶׁאֵף שְׁאִינוּ דוֹמָה הָאֹר שֶׁלֹּאֲחֹר
 4 הַזְכוּכִית לִכְמוֹ שֶׁהוּא לִפְנֵי הַזְכוּכִית וסוף סוף הזכוכית מחלישה
 5 את האור במידה מסוימת,
 6 מִפְּל־מָקוֹם לְהִיטוֹ 1
 7 זְכוּכִית בְּהִירָה, אֵין זֶה 2
 8 מַעֲלִים כָּל כֶּף וְאִינוּ אֵלָּא 3
 9 שִׁינוּ וְהָעֵלֶם מוֹעֵט בִּיחַס לָאוֹר 9
 10 כִּפִּי שֶׁהוּא מֵאִיר לֵלָא הַזְכוּכִית. 4
 11 וְדִגְמָתוֹ הוּא עֲנִין 5
 12 הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ, 6
 13 שְׂזוּהִי הַבְּדֵלָה בְּקֹדֶשָׁה 7
 14 גּוֹפָא²⁷ כֵּן שַׁעַם הִיטָה 8
 15 הַבְּדֵלָה, אֵין זֶה הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר וּגַם 9
 16 הַקְּדוּשָׁה הַפְּחוּת נַעֲלִית הִיא 16
 17 קְדוּשָׁה וָאוֹר. וּמִזֶּה מֵהַהֲבֵדָלָה 17
 18 בַּקְּדוּשָׁה עֲצֻמָּה נִשְׁתַּלְשַׁל 11
 19 לְאַחֵר הִירִידָה מִדְּרָגָה לְדְרָגָה 12
 20 עֲנִין הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ 13
 21 לְחֹל, דְּהֵינּוּ הַהֲבֵדָלָה 14
 22 שְׂבִין קֹדֶשָׁה לְקַלְפַּת נִגְהָ, 15
 23 שְׂזוּהִי הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר יוֹתֵר 16
 24 עַד כִּדִּי כֵּן שֶׁנַּעֲשֶׂה 17
 25 מַצִּיאוֹת שֶׁל קַלְפָּה 25
 26 כַּמְבוּאֵר בִּסְפֵר הַתִּנְיָא שַׁעֲנִינִי 18
 27 הָעוֹלָם הַמוֹתֵרִים מִקְבָּלִים חֵיט 19
 28 מִקְלִיפָת נִגְהָ שֶׁהִיא חוֹל הַמוֹבְדֵּל 20
 29 מֵהַקְּדוּשָׁה. אֵף מִפְּל־מָקוֹם 21
 30 לַמְּרוֹת שְׁקִלְפַת נִגְהָ מוֹבְדֵּלָת 22
 31 מֵהַקְּדוּשָׁה הָרִי זֶה [=לא] 23
 32 הַקְּלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת לְגַמְרִי שֶׁהֵם 32
 33 נִיגוֹד מוֹחֵלֵט לַעַד הַקְּדוּשָׁה אֵלָּא] 24
 34 רַק קַלְפַּת נִגְהָ שַׁעַל מֵהוּתָה 25
 35 מְבוּאֵר בַּקְּבֵלָה וְחִסְדִּיּוֹת שֶׁהִיא 26
 36 תַּעֲרוּבַת שֶׁל טוֹב וְרַע הֵינּוּ
 37 שֶׁחֲצִיָּה טוֹב וְחֲצִיָּה רַע²⁸, וְלֹא מִכְּעִי אֵין צִרִיךְ לוֹמַר חֲצִיָּה
 38 הַטּוֹב שֶׁל קְלִיפַת נִגְהָ שְׁבוּדָאִי אֵינּוּ נִבְדֵּל כָּל כֵּךְ מִצַּד הַקְּדוּשָׁה, אֵלָּא גַם
 39 חֲצִיָּה הָרַע שֶׁהוּא קְלִיפָה וְלֹא קְדוּשָׁה הוּא רַע שֶׁבִּנְגָה, שִׁיכּוֹל
 40 לְהַתְּפַרֵּר וְלַהֲתַפְּלֵל בְּקֹדֶשָׁה כַּמְבוּאֵר בִּסְפֵר הַתִּנְיָא שְׁכֵאשֵׁר,
 41 לְמִשַּׁל, אִדָּם אוֹכֵל מֵאֵכֶל הִיתֵר וְלֹמַד וּמִתְפַּלֵּל בְּכוּחַ הָאֵכִילָה הִיא, אִזִּי הַחֵיט
 42 שְׁכַמְאֵל עוֹלָה מִקְלִיפַת נִגְהָ וְנִכְלָלָת בַּקְּדוּשָׁה. וּמִזֶּה מַעֲנִין הַהֲבֵדָלָה
 43 שֶׁתְּחִילָתוֹ הַבְּדֵלָה בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ וְאַחֵר כֵּךְ נִשְׁתַּלְשַׁל מִמֶּנּוּ עֲנִין הַהֲבֵדָלָה
 44 בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וְאַחֵר כֵּךְ נִשְׁתַּלְשַׁל לְאַחֵר יִרְיָה נֹסַפֵּת שִׁיכּוֹל לְהִיטוֹ

45 עֲוֹנוֹתֵיכֶם מְבַדִּילִים, שֶׁהַבְּדֵלָה זֹה הִיא לְגַבִּי גו' קַלְפּוֹת
 46 הַטְּמָאוֹת שֶׁמַּעֲלִימוֹת וּמַסְתִּירוֹת עַל הָאוֹר הָאֱלוֹקִי לְגַמְרִי.
 47 וְזֶהוּ עֲוֹנוֹתֵיכֶם הֵיוּ מְבַדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹקֵיכֶם, שֶׁעַל-יְדֵי
 48 הָעֲוֹנוֹת נַעֲשֶׂה אֵצֶל הָאֵדָם מִסָּךְ מְבַדִּיל שְׁאִינוּ מֵאִיר אֲצֵלוֹ גְלוֹי
 49 אֱלֹקוֹת. וְעַל-יְדֵי-זֶה גִּוְרָם
 50 גַם כֵּן גְּלוֹת הַשְּׂכִינָה
 51 לְמַעַלָּה, שֶׁהָרִי כְּתִיב²⁹
 52 כִּי חֵלֶק הָיוּ עֲמוֹ, וְכֹל
 53 יְהוּדִי הוּא חֵלֶק מִהַקְּדוּשָׁה-בִּירוֹךְ
 54 הוּא וְעֲנִין זֶה (שֶׁכָּל אִישׁ
 55 יִשְׂרָאֵל הוּא חֵלֶק הָיוּ)
 56 הוּא בְּאִפְּן תְּמִידִי, גַם
 57 בְּשַׁעַת הַחֲטָא, כְּמוֹ
 58 שֶׁכְּתוּב³⁰ עַל הַקְּדוּשָׁה-בִּירוֹךְ
 59 הוּא הַשּׁוֹכֵן אִתָּם עִם בְּנֵי
 60 יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ טְמָאוֹתָם גַם
 61 כֹּאשֵׁר הֵם טְמָאִים בַּעֲקֻבוֹת
 62 הַחֲטָא, וְנִמְצָא שְׁכֵאשֵׁר הָאֵדָם
 63 חוּטָא, חֵס וְשֵׁלוֹם, הוּא גִוְרָם
 64 יִרְיָה וְגִלוֹת כְּבִיכּוֹל, לְמַעַלָּה
 65 כִּיוּן שֶׁמּוֹרִיד וּמִמְשִׁיף
 66 חֵלֶק הָיוּ עֲנִין שֶׁל חֲטָא
 67 שֶׁהָרִי גַם כִּשְׁחֻטָא הַקְּדוּשָׁה
 68 בִּירוֹךְ-הוּא נִמְצָא אִתּוֹ וְכֹאשֵׁר
 69 הוּא עֲצֻמּוֹ יוֹרֵד הוּא מוֹרִיד גַם
 70 אֵת חֵלֶק הָיוּ שְׁבוּ, כְּבִיכּוֹל.
 71 וְזֶהוּ גַם הַדִּיּוֹק בְּמָה
 72 שֶׁכְּתוּב עֲוֹנוֹתֵיכֶם הֵיוּ
 73 מְבַדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין
 74 אֱלֹקֵיכֶם וְלֹא כְּתוּב שֶׁהָעוֹנוֹת
 75 גִּוְרָמִים הַבְּדֵלָה בֵּינֵיכֶם וּבֵין
 76 אֱלוֹקִים סָתֵם אֵף עַל פִּי
 77 שֶׁ"אֱלוֹקִים" מוֹרָה עַל קִירּוֹב
 78 וּמִשְׁמַעוֹ שֶׁהָאוֹר הָאֱלוֹקִי נִמְצָא
 79 בְּאֵדָם בְּפִנְיָמוֹת וּבְגִלוֹי וְאֵם כֵּן
 80 אֵיךְ נִתֵּן לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכִיטוֹי זֶה
 81 כִּלְפֵי אִדָּם שְׁחֻטָא?, כִּי שֶׁגַם בְּשַׁעַת הָעוֹנוֹת לֹאמִיתוֹ שֶׁל דְּבַר נִקְרָא
 82 הַקֶּבֶ"ה אֱלֹקֵיכֶם, אֱלֹקָה שְׁלָכֶם כִּי תְּמִיד "חֵלֶק הָיוּ עֲמוֹ", אֵלָּא
 83 שֶׁאֵזָא בְּשַׁעַת הַחֲטָא הוּא בְּאִפְּן שֶׁל הַבְּדֵלָה, שְׁבַחֲנִית אֱלֹקֵיכֶם
 84 אִמְנֵם קִימַת בּוֹ גַם עַכְשִׁיו אֲבָל אֵינוּ מֵאִיר אֲצֵלוֹ בְּגִלוֹי כָּלָל אֵלָּא
 85 הוּא בְּהָעֵלֶם, וְזֶהוּ עֲנִין גְּלוֹת הַשְּׂכִינָה, שְׁגוֹרָם הָאֵדָם עַל יְדֵי
 86 הַחֲטָא שְׁבַחֲנִית אֱלֹקֵיכֶם (שֶׁנִּמְצָא אֲצֵלוֹ גַם בְּשַׁעַת הַחֲטָא)
 87 יִהְיֶה בְּתַכְלִית הָהָעֵלֶם וְהַגְּלוֹת וְכִדִּי שְׁבַחֲנִית אֱלוֹקִים תִּהְיֶה בְּפִנְיָמוֹת
 88 וּבְגִלוֹי, כִּנ"ל, צִרִיךְ לִהְיוֹת עֲנִין תְּשׁוּבָה, כִּפִּי שֶׁהוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר.

ביאור בדרך אפשר

1 אַךְ כִּדִּי שִׁיחָהּ אֱלֹקִיכֶם בְּכַחֲנִת גְּלוּי וְהַאֲלוּקוֹת תִּהְיֶה מוֹרָגֶשֶׁת
2 בָּאֵדָם בְּפִנְיֹת צָרֶיךָ לִהְיוֹת כְּשֶׁלֶב רָאשׁוֹן הָעֵנָן דְּסוּר מֶרֶע, וְזוֹהִי
3 הַתַּחֲלַת הָעֲבוּדָה, דְּהֵינּוּ, שִׁתְּבוּנָן בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצְבּוֹ הֵלָא טוֹב
4 וְיִתְמַרְמֵר בְּנִפְשׁוֹ וַיִּצְטַעַר עַל הָעוֹבְדָה שֶׁהוּא רְחוּק כָּל כֵּךְ מֵאֲלוּקוֹת כּו',
5 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה עַל יָדִי

6 הַהִתְבּוֹנָנוֹת בְּמַצְבּוֹ וְהַמְרִירוֹת עַל
7 מַצְבּוֹ פּוֹעֵל בְּעֶצְמוֹ לַעֲקוֹר
8 וּלְבַטֵּל מִן הַשּׁוֹרֵשׁ אֶת כָּל
9 רְצוֹנוֹתָיו הֵלָא טוֹבִים, שְׁלֹא
10 יִהְיוּ לוֹ רְצוֹנוֹת זָרִים
11 לְרִצּוֹת בְּדַבְרֵים זָרִים לְהַקְדוּשׁ-
12 בְּרוּךְ-הוּא וְלַעֲנִינֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת,
13 אֲלֵא יִהְיֶה לוֹ רַק רְצוֹן אֶחָד
14 בְּלִבּוֹ וְהוּא הַרְצוֹן לְהוֹי'
15 לְבָדּוֹ. וְהוּא עֵנָן קְבֵלָת
16 עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם, בְּמִידָה
17 כּוֹז שֶׁמִּשְׁעָבֵד עֲצָמוֹ
18 לְגַמְרֵי לְאֵלֻקוֹת שִׁיחָהּ
19 לוֹ רַק רְצוֹן אֶחָד הוּא הַרְצוֹן
20 לְהוֹי' לְבָדּוֹ. וְעֲבוּדָה זֹה
21 שֶׁל בִּטּוֹל הַרְצוֹנוֹת הַזֵּרִים
22 לְחֻלּוּטִין וְקִבְלַת עוֹל מַלְכוּת
23 שְׁמַיִם בְּשִׁלְמוֹת נִקְרָאת בְּשֵׁם
24 תְּשׁוּבָה תַּתָּא תַּחְתּוֹנָה,
25 תְּשׁוּבָה ה' תַּתָּא וְעַל יָדִי
26 עֲבוּדָה זֹה ה' הַתַּחְתּוֹנָה (הַשְּׁנִיָּה)
27 שֶׁל שֵׁם הוֹי' שְׁכָה לְמַקְוָה
28 לְאַחֵר שֶׁהַפֶּגֶם שֶׁהָאֵדָם גָּרַם בָּהּ
29 נִתְקַן, וְהֵינּוּ, שְׁתַּמּוּרַת מָה
30 שֶׁפָּעַל עַל-יְדֵי הַחֲטָא
31 שֶׁגָּרַם פֶּגַם בְּשֵׁם הוֹי'
32 שֶׁהִשְׁכִּינָה (בְּחִינַת ה')
33 תַּתָּא תִּהְיֶה בְּגִלּוֹת,
34 הִנֵּה עֲתָה פּוֹעֵל עַל-יְדֵי
35 הַתְּשׁוּבָה וְקִבְלַת עַל
36 מַלְכוּת שְׁמַיִם לְהִשְׁכִּיבָה לְמַקְוָה וְיִשְׁרָשָׁה כְּפִי שֶׁהִיא קוֹרֵם הַחֲטָא,
37 וְלַהּוֹצִיא אֶת הַשְׁכִּינָה מֵהַגִּלּוֹת.

38 ד' אָמְנָם הַמִּשְׁכָּה וְהַתַּגְלּוֹת שֶׁל הָאוֹר הָאֱלוּקִי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה
39 שְׁעַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּסוּר מֶרֶע הָאִמּוּרָה לְעִיל (עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה וְקִבְלַת
40 עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם) הִיא רַק הַמִּשְׁכָּה וְהַתַּגְלּוֹת אֹר הַמִּמְלָא הָאוֹר
41 הָאֱלוּקִי הַיּוֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְנִקְרָא "מִמְלָא כָּל עֲלָמִין" כִּי הוּא יוֹרֵד וּמִתְלַבֵּשׁ
42 בְּכָל עוֹלָם וּבְכָל דְּרוֹגָה לְפִי יְכוּלַת הַקְּלִיטָה שֶׁלָּהֶם וּמֵאִיר בָּהֶם בְּאוֹפֶן פְּנִימִי
43 וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם וְהוּא אֹר אֱלוּקִי מִצּוֹמֶצֶם הַמְּדוּד לְפִי הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים,

ביאור בדרך אפשר

44 הֵינּוּ אֹר נִמּוּךְ יַחֲסִית, שְׁהָרִי הָעֲבוּדָה דְּסוּר מֶרֶע עֵנָנָה לְבַטֵּל אֶת
45 הַהִבְדָּלָה וְהַמְחִיצָה הַמַּעֲלִימָה עַל הָאוֹר הָאֱלוּקִי שֶׁפָּעַל הָאֵדָם עַל-יְדֵי
46 עֲוֹנוֹתָיו שֶׁמְבַדִּילִים בֵּינֵיכֶם בֵּין הָאֵדָם לְבֵין אֱלֹקִיכֶם, וְנִתְבָּאֵר
47 לְעִיל שֶׁעֵנָן אֱלֹקִיכֶם הוּא אֹר הַמִּצְמָצֵם שֶׁמֵּאִיר בְּפִנְיֹת
48 וּבְגִלּוֹי בְּנִפְשׁוֹ, שֶׁבְּכָלְלוֹת
49 הוּא עֵנָן אֹר הַמִּמְלָא
50 בְּלִבּוֹ וְכִיוּן שֶׁהַפֶּגֶם לְמַעְלָה
51 וְגִלּוֹת הַשְׁכִּינָה שֶׁעַל יְדֵי הַחֲטָא
52 גָּרְמוּ הַבְּדֵלָה וּמַחֲצִיץ בְּפִנִּי
53 הָאֵדָה אֹר הַמִּמְלָא, הָרִי תִּקּוֹן
54 הַחֲטָא וְהַפֶּגֶם הַמְבַטֵּלִים אֶת
55 הַהִבְדָּלָה הַזֶּה גּוֹרְמִים לְהַשְׁכָּת
56 הַהָאֵרָה שֶׁל אֹר זֶה, אֹר
57 הַמִּמְלָא אֲךָ לֹא לְמַעְלָה מִזֶּה.
58 וְלָכֵן כִּדִּי לְהַמְשִׁיךְ וּלְגִלּוֹת אֹר
59 אֱלוּקִי נַעֲלָה יוֹתֵר הִנֵּה לְאַחֲרֵי
60 עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה בְּאַפֶּן
61 דְּסוּר מֶרֶע שֶׁעַם כָּל מַעֲלָתָהּ
62 בְּהִיוֹתָהּ עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה וְקִבְלַת
63 עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם עֲדִיין הִיא רַק
64 הַתַּחֲלַת הָעֲבוּדָה, צָרִיכָה
65 לִהְיוֹת לְאַחֵר מִכֵּן גַּם תְּשׁוּבָה
66 נַעֲלִית יוֹתֵר שְׁדוּקָא הִיא
67 תְּבִיאָה הַמְשַׁכָּה וְהַתַּגְלּוֹת אֹר
68 אֱלוּקִי יוֹתֵר נַעֲלָה, וְהוּא עֵנָן
69 הָעֲבוּדָה דּוֹעֶשֶׁה טוֹב,
70 וְהוּא עֵנָן קְבֵלָת עַל
71 מִצְוֹת הֵינּוּ לֹא לְהַסְתַּפֵּק
72 בְּקִבְלַת עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם בְּאוֹפֶן
73 כְּלָלִי אֲלֵא בְּנוֹסֵף לְכַךְ לְקַבֵּל אֶת
74 עוֹל הַמִּצְוֹת וְלִקְיִים אֶת הַמִּצְוֹת,
75 שֶׁהוּא עֲשֵׂה טוֹב, דְּקָאִי
76 עַל שְׁמִתִּיחָס אֶל הַמִּצְוֹת
77 שֶׁנִּקְרָאוּ טוֹב, כְּמוֹ
78 שֶׁנִּתְבָּאֵר³¹ אִמְרוּ צְדִיק כִּי
79 טוֹב הָרִי שֶׁהַמִּקְיִים אֶת הַמִּצְוֹת מִכּוֹנֵה "טוֹב", וְעַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה
80 הַמִּשְׁכָּת אֹר הַסּוֹכֵב הָאוֹר הָאֱלוּקִי הַנִּקְרָא "סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין" עַל שֵׁם
81 שֶׁהוּא אֹר לֹא מְדוּד וּמוֹגְבֵל לְפִי הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים אֲלֵא כְּמוֹ "סוֹכֵב" וּמִקְיֵי
82 עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה, כִּי הוּא נַעֲלָה מִכְדִּי לְהַתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם.
83 וְהוֹלֵךְ וּמִבְאֵר אֶת מַעֲלָתוֹ הַמִּיחוּדָת שֶׁל אֹר הַסּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין וְאֵת הַקֶּשֶׁר
84 הַמִּיחוּד שֶׁל אֹר זֶה לְמִצְוֹת (בְּחִינַת "טוֹב"):
85 דְּהִנֵּה, טוֹב בְּגִימְטְרִיא שֵׁם אַהוּ"ה (17), וַיִּדּוּעַ³² שְׁאֵהוּ"ה
86 הוּא רֵאשִׁי-תִּבְּוֹת אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא³³, וְהִבִּיטוּ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 "אני" דקאי על מתיחס אל אור הסוכב³⁴ (והכוונה לכך שגם אור
2 הסוכב כל עלמין, אף שאינו מתלבש בנבראים ובעולמות באופן פנימי, מאיר
3 בעולם, בשמים ובארץ), כמובן מזה שכולל שמים וארץ בהשואה
4 והפסוק אומר ש"אני" היינו אור ה' מאיר בשמים ובארץ באמירה אחת
5 שמשמעה כי ההארה בשמים
6 וההארה בארץ היא בשווה, 1
7 באותה מידה, ואם כן מדובר 2
8 באור הסוכב כל עלמין המאיר 3
9 בכל העולמות ובכל הנבראים
10 באותה מידה שיהי באור 4
11 הממלא כל עלמין ומאיר 5
12 בעולם באופן של התלבשות 6
13 בכל עולם ובכל נברא לפי ערכו 7
14 ולפי מהותו יש הפרש הבדל 8
15 בין שמים וארץ ואינו דומה 9
16 האור המאיר בשמים לאור 10
17 המאיר בארץ כי בכל נברא יש 11
18 אור המותאם לו (למשל, בדומם 12
19 שאין בו תנועה יש חיות מועטת 20
21 כמו שכתוב³⁵ אף ידי 14
22 יסדה ארץ וימיני טפחה 15
23 שמים ובניגוד לפסוק "את 16
24 השמים ואת הארץ אני מלא" 17
25 המדבר על השמים ועל הארץ 18
26 בהשוואה אחת, פסוק זה עושה 19
27 אבחנה ברורה בין השמים 20
28 והארץ ואומר על בריאת כל אחד 21
29 מהם ביטוי אחר ("יסדה ארץ" 22
30 ו"טפחה שמים") ואיתא 31
32 במדרש³⁶ שאכן שינוי הלשון
33 בפסוק מלמד על הבדל מהותי בין בריאת השמים לבריאת הארץ - נטה
34 ימינו וברא שמים את השמים ברא הקדוש-ברוך-הוא באמצעות יד ימינו
35 כביכול נטה שמאלו וברא ארץ ואת הארץ ברא הקדוש-ברוך-הוא
36 באמצעות יד שמאלו כביכול, והינו, שהגלוי של האור האלוקי בשמים
37 הוא בבחינת יד ימין שהוא בבחינת גלוי יותר, כמו באדם
38 שעקר הכח של האדם הוא ביד ימין וכך גילוי האלוקות הוא בעיקר
39 בשמים, ובארץ הוא בבחינת יד שמאל במידה פחותה יותר של
40 גילוי, כשם שבאדם יד שמאל היא יד פהה וחלשה, וכיון שמהפסוק
41 את השמים ואת הארץ אני מלא כולל שמים וארץ בהשואה
42 מבלי להבדיל בין שמים וארץ (כפי שהפסוק האחר מבידל), הרי מובן
שהאמור בפסוק זה "אני מלא" דקאי על מתיחס אל עצמות אור

אין-סוף עצם האור האינסופי של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו שלמעלה
מהעולמות ואינו מתלבש בהם ולגביו אין הבדלים בין נבראים שהם
בבחינת 'שמים' לנבראים שהם בבחינת 'ארץ', דהינו אור הסוכב שהוא
אור לא מדוד ולא מוגבל לפי העולמות והנבראים השונים אלא מאיר על כל
העולמות בשווה. ועל-ידי
העבודה דעשה טוב,
שהוא ענין קיום המצות,
נמשך אור הסוכב.
וכדאיתא בירושלמי³⁷
על הפסוק³⁸ שהקדוש-
ברוך-הוא אומר לבני ישראל:
ואשים דברי בפיה ובצל
ידי פסיתיה, ואשים דברי
בפיה זו תורה, ובצל ידי
פסיתיה זו גמילות
חסדים (וכאן אין הכוונה רק
לגמילות חסדים בפרט אלא
כללות המצות), והינו,
שהתורה כפי שירדה למטה
היא באפן דדברי בפיה,
הינו שדברי ה' נמצאים בתוך
פיו של האדם בעולם הזה, דבר
שמורה על הצמצום של
אור התורה העליון להיות
בבחינת אור פנימי
המתלבש בתוך האדם ובתוך
העולם, דאף שהתורה היא
דברי (דבור שלי) ממש
בעצמות אור אין-סוף,
הקדוש-ברוך-הוא בעצמו
שלמעלה מכל התלבשות פנימית
בתוך הנבראים הרי, המשכחה מלמעלה למטה כפי שנתלבשה בעולם
הזה היא באפן של צמצום האור העליון להיות מסוגל להתלבש
בפיה של האדם בעולם הזה, מה-שאין-פן המצות הנה גם כפי
שהם נמשכות למטה הם בחינת צל ("ובצל ידי כסיתך"),
שענינו מקיף המאיר כסוכב, מלמעלה ולא מתלבש בפנימיות, שלכן
נקראות המצות בשם לבושים³⁹ כמבואר בתניא (פרק ד) שלכל נפש
אלוקית יש שלושה לבושים שהם מחשבה, דיבור ומעשה של תרי"ג מצוות
התורה ובאגרת הקודש (סימן כט) מובא מכתבי האריז"ל שכל אדם צריך
לבוש בגלגלים רבים עד שיקיים את כל המצוות כדי להשלים את לבושי נפשו
ולתקנם, לפי שעל-ידי המצות נמשך אור הסוכב ומקיף על
העולמות מלמעלה.

(34) ראה לקו"ת ואתחנן ט, א ואילך. (35) ישע"י מח, יג. (36) ראה פדר"א פי"ח. זח"ב כ, א. לז, א. פה, ב. (37) תענית פ"ד סוף ה"ב.

(38) ישע"י נא, טז. (39) ראה זח"א רכד, א. וראה ד"ה ואברהם זקן תשל"ח (תו"מ סה"מ חשון ע' שז ואילך). וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ה) וְהָיָה ב' הָעֲבוֹדוֹת דְּסוּר מֶרַע וְעֵשָׂה טוֹב, שְׁעִנְיָנָם כַּמְבוּאָר
2 לְעִיל קִבְּלָתָהּ עַל מַלְכוּת שְׁמִים ("סור מרע") וְקִבְּלָתָהּ עַל מַצּוֹת
3 ("ועשה טוב"), שתייהן, גם בחינת "ועשה טוב" שממשיכה אור אלוקי עליון
4 (בחינת "סובב כל עלמין") הֵם בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה שְׁמוּרַכְתָּ מִשְׁנֵי
5 השלבים הללו (אך עדיין אין זו

6 בחינת "תשובה עילאה"), אֶלָּא
7 ההבדל בין שני השלבים הוא
8 שְׁהָעֲבוֹדָה דְּסוּר מֶרַע
9 (קבלת עול מלכות שמים) הִיא
10 בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה
11 מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה שֶׁתְּחִילָתָהּ
12 בַּהֲחֻלָּה וּפְעוּלָה מִצַּד הָאָדָם
13 שֶׁנִּמְצָא לְמַטָּה, וְכַתּוּבָה
14 מֵהַתְּעוּרָה לְמַטָּה נִפְעַל יִתְיוֹן
15 שֶׁל הַפָּגֶם שֶׁנוֹצֵר לְמַעְלָה עַל יְדֵי
16 הַחֻטָּא, וְהָעֲבוֹדָה דְּעֵשָׂה
17 טוֹב הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה
18 תַּתְּאָה מְלֻמָּטָה לְמַטָּה
19 שֶׁתְּחִילָתָהּ בַּהֲאָרָה אֱלֹקִית
20 מִלְּמַעְלָה וְאַחֵר כִּךְ הָאֵוֶר הָאֱלֹקִי
21 נִמְשָׁךְ לְמַטָּה וּפְעוּלָה בָּאָדָם
22 וּבְעוֹלָם.
23 בִּיאור הַדְּבָרִים:

24 דְּהִנֵּה, עֲנִין תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה
25 הוּא חֲבוּרָה אִתּוֹ ה"א
26 תַּתְּאָה עִם אִתּוֹ וַאֲ"ו כַּאֲמֹר
27 שְׁעִנְיָן הַתְּשׁוּבָה אִתּוֹ תְּשׁוּבָה
28 הוּא לְהַשִּׁיב אֶת ה' הַתְּחִנּוּהָ שֶׁל
29 שֵׁם הוֹי' שֶׁעַל יְדֵי הַחֻטָּא 'נִפְלָה'
30 (וְכַתּוּבָה מִכָּךְ נִגְרַמָּה גְלוּת
31 הַשְּׂכִינָה), שְׁהוּא יָחִיד וְעֵשָׂה
32 אֲנִפִּין וְכַתּוּבָה בְּדֶרֶךְ כָּלֵל,
33 אֲפֹן הַשְּׁפָעָה מִדְּרָגָה לְדְרָגָה
34 בְּסֹדֶר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת שֶׁל הָאֵוֶר

35 הָאֱלֹקִי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה הוּא שֶׁחֵלֶק הַתְּחִתּוֹן וְהָאֲחֵרֹן שֶׁל דְּרָגָה אַחַת מִשְׁפִּיעַ
36 לְחֵלֶק הָעֲלִיּוֹן וְהָרָשׁוֹן בְּדְרָגָה שְׁלֻמָּה מִמֶּנָּה (לְדוּגְמָא – מִבְּחִינַת מַלְכוּת,
37 הַסְפִּירָה הָאֲחֵרֹנָה דְּאֵצִילוֹת, יֵשׁ הַשְּׁפָעָה לְבְּחִינַת חֻכְמָה שֶׁל עוֹלָם הַבְּרִיאָה) וְאִילוּ
38 הַשְּׁפָעָה מִהַתּוֹךְ וּמִהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל דְּרָגָה אַחַת אֶל הַתּוֹךְ וּהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל הַדְּרָגָה
39 שֶׁתְּחִתִּיהָ נִקְרָאת בְּשֵׁם 'יְחֹד' עַל שֵׁם הַתְּחִבּוּרָה וְהַתְּקַשְׁרוֹת הַפְּנִימִיּוֹת וְעִנִּין
40 הַתְּשׁוּבָה שֶׁבּוּ מְדוּבָר כֹּאֵן פּוֹעֵל הַתְּאֲחָדוֹת וְהַתְּחִבּוּרָה פְּנִימִיּוֹת בֵּין 'זַעִיר אֲנִפִּין'
41 (פְּנִים קְטָנוֹת), הֵינּוּ הַמִּדּוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת עִם בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שְׁהוּא עִנִּין, יָחִיד
42 קוֹדֶשׁ-בְּרִיךְ-הוּא הַמִּדּוֹת וּשְׂכִינְתִּיהָ בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, דְּמַלְכוּת
43 הוּא בְּחִינַת שְׂכִינְתִּיהָ, אִילוּ הַמְּמַלָּא, וְזַעִיר אֲנִפִּין הוּא בְּחִינַת
44 קוֹדֶשׁ-בְּרִיךְ-הוּא, אִילוּ הַסּוֹכֵב.

(ה) וְהָיָה ב' הָעֲבוֹדוֹת דְּסוּר מֶרַע וְעֵשָׂה טוֹב, שְׁעִנְיָנָם
קִבְּלָתָהּ עַל מַלְכוּת שְׁמִים וְקִבְּלָתָהּ עַל מַצּוֹת,
הֵם בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה, אֶלָּא שְׁהָעֲבוֹדָה דְּסוּר מֶרַע
הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה, וְהָעֲבוֹדָה
דְּעֵשָׂה טוֹב הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה מְלֻמָּטָה לְמַטָּה.
דְּהִנֵּה, עֲנִין תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה הוּא חֲבוּרָה אִתּוֹ ה"א תַּתְּאָה
עִם אִתּוֹ וַאֲ"ו, שְׁהוּא יָחִיד וְעֵשָׂה אֲנִפִּין וְכַתּוּבָה, יָחִיד
קוֹדֶשׁ-בְּרִיךְ-הוּא וּשְׂכִינְתִּיהָ, דְּמַלְכוּת הוּא בְּחִינַת
שְׂכִינְתִּיהָ, אִילוּ הַמְּמַלָּא, וְזַעִיר אֲנִפִּין הוּא בְּחִינַת
קוֹדֶשׁ-בְּרִיךְ-הוּא, אִילוּ הַסּוֹכֵב. וְהִיחֹד דְּזַעִיר אֲנִפִּין
וְכַתּוּבָה יָכֹל לְהִיטֵב בְּב' אֲפִינִים, הַעֲלָתָהּ ה"א תַּתְּאָה
לְבְּחִינַת וַאֲ"ו, שְׁהוּא עֲנִין תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה מְלֻמָּטָה
לְמַעְלָה, וְהַמְּשַׁכְּתָה אִתּוֹ וַאֲ"ו לְבְּחִינַת ה"א תַּתְּאָה, שְׁהוּא
תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה מְלֻמָּטָה לְמַטָּה. וְזֵהוּ הַתְּפָרֶשׁ בֵּין
הָעֲבוֹדָה דְּסוּר מֶרַע לְעֵשָׂה טוֹב, שְׁהָעֲבוֹדָה
דְּסוּר מֶרַע, לְעַקֵּר אֶת רְצוֹנוֹתָיו הַזָּרִים וְלִקְבֹּל עָלָיו עַל
מַלְכוּת שְׁמִים, הִיא תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה מְלֻמָּטָה לְמַעְלָה,
תְּשׁוּבָה ה"א תַּתְּאָה, הֵינּוּ, שְׁמֻשִּׁיב אֶת הַשְּׂכִינָה (ה"א
תַּתְּאָה) לְמִקְוֶה וְשִׁרְשָׁהּ, בְּאִוֵּר הַמְּמַלָּא. וְהָעֲבוֹדָה
דְּעֵשָׂה טוֹב, שְׁעִנְיָנָהּ קִבְּלָתָהּ עַל מַצּוֹת, הִיא תְּשׁוּבָה
תַּתְּאָה מְלֻמָּטָה לְמַטָּה, שְׁהוּא עֲנִין הַמְּשַׁכְּתָה אִתּוֹ וַאֲ"ו,
אִילוּ הַסּוֹכֵב, מְלֻמָּטָה לְמַטָּה.

וְהִנֵּה לְאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה דְּסוּר מֶרַע וְעֵשָׂה טוֹב, צְרִיכָה
לְהִיטֵב הָעֲבוֹדָה דְּבִקְשָׁה שְׁלוֹם וְרִדְפָהּ, דְּשְׁלוֹם
הוּא עֲנִין הַתּוֹרָה, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁴⁰ כָּל הָעוֹסֵק

עֲנִין שְׁכַתּוּצָה מִמֶּנּוּ נִפְעֵלַת הַמְּשַׁכְּתָה אִתּוֹ וַאֲ"ו, אִילוּ הַסּוֹכֵב,
מְלֻמָּטָה לְמַטָּה כַּמְבוּאָר לְעִיל שֶׁתְּשׁוּבָה תַּתְּאָה, עַל שְׁנֵי הַמַּרְכִּיבִים
שֶׁלָּה, גּוֹרֵמַת גַּם הָעֵלָה – הַתְּקַרְבוֹת שֶׁל הָאָדָם לְאֱלֹקִית מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,
וְגַם הַמְּשַׁכָּה – יִירֵדָה וְהַתְּגִלּוֹת שֶׁל הָאֵוֶר הָאֱלֹקִי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְהִיא
פּוֹעֵלַת גַּם הָאָרֶץ שֶׁל הָאֵוֶר הָאֱלֹקִי הַמְּמַלָּא כָּל עַלְמִין וְגַם הָאָרֶץ שֶׁל
הָאֵוֶר הָאֱלֹקִי הַסּוֹכֵב כָּל עַלְמִין.

וְהִנֵּה לְאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה דְּסוּר מֶרַע וְעֵשָׂה טוֹב שֶׁהֵם שְׁנֵי הַמַּרְכִּיבִים
שֶׁל עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה בְּאֲפֹן שֶׁל "תשובה תתאה", צְרִיכָה לְהִיטֵב עֲבוֹדָה
נוֹסֶפֶת, נְעִילַת יוֹתֵר, הָעֲבוֹדָה הָאֲמֹרָה בְּהַמְּשִׁךְ אוֹתוֹ פֶּסֶק דְּבִקְשָׁה שְׁלוֹם
וְרִדְפָהּ, דְּשְׁלוֹם הוּא עֲנִין הַתּוֹרָה, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁴⁰

ביאור בדרך אפשר

1 כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מְשִׁים שְׁלוֹם בְּפִמְלִיא שֶׁל מָטָה וּבְפִמְלִיא
2 שֶׁל מַעְלָה, דְּעִנֵּן הַשְׁלוֹם בְּמִשְׁמַעוֹתוֹ הַפְּנִימִית הוּא יְחִיד וְחִבּוֹר
3 ב' הַפְּכִים עַל-יְדֵי אֹר שֶׁלֹּמְעָלָה מְשִׁינֶיהֶם, כַּמְבֹּאֵר בַּאֲגֵרַת
4 הַקֹּדֶשׁ שֶׁבִּתְנִיא (סִימָן י"ב וְכֵן בַּמֵּאמְרִים רַבִּים עַל הַפְּסוּק "פָּדָה בְּשִׁלּוֹם נַפְשִׁי
5 מִקֶּרֶב לִי" הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
6 עוֹשֶׂה שְׁלוֹם, כְּכִיכּוֹל, הֵן 1
7 בְּפִמְלִיא שֶׁל מַעְלָה – בֵּין מִיכָאֵל 2
8 שֶׁר שֶׁל חֶסֶד וּמִידַת הַחֶסֶד כִּכְלָל 3
9 - הַדּוּמָה לְמִים וּבֵין גְּבִרְיָאֵל שֶׁר 4
10 שֶׁל גְּבוּרָה וּמִידַת הַגְּבוּרָה 5
11 שֶׁלֹּמְעָלָה כִּכְלָל - הַדּוּמָה לֵאשׁ, 6
12 שֶׁלֹּמְעָלָה שֶׁהֵם שְׁנֵי עֲנִינִים 7
13 סוֹתֵרִים לְכֹאֲרוֹהֶּ הֵיוּ ב'שְׁלוֹם 8
14 ("וְאִין מַכְבִּים זֶה אֶת זֶה") כִּי 9
15 לַעֲזוּת גִּילּוֹי אֲלוֹקוֹת שֶׁלֹּמְעָלָה 10
16 מְשִׁינֶיהֶם הֵם מִתְכַּטְּלִים, וְכֵמו כֵּן 11
17 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה שְׁלוֹם 12
18 בְּפִמְלִיא שֶׁל מָטָה – בֵּין הַטּוֹב 13
19 וְהָרַע הַנִּלְחָמִים זֶה עִם זֶה כֵּן 14
20 שִׁיחָה בִּירוֹר שֶׁל הַטּוֹב מִן הָרַע. 15
21 וְזֶהוּ עִנֵּן הַתּוֹרָה שֶׁעַל- 16
22 יָדָה הַלּוֹמֵד תּוֹרָה מְשִׁים 17
23 שְׁלוֹם וְגוֹרֵם אַחֲדוֹת וְחִיבוֹר 18
24 בְּפִמְלִיא שֶׁל מָטָה 19
25 וּבְפִמְלִיא שֶׁל מַעְלָה. 20
26 בִּיאוֹר הַדְּבָרִים: 21
27 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהִנֵּה, 22
28 אֲוִרִיתָא מַחְכְּמָה נִפְקֵת 41 23
29 הַתּוֹרָה יוֹצֵאת (נוֹבַעַת) מִהַחֲכָמָה, 24
30 הֵינּוּ סְפִירַת הַחֲכָמָה הָעֲלִיּוֹנָה, 25
31 וְיֵשׁ בְּזֶה ב' דִּיוִּקִּים מְדִיּוֹק 26
32 הַלְשׁוֹן יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׁנֵי דְבָרִים, 27
33 הָא', שֶׁנִּפְקֵת מַחְכְּמָה 28
34 אֲמַנֵּם מִקּוֹר הַתּוֹרָה הוּא מִסְפִּירַת הַחֲכָמָה אֲכָל לֹאחֵר שֶׁבֹאֵה מִהַחֲכָמָה
35 הַתּוֹרָה נִמְצְאָת בְּבִינָה, וְהֵינּוּ, שֶׁרָק שֶׁרֵשׁ הַתּוֹרָה הוּא
36 בְּחֻכְמָה, אֲכָל גִּלּוֹי הַתּוֹרָה הוּא בְּבִינָה, וְלִכֵּן בְּמַקְבִּיל לִכֵּן שֶׁבִּדְרוֹךְ
37 כִּלְל מְצִינוּ שֶׁמִּקּוֹר הַתּוֹרָה הוּא מַחֲכָמָה אִיתָא בְּזֶהר 42 לַפְּעָמִים
38 בְּמִקְוֵמוֹת מַעֲטִים שְׁאֲוִרִיתָא מְבִינָה נִפְקֵת שֶׁהַתּוֹרָה יוֹצֵאת נוֹבַעַת
39 מִסְפִּירַת הַבִּינָה הָעֲלִיּוֹנָה. וְהָב' הַדְּבָר הַשְּׁנִי הַנִּלְמַד מִדִּיוֹק הַלְשׁוֹן "אֲוִרִיתָא
40 מַחֲכָמָה נִפְקֵת" הוּא, שֶׁרָק נִפְקֵת יוֹצֵאת וּמִתְגַּלִּית מַחְכְּמָה, אֲכָל
41 שֶׁרֵשׁוֹ שֶׁל הַתּוֹרָה הוּא לְמַעַלָּה מִהַחֲכָמָה בְּפִתְרָה הָעֲלִיּוֹן שֶׁלֹּמְעָלָה
42 מִהַסְפִּירוֹת כֶּשֶׁם שֶׁכְּתוּב בָּא עַל רֹאשׁ הָאָדָם וּלְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ וּבְפִנְיָמִיּוֹת

ביאור בדרך אפשר

43 הַפִּתְרָה 44 בְּכֹתֶר עֲצָמוּ יֵשׁ דְּרֻגוֹת שׁוֹנוֹת, חִיצוֹנִית יוֹתֵר וּפְנִימִית יוֹתֵר, וְשׁוֹרֵשׁ
45 וּמִקּוֹר הַתּוֹרָה הוּא בְּדִרְגָּה נְעִלִית בְּכֹתֶר, פְּנִימִיּוֹת הַכֹּתֶר. וּמִצָּד ב' בְּחִינּוֹת
46 אֱלוֹ הַתּוֹרָה (כְּמוֹ שֶׁהִיא בָּאָה לִידֵי גִילּוֹי בְּבִינָה, וְכֵמוֹ שֶׁהִיא
47 מוֹשְׁרֶשֶׁת בְּחֻכְמָה וּבְפִתְרָה), הֵם ב' הָעֲנִינִים הָאֲמֹרִים לְעִיל אֹדוֹת
48 פְּעוּלוֹתוֹ שֶׁל הָעִיסוֹק בַּתּוֹרָה
49 דְּמְשִׁים שְׁלוֹם בְּפִמְלִיא
50 שֶׁל מָטָה וּבְפִמְלִיא שֶׁל
51 מַעְלָה. שְׁלוֹם בְּפִמְלִיא
52 שֶׁל מָטָה הוּא עִנֵּן יְחִיד
53 חִיבוֹר פְּנִימִי וְאִיחּוֹד בֵּין יְזַעִיר
54 אֲנָפִין' הַמִּידוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת
55 וּמִלְכוּת. וּבְכַדִּי שִׁיחָה
56 יְחִיד יְזַעִיר אֲנָפִין' וּמִלְכוּת, שֶׁהוּא עִנֵּן
57 יְחִיד קוֹדֶשׁ-בְּרִיף-הוּא
58 הַמִּידוֹת וּשְׁכִינְתָּיהָ סְפִירַת
59 הַמִּלְכוּת, כֵּן שֶׁהַמִּלְכוּת תִּקְבַּל
60 מִפְּנִימִיּוֹת הַמִּידוֹת וְלֹא רַק
61 מִחִיצוֹנִיּוֹת הַמִּידוֹת, הֲרִי זֶה
62 עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה כְּמוֹ
63 שֶׁהִיא יִרְדָּה וּבָאָה לִידֵי גִילּוֹי
64 בְּסְפִירַת הַבִּינָה, דְּהִנֵּה
65 שֶׁסְפִירַת הַבִּינָה עֲצָמָה
66 נִקְרָאת בְּשֵׁם שְׁכִינָה שֶׁזֶה
67 עֲנִינָה שֶׁל סְפִירַת הַמִּלְכוּת וְאֵם
68 כֵּן אֵיךְ יֵשׁ בְּכוּחָהּ לַפְּעוּל חִיבוֹר
69 וְאִיחּוֹד בֵּין ז"א וּמִלְכוּת וְהִרִי
70 הַחִיבוֹר נִפְעַל בְּכוּחַ שֶׁלֹּמְעָלָה
71 מְשִׁנֵּי הַדְּבָרִים הַמִּתְחַבְּרִים כַּאֲמֹר
72 לְעִיל שֶׁשְׁלוֹם הוּא חִיבוֹר שְׁנֵי
73 הַפְּכִים כַּאֲמַצְעוֹת אֹר שֶׁלֹּמְעָלָה
74 מְשִׁינֶיהֶם?, הֲרִי זֶה לְגַבִּי
75 הַחֲכָמָה דִּיןָא הַבִּינָה נִקְרָאת
76 'שְׁכִינָה' (כְּמוֹ סְפִירַת הַמִּלְכוּת) רַק לְגַבִּי הַחֲכָמָה שֶׁהִיא לְמַעַלָּה מִהַבִּינָה, אֲכָל
77 לְגַבִּי יְזַעִיר אֲנָפִין' וּמִלְכוּת שְׁנֵינִים בְּחִינּוֹת שֶׁלֹּמְעָלָה מִהַבִּינָה, סְפִירַת
78 הַבִּינָה הִיא אֹר עֲלִיּוֹן שִׁיכּוֹל לַחֲבֹר אֶת שְׁנֵיהֶם וְהִיא כְּמוֹ חֶפֶה הַמְּקַפֵּת
79 עַל שְׁנֵיהֶם בְּשׁוּהָ, וְכַמְבֹּאֵר עַל פְּסוּק 44 עַל כָּל כְּבוֹד חֶפֶה,
80 דְּקָאֵי עַל שֶׁהַפְּסוּק מְתִיחֵם אֶל בְּחִינַת הַבִּינָה שֶׁמְקַפֵּת ל'יְזַעִיר
81 אֲנָפִין' וּלְמַלְכוּת בְּשׁוּהָ, וְלִכֵּן הִנֵּה עַל-יְדֵי סְפִירַת הַבִּינָה
82 נַעֲשֶׂה יְחִיד קוֹדֶשׁ-בְּרִיף-הוּא וּשְׁכִינְתָּיהָ שֶׁהוּא יְחִיד ז"א וּמִלְכוּת.
83 וְכַאֲמֹר, יְחִיד זֶה נִקְרָא "שְׁלוֹם בְּפִמְלִיא שֶׁל מָטָה" וְהֵינּוּ שְׁגָם בְּשִׁבְלִי
84 בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַתָּא, תְּשׁוּבָה ה' הַתַּחֲתוֹנָה (הַשְּׁנִיָּה), שֶׁהוּא עִנֵּן

(41) זֶהר ח"ב סב, א. פה, א. קכא, א. ועוד. (42) שם פה, א. (43) ראה גם לקו"ת במדבר ז, א. ד"ה היושבת בגנים תשי"ג פ"ו (תו"מ סה"מ שבט ע' רלד ואילך). ד"ה הנ"ל תשי"ז פ"ו (תו"מ ח"ט ס"ע 325). (44) ישע"י ד, ה. וראה לקו"ת שה"ש מז, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יחוד וחיבור ו"ה, צריך להיות עסק התורה, בחינת בינה, לפי
2 שדוקא על-ידי בחינת הבינה שהוא אור שלמעלה משניהם
3 אפשר להיות יחוד ו"ה. וענין משים שלום בפמליא של
4 מעלה שהוא חיבור והתאחדות פנימית בדרגות גבוהות יותר הוא בחינת

5 תשובה עילאה, הגורמת

6 שיהיה יחוד י"ה חיבור
7 והמשכה פנימית בין היר"ד,
8 בחינת חכמה, והה"א, בחינת
9 בינה, שזה נעשה על-ידי
10 התורה כפי שהיא
11 בחכמה (ובכחתי), שעל-
12 ידי-זה נעשה יחוד י"ה,
13 והיחוד הוא בשני האופנים
14 האמורים לעיל (וכפי שהוסבר
15 יש שתי בחינות בתשובה תתאה
16 וכן שתי בחינות בתשובה
17 עילאה) הן מלמטה
18 למעלה, שהוא ענין
19 העלאת ה"א עילאה
20 מלמטה למעלה לבחינת
21 יו"ד, והן מלמעלה
22 למטה, שהוא ענין
23 המשכת בחינת יו"ד
24 מלמעלה למטה לבחינת
25 ה"א עילאה הה"א העליונה,
26 הראשונה.
27 והענין בזה, דתשובה
28 עילאה מלמטה למעלה
29 בדרך העלאה היא העבודה
30 של האדם את הקדוש-ברוך-הוא
31 באות ה"א עילאה,
32 בחינת בינה, ותשובה
33 עילאה מלמעלה למטה
34 בדרך המשכה היא העבודה
35 באות יו"ד, בחינת
36 חכמה. וההפך ההבדל
37 ביניהם, שהעבודה מצד
38 הבינה היא העבודה
39 דאחבה, והעבודה מצד

40 החכמה היא העבודה דיראה (פדלקמן).

41 (ו) וזהו פללות סדר עבודת התשובה בד' המדרגות (שתי
42 הדרגות בתשובה תתאה ושתי הדרגות בתשובה עילאה ובסך הכול ארבע
43 דרגות כמבואר לעיל), שתחלת העבודה של התשובה על החטא היא
44 באפן דסור מרע והתרחקות מהחטא, שזוהי העבודה דקבלת על

להיות עסק התורה, בחינת בינה, לפי שדוקא על-ידי
בחינת הבינה שהוא אור שלמעלה משניהם אפשר
להיות יחוד ו"ה. וענין משים שלום בפמליא של מעלה
הוא בחינת תשובה עילאה, יחוד י"ה, שזה נעשה
על-ידי התורה כפי שהיא בחכמה (ובכחתי), שעל-ידי-
זה נעשה יחוד י"ה, הן מלמטה למעלה, שהוא ענין
העלאת ה"א עילאה לבחינת יו"ד, והן מלמעלה למטה,
שהוא ענין המשכת בחינת יו"ד לבחינת ה"א עילאה.
והענין בזה, דתשובה עילאה מלמטה למעלה היא
העבודה באות ה"א עילאה, בחינת בינה, ותשובה
עילאה מלמעלה למטה היא העבודה באות יו"ד, בחינת
חכמה. וההפך ביניהם, שהעבודה מצד הבינה היא
העבודה דאחבה, והעבודה מצד החכמה היא העבודה
דיראה (פדלקמן).

(ו) וזהו פללות סדר עבודת התשובה בד' המדרגות,
שתחלת העבודה היא באפן דסור מרע, שזוהי
העבודה דקבלת על מלכות שמים, היינו, שעוקר את
כל רצונותיו על-ידי שמשעבד את עצמו לאלקות, וכמו
על-דרך-משל העבד שמשעבד את עצמו לאדון, שעל-
ידי-זה נעקרו ממילא כל רצונותיו, לפי ששעבד את
עצמו לגמרי לאדון, ועל-דרך-זה הוא בעבודה דקבלת
על מלכות שמים, שזוהי תנועה כללית שמשעבד את
עצמו לאלקות, שעל-ידי-זה ממילא אין לו שום רצון
אחר כלל. ועבודה זו היא בבחינת ה"א תתאה,
ועל-ידי נעשה המשכת אור הממלא כנ"ל. ואחר-כך
היא העבודה דעשה טוב, שזוהי העבודה דקבלת על
מצות, וכיון שהמצות הם תרי"ג ארחין⁴⁵, הנה בעבודה
דקבלת על מצות ישנו ההרגש של הגלויים הנמשכים
על-ידי המצות, והוא ההרגש של אהבה, והינו,

מלכות שמים, היינו, שעוקר האדם את כל רצונותיו הזרים
לענייני עבודת ה' על-ידי שמשעבד את עצמו לאלקות, וכמו
על-דרך-משל העבד שמשעבד את עצמו לאדון, שעל-ידי-
זה נעקרו ממילא כל רצונותיו של העבד, ומכאן ואילך אין לו כל
רצונות משלו, לפי ששעבד

את עצמו לגמרי לאדון
תוך ויתור מוחלט על כל
הרצונות והעניינים האישיים שלו
וכל מהותו היא היותו עבד
לאדונו, ועל-דרך-זה הוא
בעבודה הרוחנית דקבלת
על מלכות שמים, שזוהי
תנועה נטייה נפשית כללית
שמשעבד את עצמו
לאלקות לחלוטין, שעל-
ידי-זה ממילא אין לו
שום רצון אחר כלל.
ועבודה זו שהיא ההתחלה
והדרגה הכי נמוכה בעבודת
התשובה היא בבחינת ה"א
תתאה ועל ידה הו' התחתונה
חוזרת למקומה, ועל-ידיה
נעשה המשכת אור
הממלא כנ"ל והדבר גורם
שימושך ויתגלה בעולם אור
הממלא כל עלמין. ואחר-כך
השלב הבא שהוא הדרגה השנייה
בתשובה תתאה היא העבודה
דעשה טוב, שזוהי
העבודה דקבלת על
מצות, וכיון שהמצות
הם תרי"ג ארחין⁴⁵ 613
דרכים (המשכות שונות), הנה
בעבודה דקבלת על
מצות ההחלטה לקיים את
המצוות וקיום המצוות בפועל
ישנו ההרגש של
הגלויים הנמשכים על-
ידי המצות כאשר האדם

מקיים את המצוות כראוי הקיום איננו רק במעשה בפועל אלא כולל גם הכרה
והרגשה של גילוי האלוקות שמתגלה ונמשך על ידי המצוות (שיש בה תרי"ג
מיני המשכות – "תרי"ג ארחין" שונים), והוא ההרגש של אהבה כאשר
האדם מכיר ומרגיש את המשכת האור האלוקי על ידי קיום המצוות, הדבר
מעורר בו התקרבות לקדוש-ברוך-הוא ורגש של אהבת ה', והינו,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁהַעֲבֹדָה דְקַבְּלַת עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם היא עבודת התשובה בדרגה
2 הראשונה והתחתונה של תשובה תתא שעיך ענינה הוא "סור מרע" היא
3 בִּירְאָה מתוך תחושה של יראת ה' הגורמת להתרחק מעבירות, וְהַעֲבֹדָה
4 דְקַבְּלַת עַל מִצְוֹת היא בִּירְאָה וכמבואר בספר התניא (פרק ד) שיראת
5 ה' היא השורש להמנוע
6 מעבירה על מצוות עשה, ואהבת
7 ה' היא השורש לקיום המצוות
8 וְנֶאֱמַר שְׁכָלֹת הָעֵינָן
9 דְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת הוא בְּדֶרֶךְ
10 קַבְּלַת עַל דְּוָקָא עיקר הדגש
11 הוא על התבטלות כלפי רצון ה',
12 שְׁהָרִי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת צָרִיךְ
13 לִהְיוֹת לֹא עַל־פִּי טַעַם
14 וְדַעַת ועד כמה שהשכל
15 וההגיון מחייבים, כִּי אִם
16 בְּדֶרֶךְ קַבְּלַת עַל
17 הרצונות האישיים כלפי רצון ה',
18 כמאמר חכמינו ז"ל שהקדוש-
19 ברוך-הוא מקבל נחת רוח,
20 כביכול, מִכֵּךְ שְׁאֲמַרְתִּי
21 וְנַעֲשֶׂה רְצוֹנֵי⁴⁶ כִּי כִּי שֶׁהֵעֵינִי
22 העיקרי בקיום המצוות איננו
23 התחושות של האדם בהם
24 מציאותו באה לידי ביטוי אלא
25 דווקא ההתבטלות מצד האדם,
26 מִכָּל־מָקוֹם, יֵשׁ בָּזָה גַם
27 הָרָגֶשׁ הָאֱהָבָה כו'⁴⁷.
28 וְעֹבֵדָה זֹו של קיום המצוות
29 מתוך אהבת ה' היא בְּכַחֲמֵינָה
30 אוֹת וְאִי, וְעַל־יָדָה
31 נַעֲשֶׂה הַמְּשַׁכְּת אוֹר
32 הַסּוֹכֵב כמבואר לעיל
33 באריכות. וְאַחֲרֵי־כֵן צָרִיכָה
34 לִהְיוֹת הַעֲבֹדָה שְׁמַעַד
35 הִיא עֵלְאָה ה' העליונה,
36 ה' הראשונה של שם הוי',
37 בְּכַחֲמֵינָה בִּינָה, וְהוּא עֵינָן אֱהָבָה רַבָּה אהבה גדולה שְׁלִמְעָלָה
38 מְטַעַם וְדַעַת אהבת ה' בדרגה הרבה יותר נעלית, אהבה שמעל ומעבר
39 למוכן ולמתחייב על פי השכל וההגיון וְהֵינָנו, שְׁהָאֱהָבָה שְׁמַעַד אוֹת
40 וְאִי שֶׁעִלִּיה נאמר שהיא ממשיכה אור עליון מבחינת 'ממלא כל עלמין'
41 היא אֱהָבָה זוּטָא אהבה קטנה שְׁעַל־פִּי טַעַם וְדַעַת, וְהָאֱהָבָה
42 שְׁמַעַד בְּכַחֲמֵינָה הִיא עֵלְאָה היא אֱהָבָה רַבָּה שְׁלִמְעָלָה מְטַעַם
43 וְדַעַת.

44 וְאַחֲרֵי־כֵן לאחר שתי הדרגות בתשובה תתא הנרמות באותיות ו־ה,
45 האותיות האחרונות של שם הויה היא הַעֲבֹדָה שְׁמַעַד אוֹת יוֹד,
46 וְהוּא עֵינָן אֱהָבָה בְּתַעֲנוּגִים שהיא אהבה נעלית עוד יותר מאשר
47 "אהבה רבה". וְהַחֲלוּק בְּכַחֲמֵינָהם, שְׁבִירְאָה רַבָּה, אִף
48 שְׁהִיא לְמַעְלָה מְטַעַם
49 וְדַעַת, מִכָּל־מָקוֹם,
50 הָאִדָּם אֵינוֹ בְּכַחֲמֵינָה בְּטוֹל
51 בְּמַצִּיאוֹת לְגַמְרִי, שְׁהָרִי
52 הוּא מְרַגֵּשׁ שְׁאוֹהֵב כו'
53 וכל עוד האהבה היא תחושה
54 ניכרת ומורגשת בלב האדם הרי
55 הוא סוף סוף במצב המוגדר
56 בחסידות "יש מי שאוהב", מֵה־
57 שְׁאִין־כֵּן בִּירְאָה
58 בְּתַעֲנוּגִים שהאדם קרוב אל
59 הקדוש־ברוך־הוא עד כדי כך
60 שהוא חש שכבר השיג את
61 מבוקשו והוא מתענג על כך
62 הרי הוא בְּכַחֲמֵינָה בְּטוֹל
63 בְּמַצִּיאוֹת לְגַמְרִי,
64 וְכַחֲלֹשׁוֹן בָּזָה⁴⁸: עַר
65 פֶּאֶרְלִירֵט זִיךְ אֵינְגֶאנְצֶן
66 הוא מאבד את עצמו (תחושת
67 המציאות העצמית שלו) לגמרי,
68 וְהוּא מַצֵּד גְּדֹל הַתַּעֲנוּג
69 על קרבת ה' עַד שְׁיֻכָּל
70 לִהְיוֹת בְּכַחֲמֵינָה כָּלוֹת
71 הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ ומרוב דבקות
72 בקדוש־ברוך־הוא, נפשו לא
73 יכולה להמשיך להיות מלוכנת
74 ותפוסה בתוך גוף והיא
75 משתוקקת לצאת מגדרי הגוף
76 ולדבוק ב'ה' ולהתאחד אתו
77 לחלוטין.
78 וּבְפֶרֶט לִפִּי הַמְּבַאֵר כָּאֵן
79 שְׁהַעֲבֹדָה בְּכַחֲמֵינָה הִי"ד
80 הוּא עֵינָן יִרְאָה עֵלְאָה כמבואר לעיל שהאותיות יוֹד הִיא הם כנגד
81 חכמה ובינה, והחכמה שלמעלה מהבינה היא בחינת יראה והבינה היא בחי'
82 אהבה, ואם כן מדובר ביראה בדרגה כל כך גבוהה שלמעלה מאהבה והיא
83 "יראה עילאה" וביראה בדרגה כזו ביטול המציאות העצמית של האדם הוא
84 ביטול מוחלט וְהָרִי כָּלוֹת עֵינָן הִירְאָה הוּא עֵינָן הַבְּטוֹל,
85 וּבְפֶרֶט יִרְאָה עֵלְאָה, יִרְאָה בְּשֵׁת שבעקות ההכרה בגדולת ה',
86 האדם מתבייש לעבור על רצונו שהיא יראה נעלית (והיא ברמה יותר גבוהה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מיראת העונש שבאופן כללי מתייחסת למצב בו האדם מצד מצבו ומעמדו
2 היה עלול לחטוא אלא שהוא חושש מפני העונש, הרי היא בבחינת
3 בטול במציאות לגמרי. וזוהי המדרגה הרביעית שבתשובה,
4 שהיא הבחינה היותר נעלית שבתשובה, וזוהי שבתשובה
5 אותיות בוששה לפי זה יש

6 לבאר את המשמעות הפנימית
7 של העובדה ש"תשובה"
8 אותיות בוששה, דהיינו שחלק
9 עיקרי בעבודת התשובה הוא
10 בחינת יראה עילאה יראה
11 עליונה, יראה בשת (הנעלית)
12 מיראת העונש בלבד, כנ"ל,
13 שזוהי שלמות התשובה
14 והדרגה הנעלית ביותר בארבעת
15 הדרגות של התשובה: סור מרע,
16 קיום המצוות, אהבה ויראה.
17 וזוהי גם כן מה שמבאר
18 במקום אחר⁴⁹ שסדר
19 העבודה הוא דחילו
20 ורחימו יראה ואהבה ואחר
21 כך, רחימו ודחילו אהבה
22 ויראה, דהתחלת העבודה
23 כאשר האדם מתחיל להתקרב
24 אל הקדוש-ברוך-הוא ולשוב
25 בתשובה, ההתחלה היא
26 דחילו, יראה תתאה יראה
27 תחתונה בדרגה נמוכה (יחסית)
28 וקבלת על מלכות שמים,
29 ואחר-כך באה העבודה
30 דרחימו, אהבה זוטא
31 אהבה קטנה, היינו אהבה בדרגה
32 נמוכה יחסית כי היא אהבה
33 שעל-פי טעם ודעת ולכן

34 האהבה היא רק עד כמה שהכל מחייב ולא יותר וממילא היא 'אהבה זוטא'
35 בלבד, ואחר-כך באים לדרגה גבוהה יותר העבודה דרחימו עבודת
36 האהבה בדרגה נעלית, אהבה רבה אהבה גדולה שלמעלה מטעם
37 ודעת, ואחר-כך באה הדרגה הרביעית היא היראה הנעלית שבאה לאחר
38 האהבה הנעלית - העבודה דחילו עבודת היראה הנעלית, בחינת
39 יראה עילאה.

40 ונהנה ד' מדרגות הנ"ל בתשובה הם כנגד ד' הלשונות
41 של גאלה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, כפי שהולך
42 ומבאר.

43 הלשון הראשון - והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים הוא
44 ענין העבודה דסור מרע, השלב הראשון בעבודת התשובה, פי העון

45 נקרא סבל להיותו משא כבד, וכמו שפתיב⁵⁰ עם כבד עון
46 הרי שהעון מתואר בפסוק כדבר כבד שקשה לשאת אותו והנושא על כתפיו
47 עון חס סבל וכאב, והיינו לפי שהעון הוא הפך הקדשה שהוא
48 ענין החיות כמבואר בחסידות שמהות ענין החיות הוא הדבקות במקור
49 החיים ככתוב "ואתם הדבקים

50 בה' אלוקיכם חיים כולכם היום"
51 והאלקות והטוב והקדושה הם
52 חיים ככתוב "ובחרת בחיים"
53 ואילו הפך הקדושה הוא מות
54 ורע, וענין החיות הוא
55 באופן שאין בזה משא
56 וטורח וסבל, ועל-דרך
57 ההלכה שמותר להוציא בשבת
58 מרשות היחיד לרשות הרבים
59 אדם חי ואין זה נחשב כהוצאה
60 האסורה בשבת שהחי נושא
61 את עצמו⁵¹, אבל העון
62 שהוא הפך הקדשה הוא
63 משא כבד. ועל-זה על
64 השלב הראשון בעבודת התשובה
65 על חטא ועון נאמר
66 והוצאתי אתכם מתחת
67 סבלות מצרים, שהוא
68 ענין העבודה דסור מרע.
69 הלשון השני - והצלתי
70 אתכם הוא ענין העבודה
71 דעשה טוב, קיום המצוות
72 בפועל שהוא השלב השני
73 בעבודת התשובה. ולשון זה
74 "והצלתי" קשור במיוחד לקיום
75 המצוות כי הצלתי הוא
76 מלשון צל ומלשון
77 הצלה. מלשון צל, כנ"ל

78 שהמצות נקראות בשם צל ככתוב "ובצל ידי כיסיתך" (בניגוד לחטא
79 שגורם צל והסתר על האור האלוהי), לפי שעל-ידן על ידי המצוות
80 נמשכים האורות המקיפים (כמבואר לעיל בסוף סעיף ד). ומלשון
81 הצלה, פי על-ידי העבודה דעשה טוב שממשיכה את אור
82 המקיף נעשה בדרך ממילא השמירה וההצלה מן הרע, לפי
83 שאור מקיף מסמא את עיני החיצונים⁵² כמבואר בלקוטי תורה
84 (פרשת קרח): "... ענין המקיף שהוא מה שאינו נמשך ומתבלש בכלי מפני
85 שאורו גדול עד שאין הכלי יכולה להכילו כלל ולכן הוא מקיף ראש ורגל
86 כאחד... ולכן המקיף דוחה ומסמא עיני החיצונים שינקת החיצונים הוא דוקא
87 מחמת ההשתלשלות בכלים מכלים שעל ידי זה גם היש יכול לקבל
88 ניקה מה שאין כן על-ידי אור המקיף הם נדחים מפניו".

49 במקום אחר
50 שפתיב
51 עצמו
52 החיצונים

ביאור בדרך אפשר

1 הלשון השלישי - וְגֵאֲלָתִי אֶתְכֶם הוּא עֲנִין הָעֲבֹדָה שְׁמֻצָּד ה"א
2 עֵילָאָה, בְּחִינַת בִּינָה, שהיא השלב השלישי בעבודת התשובה כמבואר
3 לעיל והקשר המיוחד של בינה לגאולה (לשונות של גאולה) הוא דְּגֵאֲלָה
4 בְּשִׁמְיִנִית⁵³ ברכת "גואל ישראל" היא הברכה השמינית בתפילת שמונה

5 עשרה, והוא עֲנִין סְפִירַת

6 הַבִּינָה (סְפִירַת הַשְּׁמִינִית 1
7 מְלֻמָּשָׁה לְמַעַלָּה 2 כאשר
8 מונים את הספירות העליונות
9 מספירת המלכות ומעלה, הבינה
10 היא הספירה השמינית), וְהִינּוּ, 4
11 שְׁעַל־יְדֵי הָעֲבֹדָה שְׁמֻצָּד 5
12 סְפִירַת הַבִּינָה נְעֻשִׁית 6
13 הַגֵּאֲלָה גַם מִבְּחִינַת 7
14 מְצָרִים דְּקִדְשָׁה שֶׁגַם 8
15 הַמִּצְוִים וְהַהֲגָבוֹת שְׁקִימִים 9
16 מִצַּד הַקְּדוּשָׁה מִתְבַּטְּלִים, 10
17 שְׁהוּא עֲנִין ג' שְׁרֵי פָרְעָה 11
18 שֶׁר הַטְּבָחִים, שֶׁר הַמְּשָׁקִים וְשֶׁר 12
19 הָאוֹפִים שֶׁל פָּרְעָה הֵם שְׁלוֹשׁ
20 בְּחִינֹת ב'קְלִיפָה' לְעוֹמֶת חֹסֶד, 13
21 גְבוּרָה וְתַפְאֶרֶת בְּקְדוּשָׁה, וְהֵם 14
22 הַמוֹנְעִים וְהַמְּעַכְבִּים שְׁלֹא 15
23 יֵאִיר בְּלֹב, עֶצֶם אֹר 16
24 הַהֲשָׁגָה כְּמוֹ שְׁהוּא 17
25 בְּמַח־⁵⁴ אלא רק הארה מועטת
26 מֵעֶצֶם הַהֲשָׁלָה תִּגִּיעַ לֹב וְכִיוּן 18
27 שֶׁכֶּךָ הַמִּידוֹת שֶׁבֵּלֵב יִהְיוּ 19
28 חֲלוּשׁוֹת, אֲמָנָם בְּאֶשֶׁר 20
29 הָעֲבֹדָה הִיא בְּבְחִינַת 21
30 אֲהָבָה רַבָּה שְׁלֻמְעֵלָה 22
31 מְטַעַם וְדַעַת, אֲזִי אֵין

32 מוֹנְעִים וְהַמְּעַכְבִּים כָּלֵל גַּם לֹא מִצַּד הַקְּדוּשָׁה, וְיִמָּאִיר הָאֹר בְּלֹב
33 כְּמוֹ שְׁהוּא בְּמַח־.

34 וְהַלְשׁוֹן הָרְבִיעִי - וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעַם, מְכוּוֹנֶת כִּנְגַד הַדְּרָגָה
35 הָרְבִיעִית וְהַנְּעִלִית בִּיחָד בְּעִבּוּדֵי הַתְּשׁוּבָה, כְּמֵאִמֶּר חֲכָמֵינוּ ז"ל דְּכָל מְקוֹם
36 שְׁנִנְאָמֵר לִי אֵינּוּ זֶה לְעוֹלָם⁵⁵, הֵינּוּ שְׁמֻדוּבֵר עַל שִׁיכוּת לֵאלוּקוֹת
37 בְּאוֹפֶן נִצְחִי הוּא עֲנִין הָעֲבֹדָה בְּבְחִינַת יִרְאָה עֵילָאָה, שְׁמֻתְבַּטֵּל
38 מִמְּצִיאוֹתוֹ לְגִמְרֵי וְאֵין בּוֹ שׁוּם תְּחוּשָׁת יִישׁוּת וּמְצִיאוֹת עֲצֻמִּית שְׁעוֹלָה
39 לִמְנוּעַ מִמֶּנּוּ לִהְיוֹת קָשׁוֹר וְרוֹבֵק בְּקְדוּשַׁת־בְּרוּךְ־הוּא לְחֻלוּטִין, וְנִנְעֻשָׁה דְּבוּק
40 בְּאֵלָּלוּת (ובאלוקות גופא - בְּעֶצְמוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּעֶצֶם הַמַּהוּת שֶׁל
41 הַקְּדוּשַׁת־בְּרוּךְ־הוּא בְּעֶצְמוֹ) בְּאֶפֶן שְׁאֵינּוּ זֶה לְעוֹלָם וְהַדְּבִיקוֹת הִיא
42 נִצְחִית, שְׁאֵין בְּעִבּוּדָתוֹ הַגְּבֻלוֹת הַמוֹנְעוֹת מִמֶּנּוּ לִהְיוֹת דְּבוּק בְּאֵלּוּקוֹת

ביאור בדרך אפשר

43 בְּרִבְיָקוֹת מוֹחֲלֻט, וְהַדְּבִיקוֹת הִיא נִצְחִית שְׁהִיא קְבוּעָה וְאֵין בָּהּ הַגְּבֻלוֹת
44 וְשִׁנּוּיִים כָּלֵל.

45 (ח) וְהִנֵּה ד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה אֵלּוּ וְהוֹצֵאתִי, וְהַצֵּלְתִּי, וְלִקְחָתִי
46 הֲצִרְכּוּ לִהְיוֹת בִּיצִיאת מְצָרִים, וְהִינּוּ, וְהַטַּעַם לָכֵךְ שִׁיצִיאת מְצָרִים

47 הִייתָה קְשׁוּרָה בְּאַרְבַּעַת לְשׁוֹנוֹת

48 הַגְּאוּלָּה הוּא לְפִי שְׁהָעֲנִין

49 דִּיצִיאת מְצָרִים הוּא

50 הַכְּנָה לְמַתָּן תּוֹרָה, כְּמוֹ

51 שְׁכָתוּב⁵⁶ בְּדַבְרֵי הַקְּדוּשָׁה

52 בְּרוּךְ־הוּא לְמַשָּׁה רַבִּינוּ לִפְנֵי

53 יִצִּיאת מְצָרִים בְּהוֹצִיאָךְ אֶת

54 הָעַם מִמְּצָרִים תַּעֲבֹדוּן

55 אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר

56 הַזֶּה, וְהַמְּשַׁכַּת הַתּוֹרָה

57 הִיא עַל־יְדֵי ד' אוֹתִיּוֹת

58 שֵׁם הָרִי' שֶׁאַרְבַּעַת הַלְשׁוֹנוֹת

59 שֶׁל גְּאוּלָּה מְכוּוֹנִים כִּנְגַד

60 (כְּמֵבֹאֵר לְעֵיל בְּאַרְיִכוֹת),

61 שְׁזָהוּ מֵה שְׁכָתוּב בְּמַתָּן

62 תּוֹרָה אֲנֹכִי הָרִי'

63 אֱלֹקִיךָ⁵⁷, הִינּוּ, שְׁכָדִי

64 שְׁהַתּוֹרָה תִּמְשָׁךְ מִלְּמַעַלָּה

65 מֵעֵלָּה מִבְּחִינַת אֲנֹכִי, דְּקִאֵי

66 עַל עֶצְמוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ עֶצֶם

67 הַמַּהוּת שֶׁל הַקְּדוּשַׁת־בְּרוּךְ־הוּא

68 בְּעֶצְמוֹ, עַד לְמֻשָּׁה בְּבְחִינַת

69 אֱלֹקִיךָ לְהַתְּגַלּוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה

70 הַתְּחַתּוֹן, הָרִי זֶה עַל־יְדֵי ד'

71 אוֹתִיּוֹת שֵׁם הָרִי',

72 שְׁבִאֲמֻצְעוֹת הָאוֹרוֹת הָעֲלִיּוֹנִים

73 נִמְשָׁכִים לְמַטָּה, כִּי אוֹפֶן הַפְּעוּלָה

74 שֶׁל ד' אוֹתִיּוֹת שֵׁם הָרִי' הוּא בְּדֶרֶךְ צִמְצוּם וְהַתְּפַשְׁטוֹת הַמְּשָׁכָה

75 וְהַתְּפַשְׁטוֹת⁵⁸ כְּמֵבֹאֵר בְּאַגְרַת הַתְּשׁוּבָה שְׁכַתְנִיא (פֶּרֶק ד'): "הִיוֹד" שְׁהִיא

76 בְּחִינַת נִקּוּדָה לְבַד מְרֻמּוֹת לְחֻכְמָתוֹ ית' שְׁהִיא בְּבְחִינַת הָעֵלֶם וְהַסֵּתֵר קוֹדֶם

77 שְׁבִאָה לְבְּחִינַת הַתְּפַשְׁטוֹת... וְאַחֵר שְׁבִאָה לְבְּחִינַת הַתְּפַשְׁטוֹת וְגִילּוֹי הַהֲשָׁגָה

78 וְהַהֲבָנָה... נִכְלָלֹת וְנִרְמֻזוֹת בְּאוֹת ה"א שִׁישׁ לֵה בְּחִינַת הַתְּפַשְׁטוֹת לְרוּחָב... וְגַם

79 לְאוֹרֶךְ". וּמֵבֹאֵר בְּחִסְדוֹת שֶׁאֵין הַכוּוֹנָה לְצִמְצוּם שְׁנוּבֵעַ מִמִּידַת הָרִין וְכוּוֹנָתוֹ

80 לְמִנוּעַ הַשְּׁפָעָה אֵלָּא לְצִמְצוּם שְׁהוּא חֵלֶק בְּלֹחֵי נִפְרָד מִתְּהַלִּיךְ הַהֲשָׁפָעָה כֶּשֶׁם

81 שְׁהָרֵב מִתְּמַצֵּת לְתַלְמִידוֹ בְּקִצְרָה רַעִיּוֹן עֵמוּק. וְעוֹד מֵבֹאֵר שְׁהָאוֹתִיּוֹת יוֹד

82 וְה"א רִמּוּזוֹת לְצִמְצוּם וְהַתְּפַשְׁטוֹת, וְהָאוֹתִיּוֹת וְא"ו וְה"א רִמּוּזוֹת לְהַמְשָׁכָה

83 וְיִרְדַּת הַשְּׁפָעָה מִלְּמַעַלָּה לְמַטָּה וְגַם הָאוֹת וְא"ו שְׁרָאשָׁה כְּמוֹ יוֹד וְהַמְשָׁכָה בְּקוֹ

84 אֵרוֹךְ רִמּוּזוֹת עַל כֶּךָ שְׁתַּחֲלִילָה יֵשׁ צִמְצוּם וְאַחֵר כֶּךָ יִשְׁנָה הַתְּפַשְׁטוֹת וְהַמְשָׁכָה

ובכ"מ. 53) ראה אוה"ת ויחי שנו, ב. ועוד. 54) ראה ל"ת להאריז"ל פ' וישב. תו"א נח, ב. קב, ג. ובכ"מ. 55) ויק"ר פ"ב, ב. 56) שמות ג, יב. 57) יתרו כ, ב. 58) ראה לקו"ת בשלח א, א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

44 שהוא הכנה למתן תורה, הצרכה להיות העבודה בדרך
45 מלמטה למעלה באופן שעבודת האדם למטה פועלת התעלות של האור
46 האלוני בכל ד' האותיות דשם הוי', דהינו, לפעל את הגאולה
47 מכל המצרים והגליות ולבטל את כל ההגבלות והמניעות גם ברוחניות,
48 שלזה צריכה להיות
49 תשובה שלמה, על-ידי
50 עבודת התשובה גם
51 בבחינת הי"ד דשם הוי'
52 בחינת החכמה, ועל-ידי
53 עבודת התשובה והגאולה
54 בשלמות שהציאה ממצרים
55 היא גאולה מושלמת, יציאה מכל
56 המיצרים ומכל ההגבלות מכל
57 הסוגים, אזי אפשר להיות
58 קבלת התורה, שתמשך
59 התורה מעצמותו יתברך
60 ("אנכי") עד למטה
61 ("אלוקיך") על ידי הוי', העבודה
62 המכוונת כנגד כל ארבעת
63 האותיות של שם הוי'.
64 וכן הוא כשם שהיה ביציאת
65 מצרים ומתן תורה בפעם
66 הראשונה כך גם בעבודה
67 דיציאת מצרים הרוחנית
68 בעבודת האדם שפכל יום
69 יום שעניינה הוא יציאה
70 מהמיצרים וההגבלות המונעים
71 ומעכבים את התקרבות האדם
72 לאלוקות בכדי לקבל את
73 התורה שנמשכת
74 מלמעלה למטה בכל יום
75 ככתוב "והיו הדברים האלה
76 אשר אנכי מצוך היום...",
77 שצריכה להיות גם כן
78 עבודת התשובה בכל ד' בחינות הנ"ל כדי שהציאה ממצרים
79 ברוחניות תהיה מושלמת, שזהו מה שאומרים בברכות קריאת שמע
80 (לאחר שמסיימים את קריאת שמע בפסוק "אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי
81 אתכם מארץ מצרים...") ד' פעמים אמת, כי יציאת מצרים קשורה בד'
82 אותיות שם הוי' דבחינת אמת הוא בשם הוי' דוקא, כמו
83 שפכתוב⁶¹ וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל שדי-י
84 הקדוש-ברוך-הוא התגלה לאבות באמצעות השמות "אל" ו"שדי" אבל
85 ושמי הוי' לא נודעתי להם, ופרש רש"י לא נפרתי לא
86 התגליתי להם לאבות במדת אמתית שלי, והינו, דעם היות שגם

ביאור בדרך אפשר

1 וגם הה"א האחרונה, כמו הראשונה, רומזת להתפשטות. ובספר ביאורי הזוהר
2 לאדמו"ר הצמח צדק (פרשת אחרי) כתוב בעניין זה: "וכל זה הוא ענין כללות
3 וסדרי כללות ההשתלשלות... כדי שיבוא האור והשפע מאין סוף במיעוט אחר
4 מיעוט עד שיוכל להיות מאצילות בריאה ומבריאה יצירה כו' עד שיתהוו
5 נבראים בעלי גבול ממש ואם לא
6 שהי' אור אין סוף הולך
7 ומשתלשל על ידי ד' אותיות הוי'
8 באצילות, בריאה, יצירה עשיה
9 לא הי' מתהווה בחינת הנבראים
10 הנפרדים אלא היה הכל בבחינת
11 אלקות ממש".
12 וכשם שכללות ההתהוות היא
13 באמצעות שם הוי', כנ"ל, כך גם
14 התגלות התורה מבחינת "אנכי"
15 לבחינת "אלוקיך" היא באמצעות
16 שם הוי' וזהו מה שכתוב
17 במדרש⁵⁹ שפשתן
18 הקב"ה התורה למשה
19 אברהם הקדוש-ברוך-הוא
20 תחילה ד' פעמים בינו
21 לבין עצמו ואחר-כך נתן
22 הקב"ה את התורה למשה כו',
23 שנאמר⁶⁰ אז ראה
24 ויספרה הכינה וגם
25 חקרה, דחשיב מונה כאן
26 הפסוק ד' מדרגות (ראה),
27 ויספרה, הכינה וחקרה שהם
28 ארבעה שלבים ועניינים
29 בהתגלות והמשכת התורה)
30 והוא ענין ההמשכה על-
31 ידי ד' אותיות הוי',
32 צמצום והתפשטות
33 המשכה והתפשטות
34 כמבואר לעיל פרטי הדברים
35 לגבי התהוות העולמות וכך גם לגבי התגלות התורה, אז ראה הוא
36 ההמשכה בבחינת ראייה דחכמה כי בבחינת החכמה השכל מאיר
37 באופן בהיר ביותר בדומה לראייה בעיניים שהיא בחינת יו"ד של שם הוי',
38 ויספרה הוא בחינת כינה שמספרת ומפרטת את נקודת העניין שמאירה
39 בחכמה והיא בחינת ה' ראשונה של שם הוי', הכינה וגם חקרה וזהו
40 בחינת 'זעיר אנפין' המידות שהם בבחינת וא"ו של שם הוי' ומלכות
41 היא בבחינת ה' אחרונה של שם הוי', וכשם שהמשכת התורה
42 מלמעלה למטה שהיא התכלית והמטרה של יציאת מצרים היתה
43 על-ידי ד' אותיות שם הוי', הנה כמו כן גם ביציאת מצרים

ביאור בדרך אפשר

1 שם א-ל שדי-הוּא אֵמֶת, מִכָּל-מָקוֹם, עֶקֶר עֲנִין הָאֵמֶת הוּא
 2 בְּשֵׁם הָיוּ דִּקְאָ, כפי שמוכן גם מהפסוק וְאֵמֶת הָיוּ לְעוֹלָם הֵייו
 3 ש"מדה אמיתית" של הקדוש-ברוך-הא נמשכת לעולם דווקא על ידי שם הוי'.
 4 וְזֶהוּ ד' פְּעָמִים אֵמֶת, שֶׁהֵם רומזים על ד' אופנים בתשובה
 5 מלמטה למעלה, בְּכָל ד'
 6 הָאוֹתִיּוֹת דְּשֵׁם הָיוּ, 1
 7 דִּהְגֵּם שְׁכָלִיּוֹת שֵׁם הָיוּ, 2
 8 הוּא אֵמֶת כּאמור לעיל 3
 9 וּכְנִרְמֹז בַּפְּסוּק "ואמת הוי'
 10 לעולם", הֵנָּה בַּפְּרָטִיּוֹת 4
 11 יִשְׁנֵם ד' מִדְּרָגוֹת שְׁנוֹת 5
 12 בְּאֵמֶת, שֶׁהֵם ד' הָאוֹתִיּוֹת 6
 13 דְּשֵׁם הָיוּ בְּנ"ל וכפי 7
 14 שִׁמְפֵּרְט גַּם בַּסְעִיף הַבֵּא. 8
 15 אֵמֶת גּוֹפֵא יֵשׁ ב' בְּחִינּוֹת 9
 16 אֵמֶת גּוֹפֵא יֵשׁ ב' בְּחִינּוֹת 10
 17 וּדְרָגוֹת שְׁנוֹת, וְהֵם ד' 11
 18 פְּעָמִים אֵמֶת שְׁקָדִים 12
 19 'עֲזָרְת' - "אמת ויציב וכו'", 13
 20 וְד' פְּעָמִים אֵמֶת 14
 21 שְׁב'עֲזָרְת' - "אמת אשרי 15
 22 איש וכו'", שְׁזָהוּ שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת 16
 23 בְּאֵמֶת גּוֹפֵא הִתְפָּרֵשׁ בֵּין ד' 17
 24 לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה כְּמוֹ 18
 25 שֶׁהֵם בִּיצִיאת מִצְרַיִם לְד' 19
 26 לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה כְּמוֹ 20
 27 שֶׁהֵם בְּגֻלָּה הֶעֱתִידָה 21
 28 שֶׁאֵמֶת ד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל הַגְּאֻלָּה 22
 29 הֵם שְׁוִיִּים וּבְכָל זֹאת מְדוּבָר עַל 23
 30 שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת שְׁנוֹת, כֵּשֶׁם שֶׁבִּשְׁם 24
 31 הוּא עֲצֻמוֹ יֵשׁ בְּחִינּוֹת שְׁנוֹת, 25
 32 כִּדְלַחֲלֹן. 26
 33 וְהֶעֱנִין הוּא, דִּהְנֵה 27
 34 כְּתִיב⁶² בַּתּוֹרָה בִּי"ג מִדּוֹת 28
 35 הַרְחָמִים הָיוּ הָיוּ שְׁתֵּי 29
 36 פְּעָמִים הוּא זֶה אַחֵר זֶה, וּפְסִיק 30
 37 טַעְמָא בִּינִייהוּ⁶³ וִישׁ 31
 38 בִּינִיהֶם טַעַם מִפְּסִיק, כִּי מְדוּבָר 32
 39 בְּשְׁתֵּי דְרָגוֹת שְׁנוֹת וְהוּא עֲנִין 33
 40 שֵׁם הָיוּ דִּלְתַּתָּא שֶׁלֹּמֶטָה 34
 41 וְשֵׁם הָיוּ דִּלְעִילָא שֶׁלֹּמֶטָה, דְּשֵׁם הָיוּ דִּלְתַּתָּא הוּא הָיוּ
 42 מְלִשׁוֹן מְהִינָה⁶⁴, שְׁשִׁיף לְעוֹלָמוֹת וּנְבִרָאִים מוֹגַבְלִים, וְשֵׁם הָיוּ
 43 דִּלְעִילָא הוּא הָיוּ שְׁלִמְעָלָה מְהִינָה שְׁשִׁיף לְעוֹלָמוֹת שְׁשִׁיף לְעוֹלָמוֹת
 44 וְזֶהוּ הִתְפָּרֵשׁ בֵּין גְּאֻלָּה מִצְרַיִם לְגְּאֻלָּה הֶעֱתִידָה

ביאור בדרך אפשר

45 שֶׁאֵמֶת בְּשְׁתֵּי הַגְּאֻלוֹת יֵשׁ ד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה שֶׁכְּנִיד שֵׁם הוּא אֲבָל בְּכָל
 46 זֹאת יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין שְׁנֵי הַעֲנִינִים, שְׁבִיבְגֻלָּת מִצְרַיִם, הֵנָּה אֵף שֶׁהִיָּה
 47 גְּלוּי שֵׁם הָיוּ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב לִכְן אֲמַר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הָיוּ
 48 וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם וְגו', וּמִפְּרֵט כָּל ד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה כְּנ"ל
 49 בְּאֵיכוֹת, מִכָּל-מָקוֹם, הָרִי
 50 זֶה גְּלוּי שֵׁם הָיוּ דִּלְתַּתָּא
 51 בְּלִבְד, מֵה-שְׁאִינִין
 52 לְעֵתִיד לְבֵא יִהְיֶה גְּלוּי
 53 שֵׁם הָיוּ דִּלְעִילָא.
 54 וְלִכְן יֵשׁ הִתְפָּרֵשׁ גַּם בֵּין
 55 גְּלוּי הַתּוֹרָה שְׁנִיתָגְלָה
 56 בְּמִתְּנָת תּוֹרָה שְׁהִיָּה אַחֲרֵי
 57 יִצִּיאַת מִצְרַיִם וְהַתְּגִלָּה שֶׁם
 58 הוּא בְּדִרְגָּה מוֹגַבְלָה, לְגְּלוּי
 59 הַתּוֹרָה שְׁנִיתָגְלָה לְעֵתִיד
 60 לְבֵא אַחֲרֵי הַגְּאֻלָּה הֶעֱתִידָה
 61 שֶׁקְשׁוּרָה בְּהַתְּגִלָּה שֶׁם הוּא
 62 לְמַעַל מִמִּדְרֵיָה וְהַגְּבִלָה.
 63 דִּהְנֵה בְּתוֹרָה יֵשׁ ב'
 64 בְּחִינּוֹת, גְּלִיָּא הַחֲלֹק הַגְּלוּי
 65 דְּתוֹרָה וּפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה,
 66 גְּלִיָּא דְּתוֹרָה הֵינִי מֵה
 67 שְׁהִתְפָּרֵשׁ נִתְלַבֶּשֶׁת בְּשִׁכָּל
 68 אֲנוּשִׁי וּטַעֲנוֹת שֶׁל שְׁקָר
 69 וְהַתְּלַבְּשׁוֹת הֵינִי עַד כִּדִּי כֵךְ
 70 שֶׁבְּלִמּוּד הַתּוֹרָה עוֹסְקִים גַּם
 71 בְּמִקְרִים שֶׁבִּהֵם בְּעֵלֵי דִין טוֹעִים
 72 טַעֲנוֹת שֶׁל שְׁקָר שׁוֹר יִירֵדָה
 73 גְּדוּלָּה שֶׁל חֲכֻמָּתוֹ וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל
 74 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כו', וְהוּא
 75 גְּלוּי הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהוּא
 76 מִצַּד שֵׁם הָיוּ דִּלְתַּתָּא
 77 שְׁשִׁיף לְעוֹלָמוֹת הַמּוֹגַבְלִים
 78 וּמִתְלַבֶּשׁ בְּשִׁכָּל הַאֲנוּשִׁי הַמּוֹגַבְלִי,
 79 אֲבָל פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
 80 הוּא עֲנִין הַתּוֹרָה
 81 שְׁלִמְעָלָה מְשִׁכָּל אֲנוּשִׁי,
 82 וְהוּא מִצַּד שֵׁם הָיוּ
 83 דִּלְעִילָא שְׁלִמְעָלָה
 84 מְהִינָה לְעוֹלָמוֹת וְלִכְן עֵיקַר גִּלְיוֹ
 85 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה יִהְיֶה רַק לְעֵתִיד לְבֹא כֹּאשֶׁר הָעוֹלָם יִחַדֵּל מִלְּהִיּוֹת הָעֵלֶם
 86 וְהַסְתֵּר עַל אֲלוֹקוֹת. וְלִכְן, בִּיצִיאת מִצְרַיִם שְׁהִיָּה גְּלוּי שֵׁם הָיוּ
 87 דִּלְתַּתָּא, נִתְגַּלָּה אֲזַי בְּמִתְּנָת תּוֹרָה רַק גְּלִיָּא דְּתוֹרָה וּפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
 88 נִשְׁאָרָה בְּנִסְתָּר, מֵה-שְׁאִינִין לְעֵתִיד לְבֵא שְׁהִיָּה גְּלוּי שֵׁם הָיוּ

ביאור בדרך אפשר

1 דְלַעֲיִלָא ולא יהיה עוד העלם והסתור על אלוקות, תתגלה פנימיות
2 התורה, כמו שכתוב⁶⁵ יִשְׁקֶנִי מְנַשְׁיָקוֹת פִּיהוּ, וּפִרְשׁ רַש"י
3 דְקָאֵי שהפסוק מתייחס על טעמי תורה שכעת הם צפונים ונעלמים
4 שִׁיתְגַּלּוּ לַעֲתִיד.

5 וְהִנֵּה, כְּשֶׁשׁ שְׂבִיציאת

6 מְצִירִים שֶׁהִיָּתָה הַכְּנָה 1 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶⁵ יִשְׁקֶנִי מְנַשְׁיָקוֹת פִּיהוּ,
7 לְמַתָּן תּוֹרָה שֶׁל גְּלִיָּא 2 וּפִרְשׁ רַש"י דְקָאֵי עַל טַעְמֵי תּוֹרָה שִׁיתְגַּלּוּ לַעֲתִיד. וְהִנֵּה,
8 נִגְלָה דְתּוֹרָה הַצָּרִיכוֹ לְהִיּוֹת 3 כְּשֶׁשׁ שְׂבִיציאת מְצִירִים שֶׁהִיָּתָה הַכְּנָה לְמַתָּן תּוֹרָה שֶׁל
9 כָּל ד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל 4 גְּלִיָּא דְתּוֹרָה הַצָּרִיכוֹ לְהִיּוֹת כָּל ד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה
10 גְּאֻלָּה הַמַּכּוּוֹנִים כִּנְגַד ד' 5 כַּנ"ל, הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּגֻלָּה הַעֲתִידָה שְׂאֵז יִהְיֶה גְלוֹי
11 אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם הוּי' דְלִתְתָא 6 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, יִהְיוּ גַם כֵּן כָּל ד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה,
12 כַּנ"ל, הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן הוּא 7 אֲלֵא שְׂד' לְשׁוֹנוֹת אֱלֹוֹ הֵם בְּד' הָאוֹתִיּוֹת דְשֵׁם הוּי'
13 בְּגֻלָּה הַעֲתִידָה שְׂאֵז 8 דְלַעֲיִלָא. וְהִנֵּה, כִּיּוֹן שֶׁכָּל הַגְּלוּיִים דְלַעֲתִיד תְּלוּיִים
14 יִהְיֶה גְלוֹי פְּנִימִיּוֹת 9 הַתּוֹרָה, יִהְיוּ גַם כֵּן כָּל 10 ד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה,
11 אֲלֵא שְׂד' לְשׁוֹנוֹת אֱלֹוֹ 12 הֵם בְּד' הָאוֹתִיּוֹת דְשֵׁם הוּי' דְלַעֲיִלָא.
13 וְהִנֵּה, כִּיּוֹן שֶׁכָּל הַגְּלוּיִים 14 דְלַעֲתִיד תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂיוֹ
15 וַעֲבֻדְתָּנוּ זֶמֶן 16 וְעִבְדְּתָנוּ זֶמֶן בְּמַשְׁךְ זֶמֶן הַהִכָּנָה לְגְלוֹי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה וְגְלוֹי שֵׁם
23 הַגְּלוּת⁶⁶, לָכֵן גַּם עַכְשָׁיו

ביאור בדרך אפשר

24 לפני הגאולה העתידה צריכות להיות ד' המדרגות שבתשובה לא
25 רק כמו שהם בשם הוי' דלתתא, אלא גם כמו שהם בשם
26 הוי' דלעילא. ולכן אומרים בתפילה גם עתה ד' פעמים אמת
27 ב' פעמים בסך הכול שמונה פעמים, כדי שגם עתה יהיו בעבודת האדם
28 שני הענינים: ד' פעמים

29 אמת קדם עזרת, הוא

30 ענין התשובה בשם הוי'

31 דלתתא, וד' פעמים אמת

32 בעזרת, הוא ענין

33 התשובה בשם הוי'

34 דלעילא כפי שנתבאר לעיל

35 באריכות.

36 ועבודתנו זו במשך זמן

37 הגלות היא ההכנה לגלוי

38 פנימיות התורה וגלוי

39 שם הוי' דלעילא

40 שיתגלה לעתיד לבא על-

41 ידי משיח צדקנו,

42 במהרה בימינו.

פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶⁵ יִשְׁקֶנִי מְנַשְׁיָקוֹת פִּיהוּ,
וּפִרְשׁ רַש"י דְקָאֵי עַל טַעְמֵי תּוֹרָה שִׁיתְגַּלּוּ לַעֲתִיד. וְהִנֵּה,
כְּשֶׁשׁ שְׂבִיציאת מְצִירִים שֶׁהִיָּתָה הַכְּנָה לְמַתָּן תּוֹרָה שֶׁל
גְּלִיָּא דְתּוֹרָה הַצָּרִיכוֹ לְהִיּוֹת כָּל ד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה
כַּנ"ל, הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּגֻלָּה הַעֲתִידָה שְׂאֵז יִהְיֶה גְלוֹי
פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, יִהְיוּ גַם כֵּן כָּל ד' הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה,
אֲלֵא שְׂד' לְשׁוֹנוֹת אֱלֹוֹ הֵם בְּד' הָאוֹתִיּוֹת דְשֵׁם הוּי'
דְלַעֲיִלָא. וְהִנֵּה, כִּיּוֹן שֶׁכָּל הַגְּלוּיִים דְלַעֲתִיד תְּלוּיִים
בְּמַעֲשֵׂיוֹ וַעֲבֻדְתָּנוּ בְּמַשְׁךְ זֶמֶן הַהִכָּנָה⁶⁶, לָכֵן גַּם עַכְשָׁיו
צָרִיכוֹת לְהִיּוֹת ד' הַמְדְּרָגוֹת שֶׁבְּתִשְׁבּוּבָה לֹא רַק כְּמוֹ שֶׁהֵם
בְּשֵׁם הוּי' דְלִתְתָא, אֲלֵא גַם כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּשֵׁם הוּי'
דְלַעֲיִלָא. וְלָכֵן אוֹמְרִים ד' פְּעָמִים אֲמַת ב' פְּעָמִים, ד'
פְּעָמִים אֲמַת קֹדֶם עֲזֶרְתָּ, הוּא עֲנִין הַתִּשְׁבּוּבָה בְּשֵׁם הוּי'

דְלִתְתָא, וְד' פְּעָמִים אֲמַת בְּעֲזֶרְתָּ, הוּא עֲנִין הַתִּשְׁבּוּבָה בְּשֵׁם הוּי' דְלַעֲיִלָא.
וַעֲבֻדְתָּנוּ זֶמֶן בְּמַשְׁךְ זֶמֶן הַהִכָּנָה לְגְלוֹי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה וְגְלוֹי שֵׁם
הוּי' דְלַעֲיִלָא שִׁיתְגַּלּוּ לַעֲתִיד לְבֹא עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקְנוּ, בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ.

(65) שה"ש א, ב. 66) ראה תניא רפ"ז.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' ב

1 עַל חֲמִשִּׁים סָלָעִים. דְּכֵתִיב (שם כו ג) לַגִּבִּי זָכַר מִבֶּן עֶשְׂרִים וְעַד בֶּן
2 שִׁישִׁים, וְהָיָה עֶרְכָּךְ חֲמִשִּׁים שָׁקֶל, וְהוּא הָעֶרֶךְ הַגָּדוֹל בִּיּוֹתֵר, מִשְׁמַע
3 שֶׁאֵין יוֹתֵר גָּדוֹל.
4 שִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה: אִם הָיוּ בִּידֵיו שֶׁל הַעֲנִי חֲמִשָּׁה ב'ו' סֻלְעִים, רַבִּי מֵאִיר
5 אוֹמֵר, נוֹתֵן רַק סֻלַּע אֶחָד, וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, נוֹתֵן אֶת כּוֹלֵן.
6 מִבֹּאֶרֶת הַגִּמְרָא: מֵאִי מַעֲמָא דְרַבִּי מֵאִיר. מִשּׁוֹם דְּכֵתִיב בַּפִּרְשָׁת
7 עֶרְכִּין 'חֲמִשִּׁים', וְכֵתִיב בְּאוֹתָהּ פִּרְשָׁה 'שָׁקֶל', מִשְׁמַע שְׁנוֹתן אוֹ
8 חֲמִשִּׁים כִּפִּי עֶרְכוֹ, אוֹ שָׁקֶל אִם הוּא עֲנִי וְאֵין לוֹ כִּפִּי עֶרְכוֹ.
9 שְׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: וְרַבֵּנָן – מִדּוּ טַעְמָם שֶׁל חֻכְמִים הַסּוֹבְרִים שְׁנוֹתן אֶת
10 כּוֹלֵן, הָרִי נֹאמֵר 'שָׁקֶל'. מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: הֵהוּא – פֶּסוּק זֶה ('שָׁקֶל')
11 לְכָל עֶרְכִּין שֶׁאֵתָּה מַעֲרִיר לֹא יִהְיֶה פְּחוּתֵיךְ מִשָּׁקֶל הוּא דְאֵתָּה –
12 בֹּא לְלַמְדֵּנוּ שֶׁאֵין עֶרְכִּין פְּחוּת מִסֻּלַּע. אֲבָל הֵיכָא דְאֵיתָּ לִּיהּ יוֹתֵר
13 מִסֻּלַּע, אֲמַר קִרָּא בַּפִּרְשָׁת עֶרְכִּין (שם כו ח) וְהָעֶרֶךְ אֹתוֹ הִכְהֵן עַל
14 פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיֵן יֵד הַנּוֹדֵר, וְהָרִי יֵדוֹ מִשְׁנֵת לְשֹׁלֵם יוֹתֵר מִסֻּלַּע, וְלָכֵן
15 צָרִיךְ לִתֵּן כָּל מִדָּה שִׁישׁ לוֹ.
16 שְׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: וְרַבִּי מֵאִיר, הָרִי נֹאמֵר 'אֲשֶׁר תִּשְׁיֵן יֵד הַנּוֹדֵר',
17 וּמִשְׁמַע שֶׁצָּרִיךְ לִתֵּן כָּל מִדָּה שִׁישׁ לוֹ, וּמִדּוּעַ סוֹבֵר שְׁנוֹתן רַק סֻלַּע.
18 מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: הֵהוּא – פֶּסוּק זֶה ('אֲשֶׁר תִּשְׁיֵן יֵד הַנּוֹדֵר') לֵיד הַנּוֹדֵר
19 וְלֹא יֵד הַנּוֹדֵר הוּא דְאֵתָּה – בֹּא לְלַמְדֵּנוּ שְׁדִּנִּים לְפִי הַשְּׁגָת יֵדוֹ שֶׁל
20 הַנּוֹדֵר וְלֹא שֶׁל הַנִּדֵּר, כְּגוֹן עֲנִי שְׁהָעֶרֶךְ עֲשִׂיר, נוֹתֵן עֶרֶךְ עֲנִי וְלֹא
21 עֶרֶךְ עֲשִׂיר.

22 שְׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: וְרַבֵּנָן – כִּיצַד לּוֹמְדִים חֻכְמִים מִהַפְּסוֹק 'אֲשֶׁר תִּשְׁיֵן
23 יֵד הַנּוֹדֵר', שֶׁצָּרִיךְ לְשֹׁלֵם אֶת כָּל אֲשֶׁר יֵדוֹ מִשְׁנֵת, וְהָרִי פֶּסוּק זֶה בֹּא

24 לְלַמְדֵּנוּ שְׁדִּנִּים לְפִי הַשְּׁגָת יֵדוֹ שֶׁל הַנּוֹדֵר וְלֹא שֶׁל הַנִּדֵּר. מִשִּׁיבָה
25 הַגִּמְרָא: אֵף עַל פִּי שֶׁפֶּסוּק זֶה בֹּא לְלַמְדֵּנוּ שְׁדִּנִּים לְפִי הַשְּׁגָת יֵדוֹ שֶׁל
26 הַנּוֹדֵר, לֹא מִמִּילָא שְׁמַעַת מִיָּנָה דְּהֵיכָא יֵדוֹ מִשְׁנֵת שָׁקוֹל מִיָּנָה
27 – הָאֵם אֵין זֶה מִשְׁמַע מִפְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא שֶׁנֹּאמַר 'אֲשֶׁר תִּשְׁיֵן', שֶׁאֵם
28 יֵדוֹ מִשְׁנֵת יֵשׁ לִיטוֹל מִמֶּנּוּ אֶת כָּל מִדָּה שִׁישׁ לוֹ. וְלָכֵן לּוֹמְדִים שֶׁאֵם יֵשׁ
29 לוֹ חֲמִשָּׁה סֻלְעִים, נוֹתֵן אֶת כּוֹלֵם.
30 רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה מִבֹּאֶר אֶת דִּינוֹ שֶׁל עֲנִי הַמַּעֲרִיךְ שְׁתֵּי פַעַמִּים בּוֹזֵה
31 אַחֵר זֶה: אֲמַר רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה, הָיוּ בִּידֵיו חֲמִשׁ סָלָעִים, וְאֲמַר
32 עֶרְכִּי עָלַי, וְחֹדֶר וְאֲמַר עֶרְכִּי עָלַי, וְנָתַן אֲרַבְּעֵים סֻלְעִים לְשִׁנְיָה –
33 לְתַשְׁלוֹם הַנִּדֵּר הַשֵּׁנִי, מִשּׁוֹם שֶׁהָעֶרֶכְיוֹ הִכְהֵן בַּתְּחִילָה עַל הַשֵּׁנִי,
34 וְלֵאחֲרָי מִכֵּן נָתַן סֻלַּע אַחֵר לְרִאשׁוֹנָה – לְתַשְׁלוֹם הַנִּדֵּר הָרִאשׁוֹן, וְצֵא
35 יְדֵי תַשְׁלוֹם שְׁתֵּיהֶן, אֵף לְחֻכְמִים הַסּוֹבְרִים שֶׁצָּרִיךְ לִתֵּן אֶת כָּל מִדָּה
36 שִׁישׁ לוֹ.
37 מִבֹּאֶרֶת הַגִּמְרָא: מֵאִי מַעֲמָא. יְדֵי תַשְׁלוֹם הַשֵּׁנִי יֵצֵא מִשּׁוֹם שְׁכַל
38 הוּא בְּכָל מְקוֹם שֶׁכָּעַל חֹזֵב מֵאוֹחֶר שְׁדִּינוֹ לְגִבּוֹת הַשֵּׁנִי, וְקִרָּם וְנָבָה,
39 מִדָּה שֶׁנָּבָה נָבָה, וְאֵם כֵּן אֵף כֵּן יוֹכֵל לְהַקְדִּים וּלְפָרוֹעַ אֶת נִדְרוֹ הַשֵּׁנִי
40 לְפָנֵי הָרִאשׁוֹן, עַל אֵף שֶׁבִּכְךָ לֹא יִשְׁאֵר כִּדֵּי פִרְעוֹן לְנִדְרוֹ הָרִאשׁוֹן. וְאֵין
41 לְהַקְשׁוֹת אֵיךְ יֵצֵא יְדֵי נִדְרוֹ הַשֵּׁנִי הָרִי לֹא נָתַן אֶת כָּל חֲמִשָּׁה הַסֻּלְעִים
42 שְׁהָיוּ לוֹ, שֶׁכֵּן בְּעִידָנָא דְּהֵיכָא לְשִׁנְיָה מִשְׁעַבְדָּ לְרִאשׁוֹנָה – בּוֹזֵמֵן שְׁנֵת
43 אֶת כִּסְפוֹ לְתַשְׁלוֹם הַנִּדֵּר הַשֵּׁנִי, הִידָּה זֶה כִּבְר מְשׁוּעָבֵד לְרִאשׁוֹן, וְאֵף
44 מִדָּה שְׁנֵת לוֹ אֵינוֹ שְׁלוֹ. וְאֵף יְדֵי תַשְׁלוֹם הָרִאשׁוֹן יֵצֵא, מִשּׁוֹם דְּבְעִידָנָא
45 דְּהֵיכָא לְרִאשׁוֹנָה תּוֹ לִית לִיהּ – שְׁבוּמֵן שְׁנֵתן לְרִאשׁוֹן לֹא הִידָּה לוֹ
46 אֲלֵא סֻלַּע אֶחָד, וְנָתַן אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ.

בס"ד. שיחת שבת פרשת וארא, מברכים החורש שבט ה'תשח"י.

בלתי מוגה

- 1 א. דובר¹ כבר פעמים רבות, שכל הענינים שבתורה, לא רק הדינים, אלא גם הסיפורים², הם הוראה – תורה
- 2 מלשון הוראה³ – בכל זמן ובכל מקום, עד סוף כל הדורות. וזהו ענין נצחיות התורה.
- 3 והיינו, שגם הסיפורים והמאורעות הקשורים עם מעמד ומצב שאינו שייך בדורותנו אלה, הנה מצד נצחיות
- 4 התורה, גם הם הוראה בכל דור.
- 5 האמור הוא בנוגע לכל סיפורי התורה, ומכל-שכן הסיפורים אודות יציאת מצרים:
- 6 מצות זכירת יציאת מצרים היא בכל יום, כיון שענין יציאת מצרים ישנו בעבודה הרוחנית של האדם בכל
- 7 יום, כפי שמבאר אדמו"ר הזקן באריכות בתניא⁴ וב'תורה אור'⁵. ואם כן, בוודאי שכל הסיפורים שהתורה מספרת
- 8 אודות אופן יציאתם של ישראל ממצרים בגשמיות, הם הוראה גם באופן "יציאת מצרים" ברוחניות.
- 9 התחלת יציאת מצרים היתה על-ידי עשר המכות, שעל-ידם נשברה גאוות פרעה וגאוות מצרים. והרי זהו
- 10 תוכן פרשתנו, שבהם מסופר אודות המכות – דם, צפרדע כו'.
- 11 ב. התחלת פרשתנו היא אודות קושי השעבוד והגלות במצרים.
- 12 הפרשה מתחילה בתיבות "וארא אל אברהם גו'", שהם מענה הקב"ה למשה רבינו על שאלתו (בסוף פרשת
- 13 שמות) "למה הרעותה לעם הזה גו' והצל לא הצלת את עמך".
- 14 הגלות היתה קשה כל כך, והחושך חזק כל כך – חושך כפול ומכופל – עד שאפילו אצל משה רבינו, שהוא
- 15 תכלית החכמה והשכל דקדושה, הנה אפילו בשכלו לא היה מקום לזה, ושאל "למה הרעותה לעם הזה".
- 16 וגם לאחר כן, כאשר משה רבינו מסר לישראל את מענה הקב"ה "לכן אמור לבני ישראל אני הוי' והוצאתי
- 17 אתכם מתחת סבלות מצרים גו'"⁶ וד' לשונות של גאולה – "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה"⁷.
- 18 אפילו הגילוי היוצא מגדר הרגיל של שם הוי', שנתגלה אז, כמו שכתוב "לכן אמור לבני ישראל אני הוי'"⁸,
- 19 שהוא גילוי נעלה ביותר – לא שבר גילוי זה את הגלות אצלם, ולכן "ולא שמעו אל משה גו'".
- 20 ובוודאי שהאשמה לא היתה מצד השליח שמסר את דברי הקב"ה, שהרי השליח היה משה רבינו, ש"שכינה
- 21 מדברת מתוך גרונו של משה"⁹, דהיינו שאפילו הגוף הגשמי דמשה היה צינור וכלי למסור את דברי הקב"ה
- 22 כמות שהם.
- 23 – כידוע¹⁰ החילוק בין משה לכל הנביאים, שאצל כל הנביאים היה צריך להיות התפשטות הגשמיות בשעת
- 24 הנבואה, כיון שגופם הגשמי לא היה כלי לזה, ואפילו לאחר-יזה – התנבאו ב"כה" (בבחינת דמות בלבד), אבל
- 25 משה רבינו בשעת הנבואה "עומד על עמדו", והתנבא ב"זה"¹¹, כיון שגופו הגשמי היה צינור וכלי למסור את
- 26 דבר הוי' כמות שהוא. –
- 27 ונוסף לזה היה זכרון זכות אבות, שהזכיר הקב"ה בתחילת דיבורו: "וארא אל האבות"¹², שזכרון זכות אבות
- 28 הוא סיוע גדול, כפי שמצינו במשנה¹³ שהיו אומרים "האיר פני כל המזרח עד שבחברון", "להזכיר זכות ישני
- 29 חברון"¹⁴, שזהו סיוע בעבודת הקרבנות בכלל ובקרבת תמיד בפרט.

נודעתי להם", דהיינו שזהו גילוי שלא נתגלה גם להאבות (מהנחה בלתי מוגה).

(9) ראה זח"ג רלב, א (ברע"מ). ז, א. רסה, סע"א. שמו"ר פ"ג, טו. ויק"ר פ"ב, ג. מכילתא יתרו יח, יט.

(10) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז ה"ו.

(11) ספרי ופרש"י ר"פ מטות.

(12) פרש"י ריש פרשתנו.

(13) יומא כח, סע"א. תמיד ל, א.

(14) לשון הרשב"א בשו"ת ח"א סתכ"ג. וראה פרש"י יומא שם, ריש ע"ב ד"ה ואיבעית (מירושלמי יומא פ"ג ה"א).

(1) שיחה זו (עד סוסי"ג) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בלקו"ש ח"א ע' 119 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(2) ראה זח"ג קנב, א.

(3) ראה שם נג, ב. גו"א (למהר"ל מפראג) ר"פ בראשית בשם הרד"ק (לתהלים יט, ח).

(4) פמ"ז.

(5) פרשתנו נז, ב ואילך.

(6) פרשתנו ו, ו.

(7) שם, ט.

(8) לאחר ש"וארא אל אברהם גו' בא"ל שדי ושמי הוי' לא

- 1 יתירה מזו: זכרון זכות אבות היה על-ידי הקב"ה בעצמו, שזהו סיוע גדול ביותר.
- 2 ומבלי הבט על כל מעלות אלו: (א) גילוי שם הוי' וד' לשונות של גאולה; (ב) הגילוי על-ידי משה; (ג) הזכרת זכות אבות; (ד) ועל-ידי הקב"ה בעצמו – כל זה עדיין לא פעל עליהם התחלת שבירת הגלות, ולא הונח אצלם ענין הגאולה.
- 5 ולא זו בלבד שלא הונח אצלם ענין זה באופן של ראייה – התאמתות גדולה ביותר – אלא אפילו באופן של שמיעה¹⁵ – הבנה והשגה בלבד¹⁶ – לא הונח אצלם הדבר, "ולא שמעו גוי".
- 7 ג. כל האמור – מבואר בתחילת הפרשה. אבל בהמשך הפרשה מסופר אודות המכות, שדוקא הם התחילו לשבור את הגלות, מבלי הבט על חזקה ותוקפה, כנ"ל.
- 9 וזוהי הוראה בעבודת כל אחד ואחד, בכל יום, ביציאת מצרים הרוחנית:
- 10 מבלי הבט על כך ש"מצרים" הוא אצלו בתוקף גדול – הן אם זה בחינת מצרים דקדושה, דהיינו שעבודתו היא על-פי טעם ודעת, ובמילא עבודתו היא מוגבלת, מצרים וגבולים, או אפילו אם זה מצרים דלעומת-זה, דהיינו שאפילו העבודה שעל-פי טעם ודעת חסרה אצלו – אף-על-פי-כן, על-ידי עבודת המכות, ביכולתו לשבור את החזק דמצרים, ולפעול גאולה בנשמתו.
- 14 ד. המכה הראשונה ששברה את גלות מצרים היתה – דם. המים – מי הנילוס – נהפכו לדם. טבע המים הוא קר ולח¹⁷. בכלל, קרירות היא היפך הקדושה, כי קדושה היא חיות, כמו שכתוב באבות דרבי נתן¹⁸: "עשרה נקראו חיים", ומונה לכל לראש ש"הקב"ה נקרא חיים", ולאחר-יזה מונה את כל הדבוקים בהקב"ה. חיות מביאה עמה חמימות, אבל קרירות – היא היפך החמימות והחיות דקדושה.
- 18 כלומר: הדבר הראשון שצריכים לשבור הוא – הקרירות. כאשר ישנה קרירות לעניני קדושה, מתחילים מזה כל הענינים המנגדים לקדושה. ולכן היתה המכה הראשונה במים – קרירות.
- 20 ה. באיזה מים היתה המכה? – מספרת התורה¹⁹: "מים אשר ביאור" – במי נהר הנילוס. בקרירות ישנם שני אופנים: (א) קרירות לעניני העולם, שבאה מצד הקדושה. (ב) קרירות לעניני קדושה, שהיא התחלת כל הקליפות, כנ"ל.
- 23 וכן ישנם שני סוגי מים: (א) מים הבאים מלמעלה, כמו שכתוב²¹: "למטר השמים תשתה מים", שהוא הקרירות דקדושה. (ב) מים שמתחת לארץ – קרירות דקליפה.
- 25 מי נהר הנילוס היו מדרגא השניה, ולכן נאמר²² בנוגע לנילוס, הלשון "עולה לקראתו", כיון שאינו בא מלמעלה, אלא מהמים שמתחת לארץ.
- 27 ומי נילוס אלו – דהיינו הקרירות לקדושה – היו ה'עבודה זרה' של מצרים, שמשם נמשכו כל מיני רע. ולכן, כשהתחילה השבירה דגאון מצרים, היתה לכל לראש שבירת מי היאור – ענין הקרירות.
- 29 ו. מה נעשה מהמים? – הם נהפכו לדם. דם הוא חיות, חמימות, כמו שכתוב²³ "כי הדם הוא הנפש". ויהפכו כל המים אשר ביאור לדם – במקום הקרירות נעשה חמימות, ד"מיניה וביה אבא לשדי ביה נרגא"²⁴.
- 31 ובזה יובן גם הטעם שבתחלה נאמר²⁵ שהמים ישתנו "לדם ביבשת", ולכאורה, מה נוגע להוסיף תיבת "ביבשת"? אלא הענין הוא, כיון שיבשה אין בה אפילו מעלת הלחלוחית – דביקות, והחידוש היה שאפילו ביבשה יהיה חיות.
- 34 ז. בארבעת הסוגים דומם, צומח, חי ומדבר – הסוג שהחיות שבו מועטה יותר, רחוק הוא יותר מהקדושה,

(20) ראה זח"ב כח, ב.

(21) עקב יא, יא.

(22) אגדת בראשית פמ"ב. פרש"י עה"ת ויגש מז, יו"ד.

(23) פ' ראה יב, כג.

(24) סנהדרין לט, ב (כ"ה הלשון בתניא (פל"א). ובגמרא: ניוזל ב' נרגא).

(25) שמות ד, ט.

(15) ראה תו"א ר"פ ויחי. ובכ"מ.

(16) כידוע (מכילתא יתרו יט, ט) ש"אינה דומה שמיעה לראי",

כיון שההתאמתות בשמיעה היא פחותה הרבה מההתאמתות בראי, ולכן קל יותר לבוא אלי' (מהנחה בלתי מוגה).

(17) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד ה"ב.

(18) פל"ד, יו"ד.

(19) פרשתנו ז, כ.

- 1 שהרי קדושה היא חיות, כנ"ל. דומם – הוא הדבר הרחוק ביותר מקדושה, אחריו צומח, ואחריו חי. וכן הוא
- 2 גם בד' העולמות אצילות בריאה יצירה עשיה – שעשיה, שבו הרע גובר, הוא בדוגמת דומם²⁶, וכן הלאה.
- 3 מים ודם – הם קרירות וחמימות כפי שהם בדומם, אבל גם בבעלי-חיים ישנו ענין הקרירות. ומובן, שזהו
- 4 בעיקר באותם בעלי-חיים שנבראו מהמים. בין עשר המכות – אלו הם הצפרדעים, "ושרץ היאור צפרדעים"²⁷,
- 5 כמו בבריאת הדגים בששת ימי בראשית²⁸, ועד שצפרדע שטה בנהרות וכו', כמסופר בגמרא ומדרש²⁹, שכדי
- 6 שעקרב יוכל לעבור את הנהר, מושיבים אותו על צפרדע, והצפרדע מעבירתו את הנהר.
- 7 – עקרב גם הוא בטבע קר, ותוקף הקרירות³⁰. ומכל-מקום אינו מים, אינו היפך בתכלית מאש, ולכן אינו
- 8 יכול לשוט. אבל צפרדע היא בריאת המים³¹, היפך האש.
- 9 ח. ובזה יובן מה שמצינו רבותא בנוגע לצפרדעים – שדוקא הם נכנסו "בתנורין", ולכאורה, מהו החידוש
- 10 בזה?
- 11 – חכמינו ז"ל לומדים מכך שהיתה להם מסירות-נפש³², שכיון שהקב"ה ציוה אותם ללכת בכל ארץ מצרים,
- 12 נכנסו גם בתנורים. אבל אין זה ביאור למה לא היה כן גם בכנים וערוב. –
- 13 אבל על-פי האמור לעיל מובן הדבר: בכך הראו מסירות-נפש בתכלית, אפילו מן הקצה אל הקצה, כמו
- 14 צפרדעים שהם מן המים – "ושרץ היאור", ואף-על-פי-כן נכנסו בתנורים בוערים – אש, היפך מן הקצה אל
- 15 הקצה.
- 16 ט. הצפרדע באה כדי להכות את כל התחום של פרעה, דהיינו הקרירות דקדושה לענינים של גשמיות
- 17 וחומריות.
- 18 וזהו הענין בכך שהצפרדעים נכנסו "בתנורין ובמשארותין", דהיינו שהלכו לכבות את החום וגבהות-הרוח
- 19 השקרת של ה'קליפה', כי גם ב'לעומת זה' ישנו ענין החמימות.
- 20 ואף שדובר לעיל שקליפה היא קרירות, מ"מ, כדי שיוכל להיות ענין הבחירה, בהכרח שיהיה ב'קליפה' איזה
- 21 דמיון לקדושה, לכל הפחות "כקוף בפני אדם"³³, ולכן גם ב'קליפה' ישנו ענין החום – הרתיחה ("דער קאָך")
- 22 בעניני עולם הזה.
- 23 י. ההוראה מהאמור ב'עבודה':
- 24 בכדי להיפטר ולצאת ממצרים דלעומת-זה, (על-דרך-זה הוא גם אופן היציאה ממצרים דקדושה, עבודה
- 25 שעל-פי טעם ודעת. אבל מה שנוגע בעיקר היא היציאה ממצרים דלעומת-זה)
- 26 יש להכניס חמימות וחיות בעניני הקדושה, כי התחלת כל מיני רע היא הקרירות.
- 27 יכולים לחשוב: מה הרעש כל כך שאין חיות והתלהבות ("קאָך") בקדושה, הרי אינו עושה דברים הפכיים,
- 28 ולמי איכפת שאין חיות והתלהבות בקדושה?
- 29 יש לדעת, שאין זה כמו שחושבים, שאפשר להיות לא כאן ולא שם (ללא חיות והתלהבות בקדושה, וגם
- 30 ללא חיות והתלהבות בעניני רע), כי, אם יש קרירות לקדושה, נעשים מונחים סוף-סוף בטומאת מצרים,
- 31 רחמנא-ליצלן.
- 32 ולכן משקיע היצר-הרע כוחות והשתדלות רבים כל כך כדי לקרר יהודי שלא יתפעל מאלקות, שאפילו בשעה
- 33 שרואה נס ומופת גלוי, בא אליו היצר-הרע וטוען: מה לך להתפעל מענין זה, הרי אתה עצמך מאמין שכל
- 34 הענינים באים מהקב"ה, והקב"ה הוא כל יכול, שלגביו כל העולמות אינם תופסים מקום, ואם כן פשיטא ששלש
- 35 אותיות אינם תופסים מקום אצלו, וביכולתו להחליף צירוף אותיות "חמץ" בצירוף אותיות "שמץ", ו"מי שאמר
- 36 לשמן וידליק הוא יאמר לחומץ וידליק"³⁴, ומדוע צריך אתה להתפעל ולצאת מהכלים?

(31) שמו"ר פ"י, ג.

(32) פסחים נג, ב. שמו"ר שבערה 28. וראה זח"ב כט, ב.

(33) זח"ב קמח, ב. וראה ב"ב נח, א. וראה גם יהל אור ע' שנח.

(34) תענית כה, א.

(26) ראה לקו"ש ח"ו ע' 108. וש"נ.

(27) פרשתנו ז, כח.

(28) שמו"ר פ"י, ב.

(29) נדרים מא, א. קה"ר פ"ה עה"פ (קהלת ה, ח) ויתרון ארץ.

(30) ע"ז כח, סע"ב.

- 1 כוונת היצר-הרע היא לקרר אותו מהתפעלות אלקית, ולפעול בו קרירות לקדושה, שזהו המקור לטומאת
2 מצרים.
- 3 ולכן יש לזכור שהדבר הראשון שיש לעשות כדי להיפטר מ"מצרים" הוא – "דם", להתחיל לחיות ולהתלהב
4 בענינים של קדושה.
- 5 וכשם שצריך לפעול בעצמו את החמימות בקדושה – דם, כך צריך הוא לפעול בעצמו את הקרירות לעניני
6 העולם – צפרדע, שהם הם ב' התנועות ד"סור מרע" – צפרדע, "ועשה טוב" – דם, ועל-ידי שתי תנועות אלו
7 וענפיהם יוצאים ממצרים.
- 8 יא. בכלל, סדר העבודה הוא – תחלה "סור מרע", ולאחרי-זה "ועשה טוב", על-פי המשל הידוע³⁵, שכאשר
9 רוצים לעשות דירה למלך בשר ודם, הרי לכל לראש יש לפנות את כל הדברים המלוכלכים בו, ורק אז אפשר
10 להכניס כלים נאים ולעשותה דירה ראויה למלך.
- 11 זהו סדר מלמטה למעלה. אבל מלמעלה למטה הסדר הוא להיפך – תחלה "ועשה טוב" ולאחרי-זה "סור
12 מרע", דהיינו שמגלים מלמעלה גילויים נעלים ביותר, הפועלים שיהיה "סור מרע".
- 13 ומכיון שהמכות באו מלמעלה, לכן תחלה היה דם – "ועשה טוב", ולאחרי-זה צפרדע – "סור מרע".
- 14 יב. אף שסדר זה הוא מלמעלה למטה, מכל-מקום, כיון שכל הסיפורים בתורה הם הוראה לכל הדורות
15 בעבודתנו, כנ"ל, הרי גם ענין זה הוא הוראה שצריך להיות גם סדר של התחלה ב"ועשה טוב".
- 16 וכמאמר אדמו"ר מהר"ש³⁶: "די וועלט זאגט אַז מ'קען ניט אַרונטער דאַרף מען אַריבער, און איך האַלט אַז
17 מ'דאַרף לכתחילה אַריבער" (העולם סבור שכאשר אי-אפשר לילך מלמטה יש לדלג מלמעלה, ואני סבור
18 שצריכים לכתחילה לדלג מלמעלה).
- 19 צריך להיות גם סדר של הליכה לכתחילה למעלה יותר, לגלות ריבוי אור, ואזי יִדְחָה כבר החושך בדרך
20 ממילא.
- 21 יג. מעין זה הוא גם החילוק בין גליא לתורה לפנימיות התורה. מצד גליא תורה הסדר הוא בדרך מלמטה
22 למעלה, מן הקל אל הכבד. מצד פנימיות התורה, הסדר הוא להיפך – מתחילים מיד באור. ובפרט בדורות
23 האחרונים, מגלים פנימיות התורה לכל, ולא מעמידים תנאים ולא דורשים הכנות שהיו דרושים בעבר כדי
24 להתחיל ללמוד פנימיות התורה. היום לומדים פנימיות התורה עם כולם – הפצה דוקא, ועל-פי המשל הידוע
25 מאדמו"ר הזקן³⁷ אודות האבן היקרה שבכתר המלך.
- 26 וזוהי הדרך לצאת ממצרים – הדרך של גילוי והפצת פנימיות התורה, החל מהלהט והחיות דקדושה –
27 "דם", ואז תבוא דחיית הרע.
- 28 – וכאשר שלש קליפות הטמאות נדחות לגמרי מגבולו, במילא³⁸ נעשית בקליפת נוגה, עליה. –
- 29 ועל-ידי-זה פועל את הגאולה הפרטית בנפשו, ולאחרי-זה³⁹ גם את הגאולה הכללית, אשר "כימי צאתך
30 מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁴⁰, במהרה בימינו.

- 31 יד. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' לכן אמור לבני ישראל אני הוי'.

- 32 טו. בשנת תרס"ז התוועד כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן במוצאי שבת-קודש הסמוך לכ"ד טבת⁴¹.
33 ולאחרי-זה, בליל כ"ד טבת⁴², דיבר בענין סיפור חלומו של אדמו"ר האמצעי.

(39) עי"ז שיהודים נוספים יפעלו את הגאולה הפרטית בנפשם
(מהנחה בלתי מוגה).
(40) מיכה ז, טו.
(41) סה"ש תורת שלום ע' 78 ואילך.
(42) סה"ש שם ס"ע 85 ואילך.

(35) ראה לקו"ת בלק ע, ג. ובכ"מ.
(36) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תריו.
(37) "התמים" ח"ב ע' מט. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שכו
ואילך. ועוד.
(38) תניא פל"ז (מו, ב).

- 1 לא אחזור עתה על פרטי הדברים, כיון שכבר נדפסו⁴³, אלא אחזור רק על נקודת הענין:
- 2 תוכן חלום אדמו"ר האמצעי – שהיה מונח דף עץ על פני רוחב נהר מים, ועבר כ"ק הרב המגיד מעבר
- 3 לעבר על הדף והתנענע, ואחר-כך עבר אביו, רבנו הזקן, על הדף, ולא התנענע כלל.
- 4 כשסיפר אדמו"ר האמצעי אודות החלום לרבנו הזקן, אמר לו רבנו הזקן: מה הנך מתפלל? הרבי (דהיינו
- 5 הרב המגיד) עשה צדיקים, ואנכי עשיתי תודה לא-ל הרבה בעלי תשובה גם כן.
- 6 טז. ויש לומר בדרך אפשר פירוש הדברים במעלת בעלי תשובה על צדיקים:
- 7 מבואר⁴⁴ בטעם מאמר רבותינו ז"ל⁴⁵ "המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה", שאם לא יחשוב כלל
- 8 אודות העולם בשעת התפילה, הרי לאחר התפילה, כשיצא לעסוק בעניני העולם, יבלבל אותו העולם, ולא יסאר
- 9 אצלו שום רושם מהתפילה. ולכן בשעת התפילה צריך להיות "עיניו למטה", דהיינו שגם בשעת התפילה יחשוב
- 10 אודות העולם, לאחד את העולם גופא עם אלקות, ואז, גם כשיעסוק בעניני העולם יסאר אצלו הרושם מהתפילה.
- 11 ועל-דרך-זה יש לבאר החילוק בין צדיקים ו'בעלי תשובה':
- 12 צדיק – לא היתה לו שייכות לרע מעולם, ולכן, אם יזדמן לו ענין של רע, אין לדעת מה יהיו תוצאות הדבר,
- 13 כיון שכל עבודתו היא בסדר והדרגה דהשתלשלות⁴⁶.
- 14 מה-שאין-כן 'בעל תשובה', שיודע אודות מציאות הרע, וכבר עבר את כל הענינים כו' – אין לו מה להתיירא,
- 15 ומובטחים שבכל מקום שיילך יסאר בשלימותו, כיון שעבודתו היא למעלה מהשתלשלות.
- 16 וזהו הטעם שרבינו הזקן לא התנענע כשעבר על הדף, כי מצד המעלה ד'בעלי תשובה', הנה גם כשצריך
- 17 לעבור דרך "מים הזידונים"⁴⁷, גם אז אינו מתנענע, כיון שבטוחים בו תמיד.
- 18 יז. שבת זו היא שבת מברכים חודש שבט, ונתבאר כמה פעמים⁴⁸ ששבת מברכים כוללת כל ימי החודש.
- 19 והנקודה העיקרית של חודש שבט בנוגע אלינו היא – יום העשירי בו, יום ההילולא של נשיא הדור.
- 20 עבודת כ"ק מו"ח אדמו"ר כל ימיו היתה אותה עבודה שסיפר אודותה בשם אביו, שאמר בשנת תרס"ז אודות
- 21 אדמו"ר הזקן – עשיית 'בעלי תשובה'.
- 22 והיינו, שאף שכ"ק מו"ח אדמו"ר השתדל בכל הענינים, מכל-מקום עיקר השתדלותו (על-דרך מאמר רבותינו
- 23 ז"ל⁴⁹ "במאי הוי זהיר טפיל") היתה בענין עשיית 'בעלי תשובה', ולזה התמסר כל ימיו, הן ברוסא, הן בפולין
- 24 והן בארצות-הברית. כל ימיו היה מונח בעשיית 'בעלי תשובה' – מענין התשובה בבחינה נעלית (על-דרך
- 25 "משיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא"⁵⁰), ועד לענין התשובה כפשוטו.
- 26 וכיון שביום ההילולא עולים למעלה "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו", כמבואר ב'אגרת
- 27 הקודש'⁵¹, ועל-ידי-זה נעשית עליה גם בכל המקושרים אליו, ואלו שיש להם שייכות אליו – עלינו לזכור
- 28 שצריכים אנו לילך בדרכו, באותה דרך שסלל עבורנו,
- 29 כי כאשר הולכים באותה הדרך – אין מתנענעים, אפילו כאשר עוברים ב"מים הזידונים", ואפילו כשהולכים
- 30 בעיניים עצומות, דכיון שהולכים על הדף והדרך שסלל הרבי – מאי נפקא-מינה אם הולך בעיניים פקוחות ורואה
- 31 להיכן הוא הולך, או שהולך בעיניים עצומות?! – הרי הולך הוא בדרך שסלל הרבי, ואזי הדף אינו מתנענע,
- 32 וילך לבטח דרכו.

(48) ראה גם שיחת ש"פ וארא, מבה"ח שבט תשס"ו בתחלתה
 (תו"מ ח"י"ג ע' 196 ואילך).
 (49) שבת ק"ח, סע"ב.
 (50) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.
 (51) סי' ז"ך (קמז, א). שם סכ"ח (קמח, א).

(43) ראה גם לקו"ד ח"ד תשנה, ב.
 (44) ראה לקו"ת פ' ראה כד, א. סהמ"צ להצ"צ כד, א. ובכ"מ.
 (45) יבמות קה, ב.
 (46) חסר כמה תיבות (הנו"ק).
 (47) לשון הכתוב – תהלים קכד, ה.

לקוטי שיחות כ"ד טבת כרך טז

א.

האגרת "איהו וחיוהי חד", והרשימה "נפש השפלה"

- 1 יש שני עניני-תורה (שהגיעו אלינו) אשר ידוע
- 2 שאדמו"ר הזקן כתבם בסמוך לעת הסתלקותו:
- 3 (א) האגרת המתחילה במילים "איהו וחיוהי חד"¹,
- 4 (ב) הרשימה "נפש השפלה"². וזו לשונה³:

נפש השפלה באמת לאמתו בשרשה, עבודתה היא תורה גשמית בין לה ובין (להבין) לאחרים, ובין גמ"ח גשמיים על ידי קירוב הדעת ועצות מרחוק בכל עניני בני ביתו, אף כי רובם ככולם הם דברי שקר אי אפשר בענין⁴ אחר שיעשו חסד של אמת, כי אין אמת אלא תורה⁵, ואמת⁶ אמר אל יברא (שכולו מלא שקרים) כו' וחסד אמר יברא שכולו מלא חסדים⁷ ותשלך אמת ארצה, ועולם בחסד שאינו של אמת יבנה, ובדורות הראשונים שעיקר העבודה הי' התורה⁸ היה רוב החסד נכלל באמת דהיינו בגדול המעשה דכופין וממשכנין כו' על-פי תוקף תורת אמת האמוראים. מה-שאינ-כן בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד הנופלת עד עפר בבחינת עשיה, והעבודה העקרת בבחינת עקביים לכד⁹ בלי תורת אמת משניות ובריות שהן גדפין וירכין, אזי רוב החסד ככולו הוא שלא על-פי תורת אמת בגדול המעשה כי אם בהתקרב הדעת העושה ורצונו הטוב הרחוק באמת כאשר הוא סוף מעשה במחשבה תחלה. (ונעוץ תחלתן בסופן) וגם אם אין רק דרך אחת והיא שפלה, אזי לנחמו¹⁰ לקבל באהבה או לעורר ולפשפש במעשיו ולשוב עד הוי' בצר לו וירווח לו. תוכנם של שני הענינים הללו הוא מעלת המעשה – גשמייות: 25

(* יום הסתלקות אדמו"ר הזקן (בשנת תקע"ג) – במוצש"ק פ' שמות (כקביעות שנה זו (תש"מ)). – ברשימת אדמו"ר הצ"צ (נדפסה בהקדמת מענה לשון, הוצאת "קה"ת) "כחצות שעה י"א". – שייכות היום (בשבוע ובחודש), החודש והשנה להסתלקות – ראה אגרות לוי יצחק (ע' רמט ואילך) – ע"ד הקבלה – בארוכה. וכן דריש שם (וראה ג"כ שם עמוד ריח ואילך. ס"ע שלג) בשמא: שניאור, זלמן.

- 1 אגה"ק סי' כ – שכתבה אדמו"ר הזקן "בימים שלפני הסתלקותו בכפר פייננא" (דרמ"צ קע, א).
- 2 נדפסה במאה שערים ה, סע"א ואילך. לקוטי דבורים ח"ד (תקצו, א) – ובספר שבחי הרב כותב, כי כתב זה "אחר הבדלה איזה רגעים אחדים קודם אשר מסר נשמתו בטהרה לחי העולמים".
- 3 כנדפס בלקו"ד שם. המוקף בחצאי עיגול אינו בס' מאה שערים.
- 4 במאה שערים: א"א שיעשו בענין.
- 5 ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח.
- 6 ב"ר פ"ח, ה.

באגרת "איהו וחיוהי חד" מדובר אודות "גודל מעלת המצוות מעשיות אשר הן תכלית ירידת הנשמות לעולם הזה הגשמי"¹⁰, כי "נעוץ תחלתן בסופן": דוקא ב"סופן" – עשיה, עולם הזה הגשמי, נמצאת "תחלתן" – כח האין-סוף של "מהותו ועצמותו של המאציל ברוך הוא", וכך גם בעולם הזה עצמו, כנאמר בהמשך אגרת הקודש שם, דוקא ביסוד התחתון ביותר – הנפח – נמצא כח הצמיחה "מעין בחינת אין סוף".

ותוכן הרשימה "נפש השפלה הוא, שיש צורך ב"גמ"ח גשמיים", והעבודה היא דוקא ב"סוף מעשה (אשר עלה) במחשבה תחלה"¹¹.

כיון שאת שני עניני-תורה הללו כתב אדמו"ר הזקן סמוך להסתלקותו, מובן, שהם מבטאים את תורתו ועבודתו של אדמו"ר הזקן¹² בתקופה זו, בעת ההכנה להסתלקותו מהעולם הזה. יש להבין: מהו הקשר שבין מעלת המעשה לבין הסתלקותו? שהרי לכאורה, להיפך: ההסתלקות היא סילוק ועליה מעניני עולם הזה הגשמי¹³!

ב.

כיצד דורש הצדיק, שחיוו רוחניים, ביצוע מעשים גשמיים כפשוטם?

יותר מכך דרוש הסבר: ברשימה "נפש השפלה", כאמור, מסביר אדמו"ר הזקן שיש צורך ב"גמ"ח גשמיים" אשר "רובם ככולם הם דברי שקר". ותמוה: הרי חיי הצדיק בכלל "אינם חיים בשרים, כי אם חיים רוחניים"¹⁴. עניני הגשמיות קיימים אצל הצדיק רק לצורך ביצוע עניני הנשמה. כך במשך כל חייו בעולם הזה, ועל-אחת-כמה – וכמה בסמוך להסתלקות, אין הגשמיות כשלעצמה תופסת מקום אצל הצדיק כלל¹⁵.

(7 במאה שערים: מלא שקרים וחסדים.

(8 ראה גם אגה"ק סי' ט.

(9 במאה שערים: לנחמו לעורר ולפשפש במעשיו לנחמו לקבל באהבה ולשוב.

(10 לשון האגרת בסופה.

(11 בדוגמת הנ"ל במעלה עשי' גשמית בכלל מצד זה דנעוץ תחלתן בסופן.

(12 כי בטח לא כתב זה רק בשביל אחרים, כ"א (גם) בנוגע לעבודת עצמו. ע"ד לשון הידוע (בפ"נ דנשיא חב"ד בנוגע למאמריו-דא"ח) "היי רצון שיפעלו הדברים בי ובהשומעים".

(13 וכסיום לשון האגה"ק סי' כ – "כמ"ש היום לעשותם ויפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב".

(14 אגה"ק ביאור לסי' ז"ך.

(15 להעיר ממה שאמר אדה"ז קודם הסתלקותו שאינו רואה הקורה כ"א הכח האלקי שמחיהו (בית רבי ח"א פכ"ב).

1 וכאן דורש אדמו"ר הזקן דוקא בסמוך להסתלקותו,
2 שיעסקו "בגמ"ח גשמיים", באופן של התעסקות ב"עניני
3 בני ביתו" (לא רק כמטרה לקיום "תורת אמת", אלא)
4 כפשוטו, עצה גשמית לצורך הענין הגשמי עצמו (אשר לכן
5 הם נראים כ"דברי שקר")¹⁶?

ג.

אצל הצדיק המעשים הגשמיים הם חלק מן העבודה הרוחנית

6 כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר ענין זה ש"חיי
7 הצדיק אינם חיים בשרים כי אם חיים רוחניים שהם אמונה
8 ויראה ואהבה". וצריך להבין בזה: קיום מעשה המצוות
9 אפשרי רק באמצעות הגוף והגשמיות, ואדרבה – "לא
10 המדרש עיקר אלא המעשה"¹⁷. כיצד אומרים אפוא, שחיי
11 הצדיק הם "חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה"?

12 ההסבר לכך הוא: אצל הצדיק קיום המצוות אינו ענין
13 הנפרד מעבודתו הרוחנית – "אמונה ויראה ואהבה". אצל
14 הצדיק קיום מצות עשה הוא תוצאה וסיום של אהבת ה'¹⁸,
15 וקיום מצות לא-תעשה – תוצאה וסיום של יראת ה'¹⁸, וכל
16 זאת מבוסס על אמונת ה'¹⁹.

17 והענין שהמעשה הוא העיקר מבטא בגלוי את עבודתו
18 הרוחנית:

19 כיון שהוא "אוהב את שם ה' וחפץ לדבקה בו באמת
20 ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין
21 שהם רמ"ח אברים דמלכא"²⁰ – וכפי שמסביר אדמו"ר
22 הזקן²¹, שהדביקות בה' באמצעות קיום התורה והמצוות,
23 שהם רצונו יתברך, הוא ענין של "השראת השכינה",
24 הנעלית באי-ערוך מן הדביקות שמצד רגש האהבה של
25 האדם הנברא – לכן דורשת אהבתו שיעסוק בקיום התורה
26 והמצוות.

27 לפיכך גם עבודתו ב"מצוות מעשיות הנעשות על ידי
28 הגוף ממש"²¹ – כדי לבצע את הכוונה העליונה של
29 "נתאוה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו דירה בתחתונים"²² –
30 היא באופן של המשכת "אור והארת השכינה גם על
31 גופו"²¹. הצדיק הופך את גופו לכלי לרוחניות, להשראת
32 "אור והארת השכינה".

(16) ובפרט ע"פ האריכות באגה"ק סכ"ב שהשוואלים "בעצה גשמיות כדת
מה לעשות בעניני העולם הגשמי" הוא "מרוכ אהבתם לחיי הגוף", ועליהם
"לשוב אליו ברוח נמוכה והכנעת הגוף".

ולהעיר ממה שמוסיף שם, שגם כש"אהבתם לחיי הגוף (היא) לש"ש
לעבוד בו ה' ב" – אין צ"ל "הרה להם בצער הגוף".

(17) אבות פ"א מ"ז.

(18) ראה תניא פ"ד. חינוך קטן בתחלתו. ובכ"מ.

(19) ראה מכות בסופה. חדא"ג מהרש"א שם. תניא פ"ג.

33 עד אשר כלי זה, אשר הוא הכרחי, אינו מציאות
34 כשלעצמו²³.

ד.

מעלת המצוות המעשיות דוקא מצד הגשמיות

35 לכך נוסף באגרת "איהו וחיוהי חד", שבמצוות
36 המעשיות יש ענין נעלה אף יותר, ש"גודל מעלת המצוות
37 מעשיות" הוא מפני שכח האינ-סוף נמצא דוקא
38 בגשמיות²⁴:

39 ענין זה אינו מפני שהדבר הגשמי שמקיימת בו מצוה,
40 וכך גוף האדם, נעשה כלי לרוחניות ול"השראת השכינה",
41 אלא להיפך: באגרת זו מוסבר, שדוקא ב"יש הנברא",
42 החש במציאותו העצמית עד כדי כך שהוא מרגיש שח"ו
43 אין "שום עילה וסיבה אחרת קודמת" לו – דוקא בו קיימת
44 "מהותו ועצמותו של המאציל ברוך הוא שמציאותו
45 מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו".

46 כלומר, המעלה האמיתית של המצוות המעשיות היא
47 דוקא מצד הגשמיות עצמה. ולכן יוצא לגבי עבודת האדם,
48 שאף כאשר יהודי אינו חש שום תחושה רוחנית בקיום
49 המצוות, אין הוא מרגיש כיצד הוא מתדבק לה' על ידי
50 קיום המצוה, עד כדי כך שקיום המצוה אצלו היא עשיה
51 גשמית בלבד – גם אז הוא מתחבר דוקא באמצעות
52 המעשה הפשוט ל"מהותו ועצמותו של המאציל".

ה.

גם הגשמיות קשורה ל"אמיתת המצאו"

53 על ידי כך מובנת יותר הרשימה "נפש השפלה", שבה
54 מדובר על הצורך ב"גמ"ח גשמיים... אף כי רובם ככולם
55 הם דברי שקר", כפי שמסביר אדמו"ר הזקן ש"עולם בחד
56 שאינו של אמת יבנה", כי "אמת אמר אל יברא, שכולו
57 מלא שקרים":

58 ויש לומר, שמשמעות הדברים אינה כפי שנראה במבט
59 ראשון, ש"חסד אמר יברא" דבר שהוא שקר – שהרי
60 אדרבה: "כל הנמצאים (כלומר, הנבראים כפי שהם
61 נמצאים למטה) .. לא נמצאו אלא מאמתת המצאו"²⁵.

62 אלא ההסבר לכך הוא: "אמת אמר אל יברא" רק מצד
63 מדת האמת, האמת של אלקות שבסדר ההשתלשלות, שיש

(20) תניא פ"ד.

(21) תניא פ"ה.

(22) תניא פ"ו ואילך.

(23) וכידוע הפס"ד (באין שיעור בדבר הנמצא בהכלי) אין הוצאת הכלי
הרואה (שבת צג, סע"ב).

(24) להעיר גם מתו"א ד"ה יביאו לבוש מלכות (צ, א ואילך).

(25) לשון הרמב"ם ריש הלכות יסודי התורה.

אבל על ידי תשובה, זדונות נעשות לו כזכיות³⁰ –
מגלים את ניצוצות הקדושה שיש בדברים שהם ההיפך
המוחלט מרצון העליון, שיא השקר, ועל ידי כך הם
נהפכים ל"זכיות". זה נגרם על ידי התשובה המגיעה
לדרגה של עצמיות ומצד עצמותו יתברך מורגשת אמיתת
המציאות של כל נמצא, וגם של הזדונות, ולכן גם
הניצוצות שבזדונות מתעלים לקדושה³¹.

ובדומה לכך גם לגבי בעל התשובה עצמו: למרות
שבגלוי הוא היה מנותק מאלקות (עקב חטאיו), בכל זאת
נשאר בו גם בשעת החטא הקשר עם עצמותו יתברך,
המתבטא בגלוי בשונו לה' לאחר היותו מנותק.

ומסיבה זו, גם המעלה הנ"ל של היש הנברא, של
גשמיות העולם הזה, שאותה מבאר אדמו"ר הזקן באגרת
"איהו וחיהו חד", ניכרת בעיקר אצל בעל תשובה³².

ז.

ענין התשובה מתגלה בסמוך להסתלקות הצדיק

לפי זה יוכן הקשר שבין האגרת "איהו וחיהו חד"
והרשימה "נפש השפלה" לבין תקופת הסתלקותו של
אדמו"ר הזקן:

המעלה המתגלה בעבודת התשובה (על הזדונות) אינה
קיימת אצל הצדיק מצד עצמו³³. אך על ידי כך שהוא גורם
לאחרים לחזור בתשובה, הוא משיג גם מעלה זו³⁴, כיון
שגרם לזולת³⁵ לחזור בתשובה.

אך הגילוי העיקרי של מעלת התשובה הוא דוקא
בסמוך להסתלקותו של הצדיק³⁶, כאשר מתחברים כ"ל
מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו³⁷.
ובמיוחד, כיון שאז הוא בכיוון של תשובה – והרוח תשוב
אל האלקים אשר נתנה – ביתר שאת ויתר עז, מתגלה אצל

לה מדידה והגבלה. אמת זו מגיעה רק עד הדרגה שבה
ניכר שהו' אמת. וכיון שהעולם הזה הוא עלמא דשיקרא,
שבו אין ניכרת "אמת ה'", לכן "אמת אמר אל יברא".

אבל האמת של עצמותו יתברך אינה מוגבלת כלל. אין
היא מוגבלת לדרגה שבה מכירים באמיתות ה'. גם במקום
של העלם והסתור, ואף הסתר הנראה כשקר, אשר מצד סדר
ההשתלשלות יש לו קיום רק עקב מדת החסד – הרי
שבאמת ובפנימיות, כל מציאותו – "לא נמצאו אלא
מאמנות המצאו"²⁶, אמת של עצמותו יתברך²⁷.

לכן, אפילו "עניני בני ביתו" של יהודי, שהוא מתכוון
לעשותם לצורך "גשמיות", אשר על כן הם נראים כ"דברי
שקר" שאין להם כלל קשר ל"אמת ה'" – גם גשמיות זו
קשורה ל"אמתת המצאו". וזה מתבטא בכך, שלמרות
שהיהודי חש רק בגשמיות של עניני העולם הזה שלו, הוא
מנצלם בפועל לצורך טוב וקדושה²⁸.

ומכך נובעת הוראת אדמו"ר הזקן לגבי המעשה,
שצריך לעסוק ב"גמ"ח גשמיים" ולתת "עצות מרחוק בכל
עניני בני ביתו" – בלי להתערב ב"כוונותיו" של היהודי
האחר – כי גם גשמיות זו, הנראית כ"דברי שקר", קשורה
ל"אמתת המצאו".

ו.

תשובה - גילוי ה"אמת" אשר ב"שקר"

ענין זה, שגם העולם הזה השקרי נובע מ"אמתת
המצאו", מתבטא בעיקר בעבודת התשובה:

עיקר ה"שקר" של העולם הזה הוא בדברים שמשלוש
קליפות הטמאות, שהחיות האלקית שלהם – ה"אמת"
שבהם – היא נעלמת ונסתרת לגמרי, ולכן אי-אפשר
לבררם ולזככם²⁹.

(33) כי אף שגם בצדיקים ישנה עבודת התשובה דהרוח תשוב אל האלקים
גרי' (ראה לקו"ת ש"ש סו, ג. ר"פ האזינו. ובכ"מ) – אי"ז כהעילוי דעבודת
התשובה שעל זדונות (ראה שעה"ת לאדמו"ר האמצעי ח"ב חינוך פמ"ח.
לקו"ת ח"י"ח ע' 124-5).

(34) ראה גם לקו"ת ש"ש ח"י ע' 164, 166.

(35) ע"ד (ולא ממש) תורת הבעש"ט (הוספות לכתר שם טוב ספ"ג) בפי'
"שנים אוחזין בטלית".

(36) עייג"כ תורת חיים ס"פ תולדות (כא, ד. וראה לקו"ת ש"ש ע"ב, ב)
– בנוגע למשה רבינו.

ולהעיר מהמבואר שם (וראה שם לפנ"ז ספ"ט. פ"כ) דענין התשובה
שמטהר גם לטומאה גמורה דעוונות גמורים שאין להם תיקון ע"פ חכמה
דתורה (שהרע עצמו נהפך לטוב) נעשה ע"י התשובה דצ"ג דוקא – לאתבא
צדיקא בתיובתא.

(37) אגה"ק סי' ז"ך וביאורו. וראה שם סי' כח. סידור דש, סע"ב ואילך.

(26) עפ"ז יש לפרש (בפנימיות הענינים) המשך דברי הרמב"ם שם (בהלכה
שלאח"ז) "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי כו" – שמרמו בזה, שמצד
"אמתת המצאו" הוא נמצא גם במקום ההסתור * שאפשר לעלות על הדעת
שהוא אינו נמצא ח"ו. ע"ד מרד"ל (יל"ש נחמי' רמז תרעא. וראה יומא סט,
ב) "הן הן גבורותיו". וראה לקו"ת [המתורגם] ח"ו ע' 132 הערה 35.
(27) ראה המשך תרס"ו ע' שמג. ע' תלא"ב. סד"ה יחינו תרצ"ד (תשי"א).
ועוד.

(28) ראה לקו"ת ש"כ ע' 334-5 והערה 100 שם.

(29) תניא פ"ז. ובכ"מ.

(30) יומא פו, ב. וראה בארוכה לקו"ת [המתורגם] ח"ו ע' 22 ואילך (וש"ק).
ובכ"מ.

(31) ראה לקו"ת שנסמך בהערה 26. ובארוכה לקמן ע' 439 ואילך, וש"נ.

(32) להעיר מו"ה ולקחתם לכם תרס"א שהביטול דאין עוד שבנוברים
שלמטה דוקא (שכל מציאותם הוא בחי' העצמות דא"ס) הוא בחי' שם ב"ן
– והרי שם ב"ן הו"ע עבודת התשובה, כמבואר בד"ה תקעו (תרס"א) שם.

(*) ראה ביאור (באופן אחר) – הדרן על הרמב"ם (קה"ת תשמ"ה) ס"ד"ט.

(**) ו"ל, שבלשוננו (הלכה א') "לידע שיש שם מצוי ראשון" – שלכאורה תיבת "שם" מיותרת (ראה מפרשי הרמב"ם שם) – מרמז, ש"מצוי ראשון" נמצא גם בבחי' "שם" המורה
על "מקום ומשכן הקליפות" (לקו"ת ראה לב, רע"ג).

1 צדיק, אשר עסק בעשיית בעלי תשובה, עבודת התשובה
2 שלו, וגם המעלה אשר בעבודת התשובה על זדונות.

3 וכך בענייננו: ידועים³⁸ דברי אדמו"ר הזקן לאדמו"ר
4 האמצעי, שחידושו, של אדמו"ר הזקן, לגבי המגיד, הוא
5 בכך שהיה עסוק בעשיית בעלי תשובה (וכפי שהרחיב
6 בענין זה כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בשיחתו³⁹).

7 ולפיכך, דוקא בסמוך להסתלקותו, כאשר נוסף אצלו
8 הגילוי של כל מעשיו כו', ובאופן של תשובה, אז תורתו
9 היא גילוי המעלה של הגשמיות, וכפי שצריך להיות
10 "גמ"ח גשמיים" – כי דוקא על ידי כך משיגים את "מהותו
11 ועצמותו של המאציל".

ח.

תוכן דומה במאמר "באתי לגני"

12 כ"ד טבת חל תמיד בשבוע של שבת⁴⁰ מברכים חודש
13 שבט, או מיד במוצאי שבת קודש זו – כבשנה זו. ובחודש
14 זה, בעשרה בו, חל יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר.

(38) תורת שלום ע' 86.

(39) הובא בשיחת י"ט כסלו תרצ"ב – לקו"ד ח"ד תשנה, סע"א ואילך.
(40) ד"אכל בשבת" הוא מזה "שטרה בע"ש" (ע"ז ג, א), דהכונה בזה

15 ורואים, שגם בדברי התורה אשר הוא הכין ליום
16 הסתלקותו – המאמר "באתי לגני" – מודגשת נקודה זו:

17 הוא מתחיל את המאמר בכך שהעולם הזה הוא "גני"
18 של הקדוש ברוך הוא⁴¹, כי "עיקר שכינה בתחתונים
19 היתה"⁴¹, ו"גן" הוא מקום של תענוג (לא כ"דירה"
20 לענינים הכרחיים).

21 והסיבה לכך היא, כי "נתאוו הקדוש ברוך הוא להיות
22 לו יתברך דירה בתחתונים": ה"נתאוו" והתענוג של
23 עצמותו יתברך היא דוקא בתחתונים, בעבודה בעולם הזה
24 התחתון שאין תחתון למטה הימנו, וגם שם – המעשה הוא
25 העיקר. יש לרדת אל העולם, ושם, בשטות דלעומת זה,
26 יש לגרום לכך, באמצעות עבודה של שטות דקדושה
27 שלמעלה מטעם ודעת, שמשקר העולם יעמידו קרשים
28 למשכן (לעשות מן ה"שקר" – "קרש"⁴²) משכן ודירה לו
29 יתברך.

(משיחות ש"פ שמות תשל"ג, תשל"ו)

היא (גם) מתחיל מ"יום ראשון בשבת" (ראה רמב"ן יתרו כ, ח).

(41) שהש"ר רפ"ה, וש"נ.

(42) כמבואר בארוכה בהמשך דבאתי לגני היתש"י (פ"ו ואילך).

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' ב

26 **אֶחָד עָשָׂר** – יותר מאוחר מהיום האחד עשר לאפייתו, והוא בשנה
27 שחלו שני ימים טובים של ראש השנה בימי חמישי ושישי, שאז נאפה
28 לחם הפנים בערב ראש השנה שהוא ביום רביעי, ונמצא שזמן
29 אכילתו בשבת הבאה הוא ביום ה"א מאפייתו.
30 **אֵין קָמֵן נִימּוֹל פְּחוֹת מְשֻׁמָּנָה יָמִים מְלִידָתוֹ, וְכֵן לֹא נִימּוֹל יֵתֵר עַל**
31 **שְׁנַיִם עָשָׂר** – יותר מאוחר מהיום ה"ב ללידתו. שכן דווקא מילה
32 ביום השמיני דוחה שבת ויום טוב, ולא מילה שלא בזמנה, לפיכך אם
33 נולד בין השמשות של ערב שבת שהוא ספק יום ספק לילה, אינו
34 נימול אלא ביום ראשון שהוא יום עשירי ללידתו, שכן בערב שבת
35 אי אפשר למולו, שמא נולד בשבת ועדיין הוא יום שביעי ללידתו,
36 וכן בשבת אי אפשר למולו, שמא נולד בערב שבת ונמצא ששבת
37 היא היום התשיעי ללידתו, ואין מילתו דוחה שבת. ואם חל יום טוב
38 ביום ראשון זה, אינו נימול אלא ביום שני, שהוא היום ה"א ללידתו.
39 ואם חלו שני ימים טובים של ראש השנה בימי ראשון ושני אלו, אינו
40 נימול אלא ביום שלישי שהוא היום ה"ב ללידתו.

נמרא

41 שנינו במשנתנו: 'אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברים בשנה, ולא
42 נראה יתר על שמונה'. מפרשת הגמרא: **מֵאֵי לֹא נִרְאָה יֵתֵר עַל**
43 **שְׁמֹנֶה, אֲמַר רַב הוּנָא, לֹא נִרְאָה לְחֻכְמִים לְעֵבֶר וְלַעֲשׂוֹת חֲדָשִׁים**
44 **מִלֵּאִים יֵתֵר עַל שְׁמֹנֶה חֲדָשִׁים בִּשְׁנָה, אֲלֵא יֵשׁ לַעֲשׂוֹת לְכָל הַפְּחוֹת**
45 **אַרְבַּעַת חֲדָשִׁים חֲסָרִים. נִמְצָא שִׁישׁ לַעֲשׂוֹת לְכָל הַפְּחוֹת אַרְבַּעַת**
46 **חֲדָשִׁים מִלֵּאִים, וְלִכְל הַיּוֹתֵר שְׁמוֹנֶה מִלֵּאִים.**
47 **מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מֵאֵי שְׁנָא תִּשְׁעָה דְּלֹא עוֹשִׂים אוֹתָם מִלֵּאִים מִשּׁוּם**
48 **דְּאֵם בֵּין**

1 הלבנה בשנה פשוטה ושלשה עשר בשנה מעוברת, שכל אחד מהם
2 נקרא 'חודש'. אך מאחר שמשך הזמן שבין מולד למולד הוא כ"ט יום
3 וי"ב שעות ותשצ"ג חלקי השעה, ואי אפשר לקדש את החודש
4 ולהתחיל למנותו באמצע היום, עושים חלק מהחדשים מלאים בני
5 שלשים יום, וחלק מהם חסרים בני כ"ט יום. ודנה המשנה במנין
6 החדשים החסרים והמלאים.

משנה

7 אגב המשניות הקדומות הדנות בדברים שיש להם שיעור למעלה
8 ולמטה, מביאה משנתנו עוד כמה דינים שנאמרו על דרך זו: **אֵין**
9 **פּוֹחֲתִין מֵאַרְבַּעַת חֲדָשִׁים הַמְּעוֹבְרִים** [–מלאים] **בְּשָׁנָה, וְלֹא נִרְאָה**
10 **לְחֻכְמִים לַעֲשׂוֹת יֵתֵר עַל שְׁמֹנֶה. וְנִחְלָקוּ אֲמוראים בגמרא, האם כל**
11 **בבא זו אמורה על חדשים מעוברים, או שסוף דבריה אמור על**
12 **חדשים חסרים.**

13 בחג השבועות היו מביאים במקדש מנחה של שני לחמי חמץ,
14 ומניפים אותם לפני המזבח, ונאכלים לכהנים. ואין אפייתם דוחה לא
15 את השבת ולא את היום טוב. נמצא ששתי הלחם **אֵין נִאֶכְלִין פְּחוֹת**
16 **מְשֻׁנִּים** [–מהיום השני] לאפייתם, שכן הם נאפים מערב יום טוב
17 ונאכלים ביום טוב. וכן **לֹא נִאֶכְלִים יֵתֵר עַל שְׁלֹשָׁה** – יותר מאוחר
18 מהיום השלישי לאפייתם. שכן אם חל היום טוב למחרת השבת הם
19 נאפים בערב שבת, ונאכלים ביום טוב שהוא ביום ראשון.

20 י"ב לחמים של לחם הפנים היו נערכים מדי שבת על השולחן
21 שבהיכל, ומונחים שם עד השבת שלאחריה, ונאכלים לכהנים. ואין
22 אפייתם דוחה שבת ויום טוב, אלא נאפים קודם להם. נמצא ש**לחם**
23 **הַפָּנִים אֵין נִאֶכְלִין פְּחוֹת מִתְשַׁעָה** [–מהיום התשיעי] לאפייתו, שכן
24 נאפה בערב שבת ונאכל בשבת שלאחריה. וכן **לֹא נִאֶכְלִי יֵתֵר עַל**
25

שמואל — הוא בבינה¹⁰, קו השמאל.
ואמימר אמר שהלכה כמותו, כי הוא גם קו השמאל,
כי אמימ"ר הוא אמ"י מ"ר.
אמי — רומז על בינה.
מר, לשון מרירות — היינו גם בינה, מקור הגבורות.
ואמר זה מר זוטרא,
מר — הוא גם לשון מרירות.
זוטרא — הוא קטן וקצר, כמו הגבורות, חד קציר¹¹.
(תורת לוי יצחק עמ' קסח)

רבי חנינא

אמרו עליו על רבי חנינא, שהיה בן שמונים שנה והיה
עומד על רגלו אחת וחולץ מנעלו ונועל מנעלו. אמר רבי
חנינא, חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי, הם עמדו לי
בעת זקנותי¹².
נרמז זה בשמו חנינא, שהיה חולץ מנעלו ונועל
מנעלו,
כי עצם המלה הוא חנן, כמו שכתוב¹³ הילדים אשר
חנן, הנה חנן ראשי תיבות חולץ נעל, נועל נעל (שהנ'
משמשת לכאן ולכאן).
ונקט מנעלו, ולא נעלו, שנתוסף מ' ב' פעמים, אחת
בחולץ ואחת בנועל, כי היה בן שמונים שנה, שהוא ב'
פעמים מ'.
ונרמז גם החמין והשמן שסכתה לו אמו, שעמדה לו
כשהיה בן שמונים,
כי שמונים הוא לשון שמן.
ושמונים הוא ב' פעמים מ',
הנה תצרף מ' אחת לאותיות חנ"י של חנינא — יהיה
חמ"ן.

ומ' אחת לאותיות י"א של חנינא — יהיה אמ"י.
ועוד אות נ' בשמו — הוא ראשי תיבות נעל.
(תורת לוי יצחק עמ' רב)

רב הונא, רב חסדא

רב הונא בטל זמרא (גזר על דורו שלא יזמרו בביתם
ובבית משתאות), אתא רב חסדא ולזיל ביה¹.
רב הונא — הוא בחינת דעת, כי הונא מלשון הון,
וכתיב² ובדעת חדרים ימלאון כל הון יקר ונעים.
הונ"א — מספרו ב' פעמים א"ל, הוא חסד וגבורה
שבדעת. חסד, כמו שכתוב³ חסד אל כל היום. וגבורה,
הוא אל של שם אלקים.
זמרה — היא גבורות, כמו שהלויים, גבורה, היו
משוררים ומזמרים בפה ובכלי. ורננא הוא ברמשא⁴, כי
לילה וחשך הוא בחינת גבורות.
ומגבורות יש יניקה ללעומת זה, כמו שכתוב⁵ מצפון
תפתח הרעה, וכמו עשו שיצא מיצחק.
לכן רב הונא דוקא, דעת, אסר זמרה, כי יש בו גם
גבורה, אם כן כשתהיה זמרה, גבורות, יש חשש יניקה
מגבורה.
אבל רב חסדא הוא חסד בלבד, כשמו, והוא רב
חסדא, בחינת ורב חסד⁶.
ומאחר שיש חסד, ומה גם רב חסד, לא יזיק ואין
חשש בזמרה כלל, כי הזמרה אז תהיה על דרך וחסידיך
ירננו⁷.
וכתיב⁸ אלקים ברב חסדך, שמצד רב חסדך נמתק
גם שם אלקים, השם של גבורה, ואז אין שום יניקה מן
הגבורות, כי הגבורות עצמן נמתקו לגמרי.
(תורת לוי יצחק עמ' נט)

מר זוטרא, אמימר, שמואל

אמר ליה מר זוטרא לרב אשי, הכי אמר אמימר,
הלכתא כוותיה דשמואל⁹.

(1) סוטה מח, א.

(2) משלי כד, ד.

(3) תהלים נב, ג.

(4) זח"א רכט, ב. וראה לקוטי תורה להאריז"ל תהלים פט.

(5) ירמיה א, יד.

(6) תשא לד, ו.

(7) תהלים קלב, ט.

(8) שם סט, יד.

(10) לקוטי תורה להאריז"ל פרשת לך.

(11) הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).

(12) חולין כד, ב.

(13) וישלח לג, ה.

"קבוצת שניאורסאהן"

הדבר היה בתחילת חודש כסלו. הזמן חלף במהירות, ובמשך כל העת חיפשתי עצות כדי להביא לכך שבעלי לא יועמד למשפט. שוחחתי עם ראש מחלקת הנ.ק.וו.ד. שבעלי היה נתון תחתיה, ועל־אף שהלה היה יהודי - דחה אותי תמיד בתשובות אכזריות. מהתובע נודע לי שהתביעה הגדירה זאת כקבוצה של דתיים אנטי־מהפכניים שמנהיגם הוא שניאורסאהן¹. ידיעה זו גרמה לחרדה רבה.

בחיפושיי אחר דרכים להצלת בעלי, נסעתי למוסקבה כשבידי בקשה אל התובע הראשי. לאחר מספר ימים נודע לי המקום שבו עומד תור הקבלה ללשכתו. לאחר שביליתי שם מספר שעות מדי יום, קיבלני התובע בסבר פנים יפות, והבטיח לי שתיקו של בעלי ייבחן מחדש. הוא ישב בנוכחותי ובחן מסמכים שהבחנתי שמופיע בהם הכיתוב "קבוצת שניאורסאהן".

אמנם הבחנתי שאדיבותו איננה אמיתית, אולם כשאמר לי שאסע הביתה ושהוא ישלח לי את המענה לבקשתי - רציתי להאמין שהתוצאה תהיה חיובית. נסעתי הביתה כשתקווה בלבי.

משפט ב"מועצה מיוחדת"

זמן־מה לאחר־מכן נפוצו שמועות על כך שהמסמכים יועברו למוסקבה, ויידונו במסגרת² "מועצה מיוחדת"³, כלומר: "משפט" הנערך תחת פיקוח הדוק, על־ידי הרכב הכולל ארבעה נציגים של המוסדות האזרחיים והצבאיים הגבוהים, והם מחליטים מראש, עוד לפני המשפט, על הקטגוריה שאליה שייכים הנאשמים.

כל זאת - לאחר כל מכתבי־הבקשה שהגשתי בעיר, ולאחר כל שיחות הטלפון שקיימתי עם התובע והחוקר. לאחר כל זאת, שלחו הללו אחרי והודיעו לי כי כל ה"חומר" הנחוץ להם על בעלי כבר נמצא ברשותם, וכי הם שלחוהו למוסקבה למחלקה לתפקידים מיוחדים. הם אף הוסיפו בארסיות: "ראי עד כמה חשוב הוא בעלך - אנו שולחים את התיק שלו במיוחד למוסקבה, עיר הבירה!"...

מכל זאת ניתן היה כבר להבין שכוונתם בכך היא להגלות את בעלי, ולא היתה זו הרגשה נעימה כלל להיווכח בכך.

מכיוון שלפי תעודותיו היה בעלי בן למעלה משבעים⁴, והיו ברשותו מסמכים שעל־פיהם סבל מתעוקת־לב, השקעתי כוחות ומאמצים כדי שיאשרו עבורו משמר־ליווי מיוחד. לאחר שתדלנות רבה נאמר לי שבעלי צפוי לעבור את הנסיעה במצב בריאותי תקין.

על בקשתי שיותר לי להכניס בחבילה שתימסר לבעלי יותר מארבעה קילוגרמים של מזון - נעניתי שהוא הבריא כליכך עד שלא אוכל להכירו, ושהוא אוכל מכל מאכלי בית־הכלא; אך לאחר שנקבע כבר היום שבו היה עליו להישלח למקום גלותו - אמר לי החוקר שאאפה עבורו דבר־מה צידה לדרך, משום שאת מאכליהם שלהם הוא לא הכניס אל פיו במשך כל התקופה....

(1) כנראה הכוונה לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

(2) ראה ברשימה שבהערה 2: "ואימתי הודיעו לי שמשפטי נמסר להאסאבא-סאָוועשצאַניע (=המועצה המיוחדת) דניק'ויד' סס"ר, בליל הושענא רבה קרוב לשמורת הבוקר בבית האסורים בדניפראָפּעטראָווסק, והם שפטו אותי על גלות ה' שנים".

(3) גוף שהוסמך לדון בעבירות נגד המשטר ולהטיל עונשים, ואף עונש מוות, ללא משפט.

(4) רלווי"צ נולד בח"י ניסן תרל"ח, אבל התאריכים במסמכים הרשמיים היו שונים מהתאריכים הנכונים. במסמך שבהערה נאמר שבשנת 1937 היה בן 66. ראה גם לקמן ע' 000.

היתה בתשעה באב, נמצא, שלדעת ר' יוחנן עצמו נעשה כבר בתשעה באב כל הענין? – אך הביאור בזה, שהכלל האמור שייך רק אצל בשר ודם, אבל לא אצל הקב"ה.

וטעם החילוק: בענין האש שהוא "משום חציו", הנה מיד כשיוצא החץ מידו שוב אינו בעל הבית עליו, ובמילא, בשעה שזורק את החץ או בשעה שמדליק את האש, נעשה כבר כל ההיזק.

ומזה מובן, שאצל הקב"ה שגם האש והחיצים אינם יוצאים מידו לעולם¹², והוא תמיד בעל הבית עליהם – אצלו לא נעשה הדבר מקודם לכן, כיון שביכלתו תמיד לחזור בו.

ולכן סובר ר' יוחנן שהיו צריכים לקבוע התענית בעשירי באב, כי, הגם ש"באש הצתה"¹³ בתשעה באב, מ"מ, כיון שהי' יכול לחזור בו, עדיין לא נעשה החורבן בתשעה באב.

ועפ"ז הרי לכאורה כן הוא גם בענינו – וא"כ איך נאמר שבשעה שהקב"ה הבטיח "והבאתי גו"¹⁴ נעשית כבר הגאולה, הרי תמיד הדבר הוא בידו, ומי יאמר לו מה תעשה¹⁵, ובמילא, כל זמן שלא עשה את הענין בפועל, לא נעשה הענין עדיין?

ד. אבל באמת אין זו קושיא, שהרי ידוע¹⁶ שבנוגע לגזירות רעות רח"ל מתחרט הקב"ה ומבטלם, אבל בנוגע לגזירות טובות אינו מתחרט לעולם, ובלשון הכתוב¹⁷ "ההוא אמר גו' ולא יקימנה", בתמי'.

ולכן, בשעה שהבטיח הקב"ה "והבאתי גו'", שזהו ענין טוב, שממנו לא יתחרט לעולם – הרי זה כאילו שהוא מוכרח בזה כביכול, והרי זה כביכול כמו באדם לאחר שכתב יצא החץ מידו.

ואעפ"כ שלמעלה לא שייך ענין של הכרח ח"ו, והכל ברצונו ית', מ"מ, כיון שרצונו ית' הוא שלא לבטל לעולם ענין טוב, הרי ענין זה מוכרח הוא.

לגבי הקב"ה הרי בודאי שזהו ברצונו ית', שכן, הא גופא שענין זה הוא מוכרח הרי זה משום שכן הוא ברצונו ית', אבל בנוגע להענין, הרי הענין מוכרח הוא, כיון שהוא – הענין – אינו יכול להתבטל בשום אופן. ובמילא, לגבי הענין, הרי זה דומה לבשר ודם שייצא חץ מידו, שהחץ אינו יכול לחזור בשום אופן.

ה. והענין בעבודה:

כאשר יודעים שהגאולה כפי שהיא בתכלית העילוי ישנה כבר עתה, ואין זה אלא שצריכה להתגלות, אזי נקל יותר לעמוד בכל ההעלמות וההסתרים שבעולם הזה בכלל, בזמן הגלות בפרט, ובדורות האחרונים בפרטי פרטיות.

כלומר: נוסף על הידוע¹⁸ שכל המניעות ועיכובים שישנם על עניני תורה ומצוות, אינם מציאות אמיתית ח"ו, כי אם העלם והסתר בכדי לעורר כחות עמוקים יותר בעבודת ה' – הרי יתירה מזה, שמצד הגאולה שבאמת לאמיתו נמצאת

המשך בעמוד קנז

ו, ח – והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'

א. ידוע שד' לשונות של גאולה שנאמרו בפרשתנו, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, הם כנגד ד' הגאולות, מגלות מצרים ושאר הגלויות. ומזה מובן, שהלשון "והבאתי" מורה על עלי' יותר בהגאולה דלעתיד לבוא¹⁹, שנחלקת בכללות לימות המשיח וחד חרוב וכי²⁰.

ומזה שגם הלשון החמישי אמרו הקב"ה בגאולת מצרים, מובן, שהחל מיציאת מצרים התחילה כבר הגאולה העתידה בכל הענינים שלה, והוא ע"פ פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר²¹ שהחל מיציאת מצרים נוסעים אל הגאולה דלעתיד²².

ב. והנה איתא בגמרא²³ "ר' יוחנן אמר אשו משום חציו". כלומר, מיד בהדלקת האש נתחייב כבר על הנזקים שיבואו לאחריו כן²⁴.

לכאורה, בשעת ההיזק הרי הוא אנוס, ולמה מחייבין אותו? – אלא החיוב הוא על הדלקת האש (שזה נעשה ברצון), כי כבר אז נעשה כל ההיזק.

וע"פ מארז"ל²⁵ מרובה מדה טובה ממדת פורעניות, הרי, אם במדת פורעניות נעשה כל ההיזק מקודם, בודאי שכן הוא במדה טובה, היינו, שתיכף שהבטיח הקב"ה "והבאתי אתכם אל הארץ", דקאי על הדרגא העליונה בגאולה דלעתיד, נעשה כבר הענין כולו.

ג. אודות התענית של תשעה באב מצינו מאמרו של רבי יוחנן הנ"ל²⁶ "אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף"²⁷.

ושואלים על זה²⁸: ע"פ הכלל האמור שבשעת הדלקת האש נעשה כבר כל ההיזק, הרי כיון שהתחלת השריפה

(1, 1-2).

(2) ובמק"א איתא שהלשון "והבאתי" הוא כנגד הגאולה העתידה בכללותה, וזהו גם הטעם ששיתים בפסד ד' כסות כנגד ד' לשונות של גאולה, וכוס החמישי שכנגד הגאולה העתידה נקרא כוסו של אליהו (ראה בארוכה לקוטי שיחות חלק כז עמוד 52 ואילך. ושי"נ), שיבוא לבשר את הגאולה העתידה (מהנחה בלתי מוגה).

(3) ראה סנהדרין צו, סע"א.

(4) ראה ספר המאמרים תש"ח עמוד 159. עמוד 164.

(5) וזהו גם דיוק לשון הכתוב (מיכה ז, טו) "כימי צאתך מארץ מצרים" – דלכאורה, כיון ש"צאתך מארץ מצרים" הי' ביום ט"ו בניסן, הול"ל "כיום צאתך גו'", לשון יחיד, ולמה נאמר "כימי" לשון רבים? והביאור בזה – שבגאולת מצרים נכללים גם כל שאר הגאולות, ולכן נאמר "כימי" לשון רבים, לרמוז גם על הגאולות שלאח"ז, עד לגאולה העתידה (מהנחה בלתי מוגה).

(6) בבא קמא כב, א, ונמוקי יוסף שם.

(7) ומזה מביאים ראי' בנוגע להחקירה בענין הזמן (ראה צפע"נ מהד"ת פט, א) – אם הזמן שיש להדבר הוא בגדר תשלומין, או שזה הזמן בעצמו הוא דבר הנמשך (מהנחה בלתי מוגה).

(8) יומא עו, א, וש"נ.

(9) תענית כט, א.

(10) דלא כרבנן דס"ל "אתחלתא דפורענותא עדיפא" – תענית שם (מהנחה בלתי מוגה).

(11) ראה שו"ת זכרון יהונתן חו"מ ס"ב. הובא ב"המועדים בהלכה" (לרש"י זעווין) ע' שמט. וש"נ.

(12) פרש"י האזינו לב, מא.

(13) נוסח תפלת נחם במנחת תשעה באב.

(14) קהלת ח, ד.

(15) רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק י הלכה ד.

(16) בלק כג, יט.

(17) ראה ספר המאמרים מולקט חלק א עמוד קפח ואילך. וש"נ.

♦ יום ראשון כ' טבת ♦

ו (ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה:

ב ומליל יי עם משה ואמר לה אנא יי:

כ"י" וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה • דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר: "למה הרעתה לעם הזה?". וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' • נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני. ולא לחנם שלחתיך, כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים. ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות, "אני ה'" נאמן להפרע, כשהוא אומר אצל ענש, כגון: "וחללת את שם אלהיך, אני ה'". וכשהוא אומר אצל קיום מצוות, כגון: "ושמרתם מצוותי, ועשיתם אותם, אני ה'", נאמן לתן שכר. רמב"ן

(א) וַאֲרָא אֶל-אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְאֶל-יַעֲקֹב בְּאֵל שְׁדֵי וְשְׁמִי יְהוָה לֹא נִדְעָתִי לָהֶם:

כ"י" וַאֲרָא • אל האבות. בְּאֵל שְׁדֵי • הבטחות הבטחות ובכלן אמרתי להם: אני אל שדי. וְשְׁמִי ה' לֹא נִדְעָתִי לָהֶם • לא הודעתי אין כתיב כאן, אלא לא נודעתי – לא נברתי להם במדה אמתית שלי, שעליה נקרא שמי ה' – נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחות ולא קימתי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז ענ" 52)

אל האבות (רש"י ג, א) אברהם יצחק ויעקב זכו לבחינת ראיה באלקות ("וארא"), ראיה ודאית ומוחשית, מפני היותם אבות של בני ישראל, היינו כפי שבחינה זו תעבר ברושה גם לבניהם אחריהם. וכמבאר בחסידות, ש"בחינת האבות היא ירשה לבניהם אחריהם בכל דור. . בחינת האבות צריכה להיות בכל אדם".

~ רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ ~

"או שיאמר ובשמי ה' לא נראיתי להם". אבל הוא יתכן בזה, כי מפני היות נבואת האבות במקראות הלילה אמר בהם וארא, ובעבור היות של משה פנים אל פנים אמר לא נודעתי להם, כאשר נודעתי לה. ועל דרך האמת בא הכתוב כפשוטו ומשמעו, יאמר אני ה' נראיתי להם באספקלריא של אל שדי, כטעם: במקרא אליו אתודע (במדבר י"ב, ו'), "ואותי אני ה'" לא נודעתי להם, שלא נסתכלו באספקלריא המאירה (וזה וארא כ"ו, א'). "שידעו אותי", כטעם: אשר ידעו ה' פנים אל פנים (דברים ל"ד, י'), כי האבות ידעו ה' המיוחד אבל לא נודע להם בנבואה, ולכן כשידבר אברהם עם השם יזכיר השם המיוחד עם אלף דלת, או אלף דלת לבדו (בראשית ט"ו, ב'. י"ח, ל"ב). והנה הענין, שהאבות הזה גלוי השכינה להם והדבור עמם במדת הדין רפה ונהג עמם בה, ועם משה יתנהג ויודע במדת הרחמים שהוא בשמו הגדול, כטעם: מוליד לימין משה זרוע תפארתו (שענין ס"ג, י"ב), וכתוב: בן נהגת עמך לעשות לך שם תפארת (שם י"ד). ולכן לא יזכיר משה מצתה שם אל שדי, כי התורה בשמו הגדול נתנה, שנאמר: אנכי ה' אלהיך (להלן כ', ב'). והוא שנאמר: מן השמים השמיךך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה (דברים

מידי חרב, ולתת להם עשר נקבות וכל טובה, והם ככל היעודים שבתורה בברכות ובקללות, כי לא תבא על אדם טובה בשכר מצוה או רעה בענש עברה רק במעשה הנס, ואם יצא האדם לטבעו או למזלו לא יסיפו בו מעשיו דבר ולא יגרעו ממנו. אבל שכר כל התורה וענשה בעולם הזה הכל נסים והם נסתרים, יחשב בהם לרואים שהוא מנהגו של עולם, והם באדם ענש ושכר באמת. ומפני זה תאריך התורה ביעודים שבעולם הזה, ולא תבאר יעודי הנפש בעולם הנשמות, כי אלה מופתים שנגנז בתולדה, וקיים הנפש ודקה באלהים הוא דבר ראוי בתולדה שהיא תשוב אל האלהים אשר נתנה. ועוד אפשר זה (ויקרא כ"ו, י"א). אם גומר ה' עלי.

והנה אמר האלהים למשה: נראיתי לאבות "בכח ידי" אשר אני שורד בו המלכות ועוזר לבחירי, אבל בשמי של יי"ד ה"א אשר בו נהיה כל הנה לא נודעתי להם לברא להם תדשות בשנוי התולדות, ולכן אמר לבני ישראל אני ה' (פסוק ו'). ותודיע להם פעם אחת השם הגדול כי בו אני עושה עמם להפליא, וידעו כי אני ה' עושה כל. וצדקו כל דברי ר"א בענין הזה, אלא שהוא כמתנבא ואינו יודע. והנה גם לדבריו היה ראוי שיאמר הכתוב: "ואודע אל אברהם וגו' באל שדי ובשמי ה' לא נודעתי להם".

(ב"ה) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה. לשון רש"י: "דבר אתו משפט" על שהקשה לומר ולדבר למה הרעתה לעם הזה (לעיל ה', כ"ב). ויאמר אליו אני ה', נאמן לשלם שכר למתהלכים לפני בתמים. ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות וכו'. וארא אל אברהם וגו' באל שדי, הבטחתי הרבה הבטחות, ובכלן אמרתי להם אני אל שדי. ושמי ה' לא נודעתי להם, "לא הודעתי אין כתיב כאן" אלא לא נודעתי להם שלא נודעתי להם במדה אמתית שלי שעליה נקרא "שמי ה'", נאמן לאמת הדברים, שהרי הבטחות ולא קימתיים. כל אלו דברי הרב. וירצה לפרש שצדין לא נודע קיום הבטחה. ואף על פי שצדין לא הגיע הזמן, מכל מקום לא נודע להם בקיום הבטחתו. ועם כל זה לא חקן הלשון, שהיה ראוי לומר "לא הודעתי, או שיאמר ושמי ה' לא נודע להם". ואולי לדעתו יאמר: ושמי ה' ולא נודעתי להם, כלומר שלא נודעתי להם בו.

והחכם רבי אברהם פרש כי ביי"ת באל שדי (פסוק ג'). מושקת, ושעורו: וארא אל אברהם וגו' באל שדי ובשמי ה' לא נודעתי להם. וענין הכתוב, כי נראה לאבות בשם הזה שהוא מנצח מערכות שמים ולעשות עמם נסים גדולים שלא נתבטל מהם מנהג העולם, ברעב פדה אותם מקלות ובמלחמה

(ד) וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען
את ארץ מגריתם אשר גרו בה:

כ"א • וגם הקמתי את בריתי וגו' • וגם כשנראיתי להם באל שדי הצבתי והעמדתי בריתי ביני וביניהם. לתת להם את ארץ כנען • לאברהם, בפרשת מילה נאמר: (בראשית יז) "אני אל שדי וגו' ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגריתך". ליצחק: (בראשית כז) "כי לך ולזרעך את כל הארצות האל והקימתי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם", ואותה שבועה שנשבעתי לאברהם – באל שדי אמרתי. ליצחק: (בראשית לה) "אני אל שדי, פרה ורבה וגו' ואת הארץ אשר וגו'", הרי שנדרתי להם, ולא קימתי.

(ה) וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את בריתי:

כ"ב • וגם אני • כמו שהצבתי והעמדתי הברית יש עלי לקיים. לפיכך, שמעתי את נאקת בני ישראל הנואקים. אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר • אותו הברית, כי בברית בין הבתרים אמרתי לו: "וגם את הגוי אשר יעבדו בן אנכי".

(ו) לכן אמר לבני ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצילתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים:

כ"ג • לכן • על פי אותה השבועה. אמר לבני ישראל אני ה' • הנאמן בהבטחתי. והוצאתי אתכם • כי בן הבטחתי, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". סבלת מצרים • טרח משא מצרים. רמב"ן

(ז) ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים: רמב"ן

וואקריב יתכון קדמי לעמא ואהוי לכו
לאלה ותדעון ארי אנא יי אלהכון דאפיק
יתכון מגו דחוק פלחון מצרים:

רמב"ן על התורה – מהדורת בוס, אברמוביץ

עוד כבד משאם. והצילתי אתכם מעבדתם, שלא ימשלו בהם כלל להיות להם במקומם למס עובד. וגאלתי אתכם, כי יצשה בהם שפטים עד שיאמרו המצרים הנה לך ישראל בפדיון נפשנו, כי טעם גאולה בענין מכה וטעם בזרוע נטויה, שתהיה יד נטויה עליהם עד שיוציאם, ולקחתי אתכם לי לעם (פסוק ז). כבואכם אל הר סיני והקבלו התורה, כי שם נאמר: והייתם לי סגלה (לחלן י"ט, ח).

(ז) וטעם וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. אמר ר"א כי הנה במערכת המסכתות הגדולה למשורות העליונים שיעמדו עוד בגלות. ואין זו מדרג הפרשה, רק שיאמר "כאשר אנאל אתכם בזרוע נטויה" שיארא אותה כל העמים תדעו כי אני ה' העושה אותות ומופתים מחדשים בעולם, ואני אלהיכם וכעבורכם עשיתי כי אתם חלק השם (דברים ל"ב, ט).

הקמתי את בריתי אתם וגו' (פסוק ד'), גם המדרש הזה ענינו מתישב אחר המקרא, כי הקשה להם ז"ל, למה יזכיר נבואת האבות לפחות מעלתם בנבואה ולאמר שלא נראה אליהם רק באל שדי, מה צריך היה לו זה, הנה ראוי לומר: אני ה' (פסוק ב'), ולכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם (פסוק ו') וידעתם כי אני ה' המוציא אתכם (פסוק ז). ולכן ידרשו כי הנה הדבר תובנה למשה לאמר לו: הנה האבות שלא הגיעה להם מעלתם בנבואה אליך ולא ראו רק באל שדי, הם האמינו בי, וגם הקימוני את בריתי אתם "ושמעתי נאקת בניכם בעבורם". אף כי אתה שידעתי בשם הגדול והבטחתיך בו, שיש לך לבטח ברחמים ולהבטיח ישראל בשמי שאעשה עמכם אותות ומופתים. וגם זה נכון והגון.

(ז) והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים. יבטיחם שיוציא אותם מארצם ולא יסבלו

ד', ל"ו). וכבר רמזתי פרוש "השמים". (בראשית א', ח). והקדוש ברוך הוא יגלה עינינו ויבאנו נפלאות מתורתו. וטעם: וגם הקמתי את בריתי אתם, (לחלן ו', ד'). וגם אני שמעתי (שם ה'), כלומר נראיתי להם באל שדי "וגם הקימוני להם הברית שהוא לפני", וגם בשמי הגדול שמעתי עתה אני נאקת בני ישראל ואזכר את בריתי אשר הקימוני להם עמדי, והמשפיל ביני.

ומה שדרשו רבותינו בענין הזה (שמו"ר ו', ד'): חבל על דאבדון ולא משתכחין. הרבה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי, ולא הודעתי להם ששמי ה' כשם שאמרתי לך, ולא הנהירו אחר מדותי וכו', ועוד שלא שאלוני מה שמי כשם ששאלת אתה, ואתה תחלת שליחותי אמרת לי מה שמך, ולבסוף אמרת ומאז באתי אל פרעה וגו' (לעיל ה', כ"ג), ועל זה נאמר וגם

(ח) וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לָתֵת
 אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לְכֶם מוֹרְשָׁה
 אָנִי יְהוָה:

כס"א • נִשְׁאַתִּי אֶת יָדִי • הִרְמִימוּתֶיהָ לְהִשְׁבֵּעַ בְּכֶסֶּאִי. רמב"ן

(ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֶּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה
 מִקֶּצֶר רוּחַ וּמִעֲבֹדָה קָשָׁה:

כס"ב • לֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה • לא קבלו תנחומין. מקצור רוח • כל מי שהוא מצר – רוחו ונשימתו קצרה, ואינו יכול להאריך בנשימתו. קרוב לענין זה, שמעתי בפרשה זו מרבי ברוך בן רבי אליעזר, והביא לי ראיה ממקרא זה: (ירמיה טז) "בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה'", למדנו, כשהקדוש ברוך הוא מאמן את דבריו, אפילו לפרענות מודיע ששמו ה', וכל שכן האמנה לטובה. ורבותינו דרשוהו (שמות רבה, סנהדרין קיא) לענין של מעלה, שאמר משה: (לעיל ה) "למה הרעתה"? אמר לו הקדוש ברוך הוא: חבל על דאבדין ולא משתכחין! יש לי להתאונן על מיתת האבות, הרבה פעמים נגליתי עליהם באל שדי, ולא אמרו לי: מה שמך, ואתה אמרת: "מה שמו מה אמר אליהם"? וגם הקימותי וגו' • וכשבקש אברהם לקבר את שרה, לא מצא קרקע עד שקנה בדמים מרבים, וכן ביעקב – ערצרו עליו על הבארות אשר חפר, וכן ביעקב: (בראשית לג) "ויקן את חלקת השדה" לנטות אהלו, ולא הרקרו אחר מדותי, ואתה אמרת: "למה הרעתה"? ואין המדרש מתישב אחר המקרא מפני כמה דברים: אחת, שלא נאמר: ושמי ה' לא שאלו לי. ואם תאמר לא הודיעם שפך שמו, הרי תחלה, כשנגלה לאברהם בין הבתרים, נאמר: "אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים". ועוד, היאך הסמיכה נמשכת בדברים שהוא סומך לכאן: "וגם אני שמעתי וגו'", "לכן אמר לבני ישראל". לכן אני אומר: יתישב המקרא על פשוטו, "דבר דבור על אפניו", והדרשה תדרש, שנאמר: (ירמיה כג) "הלא כה דברי כאש נאם ה', וכפטיש יפוצץ סלע", - מתחלק לכמה ניצוצות. רמב"ן

ימליל יי עם משה למימר:

(י) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: רמב"ן

(יא) בֹּא דַבֵּר אֶל־פְּרַעְיָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּשְׁלַח אֶת־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

באלו רבים. וכן בסדר הזה: ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמר כי דבר אלכם פרעה לאמר (להלן ז', ח"ט). איננו לאמר לאחרים, על נכון.

והנכון בעיני, כי מלת "לאמר" להורות על ברור הענין בכל מקום. וידבר ה' אל משה "באמירה גמורה", לא אמירה מספקת, ולא בקומ דבר. ולכך יתמיד זה בכל התורה, כי נבואת משה פה אל פה ידבר בו ולא בחידות (במדרך י"ב, ח'). ולכן אמר בן יעקב: אמש אמר השם אלי לאמר (בראשית ל"א, כ"ט) באמירה ברורה שלא אציק לכם, כי לולי בן הייתי עושה עמכם רע. וכן: ויאמרו בני ישראל אל משה ואל אהרן לאמר (במדרך י"ז, כ"ז), שהיו אומרים להם בן בפרוש וצוועקים להם בגלוי פנים, כי המקור לברור הענין פעם מקדם פעם מאחר, כמו: אומרים אמור למנאצי (ירמיה כ"ג, י"ז).

אמרו שוטריהם אל משה (לעיל ה', כ"א), ועבדה קשה, הוא הדחק שהיו הנוגשים אצים בהם ולא יתנום לשמע דבר ולחשב בו.

(י) וידבר ה' אל משה לאמר. אמרו המקדשים (הרד"ק בס' השרשים ש' אמר) כי מלת "לאמר" בכל התורה לאמר לישראל. והטעם שיאמר השם למשה: אמר לישראל דברי אלה, ובכאן לאמר אל פרעה. והכתוב שאמר: אמש אמר אלי לאמר (בראשית ל"א, כ"ט). איננו כא על נכון בפרוש הזה, וכן במקומות רבות שיכפל, וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם (ויקרא י"ח, א"ב), וכן ויאמר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם (במדרך ט"ו, ל"ד"ל"ח). ויאמרו אל כל עדת בני ישראל לאמר (שם י"ד, ז'), ויאמרו בני ישראל אל משה לאמר הן גוענו (שם י"ז, כ"ז). ואמר אלכם בעת ההוא לאמר (דברים א', ט'), וכיצא

(ח) אשר נשאתי את ידי. "הרימוותיה לשבע בכסא". לשון רש"י. ור"א אמר דרך משל, כאדם שישא ידו אל השמים וישבע, כמו: כי אשא אל שמים ידי (דברים ל"ב, מ'). וגם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע (דניאל י"ב, ד').

ועל דרך האמת, נשאתי את ידי "שהרימותי ורוע עזי" אלי שאמת להם הארץ, וכן: כי אשא אל שמים ידי, שאשא היד הגדולה אל השמים להיות בה לעולם החיים. ואין וגם ימינו ושמאלו אל השמים מן הענין הזה, כי הוא נאמר במלואו לבוש הבדים שנשבע בחי העולם.

(ט) מקצור רוח ומעבדה קשה. לא בעבור שלא יאמינו בה' ובנביאו, רק שלא הטו און לדבריו מקצור רוח, כאדם שתקצר נפשו בעמלו, ולא ירצה להיות רגע בצערו, מדעתו שיקרו לו אחרי כן. וקצר הרוח הוא פחדם שלא יתגסס פרעה בחרב כאשר

(יב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־
שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי פֶּרְעָה וְאֲנִי עֶרְל שְׁפֹתִים:

כ"י"א וַיֹּאמֶר יִשְׁמְעֵנִי פֶּרְעָה • זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה קַל וְחֹמֶר שִׁבְתוֹרָה (בראשית רבה פ' לב) • עֶרְל שְׁפֹתִים • אָטוּם שְׁפֹתִים, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן עֶרְלָה אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהוּא אָטוּם (ירמיה ו'): "עֶרְלָה אֲזֹנִם" – אָטוּמָה מִשְׁמַע. (שם ט) "עֶרְלִי־לֵב" – אָטוּמִים מִהֲבִין, (חבקים ב) "שָׁתָה גַם אֶתָּה וְהָעֶרְל" – וְהָאֵטָם מִשְׁכָּרוֹת כּוֹס הַקְּלָלָה, "עֶרְלָת בֶּשֶׂר" – שֶׁהִגִּיד אָטוּם וּמִכְסָּה בָּהּ, (ויקרא יט) "וְעֶרְלָתָם עֶרְלָתוֹ" – עָשׂוּ לוֹ אָטָם וְכִסּוּ, אֲסוּר שֶׁיִּבְדִּיל בִּפְנֵי אֲכִילָתוֹ, (שם) "שָׁלַשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֶרְלִים" – אָטוּם וּמִכְסָּה וּמִבְדָּל מִלְּאֲכָלוֹ. רמב"ן

(יג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיֹּצִיֵם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֶל־פֶּרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם:

כ"י"ב וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן • לִפִּי שְׁאֹמֵר מֹשֶׁה: "וְאֲנִי עֶרְל שְׁפֹתִים", צָרָף לוֹ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אַהֲרֹן לְהִיּוֹת לוֹ לִפָּה וּלְמִלִּין. וַיֹּצִיֵם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • (שמות רבה) צָנָה עֲלֵיהֶם לְהַנְהִיגָם בְּנִחָת וּלְסַבֵּל אוֹתָם. וְאֵל פֶּרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם • צָנָם עָלָיו לְחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד בְּדִבְרֵיהֶם, זֶה מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: צָנָם עַל דִּבְרֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל שְׁלִיחוֹתָיו אֶל פֶּרְעָה, וְדִבְרֵי הַצּוּרִים מִהוּ? מִפְּרֶשׁ בְּפֶרֶשׁה שְׁנִיָּה, לְאַחֵר סֵדֶר הַיַּחֲסָם, אֵלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִזְכִּיר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, הַפְּסִיק הָעֲנָן בְּ"אֵלָּה רָאשֵׁי בֵּית אֲבוֹתָם", לְלַמְּדֵנוּ הֵיאָךְ נוֹלְדוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָמִי נִתְיַחֲסוּ. רמב"ן

♦ יום שני כ"א טבת ♦

(יד) אֵלָּה רָאשֵׁי בֵּית־אֲבוֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוּךְ
וּפְלֹאֵל חֲצֹרֶן וְכַרְמִי אֵלָּה מִשְׁפַּחַת רְאוּבֵן:

כ"י"ג אֵלָּה רָאשֵׁי בֵּית אֲבוֹתָם • מִתּוֹךְ שֶׁהִזְקַק לִיַּחֲסָם שְׁבָטוֹ שֶׁל לְוִי עַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּשִׁבְלִי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, הִתְחִיל

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

על הראשונות. וכן דעת רבי אברהם (בפסוק כ"ט).

וְאִין כֵּן דַּעְתִּי. אֲבָל כַּאֲשֶׁר צָנָה הַשֵּׁם אֶת מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לִכֵּן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל (פסוק ו'), וְעֵשָׂה כֵּן, וְלֹא שָׁמְעוּ אֵלָיו, וְחִזַּר וְצָנָה אוֹתוֹ שֶׁיֵּצֵא אֶל פֶּרְעָה וַיֹּצִיֵם אוֹתוֹ לְשַׁלְחָם (פסוק י"א), וְאֵז עָנָה: הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי (פסוק י"ב), וְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא "צָנָה אֶת שְׁנֵיהֶם לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאֵל פֶּרְעָה" (פסוק י"ג), וְהִשָּׁב מֹשֶׁה כִּי שְׁנֵיהֶם יִתְנַבְּאוּ בְּכָל הָאוֹתוֹת וּשְׁנֵיהֶם יָבוֹאוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵל פֶּרְעָה, וְדִי שִׁדְבֵר הָאֶחָד, כִּי כֵן דִּרְךְ כָּל שְׁנַיִם שְׁלֹחִים שֶׁהָאֶחָד יְדַבֵּר וְהַשֵּׁנִי יַחְרִישׁ, וְנִתְפָּסִים בָּהֶן. וְחִזַּר הַשֵּׁם וְאָמַר אֵלָיו: אֲנִי ה' (פסוק כ"ט), הִנְגִּילָה לָךְ לְבָדָךְ לְדַבֵּר בְּשִׁמִּי הַגְּדוֹל, דָּבַר אֶל פֶּרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲנִי דָבַר אֵלֶיךָ (שם), כִּי "לָךְ" יִהְיֶה הַדְּבָרוֹת כָּלָם, לֹא לְאַהֲרֹן עִמָּךְ, וְאוֹתָךְ עֲשִׂיתִי שְׁלִיחַ אֶל פֶּרְעָה. אֵז עָנָה מֹשֶׁה פַּעַם אַחֲרָת: הֵן אֲנִי עֶרְל שְׁפֹתִים, וְהַשֵּׁם אָמַר אֵלָיו רָאֵה נִתְמַחֵךְ אֵלֵהֶם לְפֶרְעָה (ד'),

וְצָנָה אוֹתוֹ לְדַבֵּר אֶל פֶּרְעָה אֲמַר אִיךְ אֲדַבֵּר אֵלָיו וְאֲנִי עֶרְל שְׁפֹתִים, וְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא צָרָף אַהֲרֹן עִמּוֹ וְצָנָה שְׁנֵיהֶם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁדְבֵרוּ לָהֶם "כָּל אֲשֶׁר צָנָם" וְאֵל פֶּרְעָה "לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ". וְרַשִּׁי פֶּרֶשׁ: "עַל דִּבְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל שְׁלִיחוֹתָיו אֶל פֶּרְעָה". וְאִין צָרָף.

(יג) וַיֹּצִיֵם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. פֶּרֶשׁ רַשִּׁי: וְדָבַר הַצּוּרִים מִהוּ, מִפְּרֶשׁ בְּפֶרֶשׁה שְׁנִיָּה לְאַחֵר סֵדֶר הַיַּחֲסָם, אֵלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִזְכִּיר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַפְּסִיק הָעֲנָן לְלַמְּדֵנוּ הֵיאָךְ נוֹלְדוּ וּבָמִי נִתְיַחֲסוּ. וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי ה' דָּבַר אֶל פֶּרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲנִי דָבַר אֵלֶיךָ (לְהֵלֵךְ ו'), כ"ט. הוּא הַדְּבָרוֹ עִצְמוֹ הָאֲמוּר כָּאן: בֹּא דָבַר אֶל פֶּרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם (פסוק י"א), אֵלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִפְסִיק הָעֲנָן בְּשִׁבְלִי לִיַּחֲסָם חִזַּר עָלָיו לְהִתְחִיל בּוֹ. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפָנָי ה' (פסוק ל'). הִיא אֲמִירָה הָאֲמוּרָה כָּאן (פסוק י"ב): הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי גּוֹ', וְשָׁנָא הַתְּחִבָּה בְּשִׁבְלִי שֶׁהִפְסִיק הָעֲנָן. וְכֵן הִיא הַשִּׁטָּה, כָּאֵדָם שְׁאוּמֵר נִחְזֹר

(יב) הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי. כִּי לֹא עֲשִׂיתִי דְּבָרִי נִשְׁמָעִים לָהֶם, וְאִיךְ יִשְׁמְעֵנִי פֶּרְעָה. וְעוֹד, כִּי אֲנִי עֶרְל שְׁפֹתִים וְאִינִי הִגִּיב שְׁאֲדַבֵּר לְפָנָי מֶלֶךְ גְּדוֹל. וְיִתְכַּן לְפָרֶשׁ שֶׁחֲשַׁב מֹשֶׁה אוֹלִי כִּי מִפְּחִיתוֹתוֹ לֹא שָׁמְעוּ אֵלָיו כִּי הוּא עֶרְל שְׁפֹתִים וְלֹא יָכִין לְדַבֵּר עַל לָכֶם דְּבָרִים טוֹבִים דְּבָרִים נְחוּמִים אִף כִּי יְדַבֵּר לְפֶרְעָה. וְטַעַם הַתְּחִבָּה הַזֶּה, כִּי מִתְחִלָּה לֹא צָנָה אוֹתוֹ שִׁדְבֵר הוּא אֶל פֶּרְעָה, וְכִּי אָמַר וּבִאֲתָה אֶתָּה וְזָנְנִי יִשְׂרָאֵל אֶל מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְאֲמַרְתָּם אֵלָיו (לְעֵיל ג', י"ח), וְהִנֵּה אֲפֹשֶׁר שִׁדְבֵרוּ הַזָּנְנִים וְהוּא יַחְרִישׁ. וְהִנֵּה בּוֹשׁ מִלְּדַבֵּר גַּם אֶל הָעָם וְאָמַר: לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי (שם ד', י'). וְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִשְׁיִבּוּ: וְדָבַר הוּא לָךְ אֶל הָעָם (שם ט"ז), וְכֵן עָשָׂה כְּבוֹדָם מִתְחִלָּה, כְּמוֹ שְׁאֹמֵר: וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר דָּבַר ה' אֶל מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֵתָּה לְעֵינֵי הָעָם (שם ל'). וְעֵתָּה כַּאֲשֶׁר נִצְטָנָה מֹשֶׁה: לִכֵּן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' (פסוק ו'), דָּבַר הוּא לָהֶם בְּעִצְמוֹ כַּאֲשֶׁר צָנָה וְלֹא שָׁמְעוּ אֵלָיו, וְכַאֲשֶׁר חִזַּר

לִיחָסֶם דָּרָךְ תוֹלְדוֹתָם מֵרֵאשִׁית. (ובפסיקתא גדולה ראיתי: לפי שקנטרם יעקב אביהם לשלשה שבטים הללו בשעת מותו, חזר הכתוב ויחסם כאן לכדם, לומר שחשובים הם). ומבין

(מ) ובני שמעון ימואל וימין ואהר ויכין ויצחק וישאול
בן-הכנענית אלה משפחת שמעון:
טו ובני שמעון ימואל וימין ואהר ויכין ויצחק וישאול בן-הכנענית אלה משפחת שמעון:

(מז) ואלה שמות בני-לוי לתלדתם גרשון וקהת ומררי
וישני חיי לוי שבע ושלשים ומאת שנה:
טז ואלו שמות בני לוי לתולדתהון גרשון וקהת ומררי וישני חיי לוי מאה ותלתין ושבע שנים:

כז"י" וישני חיי לוי וגו' • למה נמנו שנותיו של לוי? להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קיים, לא היה שעבוד, שנאמר: (לעיל א) "וימת יוסף וכל אחיו", ואחר כך: "ויקם מלך חדש", ולוי האריך ימים על כלם.

(יז) בני גרשון לבני ושמעי למשפחתם:
יח ובני קהת עמרם ויצחק ויחברון ועזיאל וישני חיי קהת ושלשים ומאת שנה:

כז"י" וישני חיי קהת וישני חיי עמרם וגו' • מחשבון זה אנו למדים על מושב בני ישראל ארבע מאות שנה שאמר הכתוב, שלא בארץ מצרים לבדה היו, אלא מיום שנולד יצחק, שהרי קהת מיוצרי מצרים היה. חשב כל שנותיו ושנות עמרם ושמונים של משה, לא תמצאם ארבע מאות שנה. והרבה שנים נכלעים לבנים בשני האבות.

(יט) ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם:
(כ) ויקח עמרם את-יוכבד דדתו לו לאשה ותלד לו
את-אהרן ואת-משה וישני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה:

כז"י" ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם:
כח ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם:

כח ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם:
כח ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם:

כח ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם:
כח ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם:

כז"י" יוכבד דדתו • אחת אבוקה, בת לוי, אחות קהת.

(כא) ובני יצחק קרח ונפג וזכרי:
(כב) ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי:

כג ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי:
כג ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי:

כג ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי:
כג ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי:

כג ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי:
כג ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי:

כז"י" אחות נחשון • (בבא בתרא קי. שמות רבה) מכאן למדנו: הנושא אשה, צריך לבדק באמהיה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

"מליצנו ונטיעמנו באוני פרעה". ואין זה נכון כלל.

(יד) אלה ראשי בית אבתם. לא רצה הכתוב להתחיל: אלה שמות בני לוי לתולדותם, שלא יראה שיהיה לוי בכור היחס מכאן ואילך לכבוד משה, אבל הזכיר אחיו הגדולים

שפתיו, וכן אמר: גם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם (להלן י"א, ג'). מדה כנגד מדה, שהיה ירא שלא יהיה נבזה בעיניהם. ורש"י כתב (להלן ז, ב'): אתה תדבר פעם אחת כל שלחות ושלחות כפי ששמעתו מפי, ואהרן אחיך

א'. כי אתה תבא לפני עם אהרן, וישם תצוה את אהרן" ולא ישמע פרעה דבריו. "ואהרן בשליחותך שמיענו דבריו", כאשר האלהים מצוה לנביא, והנביא משמיע דבריו ומוכיח בהם. והנה זו מצוה גדולה למשה, וזה בה בענותותו שהיה בוש לדבר בערלת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 44)

מִכָּאן לְמִדְנוּ שֶׁהַנּוֹשָׂא אִשָּׁה צָרִיף לְבָדֵק בְּאַחִיָּה (רש"י ו, כג) מִכָּאן - וְלֹא מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּח עִמָּרָם אֶת יוֹכָבֵד דִּדְתוֹ" (בַּת לִוִּי אַחֹת קֵהֶת, רש"י). דְּהֵנָּה, פֶּרֶשְׁתָּנוּ בָּאָה לְלִמּוּד "הֵי־אֵף נִלְדוּ מִשָּׁה וְאַהֲרֹן וּבָמִי נִתְיַחֲסוּ", וּמִסֻּבָּר אֲפֹא, שֶׁ"דִּדְתוֹ" בָּא לִיחֹס אֶת מִשָּׁה וְאַהֲרֹן גַּם מִצַּד אֲמִם, שֶׁהִיָּתָה בַּת לִוִּי וְאַחֹת קֵהֶת, וְלֹא לְמִדְנוּ דְּבַר הַקְּשִׁיור לְנִשְׁוֹאִין ("וַיִּקַּח עִמָּרָם"). זֹאת נֶעוּד: 'דִּדְתוֹ' מִדְּגִישׁ אֶת הַקְּשִׁיור לְעִמָּרָם (על יְדֵי אֲבִיו), לֹא לְאַחִיָּה שֶׁל יוֹכָבֵד. אֵף כָּאן אֵין כּוֹנֵת הַכְּתוּב לִיחֹס אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן, וּמִסֻּבָּר שֶׁ"אַחֹת נִחְשׁוֹן" בָּא לְלִמְדֵנוּ דְּבַר הַקְּשִׁיור לְנִשְׁוֹאִין ("וַיִּקַּח אַהֲרֹן"). רמב"ן

(כד) וּבְנֵי קָרַח אֲסִיר וְאַלְקָנָה וְאַבְיָאֶסֶף אֱלֹה מִשְׁפַּחַת הַקְּרָחִי:

(כה) וְאַלְעָזָר בֶּן-אַהֲרֹן לָקַח-לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאל לִוִּי לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת-פִּינְחָס אֱלֹה רֵאשִׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחָתָם:

רש"י • מִבְּנוֹת פּוּטִיאל • מִזֶּרַע יִתְרוֹ, שֶׁפֶטֶם עֲגָלִים לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִּים, וּמִזֶּרַע יוֹסֵף שֶׁפֶטֶט בְּיָצְרוֹ (כ"ב קט).

(כו) הוּא אַהֲרֹן וּמִשָּׁה אִשְׁרָא אֲמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל-צִבְאָתָם:

רש"י • הוּא אַהֲרֹן וּמִשָּׁה • אֵלּוּ שֶׁהִזְכִּירוּ לְמַעַלָּה, שֶׁיִּלְדָּה יוֹכָבֵד לְעִמָּרָם, "הוּא אַהֲרֹן וּמִשָּׁה אִשְׁרָא אֲמַר ה'" (שְׁמוֹת רַבָּה פ"א). יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמִּקְדִּים אַהֲרֹן לְמִשָּׁה וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמִּקְדִּים מִשָּׁה לְאַהֲרֹן, לֹמַר לָךְ שֶׁשְּׁקוּלִין בְּאֶחָד. עַל צִבְאָתָם • בְּצִבְאוֹתָם, כָּל צִבָּאָה לְשִׁבְטֵיהֶם. יֵשׁ "עַל" שֶׁאֵינוּ אֵלָּא בְּמָקוֹם אוֹת אַחַת: "וְעַל חֶרֶבָךְ תַּחֲיֶה", כְּמוֹ בְּחֶרֶבְךָ. (יחזקאל לב) "עֲמַדְתָּם עַל חֶרֶבְכֶם", כְּמוֹ בְּחֶרֶבְכֶם.

(כז) הֵם הַמְּדַבְּרִים אֶל-פְּרַעֲה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם לְהוֹצִיָּא אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מִשָּׁה וְאַהֲרֹן:

רש"י • הֵם הַמְּדַבְּרִים וְגו' • הֵם שֶׁנֶּצְטוּר, הֵם שֶׁקִּימוּ. הוּא מִשָּׁה וְאַהֲרֹן • הֵם בְּשִׁלְיָחוֹתָם וּבְצִדְקָתָם מִתְחַלָּה וְעַד סוּף.

(כח) וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

רש"י • וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבֶּר וְגו' • מִחֲבֵר לְמִקְרָא שֶׁלֹּא חֲרִירוֹ. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

רבות והוא בחר מהן האחת או שלא הייתה בתו אצל בת בתו, מתחבטת אליו למעלה, ועל פן לא הזכיר שמה. (כח) וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. יִתְכַּן לִפְרֹשׁ שֶׁהַכְּתוּב מוֹסֵב לְמַעַלָּה, אָמַר: וַיְהִי זֶה שֶׁהָיוּ הֵם הַמְּדַבְּרִים אֶל פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם, בְּעַת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּי בַעֲבוּר שְׁאֵמַר: הוּא אַהֲרֹן וּמִשָּׁה אִשְׁרָא אֲמַר ה' לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (פסוק כ"ו). הִנֵּה נִרְאָה שֶׁהַדְּבַר לְשִׁנְיָתָם בְּשׁוּבָה, וְעַתָּה פֶּרֶשׁ שֶׁהִנֵּה הַדְּבַר לְמִשָּׁה וְהַמְצָנָה לְשִׁנְיָתָם שִׁיּוּצִיאָוּם. וְזֶה טַעַם הַפֶּסֶק הַפָּרָשָׁה.

ואם הִנֵּה זֶה שֶׁם פּוּטִיאל שֶׁם אֵינוֹ נִדְרָשׁ, מֵה טַעַם הַהִזְכָּר שֶׁם אֵדָם לֹא יִדְעֵנוּ מִי הוּא, וְלִכְּנֹן אֲמָרוּ רַבּוּתֵנוּ (ב"ב ק"י. סוּטָה מ"ג). שֶׁהוּא מִזֶּרַע יוֹסֵף "שֶׁפֶטֶט" בְּיָצְרוֹ וּמִזֶּרַע יִתְרוֹ "שֶׁפֶטֶם" עֲגָלִים לְעִבּוּדַת גִּלּוּלִים, וְהִזְכָּר לְשִׁבְחָה שֶׁזָּכּוּ בְּצִדְקָתָם לְכַהֲנַת עוֹלָם. וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט נֹאמַר שֶׁהַכְּתוּבִים מְזַכְּרִים בְּמִלְכִּים שְׁמוֹת אֲמוֹתָם, וְשֶׁם אֲמוֹ מַעֲכָה בַּת אֲבִישָׁלוֹם (מְלָכִים-א' ט"ו, ב'. י'). וְשֶׁם אֲמוֹ עֲזוּבָה בַּת שְׁלָחִי (ד"ה-ב' כ', ל"א.), וְכֵן כָּלֵם. אוֹ שֶׁהִנֵּה פּוּטִיאל נִכְבָּד וְיָדוּעַ בְּדוּרוֹ וְהִזְכָּרוֹ לְשִׁבְחָה. וְאָמַר הַכְּתוּב: מִבְּנוֹת פּוּטִיאל, וְלֹא אָמַר "בַּת פּוּטִיאל", כִּי הָיוּ לוֹ בְּנוֹת

מִמֶּנּוּ וְכִי הוּא נִמְנָה שְׁלִישִׁי. וְהִזְכִּיר בְּכֵי לִוִּי "לְתִלְדָתָם", כִּי בְּרִאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן לֹא הִזְכִּיר וְכִי יוֹרְדֵי מִצְרַיִם עִמָּהֶם, וּבְלִוִּי נִזְכָּר וְתוֹלְדוֹתָיו וְשִׁנְיָתוֹ וְתוֹלְדוֹת אֲבוֹת הַנְּבִיאִים וְשִׁנְיָתָם לְכַבֹּדָם. וְעוֹד כִּי הֵם בְּעֶצְמָם חֲסִידֵי עֲלִיּוֹן וְאִיּוֹן לְסַפֵּר בֵּהֶן פְּאֻבוֹת הָעוֹלָם. (כג-כה) וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת אֵלִישֶׁבֶע בַּת עֲמִינָדָב אַחֹת נַחֲשׁוֹן. בְּאִשְׁרֵי הַזִּכָּרִי אִם הַנְּבִיאִים לְכַבֹּדָם, לֹמַר שֶׁהָיָה בַּת לִוִּי אִישׁ צַדִּיק, וְנִרְמָז שֶׁנַּעֲשֶׂה בָּהּ נֶס, כִּי הַזִּכָּרִי אִם הַכְּתוּבָה שֶׁהָיָה מִיחֻסָּת מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה, אַחֹת הַנְּשִׂא הַגְּדוֹל. וְהִזְכִּיר אֲמוֹ שֶׁל פִּנְחָס שֶׁהוּא גַּם כֵּן כִּתְּן שִׁזְכָּה בָּהּ מַעֲצָמוֹ (וְזָכִירָהּ ק"א:),

♦ יום שלישי כ"ב טבת ♦

(כט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה דְּבַר אֶל־
פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלָיו:

כט"א וַיְדַבֵּר ה' • הוא הדבור עצמו האמור למעלה: "בא דבר אל פרעה מלך מצרים", אלא מתוך שהפסיק הענין כדי ליחסם, חזר הענין עליו להתחיל בו. אני ה' • כדאי אני לשלחך ולקיים דברי שליחותי.

(ל) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֶרְל שְׁפָתַיִם וְאִידִּי
שִׁמְעֵ אֵלַי פְּרַעֲה:

כט"ב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' • היא האמירה שאמר למעלה: "הן בני ישראל לא שמעו אלי", ושנה הכתוב כאן, כיון שהפסיק הענין, וכך היא השטה, כאדם האומר: נחזור על הראשונות.

ז (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נִתְּתִיךָ אֱלֹהִים לִפְרַעֲה
וְאֶהְרֶן אַחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאָךְ:

כט"ג נִתְּתִיךָ אֱלֹהִים לִפְרַעֲה • שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין. יהיה נביאך • כתרגומו: יהי מתרגמןך. וכן כל לשון נבואה, אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות, והוא מגזרת (ישעיה נז) "ניב שפתיים", (משלי י) "יגוב חקמה", "ויכל מהתנבאות" דשמואל (סימן ט), ובצלע"ז קוראין לו פרעדיג"ר.

(ב) אֵתְהָ תְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶךָ וְאֶהְרֶן אַחִיךָ יְדַבֵּר
אֶל־פְּרַעֲה וְשַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ:

כט"ד אֵתְהָ תְדַבֵּר • פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז ענף 82)

ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה (רש"י ז, ב) ימליצנו – משה דבר לפרעה בלשון הקדש ("כפי ששמעת מפי"), ולכן הצרך אהרן לתרגם את הדברים ללשון מצרי. וכמו שכתוב "כי המליץ בינותם", ופרש רש"י: "המתרגם". יטעימנו – בנוסף לכך היה על אהרן להסביר ולהטעים את דברי משה כך שיתקבלו אצל פרעה ויכנסו באזניו. וכמו שכתוב "באזני אדוני", ופרש רש"י: "יכנסו דברי באזניך".

(ג) וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת־לֵב פְּרַעֲה וְהִרְבִּיתִי אֶת־אֲתָתִי וְאֶת־
מוֹפְתֵי בָאָרֶץ מִצְרַיִם:

כט"ה וְאֲנִי אֶקְשֶׁה • מאחר שהרשיע והתריס כנגדי, וגלוי לפני שאין נחת רוח באמות עובדי כוכבים לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי ותפירי את גבנרתי. וכן מדתו של הקדוש ברוך הוא: מביא פרענות על האומות עובדי כוכבים, כדי שישמעו ישראל וייראו, שנאמר: (צפניה ג) "הכרתי גוים נשמו פנותם וגו'". "אמרתי אף תיראי אותי תקחי מוסר", ואף על פי כן בחמש מכות הראשונות לא נאמר: "ויחזק ה' את לב פרעה", אלא, "ויחזק לב פרעה". (ועין ברא"ם שגורס כאן דבור המתחיל: "בלכתך לשוב" עד שמתי בידך וכדלעיל פרשת שמות בפסוק: "בלכתך לשוב", עין שם). ומבין

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

(ג) וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֵת לֵב פְּרַעֲה. אמרו במדרש רבה (ה', ו'): גלה לו שהוא צתיד לחזק את לבו בעבור לעשות בו הדין, תחת שהעבדים בעבודה קשה. ועוד שם (י"ג, ד'): כי אני הכבדתי את לבו (להלן י', א'). אמר רבי יוחנן מכאן פתחון פה למינין לומר לא היתה ממנו שיעשה תשובה. אמר רבי שמעון בן לקיש יסתם פיהם של מינין, אלא אם

ללצים הוא יליץ (משלי ג', ל"ד), מתרה בו פעם ראשונה ושניה ושלשית ואינו חוזר בו והוא נועל בו דלת מן התשובה כדי לפרע ממנו מה שחטא. כך פרעה הרשע, כיון ששגר

ד ולא ישמע אֲלֵכֶם פֶּרְעָה וְנִתְּתִי אֶת־יָדִי בַּמִּצְרִים
וְהוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאָתִי אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּשִׁפְטִים גְּדֹלִים:

ה וַיִּדְעוּן מִצְרַיִם אֲרִי אָנָּה יְיָ כִּד אֲרִים יְת
מַחַת גְּבֻרָתִי עַל מִצְרַיִם וְאִפִּיק יְת עַמִּי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִבְּנֵיהוֹן:

(ד) וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פֶּרְעָה וְנִתְּתִי אֶת־יָדִי בַּמִּצְרִים
וְהוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאָתִי אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּשִׁפְטִים גְּדֹלִים:

(ה) וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּנִתִּי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרַיִם
וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:

כז"א • אֶת יָדִי • יָד מַמָּשׁ, לְהַכּוֹת בָּהֶם.

ו וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּמֹא דְפִקִּיד יְיָ יְתֵהוֹן בֶּן
עֲבָדוֹ:

ז וּמֹשֶׁה בֶּן־תַּמְנָן שָׁנָיִן וְאַהֲרֹן בֶּן־תַּמְנָן וְתֵלֵת
שָׁנָיִן בְּמַלְלוֹתֵהוֹן עִם פֶּרְעָה:

(ו) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם בֶּן עֲשׂוֹ:

(ז) וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שְׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה
בְּדַבָּרָם אֶל־פֶּרְעָה:

♦ יום רביעי כ"ג טבת ♦

ח וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהֲרֹן לְמִימָר:

ט אֲרִי זְמַלְל לְוַתְּכוֹן פֶּרְעָה לְמִימָר הָבוּ לָכוֹן
אֶת־אֶת־וְתִימָר לְאַהֲרֹן סֹב יְת חוּטְרָה וְרִמִּי קָדָם
פֶּרְעָה יְהִי לְתַנְיָא:

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

(ט) כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פֶּרְעָה לֵאמֹר תֵּנוּ לָכֶם מוֹפֶת וְאָמַרְתִּי
אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטֶּה וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי־פֶרְעָה יְהִי לְתַנּוּן:

כז"ב • מוֹפֶת • אוֹת לְהוֹדִיעַ שֵׁשׁ צִרְף (צָרוּף) בְּמִי שְׁשׁוֹלַח אֶתְכֶם.

י וַעֲלֵ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹת פֶּרְעָה וַעֲבָדוּ בֶּן כְּמֹא
דְּפִקִּיד יְיָ וְרִמָּא אֲהֲרֹן יְת חוּטְרָה קָדָם פֶּרְעָה
וְקָדָם עֲבֻדוּהִי וְתוּה לְתַנְיָא:

(י) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פֶּרְעָה וַיַּעַשׂוּ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה וַיִּשְׁלַךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטְּהוֹ לִפְנֵי פֶרְעָה וּלְפָנָי עֲבָדָיו
וַיְהִי לְתַנּוּן:

כז"ג • לְתַנּוּן • נִחַשׁ.

יא וַיִּקְרָא אֶף פֶּרְעָה לְחַכְמָיָא וּלְתַרְשִׁיאָא
וַעֲבָדוּ אֶף אַנּוּן חֲרָשֵׁי מִצְרַיִם בְּלַחְשִׁיהוֹן
בֶּן:

(יא) וַיִּקְרָא גַם־פֶּרְעָה לְחַכְמָיִם וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעַשׂוּ גַם־הֵם
חֲרָשִׁמִּי מִצְרַיִם בְּלַחְשֵׁיהֶם בֶּן:

כז"ד • בְּלַחְשֵׁיהֶם • בְּלַחְשִׁיהוֹן, וְאִין לוֹ דְּמִיּוֹן בְּמִקְרָא, וַיֵּשׁ לְדַמּוּת לוֹ: "לְהַט הַחֲרֹב הַמִּתְהַפֵּכֶת", דּוּמָה שֶׁהִיא
מִתְהַפֵּכֶת עַל יָדֵי לַחֶשׁ. רַמְבַּן

רַמְבַּן עַל הַתּוֹרָה - מִהֲדוּרַת בְּלוֹם, אֲבֵרָמוֹבִיץ

אֶת הָעָם (לְעִיל ד', כ"א), יוֹדִיעַ לְמֹשֶׁה הַעֲתִיד
לַעֲשׂוֹת בּוֹ בְּמַכּוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת, כְּעִנְיָן שְׂאֵמָר:
וְאֲנִי יִדְעָתִי כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מִלֶּךְ מִצְרַיִם
לְהִלָּךְ (לְעִיל ג', י"ט). וְהָ טַעַם: וְאֲנִי אֶקְשֶׁה
אֶת לֵב פֶּרְעָה וְהִרְבֵּיתִי אֶת אוֹתוֹתַי, כְּלוּמָר
שְׂאֶקְשֶׁה לָבוּ "לְמַעַן רְבוֹת" מוֹפְתִי בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם. כִּי בְּחֹמֶשׁ מַכּוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת, גַּם
בְּטַבִּיעַת הַיָּם, נֶאֱמָר: וַיַּחֲזֹק ה' (לְהִלָּךְ י"ד,
ח'), כִּי לֵב מִלֶּךְ בִּיד ה' עַל כָּל אֲשֶׁר יַחֲפֹץ
יַעֲשֶׂה (מִשְׁלִי כ"א, א').

(יא) בְּלַחְשֵׁיהֶם. אֲמָרוּ רַבּוּתֵינוּ (סְנֵהֲרִין ס"ז):

חֲצִי הַמַּכּוֹת עָלָיו בְּפִשְׁעוֹ, כִּי לֹא נֶאֱמָר בָּהֶן
רִק: וַיַּחֲזֹק לֵב פֶּרְעָה (ז', י"ג. כ"ב. ח', ט"ו). הִנֵּה
וַיַּכְבֵּד פֶּרְעָה אֶת לָבוּ (ח', כ"ח. ט', ז'). הִנֵּה
לֹא רָצָה לְשַׁלְּחָם לְכַבֹּד הַשָּׁם, אֲכָל כַּאֲשֶׁר
גָּבְרוּ הַמַּכּוֹת עָלָיו וְנִלְאָה לְסַבֵּל אוֹתָם, רַף לָבוּ
וְהִנֵּה נִמְלָךְ לְשַׁלְּחָם מִכְבֵּד הַמַּכּוֹת, לֹא לַעֲשׂוֹת
רָצוֹן בּוֹרְאוֹ. וְאִזּוּ הַקְּשָׁה הַשָּׁם אֶת רוּחוֹ וְאִמְרָן
אֶת לָבְבוֹ לְמַעַן סַפֵּר שְׁמוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁכְּתוּב:
וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי לְעֵינֵי גוֹיִם
רַבִּים וְגו' (יִחְזָקָא ל"ח, כ"ג), וְאֲשֶׁר אָמַר
קָדָם הַמַּכּוֹת: וְאֲנִי אַחֲזֹק אֶת לָבוּ וְלֹא יִשְׁלַח

הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲצַלּוּ חֲמֵשׁ פְּעָמִים וְלֹא
הִשְׁגִּיתָ עַל דְּבָרָיו, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
אֶתֶּה הַקְּשִׁית אֶת צִרְפָּךְ וְהַכְבַּדְתָּ אֶת לָבְךָ, הִרְגִּי
מוֹסִיף לָךְ טַמְאָה עַל טַמְאָתְךָ.
וְהִנֵּה פִּרְשׁוֹ בִּשְׂאֵלָה אֲשֶׁר יִשְׁאַלּוּ הַכָּל, אִם
הַשָּׁם הַקְּשֶׁה אֶת לָבוּ מִה פִּשְׁעוֹ, וַיֵּשׁ
בּוֹ שְׁנֵי טַעְמִים וּשְׁנֵיהֶם אֶמֶת. הָאֶחָד, כִּי פֶרְעָה
בְּרָשָׁעוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל רַעוֹת גְּדוּלוֹת חָנָם,
נִתְחַיֵּב לְמַנַּע מִמֶּנּוּ דְּרַכִּי מְשׁוּבָה, כַּאֲשֶׁר בָּאוּ
כְּהָה פְּסוּקִים רַבִּים בַּתּוֹרָה וּבְכַתוּבִים, וּלְפִי
מַעֲשָׂיו הָרָאשׁוֹנִים גְּדוֹן. וְהַטַּעַם הַשֵּׁנִי, כִּי הָיוּ

(יב) וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטָּהוּ וַיְהִיו לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מִטָּה־אֶהָרֶן
 יב וַיִּרְמּוּ גִבֹר חוּטְרָה וְהָיוּ לְתַנִּינִיָּא וּבְלַע
 חֻטְרָא דְאֶהָרֶן יֵת חֻטְרִיהוֹן:
 אֶת־מִטָּתָם:

כ"י • וַיִּבְלַע מִטָּה אֶהָרֶן • (שבת צו) מֵאַחֵר שֶׁחֹזֵר וְנִעְשָׂה מִטָּה, בָּלַע אֶת כָּלָן.

(יג) וַיַּחְזֹק לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים בְּאִשֶּׁר דִּבֶּר יְהוָה:
 יג וַאֲתַקֵּף לֵב דְּפָרְעָה וְלֹא קִבִּיל מִנְהוֹן
 בְּמֹא דְמַלִּיל יי:
 (יד) וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲתִינְקֶר (לפרש"י יקיר)
 יד וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה אֲתִינְקֶר (לפרש"י יקיר)
 לֵב דְּפָרְעָה סְרִיב לְשַׁלְחָא עֲמָא:
 הָעַם:

כ"י • כָּבֵד • תַּרְגוּמוֹ יְקִיר. וְלֹא אֲתִינְקֶר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם דְּבֶר, כְּמוֹ: (שמות יח) "כִּי כָבֵד מִמֶּךָ הַדְּבָר".

(טו) לָךְ אֶל־פְּרָעָה בִּפְקָר הִנֵּה יֵצֵא הַמִּינָמָה וְנִצְבָתָה
 טו אֲזִיל לְוֵת פְּרָעָה בְּעִפְרָא הָא נִפְיָק לְמִיָּא
 וְתַתְּעִיד לְקַדְמוּתָהּ עַל כִּיָּה נִהְרָא וְחוּטְרָא
 דְּאֶתְהִפִּיד לְחִוְיָא תַּסֵּב בִּידָהּ:
 בִּידָהּ:

כ"י • הִנֵּה יֵצֵא הַמִּינָמָה • לְנִקְבֵיו, שֶׁהִיָּה עוֹשָׂה עֲצָמוֹ אֱלֹוֶה וְאוֹמֵר שְׂאִינוֹ צְרִיף לְנִקְבֵיו, וּמִשְׁכִּים וַיֹּצֵא לְנִילוּס וְעוֹשָׂה
 שָׁם צְרָכֵיו (שמות רבה) •

(טז) וַאֲמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר
 טז וַאֲמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר
 שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי בַּמִּדְבָּר וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עֲדִיכָה:
 בַּמִּדְבָּרָא וְהָא לֹא קִבִּילְתָּא עַד כְּעֵן:

כ"י • עַד כָּה • עַד הִנֵּה, וּמִדְרָשׁוֹ: עַד שֶׁתִּשְׁמַע מִמֶּנִּי מַכַּת בְּכוֹרוֹת שֶׁאֶפְתַּח בָּהּ בְּ"כָה": "כָּה אָמַר ה' בְּחֻצוֹת
 הַלֵּילָה". רמב"ן

(יז) כָּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת תִּדְעַ כִּי אֲנִי יְהוָה הִנֵּה אֲנֹכִי
 יז כְּדִנְן אָמַר יי בְּדָא תִּדַּע אֲרִי אָנָּא יי הָא
 אָנָּא מַחֵי בְחֻטְרָא דִּי בִידֵי עַל מִיָּא דִּי
 בְּנִהְרָא וַיַּתְהַפְּכוּן לְדָמָא:
 לָדָם:

כ"י • וְנִהְפְּכוּ לָדָם • לִפִּי שְׂאִין גְּשָׁמִים יוֹרְדִים בְּמִצְרַיִם וְנִילוּס עוֹלָה וּמִשְׁקָה אֶת הָאֶרֶץ, וּמִצְרַיִם עוֹבְדִים לְנִילוּס,
 לִפְיֶכָךְ הִלָּקָה אֶת יִרְאָתָם, וְאַחֵר כָּךְ הִלָּקָה אוֹתָם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(טז) וְהִנֵּה לֹא שָׁמַעְתָּ עַד כָּה. בְּעִבּוֹר שְׂזוֹת
 מָכָה, וּמַעֲשֵׂה יָחַל לְהַכּוֹת, אָמַר לוֹ כִּי
 רָשָׁעוֹ גּוֹרֵם לוֹ לְהִבְיֵא עֲלָיו עֲנֹשׁ שְׂזוֹת שְׂמֵע
 לְמִצְוֹת בּוֹרְאוֹ.
 וְהִנֵּה פְרָעָה לֹא הִיָּה אוֹמֵר לָהֶם בְּפִרוּשׁ שְׂזוֹת
 יִשְׁמַע וְלֹא יִשְׁלַח, רַק בְּפִשֶׁם הָרֹאשׁוֹן
 שֶׁאָמַר לֹא יִדְעָתִי אֶת ה' וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא
 אֲשַׁלַּח (לְעִיל ה', ב'), וְלֹא הִיָּה גּוֹעֵר בָּהֶם
 רַק שׁוֹמֵעַ דְּבָרֵיהֶם וְשׁוֹתֵק, כִּי יִפְסֹד מִהִמְכוֹת
 מַעַת שֶׁעָשׂוּ לְפָנָיו מוֹפֵת הַתֵּנִי וּבְלַע מִטּוֹתָם.
 אִךְ בְּמִכּוֹת הָרֹאשׁוֹנוֹת מִנְסָה אֶת הַחֻטְרָאִים
 לַעֲשׂוֹת בָּהֶם, כְּלוּמָר שֶׁהֵם מַעֲשֵׂה כְשָׁפִים.
 וְהִנֵּה הוּא גֵרָא וּמִתְחַזֵּק, וְהוּא טַעַם: וַיַּחְזֹק לֵב
 פְּרָעָה (לְעִיל פְּסוּק י"ג).

"לֵט", דְּבִירוֹ אֶל דָּוִד בְּלֵט (שְׂמוּאֵל א' י"ח,
 כ"ב), כִּי הַשָּׂדִים בָּאִים בְּלֵט, כִּי הֵם בְּעִלֵּי
 גּוֹפּוֹת מֵאֲוִיר שְׂאִינוֹ נִרְגָּשׁ, וְהוּא שֶׁאָמַר
 "לְחַכְמִים וְלִמְכַשְׁפִּים", כִּי חֻכְמֵי הַהִשְׁבָּעוֹת
 וְאִסִּיפֹת הַשָּׂדִים הֵיוּ רֹאשִׁיָּהֶם וְזִקְנֵיהֶם,
 וְ"חֻרְטָמֵי מִצְרַיִם" יָכִל אֶת שְׂנֵיהֶם. וְלֹא יִדְעוּ
 גִּזְרֵת הַמֶּלֶךְ. וְאָמַר רַבִּי אֲבָרְהָם כִּי הִיא לְשׁוֹן
 מִצְרִי אוֹ לְשׁוֹן כְּשִׂי, כִּי לֹא מִצְאָנוּ רַק בְּדִבְרֵי
 שְׂנֵיהֶם (דְּנִיָּאֵל ב', ב'). וְהִתְרֹבֵב בְּדִבְרֵי רִשׁוֹ
 (בְּרֹאשִׁית מ"א, ח'). שֶׁהִיא מִלָּה אֲרָמִית
 מְרֻכָּכָה, "חֵר טָמִי", הַנִּחְרָם בְּעֲצָמוֹת, כִּי
 נוֹדַע הוּא כִּי רַב הָאֱמָנוֹת בְּעֲצָמוֹת מֵתִים אוֹ
 בְּעֲצָמוֹת חַיִּים, כְּעֵנֶן שֶׁהִזְכִּירוֹ בִּידְעוֹנֵי
 (סְנִיָּה דִּרְיִן ס"ה:).

"שֶׁהֵם מַעֲשֵׂה כְשָׁפִים" וְעַל יְדֵי מִלְּאָכֵי חִבְלָה
 הֵם נַעֲשִׂים, וְהַמֶּלֶךְ מִגִּזְרֵת: אִשׁ לֵהֵט (תְּהִלִּים
 ק"צ, ד'), לְהִבָּה תִּלְהֵט רִשְׁעִים (שִׁם ק"ו,
 י"ח). וְהַעֲנִין, כִּי הֵם נַעֲשִׂים עַל יְדֵי לִוְיָטִים,
 מִלְּאָכֵי אִשׁ, מִלְּהִטָּה בָּאֵדָם וְלֹא יִדַּע וְתִבְעֵר
 בּוֹ וְלֹא יִשֵּׁם עַל לֵב, כְּעֵנֶן: וַיִּגַּל ה' אֶת
 עֵינָיו נֹעַר אֱלִישֶׁה וְהִנֵּה רֶכֶב אִשׁ וְסוּסֵי אִשׁ
 (מִלְכִּים־ב' ו', י"ז). וְאוֹלֵי יִקְרְאוּ בֵּן הַמִּלְּאָכִים
 הַשּׁוֹכְנִים בְּאוֹרֵי בְּגִלְגָּלִי הִיסוּדוֹת שְׁקוּרִין
 אוֹתָם שָׂרִים. וְעוֹד אֲבָרָא בְּעִזְרֵת הַחוּר (בְּפָרָשַׁת
 אֲחֵרֵי ט"ז, ח' י"ז, ו'). וּבְפָרָשַׁת שׁוֹפְטִים י"ח,
 ט).

אָבֵל בְּלִטְיָהֶם" (לְהֵלֵךְ ח' ג'). אֲמָרוּ (סְנִיָּה דִּרְיִן
 ס"ז:) שֶׁהֵם שָׂדִים, וְהַמֶּלֶךְ נִגְזֵר מִמֶּלֶךְ

יח ויהדגה אשר-ביאר תמות ובאש היאר ונלאו מצרים
לשתות מים מן-היאר:

יח ויהדגה אשר-ביאר תמות ובאש היאר ונלאו מצרים
לשתות מים מן-היאר:

כ"י ונלאו מצרים • לבקש רפואה למי היאר, שיהיו ראויין לשתות.

יט ואמר יי למשה אמר לאהרן טול חטוף
וארים ידך על מצא דמצרים על נהריהון על
ארתיהון ועל אגמיהון ועל כל בית כנישות
מימיהון ויהון דמא ויהי דמא בכל ארעא
דמצרים ובמני אעא ובמני אבנא:

יט ואמר יהוה אל-משה אמר אל-אהרן קח מטה
ונטה-ידך על-מימי מצרים על-נהרותם על-אריהם
ועל-אגמיהם ועל כל-מקוה מימיהם ויהיו-דם והיה דם
בכל-ארץ מצרים ובעצים ובאבנים:

כ"א אמר אל אהרן • לפי שהגן היאר על משה כשנשלף לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו, לא בדם ולא בצפרדעים,
ולקה על ידי אהרן. נהרותם • הם נהרות המושכים כעין נהרות שלנו. אריהם • הם ברכות ונגרים העשויות בידי
אדם משפת הנהר לשדות, ונילוס מימיו מתברכים ועולה דרך הארים ומשקה השדות. אגמיהם • קבוצת מים
שאינן נובעין ואינן מושכין, אלא עומדין במקום אחד וקורין לו אשטנ"ק. בכל ארץ מצרים • אף בפרתצאות
ובאמבטאות שבבתים. ובעצים ובאבנים • מים שבכלי עץ ובכלי אבן.

כ"ב ויעשו-בן משה ואהרן באשר צוה יהוה וירם במטה
ויך את-המים אשר ביאר לעיני פרעה ולעיני עבדיו
ויהפכו כל-המים אשר-ביאר לדם: רמב"ן

כ"ב ויעשו-בן משה ואהרן באשר צוה יהוה וירם במטה
ויך את-המים אשר ביאר לעיני פרעה ולעיני עבדיו
ויהפכו כל-המים אשר-ביאר לדם: רמב"ן

כ"ג ויפן פרעה ויבא אל-ביתו ולא-שת לבו גם-לזאת:
כ"ד ויחפרו כל-מצרים סביבת היאר מים לשתות כי לא
יכלו לשתות ממימי היאר:

כ"ג ויפן פרעה ויבא אל-ביתו ולא-שת לבו גם-לזאת:
כ"ד ויחפרו כל-מצרים סביבת היאר מים לשתות כי לא
יכלו לשתות ממימי היאר:

כ"ה ויחפרו כל-מצרים סביבת היאר מים לשתות כי לא
יכלו לשתות ממימי היאר:

כ"ה ויחפרו כל-מצרים סביבת היאר מים לשתות כי לא
יכלו לשתות ממימי היאר:

כ"ז ויחפרו כל-מצרים סביבת היאר מים לשתות כי לא
יכלו לשתות ממימי היאר:

כ"ח ויחפרו כל-מצרים סביבת היאר מים לשתות כי לא
יכלו לשתות ממימי היאר:

כ"ח ויחפרו כל-מצרים סביבת היאר מים לשתות כי לא
יכלו לשתות ממימי היאר:

כ"ט ויחפרו כל-מצרים סביבת היאר מים לשתות כי לא
יכלו לשתות ממימי היאר:

כ"ט ויחפרו כל-מצרים סביבת היאר מים לשתות כי לא
יכלו לשתות ממימי היאר:

(כה) וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה אֶת־הָיָר: כה וַאֲשֶׁלֶם שְׁבַעַת יוֹמִין בְּתֵר דְּמָחָא זִי יֵת נְהָרָא: כז"י וַיִּמְלֵא • מִנֵּינ שְׁבַעַת יָמִים שְׁלֵא שָׁב הָיָר לְקַדְמוֹתוֹ, שְׁהִיתָה הַמִּכָּה מִשְׁמַשֶּׁת רַבִּיעַ חֲדָשׁ, וּשְׁלֹשָׁה חֻלְקִים הָיָה מַעֲיֵד וּמַתְרָה בָּהֶם (בשמות רבה) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ו ענ" 39)

הָיָה מַעֲיֵד וּמַתְרָה בָּהֶם (ז, כה) מַעֲיֵד - הַעֲדָאָה, מְלִשׁוֹן עֲדוּת, מוֹדִיעָה וּמְגַלָּה דְּבָר שְׁאֲרַע בְּעֵבֶר אוֹ שִׁיקְרָה בְּדַאִי בְּעִתִּיד. וּבְמִכָּת דָּם הַעֲיֵד מוֹשֶׁה בְּפָרְעָה: "לֹא שָׁמַעַתְּ עַד כֹּה . . הִנֵּה אֲנֹכִי מִכָּה . . עַל הַמִּים . . וְנִהְפְּכוּ לָדָם". מַתְרָה - הַתְרָאָה הִנֵּה אֲזַהֲרָה עַל כֶּף שְׁבִיאת דְּבָר מִה תְּלוּיָהּ בְּהִנְהָגָתוֹ שֶׁל הַמַּתְרָה. וּבְמִכָּת צִפְרָדַע הַתְרָה מוֹשֶׁה בְּפָרְעָה: "וְאִם מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח, הִנֵּה אֲנֹכִי נִגָּף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ בְּצִפְרָדַעִים". רמב"ן

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פָּרְעָה וְאִמְרָתִי אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: כו וַאֲמַר זִי לְמֹשֶׁה עוֹל לְוֵת פְּרַעַה וְתִימַר לֵה כְּדִנֵּן אָמַר זִי שְׁלַח יֵת עַמִּי וַיִּפְלְחוּן קַדְמִי:

(כז) וְאִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח הִנֵּה אֲנֹכִי נִגָּף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ בְּצִפְרָדַעִים: כז וְאִם סָרִיב אַתָּה לְשַׁלַּח הָא אֲנָא מַחִי יֵת כָּל תַּחֲוֹמֶךָ בְּעִרְדְּעִנִּיא:

כז"י וְאִם מָאֵן אַתָּה • וְאִם סָרְבֵּן אַתָּה. מָאֵן כְּמוֹ מָמָאן, מְסָרֵב, אֵלֹא כִינָה הָאָדָם עַל שֵׁם הַמַּפְעֵל, כְּמוֹ: שְׁלֹ וְשָׁקֵט, סָר וְזַעַף (מלכים א כ). נִגָּף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ • מִכָּה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן מִגַּפָּה אֵינוֹ לְשׁוֹן מִיתָה אֵלֹא לְשׁוֹן מִכָּה, וְכֵן: (שמות כא) "וְנִגַּפּוּ אִשָּׁה הָרָה", אֵינוֹ לְשׁוֹן מִיתָה, וְכֵן: (ירמיה יג) "וּבִטְרָם יִתְנַפְּפוּ רִגְלֵיכֶם", (תהלים צא) "פֶּן תִּגָּף בְּאֶבֶן רִגְלְךָ", (ישעיה ח) "וְיִלְאָבֶן נִגָּף".

(כח) וַיִּשְׂרֹץ הָיָר צִפְרָדַעִים וַעֲלוּ וַבָּאוּ בְּבֵיתְךָ וּבְחֲרֹךְ מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל־מִטָּתְךָ וּבְבֵית עַבְדֶּיךָ וּבַעֲמֻדָּךְ וּבַתְּנוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ: כח וַיִּרְבִּי נְהָרָא עִרְדְּעִנִּיא וַיִּסְקִין וַיַּעֲלוּן בְּבֵיתְךָ וּבְחֲדָרֶיךָ בֵּית מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל עֲרֹסְךָ וּבְבֵית עַבְדֶּיךָ וּבַעֲמֻדָּךְ וּבַתְּנוּרָךְ וּבְאֲצוֹתָךְ:

כז"י וַעֲלוּ • מִן הָיָר. בְּבֵיתְךָ • וְאַחֲר כֶּף בְּבֵית עַבְדֶּיךָ. הוּא הַתְּחִיל בְּעֲצֵה תַחֲלָה: "וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ", וּמִמֶּנּוּ הַתְּחִילָה הַפְּרָעָנוּת (סוטה יא. ושמות רבה) •

(כט) וּבָכָה וּבַעֲמָךְ וּבְכָל־עַבְדֶּיךָ יַעֲלוּ הַצִּפְרָדַעִים: כט וּבָכָה וּבַעֲמָךְ • (סנהדרין פ) בְּתוֹךְ מַעֲיָהם נִבְנְסִין וּמִקְרָקִין. כז"י וּבָכָה וּבַעֲמָךְ • (סנהדרין פ) בְּתוֹךְ מַעֲיָהם נִבְנְסִין וּמִקְרָקִין.

ח (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן נִמָּה אֶת־יָדְךָ בַּמִּטָּה עַל־הַנְּהָרֹת עַל־הַיָּאֲרִים וְעַל־הָאֲנָמִים וְהָעַל אֶת־הַצִּפְרָדַעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ח (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶ�ה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן נִמָּה אֶת־יָדְךָ בַּמִּטָּה עַל־הַנְּהָרֹת עַל־הַיָּאֲרִים וְעַל־הָאֲנָמִים וְהָעַל אֶת־הַצִּפְרָדַעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

(ב) וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרַיִם וַתַּעַל הַצִּפְרָדַע וּתְכֶם אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: (ב) וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרַיִם וַתַּעַל הַצִּפְרָדַע וּתְכֶם אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

כז"י וַתַּעַל הַצִּפְרָדַע • (שמות רבה) צִפְרָדַע אַחַת הִיְתָה, וְהָיוּ מִכֵּין אוֹתָהּ וְהָיָה מִתְּזַת נְחִילִים נְחִילִים, וְהָיוּ מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ יֵשׁ לוֹמַר: שִׁירוֹץ הַצִּפְרָדַעִים קוֹרָא לְשׁוֹן חִידוֹת, וְכֵן: "וַתְּהִי הַכֶּנֶם", הִרְחִישָׁהּ, גְּדוּלִיר־א בְּלַע"ז, וְאָף "וַתַּעַל הַצִּפְרָדַע", גְּרִינוּלִיר־א בְּלַע"ז.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(כה) וּפְסוּק וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים קָשׁוֹר בְּעִלּוֹן (פסוק כ"ד), וַיִּמְלֵא כִּנָּה שְׁבַעַת יָמִים, שְׁחָפְרוּ מִצְרַיִם סְבִיבוֹת הָיָאוֹר וְלֹא יָכְלוּ לְשַׁתּוֹת מִמֵּימֵי

(ג) וַיַּעֲשׂוּ־בֶן הַחֲרָטִים בְּלִמְיָהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצִּפְרָדִּים
עַל־אַרְץ מִצְרַיִם:

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְמִשֶּׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר צִלּוּ
קֶדֶם יְיָ וַיַּעֲדֵי עֲרֻדְעִינִי מִנִּי וּמַעֲמִי וְאֶשְׁלַח
יָת עָמָא וַיִּדְבְּחוּן קֶדֶם יְיָ:

ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפָרְעָה שְׂאֵל לָךְ גְּבוּרָא חַב לִי
זִמָּן לֵאמֹתִי אֶצְלִי עֲלֶיךָ וְעַל עֲבָדֶיךָ וְעַל עַמְּךָ
לְשִׁיצָאָה עֲרֻדְעִינִי מִנְּךָ וּמִבְּתִיךָ לְחוּד
בְּנִהְרָא תִשְׁתַּאֲרֵן:

(ד) וַיִּקְרָא פֶּרְעָה לְמִשֶּׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הֶעֱתִירוּ אֶל־יְהוָה
וְיֹסֵר הַצִּפְרָדִּים מִמֶּנִּי וּמַעֲמִי וְאֶשְׁלַח אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ
לַיהוָה:

(ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפָרְעָה הִתְפַּאֵר עָלַי לְמַתִּי וְאַעֲתִיר לָךְ
וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצִּפְרָדִּים מִמֶּךָ וּמִבְּתִיךָ רַק
בִּיאֵר תִּשְׁאָרְנָה:

כס"י • הַתְּפַאֵר עָלַי • כְּמוֹ (ישעיה ט') "הִתְפַּאֵר הַגִּרְזֵן עַל הַחוּצָב בּוֹ"? מִשְׁתַּבַּח לּוֹמֵר: אֲנִי גָדוֹל מִמֶּךָ, וְנִיט"ר בְּלַע"ז, וְכֵן: "הַתְּפַאֵר עָלַי" – הַשְׁתַּבַּח לְהַתְחַבֵּם וְלִשְׂאֵל דְּבַר גָּדוֹל וְלוֹמַר שְׂלֵא אוֹכַל לַעֲשׂוֹתוֹ. לְמַתִּי אַעֲתִיר לָךְ • אֶת אֲשֶׁר אַעֲתִיר לָךְ הַיּוֹם עַל הַכֶּרֶת הַצִּפְרָדִּים, לְמַתִּי תִרְצֶה שְׂיִכְרָתוֹ, וְתִרְאֶה אִם אֲשִׁלֵּם דְּבָרִי לְמוֹעֵד שְׁתִּקְבַּע לִי. אֱלוֹ נֹאמֶר: מַתִּי אַעֲתִיר, הִנֵּה מִשְׁמַע מַתִּי אֶתְפַּלֵּל, עֲכָשׁוּ שְׁנֵאמַר: "לְמַתִּי", מִשְׁמַע: אֲנִי הַיּוֹם אֶתְפַּלֵּל עָלֶיךָ שְׂיִכְרָתוֹ הַצִּפְרָדִּים לְזִמָּן שְׁתִּקְבַּע לִי, אָמַר לְאַיִזָּה יוֹם תִּרְצֶה שְׂיִכְרָתוֹ. אַעֲתִיר, הַעֲתִירוּ וְהַעֲתִירְתִּי, וְלֹא נֹאמַר: אַעֲתֵר, עֲתֵרוּ וְעֲתִירְתִּי, מִפְּנֵי שְׂכָל לְשׁוֹן עֲתֵר, הַרְבוֹת פָּלַל הוּא, וְכֹאֲשֶׁר יֹאמַר: הַרְבוּ, אַרְבֶּה וְהַרְבִּיתִי, לְשׁוֹן הַפְּעִיל, כֵּן יֹאמַר: אַעֲתִיר, הַעֲתִירוּ וְהַעֲתִירְתִּי דְּבָרִים, וְאֵב לְכֻלָּם: (יחזקאל לה) הַעֲתִירְתֶּם עָלַי דְּבָרֵיכֶם, הַרְבִּיתֶם. רמב"ן

(ו) וַיֹּאמֶר לְמַחֵר וַיֹּאמֶר בְּדַבְּרְךָ לְמַעַן תִּדַּע בִּי־אֵין בִּיהוָה
אֱלֹהֵינוּ:

כס"י • וַיֹּאמֶר לְמַחֵר • הַתְּפַלֵּל הַיּוֹם שְׂיִכְרָתוֹ לְמַחֵר. רמב"ן

♦ יום חמישי כ"ד טבת ♦

(ז) וְסָרוּ הַצִּפְרָדִּים מִמֶּךָ וּמִבְּתִיךָ וּמִעַמְּךָ רַק
בִּיאֵר תִּשְׁאָרְנָה:

ז וַיַּעֲדוּן עֲרֻדְעִינִי מִנְּךָ וּמִבְּתִיךָ וּמִעַמְּךָ
וּמִעַמְּךָ לְחוּד בְּנִהְרָא יִשְׁתַּאֲרֵן:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ו) וַיֹּאמֶר לְמַחֵר. יָדוּעַ כִּי מִנְּהַג כָּל הָאָדָם לְבַקֵּשׁ שְׁתִּסּוּר רְעֻתוֹ מִיָּד. וּפְרָשׁוֹ (רַבִּי אֲבִרָהָם) בְּשֵׁם הַגָּאוֹן רַב שְׁמוּאֵל בֶּן חֲפַנִּי, שֶׁפָּרְעָה חָשַׁב אוֹלִי מַעֲרַכַת הַשָּׁמַיִם הַבִּיָּאָה הַצִּפְרָדִּים עַל מִצְרַיִם וּמִשֶּׁה יָדַע כִּי הִגִּיעַ עַת סוּרָם וְלָכֵן אָמַר אֵלָיו הַתְּפַאֵר עָלַי (פְּסוּק ה'). בְּחֻשְׁבוֹ שְׁאוּמַר לוֹ עֲתָה לְהַכְרִיתָם מִיָּד, וְעַל כֵּן הִאָּרִיף לְמַחֵר. וְהַנִּכּוֹן בְּעִינֵי כִּי בַעֲבוּר שְׁאֵמַר: לְמַתִּי אַעֲתִיר לָךְ (שם), חָשַׁב פָּרְעָה כִּי בִקֵּשׁ זִמָּן, וְעַל כֵּן נָתַן לוֹ זִמָּן קָצֵר, וַיֹּאמֶר לְמַחֵר, וּמִשֶּׁה עָנָה לוֹ: בְּדַבְּרְךָ בֶּן יְהוָה, כִּי אַחֲרֵי שְׂלֵא בִקֵּשְׁתָּ שְׂיִסּוּרוֹ מִיָּד לֹא יִסּוּרוֹ עַד לְמַחֵר.

(דְּבָרִים ט', ז'), עַד לְמִנְחַת הָעֶרֶב (שְׁנָא ט', ד'), כִּנֵּף הָאָדָם לְאִמּוֹת חָמֵשׁ (ד"ה ב' ג'), "א). וְרַבִּים כֵּהָ. וְטַעַם לְהַכְרִית הַצִּפְרָדִּים, רָמַז לְמִיתָתָם, כְּלִשׁוֹן: וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא (לְהֵלֵךְ י"ב, י"ט), וְהַכְרַתִּי לְאַחֲאָב (מְלָכִים א' כ"א, כ"א). וַאֲמַר מֹשֶׁה פַּעַם אַחֲרָת: וְסָרוּ הַצִּפְרָדִּים, לֵאמֹר כִּי מִיָּד שְׂיִתְפַּלֵּל יִסּוּרוֹ בָּלֵם, שְׂלֵא יִפְחַד פָּרְעָה שְׂיִמּוּתוֹ אֵלָה וַיַּעֲלוּ אַחֲרֵים מִן הַיָּאוֹר, רַק חֲסוּר הַמִּכָּה לְגַמְרִי, וְאֵף עַל פִּי שֶׁתִּשְׁאָרְנָה מִהֶם בִּיאֵר. וְכָל זֶה לְהוֹדִיעַ כִּי הַמִּכָּה מֵאֵת הָאֱלֹהִים עַל עֲגִיב יִשְׂרָאֵל בְּבִדָּה.

הַיָּאוֹר עַד מְלֵאת שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵי הַהִכָּאָה. (ה) לְמַתִּי אַעֲתִיר לָךְ. כְּתַב רש"י: אֱלוֹ נֹאמֶר מַתִּי אַעֲתִיר הִנֵּה מִשְׁמַע מַתִּי אֶתְפַּלֵּל, עֲכָשׁוּ שְׁנֵאמַר לְמַתִּי, אֲנִי הַיּוֹם אֶתְפַּלֵּל עָלֶיךָ שְׂיִכְרָתוֹ לְזִמָּן שְׁתִּקְבַּע לִי. אָמַר לְאַיִזָּה יוֹם תִּרְצֶה שְׂיִכְרָתוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט בַּעַת תְּפִלָּתוֹ הָיָה סְרוֹת הַמִּכּוֹת כִּי כְּתוּב: וַיִּצַּעַק מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּגֵ' וַיַּעַשׂ ה' (לְהֵלֵךְ פְּסוּקִים ח"ט). וְאֵין כְּתוּב "וַיַּעַשׂ ה' מִמִּתְרָת". וְאֵין לְשׁוֹן לְמַתִּי רָצִיָּה שֶׁהַתְּפַלֵּל מִיָּד, כִּי הוּא כְּמוֹ מַתִּי. וְרַבּוֹ הַלְמַד"ן הַבְּאִים כֵּהָ, לְמַחֵר יְהִיָּה הָאוֹת הַזֶּה (לְהֵלֵךְ פְּסוּק י"ט), לָמַן הַיּוֹם אֲשֶׁר יִצְאֶת מִאֲרֶץ מִצְרַיִם

ח וַיִּפֶּק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִלִּטּוֹת פְּרַעַה וְצִלֵּי מֹשֶׁה
קָדָם יְיָ עַל עַסְק עֲרֻדְעֻנְיָא דִּי שׁוּי לְפָרַעַה :

(ח) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעַם פְּרַעַה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
עַל־דְּבַר הַצַּרְדִּיעִים אֲשֶׁר־שָׂם לְפָרַעַה:

ח"י ◀ וַיֵּצֵא וַיִּצְעַק • מִיד, שִׁפְרָתוֹ לְמַחַר.

ט וַיַּעֲבֹד יְיָ כְּפִתְגָמָא דְּמֹשֶׁה וּמִיתוּ עֲרֻדְעֻנְיָא
מִן בְּתִיא מִן דְּרִתָּא וּמִן חֻקְלָתָא :

(ט) וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיָּמָתוּ הַצַּרְדִּיעִים מִן־הַבְּתִיּוֹת
מִן־הַחֲצֹרֹת וּמִן־הַשָּׂדֶה:

י וַיִּכְנְשׁוּ יְתֵהוֹן דְּגֹרִין דְּגֹרִין וּסְרִיאוּ עַל
אַרְעָא :

(י) וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמָרִם חֲמָרִם וַתִּבְאֵשׁ הָאָרֶץ:

ח"י ◀ חֲמָרִים חֲמָרִים • צְבוּרִים צְבוּרִים, כְּתַרְגוּמוֹ: דְּגֹרִין, דְּגֹרִין, גְּלִין.

יא וַיִּחְזַא פְּרַעַה אֲרִי הֹת וְרוּחָא וַיִּתְיַקֵּר יְת
לְבָהּ וְלֹא קָבִיל מִנְהוֹן כְּמָא דְּמִלִּיל יְיָ :

(יא) וַיֵּרָא פְּרַעַה כִּי הָיְתָה הַרוּחָה וְהַכְּבֹד אֶת־לְבוֹ וְלֹא
שָׁמַע אֱלֹהִים בְּאִשֶּׁר דִּבֶּר יְהוָה:

ח"י ◀ וַהֲכִבֵּד אֶת־לְבוֹ • לְשׁוֹן פֶּעַל הוּא, כְּמוֹ: "הַלּוֹךְ וְנִסּוּעַ", וְכֵן: (מַלְכִּים ב ג) "וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב", (שְׁמוּאֵל א כב) "וַיִּשְׁאוּל
לוֹ בְּאַלְהֵים", (מַלְכִּים א כ) "הִכָּה וּפִצְעַ". בְּאִשֶּׁר דִּבֶּר ה' • וַהֲיָכֵן דִּבֶּר? "וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרַעַה".

יב וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אָמַר לְאַהֲרֹן אֲרִים יְת
חֲטָרֵךְ וּמִחָא יְת עִפְרָא דְּאַרְעָא וַיְהִי
לְקַלְמָתָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם :

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן נָטָה אֶת־מַטְּךָ
וְהָיָה אֶת־עֵפֶר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכֹנֶם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

ח"י ◀ אָמַר אֶל אַהֲרֹן • לֹא הָיָה הָעֵפֶר כְּדַאי לְלָקוֹת עַל יְדֵי מֹשֶׁה, לְפִי שֶׁהֵגֵן עָלָיו כְּשֶׁהֲרִג אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל,
וְלָקָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן.

יג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיִּמָּא אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמִטָּהוּ וַיִּךְ אֶת־עֵפֶר
הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בְּאֶדָם וּבִבְהֵמָה כָּל־עֵפֶר הָאָרֶץ הָיָה
כְּנִים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם :

(יג) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיִּמָּא אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמִטָּהוּ וַיִּךְ אֶת־עֵפֶר
הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בְּאֶדָם וּבִבְהֵמָה כָּל־עֵפֶר הָאָרֶץ הָיָה
כְּנִים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

ח"י ◀ וַתְּהִי הַכֹּנֶם • הִרְחִישָׁה, פְּדוּלִיר"א בְּלַע"ז.

יד וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכֹּנִים וְלֹא
יָכְלוּ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בְּאֶדָם וּבִבְהֵמָה:

(יד) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכֹּנִים וְלֹא
יָכְלוּ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בְּאֶדָם וּבִבְהֵמָה:

ח"י ◀ לְהוֹצִיא אֶת הַכֹּנִים • לְבִרְאָתָם, (נִסְחָה אַחֲרָת: וּלְהוֹצִיאֵם) מִמָּקוֹם אַחֵר. וְלֹא יָכְלוּ • שְׁאִין הַשֵּׁד שׁוֹלֵט עַל
בְּרִיָּה פְּחוּתָה מִכְּשִׁעוּרָה.

טו וַיֹּאמְרוּ חֲרָשֵׁיָא לְפָרַעַה הָא מָחָא מִן קָדָם
יְיָ הִיא וְאַתְּקָף לְבָא דְּפָרַעַה וְלֹא קָבִיל
מִנְהוֹן כְּמָא דְּמִלִּיל יְיָ :

(טו) וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֶל־פְּרַעַה אֲצַבַּע אֱלֹהִים הוּא וַיַּחֲזֹק
לְבַפְּרָהּ וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִים בְּאִשֶּׁר דִּבֶּר יְהוָה:

רש"י אַצְבַּע אֱלֹהִים הִיא • מִכָּה זֶה אֵינָה עַל יְדֵי בְּשָׁפִים, מֵאֵת הַמָּקוֹם הַיָּא. בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר ה' • וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרָעָה". רמב"ן

טו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֶקְדָּם בְּצַפְרָא וְאֶתְעַדָּה קְדָם פְּרָעָה הָא נִפְק לְמִיָּא וְתִימְר לֵה כְדָנָן אֲמַר יְיָ שְׁלַח עַמִּי וְיִפְלְחוּן קְדָמִי:

יז אַרְי אִם לִיתִּיךְ מִשְׁלַח יֵת עַמִּי הָא אָנָּה מִשְׁלַח בְּךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְכַתִּיבָהּ יֵת עֲרוּבָא וְיִמְלִחוּן בְּתֵי מִצְרַיִם יֵת עֲרוּבָא וְאִף אֲרַעָא דְאַנוּן עֲלֵהּ:

(טו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשָּׁבֶם בְּבִקְרֹךְ וְהִתִּיצַב לִפְנֵי פְרָעָה הַנֹּה יוֹצֵא הַמִּימָה וְאֶמְרָתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח עַמִּי וְעַבְדָּי:

(יז) כִּי אִם־אֵינֶנִּי מְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הַנִּנִּי מִשְׁלִיחַ בְּךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְכַתִּיבָהּ אֶת־הָעֶרֶב וּמִלְאוּ בְתֵי מִצְרַיִם אֶת־הָעֶרֶב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ:

רש"י מִשְׁלִיחַ בְּךָ • מְגִירָה בְּךָ, וְכֵן: (דברים לב) "וְשֹׁן־בְּהֵמַת אֲשַׁלַּח בָּם", לְשׁוֹן שְׁסוּי, אִינְצִיט"ר בְּלַע"ז. אֶת הָעֶרֶב • כָּל מִינֵי חַיּוֹת רְעוּת וּנְחָשִׁים וְעֶקְרָבִים בְּעֶרְבוּבָא, וְהָיוּ מִשְׁחִיתִים בָּהֶם. וְיֵשׁ טַעַם בְּדַבָּר בְּאֶגְדָּה בְּכָל מִכָּה וּמִכָּה: לָמָּה זֶה וְלָמָּה זֶה? בְּטַכְסִיטִי מְלַחְמוֹת מְלָכִים בָּא עָלֵיהֶם, כְּסֹדֶר מַלְכוּת בְּשִׁצְרָה עַל עִיר: בַּתְחִלָּה מְקַלְקֵל מַעֲנוּתִיָּה, וְאַחֵר כִּן תּוֹקְעִין עֲלֵיהֶם וּמִרְעִין בְּשׁוּפְרוֹת לִירָאָה וּלְבַהֲלָם, וְכֵן הִצְפִּידְעִים, מְקַרְקְרִים וְהוֹמִים וְכו', כְּדֹאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 25)

כָּל מִינֵי חַיּוֹת רְעוּת (רש"י ח, יז) בְּמִדְרַשׁ רַבָּה יֵשׁ דְּעָה שְׁהָיוּ "דְּבִים אֲרִיּוֹת וְנָמְרִים", וְיֵשׁ דְּעָה שְׁהָיוּ "צִרְעִין וְיִתּוּשִׁין"; אִף רש"י כֹּתֵב סֵתָם "כָּל מִינֵי חַיּוֹת רְעוּת". וְנִמְקָו עִמּוֹ: דְּבִים אֲרִיּוֹת וְנָמְרִים – רש"י מְסַתְּפָק בְּזֶה שְׁמִיכִיר אוֹתָם בַּתָּאֵר הַכָּלְלִי "חַיּוֹת רְעוּת". וְיִמָּה גַם שְׁעַל פִּי פִּשְׁטוּי שֶׁל מְקָרָא אֵין הִכְרַח לומר שְׁהָיוּ שָׁם חַיּוֹת אֵלּוּ דוֹקָא. צִרְעִין וְיִתּוּשִׁין – רש"י פֶּרֶשׁ לְהֵלָן (פסוק כז) שְׁהָעֲרוּב לֹא מֵתוּ כְּדִי שְׁהַמְצִירִים לֹא יִהְיוּ מִן הָעוֹרוֹת, וְהָרִי צִרְעִין וְיִתּוּשִׁין אֵין הִנָּה מְעוּרָם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ומה שִׁיחֲזַק דְּבָרֵי בְּצַפְרָדְעִים, אֶמְרָם (שמו"ר י', י"ד): רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר צִפְרָדַע אַחַת הָיְתָה, הִשְׁרִיצָה וּמִלָּאָה כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. אֲמַר לוֹ רַבִּי אֱלֶעָזָר כֵּן עֲזָרְיָה מִה לֵךְ עֲקִיבָא אֲצִל הַגָּדָה, כִּלְיָהּ מִדְּבָרֵיהֶּיךָ וְלֵךְ אֲצִל נְגָעִים וְאֶהְיֶה צִפְרָדַע אַחַת הָיְתָה שְׂרָקָה לָהֶם וְהֵם בָּאוּ. שְׁלֹא נָאָה רַבִּי אֱלֶעָזָר כֵּן עֲזָרְיָה שְׂיִוְכְלוּ הַחֲרָטָמִים לְהִבִּיא טָבַע חֲדָשׁ בְּצַפְרָדַע הַלּוֹלִיד רַבּוֹת חוּץ מִטְּבָעָם, אֲבָל אֶסְפוּ אוֹתָן לְהַעֲלוֹתָן. וְעַל דַּעַת רַבִּי עֲקִיבָא שְׂרָץ הִיאֹדֶר צִפְרָדְעִים, שְׂיִשְׂרָץ בָּהֶם יוֹתֵר מִמִּנְהֶגוֹ. וְעַל דַּעַת רַבִּי אֱלֶעָזָר כֵּן עֲזָרְיָה כִּמּוֹ: שְׂרָצוֹ בְּאֶרֶץ (בְּרַאשִׁית ט', ז'), "עֲנֵן תִּגְוָעָה" כִּמּוֹ שְׂפָרְשִׁית בְּסֹדֶר בְּרַאשִׁית (א', כ'), שְׂאִסְפוּ וְיִתְנַעֲצוּ בְּאִיּוֹר וּמִשָּׁם יַעֲלוּ עַל הַמִּצְרַיִם.

וְרַבּוֹתֵינוּ אֲמָרוּ (שמו"ר י', ז'): בְּכִנִּים שְׂאִין הַשָּׂדֶה שׁוֹלֵט עַל בְּרִיָּה פְחוּתָה מִכַּעֲדָשָׁה. וְלֹא יָכְלוּ אֲפִלּוּ לְאַסֵּף כִּנִּים מִמְּקוֹמָם וּלְהִבְיָאָם. וְאֲמָרוּ בְּמִדְרַשׁ רַבָּה עוֹד (שָׁם): כִּינֵן שְׂרָאוֹ הַחֲרָטָמִים שְׁלֹא יָכְלוּ לְהוֹצִיא הַכִּנִּים, מִיָּד הִכִּירוּ שְׁהָיָה מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים וְלֹא מַעֲשֵׂה שְׂדִים, וְעוֹד לֹא חִשְׁשׁוּ לְדַמּוֹת עֲצָמָם לְמִשָּׁה הַלּוֹצִיא אֶת הַמְכוֹת. וְיִמָּה שְׂאֵמֶר רַבִּי אֶבְרָהָם כִּי מִשָּׁה לֹא הוֹדִיעָם מִכַּת הַכִּנִּים, נִרְאָה בְּעִינֵי שְׁהָיָה אֶהְיֶן

אֲבָל הָעֲנֵן כְּפִשְׁטוֹ, כִּי בְרֵאשִׁית הַחֲרָטָמִים שְׁלֹא יָכְלוּ לְהוֹצִיא אֶת הַכִּנִּים הוֹדִיעָה מַעֲשֵׂה אֶהְיֶן שְׁהָיָה מֵאֵת הָאֱלֹהִים, וְלָכֵן לֹא קָרָא לָהֶם פְּרָעָה מִן הָעֵת הַזֹּאת וְהַלָּאָה, וּלְהַמְעִיט הָעֲנֵן אֲמָרוּ אֲצַבַּע אֱלֹהִים וְלֹא אֲמָרוּ "יָד אֱלֹהִים", כְּלוּמָר מִכָּה קִטְנָה מֵאֵתוֹ. וְלֹא אֲמָרוּ "אֲצַבַּע ה'", כִּי פְרָעָה וְעַבְדֵּי לֹא יִזְכִּירוּ הַשֵּׁם הַמִּיחֵד רַק בְּדַבָּרָם עִם מֹשֶׁה, בְּעַבְדוֹ שְׁהָיָה נִזְכָּרָנוּ לָהֶם.

ומה שְׁלֹא יָכְלוּ הַחֲרָטָמִים לְהוֹצִיא אֶת הַכִּנִּים, סִבָּה מֵאֵת הַשֵּׁם הָיְתָה לָהֶם, סִבָּה עֲצָתָם בְּרָצוֹנוֹ, שְׁהַכֵּל שְׁלוֹ וְהַכֵּל בִּידוֹ. וְהַנִּרְאָה בְּעִינֵי עוֹד כִּי מִכַּת הַכִּנִּים לְהַפֵּךְ תּוֹלְדַת הַמִּים לְדָם, וּמִכַּת הַצִּפְרָדְעִים לְהַעֲלוֹתָם מִן הָאִיּוֹר, יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן, כִּי אֵין בָּהֶם בְּרִיָּאָה אוֹ יִצִּירָה, כִּי לֹא אֲמָר תְּכַתּוּב "וַיְהִי הַצִּפְרָדְעִים", רַק: וַתַּעֲלֵ הַצִּפְרָדַע, שְׂנָאִסְפוּ וְעָלוּ, רַק מִכַּת הַכִּנִּים הָיְתָה יִצִּירָה, וְאֵין טָבַע הָעֶפֶר לְהִיּוֹת כִּנִּים (עֲנֵן שְׂכַת י"ב. תוֹס' ד"ה שְׂמָא יְהִרָג), עַל כֵּן אֲמַר: וְהָיָה לְכִנִּים, וְאֲמַר: לְהוֹצִיא אֶת הַכִּנִּים, כְּעֲנֵן: תּוֹצֵא הָאֶרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְגו' וְהָיָה כֵּן (בְּרַאשִׁית א', כ"ד). וְלֹא יוֹכֵל לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂה הָזֶה וְזוֹלָתִי הִיּוֹצֵר יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלָּה. וְאֲמַר: וַיַּעֲשׂוּ כֵן, וְלֹא יָכְלוּ, כִּי הִשְׁבִּיעוּ הַשָּׂדִים לַעֲשׂוֹת מֵאֲמָרָם וְאֵין בָּהֶם כֹּחַ.

(טו-טז) וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטָמִים אֶל פְּרָעָה אֲצַבַּע אֱלֹהִים הוּא. אֲמַר רַבִּי אֶבְרָהָם כִּי בְּעַבּוֹר שְׁעִשׂוֹ כְּמַעֲשֵׂה אֶהְיֶן בְּדַבָּר הַתִּנִּין גַּם בְּמִכַּת הַכִּנִּים וְהַצִּפְרָדַע, וְלֹא יָכְלוּ עִתָּה לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֲמָרוּ אֶל פְּרָעָה לֹא בָּאָה זֹאת מִמֶּכָּה עַל יָד אֶהְיֶן בְּעַבּוֹר יִשְׂרָאֵל, רַק מִכַּת אֱלֹהִים הִיא כְּפִי מַעֲרִכַת הַכּוֹכָבִים עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּי פְרָעָה לֹא כִחַשׁ בְּהוֹרָא, רַק הַשֵּׁם שְׁהִזְכִּיר לוֹ מִשָּׁה, וְזֶהוּ קְדָרָה: כִּי לֹא יָדוּ נִגְעָה כִּנּוּ מִקְרָה הוּא הָיָה לָנוּ (שְׁמוּאֵל א' ו', ט'), עַל כֵּן חִזַּק לִב פְּרָעָה. וְהִבִּיא נִרְאָה מִפְּנֵי שְׁלֹא אֲמַר "אֲצַבַּע ה'" שְׁהוּא אֱלֹהִי יִשְׂרָאֵל בְּאֶשֶׁר אֲמַר פְּרָעָה בְּמִכַּת הַצִּפְרָדְעִים: הִעֲתִירוּ אֵל ה'. וְעוֹד, כִּי מִשָּׁה אֲמַר לְפְרָעָה דְּבַר מִכַּת הָאִיּוֹר, וְלֹא הִזְכִּיר לוֹ בַּתְחִלָּה מִכַּת הַכִּנִּים. וְאֵין דְּבָרֵינוּ נְכוֹנִים בְּעִינֵינוּ, כִּי הַמִּקְרָה לֹא יִקְרָא אֲצַבַּע אֱלֹהִים, רַק הַמִּכָּה הַבָּאָה מֵאֵתוֹ בְּעִנְשׁ תְּקָרָא "יָד ה'" וְ"אֲצַבַּע אֱלֹהִים", בְּאֶשֶׁר נִאָּמַר בְּכַתּוּב שְׁהִבִּיא: לֹא יָדוּ נִגְעָה כִּנּוּ, וּבְכַתּוּב: וַיִּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה (לְהֵלָן י"ד, ל"א), וְהָיְתָה יָד ה' בָּכֶם וּבְאֲבוֹתֵיכֶם (שְׁמוּאֵל א' י"ב, טו'), בְּכַדָּה מֵאֵד יָד הָאֱלֹהִים שָׁם (שָׁם ה', י"א). וְעוֹד, כִּי לֹא עָמְדוּ הַחֲרָטָמִים לְפָנֵי מִשָּׁה אַחֲרֵי כֵן, גַּם בְּמִכַּת הָעֶרֶב שְׁהָיְתָה בְּהִתְרָאָה, וְלֹא בְּשִׁאֵר הַמְכוֹת.

יח ואֶפְרַשׁ בְּיוֹמָא הַהוּא יֵת אֶרְעָא דְגִשֵּׁן
דְּעַמִּי קָאִים עֲלָה בְדִיל דְּלֹא לְמַהוּי תַּמָּן
עֲרוּבָא בְדִיל דְּתַדַּע אַרִי אָנָּא יֵי שְׁלִיט בְּגו
אֶרְעָא:

(יח) וְהַפְלִיתִי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גִּשֵּׁן אֲשֶׁר עָמִי עָמְדָה
עָלֶיהָ לְבַלְתִּי הֵיכָּתִישׁ עָרֵב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

כז"י ◀ וְהַפְלִיתִי • וְהַפְרַשְׁתִּי, וְכֵן: (לִקְבֹן ט) "וְהַפְלָה ה'", וְכֵן: (דְּבָרִים ל) "לֹא נִפְלְאָת הִיא מִמֶּךָ" – לֹא מִבְּדִלּוֹת וּמִפְרַשְׁתִּי הִיא מִמֶּךָ. לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' בְּקֶרֶב הָאָרֶץ • אֵף עַל פִּי שֶׁשְׁכִּינָתִי בְּשָׂמִים, גִּזְרֵתִי מִתְקַיֶּמֶת בַּתְּחַתּוֹנִים. יִמְבִּין

• יום שישי כ"ה טבת •

יט ואֲשׁוּי פִּירְקֵן לְעַמִּי וְעַל עָמָךְ אִתִּי מָחָ
לְמַחֵר יִהְיֶה אֲתָא הַדִּין:

(יט) וְשִׁמְתִּי פֶדֶת בֵּין עַמִּי וּבֵין עָמָךְ לְמַחֵר יִהְיֶה הָאֵת
הַזֶּה:

כז"י ◀ וְשִׁמְתִּי פֶדֶת • שִׁיבְדִיל בֵּין עַמִּי וּבֵין עָמָךְ.

כז"ב ◀ וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֵב כְּבֹד בֵּיתָה פְּרַעָה וּבֵית עַבְדֵּיו
וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁחַת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הָעָרֵב:
אֲתַחְבֵּל אֶרְעָא מִן קָדָם עֲרוּבָא:

(כ) וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֵב כְּבֹד בֵּיתָה פְּרַעָה וּבֵית עַבְדֵּיו
וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁחַת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הָעָרֵב:

כז"י ◀ תִּשְׁחַת הָאָרֶץ • נִשְׁחַתָּה הָאָרֶץ, אֲתַחְבֵּל אֶרְעָא.

כא וַיִּקְרָא פְּרַעָה אֶל־מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲזִילוּ
דַּבְּחוּ קָדָם אֱלֹהֵכֶן בְּאֶרְעָא:

(כא) וַיִּקְרָא פְּרַעָה אֶל־מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכֵן זָבְחוּ
לְאֱלֹהֵיכֶם בְּאֶרֶץ:

כז"י ◀ זָבְחוּ לְאֱלֹהֵיכֶם בְּאֶרֶץ • בְּמִקְוֵמְכֶם וְלֹא תִלְכוּ בַּמִּדְבָּר.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

עומדות איננו פלא שיהיו בארץ מצרים ולא בארץ גשן, אבל זו מכה משלחת, וכאשר יעלו החיות ממעונות אריות מתרבי נמרים וישחיתו כל ארץ מצרים ראוי היה בטבעם שיבואו גם בארץ גשן, אשר היא מכלל ארץ מצרים בתוכה, לכך הוצרך לומר: והפליתי את ארץ גשן, שתמצל כלה בעבור שעמי עומד עליה, כי רבה של ישראל היא. ואומר: ושמתי פדת בין עמי ובין עמך (פסוק י"ט), שאפלו בארץ מצרים אם ימצאו החיות איש יהודי לא יזיקוהו ויאכלו המצריים, בדכתיב: ושלח בהם ערב ויאכלם (תהלים ע"ח, מ"ה), וזהו לשון פדות, כטעם: נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיד (ישעיה מ"ג, ג').

אני ה' בקרב הארץ, פרש רבי אברהם דרר משל, כמנהג המלכים שיעמדו באמצע המלכות להיותו קרוב אל הקצוות. ואין לדבר זה טעם, אבל הוא לומר כי הוא שליט ומשגיח בקרב הארץ, לא כמי שישב: עבים סתר לו ולא יראה וחוג שמים יתהלך (איוב כ"ב, י"ד). ויתכן שיהיה כמו: כי שמי בקרבו (לחנן כ"ג, כ"א), והוא סוד נשגב ונעלם.

ממנו. וזה טעם: ונצבת לקראתו (לעיל ד', ט"ו), והתיצב לפני פרעה (פסוק ט"ז), שיעמד כנגדו ביד רמה. וכן במכת הערב נאמר: השכם בבקר והתיצב לפני פרעה הנה יוצא המוקמה (בפסוק הבא). ובבבד: השכם בבקר והתיצב לפני פרעה (להלן ט', י"ג), והוא גם כן בצאתו המוקמה, כי הערב והבקר אשר בהן המיתה והעונש לבני אדם רצה הקדוש ברוך הוא שיהיה לעיני כל העם, כי בצאת המלך המוקמה ילכו מרבית העם אחריו, והנה יתרה אותו לעיניהם אולי יצטקו אל אדוניהם לשוב מדרך הרעה, ואם לא יעשו כן יהיו חביבין להעונש. אבל בשאר המכות די בהתראת המלך, ועל כן נאמר בהן: בא אל פרעה (ד', כ"ו, ט', א', י', א'), שיבא אל היכלו, ולא הזכיר בפנים ובשחין כן, בעבור שהענין אחר להכות בעפר, והיכל המלך אין שם עפר כי היא רצפת בהט ויש (אסתר א', ו'), וכן הוצרך משה לזרק הפיח השמימה. והנה עשו אלו השמים בפני פרעה בהיותו בחצר גנת ביתן המלך (שם א', ה') או פיזצא בו. (יח"ט) והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן. בעבור היות המכות הראשונות

במשה לעיני פרעה כאשר עשה בפנים (להלן ט', י'), אבל לא התרה בו, כי אין הקדוש ברוך הוא מתרה בפרעה רק במכות אשר בהן מיתה לאדם, וכתוב בצפודעים: וצפודע ותשחיתם (תהלים ע"ח, מ"ה), שהוא רומז למיתה או להשחתה שהזכירו רבותינו (שמו"ר י', ד'). שהיו מסרסים אותם. וכן התרה ימיתם ברעב, כי אכל יתר הפלטה הנשארת להם מן הכרד. והכל רחמים מאתו באדם, כענין שנאמר: ואתה כי הזהרת רשע מדרך לשוב ממנה ולא שב מדרך הוא רשע בעונו ימות ואתה נפשך הצלת (חזקאל ל"ג, ט'). ולכן לא התרה בו בפנים ולא בשחין ובחשך רק בבקר, בעבור שהוא מיתה, וראוי שתחול גם באדם כאשר אמר לו אחר כך: ואולם בעבור זאת העמדתיד (להלן ט', ט"ז), ולכן הודיעו הענין אף היה.

ואמר במקצת המכות: השכם בבקר הנה יוצא המוקמה, ועל דרך הפשט היה בעת צאת המלכים בבקר להשתעשע על המים, וזהו הקדוש ברוך הוא למשה שללך שם. והטעם, כי בדם בעבור היותה המכה הראשונה רצה שישענה לעיניו ובלי יראה

כב ואמר משה לא חזן למעבד בן ארי
בעירא דמצראי דחלין לה מנה אנהא
נסבין לדבחה קדם יי אלהנא הא נדבח ית
בעירא דמצראי דחלין לה ואנון יהון חזן
הלא יימרון למרגמנא:

כג"י • תועבת מצרים • יראת מצרים, כמו (מלכים ב כג) "ולמלכם תועבת בני עמון", ואצל ישראל קורא אותם תועבה.
ועוד יש לומר בלשון אחר: "תועבת מצרים", דבר שנאוי הוא למצרים וביחיה שאנו זוכחים, שהרי יראתם אנו
זוכחים. ולא יסקלנו • בתמיהה.

כג מחלף תלתא יומין גיזיל במדברא ונדבח
קדם יי אלהנא קמא דיימר לנא:

כד ואמר פרעה אנא אשלח אתכם ונדבחו
קדם יי אלהכון במדברא לחוד ארחקא לא
תרחקון למיזל צלו אף עלי:

כה ואמר משה הא אנא נפק מעמך ואצלי
קדם יי ויעדי ערובא מפרעה מעבדוהי
ומעממה מחר לחוד לא יוסף פרעה לשקרא
בדיל דלא לשלחא ית עמא לדבחה קדם
יי:

כו ונפק משה מן קדם פרעה וצלי קדם יי:

כז"י • ויעתר אל ה' • נתאמץ בתפלה, וכן אם בא לומר ויעתיר, היה יכול לומר, ומשמע וירבה בתפלה. עכשו
כשהוא אומר בלשון ויפעל, משמע וירבה להתפלל.

כז ועבד יי כפתגמא דמשה ואעדי ערובא
מפרעה מעבדוהי ומעממה לא אשתאר חד:

כח"י • ויסר הערב • ולא מתו כמו שמתו הצפרדעים, שאם מתו, יהיה להם הנאה בעורותם.

כח ויכבד פרעה את לבו גם בפעם הזאת ולא שלח
שלח ית עמא:

כט"י • גם בפעם הזאת • אף על פי שאמר: "אנכי אשלח אתכם", לא קים הבטחתו.

א ואמר יי למשה עול לות פרעה ותמלל
עמה בדנן אמר יי אלהא דיהודאי שלח ית
עמי ויפליחון קדמי:

(כב) ויאמר משה לא נכון לעשות בן פי תועבת מצרים
נדבח ליהוה אלהינו תן נזבח את תועבת מצרים
לעיניהם ולא יסקלנו:

(כג) דרך שלשת ימים נלך במדבר ונדבחו ליהוה אלהינו
באשר יאמר אלינו:

(כד) ויאמר פרעה אנכי אשלח אתכם ונדבחו ליהוה
אלהיכם במדבר רק הרחק לא תרחיקו ללכת העתירו
בעדי:

(כה) ויאמר משה הנה אנכי יוצא מעמך והעתרתי אל-
יהוה ויסר הערב מפרעה מעבדיו ומעמו מחר רק
אליסוף פרעה התל לבתי שלח את העם לנדבח ליהוה:

כז"י • התל • כמו להתל. רמב"ן

(כו) ויצא משה מעם פרעה ויעתר אל-יהוה:

(כז) ויעש יהוה כדבר משה ויסר הערב מפרעה מעבדיו
ומעמו לא נשאר אחר:

(כח) ויכבד פרעה את לבו גם בפעם הזאת ולא שלח
את העם:

ט (א) ויאמר יהוה אל-משה בא אל-פרעה ודברת אליו
כה אמר יהוה אלהי העברים שלח את-עמי ויעבדני:

(ב) כִּי אִם־מָאֵן אֶתָּה לְשַׁלַּח וְעוֹדֶךָ מִחֲזִיק בָּם:

ב ארי אם סריב את לשלחא ועד קען את מתקף בהון:

כש"י ◀ מחזיק בם • אחז בם, כמו (דברים כה) "וַהֲחִזִּיקָהּ בַּמִּבְשִׁי".

(ג) הִנֵּה יִדְּיָהוּהָ הוּיָהּ בַּמִּקְנֶה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים
בַּחֲמֹרִים בַּגְּמָלִים בַּבָּקָר וּבַצֹּאֵן דָּבָר כָּבֵד מְאֹד:

ג הא מחא מן קדם יי הויא בבקירך דבחקלא בסוסותא בחמרי בגמלי בתורי ובצנא מותא תקיף לחדא:

כש"י ◀ הנה יד ה' הויה • לשון הנה, כי כן יאמר בלשון נקבה על שעבר היתה, ועל העתיד תהיה, ועל העומד הויה, כמו: עושה, רוצה רוצה. רמב"ן

(ד) וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרַיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר:

ד ואפרש יי בין בעירא דישראל ובין בעירא דמצרים ולא ימות מכל לבני ישראל מדעם:

כש"י ◀ והפלה • והבדיל.

(ה) וַיֵּשֶׁם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ:

ה ושיי יי זמנא למימר מחר יעבד יי פתגמא הדין בארעא:

(ו) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמַּחֲרֹת וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מָת אֶחָד:

ו ויעבד יי ית פתגמא הדין ביוםא דבתרוהי ומית כל בעירא דמצרים ומבעירא דבני ישראל לא מית חד:

(ז) וַיִּשְׁלַח פִּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־מָת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבֹּד לֵב פִּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת־הָעָם:

ז ושלח פרעה והא לא מית מבעירא דישראל עד חד ואתינקר לבא דפרעה ולא שלח ית עמא:

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אֲהַרֹן קָחוּ לָכֶם מִלֵּא חֲפִנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וּזְרָקוּ מִשֶּׁה הַשְּׂמִימָה לַעֲיֹנֵי פִרְעֹה:

ח ויאמר יי למשה ולאהרן סיבו לכון מלי חפניכון פיחא דאתונא וזרקו משה לשמימה לעיני פרעה:

כש"י ◀ מלא חפניכם • ילוייניי"ש בלע"ז. פית כבשן • דבר הנפח מן הגחלים עמומות הנשפכות בכבשן, ובלע"ז אולב"ש. פית, לשון הפחה, שהרוח מפיתן ומפריחן. וזרקו משה • וכל דבר הנזרק בכח, אינו נזרק אלא ביד אחת. הרי נסים הרבה: אחד, שהחזיק קמצו של משה מלא חפנים שלו ושל אהרן, ואחד, שהלך האבק על כל ארץ מצרים.

(ט) וְהָיָה לְאַבְקָה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לְשָׁחִין פֶּרֶחַ אֲבַעְבָּעֶת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

ט ויהי לאבקה על כל ארעא דמצרים ויהי על אנשא ועל בעירא לשיחנא סגי אבעבעין בכל ארעא דמצרים:

כש"י ◀ לשחין פרח אבעבעת • כתרגומו: לשיחנא סגי אבעבעין, שעל ידו צומחין בועות. שחין • לשון חמימות. והרבה יש בלשון משנה, שנה שחונה.

ישראל, ועל כן הצרך לומר: והפלה ה' בין מקנה מצרים ובין מקנה ישראל (פסוק ד'). או בעבור שהדבר משנוי האויר ראוי שיתפשט בכל הסף, רק שעשה השם עמהם להפליא.

רוצה צאן (בראשית מ"ו, ל"ד). היו מפרישים אותם מן הערים, בלתי בעת השתמשם בסוסים לרכב ובחמורים במשא. והנה הנה המקנה רחוק ממצרים בשדה גבול גשן, ויתערב במקום המרעה מקנה מצרים ומקנה

(ג"ד) במקנה אשר בשדה. התרה אותם בהונה, כי רב המקנה בשדה, אבל היה הדבר גם במקנה אשר בבית, כמו שאמר: וימת כל מקנה מצרים (להלן פסוק ו'). ויתכן כי בעבור היות תועבה למצרים כל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 17 עמ' 28)

לשון חמימות (רש"י ט, ט) כתב הרמב"ן, שהאבק היה "חם שורף". וכן משמע לכאורה מלשון רש"י. ולפי זה, גוף המכה, השחין (החמימות) והאבעבועות, היה באפן טבעי, והנס היה רק בהליכתו ופזור האבק בכל מצרים. אמנם, מזה שמושה ואהרן החזיקו פיה זה בידם, מכרח שלא היה "חם שורף". לכן נראה לפרש בדעת רש"י, שגם גוף המכה (החמימות) היה בדרך גס. רמב"ן

(י) ויקחו את-פיה הכבשן ויעמדו לפני פרעה ויזרקו אתו משה השמימה ויהי שחין אבעבועת פרח באדם ובבהמה:

רש"י • באדם ובבהמה • ואם תאמר: מאין היו להם הבהמות, והלא כבר נאמר: "וימת כל מקנה מצרים"? אלא לא נגזרה גזרה, אלא על אותן שבשדות בלבד, שנאמר: "במקנה אשר בשדה והירא את דבר ה' הנס את מקנהו אל הבתים". וכן שנויה במכילתא אצל: "ויקח שש-מאות רכב בחור" (לקמן יד).

(יא) ולא יכלו החרטמים לעמד לפני משה מפני השחין פיהיה השחין בחרטום ובכל מצרים: רמב"ן

(יב) ויחזק יהוה את-לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה אל-משה: רמב"ן

(יג) ויאמר יהוה אל-משה השכם בפקר והתניב לפני פרעה ואמרת אליו כה-אמר יהוה אלהי העברים שלח את-עמי ויעבדני:

(יד) כי בפעם הזאת אני שלח את-כל-מגפתי אל-לפך ובעבדך ובעמך בעבור תדע כי אין כמני בכל-הארץ:

רש"י • את כל מגפתי • למדנו מכאן שמכת בכורות שקולה כנגד כל המכות.

(טו) כי עתה שלחתי את-ידי ואף אותך ואת-עמך בדבר ותפחד מן-הארץ:

רש"י • כי עתה שלחתי את ידי וגו' • כי אלו רציתי כשהיתה ידי במקנה שהכיתים בדבר, שלחתי והכיתי אותך ואת עמך עם הבהמות. ותפחד מן הארץ • אבל בעבור זאת העמדתך וגו'.

(טז) ואולם בעבור זאת העמדתך בעבור הראתך את-כחי ולמען ספר שמי בכל-הארץ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בושו והכלמו וקפו ראשם "בהיותם מלאים שחין" ולא יכלו מלט נפשם, על פן לא באו בהיכל המלך "ולא נראו לפני משה" בחוצות והיו בבתיהם מסגרים.

(יב) ויחזק ה' את לב פרעה. ויחזקן שבמכות הראשונות היו החרטמים מחזקים את לבו להתפאר אצלו בחיבתם, ועתה לא באו לפניו, ואין עוזר לו ואין סומך באולתו רק

אבק בדרת השל, וכתוב: יתן ה' את מטר ארצך אבק וצפר (דברים כ"ח, כ"ד).

וכן יתכן לומר על דרך הפשט כי פרוש: והיה לאבק, שיהיה האבק אשר יעשה מן הפים במקומו נותן שחין על כל ארץ מצרים, שהלקה את האויר לעשות בן וגזרת עליון היא.

(יא) ולא יכלו החרטמים לעמד לפני משה.

(ט) והיה לאבק על כל ארץ מצרים. על דעת רבותינו (שמו"ר י', ו') היה מן הפים שהוא אבק יורד על כל ארץ מצרים, והיה האבק שהוא כשיוורד על האדם ועל הבהמה בכל ארץ מצרים מזהה בזה שחין ואבעבועות, כי היה חם שורף, ואולי היה הרוח מכניס אבק גם בבתים ואין נצל ממנו, ונכון הוא. וכן ירד פשמים רבות בימי הבצרת קדמות

♦ שבת קודש כ"ו טבת ♦

(יז) עוֹדֶךָ מִסְתוֹלֵל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שִׁלְחָם:

יז עד כַּעַן אֶת כְּבִישַׁת בֵּה בְּעַמִּי בְּדִיל דָּלָא
לְשִׁלְחוֹתָהוּן:

יז"י ◀ עוֹדֶךָ מִסְתוֹלֵל בְּעַמִּי • כַּתְּרָגוּמוֹ: כְּבִישַׁת בֵּה בְּעַמִּי, וְהוּא מַגְזֵרֶת מִסְלָה, דְּמַתְּרָגְמִין אֶרֶץ כְּבִישָׁא, וּבְלַע"ז קִלְקִי"ר. וְכִבֵּר פִּרְשָׁתִּי בְּסוֹף "וַיְהִי מִקֵּץ": כָּל תִּיבָה שֶׁתַּחֲלֵת יִסּוּדָה סִמ"ךְ וְהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן מִתְּפַעֵל, נוֹתֵן הַתִּי"ו שֶׁל שְׁמוֹשׁ בְּאֻמָּצֵע אוֹתִיּוֹת שֶׁל עֶקֶר, כְּגוֹן זֶה וּכְגוֹן: (קִהְלֵת יב) "וַיִּסְתַּבֵּל הַחֲגָב" מַגְזֵרֶת סֶכֶל, (במדבר טו) "כִּי תִשְׁתַּרְר עֲלֵינוּ" מַגְזֵרֶת שֶׁר וְנָגִיד, וְכֵן: (דניאל ו ח) "מִשְׁתַּכֵּל הָיִיתָ".

(יח) הִנְנִי מִמְטִיר כֶּעֶת מִחֵר בְּרָד כְּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה
כְּמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הַזֶּה וְעַד־עֵתָה:

יח הָא אֲנָא מַחִית מִטְרָא בְּעֵדְנָא הָדִין מִחֵר
בְּרָדָא תַקִּיף לְחֵדָא דִּי לֹא הָוָה דְּכֻתָּה
בְּמִצְרַיִם לְמִן יוֹמָא דְאַשְׁתַּכְלֵלֵת וְעַד כַּעַן:

יח"י ◀ כֶּעֶת מִחֵר • כֶּעֶת הַזֹּאת לְמַחֵר. שֵׁרֵט לוֹ שְׁרִיטָה בִּפְתֹל: לְמַחֵר, כְּשֶׁתִּגְיַע חֲמָה לְכָאן יֵרֵד הַבְּרָד. הַסִּסְדָּה • שְׁנֵת־סִסְדָּה, וְכָל תִּיבָה שֶׁתַּחֲלֵת יִסּוּדָה יו"ד, כְּגוֹן: יִסֵּד, יָלַד, יָדַע, יָסַר, כְּשֶׁהִיא מִתְּפַעֵלֶת, תְּבֵא הַנִּי"ו בְּמָקוֹם הַיּו"ד כְּמוֹ: הַסִּסְדָּה, הַוִּלְדָּה, וְיָדַע, וְיָסַר לְיִוֶּסֶף, (משלי כט) "בְּדִבְרֵים לֹא יִסֵּר עֶבֶד". רַמְבַּן

(יט) וְעֵתָה שִׁלַּח הָעֵז אֶת־מִקְנֶךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָךְ בַּשָּׂדֶה
כָּל־הָאֲדָמָה וְהִבְהֵמָה אֲשֶׁר־יִמְצָא בַּשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף
הַפִּיתָה וַיֵּרֵד עֲלֵיהֶם הַבְּרָד וּמָתוּ:

יט וְכַעַן שִׁלַּח כְּנוֹשׁ יֵת בְּעִירְךָ וַיֵּת כָּל דִּי לָךְ
בְּחֻקְלָא כָּל אֲנָשָׁא וּבְעִירָא דְאַשְׁתַּכַּח
בְּחֻקְלָא וְלֹא תִתְּנֵשׁ לְבִיתָא וְנִחֻת עֲלֵיהוּן
בְּרָדָא וַיָּמוּתוּן:

יט"י ◀ שִׁלַּח הָעֵז • כַּתְּרָגוּמוֹ: שִׁלַּח כְּנוֹשׁ, וְכֵן: (ישעיה י) "יּוֹשְׁבֵי הַגְּבִים הֵעִיזוּ", (ירמיה ו) "הָעֵזוּ בְּנֵי בְנֵי־מִין". וְלֹא יֵאָסֵף
הַפִּיתָה • - לְשׁוֹן הַכְּנָסָה הוּא.

(כ) הִירָא אֶת־דְּבַר יְהוָה מִעֲבָדֵי פִרְעָה הַנִּים אֶת־עֲבָדָיו
וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבְּתִיִּים:

כ דְּדִחִיל מִפְתַּגְמָא דִּינִי מִעֲבָדֵי פִרְעָה כְּנוֹשׁ
יֵת עֲבָדוּהִי וַיֵּת גִּיתוּהִי לְבִתְמָא:

יט"י ◀ הַנִּים • הַבְּרִיחַ, לְשׁוֹן "וַיִּנָּס".

(כא) וְאֲשֶׁר לֹא־שֵׁם לָבוֹ אֶל־דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו
וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה:

כא וְדִי לֹא שְׂוִי לְבָהּ לְפִתְגָמָא דִּינִי שְׂבַק יֵת
עֲבָדוּהִי וַיֵּת גִּיתוּהִי בְּחֻקְלָא:

רַמְבַּן עַל הַתּוֹרָה - מִתְּחִלַּת בְּלוֹם. אַבְרָמובִּיץ

וְאִינוּנוּ בְּנֵהָ שֶׁבְּעוֹלָם יֵאָמַר כֵּן שֶׁלֹּא בָּא כָּכָה
בְּעוֹנוֹת אֲבוֹתָם, כִּי טָרַם הָיִיתָה לְגוֹי דָּבָר
בְּרוּר הוּא שֶׁלֹּא בָּא בֵּן.

(יח"י) הִנְנִי מִמְטִיר כֶּעֶת מִחֵר. וְעֵתָה שִׁלַּח
הָעֵז. כָּל אֵלֶּה דְּבָרֵי ה' אֵל מֹשֶׁה,
וּבִידוּעַ שָׂבָא מֹשֶׁה וְאָמַר לְפָרְעָה אֵת כָּל דְּבָרֵי
ה' אֲשֶׁר שִׁלַּח, וְלֹא הִצְרִיךְ לְהַאֲרִיךְ, וְכֵן אָמַר
הִירָא אֵת דְּבַר ה', שֶׁדָּבַר לָהֶם מֹשֶׁה בֵּן.
וְהִיטָה הַעֲצָה הַזֹּאת בְּחֻמְלַת ה', כִּי מִפֶּת הַבְּרָד
לֹא שִׁלַּחוּ וְכִי לְהַשְׁחִית וְכֹל הָאָרֶץ, וְלֹא עַל
הָאָדָם, עַל כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדֶרֶךְ לְהַצִּילָם
מִמָּוָה.

כ"ט, כ"ב. בְּרֵאשִׁית י"ט, כ"ד), אֲכָל בָּאָרֶץ
מִצְרַיִם שָׁאִין הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִים וְלֹא הַבְּרָד הִיָּה
פֶּלֶא גָדוֹל בֵּה. וְלֹא הִבְיָנוּתִי מִה שָׁאֻמֶּר בְּמִדְרָשׁ
רַבָּה (שְׁמוּר"ר י"ב, ב'). אִינוּ אוֹמַר אֲשֶׁר לֹא
הִיָּה בְּמִצְרַיִם כְּמוֹהוּ אֵלֶּה אֲשֶׁר לֹא הִיָּה כְּמֹהוּ
בְּמִצְרַיִם, שֶׁלֹּא הִיָּה כְּמוֹהוּ בְּעוֹלָם וְלֹא
בְּמִצְרַיִם.

וְטַעַם לְמִן הַיּוֹם הַזֶּה הִסְדָּה, כְּאוֹמַר לֹא רָאוּ
בֵּה בֵּן אֲבוֹתֵיכֶם וְאֲבוֹת אֲבוֹתֵיכֶם
מִעוֹלָם, וְלֹא יִתְּכֵן לִימֵר שֶׁהִיָּה בֵּן טָרַם הַיּוֹסֵד
הַעוֹלָם, אוֹ טָרַם הָיִיתָ הָאָרֶץ לְגוֹי, וְאוֹלֵי
בְּעָבוֹר שֶׁהַבְּרָד הִיָּה עָנֵשׁ עַל חֲטָא יוֹשְׁבֵיהָ

עוֹנוֹתֵי אֲשֶׁר יִלְכְּדוּנוּ. אוֹ שִׁימְזוּ כֶּתוּב לְמָה
שֶׁפָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, כִּי בְּמִכּוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת בִּפְשָׁעוֹ
הִיָּה הַדְּבָר. וְעֵתָה סִבָּה מֵאֵת ה' כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַתִּי
לְמַעַלָּה (ז', ג'). וְהוּא הָאֻמָּת.

(יח) בְּעָבוֹר שָׁאֻמֶּר הַכְּתוּב אֲשֶׁר לֹא הִיָּה
כְּמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמִן הַיּוֹם הַזֶּה, וְשִׁנָּה
וְאָמַר עוֹד: כְּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא הִיָּה כְּמֹהוּ
בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֵז הָיִיתָ לְגוֹי (לְהֵלֵךְ פֶּסוּק
כ"ד), יִרְמֹז כִּי יֵשׁ מְקוֹמוֹת אֲחֵרִים בְּעוֹלָם
שֶׁיִּירָד עֲלֵיהֶם בֵּן, כְּעִנְיָן: וְה' הַשְּׁלִיךְ עֲלֵיהֶם
אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם (וְהוֹשֵׁעַ י', י"א),
אוֹ כְּעִנְיָן סוֹדוֹם גְּפִרִית וְיִלַּח וְאֵשׁ (דְּבָרִים

כג ואמר יי למשה ארים ית ידך על צית שמיא ויהי ברדא בכל ארעא דמצראי על אנשא ועל בעירא ועל כל עסבא דחקלא בארעא דמצרים:

כג"א על השמים • לצד השמים, ומדרש אגדה: הגביהו הקדוש ברוך הוא למשה למעלה מן השמים.

כג וארים משה ית חטרה על צית שמיא ויי יתב קלין וברדא ומהלכא אשתא על ארעא ואמטר יי ברדא על ארעא דמצרים:

כד ויהי ברדא ואשתא משתלהבת בגו ברדא פקיף לחדא די לא הוה דכותה בכל ארעא דמצרים מעדן דהות לעם:

כד"א מתלקחת בתוך הברד • גס בתוך גס: האש והברד מערבין, והברד, מים הוא, ולעשות רצון קונם, עשו שלום ביניהם (שמות רבה).

כה ומחא ברדא בכל ארעא דמצרים ית כל די בחקלא מאנשא ועד בעירא וית כל עסבא דחקלא מחא ברדא וית כל אילן דבחקלא תבר:

כו לחוד בארעא דגשן די תמן בני ישראל לא הוה ברדא:

כז וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן ואמר להון חבית זמנא הדא יי זכאה ואנא ועמי חזיבין:

כח צלו קדם יי וסגי קדמוהי רוח דלא יהון עלנא קלין דלוט קאלין מן קדם יי וברדא ואשלח יתכון ולא תוספון לאתעכבא:

כט ואמר לה משה במפקי מן קרתא אפרוש ידי בצלו קדם יי קליא יתמנעון וברדא לא יהי עוד בדיל דתדע ארי דיי ארעא:

(כב) ויאמר יהוה אל־משה נטה את־ידך על־השמים ויהי ברד בכל־ארץ מצרים על־הבהמה ועל כל־עשב השדה בארץ מצרים:

(כג) ויט משה את־מטהו על־השמים ויהוה נתן קל־ת וברד ותהלך־אש ארצה וימטר יהוה ברד על־ארץ מצרים:

(כד) ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד כבד מאד אשר לא־היה כמותו בכל־ארץ מצרים מאז היתה לגוי:

(כה) ויך הברד בכל־ארץ מצרים את כל־אשר בשדה מאדם ועד־בהמה ואת כל־עשב השדה הכה הברד ואת־כל־עץ השדה שבר:

(כו) רק בארץ גשן אשר־שם בני ישראל לא היה ברד: רמב"ן

(כז) וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן ויאמר אליהם חטאתי הפעם יהוה הצדיק ואני ועמי הרשעים: רמב"ן

(כח) העתירו אל־יהוה ורֹב מהֵית קל־ת אלהים וברד ואשלחה אתכם ולא תספון לעמוד:

כח"א ורב • די לו במה שהוריד כבר.

(כט) ויאמר אליו משה בצאתי את־העיר אפרש את־כפי אל־יהוה הקלֹות יחדלון והברד לא יהיה עוד למען תרע כי ליהוה הארץ:

כט"א בצאתי את העיר • מן העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים (שמות רבה). רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ויחדלו הקולות והמטר מיד, ולא יתכן לעשות כן בעיר, על כן אמר: בצאתי את העיר. וכן נאמר עוד: ויצא משה מעם פרעה את העיר (פסוק ג'). ובראשונה אמר: הנה אנכי יוצא מעמך (לעיל ח', כ"ה). ורבותינו אמרו (מכילתא פסחא בפתיחתא) שלא היה מתפלל

(כז) חטאתי הפעם. באורו הפעם אודה לה' כי חטאתי לו והוא הצדיק ואני ועמי הרשעים, שמרדנו בברכו מאז ועד עתה. (כט) בצאתי את העיר. על דרך הפשט יתכן לומר שהיה משה מתפלל בביתו, רק בפעם הזאת רצה להיות כפוי פרושות השמים

(כו) רק בארץ גשן אשר שם בני ישראל. בעבור שנטה ידו על השמים והוריד הברד הנה ראוי שירד גם על ארץ גשן, שהאור שלה ושל ארץ מצרים אחד הוא, ולכן פרש הכתוב שנצל אור ארץ גשן בעבור ששם בני ישראל.

וְהִנֵּכֶן עוֹד שׁוֹפֵר שֶׁכִּי יִרְמֹז גַּם לַפְּעָמִים
הָרִאשׁוֹנִים, יֹאמֶר, כְּכֹר יִדְעָתִי מִמֶּךָ
כִּי "בִּטְרֵם אַתֶּם יְרֵאִים" וּבִאֲחֵרִית אַתֶּם

שיעור יומי לשבת קודש כ"ו טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – ט – פרשת וארא
מה ארע לטפות שִׁכְבָּר נִמְצָאוּ בְּאֵינֶר. לֹא הִגִּיעַ – לִפְרוֹשׁ זֶה נִשְׁאַר תְּלוּיוֹת בְּאֵינֶר. לֹא הוּצָק – לִפְרוֹשׁ זֶה אֶבְדוּ אֶת תְּכוּנוֹת
הַנּוֹזֵל שֶׁבָּהֶן (לְהוֹיֹת נְצוּקִים וְנִשְׁפָּכִים), הֵינּוּ שֶׁנֶּאֱבְדוּ וְהִתְבַּטְּלוּ לְגַמְרִי.

(לד) וַיֵּרָא פֶּרְעֹה פִּי־חֹדֶל הַמַּטֵּר וְהַבֶּרֶד וְהַקֵּלֶת וַיִּסַּף
לִחְטֹא וַיִּכְבֵּד לְבֹו הוּא וְעַבְדָּיו:

(לה) וַיַּחֲזֹק לֵב פֶּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה בִּידֵי־מֹשֶׁה:

קכ"א פסוקים, גיבעו"ל סימן. יעיא"ל סימן. חסלת פרשת וארא

הפטרה לפרשת וארא נדפסה בעמ' קנה

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' א

1 אם היו שנים מהם בסוף ימי זיבתה ונמצא היום השלישי מימי נדוּתָהּ
2 [ראה טבלה ג שורה ג], בכל אופן ביום ה"ח שלאחר שלשה ימים
3 אלו כבר חזרה בודאי לימי נדוּתָהּ. אבל ביום ה"ז עדיין היא בספק,
4 שהרי אפשר שהיו היומיים הראשונים סוף ימי זיבתה, וביום השלישי
5 התחילו ימי נדוּתָהּ [טבלה ג], ונמצא היום ה"ז יום האחרון של י"א
6 ימי זיבה.
7 עד כאן התבאר האופנים שבהם היא חוזרת לפתחה לאחר י"ז ימים
8 מתחילת ראייתה, ומכאן ואילך מבארת הברייתא את האופנים
9 שבהם היא חוזרת לפתחה קודם לכן, בסדר פוחת והולך.
10 אם אמרה 'אֲרֻכָּה יָמִים דֵּם טָמֵא רְאִיתִי', פְּתָחָהּ – [תחילת ימי
11 נדוּתָהּ] חזר לאחר 'שְׁשֶׁה עָשָׂר יָמִים נְקִיִּים מִסּוּף רְאִיתָהּ, כלומר
12 ביום ה"ז מִסּוּף רְאִיתָהּ שהוא היום העשרים ואחד מתחילת ראייתה.
13 שכן אם היו כל ימי ראייתה מימי נדוּתָהּ, הרי כל ימי נדוּת וימי זיבה
14 לאחר י"ד ימים נְקִיִּים, [שהם י"ח ימים יחד עם ארבעת ימי ראייתה,
15 ששבעה מהם ימי נדה וי"א ימי זיבה], ונמצא שהיום ה"ז הוא בודאי
16 מימי נדוּתָהּ [ראה טבלה ד שורה א]. ואם היו ימי ראייתה בתחילת
17 ימי זיבתה הלא כבר כל ימי זיבה לאחר שבעה ימים נְקִיִּים שהם
18 י"א ימים יחד עם ימי ראייתה [ראה טבלה ד שורה ב]. ואף אם היו
19 היומיים הראשונים לראייתה בסוף ימי זיבתה, והיומיים האחרונים
20 היו תחילת ימי נדוּתָהּ, כבר כל י"ח ימי הנדוּת והזיבה לאחר ששה
21 עשר יום מִסּוּף הִרְאִיָּה [ראה טבלה ד שורה ג]. ואין לחשוש שמא
22 שלשת הימים הראשונים היו סוף ימי זיבתה והיום האחרון היה
23 תחילת ימי נדוּתָהּ ואם כן תצטרך י"ז ימים מלבדו, שכן אם ראתה
24 ראיית זיבה שלשה ימים רצופים כבר נעשתה זבה גדולה, ומעתה
25 היא עומדת לעולם בימי זיבתה עד שיעברו עליה שבעה ימים נְקִיִּים,
26 ונמצא לפי זה שגם ראיית היום הרביעי היתה המשך ימי זיבה ומיד
27 לאחר שבעה ימים נְקִיִּים היא חוזרת לפתחה [ראה טבלה ד שורה ד].
28 ואם אמרה 'חֲמִשָּׁה יָמִים דֵּם טָמֵא רְאִיתִי', פְּתָחָהּ חזר לאחר
29 חֲמִשָּׁה עָשָׂר יָמִים נְקִיִּים, כלומר ביום ה"ט מִסּוּף רְאִיתָהּ. שכן בין
30 אם היו כל ימי ראייתה מימי נדוּתָהּ [ראה טבלה ד שורה א] ובין אם
31 היו כולם מימי זיבתה [ראה טבלה ד שורה ב], ואפילו אם היו היומיים

32 הראשונים סוף ימי זיבה ורק השלשה האחרונים תחילת ימי נדה שזה
33 הוא החשש הרחוק ביותר [ראה טבלה ד שורה ג], בכל אופן כל י"ח
34 ימי נדה וזיבה עד חמשה עשר יום מִסּוּף רְאִיתָהּ. ואין לחשוש חשש
35 רחוק מזה שהתחילו ימי נדוּתָהּ רק ביום הרביעי או החמישי לראייתה
36 והיו רק יומיים או יום אחד מהם מתחילת ימי הנדוּת [ותצטרך
37 להמתין עוד ששה עשר או אפילו שבעה עשר יום לפתחה], שכן
38 לאחר שהיו שלשה הימים הראשונים לראייתה ימי זיבה ונעשתה
39 זבה גדולה, שוב לא יהיו שני הימים שלאחריהם ימי נדה אלא המשך
40 ימי הזיבה, כאמור [ראה טבלה ד שורה ד].
41 וכן הוא לעולם, שהחשש הרחוק ביותר שצריכה לחשוש לו הוא
42 שהיו שני הימים הראשונים לראייתה בימי הזיבה, וימי הריאה
43 שאחריהם תחילת ימי הנדוּת, ועל כן אם אמרה 'שְׁשֶׁה יָמִים דֵּם
44 טָמֵא רְאִיתִי', פְּתָחָהּ חזר לאחר אֲרֻכָּה יָמִים מִסּוּף רְאִיתָהּ,
45 כי אף אם היו יומיים מהם בסוף ימי זיבה וארבעה מתחילת ימי נדוּת,
46 כל ימי הנדוּת והזיבה לסוף ארבעה עשר ימים אחריהם [ראה טבלה
47 ו]. ועל דרך זו, אם אמרה 'שְׁשֶׁה יָמִים דֵּם טָמֵא רְאִיתִי', פְּתָחָהּ
48 חזר לאחר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר יָמִים. שכן אם היו יומיים מהם ימי זיבה
49 וחמשה מתחילת ימי נדוּת, כל ימי הנדוּת והזיבה לסוף שלשה עשר
50 ימים אחריהם [ראה טבלה ז]. ואם אמרה 'שְׁמוֹנֶה יָמִים דֵּם טָמֵא
51 רְאִיתִי', פְּתָחָהּ חזר לאחר שְׁנַיִם עָשָׂר יָמִים. שאם היו יומיים מהם
52 ימי זיבה וששה מתחילת ימי נדוּת, הרי שלאחר שנים עשר יום
53 מתחילים שוב ימי נדוּתָהּ [ראה טבלה ח]. ואם אמרה 'תְּשַׁע יָמִים
54 דֵּם טָמֵא רְאִיתִי', פְּתָחָהּ חזר לאחר אֶחָד עָשָׂר יָמִים. שאם היו יומיים
55 ימי זיבה ושבעה ימי נדוּת, הרי שלאחר י"א ימים כל ימי זיבתה [ראה
56 טבלה ט]. ואם אמרה 'עָשָׂר יָמִים דֵּם טָמֵא רְאִיתִי', פְּתָחָהּ חזר
57 לאחר עָשָׂר יָמִים. שאם היו יומיים ימי זיבה ושמונה ימים מתחילת
58 ימי נדוּת [מהם שבעה ימי נדוּת ויום אחד של זיבה] הרי כל ימי
59 הזיבה לאחר עשרה ימים [ראה טבלה י]. ואם אמרה 'אֶחָד עָשָׂר יָמִים
60 רְאִיתִי', פְּתָחָהּ חזר לאחר תְּשַׁע יָמִים, שכן גם אם היו יומיים ימי
61 זיבה ותשעה ימים מתחילת ימי נדוּת [שהם שבעה ימי נדוּת ושני ימי
62 זיבה], הרי כל ימי הזיבה לאחר תשעה ימים [ראה טבלה יא].

שיעורי תהלים לשבת פרשת וארא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ' טבת מפרק צז עד סוף פרק קג	יום רביעי - כ"ג טבת מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שני - כ"א טבת מפרק קד עד סוף פרק קה	יום חמישי - כ"ד טבת מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שלישי - כ"ב טבת מפרק קו עד סוף פרק קז	יום שישי - כ"ה טבת פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
שבת קודש - כ"ו טבת פרק כ פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	

יום ראשון כ' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יט, והנה מדרת... עד עמ' 38, כולן:]

46 באופן שיכול להביאה בפועל תמיד (וכנ"ל להתפלל כל היום כולו).
47 ברם, עדיין טעון הדבר הסבר: כיצד יתכן שלגבי מדרגת ה"צדיקים"
48 אינה נחשבת עבודה זו ל"אמת", ואילו לגבי "בינונים" אכן נחשבת
49 אותה עבודה ל"אמת"? לכאורה: אם זו "אמת" – עליה להיות כך

50 בכל המדרגות – הדברים
51 יוסברו להלן ב"תניא",

52 שמדת ה"אמת" קיימת בכל

53 מדרגה, היא מבטאת את

54 מהותה העצמית של כל

55 מדרגה, וממילא ה"אמת"

56 היא בהתאם לאותה

57 מדרגה. כך הדבר בכל

58 המדרגות של העולמות

59 למעלה, מהעליונה ביותר

60 עד לתחתונה ביותר, ומאחר

61 שאין למדרגות התחתונות

62 יותר כל ערך, ובאילו אינן

63 קיימות, לגבי המדרגות

64 העליונות – כיצד, איפוא,

65 יכולות אותן מדרגות

66 תחתונות להיקרא "אמת"

67 בהשוואה למדרגות

68 העליונות? – אך ההסבר

69 הוא: כל מדרגה יש לה

70 נקודת האמת שלה, לפי

71 הערך שלה. כִּי הִנֵּה, מִדַּת

72 אֵמֶת הִיא מִדַּתוֹ שֶׁל

73 יַעֲקֹב, – כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב:¹

74 "תֵּתַן אֱמֶת לַיעֲקֹב, הִנֵּקְרָא:

75 "בְּרִית הַתִּיכּוֹן הַמְּבְרִיחַ מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה" – כלומר

76 ברוחניות: מִרוֹם הַמַּעֲלֹת וּמִדְּרָגֹת עַד סוֹף כָּל דְּרָגִין, – עד סוף

77 כל המדרגות, וּבְכָל מַעֲלָה וּמִדְּרָגָה מְבְרִיחַ תוֹךְ נִקְדָּח

78 הָאֱמֻצָּעִית, – של אותה מדרגה, שֶׁהִיא נִקְדָּח וּבְחִינַת מִדַּת אֵמֶת

79 שֶׁלָּהּ. – והוכחה שכל מדרגה יש לה, מדת האמת שלה: וּמִדַּת

80 אֵמֶת הִיא "נִחְלָה בְּלִי מִצְרִים", וְאִין לָהּ שְׁעוֹר לַמַּעֲלָה עַד רוֹם

81 הַמַּעֲלֹת, וְכָל מַעֲלֹת וּמִדְּרָגֹת שֶׁלְמִטָּה הֵם כֵּאֵין לְגַבִּי מַעֲלֹת

82 וּמִדְּרָגֹת שֶׁלְמִטָּה מִהֵן – ולמרות זאת, שהמדרגות שלמטה הן

83 כאין לגבי המדרגות שלמעלה – קיימת גם בהן מדת האמת, מאחר

84 שהיא חודרת דרך כל המדרגות – הרי שכל מדרגה ומדת האמת

85 שלה. רבנו הזקן מביא להלן מקור למה שנאמר כאן, שהמדרגה

86 התחתונה היא "כאין" לגבי המדרגה העליונה: [כִּידוּעַ לְיִדְעֵי חֵן,

87 – תורת הקבלה, שֶׁבְחִינַת רֹאשׁ וּמַחֲזִין שֶׁל מִדְּרָגֹת תַּחְתּוֹנוֹת הֵן

88 לְמִטָּה מְבְחִינַת עֲקֵבִים וְרַגְלֵי מִדְּרָגֹת עֲלִיוֹנוֹת מִהֵן, וְכִמְאֹמֶר

89 רַ"ל:² "רַגְלֵי תַחֲתוֹת כְּנֶגֶד כְּלִין"] – הרי, שמדת האמת, נמדדת

90 בכל מדרגה, בהתאם למצבה ומקומה בסולם הדרגות. מובן, אם

1 וְהִנֵּה, מִדַּת אֶהְבָּה זוֹ, הָאֱמוּנָה בְּבִינוּנִים, בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה עַל

2 יְדֵי הַתְּנַבְרוּת – הַזְמִינִית שֶׁל, הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית כּו', – על הנפש

3 הַבְּהִמִּית, הִנֵּה לְגַבִּי מִדְּרָגַת הַצִּדִּיקִים עוֹבְדֵי ה' בְּאֵמֶת לְאִמְתּוֹ

4 – אִין בְּחִינַת אֶהְבָּה זוֹ – ב"בינונים", נִקְרָאת בְּשֵׁם "עֲבוֹדַת אֵמֶת"

5 כָּלֵל, מֵאַחֵר שְׁחוּלְפָה

6 וְעוֹבֶרֶת אַחֵר הַתְּפִלָּה,

7 וּבְתִיכּוֹן: "שִׁפְת אֵמֶת 1

8 תִּבּוֹן לְעַד, וְעַד אֲרִיגָה 2

9 לְשׁוֹן שְׁקָר". – התואר 3

10 "אמת" חל רק על דבר שיש 4

11 בו קיום תמידי, ואילו 5

12 כשקיומו של הדבר הוא זמני 6

13 בלבד – אין זה מציאות 7

14 אמיתית. כך גם בעניינינו, 8

15 מאחר שה"בינוני" מרגיש 9

16 וחש באהבה זו בשעת 10

17 תפלתו בלבד, ואחרי 11

18 התפלה אין אהבה זו 12

19 בהתגלות בלבו – הרי 13

20 שעבודתו של ה"בינוני" 14

21 אינה במדת האמת 15

22 האמיתית של "צדיקים"; 16

23 וְאֶת־עַל־פִּיָּךְ, לְגַבִּי 17

24 מִדְּרָגַת הַבִּינוּנִים – נִקְרָאת 18

25 "עֲבוֹדַת תַּמָּח" בְּאֵמֶת 19

26 לְאִמְתּוֹ שֶׁלָּהֶם, – של 20

27 ה"בינונים", אִישׁ אִישׁ כִּפִּי 21

28 מִדְּרָגָתוֹ 22

29 הַבִּינוּנִים, – כִּפִּי שֶׁלְמִדּוֹ

30 שִׁקִּימוֹת דְּרוֹגֹת שׁוֹנוֹת ב"בינונים". וְהִרְיִי קוֹרָא בְּאֶהְבָּתָם

31 שֶׁבְּתַפְלָתָם גַּם כֵּן – "שִׁפְת אֵמֶת תִּבּוֹן לְעַד", – אהבתם של

32 ה"בינונים" היא אמיתית ותמידית למרות שהיא באה לידי ביטוי

33 בשעת התפלה בלבד, שכן, הוֹאִיל וּבְכַח נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְחוֹד

34 וְלְעוֹרֵר בְּחִינַת אֶהְבָּה זוֹ לְעוֹלָם, – מחדש, בְּהַתְּנַבְרוּתָהּ – של

35 הנפש האלקית, בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם, עַל יְדֵי הַכֶּנֶה

36 הָרְאוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ כִּפִּי עֲרָבָה וּמִדְּרָגָתָהּ. – שכן, נפש שהיא

37 במדרגה עליונה יותר, אינה זקוקה להכנה גדולה כל כך כדי לעורר

38 בה אהבה להשי"ת, ואילו מדרגה נמוכה יותר בנפש, זקוקה להכנה

39 רבה יותר. על כל פנים – לאחר הכנה מתאימה יכול הוא תמיד

40 לעורר בתוכו, בשעת תפלתו, אהבה להשי"ת. הרי, שהאהבה היא

41 תמידית גם אצלו, שכן היא נמצאת בו תמיד, אם בצורה מעשית

42 פעילה, או באופן פוטנציאלי, שתמיד יש לו היכולת להביא אהבה

43 זו לביטוי גלוי (וכאמור לעיל) – להתפלל כל היום כולו, "בינוני"

44 יכול, שתהיה לו לפחות בכוח, האהבה והמדרגה של תפלה, במשך

45 כל היום). ובלשונו הקדוש של כ"ק רבינו בהערה: "בפועל או בכח

1 כך, שעבודת ה"בינונים" היא עבודה אמיתית, בהתאם למדריגה
2 שלהם, אף שלגבי מדריגת ה"צדיקים" אין היא נקראת עבודת אמת.
3 בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות המלחמה של היצירה הטוב
4 והיצירה הרע ב"בינוני", ראוי להוסיף, מה שאמר כ"ק רבינו
5 (בהתוועדות אחרון של פסח בשנת תשכ"א): שתי דיעות בדברי
6 הנביא בקשר לימות המשיח "וגר זאב עם כבש": דיעה אחת
7 (הרמב"ם וכו') סוברת שהדברים הם רק משל על עמי העולם,
8 ולהבדיל בני ישראל. דיעה שניה (הראב"ד, הרמב"ן וכו') סוברת
9 שהדברים הם כפשוטם, שהשלוש ישרור בין החיות, כי הטבע

שלהן - ישתנה לגמרי. תורת החסידות סוברת כדיעה השניה, 10
והרבי הסביר את הדברים כך: כשם שישורר או השלום בין אלה 11
שהם עיקרה ותכליתה של הבריאה - האדם, ובמיוחד בין אלה 12
שנקראים "אדם אתם" - אתם קרויים אדם", בני ישראל הנקראים 13
"אדם". הרי עלידי השלום שישורר בבני ישראל בין הנפש 14
האלקית לבין הנפש הבהמית, מאחר שיקויים או "ואת רוח 15
הטומאה אעביר מן הארץ" - ישפיע הדבר גם על שאר חלקי 16
הבריאה, שגם בהם ישרור השלום. עד שגם החיות תחיינה בשלום 17
אחת עם השניה. 18

יום שני כ"א טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 38, פרק יד והנה... עד עמ' כ, כו' ע"ש:

ולעשות מה שציוה הקב"ה, שפכה - במעשה, דיבור ומחשבה, 53
שלא כמו בדברים המסורים ללב, הפחירה והיכלת והרשות 54
נתונה לכל אדם לעשות ולדבר ולחשוב גם מה שהוא נגד 55
תאות לבו והפקה ממש, כי גם בשעה שהלב חומד ומתאווה 56
איזו תאוה נשמית פתח 57
- לדבר מותר שיש לעשותו 58
לשם שמים, אלא שהוא 59
חומד בו כדי למלא את 60
תאותו, או באסור חס 61
ושלום - יכול להתנגד - 62
על התאוה, ולחסיט דעתו 63
ממנה לגמרי, - כיצד 64
ביכלתו לעשות זאת? - 65
באמר ללבו: - עלידי 66
שהוא מסביר ומוכיח 67
לעצמו: אינני רוצה להיות 68
רשע אפילו שעה אחת, - 69
כלומר, אינני רוצה למלא 70
אחרי תאוותי ולעשות את 71
האסור, ולהיקרא משום כך 72
"רשע". מדוע אין אני רוצה 73
בכך? - כי אינני רוצה 74

19 פרק יד. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהתואר "בינוני" חל על יהודי
20 הנזהר שלא להיכשל, במחשבה, דיבור ומעשה, בדבר של איסור; כל מחשבותיו,
21 דיבוריו ומעשיו הם בתורה ובמצוות בלבד. הרע שבנפשו הבהמית אמנם עדיין
22 די חזק להעלות בלבו תאוה לעניני העולם הזה, אך אין תאוה זו באה לידי ביטוי

ליקוטי אמרים

פרק יד והנה מדת הבינוני היא מדת כל אדם
ואחריה כל אדם ימשוך שכל

אדם יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה כי הבינוני
אינו מואס ברע שזהו דבר המסור ללב ולא כל העתים
שוות אלא סור מרע ועשה טוב דהיינו בפועל ממש
במעשה דבור ומחשבה שבהם הבחירה והיכולת
והרשות נתונה לכל אדם לעשות ולדבר ולחשוב גם
מה שהוא נגד תאות לבו והפכה ממש כי גם בשעה
שהלב חומד ומתאוה איזו תאוה גשמית בהיתר או
באיסור ח"ו יכול להתגבר ולהסיח דעתו ממנה לגמרי
באמרו ללבו אינני רוצה להיות רשע אפי' שעה אחת
כי אינני רוצה להיות מובדל ונפרד ח"ו מה' אחד בשום
אופן כדכתיב עונותיכם מבדילים וגו' רק אני רוצה
לדבקה בו נפשי רוחי ונשמתי בהתלבשן בשלשה
לבושיו ית' שהם מעשה דבור ומחשבה בה' ותורתו

23 באחד משלש הלבושים
24 האמורים. הנפש האלקית -
25 ב"עורת" הקב"ה - אינה נותנת
26 ל"רע" להתפשט בגוף. רבנו הזקן
27 ממשיך בפרק הבא:
28 והנה, מדת הבינוני היא
29 מדת כל אדם, - מותאמת
30 לכל אדם, ואחריה כל
31 אדם ימשך, - כל מי
32 שעדיין לא הגיע למדריגה
33 זו, עליו להשתדל, עלידי
34 עבודה ויגיעה, להגיע למדת
35 ה"בינוני" - שאל נא יחשוב
36 שזהו למעלה מכוחותיו,
37 שכל אדם יכול להיות
38 בינוני בכל עת ובכל
39 שעה. - יש ביכולתו תמיד
40 להגיע לדרגת ה"בינוני", כי

לחיות מקבל ונפרד חס ושלום מה' אחד בשום אופן, בדרבתיב:
"עונותיכם מבדילים וגו'", - בין יהודי לבין הקב"ה. הרי, שעלידי
עבירה, נעשה היהודי נפרד ומובדל מה'. ועלידי התעמקותו
בדברים אלה, ובואו להכרה, שאין הוא רוצה להיות "רשע", מפני
שאינו רוצה להיות נפרד חלילה מהקב"ה - יש בכוחו, גם כשהלב
מתאוה לתאוה, להיות "סור מרע" ולהימנע מעשיית עבירה בפועל.
ואילו, כדי שיהא זהיר ב"עשה טוב", לעשות את מה שצריך לעשות,
עליו להתבונן: רק אני רוצה לדרבקה בו - בהקב"ה, נפשי רוחי
ונשמתי, בהתלבשן בשלשה לבושי יתברך, - כלומר, כפי
שה"תניא" אומר מיד, במחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות,
שהן רצונו וחכמתו שהם דבר אחד עם הקב"ה בעצמו - ולכן הם
נקראים "שלשה לבושי יתברך", שהם: מעשה דבור ומחשבה,

41 הבינוני אינו מואס ברע, - עד כדי כך שירגיש שנאה ומשטמה
42 לתאוות גשמיות, שזהו - המאסה ב"רע", דבר המסור ללב, - כפי
43 שכבר למדנו, אין ה"בינוני" שולט עדיין ב"רע" שבלב, ממילא אין
44 הוא מואס ברע; ולא כל העתים שוות, - לפעמים, כשלבנו פתוח,
45 כמו בשעת התפלה, כשלבנו מתמלא אהבה גלויה להקב"ה - יכול
46 להתעורר בו רגש של שנאה ל"רע"; ולפעמים הלב "אטום" ואין
47 בכוחו של ה"בינוני" לעורר בלבו רגש של תיעוב ל"רע". מכאן מובן,
48 שאין במיאוס הרע משום מדרתו של ה"בינוני", שהיא מדרגתו
49 התמידית, אלא - ענינו של ה"בינוני" הוא: "סור מרע ועשה טוב",
50 דהיינו בפועל ממש, במעשה דבור ומחשבה, - ה"סור מרע ועשה
51 טוב" מתבטא ב"בינוני" בפועל ממש, בצורה פרקטית: שלא לחשוב,
52 שלא לדבר ושלא לעשות מה שאסור, ולעומת זאת לחשוב, לדבר

47 – וכך ביכלתו להגיע למדרגת "בינוני". מה שאין בן פדבך המסור
48 ללב, דהיינו שיהא הרע – תאוות ותענוגות גשמיים, מאוס ממש
49 בלב ושאנו בתכלית שנאה, – כפי שהדבר ב"צדיק גמור", או
50 אפלו שלא בתכלית שנאה – כפי שהדבר ב"צדיק שאינו גמור",

51 הנה זה אי אפשר שיהיה
52 באמת לאמתו אלא על

53 ידי גדל ותקף האהבה
54 לה, בבחינת "אהבה
55 בתענוגים", להתענג על ה'
56 מעין עולם הבא, – שכן,
57 בעולם-הבא, נהנין –
58 הנשמות – מזוי השכינה, דן
59 נהנות ומתענוגות מאלקות.
60 אהבה זו להקב"ה, המכילה
61 תענוג מאלקות – יוצרת
62 שנאה ל"רע", לתאוות
63 ולתענוגים גופניים, כפי
64 שהדבר הוסבר בפרקים
65 הקודמים. ועל זה – על
66 עבודה זו של "אהבה
67 בתענוגים", אמרו רז"ל:
68 "עולמך תראה בחיך"

69 כו"; – מי שהגיע לעבודה זו, "רואה" בחייו חלק מהעולם-הבא,
70 ואין כל אדם זוכה לזה, כי זהו – מדרגת אהבה כזו בעבודת ה',
71 היא מעין קבול שבר, – ו"שכר" אין אדם נוטל בעצמו, הוא מקבל
72 אותו מלמעלה. וכתבתי: "עבודת מתנה אתה אתה נתתם
73 וגו'", – אעשה את כהונתכם כמתנתי שבר לכם. במובן רוחני
74 מוכתרת מדרגת "אהבה בתענוגים" (בכל מי שנמצא באותה דרגה,
75 לא רק כהנים) בתואר "כהונה". ועל כך אומר הכתוב, שעבודת
76 ה"כהונה" היא מתנה מלמעלה, כמו שנתפאר במקום אחר. –
77 הרי, שמדרגת "צדיק", שהיא עבודה שבלב, במיאוסו של ה"רע",
78 הנובעת מ"אהבה בתענוגים" שהיא מתנה מלמעלה – אי אפשר
79 לומר שכל אחד שייך לעבודה זו. ואילו למדרגת ה"בינוני" יכול כל
80 אחד להגיע בעבודתו העצמית. בכך יתרוץ רבנו הזקן את הקושיא
81 על מאמר הגמרא (על דברי איוב להקב"ה): "ריבונו של עולם, בראת
82 צדיקים, בראת רשעים" – שאל על כך רבנו הזקן בפרק א': "הא
83 צדיק ורשע לא קאמר?" – כשקובעים למעלה צורתו והרכבו של
84 האדם העומד להיוולד, דנים אם יהיה חכם או טפש וכו' ואילו ביחס
85 לצדיק או רשע, לא נאמר שם דבר, שכן הדבר מסור לבחירתו של
86 האדם, כיצד, איפוא, אומר איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה ברא
87 צדיקים? אלא, בהתאם לאמור – הדבר מוסבר, שכן, לא כל אדם
88 זוכה למדרגת "צדיק" והיא מתנה מלמעלה, זו היתה טענתו של
89 איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה ברא נשמות שיהיה בידן לזכות
90 לאותה מדרגה נעלה של "צדיק". וכך אומר רבנו הזקן: וְלִבְנֵי אָמֵר
91 אִיּוֹב: "בְּרֵאת צַדִּיקִים כּו'"; – נשמות כאלו שיוכלו לזכות
92 למדרגה זו של "צדיק", אכן ברא הקב"ה מלכתחילה (את הקושיא

1 ב'ה' ותורתו ומצותיו, – ומהיכן נובע רצוני זה, לרצות באמת
2 להיות דבור ומאוחד עם הקב"ה? – הרי זה: מאהבה מסתתרת
3 שבלבי לה, – ולמרות שאין אני חש באותה אהבה, היא בודאי
4 טמונה ומוסתרת בלבי, כמו בלב כללות ישראל שנקראו:

5 "אוהבי שמיך", – שכן, לכל
6 יהודי אהבה מסותרת בלבו

7 להקב"ה, גם כשאין הוא חש
8 בה בצורה גלויה. ואפלו כל
9 שבקלים יכול למסור נפשו
10 על קדשת השם, – באם
11 יכריחו אותו לכפור
12 בהקב"ה. דבר זה נובע, כפי
13 שיוסבר בפרקים הבאים,
14 מאהבתו המסתרת
15 להקב"ה, המתעוררת
16 ומתגלה באותו רגע שהוא
17 מרגיש שרוצים חלילה לנתק
18 אותו מהקב"ה, הרידו מוסר
19 נפשו כדי שלא להיעשות
20 נפרד חלילה מהקב"ה. הרי,
21 שגם "קל שבקלים" ישנה בו
22 אותה אהבה מסותרת אל

23 הקב"ה, ולא נופל אנכי ממנו פדאי, – מאותו "קל שבקלים".
24 אלא ששאלת השאלה: אם אכן קיימת בו אהבה להקב"ה, מדוע
25 הוא "קל שבקלים"? – אלא שנכנס בו רוח שטות, – כמו
26 שאומרים חכמינו ז"ל: "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו
27 רוח שטות", ונרמזה לו שבעברה זו עורנו פיהדותו – שאין עבירה
28 זו מוזיקה ופוגמת ב"הדותו", ואין נשמתו מכללת מאלהי ישראל,
29 – ואילו האמת היא, כפי שיסביר בפרק כ"ד, שבשעה שיהודי נכשל
30 בעבירה, הוא נפרד חלילה, בשעת מעשה, מהקב"ה; ואם גם ה"קל
31 שבקלים" היה חש ומרגיש שאכן באותה עבירה הוא נפרד מהקב"ה
32 – לא היה חוטא בשום פנים. אלא שאותה "רוח שטות" מדיחה אותו
33 לחשוב, שאין הוא נפרד מהקב"ה גם בשעה שהוא חוטא. מדוע אין
34 הוא מקיים מצוות, למרות שאהבתו להקב"ה מכתיבה לו שעליו
35 לקיימן? – הרי זה מפני: וגם שובת אהבתו לה' המסתתרת בלב, –
36 – ולכן אין הוא מקיים מצוות. אילו היתה אהבתו לה' בהכרתו
37 המלאה, היה עושה ככל אשר ביכלתו, כדי להתאחד, באמצעותו,
38 עם הקב"ה. כל האמור הוא ביחס ל"קל שבקלים", ואילו אותו יהודי
39 ממשיך בחשבון נפשו: אבל אני אינני רוצה להיות שוטה כמוהו
40 לכפר האמת. – וה"אמת" היא הרי, שעליי עבירה אכן נעשה
41 האדם נפרד מהקב"ה, וה"אמת" היא הרי שקיימת ביהודי "אהבה
42 מסותרת" להקב"ה, המכתיבה לו לקיים מצוות – ומשום כך, אין אני
43 רוצה, לכפור את ה"אמת". "חשבון הנפש" האמור מתייחס לזהירות
44 ממשית, שלא להיכשל במחשבה, דיבור ומעשה. באמצעות
45 "חשבון" זה מסוגל כל יהודי להתגבר על יצרו הרע, גם ב"סור מרע",
46 שלא להיכשל בעבירות, וגם ב"ועשה טוב" – להשתדל לקיים מצוות

1 בקשר ל"בראת רשעים" –
2 יתרן רבנו הזקן להלן בפרק
3 כ"ז. וְכִדְאִיתָא בְּתַקְוִינִים,¹
4 – ב"תיקוני זוהר", ש"ש
5 בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּמָה
6 מִינֵי מִדְּרָגוֹת וּבְחִינּוֹת:
7 חֲסִידִים, גְּבוּרִים

ליקוטי אמרים

בתיקונים שיש בנשמות ישראל כמה מיני מדרגות
ובחי'. חסידים גבורים המתגברים על יצרם מארי
תורה נביאים כו' צדיקים כו' ע"ש:

8 חֲמִתְנַבְרִים עַל יִצְרָם,
9 מֵאֲרֵי תוֹרָה, – "בעלי
10 תורה", נְבִיאִים כו',
11 צְדִיקִים כו', עֲזֵן שָׁם: –
12 הרי שמבחינת הנשמות
13 עצמן ישנן כאלו שהן
14 במדרגת "צדיקים".⁷

יום שלישי כ"ב טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כ, ובוה יובן... עד עמ' 40, צדיק:

15 וְכִזָּה יוֹבֵן כְּפֹל לְשׁוֹן הַשְּׁבוּעָה: – בכך יוסבר כפל לשון השבועה,
16 שהוזכר בפרק א. במאמר הגמרא, משביעין את האדם: "תְּהִי צְדִיק,
17 וְאֵל תְּהִי רָשָׁע"; דְּלִכְאוּרָה תְּמוּהָ, כִּי מֵאַחֵר שְׁמִשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ
18 "תְּהִי צְדִיק", – ודאי הדבר שלא יהיה רשע, ואם כך לָמָּה צְדִיקִים
19 לְהַשְׁבִּיעוּ עוֹד שְׁלֹא יִהְיֶה
20 רָשָׁע? אֵלָּא מִשּׁוֹם שְׂאִין
21 כָּל אָדָם זֹכֶה לְהִיטֵב
22 צְדִיק, וְאִין לְאָדָם מִשְׁפָּט
23 הַבְּחִירָה בְּזֶה כָּל בְּרָה,
24 לְהַתְעַנֵּג עַל ה' בְּאַמְתָּה,
25 וְשִׁיחֶיהָ הִרַע מֵאוֹם מִמֶּשׁ
26 בְּאַמְתָּה, – הרי, שלא לכל
27 אחד ישנה הבחירה המלאה
28 והאפשרות להיות "צדיק" –
29 וְלִכְּנֹן מִשְׁבִּיעִים שְׁנִית "אל
30 תְּהִי רָשָׁע" עַל כָּל פְּנִים,
31 עַל כָּל פְּנִים שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָשָׁע.
32 כלומר, גם כשלא תזכה
33 למדרגת "צדיק", לפחות,
34 אבל, אל תהיה "רשע", כי
35 אם – "בינוני". שְׁבִיחָה – שלא
36 יהיה "רשע", מִשְׁפָּט
37 הַבְּחִירָה וְהַרְשָׁוָה נִתְּנָה
38 לְכָל אָדָם לְמַשֵּׁל בְּרוּחַ תְּאוֹתָיו שְׁכָלָו וְלִבְבָּשׁ יִצְרוֹ, שְׁלֹא יִהְיֶה
39 רָשָׁע אֲפִלּוּ שֶׁעָה אַחַת כָּל יְמֵיו, בֵּין בְּבַחֲנִית "סוּר מִרָע" – שלא
40 לעבור על מצוות-לא-תעשה, בֵּין בְּבַחֲנִית "עֲשֵׂה טוֹב", – לקיים
41 מצוות-עשה, וְ"אִין טוֹב אֵלָּא תוֹרָה", – כמאמר חכמינו ז"ל:⁸ "אין
42 טוב אלא תורה", וכשהוא אומר כאן שעל האדם להיות זוהר
43 ב"ועשה טוב" – זה כולל גם תורה, דְּהִינּוּ תִלְמוּד תוֹרָה שְׁכָנְגָד
44 בְּלִין. – שיהיה זוהר אף מלעבור על מצוות-עשה כזו, שקשה להישמר
45 מכך, כעוון ביטול תורה. שכן, בהיותו בעל בחירה מלאה, אפשר לו
46 להישמר גם מביטול תורה. לשם כך משביעים אותו שנית, שלא

יהיה "רשע". שכן, גם באם אין לו הזכות והאפשרות להגיע
למדרגת "צדיק" יש לו, אבל, לפחות האפשרות שלא להיות "רשע".
ודבר זה תלוי בו עצמו ובבחירתו. ברם, למרות שיתכן הדבר, שאף
פעם לא יוכל אותו יהודי להגיע למדרגת "צדיק" – אומר רבנו הזקן
להלן, שגם יהודי כזה צריך
להתאמץ ולעסוק באותן
עבודות המותאמות
למדרגת "צדיק" – כמה
להשתדל להתרגל למאוס
בתאוות ובתענוגים גשמיים,
ולעומת זאת – להשתדל
לעורר בלבו אהבה של
תענוג להקב"ה, עלי-ידי
התבוננות עמוקה בגדולת
השִׁיט' – וכך להשתדל
לקיים (ובמדה מסוימת אולי
יצליח גם להביא את הדבר
למעשה בפועל) את
השבועה שמשביעים אותו
"תְּהִי צְדִיק". וכך אומר רבנו
הזקן: אֵלָּא, אִתְּעַלְפִּי בִּי –
למרות, שכפי האמור, לא
כל אדם יכול להיות "מואס"

ברע" ובעל "אהבה בתענוגים" – שהיא מדרגתו של ה"צדיק" ואילו
כאן הרי מדובר ב"בינוני", צְדִיק לְקַבֵּעַ לוֹ עֲתִים גַּם בְּנִשְׁמוֹת
עֲצוֹת בְּנִפְשׁוֹ לְהִיטֵב מוֹאֵס בְּרָע, – לעורר רגש של מיאוס ותיעוב
לתאוות ולתענוגים גשמיים, בְּגוֹן בְּעֲצַת חֲכָמֵינוּ וְלִי: – כיצד
למאוס בתאוות נשים, על-ידי שישביר לעצמו: "אִשָּׁה חֲמַת מְלָאָה
צוּאָה כו'", וְכִהְיָ גוֹנָא – וכדומה. ולמאוס בתאוות האכילה,
על-ידי התבוננות: וְכִן כָּל מִינֵי מִטְעָמִים וּמִטְעָנִים נִעְשִׂים בְּךָ:
חֲמַת מְלָאָה כו'; וְכִן כָּל תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם תוֹה, הַחֲכֵם רוֹאֶה הַנּוֹלֵךְ
מִהֵן, שְׁסוּפֵן לְרַקֵּב וְלִהְיוֹת רָמָה וְאַשְׁפָּה. – על-ידי התבוננותו

6. תקוני זוהר בהקדמה א, ב. 7. כך נראים לכאורה פירושה של דברים. כ"ק אדמו"ר שליט"א, אבל, העיר על כך. "צריך עיון". יכול להיות, שנדרש עיון יסודי אם אכן כך כיוון רבנו הזקן להסביר את ה"תיקוני זוהר" – שכל הסוגים המנויים כאן נבראו ממש מלכתחילה להיות כמו שהם – מאחר שביניהם הוא מונה, למשל, הסוג של "גבורים, המתגברים על יצרם", שבכך אין הם דומים לצדיקים, והם גוברים על היצר-הרע על-ידי עבודה, כלומר, אפשר ללמוד: ש"גבורים" הם נשמות שבשורשם יש להם שייכות למדת ה"גבורה", כשם שיש לחסידים שייכות ל"חסד", ול"מארי תורה" – ל"תפארת" – ולכן עבודתם היא באותו קו. 8. אבות ו, ג. ברכות ה, א. 9. שבת קנב, א.

תחתון" - מתבצע אז "שמחו צדיקים - לשון רבים - בה", וְתִתְקַיֵּם
בּוֹ בְּאֵמַת הַשְּׂבוּעָה שְׁמִשְׁבִּיעִים: "תְּהִי צִדִּיק": - לא זו בלבד,
שיקיים את השבועה על-ידי השתדלות להיות "צדיק", אלא שהוא
יביא אכן את הדבר לידי פועל ממש, ולהגיע באמת למדרגת
צדיק, וזאת תודות

ל"עיבור" של נשמת "צדיק".
בהקשר למה שהובא בפרק
זה, שישנן נשמות הנקראות
"גבורים" המתגברות על
היצירה הרע, ושכל אחד יש
בכוחו "לכבוש" את יצרו
הרע - כדאי להוסיף
אימרתו היסודית של הבעל-
שם-טוב, שהרבי, מוהריי"צ
נשמתו עדן מליובאוויטש,
הביא באחת משיחותיו: על
המשנה: "איהו גבור
הכובש את יצרו" - אמר
הבעל-שם-טוב: "השובר"
את יצרו - לא נאמר, כי,
בשירתו של היצר-הרע

אין משום גבורה. הגבורה היא "לכבוש" את היצר-הרע, כלומר,
להשתמש בכוחותיו ובמעלותיו של היצר-הרע, בענינים של
קדושה. והרי נאמר: "ורב תבואות בכח שור" - הנפש הבהמית
הנקראת "שור" יש בה תוקף וחזק - ויש להשתמש בכוח וחזק
זה בקדושה. וזהו "איהו גבור הכובש את יצרו" - גבור הוא מי
ש"כובש" את כוחותיו של היצר-הרע ומשתמש בהם לקדושה.
ביחס למה שלמדנו בפרק זה, אודות המיאוס בתענוגים גשמיים
על-ידי החשבון שהאדם עושה, שמתענוגים אלה מתהווים לבסוף
תולעים וצואה, ואילו ענינים רוחניים עומדים לנצח - נזכיר בזה
אימרתו של הרבי מוהריי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, שמסר בשם
אביו, הרבי מוהרש"ב נשמתו עדן: בדברו פעם על חוסר כל יחס
והשוואה של דברים גשמיים לגבי ענינים רוחניים, אמר הרבי
מוהרש"ב: - אדם שיהיו לו במשך שבעים שנה, בני חיי ומוזני ריחיו
עם ארמונות והיכלות, אין לדבר כל ערך לגבי הזכות שיש לו
בנשיקה אחת בספר תורה.

1 בדברים אלה, יתרגל לשנוא תאוות ותענוגים גשמיים, וְהִתְקַדֵּךְ, -
2 עליו להשתדל להתרגל, לְהִתְעַנֵּג וְלִשְׂמֹחַ בָּהּ, עַל יְדֵי הַתְּבוֹנָנוֹת
3 בְּגִדְלַת אֵינִסוֹף בְּרוּךְ-הוּא כְּפִי וְכָלְתּוּ. - להשיג גדלותו של
4 הקב"ה היצרת בו תענוג באלקות, אִף שְׂיוּדָע בְּנַפְשׁוֹ שְׁלֵא יִגִּיעַ

5 לְמִדְרָגָה זוּ בְּאֵמַת לְאֵמָתוֹ
6 - לשנוא את ה"רע"
7 ולהתענג באלקות, כִּי אִם
8 בְּדִמְיוֹנוֹת - שידמה לו
9 שהוא אכן באמת שונא את
10 ה"רע" ומתענג מאלקות -
11 ומ"דמיונות" יש הרי מאד
12 להיזהר ולהישמר בעבודת
13 ה'. אִף-עַל-פִּי-כֵן הוּא
14 יַעֲשֶׂה אֶת שְׁלוֹ, לְקַיֵּם אֶת
15 הַשְּׂבוּעָה שְׁמִשְׁבִּיעִים "תְּהִי
16 צִדִּיק", וְה' יַעֲשֶׂה הַטּוֹב
17 בְּעֵינָיו. - אם לתת לו
18 במתנה את מדרגת
19 ה"צדיק", או לא. וְעוֹד, -
20 דבר נוסף שהוא יכול להגיע
21 אליו על-ידי שיתרגל

22 בעבודותיו של "צדיק", למאוס ב"רע" ולהתענג באלקות: שְׁהִתְרַגֵּל
23 עַל כָּל דָּבָר - שְׁלִטּוֹן, וְנַעֲשֶׂה טֹבָע שָׁנִי, וְכִשְׂרִיגִיל לְמֵאֵם אֶת
24 הָרַע - יְהִי נִמְאָם קֶצֶת בְּאֵמַת, - שבמשך הזמן אכן יתחיל
25 לשנוא את ה"רע". וְכִשְׂרִיגִיל - את עצמו, לְשִׂמְחָה נַפְשׁוֹ בָּהּ עַל
26 יְדֵי הַתְּבוֹנָנוֹת בְּגִדְלַת ה' - הִרִי בְּאֵתְרִיּוֹתָא דְלִתְתָּא אֲתַעְרִיּוֹתָא
27 דְלַעֲיִלָא, - על-ידי התעוררות האדם למטה, נוצרת התעוררות
28 מלמעלה, וְכָלִי הָאֵי וְאֹלִי - אחרי כל זאת, יַעֲרָה עָלָיו רוּחַ
29 מְמֹרוֹם, וְיִזְכֶּה לְבְּחִינַת רוּחַ מְשֻׁרָשׁ אִיזָה צִדִּיק שֶׁתַּעֲבֹר בּוֹ, -
30 באופן של "עיבור"¹⁰. כפי שמובא ב"קבלה", שכשם שישנו הענין של
31 "גלגול", שנשמה מגולגלת בגוף או בדבר אחר, כך ישנו הענין של
32 "עיבור", שנשמתו של "צדיק" "מתעברת" בנשמתו של "בינוני", וזאת
33 כדי שה"בינוני" יוכל לעבוד את השי"ת לפי מדרגתו של "צדיק".
34 וזהו - לַעֲבֹד ה' בְּשִׂמְחָה אֱמִתִּית, בְּרִבְיָתִיכָא¹¹: "שְׂמֹחוּ צִדִּיקִים
35 בָּהּ", - בכך גם מודגש שבשעה שנפגשות יחד נשמתו של "צדיק"
36 המוכתר כ"צדיק עליון" עם נשמתו של "בינוני", המוכתר כ"צדיק

יום רביעי כ"ג טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 40, פרק טו ובוה... עד עמ' כא, מרגילותו.

80 של הנפש הבהמית, ואינה נותנת ל"רע" להתפשט, ולתאווה להתממש,
81 במחשבה, דיבור או במעשה.
82 וְכָל - במה שלמדנו על
83 ההבדל שבין "צדיק
84 ל"בינוני", יִיבֶן מָה
85 שְׂבִתּוֹכִי: "שְׂבִתּוֹכִי
86 וְרִאִיתָם בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע,

73 פֶּרֶק טו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את ההבדל שבין "צדיק"
74 ל"בינוני". ל"צדיק" אין כבר יצר-הרע, אין "רע" בנפשו, ולכן, אי אפשר
75 שתהיה לו תאוה ל"רע". ואילו
76 ל"בינוני" יש עדיין "רע" בנפשו.
77 ולכן, יתכן שתעלה בלבו נטיה
78 לדברי תאוה. אלא שהנפש
79 האלקית ב"בינוני" לוחמת ב"רע" ¹⁵

ליקוטי אמרים

פרק טו ובוה יובן מ"ש ושבתם וראיתם בין
צדיק לרשע בין עובד אלהים

1 **בין עבד אלהים לאשר לא עבדו**, - הגמרא? שואלת על פסוק
2 זה: היינו "צדיק" היינו "עובד אלקים", היינו "רשע" היינו "לא עבדו",
3 כלומר, הרי צדיק ועובד אלקים הם דבר אחד, וכן רשע ואשר לא
4 עבדו הם דבר אחד, ומהי כפילות הלשון, כאילו ישנם כאן שני

5 הבדלים, בין "צדיק"
6 ל"רשע" ובין "עובד אלקים"

7 ל"אשר לא עבדו"? והגמרא
8 מתרצת: "עובד אלקים"
9 ו"אשר לא עבדו" תרומה
10 צדיק גמורי ניהו (שניהם)
11 הם צדיקים גמורים ואינו
12 דומה שונה פרקו מאה
13 פעמים לשונה פרקו מאה
14 פעמים ואחד. כלומר: "לא
15 עבדו" אין הכוונה ל"רשע",
16 אלא ל"צדיק", והפסוק קורא
17 לו "אשר לא עבדו" מפני
18 שהוא חוזר על לימודו מאה
19 פעמים בלבד, ואילו "עובד
20 אלקים" הוא "צדיק" החוזר
21 על לימודו מאה פעמים
22 ואחת. בכך מתרצת,
23 לכאורה, הגמרא רק את
24 הקושיא "היינו רשע היינו
25 לא עבדו". ואילו הקושיא
26 "היינו צדיק היינו עובד

27 אלקים" לא תורצה כלל, שהרי שניהם "צדיקים", ועוד נוסף שלישי
28 ("לא עבדו") שגם הוא "צדיק" לפי פירוש הגמרא. ברם, לפי מה
29 שלמדנו על ההבדל בין "צדיק" ל"בינוני" - יובן גם ההבדל שבין
30 "צדיק" ל"עובד אלקים", וכדלהלן: **שְׁהַהֲפָרֵשׁ בֵּין "עוֹבֵד אֱלֹהִים"**
31 **ל"צָדִיק" הוּא, שְׁ"עוֹבֵד" הוּא לְשׁוֹן הָוָה**, - הוא עובד עבשיו את
32 הקב"ה, **שְׁהוּא בְּאִמְצַע הַעֲבוּדָה, שְׁהוּא הַמְלַחֵמָה עִם הַיֵּצֶר**
33 **הָרַע, לְהַתְגַּבֵּר עָלָיו וּלְגַרְשׁוֹ מִתְּ"עִיר קְמָנָה"**, - מהגוף, הנקרא
34 "עיר קטנה", שעל השליטה עליה, נאבקים היצר-הטוב והיצר-הרע,
35 **שְׁלֹא יִתְלַבֵּשׁ בְּאִבְרֵי חֲנוּף**, - שיצר-הרע לא יתלבש באברי הגוף,
36 כלומר, שלא יעשה, שלא ידבר ושלא יחשוב משהו רע. "עבודה"
37 זו מבוססת על המאבק של הנפש האלקית והיצר-טוב ביצר-הרע,
38 **שְׁהוּא בְּאִמְתַּע עֲבוּדָה וְעָמַל גְּדוֹל לְהַלָּחֵם בּוֹ תָּמִיד, וְהִינוּ**
39 **תְּבִינוּנִי**, - על ה"בינוני" ללחום תמיד ביצר-הרע, שכן, בו עלול
40 היצר-הרע לעורר תאוה לתענוגי העולם-הזה, ועל ה"בינוני" ללחום
41 ביצר-הרע ולהשתלט על התאוה, שלא תמומש, לא במעשה, לא
42 בדיבור ולא במחשבה. משום כך נקרא ה"בינוני" - "עובד אלקים"
43 - הוא עוסק עתה בתהליך של עבודת ה'. הוא עומד כל העת
44 בעיצומו של המאבק ביצר-הרע. **אֲכַל הַצָּדִיק נִקְרָא "עָבֵד ה'"** -
45 "עבד" ולא "עובד", **בְּשֵׁם הַתָּאֵר**, - המציין את האדם עצמו.
46 "עובד" הוא שם הפעולה המציין את האדם בעבודתו - הוא נמצא
47 כעת באמצע עבודתו, ואילו "עבד" הוא: **כְּמוֹ שֶׁחָכַם אוֹ מֶלֶךְ,**

ליקוטי אמרים

לאשר לא עבדו שההפריש בין עובד אלהים לצדיק
הוא שעובד הוא לשון הוה שהוא באמצע העבודה
שהיא המלחמה עם היצירה להתגבר עליו ולגרשו
מהעיר קטנה שלא יתלבש באברי הגוף שהוא באמת
עבודה ועמל גדול להלחם בו תמיד והיינו הבינוני.
אבל הצדיק נקרא עבד ה' בשם התואר כמו שם חכם
או מלך שכבר נעשה חכם או מלך כך זה כבר עבד
וגמר לגמרי עבודת המלחמה עם הרע עד כי ויגרשו
וילך לו ולבו חלל בקרבו. ובבינוני יש ג"כ שתי מדרגות
עובד אלהים ואשר לא עבדו ואעפ"כ אינו רשע כי לא
עבר מימיו שום עבירה קלה וגם קיים כל המצוות
שאפשר לו לקיימן ותלמוד תורה כנגד כולם ולא פסיק
פומיה מגירסא אלא שאינו עושה שום מלחמה עם היצר
לנצחו ע"י אור ה' המאיר על נפש האלהית שבמנוח
השליט על הלב כנ"ל מפני שאין יצרו עומד לנגדו כלל
לבטלו מתורתו ועבודתו ואין צריך ללחום עמו כלל
כגון שהוא מתמיד בלמודו במבוע מתולדתו על ידי
תגבורת המרה שחורה וכן אין לו מלחמה מתאווה
נשים מפני שהוא מצונן במבועו וכן בשאר תענוגי עוה"ז

שְׁכַבְרָה נְעִשָׂה חָכָם אוֹ מֶלֶךְ, כֵּךְ זֶה - ה"צדיק" שנקרא "עבד ה'",
כֵּךְ עָבֵד וְגַמְרֵי עֲבוּדַת הַמְלַחֵמָה עִם הָרַע, עַד כִּי
וַיִּגְרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ, וְלִבּוֹ חָלָל בְּקִרְבּוֹ. - מקומו של היצר-הרע
בלבו - ריק, אחרי שפינה את ה"רע" משם, ולכן הוא נקרא בשם
התואר "עבד ה'", שכן, הוא
סיים כבר את המלחמה
ב"רע". הרי, ש"עובד
אלקים" אינו אותה מדרגה
כמו "צדיק": "עובד אלקים"
הכוונה למדרגת ה"בינוני"
(כך מוסברת הכפילות
בפסוק "ושבתם... בין צדיק
לרשע, בין עובד אלקים...").
להלן, יוסבר ההבדל בין
"עובד אלקים" ל"לא עבדו",
שגם על "לא עבדו" אומרת
הגמרא שאין הוא רשע:
וּבְבִינוּנִי יֵשׁ גַּם בֵּין שְׁתֵּי
מִדְּרָגוֹת: "עוֹבֵד אֱלֹהִים",
וְ"אֲשֶׁר לֹא עָבֵדוּ" - אין
הוא עמל ויגע בעבודת ה'.
וְאִם-עַל-פִּי-כֵן - זה "אשר
לא עבדו", אִינוּ רָשָׁע, -
למרות שנעדר ממנו
המאבק עם היצר-הרע, כִּי
לֹא עָבֵר מִיָּמָיו שׁוֹם עָבָרָה
קִלְכָּה, - וודאי הדבר שלא עבר מימיו שום עבירה חמורה. - וזהו
ביחס למצוות-לא-תעשה; וְגַם קִיָּם כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁאֵפְשָׁר לוֹ
לְקַיְּמָן, - מצוות-עשה, וְתִלְמוּד תּוֹרָה בְּנֶגֶד כָּלֶם, - אף שעון
ביטול תורה הוא אחד העוונות שקשה מאד להינצל ממנו, וְלֹא
פָּסִיק פּוּמִיָּה מִגִּירָסָא. - לא פסק פיו מללמוד תורה. אך, מדוע,
אם כך, הוא נקרא "לא עבדו"? אֲלֵא שְׁאִינוּ עוֹשִׂים שׁוֹם מְלַחֵמָה
עִם הַיֵּצֶר לְנִצְחוֹ, עַל יְדֵי אוֹר ה' הַמְאִיר עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית
שֶׁבְּמִנְחָה הַשְּׁלִיט עַל הַלֵּב בְּנֹכַח לְעֵיל, - שזו דרכו של ה"בינוני",
ללחום ביצר-הרע שלו ולנצחו באור האלקי המאיר על נפשו
האלקית הנמצאת במנוח "השליט על הלב". ואילו הוא, אינו זקוק
למלחמה עם היצר-הרע כדי להיות "בינוני". וכל כך למה? מִפְּנֵי
שְׁאִין יֵצֵרוּ עוֹמֵד לְנֶגְדוֹ כָּלֶל לְבַטְלוֹ מִתּוֹרָתוֹ וְעֲבוּדָתוֹ, וְאִין
צָרִיךְ לְלָחֵם עִמּוֹ - עם היצר-הרע, כָּלֶל, כְּגוֹן שְׁהוּא מְתָמִיד
בְּלִמּוּדוֹ בְּמַבְעֵי מִתּוֹלְדָתוֹ עַל יְדֵי תִּגְבּוּרַת ה"מֶרָה שְׁחֹרָה", -
כידוע, כש"המרה הלבנה" שולטת באדם, אין הוא נוטה מטבעו
להיות "מתמיד", ואילו אם ה"מרה השחורה", שולטת באדם - יש
בו הנטיה הטבעית להתמדה. וממילא אין הוא צריך להזדקק
למלחמה ביצר-הרע, כדי ללמוד בזמן האפשרי לו. וְכֵן אִין לוֹ
מְלַחֵמָה מִתְאֵוּת נָשִׁים מִפְּנֵי שְׁהוּא מַצְנֵן בְּמַבְעֵי, - וממילא
אין הוא זקוק להילחם בהרהורי עבירה, הנובעים מאותה תאוה, וְכֵן
בְּשֹׂאֵר תְּעֻנוּגֵי עוֹלָם הָזֶה - אין הוא צריך לעמול כדי להשתלט

בגדולת ה'. מספיקה בשבילי, יחד עם תכונותיו הטבעיות
המאמיות, אהבתו המסותרת, שבטבע כל אחד מישראל. ברם, אין
כל זה בא לו מתוך עבודה עצמית. ולכן אינו נקרא "עובד" כלל,
- אינו נקרא "עובד אלקים", כי אהבה זו המסתרת - עלייה
הוא מקיים תורה ומצוות,
אינה פעלתו ועבודתו
כלל, - אינה נובעת
מעבודתו העצמית, אלא
היא - האהבה המסותרת,
ירשתנו מאבותינו לכלל
ישראל, וכמו שיתבאר
לקמן. - כיצד אהבה זו
היא ירושה לנו מאבותינו.
על-כל-פנים, מאחר שלא
הוא - מתוך עבודתו - יצר
אהבה זו, וקיומו את התורה
והמצוות, אינו קשור אצלו
ב"עבודה" - הוא נקרא "לא
עבדו". הרי, שב"בינוני" עצמו, ישנן שתי מדרגות: "עובד אלקים"
ו"לא עבדו". כל האמור הוא ביחס למי שבטבעו הוא מתמיד
בלימודו ואינו זקוק להילחם עם יצרו הרע. וכן אף מי שאינו
מתמיד בלמודו בטבעו, רק שהרגיל עצמו ללמוד בהתמדה
גדולה, ונעשה ההרגל לו טבע שני - כפי שזכר בפרק הקודם,
שהרגל נעשה טבע שני - ואחרי שהרגיל עצמו בכך, הרי זה דבר
טבעי אצלו לשבת וללמוד בהתמדה, וי לו - כעת, באהבה
מסתרת זו, אלא אם כן רוצה ללמוד יותר מרגילותו. - שאז,
עליו לעורר אהבה מוחשית בלבו, כדי להתחזק, לפרוץ את גדי
הטבע, וללמוד יותר מכפי רגילותו. ברם, כדי ללמוד רק כפי
רגילותו, אין הוא זקוק לשום "עבודה".

עליהם, כי הוא מחסר הרגש הנאה בטבעו. ולכן אין צריך
להתבונן כל כך בגדולת ה', - כדי להוליד מביתו רוח דעת
ויראת ה' במחשבו - ועל ידי כך, להשמר שלא לעבד על מצות
לא תעשה, - כך, שמחמת פחדו מהקב"ה ישמר מלעשות דבר
שנאסר על-ידי הקב"ה.
ואילו הוא אינו צריך
להודק לכך. כן אין הוא
זקוק להתבונן בגדולת ה'
כדי לעורר ואהבת ה'
כלל, - וכתוצאה מאהבה
זו, לדבקה בו בקיום
המצוות, ותלמוד תורה
בגדולתו, - ועל-ידי לימוד
תורה שהוא כנגד כולו, אין
הוא צריך להתייגע במחשבו
כדי לעורר בלבו אהבה
גלויה אל הקב"ה. אלא יי
לו - כדי להיות שלם
בתורה ומצוות, באהבה מסתרת אשר בלב כללות ישראל,
שנקראו "אורח" שמו. - שכן, לכל יהודי אהבה מסותרת בלבו
להקב"ה, ואהבה מסותרת זו מספיקה לו כדי ללמוד תורה ולקיים
מצוות. מי שצריך להילחם ביצר-הרע כדי לשמור תורה ומצוות,
עליו להתבונן בגדולת השי"ת, כדי לעורר בתוכו רגש הפחד
מהקב"ה, להימנע מלעבור על מצוות-לא-תעשה; וכן לעורר בתוכו
אהבה מורגשת להקב"ה - כדי להתאחד עם הקב"ה. רגש-אהבה זה
מביא אותו לקיים מצוות וללמוד תורה, מאחר שעל-ידו הוא
מתאחד עם הקב"ה. ואילו זה שאודותיו מדובר כאן, אינו צריך
להילחם כלל עם היצר-הרע, בגלל הסיבות האמורות, וממילא אינו
צריך להיזדקק לאותו סוג של יראה ואהבה הנובעות מהתבוננות

יום חמישי כ"ד טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כא, ובוה יובן מ"ש... עד עמ' 42, כלל:

שה"תניא" ממשיך: וחינו, משום שבימיהם - בימי חכמי התלמוד
והגמרא, היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים, - ולכן,
לא נזקקו לשם כך
ל"עבודה", כיון שהיה זה
דבר שבהרגל. ואילו, כדי
ללמוד פעם אחת נוספת, על
המאה הקודמות, שזהו יותר
מרגילותם, היו צריכים
ל"עבודה" - ובגלל פעם
יחידה זו, הוא נקרא "עובד
אלקים". בראיתא התם
בגמרא - כמו שאנו מוצאים שם בגמרא: משל משוק של חמרים
שנשכרים לעשר פרסי בוזא - המשכירים את עצמם בשכר של

ובוה יובן מה שכתוב בגמרא, ד"עובד אלהים" היינו מי
ששונה פרקו מאה פעמים ואחר, ו"לא עבדו" - היינו מי
ששונה פרקו מאה פעמים
לבד. - שלכאורה: מדוע יש
בפעם המאה ואחת להכריע
כל כך, כנגד המאה פעמים
- שאם הוא לומד מאה
פעמים בלבד, אין הוא נקרא
"עובד אלקים" ובגלל הפעם
האחת הנוספת על המאה -
הוא כבר נקרא "עובד
אלקים"? אלא - כפי שהוסבר, שכדי ללמוד יותר מרגילותו, זקוק
האדם ל"עבודה" ולמלחמה עם היצר-הרע, יובן הדבר היטב, וכפי

ליקוטי אמרים

ובוה יובן מ"ש בגמרא דעובד אלהים היינו מי ששונה
פרקו מאה פעמים ואחד ולא עבדו היינו מי ששונה
פרקו מאה פעמים לבד והיינו משום שבימיהם היה
הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים כדאיתא התם
בגמרא משל משוק של חמרים שנשכרים לעשר פרסי

1 זוז אחד עבור מרחק של עשר פרסאות, ולאחד עשר פרסי בתרי
2 זוזי, — בשני זוזים, מפני שהוא — שהפרסא הנוספת, יותר
3 מרגילותם, — לכן הם לוקחים עבור הפרסא האחת הנוספת — זוז
4 נוסף. אותו דבר גם במי שלומד מאה פעמים ואחת — שכן, זהו יותר

5 מכפי רגילותו, ולכן זאת
6 הפעם המאה ואחת, —

7 פעם אחת ויחידה זו, היתה
8 על הרגילות שהרגל
9 מנעוריו — שקולה כנגד
10 כלל, ועולה על נפיהן —
11 במעלתה, ביתר שאת ויתר
12 עז, להיות נקרא "עובד"
13 אלהים; — וכל כך למה?
14 מפני שפרי לשנות טבע
15 הרגילות, צריך לעורר את
16 האהבה לה, על ידי
17 שמתבונן בגדולת ה'
18 במהו, — והתבוננות זו
19 מביאה אותו לשלש על
20 הטבע שפחלל השמאלי —

21 שבלב, מקומה של הנפש הבהמית והיצר הרע, המלא דם הנפש
22 הבהמית שמתקלפת, שממנה הוא הטבע — ובכוח אהבה זו, יש
23 בידו להתגבר על הטבע. הרי, שהתגברותו על הטבע נגרמת
24 כתוצאה מאהבה הבאה מהתבוננות בגדולת הקב"ה. וזו —
25 ההתגברות על הנפש הבהמית הנגרמת כתוצאה מאהבה הבאה
26 עלידי ההתבוננות, היא עבודה תמה — עבודה מלאה ושלמה,
27 לבינוני. או — דרך נוספת בעבודתו של ה"בינוני": לעורר את
28 האהבה המסתרת שבלבו, — שלא תישאר מוסתרת בלב, אלא
29 לעוררה ולגלותה, למשל על ידי על הטבע שפחלל השמאלי,
30 שבלב, שזו נקרא גם בן עבודה, להלחם עם הטבע והיצר,
31 על ידי שמעורר האהבה המסתרת בלבו. — אין זו עדיין עבודה
32 תמה, ברם, יש כבר בכך משום "עבודה". מה שאין בן כשאין לו
33 מלחמה כלל — גם לא מלחמה ועבודה לעורר את האהבה
34 המסתרת, שכן, הוא לומד רק עד כמה שהתמדתו הטבעית
35 מכתיבה לו, ולמרות שגם לימוד כזה, אי אפשר שיהיה לו קיום
36 תמידי, לולא האהבה המסתרת (שכן, בלי האהבה המסתרת לכל
37 הפחות, לא היתה עומדת לו התמדתו הטבעית, משום שאחרי
38 ככלות הכל, הוא אודח יותר את גופו ואת נחיותו). ברם, מאחר

ליקוטי אמרים

בוזא ולאחד עשר פרסי בתרי זוזי מפני שהוא יותר
מרגילותם. ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתה על
הרגילות שהורגל מנעוריו שקולה כנגד כולן ועולה על
גביהן ביתר שאת ויתר עז להיות נקרא עובד אלהים
מפני שכדי לשנות טבע הרגילות צריך לעורר את
האהבה לה' ע"י שמתבונן בגדולת ה' במוחו לשלוט
על הטבע שבחלל השמאלי המלא דם הנפש הבהמית
שמהקליפה שממנה הוא הטבע וזו היא עבודה תמה
לבינוני. או לעורר את האהבה המסתרת שבלבו
למשול על ידה על הטבע שבחלל השמאלי שזו נקרא
ג"כ עבודה להלחם עם הטבע והיצר ע"י שמעורר
האהבה המסתרת בלבו משא"כ כשאין לו מלחמה
כלל אין אהבה זו מצד עצמה נקראת עבודתו כלל:

39 שאין אהבה זו באה לו מתוך יגיעה אין אהבה זו מצד עצמה
40 נקראת עבודתו כלל: — וממילא הוא נקרא "לא עבדו". כדי
41 שיקרא "עובד אלקים", עליו לעבוד ולהילחם עם יצרו הרע, או
42 עלידי אהבה הנגרמת כתוצאה מהתבוננות, או, עלי-כל-פנים,
43 עלידי הבאת האהבה
44 המסתרת שלו לידי גילוי.

45 בהקשר למה שלמדנו
46 ש"בינוני" נקרא "עובד
47 אלקים", מפני שעליו
48 להתייגע קשות ולהילחם
49 בנפשו הבהמית — מן הראוי
50 להוסיף את הנאמר במאמרו
51 של הרבי מוהר"צ נשמתו
52 עדן מליובאוויטש, שהמלה
53 "עבודה" היא מלשון "עורות
54 עבדים". כדי ליצור מעור
55 עבה של בהמה, קלף לכתוב
56 עליו ספר תורה — יש צורך
57 בעיבוד רב וממושך. כך גם
58 בעבודתו של יהודי, דרושה

59 הרבה יגיעה, כדי להזדכך. מספרים על הרבי מוהר"ש, שפעם אחת
60 נכנס אליו חסיד אחד, ובקש את ברכתו ל"עבודה", בבקשתו
61 התבטא: רבי, מה היא "עבודה" — אין אני יודע, אלא מהעבודה שאין
62 אני רוצה בה — אני מבין שזהו דבר טוב... תורת החסידות נתנה
63 משקל רב לכך, שעניני תורה ויראת שמים יבואו כתוצאה
64 מ"עבודה", מיגיעה רבה עם עצמו. אך, יחד עם כך, מלמדת אותנו
65 חסידות, ש"עבודה" אין הכוונה להקים רעש והמולה. הרבי
66 מוהר"ש"ב נשמתו עדן מליובאוויטש שמע פעם בשם רבנו הזקן: —
67 ה"עולם" חושב ש"עבודה" צריכה להיות ברעש ובהמולה, הדבר
68 פשוט לגמרי: צריך להיות: "עלה בכבש" — כשמתעלים במקצת
69 ("כבש" היא כעין מדריגה עלי-ידה עולים למעלה), "פנה לסובב" —
70 והאדם מתבונן בהנעשה סביבו, "זבא לו לקרן דרומית" — נהיה לו
71 חם יותר (צד דרום רומז על חמימות, בארצות הדרומיות חם יותר),
72 "מזרחית" — נהיה אור יותר (מלשון זריחת השמש), "מזרחית צפונית"
73 — עלידי כך מאירים גם את היצר הרע הנקרא "צפוני", עד שהוא
74 מגיע ל"צפונית מערבית" — עושים מהיצר הרע — טוב וקדושה,
75 מהפכים אותו "ממיריו למתקא", ממר למתוק, שזהו משמעות
76 המלה "מערבית" — מלשון עריבות ומתיקות.

יום שישי כ"ה טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 42, פרק טז וזה... עד עמ' כב, במבעו].

84 היא ירושה לנו מאבותינו, ועבודתו של האדם בכך מתבטאת בהתעוררות
85 האהבה בלבד. בתחילת הפרק הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן:
86 בעבודתו של ה"בינוני" ישנו "כלל גדול", והוא — לשלוט ולמשול על הטבע
87 של הנפש הבהמית.

88 וזה כלל גדול בעבודת ה'
89 לבינונים: העקר הוא
90 למשל ולשלט על הטבע

ליקוטי אמרים

פרק טז וזה כלל גדול בעבודת ה' לבינונים העיקר
הוא למשול ולשלט על הטבע

77 פרק טז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, ששני אופנים ישנם, בשינוי הרגל-
78 הטבע של הנפש הבהמית, עלידי עבודה: — התעוררות והתגלות האהבה
79 להקב"ה עלידי ההתבוננות בגדולת הקב"ה — זו נקראת "עבודה תמה",

80 עבודה שלמה; — התעוררות

81 האהבה המסתרת שבלב כל

82 אחד מישראל להקב"ה — אהבה

83 זו אין האדם יוצר בעבודתו, אלא

48 שהלב ירגיש את האהבה והתשוקה, לְדַבְּקָה בּוֹ, – בהקב"ה. כך
49 אכן צריך להיות, שהלב ירגיש באהבה להקב"ה. ואילו אצלו – אין
50 הדבר כך, אלא: רק הַאֲהָבָה – הנוצרת מהתבוננותו, מִסְתַּתֶּרֶת
51 בְּמַחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לְבָבוֹ, – הסיבה לכך, שאין האהבה באה אצלו

52 בהתגלות בלב, אינה מפני
53 שחסר משהו בהתבוננותו,

54 אלא, כפי שרבונו הזקן אומר
55 בהגהה, הסיבה לכך תלויה

56 בשורש נשמתו: *וְהַקִּבְּקָה
57 לְזֶה הִיא, מִפְּנֵי הַיּוֹת

58 הַמְּחִין שֶׁלּוֹ וְנִפְשֵׁירוֹת
59 נִשְׁמָה שֶׁלּוֹ מִבְּחִינַת עֶבֶר

60 וְהַעֲלָם תּוֹךְ הַתְּבוּנָה, וְלֹא
61 מִבְּחִינַת לִידָה וְהַתְּגִלוֹת,

62 פִּדְיוֹעַ לְיִדְעֵי חֵן: –
63 ליודעי תורת הקבלה. בסדר

64 התהוותו של ה"מדות"
65 מה"שכל" באדם – למשל:

66 על-ידי הבנתו את גדלות
67 הקב"ה, "נולדת" בתוכו מדת

68 האהבה להקב"ה – יש
69 שהמדות כבר "נולדות"

70 ומתגלות בלב, ויש שהמדות
71 נמצאות עדיין ב"שכל".

72 כלומר, לעת עתה קיימת
73 בשכל בלבד נטיה לדבר

74 המובן – במגמה של אהבה
75 או של יראה. כך גם

76 למעלה, בספירות, ישנן מדות שהן כבר בהתגלות, וישנן מדות שהן
77 עדיין מוסתרות ב"בינה", ומאחר שהנשמות באות מהמדות

78 שלמעלה – ישנן נשמות שהן ממדות החסד, ונשמות שהן ממדות
79 הגבורה, ישנן גם בזה שני אופנים: נשמות ששורשן במדות כפי

80 שכבר התגלו – ולכן יכולים בעלי נשמות אלו, ליצור בלבם אהבה
81 גלויה להקב"ה; ונשמות ששורשן במדות כפי שהן עדיין בהעלם

82 ב"בינה" – בעלי נשמות אלו אינם יכולים ליצור בלבם אהבה גלויה
83 להקב"ה, אלא היא נשארת בהעלם – כמו שהדבר בשורש נשמתם.

84 על-כּל-פְּנֵים מובן הרי, שישנם כאלה שאהבתם היא בהעלם במוחם
85 ומוסתרת בלבם, דְּחִינּוֹ שֶׁחֵלֶב מִכֵּן בְּרוּחַ חֶכְמָה וּבִינָה שֶׁבְּמַחוֹ

86 – צריך אמנם להיות, שהלב ירגיש ויהי חרור בהתפעלות של
87 אהבה; אלא שאצלו המצב הוא ש"הלב מבין", שגם בלבו נקלטת

88 ההבנה בלבד בְּגִדְלַת אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, דְּכֵלָּא קָמִיָּה כְּלָא
89 חָשִׁיב מִמֶּשׁ, – כלפי הקב"ה נחשב הכל – לכלום ממש. אֲשֶׁר עַל

90 בֶּן יֵאָתֶה לוֹ וְיִתְבַּרְךָ שֶׁתְּכַלֶּה אֵלָיו נֶפֶשׁ כֹּל חַי לְדַבֵּק וְלִהְיוֹת
91 בְּאִזְרוֹ; וְגַם נִפְשׁוֹ וְרוּחוֹ אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ כֵּךְ יֵאָתֶה לָהֶן – ראוי

92 להן, להיות כלות אֵלָיו – להקב"ה, בְּחִשְׁקָהּ וְחִפְצָהּ, לְצִאֵת
93 מִנִּרְתָּקָהּ, הוּא חֲנוּךְ, – הגוף הוא כמו נרתיק הממוזיק בתוכו את

94 הנשמה, לְדַבְּקָה בּוֹ, – כך הוא מבין, שעל הנפש להיות בתשוקה

1 שֶׁבְּחֵלֶל הַשְּׁמָאֵלִי, – שבלב, היינו הטבע של הנפש הבהמית
2 שמקומה בחלל השמאלי שבלב, עַל יְדֵי אֹזֶר ה' הַמַּאֲדִיר לְנֶפֶשׁ
3 הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמַחֶה, – ועל-ידי-כך, וְלִשְׁלֹט עַל הַלֵּב, – כדי
4 שה"בינוני" יוכל לשלוט בתאוות הנפש הבהמית, הוא זקוק בבחינות

5 מסויימות, להשתמש, נוסף
6 לענין "מוח שליט על הלב",

7 גם באור האלקי שהנפש
8 האלקית מאירה – וגם עזרה

9 זו מבחינת אור הוי', יכולה
10 להיות, על-ידי התעמקותו

11 בגדולת הקב"ה, בְּשִׁמְתֻּבּוֹנָה
12 בְּמַחוֹ בְּגִדְלַת אֵין-סוֹף

13 בְּרוּךְ-הוּא, לְהוֹלִיד
14 מִבְּחִינָתוֹ – מהבנתו בגדולת

15 הקב"ה, רוּחַ דַּעַת וְיִרְאָה
16 ה' בְּמַחוֹ, – יראה זו

17 משפיעה עליו, לְהַיּוֹת "סוד
18 מֶרַע" – מאיסורי דְּאוֹרֵי-תֵּא

19 וְדִרְבָּנָהּ, וְאִפְּלוֹ אִפְּסוֹר קָל
20 שֶׁל דְּבִרְיָהֶם חֵם וְשִׁלּוּם, –

21 מכל סוגי האיסורים
22 האמורים, מצילה אותו,

23 אותה יראת ה' שהוא מעורר
24 במוחו; וגם יעורר על-ידי

25 התבוננותו בגדולת הקב"ה:
26 וְאֵהָבָה ה' בְּלָבוֹ בְּחֵלֶל

27 הַיָּמִי – מקומה של אהבה
28 של הנפש האלקית,

29 בְּחִשְׁקָהּ וְחִפְצָהּ לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם – על-ידי קיום, הַמַּצּוֹת
30 דְּאוֹרֵי-תֵּא וְדִרְבָּנָהּ, וְתִלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבְּגִנְיָה בְּלֵן. – שנגד כל

31 המצוות, שכן, על-ידי קיום המצוות ולימוד תורה, מתדבק יהודי עם
32 הקב"ה, כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, לכן מניעה אותו האהבה

33 לקיים מצוות וללמוד תורה. כשאדם יוצר בלבו אהבה רגשית
34 להקב"ה (והיא מביאה אותו לקיום מצוות), ויראה גלויה מהקב"ה

35 במוחו (המונעת אותו מלעבור עבירות) – יש לו הרי, כפי שהוסבר
36 בפרק הרביעי, אותן אהבה ויראה, המביאות אותו לקיום אמיתי,

37 ולזהירות בתר"ג המצוות, והן השורש וד"פנימיות" של קיום מצוות –
38 העשה ושל שמירת מצוות-הלא-תעשה. ברם, יתכן הדבר, שאדם

39 מתעמק ומתבונן בגדלות הוי' ואף-על-פי-כן אין הוא יכול ליצור
40 בתוכו אהבה ויראה גלויות ורגשיות להקב"ה. הן נשארות מוסתרות

41 במוחו ובבלבו – על כך אומר רבנו הזקן להלן, שגם במקרה זה,
42 מתלבשות האהבה והיראה – רבנו הזקן קורא להן "תבונה" –

43 במעשה המצוות, כאילו קיים אותן על-ידי אהבה ויראה גלויות
44 ורגשיות. וְיִתֵּר עַל כֵּן, צָרִיךְ לִידַע כֹּלל גְּדוֹל עֲצֻמָּה לְבִינּוֹנִים,

45 שֶׁגַם אִם אֵין יָד – אין כוח, שֶׁכֵּל וְרוּחַ בִּינָתוֹ מִשְׁנָה – עד לידי
46 כך, שיוכל להוליד אֲהָבָה ה' בְּהַתְּגִלוֹת לְבָבוֹ, שִׁיְהִי לְבָבוֹ בּוֹעֵר

47 בְּרִשְׁפֵי אֵשׁ וְחִפְצֵי חִפְצָהּ וְחִשְׁקָהּ וְתִשְׁקָה מְרֻנָּשֶׁת בְּלֵב –

1 להקב"ה עד ל"כלות הנפש", רק שבעל פרחן חיות הנה בתוך
 2 הגוף וצורות בו כאלמנות חיות; — שאין להן היתר להינשא,
 3 מפני שבעליהן שעזבו אותן, חיים עדיין. כלומר, בעצם היה מן
 4 הראוי לנשמה שתהיה בה השאיפה לרצות לצאת מהגוף כדי
 5 להתאחד עם הקב"ה,
 6 וההישארות בגוף תהיה
 7 אצלה כדבר כפוי, ולית
 8 מחשבה דלהון תפיסא
 9 ביה כלל, — המחשבה של
 10 נפשם ורוחם (בהיותן בגוף)
 11 אינה יכולה להשיג את
 12 הקב"ה, כי אם באשר —
 13 מחשבתן, תפיסא
 14 ומחלפשת בתורה
 15 ומצותיה, — כשיהודי לומד
 16 תורה ומקיים מצוות, הוא
 17 "תופס" ומשיג את רצונו
 18 וחכמתו של הקב"ה, שהן
 19 דבר אחד עם הקב"ה עצמו.
 20 במשל המחשב את המלך
 21 הנזכר לעיל; — אף שהמלך
 22 לבוש בלבושי, אין זה
 23 ממעט בחשיבות הנעלה של
 24 חיוב המלך; כך גם בעניינה:
 25 אף שהתורה והמצוות
 26 מלוכשות בענינים גשמיים,
 27 אך יש בכך משום רצונו
 28 וחכמתו של הקב"ה, הרי זה כאילו "תופס" בהקב"ה עצמו כביכול.
 29 את כל האמור, הוא מבין במוחו, ומהמוח נקלטת הבנה זו בלב — וזה
 30 יוצר בו את ההחלטה: ואי לזאת, — ולכן, יאתה להן — ראוי לנפשו
 31 ולרוחו, להקבין — את הקב"ה, ככל לב ונפש ומאד, — בשלשת
 32 הבחינות של "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". דהיינו קיום
 33 התרי"ג מצות במעשה ודבבור ובמחשבה, שהיא —
 34 "ובמחשבה", השגת וידיעת התורה — את ההבנה בתורה מקבלים
 35 בלבוש המחשבה, כנזכר לעיל. — בפרקים הקודמים, שעלידי
 36 לימוד תורה וקיום מצוות "לוקחים" כביכול, את הקב"ה עצמו, הרי,
 37 שמהתבוננות בגדולת הקב"ה, המשפיעה על הנפש לרצות
 38 להתדבק בהקב"ה — ושאי אפשר להגיע לכך אלא עלידי קיום
 39 מצוות ולימוד תורה — נוצרת אצלו ההחלטה להתדבק בהקב"ה
 40 עלידי קיום התורה והמצוות. הנה, בשמעמיק בענין זה
 41 בתעלומות תבונות לבו ומוחו, ופיו ולבו שוין, — ההחלטה
 42 הנוצרת בלבו, באה לידי ביטוי, במלוא העוצמה, בדיבור, שמקנים
 43 בן בפיו כפי אשר נגמר — החלט, בתבונת לבו ומוחו, דהיינו
 44 להיות בתורת ה' חפצו ונהגה בה יומם ולילה בפיו, וכן הדין
 45 ושאיר אברים מקימים המצות כפי מה שנגמר בתבונת לבו
 46 ומוחו — הנה, כשהוא מבצע החלטה זו, תרי תבונה זו — כלומר,

ליקוני אמרים

הנה בתוך הגוף וצורות בו כאלמנות חיות ולית
 מחשבה דילהון תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא
 ומתלבשת בתורה ובמצותי' כמשל המחבק את המלך
 הנ"ל. ואי לזאת יאתה להן לחבקו בכל לב ונפש ומאד
 דהיינו קיום התרי"ג מצות במעשה ודבבור ובמחשבה
 שהיא השגת וידיעת התורה כנ"ל הנה כשמעמיק
 בענין זה בתעלומות תבונות לבו ומוחו ופיו ולבו שוין
 שמקיים כן בפיו כפי אשר נגמר בתבונת לבו ומוחו
 דהיינו להיות בתורת ה' חפצו ונהגה בה יומם ולילה
 בפיו וכן הידים ושאר אברים מקימים המצות כפי מה
 שנגמר בתבונת לבו ומוחו הרי תבונה זו מתלבשת
 במעשה דבור ומחשבת התורה ומצותיה להיות להם
 כחי' מוחין וחיות וגרפין לפרחא לעילא כאלו עסק בהם
 בדחילו ורחימו ממש אשר בהתגלות לבו [בחפיצה
 וחשיקה ותשוקה מורגשת בלבו ונפשו הצמאה לה'
 מפני רשפי אש אהבתו שבלבו כנ"ל] הואיל ותבונה
 זו שבמוחו ותעלומות לבו היא המביאתו לעסוק בהם
 ולולי שהיה מתבונן בתבונה זו לא היה עוסק בהם כלל
 אלא בצרכי גופו לבד [וגם אם הוא מתמיד בלמודו
 במבועו אעפ"כ אוהב את גופו יותר במבועו]

47 האהבה והיראה השכליות, שאי אפשר לקוראן בשם אהבה ויראה
 48 — כי אם "תבונה", מתלבשת במעשה דבור ומחשבת התורה
 49 ומצותיה, להיות להם בחינת מחין וחיות — שה"תבונה" תשמש
 50 להם כמוחין וחיות, וגרפין לפרחא לעילא, — כנפיים לתורה
 51 ולמצוות, לפרוח בהן
 52 למעלה, שכן, כך נאמר
 53 ב"זוהר", ש"אורייתא בלא
 54 דחילו ורחימו לא פרחא
 55 לעילא" — תורה בלי אהבה
 56 ויראה, אינה עולה למעלה;
 57 הרי שהאהבה והיראה הן
 58 כמו "כנפיים" לתורה
 59 ולמצוות, אף שאין
 60 ה"תבונה" מייצגת אהבה
 61 ויראה לבביות אמיתיות,
 62 כאלו עסק בהם — בתורה
 63 ובמצוות, בדחילו ורחימו —
 64 ביראה ואהבה, ממש אשר
 65 בתגלות לבו [בחפיצה
 66 וחשיקה ותשוקה מורגשת
 67 בלבו ונפשו הצמאה לה',
 68 מפני רשפי אש אהבתו
 69 שבלבו, כנזכר לעיל], —
 70 כל האמור היה נכון
 71 כשהאהבה והיראה היו
 72 בהתגלות בלב, ולכן היו הן
 73 נעשות לחיות ול"כנפיים"
 74 להעלות בהן את התורה והמצוות למעלה; ורבנו הזקן מחדש, שגם
 75 בנידון דידן הדבר כך: תבונה זו, אף שאין היא מורגשת בלב, גם היא
 76 נעשית ל"חיות" ול"כנפיים" לתורה ולמצוות. וכל כך למה? הו"ל
 77 ותבונה זו שבעמיק ותעלומות לבו היא המביאתו לעסק בהם,
 78 — בתורה ובמצוות, ולולי שהיה מתבונן בתבונה זו לא היה עוסק
 79 בהם כלל, אלא — היה עסוק בצרכי גופו לבד — כפי טבעו הכללי
 80 של האדם להתעסק בצרכי גופו, וה"תבונה" היא זו שמנתקת אותו
 81 מלהתעסק בצרכי גופו, ובמקומן להתעסק בעניני תורה ומצוות. לכן
 82 נעשית ה"תבונה" — ה"חיות" וה"כנפיים" לתורה ולמצוות. שאת
 83 קיומן הביאה "תבונה" זו. [וגם אם הוא מתמיד בלמודו במבועו,
 84 — ולכאורה היה לומד תורה גם בלי ה"תבונה", אף-על-פירבן אוהב
 85 את גופו יותר במבועו]. — מאשר את לימוד התורה, וכתוצאה מכך
 86 היה מתעסק בענינים אחרים המביאים תענוג לגופו. האהבה
 87 להקב"ה — בעניינה, "במוחו ותעלומות לבו" — משפיעה עליו, להגביר
 88 את טבע ההתמדה שלו על אהבתו הטבעית הגופנית. ולכן אהבה זו
 89 היא ה"חיות" של התורה והמצוות שלו. אם כי בפרק הקודם דובר,
 90 שמי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו, נקרא: "לא עבדו", כי אין הוא
 91 זקוק לשם כך ל"עבודה" כלל, כיצד איפוא, אומרים בפרק זה (בו)
 92 מדובר אודות זה שעובד כפי הדרוש. ואף עוסק ב"עבודה תמה")

1 שגם מי שהוא בטבעו מתמיד בלימודו, צריך ל"תבונה" לשם
2 עבודתו? אלא, בפרק הקודם דובר במי שאינו מעורר את האהבה
3 כלל, ומה שטבע ההתמדה שלו מתגבר על הטבע של אהבת גופו –
4 הרי זה מהאהבה המסותרת בלבד, שאין היא נמצאת בו בגלל

5 עבודתו, הרי שאין כאן שום עבודה כלל. ואילו בענינו שהתגברות
6 טבע ההתמדה שלו על אהבת גופו באה כתוצאה מה"תבונה" –
7 אהבה המתעוררת בו על-ידי התבוננות – הרי הדבר נקרא "עבודה",
8 ואפילו "עבודה תמה".

יום שבת קודש כ"ו טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כב, וזה רמזו... עד עמ' 44, באריכות:

48 מורגש בלב, הוא יכול להיות אז מורגש גם בכל שאר האברים,
49 ולהכניס "חיות" באברים כשהם עושים את המעשה. אך הדחילו
50 ורחימו – היראה והאהבה, שבתבוננות מוחו ותעלומות לבו
51 הנזקק לעיל – נבחו דרכיהם למעלה מעלה מבחינת המעשה,
52 ואי אפשר להם – לאהבה
53 ויראה ה"שכליות",
54 להתלבש בבחינת מעשה
55 המצות להיות להם –
56 למצוות, בחינות מוחין
57 וחיות להעלותן לפירא
58 לעילא, – להעלותן
59 ("לפרוח") למעלה, שכן,
60 העובדה שהאהבה באה
61 לידי ביטוי במוח בלבד –
62 והמוח עדין יותר משאר
63 אברים אחרים – משמעותה,
64 שגילוי הנפש המתגלה
65 במוח, לא התגשם עדיין כל
66 כך, שיוכל להתפשט גם
67 בשאר האברים שאינם
68 עדינים כמו חומר המוח. כמו

9 וזה – מה שאנו אומרים, שה"תבונה" מתלבשת בתורה ובמצוות
10 ומעלה אותן למעלה, כאילו עסק בהן באהבה שבהתגלות הלב,
11 רמזו ר"ל באמרם: "מחשבה טובה תקדוש ברוך הוא מצדקה
12 למעשה", – לפי הפירוש הפשוט בלבד, שהדברים אמורים לגבי מי
13 שחשב לעשות מצוה, ובגלל
14 סיבה, שאינה תלויה בו,
15 נמנע ממנו לעשותה, בכל
16 זאת מחשיב הקב"ה כאילו
17 עשה את המצוה – הרי,
18 והנה ליה למימר: – היה
19 עליהם לומר: "מעלה עליו
20 הקטוב באלו עשה". –
21 דברים מפורשים, שהתורה
22 רואה אותו כאילו ביצע
23 מחשבתו בפועל. מדוע,
24 איפוא, השתמשו רבותינו
25 ז"ל בביטוי "מצרפה" –
26 למעשה? ביטוי שמשמעותו
27 שה"מעשה" קיים, אלא
28 שאין לו שייכות ל"מחשבה",
29 והקב"ה מצרף את שני אלה,

69 שאנו רואים במוחש, כשאין לאדם חשק בלב לעשות דבר מסוים,
70 הוא אמנם עושה את הדבר, אלא שזהו מחמת שהוא מבין במוחו
71 שעליו לעשות את המעשה – חסרה או "חיות" במעשה זה. כך גם
72 ביחס לאהבה ויראה שהן בבחינת "תבונה" בלבד, אין ביכולתן
73 להחזיר ולתת את ה"חיות" הראויה במעשה המצוות, ועל-ידי כך
74 להעלות את המצוות, אם לא שתקדוש ברוך הוא מצדן
75 ומחברן לבחינת המעשה; – וכך יכולות הן לשמש כ"כנפיים"
76 למעשה; והן – אותן אהבה ויראה שבמוח, נקראות בשם
77 "מחשבה טובה", – הן רק "מחשבה טובה", כי אינן דחילו
78 ורחימו – יראה והאהבה, ממש בהתגלות לבו, כי אם בתבונת
79 מוחו ותעלומות לבו הנזקק לעיל. – ומפני שהן מתבטאות במוח,
80 הן נקראות "מחשבה טובה" (מחשבה היא הרי במוח), שהקב"ה
81 "מצרפה למעשה" – למעשה המצוות שהאדם עושה באמצעות
82 מחשבה טובה זו, שיוכלו לעלות למעלה. בכך יוסבר לנו הביטוי:
83 "מצרפה למעשה" – שכן, "מעשה" ישנו כאן ר"מחשבה" ישנה כאן,
84 יש רק לצרף את המחשבה למעשה. כאן באה ב"תניא" הגוהה,
85 המציינת, שבתורת הקבלה מדובר על ענין זה כמו שהוא למעלה,
86 בספירות – ומשם מבינים אותו גם למטה בעבודת האדם:

30 המחשבה והמעשה? אלא הענין, – שאכן מתכוונים בכך לרמוז על
31 מה שדברנו, כי דחילו ורחימו – יראה והאהבה, שבהתגלות לבו,
32 הם המתלבשים במעשה המצות להחיותם לפירא לעילא, –
33 להכניס חיות במעשה המצוות, שתעלינה למעלה. וכל כך למה? –
34 כי הלב הוא גם בן חמרי, כשאר אברים שהם כלי המעשה,
35 – לכן, כשיש לו אהבה מורגשת בלב, – כלומר, הגילוי של הנפש
36 המתבטא ברגש של אהבה, בא לידי הגשמה במדה כזו, שהוא
37 מורגש ב"חומר" הלב – יכול כבר גילוי נפשי זה, האהבה, להתקבל
38 גם בשאר האברים הגשמיים, ולהכניס בהם חיות, כשהם עושים מה
39 שהלב רוצה. שכן, הלב הוא ה"פנימיות" והחיות של כל שאר
40 האברים, כפי שה"תניא" אומר להלן: אלא שהוא – הלב, פנימי
41 וחיות להם, – לשאר האברים, ולכן יכול להתלבש בהם –
42 מחמת שהלב הוא בעצם קרוב לשאר האברים ויחד עם כך הוא
43 ה"חיות" שלהם, יכולה אהבת-הלב להתלבש במעשים שהאברים
44 עושים, לחיות להם גרפין – כנפיים, להעלותם. – להעלות את
45 מעשה המצוות למעלה, כמו שאנו רואים במוחש, שבשעה שאדם
46 עושה דבר מתוך אהבה, פועלות אז הידים ב"חיות" שונה ומיוחדת,
47 שכן, כאמור, כשגילוי הנפש בא לידי הגשמה בצורה כזו שהוא

1 * (וכמו שכתוב בזהר ועין חיים, ד' תבונה"ה אותיות "בן ובת",
 2 שכן - "בן" ו"בת" בעבודה, הם: דחילו ורחימו. - יראה ואהבה.
 3 ולפעמים התבונה יורדת להיות מחין בנוקבא ד' דעיר אנפין",
 4 שכן אותיות התורה והמצוות. - ב"עבודה" זה רומז לאותיות
 5 התורה והמצוות. לפי הסדר
 6 הרגיל, צריך מ"תבונה"
 7 להימשך ל"ד"א" (דעיר
 8 אנפין) - המושג הקבלי 1
 9 ל"מדות") - כמו שבאדם 2
 10 נמשך הכל מהשכל למדות - 3
 11 ולאחר מכן זה יכול להימשך 4
 12 ל"מלכות". אך, "לפעמים" 5
 13 הסדר הוא, שמ"בינה" נמשך 6
 14 ישר ל"מלכות" (בלי 7
 15 אמצעות ההעברה דרך 8
 16 "ד"א"), משמעות הדבר ביחס 9
 17 לעבודתו של האדם, היא: 10
 18 הסדר הנכון צריך להיות 11
 19 באופן כללי, שמהות התבונה

20 תימשך ההבנה ב"מדות", לעורר אהבה ויראה, ומהאהבה והיראה
 21 באה ההשפעה לקיום תורה ומצוות. אך, לפעמים הסדר הוא בצורה
 22 אחרת, שמ"תבונה" נמשך באופן ישיר ללימוד וקיום התורה והמצוות.
 23 והמשביל יבין): - ה"הגהה" שזורה במושגים קבליים, ובהמשך
 24 הלימוד ב"תניא" יוסברו ביתר בהירות. להלן מסביר רבנו הזקן,
 25 שהחידוש במה שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה"
 26 למעשה המצוות, כדי שמעשה המצוות יוכלו לעלות לעולם הבריאה
 27 - הוא עולם ההשגה - בו עולות התורה והמצוות הנובעות מאהבה
 28 ויראה, הנוצרות מהתבוננות והשגה בגדולת הקב"ה. ברם, גם בלי
 29 צירוף זה, עולות התורה והמצוות לעולם היצירה - על ידי האהבה
 30 והיראה הטבעיות להקב"ה, המסותרות בלבו של כל אחד מישראל.
 31 אך צרוף זה - שלמדנו שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן
 32 ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שיעלו למעלה, מצרף הקדושה
 33 ברוך הוא, כדי להעלות מעשה המצוות ועסק התורה הנעשים

ליקוטי אמרים

הגהה

(וכמ"ש בזהר וע"ה דתבונה
 אותיות ב"ן וב"ת שכן דחילו
 ורחימו ולפעמים התבונה יורדת
 להיות מחין בנוק' דעיר אנפין שכן
 אותיות התורה והמצוות והמשכיל
 יבין):

התורה והמצוות הנעשים ע"י דחילו ורחימו שכליים אשר
 בהתגלו' לבו ממש אבל בלא"ה נמי עולים לעולם היצירה'
 ע"י דחילו ורחימו טבעיים המסותרים בלב כל ישראל
 בתולדותם כמ"ש לקמן באריכות:

על ידי "מחשבה טובה" הנזכר לעיל, - אותה "מחשבה טובה" 34
 הנובעת מן ה"תבונה", עד עולם הבריאה, מקום עליית התורה 35
 והמצוות הנעשים על ידי דחילו ורחימו - יראה ואהבה, שכללים 36
 אשר בהתגלות לבו ממש. אבל בלא"ה - בלעדי זאת, נמי - 37
 גם כן, עולים - התורה 38
 והמצוות, לעולם היצירה, 39
 על ידי דחילו ורחימו 40
 טבעיים - אהבה ויראה 41
 טבעיות, המסותרים בלב כל 42
 ישראל בתולדותם, - לכל 43
 יהודי יש בטבע אהבה ויראה 44
 מוסתרות להקב"ה, 45
 ובאמצעות אהבה ויראה 46
 אלו, עולות המצוות לעולם 47
 היצירה, כמו שיתבאר 48
 לקמן באריכות: - כמו 49
 שיוסבר בפרקים הבאים 50
 באריכות, מדוע מעלות 51
 האהבה והיראה הטבעיות, 52
 את המצוות לעולם היצירה. על-כל-פנים, מובן שגם מי שאינו יכול 53
 ליצור בתוכו אהבה ויראה בהתגלות הלב, כי אם בבחינת ה"תבונה", 54
 מספיק לו הדבר, להיות שלם, על ידו, בתורה ובמצוות, שגם הן 55
 תעלינה למעלה, כמו התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה 56
 שבהתגלות הלב. 57
 בהקשר למה שלמדנו על אהבת ה' המזרימה "חיות" ומעלה את 58
 התורה והמצוות לעולם נעלה יותר, מן הראוי להוסיף: חסדי 59
 רבנו הזקן התווכחו ביניהם, מה נעלה יותר, אהבת ה' או אהבת 60
 ישראל? נכנסו אל רבנו הזקן ושאלוהו על כך, והוא אמר להם: 61
 ההוכחה לאהבה אמיתית למישהו היא, שאוהבים גם את מי 62
 שהאהוב אוהב. הקב"ה אוהב הרי את בני ישראל, ככתוב: 63
 "אהבתי אתכם אמר ה'", וכשאוהבים יהודים, שהם אוהביו של 64
 הקב"ה, זה מוכיח שהאהבה להקב"ה היא אמיתית. ורבנו הזקן 65
 סיים: - "ואהבת לרעך כמוך" היא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך". 66

היום יום . . .

ה'תש"ג

כ טבת

יום שני
ראשון

שיעורים. חומש: שמות, שני עם פירש"י.

תהלים: צז-קג.

תניא: אך מהות . . . 32 ותענוגיו.

דער מיטעלער רבי האָט געענטפּרעט איינעם אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט
 דעם אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאָס צוויי נפש האלקית אויף
 איין נפש הטבעית.

אדמו"ר האַמאַצ'י עָנָה לְאָחַד בִּיחִידוּת: כַּאֲשֶׁר אָחַד מְשֻׁחַח עִם זֵוְלָתוֹ בְּעֵינָיו עֲבֹדַת ה',
 וְלִוְמִידִים יָחַד - הָרִי זֶה שְׁתֵּי נִפְשֵׁי הָאֱלֻקִּית נִגְדָּה נִפְשֵׁי הַטְּבִעִית אַחַת.

יום שני	יום שלישי	כא טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: שמות, שלישי עם פירש"י. תהלים: קד־קה. תניא: רק מפני . . . יז התורה כנ"ל.			
(כ"ק אדמו"ר שליט"א פגע בנושא דליים מלאים מים. ויאמר:) אז מ'באגעגענט וואסער זאגט דער בעש"ט: אז מ'באגעגענט וואסער זאל מען זאגען, אז דער בעל שם זאגט, אז דאס איז א סימן ברכה.			

(כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [=אדמו"ר מהר"י"צ נשמתו עדן] פגש נושא דליים מלאים מים. ויאמר:) כשפוגשים מים אומר הפעל שם טוב: כשפוגשים מים שיאמרו שהפעל שם אומר שזהו סימן ברכה.

יום שלישי	יום רביעי	כב טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: שמות, רביעי עם פירש"י. תהלים: קו־קנ. תניא: ואעפ"כ . . . 34 תפלה כו'.			
הכרזת אאמו"ר באחת ההתועדות: אָט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדען אידען, אָהן א חילוק צי א גדול בתורה, צי א איש פשוט, אזוי איז א חוב גמור אויף יעדען אידען צו טראכטען יעדען טאָג א האלבע שעה וועגען דעם חנוך פון קינדער, און טאָן אלץ, וואָס עס איז בכוחו צו טאָן און יתר מכפי כחו, זעהן פועל זיין ביי די קינדער, אַז זיי זאָלען געהן אין דעם דרך וואָס מען איז זיי מדריך.			
הכרזת אַדני אָבי מורי ורבי [הרש"ב] באחת ההתועדות: בְּדיוק כָּשֶׁם שֶׁהִנַּחַת תְּפִלִּין בְּכָל יוֹם הִיא מִצְוָה דְּאוּרֵייתָא עַל כָּל יְהוּדִי, מִבְּלִי הִבְדֵּל אִם הוּא גָדוֹל בַּתּוֹרָה, אוֹ אִישׁ פְּשוֹט, כִּף חוֹב גָּמוּר עַל כָּל יְהוּדִי לְחַשֵּׁב כָּל יוֹם חֲצִי שְׁעָה אוֹדוֹת חֲנוּךְ הַיְלָדִים, וְלַעֲשׂוֹת הַכֹּל, מַה שֶּׁבִּכְחוֹ לַעֲשׂוֹת, וְיִתֵּר מִכְּפִי כְחוֹ, לְדַאָּג לַפֻּעַל עַל יְלָדָיו שֶׁיֵּלְכוּ בְּדֶרֶךְ שְׂבִיָּה מְדֻרְיָכִים אוֹתָם.			

יום רביעי	יום חמישי	כג טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: שמות, חמישי עם פירש"י. תהלים: קח־קיב. תניא: רק שלזה . . . עם אחיו.			
"תורה אור" דבור המתחיל "מי שם פה" סעיף המתחיל "והנמשל יובן": "כי יש בחינת מעלה", צריך להיות "וכן יש מעלה". באנחות לבד לא נאָשע. האַנְחָה הִיא רַק 'כַּפַּת הַמִּנְעוּל' [=יְדִית הַפְּתִיחָה] לַפְּתִיחַ אֶת הַלֵּב וְלַפְקַח אֶת הָעֵינַיִם שֶׁלֹּא לִשְׁבֹּת בַּחֲבוּק יָדַיִם, רַק לְסַדֵּר עֲבוּדָה וּפְעִיל, אִישׁ אִישׁ בְּאַשְׁרֵי יוֹכֵל לַפְּעֵל וְלַעֲשׂוֹת בְּתַעֲמוּלָּה לְחֻזֵּק הַתּוֹרָה הַרְבֵּצַת הַתּוֹרָה וּשְׁמִירַת הַמִּצְוֹת, זֶה בְּכַתְּבוֹ וְזֶה בְּנִאוּמוֹ וְזֶה בְּכִסְפוֹ.			

יום
חמישי

יום ששי

כד טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קיד.
תניא: יג. ובוה . . . החשך כנ"ל.

הסתלקות אדמו"ר הזקן בכפר פיענא במוצאי ש"ק פ' שמות תקע"ג. ומ"כ בעיר האדיץ.
אאזמו"ר שאל את הצ"צ: וואס האָט דער זיידע געוואָלט מיט דרכי החסידות, און
וואָס האָט ער געוואָלט מיט חסידות. ויענהו הצ"צ: דרכי החסידות איז, אז אלע חסידים
זאָלען זיין ווי איין משפּחה ע"פ התורה באהבה. חסידות איז חיות. אריינטראַגען א חיות
און באלייכטען אלץ, אויך דעם לא טוב, מען זאָל וויסען פון דעם אייגענעם רע ווי ער
איז, אויף מתקן זיין עס.

הסתלקות אדמו"ר הזקן בכפר פיענא במוצאי שבת קדש פּרשת שמות תקע"ג. ומנוחתו כבוד
[קבורתו] בעיר האדיץ.

אָדני אָבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] שאל את ה"צמח צדק": מה היתה מטרתו של הסבא
ב'דרכי החסידות', ומה היתה מטרתו בחסידות? ויענהו ה"צמח צדק": 'דרכי החסידות' הן – שכל
החסידים יהיו כמשפחה אחת, על פי תורה, באהבה. 'חסידות' היא חיות, להכניס חיות ולהאיר
את הכל, גם את ה"לא-טוב", שיכירו את הרע האישי כמות שהוא, כדי לתקנו.

יום
שישי

שבת

כה טבת

ה'תש"ג

מברכים ראש חדש שבט, אמירת כל התהלים בהשכמה, יום התעוררות.
הפטורה: הבאים ישרש.

שיעורים. חומש: שמות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: אך מאחר . . . כנגד כולן.

משיחות אאזמו"ר: יציאת מצרים איז דער ארויסגעהן פון מצרים וגבולים, און חסידות
איז אויף ארויסגעהן פון די מצרים און גבולים פון וועלט. עס איז פאראן א הפרש: יצי"מ
איז א ענין פון שבירה און עזיבה, דערפאר איז מען אוועק פון מצרים. יצי"מ פון חסידות
איז בירור און תקון, יציאה פון מצרים און גבולים פון וועלט אָבער אין וועלט. ד. ה.
זייענדיג אין וועלט באדארפען זיין אין א יציאה פון מיצר וגבול פון וועלט. אראפנעמען
דעם מיצר וגבול און דערהערען דעם אמת, אז וועלט אליין איז באמת גוט, ווייל דאָס
איז דאָך רצונו ית', איז דאָס דורך עבודה פון חסידות.

משיחות אָדני אָבי מורי ורבי [הרש"ב]: יציאת מצרים היא היציאה ממצרים ומגבלות; וחסידות היא כדי
לצאת מהמצרים והמגבלות של העולם.

ישנו הבדל: יציאת מצרים היא בתנועה של שבירה ועזיבה, לכן גרשו ממצרים; יציאת
מצרים של חסידות היא ברור ותקון – יציאה ממצרי ומגבלות העולם, אך בתוך העולם. כלומר:
עם ההמצאות בעולם, יש להיות ביציאה ממצר וגבול העולם. להסיר את המצר והגבול ולקלט
את האמת, שהעולם עצמו הוא באמת טוב, מפני שהוא רצונו יתברך, הרי זה [משג] על ידי
עבודת החסידות.

שבת קודש

יום ראשון

כו טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תנאי: פרק יד. והנה . . . 38 לכפור האמת.

בְּכִרְכַּת "וְלַמְלִשְׁיָנִים" מִפְּסִיקִים קָצַת בֵּין "וְתַמְגָּר" לְתַבַּת "וְתַכְנִיעַ", מִתְּאִים לְהַכְנִיעַ, אֲשֶׁר
"תַּעֲקֹר וְתַשְׁבֵּר וְתַמְגָּר" הֵם נִגְדֵי ג' קְלָפוֹת שְׁצָרִיכִים הַעֲבָרָה לְגַמְרִי, "וְתַכְנִיעַ" – לְנִגְדֵי קְלָפֹת
נִגְהָ שְׁצָרִיכָה הַכְנָעָה וַיֵּשׁ בָּהּ בְּרוּר.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

יום ראשון כ' טבת ה'תשע"ב

חסימה ע"י דיבור נחשבת מעשה?

והביאור בזה:
אותיות הדיבור של האדם – בשונה מאותיות המחשבה –
מצטיירות בציר גשמי, ונפרדות מהאדם. וכיון שכך, אותיות
הדיבור קרובות ושייכות לענייני פעולה ומעשה.
ואם כן, כאשר דיבורו של האדם גורם לעשיית פעולה
כלשהי, הפעולה נחשבת כהמשך לדיבור וחלק ממנו, ואפילו
כאשר הפעולה נעשית ע"י מישהו אחר – אם הדבר נעשה אך
ורק מחמת דיבורו של האדם, המעשה מתייחס אליו.
וזהו, אפוא, כוונת הגמרא "עקימת פיו הוי מעשה" לפי דברי
התוס': כיון שקול דיבורו של האדם הוא זה שגרם לפעולת
הבהמה ("שהולכת ודשה בלא אכילה") – הרי פעולת הבהמה
נחשבת כהמשך למעשה האדם והוא לוקה על כך.

(לקוטי שיחות י"א, עמ' 84)

הלכות שכירות פרק יג, הלכה ב: כָּל תְּמוּנָה הַבְּחֵמָה
מִלְּאֵבֶל בְּשַׁעַת מְלֻאכָתָהּ – לֹא־תֵּן... אֶפְלוּ חֲסָמָה בְּקוֹל – לֹא־תֵּן.
ולמה לוקה אפילו אם חסמה בקול, היינו בדיבור בלבד, והרי
"לא שאין בו מעשה אין לוקין עליו"? מבואר על כך בגמרא
(ב"מ ז, ב) שהטעם הוא כיוון ש"עקימת פיו הוי מעשה".
ובתוספות (שם ד"ה ר"י אמר) ביארו שהטעם לכך שדיבור האדם
(עקימת פיו) נחשב כאן מעשה הוא: "דבדיבוריה קעביד
[שבדיבורו עושה] מעשה, שהולכת ודשה בלא אכילה כו".
לכאורה היה אפשר לפרש את דברי התוס' שה'מעשה' כאן
מתייחס לפעולת הבהמה ש'הולכת ודשה בלא אכילה', ורק
משום שהמעשה נגרם מחמת האדם, הוא נענש. אבל מפשטות
לשון הגמרא "עקימת פיו הוי מעשה" משמע, שדיבור האדם
הוא הנחשב למעשה.

יום שני כ"א טבת ה'תשע"ב

כשצד אחד טוען 'איני יודע'

הנותרים איני יודע - חייב לשלם מאה.
ונשאלת השאלה: לכאורה, מדובר על מקרה בעל אותו
עיקרון ומדוע ההלכה בכל אחד מהמקרים שונה?
ומבאר ה'מגיד משנה': כאן יש הסכמה כללית ששניהם יחד
הפקידו שלוש מאות, והוויכוח הוא מי הפקיד את המאתיים.
ומאחר שהשומר פשע בכך שלא שם לב לזהות המפקידים
וסכום ההפקדה, וחובתו לשלם עוד מאה מכיסו היא מפני
פשעתו, חייבו את התובעים שבועה – כי הם מפסידים אותו
בוודאי. לעומת זאת, בהלכות טוען ונטען, ייתכן שאכן לווה
מאה ואינו זוכר, ואם כן ייתכן שהחמישים הנוספים (שאינו
יודע עליהם) שעכשיו הוא נדרש לשלם אינם הפסד עבורו,
ובדין הוא צריך לשלם אותם.

הלכות שאלה ופקדון, פרק ה הלכה ד: שְׁנִים שֶׁהִפְקִידוּ
אֶחָד אֶחָד, זֶה מֵאָה וְזֶה מֵאֵתִים, וְכָל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם אוֹמֵר: אֲנִי הוּא
שֶׁהִפְקִידְתִּי הַמֵּאֵתִים, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֲנִי יוֹדֵעַ – יִשְׁבַּע כָּל אֶחָד
מֵהֶן שֶׁהִפְקִיד מֵאֵתִים וְנוֹמַל, בְּדִין כָּל נִשְׁבָּע וְנוֹמַל, וַיִּתֵּן מֵאֵתִים לַזֶּה
וּמֵאֵתִים לַזֶּה, וּמִפְסִיד מֵאָה מִבֵּיתוֹ.
לכאורה, הרמב"ם קובע שכאשר אחד טוען 'איני יודע'
במצב בו לא ברור למי משני הצדדים שייך הולק מסכום כסף
מסוים (בעוד שלגבי החלק האחר שוררת הסכמה), והצד השני
טוען בוודאות: שלי הוא - מחייבים את הצד השני שבועה,
והאומר "איני יודע" יוצא וידו על התחתונה.
אמנם, בהלכות טוען ונטען (פ"ד, ה"ט) במקרה בו אדם תובע
מחברו מאה והנתבע אומר חמישים אני חייב, והחמישים

יום שלישי כ"ב טבת ה'תשע"ב

תשלומי 'כפל' אינם תמורת החפץ שנגנב

בְּפֶסֶק וְאִינוּ תַּחַת יַד אֶחָד מֵהֶן, לְפִיכָךְ חוֹלְקִין הַכֶּפֶל... בֵּין פֶּעַל
הַפְקָדוֹן וּבֵין הַשּׁוֹמֵר.
שומר חנים ששמר על בהמה או כלים ונגנבו (ויכול להפטר

הלכות שאלה ופקדון פרק ח, הלכה ה: אָמַר: הֲרִינִי מִשְׁלֵם, וְהָיָה וְאָמַר: אֲנִי מִשְׁלֵם; אוֹ שָׁאֵמַר: הֲרִינִי מִשְׁלֵם, וְיָמַת,
וְאָמַרְוּ הַבָּנִים: אֵין אֲנִי מִשְׁלָמִין... כָּל אֵלּוּ סִפְקִי, וְהָרִי הַכֶּפֶל מִמָּל

וביאר:

כפל שחייבה התורה את הגנב לשלמו אינו תמורת החפץ שנגנב כמו הקרן אלא חיוב חדש, מה שאין כן שלושים השקלים על העבד הם תמורה לשווי העבד שהרי אין כל תשלום אחר לעבד שנהרג.

וזה ההבדל בין שתי ההלכות: את גוף החפץ (הבהמה שהופקדה אצל שומר וכאשר נגנבה נקנתה לשומר או העבד שרבו מכרו לקנס) מעמידים בחזקת בעליו הראשונים (ראה ב"מ ק, א) אבל בתשלום הכפל שאינו תמורת החפץ אלא חיוב נפרד אין האחד מוחזק יותר מחברו (כי רק הבהמה עצמה היא בבעלות המפקיד, ולא הכפל). ולכן כתב הרמב"ם "שהכפל מוטל בספק ואינו תחת יד אחד מהם" ו"לפיכך חולקין", אבל שלושים השקלים הם דמי העבד והיותו והעבד היה בחזקת האדון, גם הכסף תמורתו הוא באותה חזקה, ולכן לא קנה הלוקח את דמי הקנס כי קודם הספק לא היה העבד בחזקתו ודין הכסף כדין העבד, והמוציא מחברו עליו הראיה.

(חדושי הגר"ח הגי' ה' מכירה פכ"ג ה"ג)

מתשלום אם ישבע) ואמר "הריני משלם ולא ישבע" ונמצא הגנב - משלם את הכפל לשומר, כי המפקיד מסכים שהשומר יקבל את הכפל (אם השומר משלם את הגניבה), כי כך מובטח לו שיקבל את הקרן, והרי זה כאומר לשומר "לכשתגנב ותרצה ותשלמני, הרי פרחי קנויה לך" (לעיל הל' א, מבבא מציעא לד, א).

והגמרא (שם) מסתפקת מה הדין בכמה אופנים, המובאים ברמב"ם כאן, האם בהם יש לשלם את הכפל לשומר או למפקיד, ופסק הרמב"ם כאן שבכל ספיקות אלו חולקים המפקיד והשומר בכפל, כי בממון המוטל בספק ואף אחד אינו מוחזק, חולקים.

והקשה הגר"ח מבריסק:

בגיטין (מב, ב) מסתפקת הגמרא האם "עבד שמכרו רבו לקנס מכור או אינו מכור"? היינו עבד שנמכר רק לעניין שאם יוגח על ידי שור וייהרג יטול הקונה את הקנס של שלושים שקלים - האם חלה המכירה והקנס לקונה או שאינו מכור. והרמב"ם (הל' מכירה פכ"ג ה"ג) פסק: "הרי זה ספק, לפיכך לא קנה" (והקנס למכור). ולמה כאן אין אומרים יחלוקו?

יום רביעי כ"ג טבת ה'תשע"ב

מתי צריך להשיב את המשכון?

ויש להקשות:

כתב הרמב"ם כאן שלוקח רק כאשר "אבד המשכון או נשרף קודם שיחזיר", אך אם לא אבד אינו לוקח, כי זהו 'לאו הניחק לעשה' וכל זמן שבאפשרותו לקיים את העשה של 'השב תשיב' אינו לוקח, כדברי הרמב"ם להלן (ה"ד) לגבי איסור כניסת המלוה לבית הלווה. ומכאן, שהעשה של 'השב תשיב' נאמר גם לגבי איסור של נטילת משכון מאלמנה, ואם כן חוזרת השאלה: מדוע יש להחזיר את משכון האלמנה מיד ולא כמו במשכון רגיל?

ויש לומר:

איסור לקיחת משכון ע"י המלוה הוא רק באופן הנטילה (שלא ע"י שליח בית דין) ולכן האיסור הוא רק ברגע הנטילה ולא לאחר מכן, וחיוב ההשבה הוא מצד 'השב תשיב'... כבוא השמש. אך בנטילת משכון מאלמנה האיסור הוא בעצם מציאות החפץ ביד המלוה ועובר על כך בכל רגע, ולכן עליו להשיבו מיד (חדושי הגר"ח על הש"ס ב"מ קטו).

הלכות מלוה ולוה פרק ג, הלכה א: אֶלְמָנָה... אֵין מַשְׁכָּנִין אוֹתָהּ... וְאִם חָבֵל — מַחְזִירִין מִמֶּנּוּ כְּעַל כְּרָחֹו... אֲבָד הַמַּשְׁכָּן אוֹ נִשְׂרַף קִנְיָם שְׁיָחִיר — לוֹקָח.

מהלשון "מחזירין ממנו בעל כרחו", משמע שמחזירין מיד, לא כהחזרת משכון רגילה שהיא בעת שהלווה זקוק לו (כסות יום ביום וכסות לילה בלילה).

ובטעם הדבר יש שביארו לפי הכלל (תמורה ה, ב) ש'כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד' — אי עביד לא מהני' אך שונה הוא איסור נטילת משכון ע"י המלוה שנאמר בו 'השב תשיב' לו את העבוט כבוא השמש' ומכאן שזכה במשכון ולכן אין צריך להחזירו מיד אלא כבוא השמש.

ולפי זה יש לומר, שהציווי 'השב תשיב' נאמר לגבי איסור לקיחת המשכון ע"י המלוה (שלא באמצעות שליח בית דין) אך לא לגבי איסור לקיחת משכון מאלמנה שבו אומרים 'אי עביד לא מהני' והמלוה לא זכה במשכון ועליו להשיבו מיד (ראה מ"מ בשם הריב"ש).

יום חמישי כ"ד טבת ה'תשע"ב

היתר עיסקא

ו'עסקא' זו היא "פלגא מלוה, פלגא פיקדון". כלומר, חצי מהמעות שהמתעסק (הלווה) מקבל הם הלוואה בידו, וחצי פיקדון. אם נכשל העסק, הוא אחראי על הפסד חלק ההלוואה ולא על חלק הפיקדון, והמלווה מפסיד את המחצית השנייה. ואם העסק הצליח, שניהם חולקים ברווח בשווה.

יסוד ההיתר הוא שאין זו הלוואה רגילה אלא שהמקבל נוטל את הכסף מהנותן כדי להתעסק בו ולהפיק רווחים וחצי הכסף שביד המקבל נחשב ככסף הנותן הנמצא אצלו כפיקדון, וחצי נחשב ככספו של המקבל לכל דבר שהרי קיבלו בהלוואה. ולכן גם האחריות להפסד וגם הרווח מתחלקים בשווה.

הלכות מלווה ולווה פרק ו, הלכה א: הַמְלִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ סָלַע בְּחַמְשָׁה דִּינָרִים, או כְּאֵתִים חָמִים בְּשִׁלָּשׁ, או סָלַע בְּסָלַע וּכְאֵה, או שִׁלָּשׁ כְּאֵין בְּשִׁלָּשׁ כְּאֵין וְדִינָר, בְּלָלוּ שָׁל דְּבָרִי: כָּל הַלְוָאָה בְּתוֹסַפֶּת כָּל שָׁחֹו — חָרִי זוּ רִבִּית שָׁל תוֹרָה, וְיוֹצֵאָה בְּדִינִין.

חז"ל התיירו 'עסקא' (ראה ב"מ קד, ב) של שותפות בין ה'נותן' וה'מתעסק', המכונה גם 'מקבל'. הנותן-המלווה נותן ל'מתעסק' ה'מומחה' מעות לעשות בהן עסק ושניהם עתידים להרוויח. המלווה מרוויח משום שאינו יכול לגצל את מעותיו בעצמו והמתעסק-הלווה מרוויח כי ניתנת לו אפשרות להתעסק ולהרוויח אף שאין לו כספים משלו.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ עה

יבטלו לגמרי את אחריות המלווה לתוצאות העסקא, כדי שלא יימצא מרוויח תמיד ולא יהיה מצב שהלווה יצטרך לשלם תמיד, וההסכם הוא למראית עין בלבד. כדברי הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה, י"ד ב, ס"י סב): "צריך שידעו שני הצדדים עניין העיסקא, ולא רק באמירה וכתובה בעלמא, זה אינו לחש וסגולה".

(ע"פ תורת ריבית פט"ו)

אחת הבעיות ב'עסקא' כזו היא תלותו של המלווה ב'מתעסק', שהרי המתעסק יכול להרוויח ולטעון שהפסיד, לכן נעשו במהלך הדורות ניסיונות שונים להגביל את כוחו של הלווה להצהיר על הרווח וההפסד, והמקובל ביותר הוא דרישה שיביא עדים שהפסיד את הקרן ויישבע שלא הרוויח מאומה (תרומת הדשן סי' שכ, הובא בש"ך וט"ז סי' קסז סק"א). שינויים אלה התקבלו בדרך כלל בהלכה תוך הקפדה שלא

יום שישי כ"ה טבת ה'תשע"ב

תשלום מראש עבור מקח

המעות ללווה, אך כאן הלוקח יכול להשיג את אותו רווח גם ללא הקדמת המעות למוכר שהרי יש מוכרים רבים בשוק ויכול לקנות את הפירות עתה ולהצניעם עד שיתייקרו (נמוקי יוסף ב"מ עב, ב ד"ה אין).

ו'נפקא מינה' בין הטעמים, כאשר הלוקח לא נתן מראש רק מקצת דמי המקח: אם ההיתר הוא כיון שאין הנאה ללוקח כי יכול היה לקנותם עתה במעות שבידו, הרי כאן לא היה יכול לרכוש פירות רק כשיעור המעות שבידו ונמצא שמרוויח כתוצאה מהקדמת המעות למוכר ואסור. אך אם ההיתר הוא משום שמחשיבים את הפירות כמצויים ביד המוכר (כיון שיכול לרכושם) אין כאן חשש כלל, כי לגבי הפירות שכנגד המעות שנתן חל המקח וברשות הלוקח התייקרו, ולגבי הפירות שלא שילם עבורם מראש אין כאן הלוואה כלל שהרי לא הקדים עבורם מעות.

(שער דעה י"ד סי' קסה סק"א)

הלכות מלווה ולוה פרק ט, הלכה א: אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער. יצא השער – פוסקין; אף על פי שאין לוה – יש לוה.

כאשר הקונה משלם למוכר מראש על סחורה שעדיין אינה נמצאת ברשות המוכר קיים חשש של רבית, כי בשעת נתינת המעות המקח עדיין לא חל, והמעות נחשבות כהלוואה ביד המוכר, ונתינת הפירות היא פירעון ההלוואה, ואם יתייקרו הפירות נמצא שהלוקח קיבל בתמורה להלוואה סכום גבוה יותר (סחורה השווה יותר מהמעות שנתן בתחילה). ואולם כאשר 'יצא השער' ויש הרבה פירות בשוק, הדבר מותר אף אם ביד המוכר עדיין אין פירות, כי: א) אף שהפירות אינם ביד המוכר יכול לקנותם במעות שקיבל ולכן הרי זה כאילו מצויים בידו והמקח חל כבר עתה, ואין כאן ריבית כי הפירות שייכים ללוקח כבר מעתה והתייקרו ברשותו (רש"י ב"מ ס, ב ד"ה וכן).

ב) איסור ריבית הוא כאשר המלווה מרוויח כתוצאה מנתינת

שבת קודש כ"ו טבת ה'תשע"ב

מכירת נכסי היתומים

לגביית החוב בבית דין. הרמב"ם (הל' אישות פ"ז ה"ג) פסק שגרופה אינה יכולה למכור מנכסי בעלה אלא בפני בית דין, ואם כן תפס כעיקר את הטעם השני. והקשה הר"ן (כתובות נו, ב בדפי הרי"ף, ד"ה איכא) מדברי הרמב"ם כאן, שגם בגרופה נזקקים בית דין למכור מנכסי הירושה (משום 'חן האשה'), ומדוע אם כן לא התיר הרמב"ם (בהל' אישות) מכירת הכתובה לגרופה שלא בפני בית דין, והרי לדעת עולא, בגלל 'חן האשה' יכולה גם גרופה למכור מנכסי היתומים שלא בפני בית דין?

והביא ביאור שדווקא כאן, ביסוד ההלכה שמעמידים אפוטרופוס ונזקקין לנכסי הירושה שביד היתומים, מהווה 'חן האשה' סיבה לגביית הכתובה מן היתומים הקטנים גם בגרופה, כי אם תצטרך להמתין עד שיגדלו תהיה מעוכבת מלהינשא זמן רב. אבל לענין שהצריכו חכמים שמכירת נכסי הירושה תהיה בבית דין לא חששו 'לחן האשה', כיון שלא תצטרך להמתין זמן רב, כי אפשר לעשות מכירה בפני בית דין במהירות, ונותר רק הטעם שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין, ולכן הקילו באלמנה.

הלכות מלווה ולוה פרק יב, הלכה ג: אשה שתבעה כתבתה, בין אלמנה בין גרושה – מעמידים להם (ליתומים) אפוטרופוס ונזקקין, משום חן האשה, כדי שיהיה לה פלוס שתנשא בו האשה לאחר.

מבואר בגמרא (כתובות צז, א), שנכסי הירושה משועבדים לכתובת אלמנה ולכן יכולה למכור מהירושה למזונותיה או כדי לגבות כתובתה, והמכירה יכולה להיות בפני שלשה אנשים נאמנים המומחים בשומת קרקע, ואינה זקוקה לבית דין מומחים. וזאת משני טעמים:

א. עולא אמר "משום חינוא": כאשר נקל על האשה לגבות את כתובתה ויהיו לה נכסים, תמצא חן ויהיה לה יותר קל להינשא.

ב. ר' יהודה (לפי גירסת הרי"ף) אמר "לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין".

ו'נפקא מינה': לטעם הראשון גם גרופה תוכל למכור מנכסי בעלה שלא בבית דין כדי שתמצא חן להינשא, אבל לטעם השני חייבת למכור בבית דין כי לא איכפת לבעל שגרופתו תתבזה בבית דין, והריהי כשאר בעלי חוב שחייבים למכור הנכסים

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"כ"ו טבת ה'תשע"ב

יום ראשון כ' טבת ה'תשע"ב

הלכות שכירות

פרק שלשה עשר

- 1 א. הבהמה אוכלת כל זמן שהיא עושה בגדולי קרקע,² בין
- 2 במחבר בין בתלוש³. ואוכלת ממשאוי שעל גבה עד
- 3 שתהיה פורקת⁴. ובכלב שלא טל⁵ בידו ויאכילנה⁶.
- 4 ב. כל המונע הבהמה מלאכל בפשע מלאכתה⁷ - לוקה;
- 5 שנאמר: לא תחסם שור בדישו. אחד שור ואחד כל מיני
- 6 בהמה ותינה⁸, בין טמאין בין טהורין, ואחד הדישה ואחד
- 7 כל שאר המלאכות של גדולי קרקע⁹, ולא נאמר שור בדישו
- 8 אלא בהנה¹⁰. והחוסם את הפועל¹¹ - פטור¹². אחד החוסם
- 9 אותה בפשע מלאכה¹³ ואחד החוסם אותה מקדם ועשה
- 10 בה מלאכה והיא חסומה¹⁴, אפילו חסמה בקול¹⁵ - לוקה¹⁶.
- 11 שכר בהמה וחסמה ודש בה - לוקה, ומשלם¹⁷ לבעלים¹⁸

- 15 ארבעה קבין לפרה ושלשה קבין לחמור¹⁹; שמשעת
- 16 משיכה נתחייב במזונותיה, ואינו חייב מלקות עד שיודש בה
- 17 חסומה²⁰.
- 18 ג. ישראל²¹ הדש בפרתו של עובד כוכבים²² - עובר משום
- 19 כל תחסם²³. והעובד כוכבים הדש בפרתו של ישראל²⁴ -
- 20 אינו עובר משום כל תחסם²⁵. אמר לעובד כוכבים: חסם
- 21 פרתי ודוש בה²⁶; ישוב לה קוץ²⁷ בפיה ודש בה, והרי אינה
- 22 אוכלת; הרבין לה ארי²⁸ מבחוץ, או שהרבין בנה
- 23 מבחוץ²⁹; הרי שצמאה ואינו משקה אותה³⁰; פרס עור על
- 24 גפי הדישה³¹ כדי שלא תאכל - כל זה וכיוצא בו אסור,
- 25 ואינו לוקה³². היה הדבר שהיא עושה בו רע לבני מעיה
- 26 ומדיקה, או שהיתה חולה ואם תאכל מזה מתרית - מתר
- 27 למנעה; שלא הקפידה תורה אלא על הנאתה³³, והרי אינה
- 28 נהנית³⁴.
- 29 ד. פרה³⁵ של ישראל שהיה כהן דש בה³⁶ בתרומה³⁷
- 30 ובתרומת מעשר של ודאי³⁸, וכן פרות הדשות במעשר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) מבאר שבהמה אוכלת במה שהיא עושה כמו שנאמר בתורה "לא תחסם שור בדישו". (2) בבא מציעא פח: (3) כמו הפועל ובהתאם לפרטי הדין, שנתבאר למעלה בפרק י"ב הלכה א והלכה ב. (4) מפורקת, ולאחר שפרקה אינה אוכלת, שאין הבהמה אוכלת אלא בשעה שהיא בעבודה. (5) החמר. (6) שם צב. אכילת שור בתלוש למדנו מהכתוב (דברים כה, ד): "לא תחסם" ולא הזהירה תורה אלא על החסימה, ולא התירה להאכילה בידיים. (7) כגון "שתדוש בגורן או שתישא תבן על גבה ממקום למקום" (לשון רבינו בספר המצוות לאוין ריט, וראה מגיד משנה בהלכה א). (8) בבא קמא נד: (9) סיפרי דברים, רפז, ועיין בבא מציעא פט. (10) רגיל להיות, זאת אומרת מצוי הוא השימוש בשור לעבודה, ומשתמשים בו בדרך כלל לדישת תבואה. (11) לאכול בשעה שהוא עושה במלאכה - שהפועל אוכל ממה שהוא עושה בהם, כמבאר למעלה בפרק י"ב. (12) בבא מציעא פח: "כנפשו" (כן נאמר בפועל ואכלת ענבים כנפשו) כנפשו של פועל, מה נפשו (ברצונו) אם חסמתו פטור אף פועל אם חסמתו (חסמו בעל הבית בעל כורחו) פטור. וכתב הטור (סימן שלז) "ודווקא לעניין מלקות קאמר שהוא פטור אבל איסורא איכא אם חסמו בעל כורחו". (13) בשעה שהיא כבר במלאכה. (14) שם צ: "בשעת דישה לא תהא חסימה". (15) "כשהייתה שוחה לאכול היה גוער בה" (לשון רש"י שם). (16) אף על פי שלא שאלו שאלו בו מעשה אין לוקים עליו. וטעמו של דבר, מפני שעקימת פיו בחסימה היא כמעשה, שעל ידי קולו הבהמה נחסמת ואינה אוכלת כשהיא דשה (כרבי יוחנן שם. ראה תוספות דיבור המתחיל רבי יוחנן). ואין מכאן סתירה למה שמתבאר מדברי רבינו (בפרק י"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב) שאין לוקין על עקימת שפתיים שלא אמרו אין לוקין אלא בדיבור שאינו בא לכלל מעשה (מגיד משנה). (17) שם צא. (18) בעד כל יום ויום. (19) כך שיערו חכמים כמות האכילה ליום של פרה ושל חמור. (20) כלומר, משום כך אין לפוטרו מן התשלומין על פי הכלל שאין אדם לוקה ומשלם (כתובות לג), לפי שחייב התשלומים והמלקות אינם באים כאחת, שהרי נתחייב כבר במזונותיה לפני שבא לכלל חיוב מלקות ולא אמרו אין לוקים ומשלמים אלא כשהם באים כאחד, כמבאר בפרק ג מהלכות גניבה (שם צא). (21) שם צ. (22) ואפילו התבואה של האיני יהודי. (23) שלא תחסם שור בדישו, סתמא נאמר, בכל שור ודישה שהיא (סמ"ע שלח סעיף קטן יא). (24) על פי הוראתו של ישראל. (25) שאין כאן מעשה חסימה ביד הישראל. אך אם התבואה של ישראל אסור ואינו לוקה כמו שמבאר רבינו בסמוך. (26) דישתי, זאת אומרת בתבואת הישראל ואמירה לגוי לעשות בשביל ישראל מעשה, שהישראל אסור בה - אסורה מדבריהם, כשם שאמרו לעניין שבת "אמירה לנכרי שבות" (שם). (27) מאליו - אבל הושיב לה קוץ לוקה שהרי זו מעשה חסימה גמור (גמרא שם). (28) ולא ימתו אינה אוכלת. בגמרא שלפנינו כתוב: "הרבין לה חסימה הצמיחה (מעולה) היא? אלא רבין לה ארי מבחוץ". והכסף משנה מסתמך על גירסא זו ומתקן הגירסא כאן "רבין" במקום "הרבין". וגם הלחם משנה דעתו נוטה לתקן כך. (29) ומרוב הגעגועים לבנה אינה אוכלת. ואין בזה משום מעשה חסימה גמורה כמו בהרבין ארי, משום שאינה נמנעת לגמרי מלאכול, אלא ממעטת באכילתה (תוספות שם דיבור המתחיל עמד). (30) ומחמת הצמיחה אינה אוכלת. (31) "ואינה רואה את הדישה מי קרינא ביה (האם זה נקרא) בדישו או לא" (רש"י שם). (32) שורות שאלות בגמרא (שם) שלא נפתרו, ולפיכך פסק רבינו - אסור ואינו לוקה. (33) ולתועלתה. (34) אם תאכל. (35) שם צ. (36) חסומה. (37) כגון שהקדימו וקראו שם תרומה ומעשר בעודם שיבולים (רש"י שם). (38) של טבל וודאי, שאסור להאכיל פרת ישראל מהן, כמבאר בפרק ט מהלכות תרומות הלכה ח: "כהן ששכר בהמת ישראל אף על פי שהוא חייב במזונותיה לא יאכילנה תרומה מפני שאינה קניין כספו".

הלכות שאלה ופקדון

1 שני³⁹, ופרות⁴⁰ המהלכות על התבואה לפי שירט⁴¹ להן
2 הדרך - אינו עובר עליהן משום כל תחסום⁴². אבל מפני
3 מראית העין⁴³, אם היו דשות בתרומה ומעשר שני - מביא
4 מעט מאותו המין ותולה להן בקרסטלין⁴⁴ שבפיהן.
5 ה. הדש במעשר שני של דמאי⁴⁵ ובתרומת מעשר של
6 דמאי ובגדולי תרומה⁴⁶ - עובר משום כל תחסום⁴⁷.
7 ו. רשאי⁴⁸ בעל הפרה⁴⁹ להרעב פרתו ולסגפה, כדי
8 שתאכל הרבה מן הדיש; ורשאי⁵⁰ השוכר להאכילה פקיעי
9 עמיר⁵¹, כדי שלא תאכל הרבה מן הדיש. פיזא בו: רשאי
10 בעל הבית להשקות פועלים יין, כדי שלא יאכלו ענבים
11 הרבה; ורשאי⁵² פועלין לטבל פתן בציר⁵³, כדי שיאכלו
12 ענבים הרבה⁵⁴. אבל אין הפועל⁵⁵ רשאי לעשות מלאכתו
13 בליילה ולהשכיר עצמו ביום, או לדוש בפרתו ערבית
14 ולהשכירה שחרית. ולא יהיה מרעב ומסגף עצמו ומאכיל
15 מזונותיו⁵⁶ לבניו, מפני גזל מלאכתו של בעל הבית; שהרי
16 תשש כחו ותחלש דעתו, ולא יעשה מלאכה בכת.
17 ז. בדרך שמהר בעל הבית שלא יגזל שוכר עני⁵⁷ ולא
18 יעכבנו⁵⁸, כך העני מזהר שלא יגזל מלאכת בעל הבית
19 ויבטל מעט בקאן ומעט בקאן, ומוציא כל היום במקמה,
20 אלא חביב לזקק על עצמו בזמן, שהרי הקפידו על ברכה
21 רביעית של ברכת המזון⁵⁹ שלא יברך אותה⁶⁰. וכן חביב
22 לעבד בכל כחו. שהרי יעקב הצדיק אמר: כי בכל כחי
23 עבדתי את אביי. לפיכך נטל שוכר זאת אף בעולם הזה,
24 שפאמר: ויפרץ האיש מאד מאד.
25 סליקו להו הלכות שכירות

26 יש בכללן שתי מצות עשה. ראשונה - דין השואלים.
27 שניה - דין שומר חנם.
28 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:
29
30 פרק ראשון
31 א. השואל בלים או בהמה וכיוצא בהן משאר מטלטלין
32 מחברו, ואבד או נגנב, אפלו נאנס אנס גדול, כגון שנשברה
33 הבהמה או נשפית או מתה - חביב לשלם הכל; שפאמר:
34 וכי ישאל איש מעם רעהו וגו' ונשפר או מת, בעליו אין
35 עמו שלם ישלם. במה דברים אמורים? כשנאנס שלא
36 בשעת מלאכה; אבל אם שאל בהמה מחברו לחרש בה,
37 ומתה כשהיא חורשת - הרי זה פטור. אבל אם מתה קדם
38 שיחרש בה או אחר שחרש בה, או שרכב עליה או דש בה
39 ומתה כשהיא דשה או בשעת רכיבה - הרי זה חביב לשלם.
40 וכן כל פיזא בזה. וכן השואל בהמה מחברו לילף בה
41 למקום פלוני, ומתה תחתיו באותה הדרך; או ששאל דלי
42 למלאה בו, ונקרע בבור בשעת מלוי; או ששאל קרדם
43 לפצל בו עצים, ונשפר בעת שפצל בו מחמת הבקוע; וכל
44 פיזא בזה - הרי זה פטור. שלא שאל אלא לעשות בו
45 מלאכה זו, והרי לא שנה.
46 ב. השואל בהמה מחברו ומתה, וטען השואל שבשעת
47 מלאכה מתה, אם היה המקום ששאלה לילף בו מקום שבני
48 אדם מצויין שם - יביא ראיה שמתה או נאנסה בשעת
49 מלאכה, ושלא שנה בה, ויפטור; ואם לא הביא ראיה -

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(39) שם, שהוא ממון גבוה (כמבואר בפרק ג מהלכות מעשר שני הלכה יז) ואין אני קורא בו "בדישו". (40) שהן חסומות.
(41) עיוות, עיקום מלשון הכתוב (במדבר כב, לב) כי ירט הדרך לנגדי (וכפירוש הרב אברהם בן עזרא שם) כלומר פרות המהלכות
בדרך ודורות על התבואה לא למגמת דשה, אלא לפי שעיוותו דרכם ועלו על התבואה (ריטב"א בשיטה מקובצת בבא מציעא
פט:). (42) שם פט: ז. "פרות המרכסות בתבואה והדשות בתרומה ומעשר אינו עובר משום כל תחסום" ומפרש רבינו "מרכסות"
הוא מלשון "והרכסים לבקעה" (ישעיה מ, ד) שפירושו (לפי הרב אברהם בן עזרא שם) מקום מעוות, וכן אמרו בירושלמי (תרומות
פרק ט הלכה א) "בדישו" ולא בדרכו. כלומר, לא דרך הליכתה (מגיד משנה בשם הרמב"ן). (43) שלא יאמרו, שהוא דש בפרה
חסומה. ובפרות המהלכות אין צריך לכך שהלא אינם לשם דשה שם (לחם משנה). (44) כעין שק שתולים בצוואר הבהמה והיא
אוכלת ממה שבתוכו (שם). (45) תבואת עמי הארץ שספק לנו אם הפריש ממנה מעשרות וגזרו חכמים להפריש ממנה תרומת
מעשר ומעשר שני כמבואר בפרק ט מהלכות מעשר הלכה א"ב. דמאי, מלה מורכבת: "דא מאי" כלומר, פירות אלו מה הם?
מעושרים או לא? (רבינו בפירוש המשנה ברכות פרק ז משנה א). (46) שזרע תרומה, וגזרו חכמים עליהם שהיה אסורים לזרים
כתרומה, כמבואר בפרק י"א מהלכות תרומה הלכה כא. (47) שם ז. לפי שמדברי תורה, חולין גמורים הם. ורבינו שם בהלכה
כח בדין דש בגידולי תרומה מוסיף: "וכיצד יעשה? (לקיים דבר תורה שלא יחסום וגם גזירת חכמים שלא להאכיל) תולה כפיפות
בצוואר הבהמה ונותן לתוכן מאותו המין נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכילה את התרומה". [בשיטה מקובצת מפרש שנותן
כדי שיעור אכילתם דהיינו ארבעה קבים לשלושה לחמור (כמו שנתבאר למעלה הלכה ב)] ומה שכתב רבינו בהלכה ד:
"מביא מעט מאותו המין", היינו, דווקא בדש בתרומה וודאית, שמות לחסום ותולה הכפיה משום מראית עין ומשם כך אינו
מחוייב להאכיל את הפרה כדי אכילתה (וראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ח). (48) שם. (49) קודם השכרת הפרה.
(50) שם. (51) אגודות קש. (52) שם. (53) רוטב של דגים כבושים. (54) לאחר אכילת הפת, כי באותה שעה שהוא אוכל הפת
הרי אסור הוא באכילת הענבים עם פת כמו שנתבאר למעלה פרק י"ב הלכה י. (55) תוספתא שם פרק ח. (56) שבביתו.
(57) כלשון הכתוב (דברים כד, יד) "לא תעשוק שכיר עני". ובהווה הכתוב מדבר שהעניים והאביונים והגרים משכירין עצמם
(רמב"ן שם). (58) לא ילין שכרו. (59) ברכת הטוב והמטיב. (60) הפועל כלל (וכן הוא כולל את הברכה השלישית בתוך
השנייה) כדי שלא יבטל מלאכת בעל הבית (ברכות טז. פרק ב מהלכות ברכות הלכה ב). (1) מבאר דין שואל.

ט. האומר לחברו: השאילני שקת זו של מים, ונהרסה -
 אינו יכול לבנותה. אומר לו: השאילני שקת סתם, ונהרסה
 - יש לו לבנותה. אומר לו: השאילני מקום שקת, אם קנו
 מיד המשאיל - הרי השואל בונה והולך בקרקע המשאיל
 עד שתבוא לידו שקת שאפשר להשקות ממנה בהמתו או
 ארצו, כמו שהתנה עם המשאיל.
 י. השואל פנדק מחברו: ללינה - אין פחות מיום אחד;
 לשביתה - אין פחות משני ימים; לנשואים - אין פחות
 משלשים יום. שאל חלוק מחברו לילך בו לבית האכל -
 כדי שילך ויחזר; שאלו לבית המשתה - כל אותו היום;
 שאלו לעשות המשתה שלו - אין פחות משבועה ימים.

פרק שני

א. השואל בבעלים, אפלו נגנב או אבד בפשיעה - פטור;
 שנאמר: אם בעליו עמו לא ישלם, ובלבד ששאל הבעלים
 תחלה עם החפץ, כמו שבארנו. ואחד השואל את הבעלים
 או ששכרן, ואחד השואל את הבעלים לאותה המלאכה או
 ששאלן ושכרן למלאכה אחרת או לשום דבר בעולם. אפלו
 אומר לחברו: השקני מים, ושאל ממנו בהמתו, והשקהו
 ונתן לו את הבהמה - הרי זו שאלה בבעלים, ופטור. משן
 את הבהמה בתחלה ואחר כך השקהו - אינה שאלה
 בבעלים. וכן כל כיוצא בזה.
 ב. השאיל בהמתו או השכירה למשוי, ויצא עמה לסעדה
 עם השואל או השוכר ולטען עמו במשאו - הרי זו שמירה
 בבעלים. ואם יצא לבקר המשאוי בלבד ולראות שלא
 יטענו עליה יתר מן הראוי - אינה שמירה בבעלים.
 ג. מלמד תינוקות, והנוטע לבני המדינה, והמקי להם את
 הדם, והסופר שלהן, כל אחד מאלו וכיוצא בהן, ביום
 שהוא יושב בו לעסק במלאכתו, אם השאיל או השכיר
 לאחד מאלו שהוא עוסק במלאכתם - הרי זו שמירה
 בבעלים, ואפלו פשע בה השומר - פטור. אבל הוא ששאל
 או ששכר מהן - חייב, שאינן שאולין לו.
 ד. הרב שהוא מקריא ברצונו לתלמידים בכל עת שירצה
 ואינו מסכנתא שירצה, והם היו קבועים לבוא תמיד, ונשמט
 להן ממסכתא למסכתא - הרי הן שאולין אצלו, ואין הוא
 שאול להם. וביום הפרק, שהכל באין לשמע ענין אותו
 מועד - הרי הוא שאול להם, והם אינן שאולין לו.
 ה. האומר לשלוחו: צא והשאל עם פרתי - אינה שאלה
 בבעלים; שנאמר: אם בעליו עמו לא ישלם - הבעלים
 עצמן, לא שליח. אומר לעבדו הפנעני: צא והשאל עם פרתי
 - הרי זו שאלה בבעלים; שיד העבד כיד רבו. נשאל העבד
 עמה שלא מדעת רבו - אינה שאלה בבעלים.
 ו. השואל מן האשה, ונשאל לו בעלה - אינה שאלה
 בבעלים; שקנן פרות - אינו פקנן הגוף, ואין לפעל אלא
 פרות.

משלם. שאלה ממנו למלאת בה עפר שבחרבתו, שאין
 העדים מצויין שם, או ששאל ממנו דלי למלאת בו הבור
 בתוך ביתו, ונקרע בבור: אם הביא ראיה - פטור אף
 משבועה; ואם לאו - ישבע השואל שבועת השומרים
 שמתה בשעת מלאכה ופטור. וכן כל כיוצא בזה.
 ג. השואל כלי מחברו ונשכר - שמין לו כדרך ששמין
 בגזקין: אומדין כמה היה שנה שלם, וכמה הוא שנה עתה,
 ומחזיר לו הכלי או הבהמה השבורה, ומשלם הפחת. וכן
 אם מתה הבהמה - מחזיר הנבלה, ומשלם הפחת.
 ד. השואל בהמה - חייב במזונותיה משעה שמשכה עד
 סוף ימי שאליה. ואם פחש בשורה - חייב לשלם מה
 שפחתה בדימיה. פחש בשורה מחמת המלאכה - פטור;
 וישבע שבועת השומרים שמחמת מלאכה כפשה.
 ה. השואל כלי מחברו או בהמה סתם - הרי המשאיל
 מחזירו בכל עת שירצה. שאלו לזמן קצוב - כיון שמשן
 וזכה אין הבעלים יכולין להחזירו מתחת ידו עד סוף ימי
 השאילה. ואפלו מת השואל - הרי היוצאין משתמשין
 בשאילה עד סוף הזמן. ודין הוא: הלוקח קונה הגוף קנן
 עולם בדימים שנתן, ומקבל מתנה קנה הגוף קנן עולם ולא
 נתן כלום; והשוכר קנה הגוף לפרותיו עד זמן קצוב בדימים
 שנתן, והשואל קנה הגוף לפרותיו עד זמן קצוב ולא נתן
 כלום; כשם שהנותן כפחש שמינו יכול לחזור בו לעולם,
 כך המשאיל כפחש שמינו יכול לחזור בתוך הזמן. הניח
 להם אביהם פרה שאולה ומתה - אין חייבין באגסיה. חשבו
 שהיא של אביהם, טבחוה ואכלוה - משלמין דמי בשר
 בזול. ואם הניח להם אביהם נכסים, ומתה או שטבחוה -
 משלמין את דמיה מנכסיו.
 ו. השואל כלי מחברו לעשות בו מלאכה פלונית - אין
 המשאיל יכול להחזירו מתחת ידו עד שיעשה בו אותה
 מלאכה. וכן אם שאל ממנו בהמה לילך בה למקום פלוני
 - אינו יכול להחזירה מיד השואל עד שילך בה לשם ויחזר.
 ז. האומר לחברו: השאילני קרדס לעדר בו הפרדס הזה -
 עוֹדֵר בו אותו הפרדס בלבד, ואינו רשאי לעדר בו פרדס
 אחר. אומר לו פרדס סתם - עוֹדֵר בו פרדס אחר אי זה
 שירצה. שאלו לעדר בו פרדסים הרבה שלו - עוֹדֵר בו כל
 הפרדסים שלו. ואפלו נשחת כל הפרזל בעדירה - מחזיר
 לו הנצב של עץ. וכן כל כיוצא בזה.
 ח. השואל כלי מחברו להשתמש בו, ואמר לו:
 השאילני דבר פלוני בטובתך. כלומר: אין אתה משאיל
 לי דבר זה כדרך כל המשאילין, אלא כפי טובת לבך
 ונדיבותיך, שאינך מקפיד על הזמן אם ארף. אם קנו מיד
 המשאיל על זה - הרי השואל משתמש בו לעולם, עד
 שיתבטל הכלי מלעשות מלאכתו, ויחזיר שכריו או
 שגיריו. ואין השואל רשאי לחזור ולתקן הכלי או לעשותו
 פעם אחרת.

יום שני כ"א טבת ה'תשע"ב

פרק שלישי

ז. השואל מאשתו, או שתפין ששאלו זה מזה - הרי זו
שאלה בבבלי. ואם אמר השתף להכריז: השאילני היום
ואשאילך למחר - אינה שאלה בבבלי.
ח. שאל מן השתפין ונשאל לו אחד מהן, וכן השתפין
ששאלו ונשאל לאחד מהן - הרי זה ספק אם היא שאלה
בבבלי אם אינה. לפיכך: אם מתה - אינו משלם, ואם
תפסו הבבליים - אין מוציאין מידם; פשע בה - הרי זה
משלם.
ט. השואל את הבתמה בבבליים לרבעה, או להראות בה,
או לעשות בה פחות משנה פרוטה, או ששאל שתי פרות
לעשות בהן שנה פרוטה - הרי כל אלו ספק שאלה
בבבליים.
י. שאלה בבבליים ושכרה שלא בבבליים - פטור;
שהשכירות תלוי בשאלה. אבל אם שכרה בבבליים, וחזר
ושאלה שלא בבבליים; או ששאלה בבבליים, וחזר ושכרה
שלא בבבליים, וחזר ושאלה שלא בבבליים; או ששכרה
בבבליים, וחזר ושאלה שלא בבבליים, וחזר ושכרה שלא
בבבליים - כל אלו ספק שמירה בבבליים הוא.
יא. אשה ששאלה ואחר כך נשאת - הרי הפעל כלוקח
ממנה, ואינו לא שומר שכר ולא שואל. לפיכך, אם היתה
דבר השאלה בהמה, ומתה - הפעל פטור, אף על פי שהוא
משתמש בה כל ימי שאלתה, אפלו פשע, מפני שהוא
כלוקח; והאשה חבבת לשלם כשהיתה לה ממון. ואם
הודיעה את בעלה שהיא שאלה - הרי זה נכנס תחתיה.
כל שאמרנו שהיא שאלה בבבליים, כך אם היה שוכר או
נושא שכר - הרי היא שכירות בבבליים ופטור; וכל שאינה
שאלה בבבליים, כך אינה שכירות בבבליים; וכל שהוא ספק
בשאלה, כך הוא ספק בשכירות.

א. השואל² את הפרה מחבורו, ושלחה לו המשאיל ביד
בנו³ או ביד שלוחו או ביד עבדו⁴, אפלו שלחה לו ביד
בנו או ביד עבדו או ביד שלוחו של שואל⁵, ומתה קדם
שתפנס לרשות השואל - הרי זה פטור⁶. ואם אמר לו
השואל: שלחה לי ביד בני, ביד עבדי, ביד שלוחי, או ביד
עבדך העברי או ביד שלוחך, או שאמר לו המשאיל: הריני
משלחה ביד בנך, ביד עבדך, ביד שלוחך, ביד בני, ביד
עבדי העברי, ביד שלוחי, ואמר לו השואל: שלח, ושלחה,
ומתה בדרך - הרי זה חייב⁷. שלחה לו המשאיל ביד עבדו
הכנעני, אף על פי שאמר לו השואל שלח, ומתה - פטור⁸;
מפני שידו ביד רבו, ועדין לא יצאת מרשות המשאיל.
ב. אמר לו השואל: הפישה במקל והיא תבוא מאלה, ועשה
המשאיל כך - אין השואל חייב בה עד שתפנס לרשותו⁹, אבל
מתה בדרך - פטור. וכן בשעה שמחזירה¹⁰ השואל
לבבליים¹¹, אם שלחה ביד אחר, ומתה קדם שתגיע לרשות
המשאיל - הרי זה חייב, שעדין היא באחריות השואל. ואם
שלחה מדעת המשאיל על ידי אחר, ומתה - פטור. שלחה
ביד עבדו הכנעני, אף על פי שאמר לו המשאיל שלח, אם
מתה בדרך - חייב; שיד העבד ביד רבו, ועדין לא יצאת מיד
השואל. במה דברים אמורים¹²? בשעה חזרה בתוך ימי
שאלתה; אבל אם החזירה אחר ימי שאלתה - הרי זה פטור,
אם מתה בדרך¹³; שאחר ימי שאלתה יצאת מדין שאלה,
והרי הוא כשומר שכר¹⁴. לפיכך, אם נשפית או מתה אחרי
ימי שאלתה¹⁵ - פטור¹⁶. וכן כל פיוצא בזה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) מבאר דין שואל פרה ושלחה לו המשאיל ביד עבדו, ודין שאלה חצי היום ושכרה חצי היום, ודין שאל אחת ושכר אחת, זה
אומר שאלה מתה וזה אומר שכורה מתה. (2) משנה בבא מציעא צח: (3) של המשאיל. (4) בין עבד עברי ובין כנעני.
(5) השואל עשה אותו שליח לקבל את הפרה מיד המשאיל, ולא אמר למשאיל: שלח לי ביד פלוני. (6) רבינו אינו מחלק כאן בין
עשאו שליח בעדים לעשאו שלא בעדים וגם כתב סתם: "שלוחו של שואל" ומשמע אפילו שליח ממש וזה נגד דעת רב חסדא
(בבא קמא קד). שהמדובר במשנה בשכירו ולקוטו (באדם המושכר לו או לוקט אצלו שיבולים בקביעות) ואין עדים שעשאו שליח
לדבר זה. ופליאה היא, שהרי בהלכות גזילה פרק ז הלכה י פסק כרב חסדא. אולם מצאנו בכמה מקומות שרבינו מביא לשון
המשנה ככתבה וסומך על הביאורים שנאמרו בגמרא ונראה שגם כאן נהג כך. (7) מכיוון שאמר למשאיל: "שלח" עשה יד השליח
כידו ממש. (8) במשנה נאמר סתם: שלחה לי ביד וכו', עבדך וכו' חייב ולא חילקו בין עבד עברי לעבד כנעני, אלא בגמרא שם
(צט). מפרש שמואל מה ששנינו "שלחה לי ביד עבדך חייב" היינו בעבד עברי שאין גופו קנוי לבעלו, אבל בעבד כנעני פטור
מפני שלא יצאה מרשותו. ראה הלכה הבאה. (9) בגמרא שם אמר רב, שהמשנה האומרת, "ביד עבדך חייב" התכוונה גם לעבד
כנעני וכגון שאמר שהעבד יכירה במקל ותלך מאליה, ושמואל מעמידה בעבד עברי בלבד, ולמד רבינו מזה, ששמואל חולק על
רב בדין הכירה במקל, ולפיכך לא מצא אפשרות להעמיד את המשנה בעבד כנעני, ובהתאם לכלל שבידינו: הלכה ששמואל בדיני
ממונות - פסק כמותו (מגיד משנה). (10) משנה שם צח: (11) הרי היא ברשות השואל כל זמן שלא הגיעה ליד המשאיל או
ליד אדם שהמשאיל הסכים מראש לשלוח על ידו. (12) שהפרה נשארת ברשותו של השואל לענין חיוב אונסים כל זמן שלא
הגיעה לרשות המשאיל (רש"י שם). (13) מימרא של רב חסדא שם פא. (14) אמיר שם, והוא מנמק: מכיוון שהשואל נהנה
מן הפרה בימי שאלתה תיקנו שיהא חייב בגניבה ואבידה גם אחר שכלו ימי השאלה (סמ"ע חושן משפט סימן שמ סעיף קטן יב).
(15) אפילו נמצאת עדיין בבית השואל. (16) מאונסין. מלמדנו רבינו, שאין כל הבדל בין החזירה וטרם הגיעה לרשות המשאיל
ובין לא עשה שום פעולה של החזרה. וכן נפסקה הלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן שמ, ח ראה בית יוסף שם).

הפית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. 27
 ומגלגלין עליו בתוך השבועה: שלא פשע, אלא שמר דרך 28
 השומרין, ולא שלח בו יד ואחר נגנב; שאם נגנב אחר 29
 ששלח יד בפקדון - חייב באחריותו. 30
ב. הואיל ופטר הכתוב את שומר חנם מן הגנבה, קל וחמר 31
 מן האנסין הגדולים, כגון שבורה ושבויה ומתה. והוא שלא 32
 שלח יד בפקדון; אבל שלח יד בפקדון - חייב באנסיו. 33
 כיצד דרך השומרים? הכל לפי הפקדון: יש פקדון, שדרך 34
 שמירתו להניחו בבית שער, כגון הקורות והאבנים; ויש 35
 פקדון, שדרך שמירתו להניחו בחצר, כגון חבילות פשתן 36
 הגדולות וכיוצא בהן; ויש פקדון, שדרך שמירתו להניחו 37
 בבית, כגון שמלה וטלית; ויש פקדון, שדרך שמירתו 38
 להניחו בתבה או במגדל ונוצל עליו, כגון בגדי משי וכלי 39
 כסף וכלי זהב וכיוצא בהן. 40
ג. השומר שהניח הפקדון במקום שאינו ראוי לו, ונגנב 41
 משם או אבד, אפלו נאנס שם, כגון שפלה דלקה ושרף 42
 כל הבית - הרי זה פושע וחייב לשלם. ואף על פי שהניח 43
 הפקדון עם שלו: אם ראוי לשמירה - פטור, ואם אין 44
 המקום ראוי לשמירה - חייב; בשלל הוא רשאי, ואינו רשאי 45
 בשלל אחרים. 46
ד. הפסדים והדינרין - אין להם שמירה אלא בקרקע, וימתן 47
 עליהם טפח עפר. או יטמנם בכתל בטפח הסמוך לקורה; 48
 אבל לא באמצע הכתל, שפא יחפרו הגנבים שם ויגנבו. 49
 אפלו נעל עליהם כראוי בתבה, או התביא אותם במקום 50
 שאין אדם מכירו ולא מרגיש בו - הרי זה פושע וחייב 51
 לשלם. הורו מקצת המבינים, שהוא הדין לכל דבר שמשאו 52
 קל ואין הקרקע מאבדת אותו במהרה, כגון לשונות של 53

ג. השואל פרה מחברו¹⁷, שאלה חצי היום ושכרה חצי 1
 היום, שאלה היום ושכרה למחר, שאל אחת ושכר אחת 2
 ומתה אחת מהן, המשאל אומר: שאולה מתה¹⁸, ביום 3
 שהיתה שאולה מתה¹⁹, בפשעה²⁰ שהיתה שאולה מתה, 4
 והשומר אומר: איני יודע, או שאמר השואל: שכורה מתה, 5
 ביום שהיתה שכורה מתה, בפשעה שהיתה שכורה מתה, 6
 והמשאל אומר: איני יודע, או שאמר זה: איני יודע, וזה 7
 אומר: איני יודע - המוציא מחברו עליו הראיה. לא היתה 8
 שם ראיה - ישבע השוכר על השכורה שמתה, או שאינו 9
 יודע, ויפטר²¹. זה אומר שאולה, וזה אומר שכורה - ישבע 10
 השומר על השכורה שמתה בדרך²² כמו שטען, ויגלגל 11
 עליו שהשכורה היא שמתה. 12
ד. השאילו שתי פרות, חצי היום בשאלה וחצי היום 13
 בשכירות, המשאל²³ אומר: בזמן השאלה מתו, והלה 14
 אומר: אחת מתה²⁴ בזמן השאלה²⁵, והאחרת איני יודע²⁶ - 15
 מתוך שאינו יכול לשבע²⁷ בשלם השתים. וכן אם מסר לו 16
 שלש פרות, שתיים שאולות ואחת שכורה, המשאל אומר: 17
 שתיים השאולות הן שמתו, והשואל אומר: אחת השאולה 18
 מתה ודאי, אבל השנייה שמתה איני יודע אם השאולה 19
 האחרת או השכורה - מתוך שאינו יכול לשבע, שהרי 20
 אומר איני יודע, ישלם השתים. ובהלכות טוען ונטען 21
 יתבאר דין זה וכיוצא בו מכל הטוענין שאינן יכולים 22
 להשבע, וכיצד משלמין, ומאי זה טעם הם משלמים. 23
פרק רביעי 24
א. המפקיד אצל חברו בחנם, ונגנב או אבד - הרי זה 25
 נשבע ונפטר; שנגמר: ונגנב מבית האיש וגו', ונקרב בעל 26

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(17) משנה שם צז: כפי שנתבאר בגמרא שם צח. (18) זה נמשך לדין שאל אחת ושכר אחת. (19) שייך לדין שאלה היום ושכרה למחר. (20) שייך לשאלה חצי יום ולשכרה חצי יום. (21) רבינו אינו מחלק בין משאל טוען ברי לטוען שמא ובשניהם אמר יישבע השוכר ויפטר. ובנימוקי יוסף בסוגייה שלנו מקשה למה הוא פטור כשטוען איני יודע? הלא הוא מודה ששאל את הפרה ונתחייב או באונסין לפי שיטת רבינו למעלה (פרק א הלכה ו) שהלכה כלשון ראשון של רבא, אלא שאינו יודע אם מתה בזמן שהייתה שאולה או אחר שעבר זמן זה, ואם כן הרי זה כאומר לוויית ויאני יודע אם פרעתה, שהוא חייב (ראה פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט) ובשיטה מקובצת בסוגייה שלנו מתרץ בשם הריטב"א, שאפילו לדעת האומר שבשעת משכית הפרה נתחייב באונסין אין זה חיוב גמור, שהרי הפרה עודה בריאה ושלמה, אלא הכוונה לשעבוד נכסיו של השואל ואם יארע אונס יגבה המשאל בתוקף אותו השעבוד את הנכסים אפילו ימכרם בינתיים, ולפיכך כשהשואל טוען איני יודע אם מתה כשהייתה שאולה - הרי זה כאומר איני יודע אם נתחייבתי שהוא נשבע ונפטר (רבינו שם הלכה ח. ראה מה שכתבנו למעלה בפרק א הלכה ה בשם הכסף משנה וראה לחם משנה כאן). ושבועה זו היא שבועת היסת מתקנת רב נחמן, אבל מדין המשנה פטור גם משבועה (כסף משנה). ומה פסק רבינו בהלכות טוען ונטען שם, שאין נשבעים אפילו היסת על טענת שמא היינו בהלוואה, שעל התובע לידע אם הלווה או לא, אבל המשאל שלא היה נוכח בזמן האונס אינו יכול לדעת אם זה אירע בתקופת השאלה או לא וטענת שמא שלו מבוססת ולפיכך על השואל להישבע (לחם משנה). (22) ולא פשע בה, וגם לא נגנבה או אבדה, שהרי השוכר חייב בכל אלה האירועים (ראה ש"ך חושן משפט סימן שדמ סעיף קטן ג"ד וראה כאן הלכה ד). (23) שם צד. (24) שלא חמת מלאכה. (25) ועליו לשלם דמיה. (26) הרי זה כדין תבעו מאה והוא מודה שחייב חמישים שהטילה עליו התורה שבועת מודה במקצת. (27) שאינו חייב, שהרי אינו יודע. ולמה בשואל פרה אחת (בהלכה הקודמת) וטוען איני יודע אין מטילים עליו שבועת השומרים, שמתה כדרכה ולא פשע בה ועל ידי גלגול יחייב לישבע ששכורה מתה ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם? מפני שבבועת שלא פשע היא על טענת שמא אין כוחה יפה לחייבו ממון על ידי גלגול (מגיד משנה). [בש"ך שם מפרש שהמדובר, כשיש עדים שמתה כדרכה או שהמשאל מאמין לו, והבית יוסף שם כותב שבבועת היסת של השואל האומר איני יודע היא מטעם גלגול ולא ביאר למה אין מגלגלים שבועת התורה ואומרים מתוך וכו'. ראה שולחן ערוך שם, סמ"ע וש"ך שהאריכו לברר סוגייה זו]. (28) גמרא שם. (1) מבאר דיני שומר חנם ודין שמירת הפיקדון, כיצד ישמור אותו, ודין שומר שמסר לאשתו ובניו.

44 ואמר לשמשו: מזה הפשות תשליף לתוך השכר, והלף
45 השמש והשליף מפשות של פקדון; אמרו חכמים:
46 שהשמש פטור, שהרי לא אמר: מזה השלף ומזה אל
47 תשליף, ודמה שהוא מראה מקום ואינו מקפיד על זה; וכן
48 בעל הבית פטור, שהרי אמר לו: מזה השלף; ואינו משלם
49 אלא דמי מה שנהנה בלבד. לפיכך, אם נעשה השכר חמץ
50 - פטור מלשלם. ובין כך ובין כך - חייב השומר שבועה
51 שפך ארע. וכן כל פיוצא בזה.

פרק חמישי

52 א. מי שהפקידו אצלו מעות של עניים או של פדיון
53 שבויים, ופשע בהם ונגנבו - פטור; שנאמר: לשמר - ולא
54 לחלק לעניים, והרי הוא ממון שאין לו תובעים. אפלו באו
55 עליו גנבים, וקדם והציל עצמו בממון שבויים - פטור; אין
56 לך פדיון שבויים גדול מזה. במה דברים אמורים? בשאין
57 זה הממון מפקד לעניי מקום זה או לשבויים אלו; אבל
58 אם היה לעניים אלו או לשבויים אלו, והרי הוא קצוץ להן
59 - הרי זה הממון שיש לו תובעין, וישלם אם פשע, או
60 ישבע שלא פשע, כדרך כל השומרים.

61 ב. המפקיד אצל חברו ממון או בלים חשובין, וכאו עליו
62 גנבים, וקדם ונתן להם הפקדון להציל עצמו: אם היה
63 אמוד שהוא בעל ממון - חייב, שחזקתו שבגללו באו
64 הגנבים, ונמצא זה מציל עצמו בממון חברו; ואם אינו
65 אמוד - חזקתו שלא באו אלא לשם הפקדון, ופטור. וכן
66 כל פיוצא בזה.

67 ג. המפקיד אצל חברו בלים או פרות, וכאו גנבים ונגנבו
68 בפניו, ואלו היה צווח היו באין בני אדם ומצילין אותו,
69 הואיל ולא צווח - הרי זה פושע וחייב לשלם. וכן כל פיוצא
70 בזה.

71 ד. שנים שהפקידו אצל אחד, זה מאה וזה מאתים, וכל
72 אחד משניהם אומר: אני הוא שהפקדתי המאתים, והשומר
73 אומר: איני יודע - ישבע כל אחד מהן שהפקיד מאתים
74 ונוטל, כדין כל נשבע ונוטל, ויתן מאתים לזה ומאתים
75 לזה, ומפסיד מאה מביתו; שהרי הוא פושע, שהיה לו
76 לכתב שם כל אחד על פיס שלו. לפיכך, אם הביאו לו
77 השנים כאחד שלש מאות בכרך אחד, וכאו ותבעו, וכל
78 אחד אומר: המאתים שלי - נותן מנה לזה ומנה לזה,
79 והשאר יהיה מנח אצלו עד לעולם או עד שיודה האחד
80 לחברו. שהרי הוא אומר להם: פנין שראיתי שאין אתם
81 מקפידין זה על זה והבאתם בכרך אחד, לא הטרחתי עצמי
82 לידע ולזכר תמיד מי בעל המאה ומי בעל המאתים. וכן
83 אם הפקידו אצלו שני בלים, אחד גדול ואחד קטן, וכל
84 אחד ואחד אומר: אני הוא בעל הגדול, והשומר אומר:

1 פסף, ואין צריך לומר לשונות של זהב ואבנים טובות,
2 שאין להם שמירה אלא בקרקע. ולזה דעתי נוטה.
3 ה. המפקיד אצל חברו כספים ערב שבת בין השמשות -
4 אינו חייב לטרוח ולקבר אותן עד מוצאי שבת. ואם נתאחר
5 למוצאי שבת כדי לקברן ולא קברן, ונגנבו או נאנסו - חייב.
6 ואם תלמיד חכם הוא - אינו חייב עד שישקה אחר שיבדיל
7 כדי לקברן.

8 ו. הפקיד אצל חברו כספים בדרך להוליכם לביתו, או
9 ששלח עמו מעות ממקום למקום - צריכין שיהיו צרורים
10 ומנחים בידו, או קשורים כראוי על בטנו מפניו, עד
11 שגיע לביתו ויקברם כראוי. ואם לא קשרן בדרך הזאת,
12 אפלו נאנסו - חייב לשלם, שהרי תחלתו בפשיעה. מעשה
13 באחד, שהפקיד מעות אצל חברו, והניחם במחיצה של
14 קנים, והיו טמונים בעבי המחיצה, ונגנבו משם; ואמרו
15 חכמים: אף על פי שזו שמירה מעלה לענין גנבה - אינה
16 שמירה כראוי לענין האש; ומאחר שלא טמנו בקרקע או
17 בכהל בנך - פושע הוא; וכל שתחלתו בפשיעה וסופו
18 באנס - חייב. וכן כל פיוצא בזה.

19 ז. המפקיד אצל חברו, בין בלים בין מעות, ואמר לו: תן
20 לי פקדוני, ואמר לו השומר: איני יודע אנה הנתתי פקדון
21 זה, או באי זה מקום קברתי הכספים, המתן לי עד שאבקש
22 ואמצא ואחזיר לך - הרי זה פושע, וחייב לשלם מיד.

23 ח. כל המפקיד אצל בעל הבית, בין בלים בין מעות - על
24 דעת אשתו ובניו ובני ביתו הגדולים הוא מפקיד. אבל אם
25 מסרן לבניו ובניו ביתו הקטנים, או לעבדיו, בין גדולים בין
26 קטנים, או לאחד מקרוביו שאין שריין עמו בבית ואין
27 סומכין על שלחנו, ואין צריך לומר אם מסרן לאחר - הרי
28 זה פושע, וחייב לשלם; אלא אם כן הביא השומר השני
29 ראיה שלא פשע, כמו שבארנו. מעשה באחד, שהפקיד
30 מעות אצל חברו, ונתנם השומר לאמו, והחביאה אותן ולא
31 טמנה אותן, ונגנבו; ואמרו חכמים: אין השומר חייב לשלם
32 מפני שנתנם לאמו, שכל המפקיד - על דעת בניו ובניו ביתו
33 הוא מפקיד; ואף על פי שלא אמר לה: פקדון הם - יש
34 לו לטעון: כל שכן שהיא נזירת בהן, אם היתה סבורה שהן
35 שלי; וכן אין אמו חייבת לשלם, שהרי לא אמר לה שהן
36 פקדון. ואמרו חכמים: ישבע השומר שאותן המעות עצמן
37 הן שנתנן לאמו, ותשבע האם שהחביאה אותן ונגנבו,
38 ויפטרו שניהם. וכן כל פיוצא בזה.

39 ט. מכאן אתה למד: שהשומר שמסר הפקדון לאשתו ובניו
40 ביתו, והודיען שהוא פקדון, ולא שמרו בדרך השומרים -
41 שהן חייבין לשלם לבעל הפקדון, ובעל הבית פטור; שכל
42 המפקיד - על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד. מעשה באחד
43 שהפקיד פשות אצל אחד, והיה לו לשומר פשות אחרת,

1 איני יודע - ישבעו שניהם, ויתן הגדול לאחד מהם, ודמי
2 הגדול לשני, וישאר לו הקטן. ואם הביאום בכרך אחד
3 באחד - נותן הקטן לאחד, ודמי הקטן לשני, והשאר יהיה
4 מנת אצלו עד שיוזה האחד לחברו או עד לעולם. וכן מי
5 שתבעוהו שנים, זה אומר: אני הוא בעל הפקדון, וזה
6 אומר: אני הוא, והשומר אומר: אחד מכם הוא, ואני יודע
7 מי הוא - ישלם לשניהם. וכן שנים שהפקידו שתי בהמות
8 אצל רועה, ומתה אחת מהן, ואינו יודע של מי היתה -
9 ישלם לשניהם. ואם הפקידו בעדרו שלא מדעתו - מניח
10 הבהמה ביניהם ומסתלק, ומהיה מנחת עד שיוזה האחד
11 לחברו או עד שירצו לחלק אותה.
12 ה. המפקיד פרות אצל חברו - הרי זה לא יערבם עם
13 פרותיו. עבר וערב - יחשב כמה היה הפקדון, ויראה כמה
14 חסר הכל, ויחשב חסרון הפקדון ויתן לו אחר שישבע.
15 נסתפק מהן, ולא ידע כמה נסתפק - יוציא לו חסרונו:
16 לחטים ולאזו קלוי - ארבעה קבין ומחצה לכל כור,
17 לשעורים ולדחן - תשעה קבין לכל כור, לבסמין ולזרע
18 פשתן בגבעוליו ולאזו שאינו קלוי - שלש סאין לכל כר.
19 ובמדה הזאת לכל שנה ושנה. כמה דברים אמורים? שמדד
20 לו בימות הגרן, והחזיר לו בימות הגרן; אבל מדד בימות
21 הגרן, והחזיר לו בימות הגשמים - אינו מוציא לו חסרונו,
22 מפני שהן מותירות. וכן מוציא לו שתות לזין, ושלשה
23 לגין שמן למאה לגין: לג ומחצה שמרים, ולג ומחצה בלע.
24 אם היה מזקק - אינו מוציא לו שמרים; ואם היו הקנקנים
25 ישנים - אינו מוציא לו בלע.
26 ו. הפקיד אצלו פרות שאינן מדוידן, וערבן עם פרותיו ולא
27 מדדן - הרי זה פושע. בעל הפקדון אומר: כך וכך היו,
28 והשומר אומר: איני יודע - ישלם בלא שבועה; שהרי חייב
29 עצמו בתשלומין, ואינו יודע כמה הוא חייב, ונמצא חייב
30 שבועה שאינו יכול להשבע. וכזה הורו רבותי הרב רבי
31 יוסף הלוי ורבו ז"ל. וכן כל שומר שנתחייב לשלם, ואמר:
32 איני יודע כמה דמים אני חייב לשלם, והבעלים אמרים:
33 אנו יודעים, וכך וכך היה שנה - ישלו בלא שבועה. והוא
34 שיטענו דבר שהן אמודין בו. ויש לשומר להחרים על מי
35 שלוקח ממנו יתר מן הראוי לו. ומנין שהדין כך הוא? הגע
36 עצמך, שהפקיד אצלו כס מלא זהובים, ופשע בו, הבעלים
37 אמרים: מאתים דינר היו, והשומר אומר: ודאי שהיו בו
38 דינרים, אבל איני יודע כמה היו - נמצא זה בטוען מאתים
39 והודה לו במקצת, ואמר: השאר איני יודע, שהוא מחייב
40 שבועה ואינו יכול לשבע, ומשלם, כמו שיתבאר.

יום שלישי כ"ב טבת ה'תשע"ב

פרק ששי

59
60 א. שומר חנם¹ שאמר: הריני משלם ואיני נשבע, אם
61 הפקדון דבר שכל מינו שוה ומצוי בשוק לקנות כמותו,
62 כגון פרות, או יריעות של צמר ושל פשתן השוות בכל
63 ענינם, או קורות שאינן מצויות, וכל פיוצא בהן - הרי זה
64 משלם ואינו נשבע. אבל אם היה הפקדון בהמה או בגד
65 מציר או פלי מחקן או דבר שאינו מוצא לקנות כמותו
66 בשוק - חוששין שמה עיניו נתן בו, ומשביעין אותו בתקנת
67 חכמים שבועה בנקיטת חפץ שאינו ברשותו, ואחר כך
68 משלם. והוא הדין לשאר השומרין, כגון השואל שאמר:
69 מתה או נגנבה, ושומר שכן והשוכר שאמר: נגנבה או
70 שאבדה, אף על פי שהן חייבין לשלם - משביעין אותן
71 שבועה שאינה ברשותן, ואחר כך משלמין דמי הבהמה או
72 החפץ; שאנו חוששין לו שמה עיניו נתן בה. ואם אמרו
73 הבעלים: יתר על זה היה שנה - כולל בשבועתו² שאינה
74 שנה אלא כך וכך. נמצא, כל שומר שנשבע שבועת
75 השומרין - כולל בשבועתו שלשה דברים⁴: ששומר בדרך
76 השומרין³, ושארעו כך וכך ואינו ברשותו, ושלם שלח בו
77 יד⁵ קדם שארעו המארע הפוטר אותו. ואם רצה לשלם -
78 נשבע שאינו ברשותו, וכולל בשבועתו שכן וכך היה שנה.

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(1) מבאר דין שומרים שרצו לשלם ולא רצו להישבע, ודין מי שאמר הפקדתי אצל אביכם והוא לא ציווה כשמת, ודין טוען קניית
ממך את הפקידון או החזרתו לך ודין מפקיד טוען אני הפקדתי אצלך חפץ אחר. (2) בבבא מציעא לד: אמר רב הונא: "משביעין
אותו שבועה שאינה ברשותו, חיישין (חוששים אנו) שמה עיניו נתן בה", פירוש שמה חמד את הדבר הזה ורוצה לשלם שוויו
ולהשאירו בידו. ומדבריו למד רבינו, שאם דבר כזה מצוי לקנות בשוק אין משביעים אותו. (3) זה נקרא "גלגול שבועה", שלולא
שבועה אחרת המוטלת עליו לא היה חייב שבועה זו. (4) בבא קמא קז: אמר רב ששת שלוש שבועות משביעין אותו. (5) שלא
פשע בשמירתו. (6) לא השתמש בו לצורך עצמו, שאם שלח בו יד, אפילו הוא שומר חנם, דינו כגולגל וחייב גם באונסים.

- 1 ב. יש לשומר להתנות? שאינו שומר כדרך השומרין, אלא
- 2 מעות אלו שהפקיד אצלי - בנזית ביתי אני מניח אותן⁸,
- 3 וכיוצא בזה. טען השומר, שתנאי היה בינינו, ובעל הפקדון
- 4 אומר: לא היה שם תנאי, אף על פי שהפקיד אצלו בעדים⁹
- 5 - מתוך שיתכול לומר: שמרתי כדרך השומרין ונאנסת¹⁰,
- 6 נאמן לומר שהיה ביניהן תנאי¹¹. לפיכך ישבע¹² שלא שלח
- 7 יד בו, ושאינו ברשותו, ושהיה ביניהן תנאי.
- 8 ג. שומר חנם שהביא ראיה שלא פשע בזה¹³ - פטור
- 9 משבועה¹⁴, ואין אומרים שמה שלח בו יד¹⁵ קדם שלאבד.
- 10 ובעל הפקדון שהביא ראיה שפשע השומר - משלם. ואם
- 11 טען ואמר: תנאי היה בינינו¹⁶ - אינו נאמן, שהרי יש עדים
- 12 שפשע¹⁷.
- 13 ד. הפקיד אצל חברו בעדים, וכאו עדים שזה החפץ¹⁸
- 14 בפנינו הפקידו אצלו - אין השומר יכול לטען ולומר:
- 15 חזרתי ולקחתיו ממנו¹⁹ או נתנו לי במתנה. לפיכך, אם מת
- 16 השומר - מוציאים הפקדון עצמו מן היתומים²⁰ בלא
- 17 שבועה. ולא עוד, אלא מי שבא²¹ ואמר²²: כך וכך הפקדתי
- 18 אצל אביכם, ונתן סימנין מבהקין, ונמצא הפקדון כמו
- 19 שאמר²³, והיה יודע הדפן²⁴ שלא היה המת אמוד שזה
- 20 הפקדון שלו - יש לו לדון הנה לתת הפקדון לזה שנתן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(7) שנינו (שם צד). "מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה והשוואל להיות פטור מלשלם וכו'". ובגמרא שם ביארו הטעם, שכל תנאי בדבר שבממון, אפילו כשהוא נגד האמור בתורה - קיים. (8) ואם הניח אותן במקום שהתנה ונגנבו - פטור, אף על פי שכספים אין להם שמירה אלא בקרקע (כאמור למעלה פרק ד הלכה ד). (9) והם לא שמעו את התנאי. (10) והיה נאמן בשבועה. (11) כלומר, לפני שהפקיד אצלו בעדים הותנה ביניהם התנאי שלמעלה ואחר כך הפקיד בעדים סתם, ותנאי אינו צריך עדים. ואם טען שאמר לו כך בפני העדים - אינו נאמן שאין אומרים מיגו כשעדים מכחישים דבריו (כסף משנה). (12) נראה, שנשבע שבועת התורה, שהרי גם הטוען נאנסו חייב שבועת התורה (מגיד משנה). (13) ונגנבה. (14) מכל השבועות. למעלה בפרק ד הלכה א ביאר המגיד משנה, שעיקר השבועה שחייבה התורה הוא שנגנבה ושאר השבועות הן מדין גלגול. ומשום כך, כשאין עליו חיוב שבועה זו - נפטר גם מהשבועות האחרות. אמנם למעלה (שם) כתב רבינו שגם השבועה שלא פשע בה מגלגלים. דעתו כאן שהיא כלולה בשבועה שנגנבה, שפירושה נגנבה שלא בפשיעה. (15) בגמרא שם למד איסי בן יהודה מהכתוב (שמות כב ט'): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - הא (אבל, אם) יש רואה, יביא ראיה ויפטור. (16) שלא אשמור שמירה מעולה כדרך השומרים. (17) ואין לו מיגו לומר: שמרתי כדרך השומרים ונאנסתי. מובן שהמדובר כשיש עדים שקיבל עליו שמירה, שאם לא כן, יכול הוא לטעון אמרתי לך רק: הנה הבית לפניך, הנח במקום שאתה רוצה, ואין עלי דין שומר כלל והיה נשבע היסת ונפטור ולפיכך כשטען אמנם קיבלתי לשמור, אבל רק שמירה מוגבלת - היה נאמן במיגו (ראה רב"ד וכסף משנה). (18) שאנו רואים אותו עתה (מגיד משנה). (19) רי"ף בבא מציעא סוף פרק שלישי. (20) ואין בית דין טוען ליתומים: שמה קנה אביהם מהמפקיד, וטעמו של דבר, שאין אנו טוענים ליתומים אלא טענה שאביהם היה יכול לטעון. (21) כתובות פה: מעשה שהיה. (22) ואין לו עדים על זה. (23) נמצא הפיקדון בבית היתומים ויש בו אותם הסימנים שמסר התובע. (24) מאומדן דעתו שזה הפיקדון שלו - הדיין מכיר את מצבו הכלכלי של הנפקד ובטוח הוא שהפיקדון הזה אינו שלו. (25) חוששים אנו "שמה" וכו'. (26) כל פרטי דין זה נאמרו בגמרא שם בשם רב נחמן ופסק כן הרי"ף בבבא מציעא שם. (27) עדותם זו אינה הוכחה ברורה אלא אומדן דעתם. (28) של הדיין. רבינו למד זה מלשונו של רב נחמן: "ידענא ביה בחסא (שם הנפקד) דלא אמיד" ובכן הדגיש שאומדן דעת עצמו הוא (מגיד משנה). (29) במוט קטו: (30) המונחים שם בחבית. (31) שנינין ומשקל אינם סימנים מובהקים לעניין זה אף על פי שנידונים כמובהקים לעניין החזרת אבידה (ראה הלכות גזילה ואבידה, פרק י"ג הלכה ט"ו) ולזה התכוון המגיד משנה באמרו, שאין מניין סימן מובהק "לגמרי". (32) בפרק ב מהלכות שכירות הלכה י"ב, שאם הפקיד או השאלה בשטר והשומר טוען החזרתי, הוא נאמן במיגו שהיה יכול לטעון נאנסתי. ומחייבים אותו שבועה בקניטת חפץ כמו בטוען נאנסתי, ומדמה רבינו כאן דין עדים לדין שטר, אבל כשאין שם לא שטר ולא עדים הוא נאמן במיגו של טענת לא היו דברים מעולם ומשום כך נשבע היסת ונפטור, כמו בטענת "לא היו דברים מעולם". (33) במגיד משנה מצוין מקורו משנה וגמרא בפרק שבועת הדיינים. אולם לא נמצא שם מאומה מכל טענות אלו. ובבית יוסף חושן משפט סימן רצו כותב שהתכוון למה ששנינו שם (מב:): "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה, שבמשקל ובשומנין". וקשה מאוד להבין כיצד הוציא מכאן את כל הדינים האלה. ובפרישה שם מפרש שבכל אלה הוא פטור משבועת מודה במקצת מפני שזה כאומר אין לך בידי אלא כך וכך והילך (הא לך) וכל הטוען הילך פטור משבועת מודה במקצת (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ג).

בַּעֲצָמוֹ עַל פְּקֻדוֹן כְּמוֹ שֶׁהַמִּפְקִיד אוֹמֵר, וְטוֹעֵן שֶׁנִּגְנַב אוֹ
מֵת אוֹ נִשְׁכָּה. כָּלֵלוֹ שֶׁל דָּבָר: טוֹעֵן לְפָטֹר עֲצָמוֹ מִן
הַתְּשֻׁלוּמִין - [נִשְׁכָּע שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִין]. אָבָל אִם אָמַר: זֶהוּ
שֶׁהִשְׁאֵלְתִּי אוֹ שֶׁהִשְׁפַּרְתָּ לִּי אוֹ שֶׁנִּשְׁטַלְתִּי שָׂכָר עַל שְׁמִידַתִּי,
וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ זֶה אֱלָא אַחֵר, אוֹ נִשְׁתַּנָּה מִמָּקוֹם
שֶׁהָיָה - הַשּׁוֹכֵר נִשְׁכָּע הַסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה
בְּמִקְצָתָהּ³⁴. כִּיצַד? מֵאָה סָאָה הַפְּקֻדָּתִי אֶצְלָךְ, וְהַשּׁוֹמֵר
אוֹמֵר: לֹא הַפְּקֻדָּתִי אֶצְלִי אֱלָא חֲמִשִּׁים - נִשְׁכָּע שְׁבוּעַת
הַתּוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָתָהּ, לֹא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין.
מֵאָה כּוֹר שֶׁל חֲטִים הַפְּקֻדָּתִי אֶצְלָךְ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא
הַפְּקֻדָּתִי אֶצְלִי אֱלָא מֵאָה שֶׁל שְׁעוּרִים - נִשְׁכָּע הַסֵּת, כִּשְׁאָר
כָּל הַנִּשְׁכָּעִין בְּטַעֲנָה כְּזוֹ.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. הַמִּפְקִיד פְּרוֹת אֶצֶל חֲבֵרוֹ - הָרִי זֶה לֹא יָגַע בָּהֶן, וְאֵף
עַל פִּי שֶׁהֵן חוֹסְרִין וְיִתְמָעֲטִין וְהוֹלְכִין. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמוּרִים? כְּשֶׁתְּסֻרוּ חֲסֻרוֹן הָרְאוּי לָהֶן כָּכָל שָׁנָה; אָבָל אִם
חֲסֻרוֹ יוֹתֵר מִכְּדִי חֲסֻרוֹנָן - מוֹכְרִין בְּבֵית דִּין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מְשִׁיב אֲבָדָה לְבַעֲלִים. וְכִשְׁהוּא מוֹכְרִין - יִמְכֹּר לְכֹהֲנִים בְּדָמֵי
תְּרוּמָה, שְׁמָא עָשׂוּ אוֹתָן הַבְּעָלִים תְּרוּמָה אוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר
עַל פְּרוֹת אַחֲרוֹת.

ב. הַמִּפְקִיד אֶצֶל חֲבֵרוֹ פְּרוֹת וְהִרְקִיב, דָּבַשׁ וְנֶפֶסֶד, יֵין
וְהַחֲמִיץ - עוֹשֶׂה תְּקֵנָה לְבַעַל הַפְּקֻדוֹן וּמוֹכְרִין בְּבֵית דִּין. אֵף
עַל פִּי שֶׁעָמְדוּ בְּהֶפְסֵדָן וְאֵין הֶהָפֵסֶד פּוֹשֵׁה בָּהֶן, הָרִי
הַקְּנָגִים וְהַסֵּלִים מוֹסִיפִין הֶפֶסֶד.

ג. הַמִּפְקִיד חֲמִץ אֶצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִגִּיעַ הַפֶּסֶח - הָרִי זֶה לֹא
יָגַע בּוֹ עַד שֶׁעָשָׂה חֲמִישִׁית מִיּוֹם אֲרַבְעָה עָשָׂר; מִכָּאן וְאֵילָף
יֵצֵא וּמוֹכְרוֹ בְּשׁוּק לְשַׁעְתּוֹ, מִשּׁוּם הֵשֵׁב אֲבָדָה לְבַעֲלִים.
וְהוּא הַדִּין לְשַׁאֵר הַפְּקֻדוֹנוֹת, שֶׁלֹּא יָגַע בָּהֶן אֵף עַל פִּי
שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּדֹדָא שִׁיזִילוּ בְּזִמְנָא פְּלוּנִי אוֹ יֵאָנֶס אוֹתָם הַמָּלָךְ,
שְׁמָא יִבְאוּ בַּעֲלֵיהֶן מִקֵּדָם וְיִטְלוּ מִמוֹנָם.

ד. הַמִּפְקִיד סֶפֶר תּוֹרָה אֶצֶל חֲבֵרוֹ - גּוֹלְלוֹ פַּעַם אַחַת
לְשָׁנִים עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ. וְאִם כִּשְׁהוּא גּוֹלְלוֹ פּוֹתַחוֹ וְקוֹרָא בּוֹ -
מֵתָּר; אָבָל לֹא יִפְתַּח בְּגָלָל עֲצָמוֹ וְיִקְרָא. וְהוּא הַדִּין שֶׁאֵר
סִפְרִים. וְאִם פִּתַּח וְקָרָא וְגָלַל בְּגָלָל עֲצָמוֹ - הָרִי שֶׁלַּח יָד
בַּפְּקֻדוֹן, וְנִתְחַיֵּב בְּאַנְסִין. הַפְּקִיד אֶצְלוֹ כְּסוּת שֶׁל צֶמֶר -
מִנְעֻעָה אַחַת לְשָׁלְשִׁים יוֹם. כִּדְרָךְ שְׁאֲמָרוּ בְּאַבְדָּה, כִּן
אֲמָרוּ בַּפְּקֻדוֹן. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצָא בְּזֶה. שֶׁזֶּה חוֹכָה עָלָיו מִשּׁוּם
הֵשֵׁב אֲבָדָה לְבַעֲלִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּפְּקֻדוֹן שֶׁהִלְכוּ

בַּעֲלֵיו לְמַדִּינַת הָיִם; אָבָל אִם הָיוּ עִמּוֹ בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ - הָרִי
זֶה לֹא יָגַע בּוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא אָבָד.

ה. כָּל הַמוֹכֵר פְּקֻדוֹן עַל פִּי בֵּית דִּין - הָרִי זֶה מוֹכֵר
לְאַחֲרִים, וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְעֲצָמוֹ, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד. וְהַדָּמִים יִהְיוּ
מִנְחָחִים אֶצְלוֹ, וְיֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, הָרִי הוּא
עָלִיָּהֶן שׁוֹמֵר שָׂכָר, אֵף עַל פִּי שֶׁעָדִין לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן.

ו. הַמִּפְקִיד מַעוֹת אֶצֶל חֲנוּנִי אוֹ הַשְּׁלַחֲנִי: אִם הָיוּ צְרוּרִין
וְחִתּוּמִין, אוֹ קְשׁוּרִין קָשֶׁר מִשְׁנָה - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן.
לְפִיכָךְ, אִם אָבָדוֹ אוֹ נִגְנְבוֹ - אֵינוֹ חַיֵּב בְּאַחֲרֵיאוֹתָן. וְאִם אֵינָן
חִתּוּמִין וְלֹא קְשׁוּרִין קָשֶׁר מִשְׁנָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן צְרוּרִין -
יֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ הוּא נֶעֱשֶׂה עָלֵיהֶם שׁוֹמֵר
שָׂכָר. וְאִם אָבָדוֹ אוֹ נִגְנְבוֹ - חַיֵּב בְּאַחֲרֵיאוֹתָן; וְאִם נֶאֱנָסוּ,
כְּגוֹן שֶׁאָבָדוּ בְּלִסְטִים מִזֵּין - הָרִי זֶה פָּטוּר.

ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? קִדְּם שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; אָבָל אַחֵר
שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - נִתְחַיֵּב בְּאַחֲרֵיאוֹתָן, כָּכָל מְלֹא שְׁבַעֲוָלָם, עַד
שִׁיחֲזִירָם לְבַעֲלִים.

ח. הַמִּפְקִיד מַעוֹת אֶצֶל בַּעַל הַבֵּית, בֵּין צְרוּרִין בֵּין מִתְרִין
- הָרִי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם אָבָדוֹ אוֹ נִגְנְבוֹ -
אֵינוֹ חַיֵּב בְּאַחֲרֵיאוֹתָן. וְהוּא שִׁיטְמָנִם בְּקִרְעָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ט. הַמִּפְקִיד חֲבִית אֶצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שִׁיחֲדוֹ לֵה הַבְּעָלִים
מְקוֹם בֵּין לֹא יִחַדּוּ לֵה מְקוֹם, וְטִלְטֵלָה לְצָרְכּוֹ וְנִשְׁבָּרָה, בֵּין
מִתּוֹף יָדוֹ נִשְׁבָּרָה בֵּין אַחֵר שֶׁהִחֲזִירָה לְמְקוֹם שִׁיחֲדוֹ לֵה
נִשְׁבָּרָה - חַיֵּב לְשַׁלֵּם. טִלְטֵלָה לְצָרְכָּהּ, בֵּין שֶׁנִּשְׁבָּרָה מִתּוֹף
יָדוֹ בֵּין שֶׁנִּשְׁבָּרָה מִשְׁהִנִּיחָהּ בְּמְקוֹם אַחֵר - פָּטוּר.

י. אֵין מִקְבָּלִין פְּקֻדוֹנוֹת לֹא מִן הַנָּשִׁים וְלֹא מִן הַעֲבָדִים וְלֹא
מִן הַתִּינוּקוֹת. קָבַל מִן הָאִשָּׁה - יִחֲזִיר לְאִשָּׁה; מִתָּה - יִחֲזִיר
לְבַעֲלָהּ. קָבַל מִן הָעֶבֶד - יִחֲזִיר לְעֶבֶד; מֵת - יִחֲזִיר לְרַבּוֹ.
קָבַל מִן הַקָּטָן - יִקְנֶה לוֹ בּוֹ סֶפֶר תּוֹרָה אוֹ דָּקָל שִׁיאֲכַל בָּהֶן
פְּרוּתָיו. וְכֵלֶן שֶׁאֲמָרוּ בְּשַׁעַת מִיתָתָן: שֶׁל פְּלוּנִי הֵם, אִם
נֶאֱמָנִין לוֹ - יַעֲשֶׂה כְּפִרוּשָׁן, וְאִם לֹא - יִחֲזִיר לְיוֹרְשֵׁיהֶם.

יא. הַפְּקֻדוֹן וְהָאֲבָדָה לֹא נִתְּנוּ לְתַבְּעָה אֱלָא בְּמִקְוָם. כִּיצַד?
הַפְּקִיד אֶצְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לְתַבְּעוֹ בִּנְבִי; וְאִם
יִחֲזִיר לוֹ בִּנְבִי - מִקְבְּלוֹ מִמֶּנּוּ. הַפְּקִיד אֶצְלוֹ בִּישׁוּב, וְהִבִּיא
פְּקֻדוֹנוֹ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ מִקְבְּלוֹ מִמֶּנּוּ; אֱלָא יֹאמַר לוֹ: הָרִי
הוּא בְּאַחֲרֵיאוֹתָךְ עַד שֶׁתִּחְזִירָנּוּ לִי בִּישׁוּב, כִּדְרָךְ שֶׁהַפְּקֻדָּתִי
אֶצְלָךְ בִּישׁוּב.

יב. הַמִּפְקִיד אֶצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִלָּף בַּעַל הַפְּקֻדוֹן לְמַדִּינַת הָיִם,
וְהָרִי הַשּׁוֹמֵר רָצָה לְפָרֵשׁ מִכִּפְשָׁה לֵים אוֹ לְצַאת בְּשִׁירָא -
יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שְׂאָם בָּא הַשּׁוֹמֵר וְהִבִּיא הַפְּקֻדוֹן לְבֵית דִּין

(34) מדין מודה במקצת שחייבה אותו תורה להישבע אפילו לא קיבל עליו שמירה (כמבואר בסוף הלכה זו). מלשון רבינו משמע שאפילו החמישים סאה הם בעין חייב שבועת התורה. והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו. ודעתם, שפטור משבועת מודה במקצת, מפני שפיקדון נשאר תמיד ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא והרי זה כהילך (מגיד משנה). (1) מבאר דין מפקיד פירות אצל חבירו לא ייגע בהם אפילו הם מתקלקלים, ודין מפקיד ספר תורה או כסות, ודין מוכר פיקדון בבית דין כשחסר יותר מכדי חיסרון, ודין מפקיד מעות אצל שולחני או חנווני, ודין מפקיד אצל חבירו ונשברה, ושאינן מקבלים פיקדונות מן הנשים ומן הקטנים ומן העבדים, ודין נפקד שהלך למדינת הים.

הגנב, הואיל ושלם ברצונו - זכה בכפל, אף על פי
שהטריחן בתחלה לדין עד שנשבע. אמר השומר בתחלה:
איני משלם, וחזר ואמר: הריני משלם - זכה בכפל.
ה. אמר: הריני משלם, וחזר ואמר: איני משלם; או
שאמר: הריני משלם, ומת, ואמרו הבנים: אין אנו
משלמין; או שלא הספיק לתבע את השומר עד שמת,
ותבע הבנים, ושלמו בני השומר; או ששלמו הבנים
לבנים; או ששלם השומר מחצה; שאל שתי פרות, ושלם
אחת מהן; שאל מהשתפין, ושלם לאחד מהן; שתפין
ששאלו, ושלם אחד מהן; שאל מן האשה, ושלם
לבעלה; אשה ששאלה, ושלם בעלה - כל אלו ספק,
והרי הכפל מטל בספק ואינו פחת יד אחד מהן, לפיכך
חולקין הכפל או השבח בין בעל הפקדון ובין השומר.
ואם קדם אחד מהן ותפס הכל - אין מוציאין מידו,
ואפלו בחוצה לארץ.

ו. נגנב הפקדון באנס, ואחר כך הפך הגנב - אחד שומר
חנם ואחד שומר שכר עושה דין עם הגנב ואינו נשבע.
קדם ונשבע, ואחר כך הפך הגנב: אם שומר חנם הוא -
רצה עומד בשבועתו, רצה עושה דין עם הגנב; ואם שומר
שכר הוא - עושה עמו דין. נגנב הפקדון באנס, והחזירו
הגנב לבית השומר, והרי הוא בהמה, ומתה שם בפשיעה
- יש בדבר ספק אם פלטה שמירתו ונפטר, או עדין לא
פלטה שמירתו. לפיכך: השומר פטור מלשלם, ואם תפסו
הבעלים - אין מוציאין מידם.

בריה רחמנא דסייען

יום רביעי כ"ג טבת ה'תשע"ב

הלכות מלוה ולוה

יש בכללן שתיים עשרה מצות. ארבע מצות עשה, ושמונה
מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) להלוות לעני ומן. (ב)
שלא יגשלו אותו. (ג) לגשול את העובד כוכבים. (ד) שלא
ימשכן בעל חוב בזרוע. (ה) להחזיר המשכון לבעליו בזמן
שהוא צריך לו. (ו) שלא יאחר המשכון מבעליו העני בעת
שהוא צריך לו. (ז) שלא יחבל אלמנה. (ח) שלא יחבל פלים
שעושין בהן אכל נפש. (ט) שלא יתן המלוה ברבית. (י)
שלא ילוה הלוה ברבית. (יא) שלא יתעסק אדם בין מלוה
ולוה ברבית: שלא יעיד ביניהן, ולא יכתב שטר, ולא יערב.
(יב) ללוות מן העובד כוכבים ולהלוות לו ברבית.
ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

1 - נפטר מאחריות שמירתו. ודברים של טעם הם, שאין
2 אוסרין זה במדינה זו מפני פקדון של זה שהלה, ואי אפשר
3 לו להוליכו עמו, שמא יארע לו אנס ויהיה חייב באחריותו.
4 ובית דין מפקידין אותו ביד נאמן אצלם, משום השב
5 אכדה לבעלים.

פרק שמיני

7 א. המפקיד אצל חברו בהמה או כלים, ונגנבו או אבדו,
8 אמר: הריני משלם ואיני נשבע, ונמצא הגנב - משלם
9 תשלומי כפל, טבח או מכר - משלם תשלומי ארבעה
10 וחמשה. למי משלם? למי שהיה הפקדון אצלו, שהרי אמר
11 אשלים. חזרה בהמה עצמה - חוזרת לבעליה היא וגזוהיה
12 וולדותיה; שאין זה השומר קונה שבח הבא מגופה, אלא
13 שבח הבא מאליו. וכבר בארנו, שאין הגנב מחזיר גזות
14 וולדות אלא לפני יאוש. נשבע השומר ולא רצה לשלם,
15 ואחר כך נמצא הגנב - משלם תשלומי כפל, טבח או מכר
16 - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם? לבעל
17 הפקדון. וכן השוכר פרה מחברו ונגנבה, ואמר: הריני
18 משלם ואיני נשבע, ואחר כך הפך הגנב - משלם תשלומי
19 כפל ותשלומי ארבעה וחמשה לשוכר; שאלו רצה השוכר,
20 היה נשבע שנגנבה באנס ונפטר.

21 ב. שומר חנם שאמר: פשעתי - זכה בכפל. שהרי חייב
22 עצמו לשלם; ואלו רצה, אמר: נגנבה או אבדה, והיה
23 פטור. וכן נושא שכר והשוכר שאמר: נגנבה - קנה הכפל.
24 שהרי חייב עצמו לשלם; ואלו רצה, אמר: מתה, והיה
25 נפטר. אכל השואל - אינו קונה הכפל עד שישלם מעצמו.
26 קדם ושלם מעצמו, ואחר כך הפך הגנב - משלם תשלומי
27 ארבעה וחמשה לשואל.

28 ג. כל הקונה הכפל - קונה השבח הבא מאליו. כיצד?
29 הפקיד ארבע סאין אצל חברו, והרי הן שוין סלע, ונגנבו
30 או אבדו, ואמר: הריני משלם סלע ואיני נשבע, ואחר כך
31 נמצאו, והרי הן שוין ארבע סלעים - הרי הן של שומר,
32 ואינו משלם אלא סלע. במה דברים אמורים? בשלא
33 הטריחן לבעלים בדין; אבל אם הודה שפשע, וחזרהו בית
34 דין לתן, ולא נתן ברצונו עד שפלוהו בית דין על כרחו
35 ונטלו ממנו, ואחר כך הפך הגנב או נמצא הפקדון - יחזר
36 לבעלים כמות שהוא, ומחזירין לשומר הדמים שלקחו
37 ממנו. ואם פלים או קרקע גבו בית דין ממנו בשומא -
38 מחזיר לשומר פליו או שדהו.
39 ד. תבעוהו בעלים לשומר, ונשבע, ואחר כך שלם, והפך

(1) דין שומר ששילם דמי הפיקדון ונמצא הגנב, ודין שומר שאמר פשעתי ודין קונה הכפל שקונה השבח הבא מאליו, ודין תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ואחר כך שילם והוכר הגנב, ודין שאל מן השותפים ושילם לאחד מהם או מן האשה ושילם לבעלה, ודין נגנב הפיקדון באונס ואחר כך הוכר הגנב. (1) ילחוצ, יתבע בתקיפות "והוא יודע שאין לו מה יחזיר" (רבינו לקמן פרק א הלכה ב). (2) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה (ראה ביאורנו שם הלכה ה). (3) כסות יום ביום, כסות לילה בלילה (לקמן פרק ג הלכה ה). (4) שלא ייתן יד. (5) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה. ראה ביאורנו פרק ה הלכה א.

פרק ראשון

17 תאמר לרצף לך ושוב. וכן אסור ללוה לקח הלואה
18 ולהוציאה שלא לצורך ולאבדה²², עד שלא ימצא בעל חוב
19 מאין יגבה. אף על פי שהמלוה עשיר גדול. ועושה זה -
20 רשע הוא; שנגאמר: לזה רשע ולא ישלם²³. וצוה חכמים²⁴:
21 יהי ממון חבךך חביב עליך כשלך.
22 ד. כשיחבב המלוה הלואתו²⁵, אף על פי שהוא עשיר
23 והלוה דחוק וטרוד במזונות²⁶ - אין מרחמין בדין²⁷, אלא
24 גובין לו חובו עד פרוטה אחרונה מכל מטלטלין שיימצאו
25 לו. ואם לא הספיקו המטלטלין - גובין לו מן הקרקע²⁸,
26 אחר שמחרימין²⁹ על מי שיש לו מטלטלין או מי שידע
27 לו³⁰ מטלטלין ולא יביאם לבית דין³¹. וגובין מכל קרקע
28 שיש לו. אף על פי שהיא משעבדת לכתבת אשתו או לבעל
29 חובו שקדם³² - גובין לזה³³, ואם יבוא³⁴ הראשון ויטרף -
30 יטרף³⁵. טעם הלזה: שמטלטלין אלו שבידי אינן שלי, אלא
31 פקדון הם בידי או שכורין או שאולין - אין שומעין לו³⁶,
32 או יביא³⁷ ראיה³⁸ או יגבה מהן בעל חובו.

1 א. מצות עשה להלוות לעניי ישראל⁷, שנגאמר: אם פסך
2 תלוה את עמי את העני עמך. יכול רשות⁸? תלמוד לומר:
3 העבט תעביטנו וגו'. ומצוה זו גדולה מן הצדקה? אל העני
4 השואל¹⁰; שנה כבר נצרך לשאל, ונה עדין לא הגיע למדה
5 זו¹¹. והתורה הקפידה על מי שימנע מלהלוות לעני,
6 שנגאמר: ורעה עינך באחיד האביון וגו'¹².
7 ב. כל הנוגש¹³ העני, והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו -
8 עובר בלא תעשה, שנגאמר: לא תהיה לו בנשה¹⁴. ומצות
9 עשה לנגש את העובד פוכבים ולהצר לו¹⁵, שנגאמר:
10 לנכרי¹⁶ תגש. מפי השמועה למדו¹⁷, שזו מצות עשה¹⁸.
11 ג. אסור לאדם להראות¹⁹ עצמו לבעל חובו בזמן שיודע
12 שאין לו, אפילו לעבר לפניו, שלא יפחידו או יכלימו, אף
13 על פי שאינו תובעו, ואין צריך לומר אם תבעו²⁰. וכשם
14 שאסור לזה לתבע, כך אסור ללוה לכבש²¹ ממון חבירו
15 שבידו ולומר לו: לך ושוב. והוא שיש לו. שנגאמר: אל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(6) מבאר שמצוה להלוות לעני, ושהלוה חייב לפרוע ואין מרחמים בדין ומסדרין לבעל חוב. (7) ואפילו עשיר מצוה להלוותו בשעה שאין מעות מצויות בידו (רבינו יונה אבות פרק א משנה א. טור ושולחן ערוך סימן צג סעיף א, על פי סוכה מט: גמילות חסד נוהג בין לעניים בין לעשירים. (ובמכילתא דרשב"י: "העני עימך: אין לי אלא עני, עשיר מניין? תלמוד לומר לומר עימך וכו'. אם כן למה נאמר עני? ממהרני לפרע על ידי עני יתר מן העשיר"). ומה שכתב רבינו "לעניי ישראל" לאו דווקא, אלא כל מי שצריך וזקוק להלוואה, כי עשיר הזקוק להלוואה בכלל עני הוא (השווה ספר החינוך מצוה תמח הוצאת מוסד הרב קוק). (8) מכילתא משפטים פרשה יט: "רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה - רשות, חוץ מזה ועוד שניים (שאם משמש בלשון כאשר), וכו'. "אם כסף תלוה" - חובה ולא רשות, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות? כשהוא אומר (בלשון ציווי): העבט תעביטנו - חובה ולא רשות". (9) מצות נתינת צדקה (שבת סג "גדול המלוה יותר מן הנותן צדקה" (10) המבקש. (11) "כי מי שנתבזה וגילה פניו לשאול מידי האנשים אין צרת עניינו (מצבו) כמו המכוסה שירצה להיעזר עד שלא יתגלה עניינו ולא יתבזה" (רבינו בספר המצוות עשין קצו). (12) "ולא תיתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא". (13) לוחץ, תובע בחזקה. (14) כמלוה דוחק ותובע (ראה בבא מציעא עה:). (15) לאלצו לפרוע החוב בזמן, ולא להרוויח לו זמן הפירעון (השווה חינוך תמו). (16) צריך להיות: את הנכרי. (17) ספרי דברים ראה - קיג. (18) ודעת הרמב"ן (בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש השישי ובפירוש התורה דברים טו), שאין נגישת הגוי מצוה, ומה שאמרו בספרי שזו מצוות עשה, הוונה שכתוב זה משמיענו מצוות עשה באחיד. וכך הוא נדרש: לנכרי את רשאי ליגוש ולא לאחיד, והוא לאו הבא מכלל עשה שהוא נקרא עשה, ולומר לך שהנוגש את הישראל עובר בעשה ולא תעשה. (19) מכילתא משפטים יט: "לא תהיה לו כנושה" - "לא תראה לו בכל זמן". בבבא מציעא עה: אמרו: מניין לנושה בחבירו וכו' שאסור לעבור לפניו? תלמוד לומר "לא תהיה לו כנושה (ברש"י שם "לא תראה בעיניו כנושה בו שיראה ויבוש"). (20) רוצה לומר, אם כבר תבעו, כגון, שלא ידע שאין לו ותבעו, שאסור לו לעבור לפניו מכאן ואילך (אבן האזל). (21) לעכב, להשהות. (22) וגורם לאבדה מן המלוה. (23) ראה אבות פרק ב משנה ט. שמות רבה לא, טו. (24) אבות שם, משנה יב. (25) בבית דין. (26) טורח הוא הרבה כדי להתפרנס. בפרק כ מסנהדרין הלכה ד כותב רבינו: "אל תאמר עני הוא זה ובעל דינו עשיר, הואיל ואני (הדיין) והעשיר חייבין לפרנסו אוכנו בדין ונמצא מתפרנס בכבוד". (27) כתובות פד. "ועל זה הזהירה התורה "ידל לא תהדר בריבו" ונאמר (ויקרא יט, טו) "לא תשא פני דל" (רבינו שם על פי תורת כוהנים קדושים פרק ד). (28) שהמטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע, שכשם שהמלוה בממון היה - כך תחילת גבייתו מממון או ממטלטלים (שדינם כממון. בבא קמא יד.). מלשון רבינו נראה שמעמיד מטלטלין וממון בדרגה אחת, היינו שאם יש לו ממון ויש לו מטלטלין - רצה משלם ממון, רצה מגבהו מטלטלין (השווה רבינו פרק י מהלכות נזקי ממון). ברם דעת הר"ף בבבא בתרא בתחילת פרק שישי שהממון קודמים לגבייה מן המטלטלין (וכן כתב רשב"ם בבא בתרא צב: בשם רבינו חננאל) וכן הרא"ש בבא קמא פרק א סימן ד בשם רבינו חם. (29) "הטלת חרם לדברים אלו לא מצאנו בגמרא אבל כן נמצא בכל ספרי הגאונים ז"ל. ונראה שהדבר בקבלה אצלם" (מגיד משנה להלן פרק י"א הלכה ז). (30) שיש לו ללוה. (31) או לא הודיע לבית דין. (32) לוהה ממנו לפני שלוהה מזה הבא עכשיו לגבות, אבל עדיין לא הגיע זמן פרעונו, וכן הכתובה אינה נגבית כמבואר בפרק י"ט מהלכות אישות הלכה ג. (33) מיד, ואין ביד הבעל חוב והאשה למנוע גבייתו. (34) כלומר, ולכשיבוא. (35) זה נימוק למה אין מונעים גביית הקרקע אף על פי שהיא משועבדת לאחרים, לפי שהגביה אינה גורמת כל הפסד לבעל השיעבוד, שהרי כשיגיע זמן פירעון חובו - יטורף מה שגבה ראשון, שכל הקודם בחובו זכה (על פי תשובת הר"ף סימן קיד, רט ועיין ירושלמי כתובות פרק י הלכה ו). (36) "חזקה כל מה שביד אדם הוא שלו" (מגיד משנה). והמקור להלכה זו מצא רבינו בכתובות יט בסוגיית שטר אמנה. (37) פירוש, אלא או יביא. (38) עדים, שכן הוא כדבריו.

- 1 ה. אין בעל חוב גובה לא מקסות אשתו ובניו של לזה, ולא מבגדים צבועים שצבען לשמן³⁹, אף על פי שעדין לא
2 לבשו אותן, ולא מסנדלים חדשים שלקחן לשמן, אלא הרי
3 אלו שלקחן⁴⁰. במה דברים אמורים? בכלי החל; אבל בגדי
4 שבת והמועד – גובה אותן בעל חוב⁴¹. ואין צריך לומר,
5 אם היו בהן טבעות וכלי זהב או כסף⁴², שהכל לבעל חובו.
6 ו. היו לו מטלטלין או קרקע, והרי עליו שטרי חובות
7 לעובדי כוכבים, ואמר: הרי כל נכסי משעבדין לעובדי
8 כוכבים, ואם יטלו אותן הישראלים בחובם, יאסרו אותי
9 העובדי כוכבים בחובן ואהיה בשביה – הורו רבותי⁴³,
10 שאין שומעין לו, ויגבו הישראלים; וכשיבואו העובדי
11 כוכבים ויאסרוהו – הרי כל ישראל מצוין לפדותו⁴⁴.
12 ז. מסדרינ⁴⁵ לבעל חוב⁴⁶, בדרך שמסדרינ בערכין⁴⁷. כיצד?
13 אומרינ לזה: הבא⁴⁸ כל המטלטלין שיש לך, ולא תניח
14 אפלו מחט אחת. ונותנין לו מן הכל מזון⁴⁹ שלשים יום
15 וכסות שנים עשר חדש מקסות הראויה לו. ולא שילבש
16 בגדי משי או מצנפת זהובה⁵⁰, אלא מעבירין אותה ממנו⁵¹,
17 ונותנין לו כסות הראויה לו⁵² לשנים עשר חדש. ומטה⁵³
18 לישב עליה, ומטה ומצע הראוין לו לישן עליהם. ואם היה
19 עני – מטה ומפץ⁵⁴ לישן עליו. ואין נותנין פלים כאלו⁵⁵
20 לאשתו ובניו⁵⁶, אף על פי שהוא חייב במזונותיהם⁵⁷.
21 ונותנין לו סנדליו ותפיליו⁵⁸. היה אמן⁵⁹ – נותנין לו שני כלי
22 אמונות מכל מין ומין. בגון שהיה חרש⁶⁰ – נותנין לו שני
23 מעצדין ושתי מגרות⁶¹. היה לו מין אחד מרבה ומין אחד
24 מועט⁶² – נותנין לו שנים מן המרבה, וכל שיש לו מן
25 המועט, ואין לוקחין לו פלים מדמי המרבה⁶³. היה אפר או
26 חמר – אין נותנין לו לא צמד⁶⁴ ולא חמור⁶⁵. וכן אם היה

פרק שני

- 36 א. דין תורה, שבזמן שיתבע המלוה את חובו: אם נמצאו
37 ללוה נכסים – מסדרינ לו, ונותנין לבעל חובו את השאר,
38 כמו שבארנו; ואם לא נמצא ללוה כלום, או נמצאו לו
39 דברים שמסדרינ לו בלבד – ילף הלזה לדרפו. ואין אוסרין
40 אותו, ואין אומרים לו: הבא ראיה שאתה עני, ולא
41 משביעין אותו, בדרך שדיני העובדי כוכבים; שנאמר: לא
42 תהיה לו כנשה. אלא אומרים למלוה: אם אתה יודע נכסים
43 לזה המחזיק לך – לך ותפס אותו.
44 ב. טען שיש לו והחביא אותן והרי הן בתוך ביתו – אין
45 מן הדין שיקנס לביתו, לא הוא ולא שליח בית דין;
46 שהתורה הקפידה על זה, שנאמר: בחוץ תעמד. אבל
47 מחרימין על מי שיש לו ולא ימן לבעל חובו. כשאור
48 הגאונים הראשונים שעמדו אחר חבור הגמרא, שרבו
49 הרמאים, וננעלה דלת בפני לזין, התקינו שמשביעין את
50 הלזה שבועה חמורה כעין של תורה בנקיטת חפץ: שאין
51 לו כלום יתר על דברים שמסדרינ לו, ושלא להחביאן ביד
52 אחרים, ושלא נתן מתנה על קנת להחזיר. וכולל בשבועה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(39) לשם אשתו ובניו. (40) שמשעה שנתנם או לקחם לשמן יצאו מרשותו וזכו בהם והרי הם שלהם (רי"ף בתשובה סימן ריט, על פי ערכין כד.). (41) מתוך שהם בגדים מכובדים, ואינם לשימוש יום יום, אין הבעל נותנם במתנה גמורה על דעת שלא יוכל למכרם אם יצטרך להם (רי"ף בתשובה סימן רנה על פי ירושלמי קידושין פרק א הלכה ד.). (42) "שארם קונה על מנת שתתקשט, ואם הוצרך יתפרנס מהם" (כלומר, ימכור לשם פרנסתו. רי"ף שם סימן רט.). (43) הרי"ף שם. (44) המצוה להצילו אינה מוטלת על התובע יותר מאשר על כל אחד ואחד מישראל. (45) "מעריכין נכסי הלווה, ואם הוא עני אף על פי שאינו נשלם החוב כולו, אין נוטלין כל מה שיש לו, אלא משיירין לו לפי כבודו" (ערוך ערך סדר) וכמו שמבאר רבינו והולך. (46) כשיגיע זמן הפירעון ויבוא המלוה לבית דין לגבות חובו (שולחן ערוך סימן צז, כג.). (47) מי שהתחייב לתת להקדש ערך עצמו או ערך אחרים, בית דין לוקח כל רכושו ומוכרו ונותן הדמים להקדש, ושנינו (ערכין כג.): שמשאירים לו כל המפורט כאן בדברי רבינו (בבא מציעא קיג:). (48) ראה לקמן פרק ב הלכה י"ב. (49) שם כד. דרשו זה מן הכתוב (ויקרא כז, ח): "ואם מן הוא מערכך" – החייהו מערכך. (50) רקומה זהב. (51) בבא מציעא שם. (52) לאיש כמותו לצורך ימי החול, אבל לא לשבתות וימים טובים (רבינו בפרק ג מהלכות ערכין הלכה טו. ומקורו נראה שהוא מהמבואר למעלה הלכה ה על פי ירושלמי קידושין הובא בבאורנו שם). (53) כיסא. (54) מצע גס ארוג מקנים שעניים רגילים להשתמש בהם ואינו יכול לדרוש מצע של לבד. (55) לא כסות וגם לא מזון. (56) אפילו הקטנים. (57) כמבואר בפרק י"ב מהלכות אישות הלכה ב, יד. שלא הוטל על המלוה להחזיר את אשתו ובניו. ערכין שם: "הוא (החייהו) מערכך, ולא אשתו ובניו מערכך". (58) של ראש ושל יד (שם) – כשם שנותנין לו כסות (והשווה פסחים קיג:). (59) שם. (60) נגר. (61) משורים. (62) כגון, שיש לו שלושה מעצדים והמגירה האחת. (63) אין מוכרים המעצד השלישי לקנות מגירה בדמיה, כדי שיהיו לו שתי מגירות, שהרי גם קודם לא היו לו כי אם אחת (ערכין שם). (64) צמד כקר לאיכר. (65) אם היה חמר (שם). (66) שם יח. (67) כלי אומנות. (68) שם בגמרא לדעת תנא קמא. (69) תשובת הרי"ף הובאה בטור סימן צז. (70) ואף על פי שחוב האשה למזונות קדם לחובו "שכשם שבערכין מיעט מזון אשתו ובניו (כמבואר בערכין כג:) אף על פי שקדמו לחוב המעריך – הוא הדין גם לבעל חוב" (כסף משנה בשם בעל התרומות). (71) כמבואר למעלה הלכה ז. (1) מבאר תקנת הגאונים להשביע ללווה הטוען שאין לו, ודין מלווה שאמר שטר אמנה הוא זה במקום שחב לאחרים, וכלל שם שאסור להלוות מעותיו בלא עדים, ודין לוה מעבדו ושחררו.

לא יטלו היתר אלא בעלי שטרות בלבד, שמה קנוניא
 עושה בהודאתו על נכסיו של זה.
 ו. ראובן שהיה חייב לשמעון מאה, ולוי חייב לראובן מאה
 - מוציאין מלוי ונותנין לשמעון. לפיכך, אם אין לראובן
 נכסים, והיו לו שטרי חוב על לוי, ואמר לוי: שטר אמנה
 הוא, פרוע הוא, והודה לו ראובן - אין משגיחין על
 הודאתו, שמה קנוניא הם עושין לאבד זכותו של שמעון;
 אלא ישבע שמעון ויטל מלוי, כדין כל טורף שאינו נפרע
 אלא בשבועה. וכן כל מי שיש עליו שטר חוב, והודה
 לאחר מעצמו בחוב אחר, אם אין לו נכסים כדי שיגבו
 שניהם - גובה בעל השטר בלבד, שלא יעשו קנוניא על
 שטרו של זה.
 ז. אסור לאדם להלוות מעותיו בלא עדים, ואפלו לתלמיד
 חכם, אלא אם כן הלוהו על המשכון. והמלוה בשטר -
 משבח יותר. וכל המלוה בלא עדים - עובר משום ולפני
 עור לא תתן מכשל, וגורם קללה לעצמו.
 ח. הרב שלנה מעבדו ואחר כך שחררו, או לנה מאשתו
 ואחר כך גרשה - אין להן עליו פלוס; שכל מה שקנה עבד
 - קנה רבו, וכל המעות שפיד האשה - בחזקת בעלה, אלא
 אם הביאה ראיה שהן מנדונייתה.

פרק שלישי

א. אלמנה, בין שהיא עניה בין שהיא עשירה - אין
 ממשכנין אותה, לא בשעת הלואה ולא שלא בשעת
 הלואה, ולא על פי בית דין; שנאמר: ולא תחבל בגד
 אלמנה. ואם חבל - מחזירין ממנו בעל פרחו. ואם תודה
 לו - תשלם, ואם תקפר - תשבע. אבד המשכון או נשרף
 קדם שיחזיר - לוקה.
 ב. וכן המלוה את חברו, בין שהלוהו על המשכון בין
 שמשכנו אחר הלואה, בידו או על פי בית דין - לא יחבל
 פלים שעושין בהם אכל נפש, כגון הרחים, והערכות של
 עץ, ויורות שמכשלין בהם, וספין של שחיטה וכיוצא בהן;
 שנאמר: כי נפש הוא חבל. ואם חבל - מחזיר בעל פרחו.
 ואם אבד המשכון או נשרף קדם שיחזיר - לוקה.
 ג. חבל פלים הרבה של אכל נפש, כגון שתכל ערכה ויורה
 וספין - חייב על כל פלי וכלי בפני עצמו. אפלו שני פלים
 שהן עושין מלאכה אחת - חייב עליהן משום שני פלים,
 ולוקה שנים על שניהם. שנאמר: לא יחבל רחים ורכב -
 לחייב על הרחים בפני עצמו ועל הרכב בפני עצמו. כשם
 שהרכב והרחים מיוחדין, שהן שני פלים ומשמשין מלאכה
 אחת, וחיוב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו; כך כל
 שני פלים, אף על פי שמשמשין מלאכה אחת - חייב על
 זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. וכן אם חבל צמד בקר
 החורש - לוקה שנים.
 ד. המלוה את חברו, אחד עני ואחד עשיר - לא ימשכנו

זו: שכל שירותי וכל שיבוא לידו או לרשותו מאשר תשיג
 ידו - לא יאכיל ממנו פלוס לא לאשתו ולא לבניו, ולא
 לביש אותן, ולא יטפל בהן, ולא יתן מתנה לאדם בעולם,
 אלא יוציא מכל אשר תשיג ידו מזון שלשים יום ונסות
 שנים עשר חדש, מזון הראוי לו ונסות הראוי לו, לא
 אכילת הזוללים והסוכאין או בני מלכים ולא מלבושי
 הפחות והסגנים, אלא כדרך, וכל היתר על צרכו יתן לבעל
 חובו ראשון ראשון, עד שיגבנו כל חובו. ומחזירימן תחלה
 על מי שידע לפלוני נכסים, גלויין או טמונין, ולא יודיע
 לבית דין. גם אחר התקנה הזאת, אין בעל חוב יכול להכנס
 לתוך ביתו של לנה, לא הוא ולא שליח בית דין; שלא
 תקנו לעקר גוף התורה. אלא הלנה עצמו יוציא פליו, או
 יאמר: כך וכך הוא שיש לי; מניחין הראוי לו, ויוציא
 השאר, וישבע בתקנה זו. וכזה דנין ישראל בכל מקומות.
 נראה לו ממון אחר שנשבע שבועה זו, ואמר: של אחרים
 הוא, או עסק הוא בידו - אין שומעין לו, עד שביא ראיה.
 וכן הורו רבותי.
 ג. מי שנשבע שבועה זו, שאין לו פלוס וכל מה שירותי
 יתן לבעל חובו - אין כל אחד מבעלי חובות בא ומשביעו,
 ששבועה אחת כוללת כל בעלי חובות. ותקנת אחרונים
 היא, ואין מדקדקין בה להחמיר אלא להקל.
 ד. מי שהחזק שהוא עני וכשר והולך בתם, והדבר גלוי
 וידוע לדנין ולרב העם, ובא בעל חובו להשביעו בתקנה זו,
 והחזק התובע שאינו מסתפק בעניית זה, אלא רוצה לצערו
 בשבועה זו, להצר לו ולכישו ברבים, כדי להנמק ממנו, או
 כדי שילך וילוה מן העובדי כוכבים, או יקח נכסי אשתו
 ויתן לזה, עד שינצל משבועה זו - יראה לי, שאסור לדנין
 ירא שמים להשביעו שבועה זו; ואם השביעו - בטל לא
 תעשה של תורה: לא תהיה לו כנשה. ולא עוד, אלא ראוי
 לדנין לגער בתובע ולטרונו, מפני שהוא נוטר והולך
 בשרירות לבו. שלא תקנו הגאונים תקנה זו אלא מפני
 הרמאין, והרי נאמר: עד דרש אחיד אתו - דרשהו אם
 רמאי הוא או אינו רמאי, ומאחר שהחזק זה שהוא עני
 ושאינו רמאי - אסור להשביעו. וכן אני אומר: שמי
 שהחזק רמאי, ודרכיו מקלקלין במשאו ומתנו, והרי הוא
 אמור שיש לו ממון, וטען שאין לו פלוס, והרי הוא רץ
 להשבע בתקנה זו - שאין ראוי להשביעו. אלא אם יש כח
 בדנין לעשותו עד שיפרע בעל חובו, או לנדונו עד שיתן -
 יעשה, מאחר שהוא אמור, שפריעת בעל חוב מצוה. כללו
 של דבר: כל שיעשה הדנין מדברים אלו, וכונתו לרדף
 הצדק בלבד, שנוצטונו לרדפו, ולא לעבר הדנין על אחד
 מבעלי דינין - הרי זה מרשה לעשות, ומקבל שחר. והוא
 שיהיו מעשיו לשם שמים.
 ה. מי שנתחייב בשבועה זו מפני שטר חוב שעליו, והודה
 לאחרים בחובות אחרים, והשיגה ידו יתר על הראוי לו -

1 וּמִפֶּן לְעֵנִי. וְכָל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ חוּץ מֵאֵלּוּ - יֵשׁ לוֹ לְמַשְׁכָּנוֹ.
2 וַיִּחְזֹר לוֹ כָּלִי הַיּוֹם בַּיּוֹם, וְכָלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה. הָיָה לְפָנָיו
3 שְׁנֵי כָּלִים - נוֹטֵל אֶחָד וּמִחְזִיר אֶחָד. עַד מָתִי הוּא חֵיב
4 לְהִחְזֹר לְקַח? עַד לְעוֹלָם. וְאִם הִיא הַמַּשְׁכָּן מְדַבְּרִים
5 שְׂאִינוֹ צָרִיף לָהֶם וְאִין מְנִיחִין אוֹתָן לָלוֹה - הָרִי זֶה מְנִיחוֹ
6 אֶצְלוֹ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמִשְׁלֹשִׁים יוֹם וְאֵילָף מוֹכֵר הַמַּשְׁכָּן
7 בְּבֵית דִּין. מֵת הַלּוֹה - אֵינוֹ מְחִזֵּר לְכָנִיו. מֵת הַלּוֹה אַחֵר
8 שֶׁהָשִׁיב לוֹ הַמַּשְׁכָּן - שׁוּמְטוֹ הַמַּלְוֶה מַעַל בְּנִיו, וְאֵינוֹ
9 מְחִזֵּר.

10 ז. הָעֶרֶב מֵתָר לְמַשְׁכָּנוֹ בְּרוּעַ וְלַהֲכַנֵּס לְבֵיתוֹ וְלִטֹּל
11 הַמַּשְׁכָּן; שְׁנֵאֲמָר: לְקַח בְּגָדוֹ כִּי עֶרֶב זָר. וְכֵן מִי שִׁישׁ לוֹ
12 שָׂכָר אֶצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שָׂכָר מִלֵּאכְתּוֹ בֵּין שָׂכָר בְּהִמְתּוֹ וְכָלִיו
13 בֵּין שָׂכָר בֵּיתוֹ - הָרִי זֶה מֵתָר לְמַשְׁכָּנוֹ שְׁלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין,
14 וְכֵנִס לְבֵיתוֹ וְנוֹטֵל הַמַּשְׁכָּן בְּשָׂכָרוֹ. וְאִם זָקָף עָלָיו הַשָּׂכָר
15 בַּמַּלְוֶה - אָסוּר; שְׁנֵאֲמָר: כִּי תִשָּׂה כְּרַעְךָ מִשְׁאֵת מְאֻמָּה
16 וְגו'.

17 ח. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁכָּנוֹ שֶׁל עֵנִי, אִם הָיָה שָׂכָרוֹ יָתֵר עַל
18 פְּתָחוֹ, כְּגוֹן קָרֵדִים וּמִסֵּר [הַגְדוֹל] וְכִיוֹצֵא בָּהֶן - הָרִי זֶה מֵתָר
19 לְהַשְׁכִּירוֹ, וּמִנְפָּה שָׂכָרוֹ תְּמִיד בְּחוּבוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזֶה כְּמֹשִׁיב
20 אֲבֵדָה, וְאִין צָרִיף רְשׁוֹת בְּעָלִים.

יום חמישי כ"ד טבת ה'תשע"ב

פרק רביעי

1 א. נֶשֶׁף וּמִרְבִּית אֶחָד הוּא.² שְׁנֵאֲמָר: אֵת כֶּסֶףךָ לֹא תִתֵּן לוֹ
2 בְּנֶשֶׁף, וּבְמִרְבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ; וְלִהְיוֹן הוּא אוֹמֵר: נֶשֶׁף
3 כֶּסֶף נֶשֶׁף אֶכֶל נֶשֶׁף כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׂה. וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ?
4 נֶשֶׁף? מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׂף, שֶׁמַּצְעִיר אֶת חֲבֵרוֹ וְאוֹכֵל אֶת
5 בְּשָׂרוֹ.⁴ וְלִמָּה⁵ חִלְקֵן הַפְּתוּכִי? לְעֵבֶר עָלָיו בְּשֵׁנֵי לְאוּיָן.⁷
6 ב. כְּדֵרֶף שְׁאָסוּר לְהַלּוֹת, כִּף אָסוּר לְלוֹת בְּרִבִּית;⁸
7 שְׁנֵאֲמָר: לֹא תִשִּׂיף לְאַחֶיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּי,⁹ שֶׁזֶה
8 אֲזַהֲרָה לָלוֹה. כְּלוּמָר: לֹא תִנָּשֵׂף לְאַחֶיךָ.¹⁰ וְכֵן אָסוּר
9 לְהַתְּעַסֵּק¹¹ בֵּין לּוֹה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית. וְכָל מִי שֶׁהָיָה עֶרֶב אוֹ
10 סוֹפֵר אוֹ עַד בִּינְיָהֶן - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאֲמָר:

1 אֵלָּא בְּבֵית דִּין. וְאֶפְלוּ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שָׂבָא לְמַשְׁכָּן - לֹא
2 יִכְנֹס לְבֵיתוֹ וְיִמַּשְׁכְּנֶנּוּ, אֵלָּא עוֹמֵד בְּחוּץ, וְהַלּוֹה נִכְנֵס לְבֵיתוֹ
3 וּמוֹצִיא לוֹ הַמַּשְׁכָּן; שְׁנֵאֲמָר: בְּחוּץ תַּעֲמֹד. אִם כֵּן, מָה בֵּין
4 בַּעַל חוֹב לְשְׁלִיחַ בֵּית דִּין? שְׁשְׁלִיחַ בֵּית דִּין - יֵשׁ לוֹ לְקַח
5 הַמַּשְׁכָּן מִיַּד הַלּוֹה בְּרוּעַ וְנוֹתְנוֹ לְמַלְוֶה, וּבַעַל חוֹב - אִין
6 לוֹ לְקַח הַמַּשְׁכָּן עַד שִׁיתֵּן לוֹ הַלּוֹה מַדְעָתוֹ. עֶבֶר בַּעַל חוֹב
7 וְכֵנִס לְבֵית הַלּוֹה וּמַשְׁכָּנוֹ, אוֹ שֶׁחֲטָף הַמַּשְׁכָּן מִיַּד בְּרוּעַ
8 - אֵינוֹ לּוֹקָה; שֶׁהָרִי נִתַּק לַעֲשֹׂה, שְׁנֵאֲמָר: הָשִׁיב תְּשִׁיב לוֹ
9 אֶת הָעֵבוֹט כְּבוֹא הַשָּׁמֶשׁ. וְאִם לֹא קָיָם עֲשֵׂה שָׂבָה, כְּגוֹן
10 שֶׁאֲבָד הַמַּשְׁכָּן אוֹ נִשְׂרַף - לּוֹקָה. וּמִחֲשָׁב דְּמֵי הַמַּשְׁכָּן,
11 וְתוֹכַע הַשָּׂאָר בְּדִין.

12 ה. אֶחָד הַמַּשְׁכָּן אֶת חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁמַּשְׁכְּנוֹ בְּיָדוֹ,
13 בְּרוּעַ אוֹ מַדְעַת הַלּוֹה, אִם אִישׁ עֵנִי הוּא וּמַשְׁכְּנוֹ דָּבָר
14 שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ - הָרִי זֶה מַצְוֶה לְהִחְזֹר לוֹ הָעֵבוֹט בַּעַת
15 שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ: מְחִזֵּר לוֹ אֶת הַכֹּר בַּלַּיְלָה כְּדִי לִישֹׁן עָלָיו,
16 וְאֵת הַמַּחְרָשָׁה בַּיּוֹם כְּדִי לַעֲשׂוֹת בָּהּ מִלֵּאכְתּוֹ; שְׁנֵאֲמָר:
17 הָשִׁיב תְּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֵבוֹט. עֶבֶר וְלֹא הָשִׁיב לוֹ כָּלִי הַיּוֹם
18 בַּיּוֹם וְכָלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאֲמָר: לֹא
19 תִּשָּׁכַב בַּעֲבֹטוֹ - לֹא תִשָּׁכַב וְעֵבוֹטוֹ אֶצְלָךְ. זֶה כְּסוּת לִלְיָה.
20 וּבְכָלִים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מִלֵּאכְתּוֹ בַּיּוֹם אוֹ לִזְכָּשֵׁן הוּא
21 אוֹמֵר: עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ. מְלַמֵּד, שֶׁיִּחְזִירוּ כָּל הַיּוֹם.
22 אִם כֵּן הוּא, שֶׁמְחִזֵּר לוֹ הַמַּשְׁכָּן בַּעַת שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ
23 וְלִזְכָּשֵׁן אוֹתוֹ בַּעַת שֶׁאֵינוֹ צָרִיף לוֹ, מָה יַעֲשִׂי הַמַּשְׁכָּן? כְּדִי
24 שְׁלֹא יִשְׁמֹט הַחוֹב בְּשִׁבְעִית, וְלֹא יַעֲשֶׂה מִטְּלָטְלִין אֶצְלָ
25 בְּנִיו, אֵלָּא יִפְרַע מִן הַמַּשְׁכָּן אַחֵר שְׁמַת הַלּוֹה. הֵא מְלַמֵּד,
26 שֶׁהַמַּשְׁכָּן אֶת הָעֵנִי דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ וְלֹא הִחְזִירוֹ לוֹ
27 בְּזִמְנוֹ - עוֹבֵר מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה שְׁמוֹת: מִשּׁוּם לֹא תִבֵּא אֶל
28 בֵּיתוֹ, וּמִשּׁוּם הָשִׁיב תְּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֵבוֹט, וּמִשּׁוּם לֹא תִשָּׁכַב
29 בַּעֲבֹטוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמַּשְׁכְּנוֹ שְׁלֹא בְּשַׁעַת
30 הַלְוָאתוֹ; אֲבָל אִם מַשְׁכְּנוֹ בְּשַׁעַת הַלְוָאתוֹ - אֵינוֹ חֵיב
31 לְהִחְזֹר כָּלָל, וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הָאֵלּוּ.

32 ו. שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שָׂבָא לְמַשְׁכָּן - לֹא יִמַּשְׁכָּן דְּבָרִים שְׂאִי
33 אֶפְשָׁר לְאָדָם לִתֵּן אוֹתָם מַשְׁכָּן, כְּגוֹן בְּגָד שֶׁעָלָיו וְכָלִי
34 שֶׁאוֹכֵל בוֹ וְכִיוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וּמִנִּיחַ מִטָּה וּמַצָּע לַעֲשִׂיר, וּמִטָּה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) מבאר דין איסור נשך ותרבית ודין המלוה לחבירו ומצא הלווה יותר מכדי שהדעת טועה, ודין מלווה על המטבע, ודין שמוות הלוות נכסים של יתומים קרוב לשכר ורוחק להפסד. (2) הוראה אחת ובעניין אחד הם כלומר, הלוואה על מנת לשלם יותר ממה שלווה, והם נמנים למצוות לא תעשה אחת, כי הנשך הוא גם מרבית והמרבית הוא גם נשך, שכן, המלווה בריבית, הן כסף הן אוכל הן כל דבר, יש בו נשך ללווה ומרבית למלווה (עיי' בבא מציעא ס: ושיעור דברי רבינו כך הוא: נשך ומרבית שאסרתם תורה בכמה אזהרות, שנאמר את כסףך לא תיתן לו בנשך ובמרבית וכו') וכן להלן הוא מזהיר ואומר "נשך כסף וגו'" - אחד הוא, כלומר, מצוות לא תעשה אחת היא (לחם משנה). (3) של התוספת. (4) ובשמות רבה פרשה לא' אמרו: "למה הריבית דומה? למי שנשכו נחש ולא הרגיש ולא ידע עד שנתבטט (מבעבע במבצבץ) - כך הריבית אין אדם מרגיש בו עד שנתבטט עליו". (5) כלומר, אם כן שהנשך והמרבית מצוות לא-תעשה אחת היא. (6) בשתי אזהרות - את כסףך לא תיתן וכו', ובמרבית לא תיתן וכו', ולא כתב כאחד: את כסףך ואת אכלך לא תיתן לו בנשך. (7) להרבות באזהרות על הלוואה בריבית, כדי לחזק האיסור, אבל במניין המצוות הן כאחת, "שאיין ראוי למנות (בחסבון המצוות) הלאווין והעשה (=הנכפלים בתורה - לחיזוק), אלא הדברים המזהיר מהם והמצווה בהם" (רבינו בספר המצוות בשורש התשיעי עיי' שם ובלאוויין רלה). (8) "ואין זה דומה לאונאה שיעבור עושה האונאה (כלומר האונאה) ולא מי שנעשית לו האונאה" (רבינו בספר המצוות לאווין רלו). (9) בבא מציעא עה: (10) כלומר, לא תנשך הימנו, לא תגרום שאחיק ישיך (עיי' בבא מציעא ע:). (11) לתת יד, כגון להיות סופר או עד או לסרסר ביניהם.

- 1 לא תשימו¹² עליו נשף. זו אזהרה אף¹³ לעדים ולערכ
2 ולסופר¹⁴. הא למדת, שהמלוה ברבית - עובר על ששה¹⁵
3 לאוין: לא תהיה לו כנשה¹⁶; את כסףך לא תתן לו כנשף;
4 ובמרבית לא תתן אכלך; אל תקח מאתו נשף ותרבית; לא
5 תשימון עליו נשף; ולפני עור לא תתן מכשול¹⁷. והלוה
6 עובר בשנים¹⁸: לא תשיף לאחיד; ולפני עור לא תתן
7 מכשול. ערב ועדים וכיצא בהן - אין עוברין אלא משום
8 לא תשימו¹⁹ עליו נשף. וכל מי שהיה סרסור²⁰ בין שניהם,
9 או שפיע אחד מהן, או הורהו - עובר משום לפני עור לא
10 תתן מכשול.
11 ג. אף על פי שהמלוה והלוה עוברין על כל אלו הלאוין
12 - אין לוקין עליו, מפני שנפגל להשבון²¹. שכל המלוה
13 ברבית, אם היתה רבית קצוצה²², שהיא אסורה מן התורה²³
14 - הרי זו יוצאה בדניין²⁴, ומציאין אותה מן המלוה²⁵
15 ומחזירין ללוה. ואם מת המלוה - אין מוציאין מיד
16 הגנבים²⁶.
- ד. הניח²⁷ להם אביהם מעות של רבית, אף על פי שהן
יודעין שהן של רבית - אינן חייבים להחזיר. הניח להם
פרה וטלית של רבית וכל דבר המסמך²⁸ - חייבים להחזיר,
מפני כבוד אביהן. במה דברים אמורים? כשעשה תשובה
ולא הספיק להחזיר עד שמת; אבל אם לא עשה תשובה
- אין חוששין לכבודו²⁹, ואפלו דבר המסמך אין מחזירין.
ה. הגזלין ומלוי ברבית שהחזירו³⁰ - אין מקבלין מהן³¹,
כדי לפתח להן דרך לתשובה³². וכל המקבל מהן - אין רוח
חקמים נוחה הימנו³³. אם היתה גזלה קימת והרבית דבר
המסמך³⁴ והרי הוא בעצמו³⁵ - מקבלין מהן³⁶.
ו. שטר שכתוב בו רבית³⁷, בין קצוצה בין של דבריהם -
גובה את הקרן, ואינו גובה את הרבית³⁸. קדם וגבה הכלל³⁹
- מוציאין ממנו הרבית קצוצה⁴⁰; אבל אבק⁴¹ רבית, שהוא
מדבריהם - אינו גובה⁴² מן הלוה למלוה, ואין מחזירין
אותו מן המלוה ללוה⁴³.
ז. כל הפותב שטר רבית - הרי זה כפותב ומעיד עליו⁴⁴.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(12) כל הפרשה כתובה בלשון יחיד "אם כסף תלווה", "לא תהיה לו כנושה" וכאן שינה וכתב בלשון רבים: "לא תשימו" (עיי' מדרש שמות רבה פרשה לא, ו, ובמדרש הגדול משפטים כד, עמוד תקכז). (13) נוסף על המלווה והלווה. (14) (שם, ובבבא מציעא עה: - כחכמים). (15) שם. (16) שהלוואה בריבית היא דרכו של נושה, שאינו מלווה מעותיו בחינם. ובכלל לאו זה גם הנוגש העני אפילו במלווה שלא בריבית והוא יודע שאין לו מה יחזיר, כמבואר למעלה פרק א הלכה ב, שגם זה מדרך הנושים הוא (מגיד משנה). (17) שמכשיל את הלווה. (18) שם וכוונת הר"ף וכן העתיק רבינו בספר המצוות לאוין רלו "לווה עובר משום לא תשיך ומשום לפני עיוור לא תיתן מכשול". ולפי הנוסחה שלפנינו מבואר, שהלווה עובר בשלושה, גם על "ולאחיד לא תשיך". (19) אבל על לפני עיוור אינם עוברים. המדובר כשהעדים אינם מהווים גורם לביצוע ההלוואה, כגון שהמלווה היה מלווה גם בלעדית (ראה בתוספות שם בדיבור המתחיל העדים). (20) מתווך המהווה גורם לביצוע ההלוואה אבל אינו מתעסק בשימת הריבית (עיי' לחם משנה). (21) שם סב: שנאמר "וחי אחיך עימך" (בסיום הפסוק הפותח באזהרת ריבית אל תיקח מאיתו נשך) - "אהדר ליה כי היכי דניח בהדך" (כלומר, אל תיקח. ואם לקחת - השב לו, כדי שיחיה עימך), וכל לאו שניתן להישבון אין לוקים עליו. כמבואר בפרק א מהלכות גזילה הלכה א - ובנוגע לעדים, לערב ולסופר לא ביאר רבינו אם לוקים, ברם מתוך זה שלא פירטם רבינו בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד בין הלוקים, נראה דעתו שאין לוקים. ובטעם הדבר אומר החינוך (מצוה עג): "אבל אין לוקין עליו (אף על פי שהם עוברים על הלאו במעשה, בכתיבת השטר וחתמת עדות) שאפילו המלווה אינו במלקות, שהרי ניתן להישבון ואינו בדין דהני דאתו מחמתיה (שאלו הבאים בסיבתו) יתחייבו במלקות". (22) קצוצה, שקצץ התוספת בשעת הלוואה, כגון שהלווה סלע על מנת שישלם לו חמישה דינרים. (23) להבדיל מאבק ריבית, כגון, שלא קצץ התוספת בשעת ההלוואה, שהוא אסור מדבריהם, ואינה יוצאה בדיינים (ראה רבינו להלן פרק א הלכה א, ב, ג). (24) על-פי בית דין, כלומר, בית דין נזקקים לכך להוציאה מיד המלוה. (25) בעל כורחו (שם סא:). (26) שהתורה לא הטילה עליהם חיוב השבה (בבא קמא קיב). "לדידה (=למלווה) קא מזהר ליה רחמנא (אל תיקח ואם לקחת - השב) - לבריה לא מזהר רחמנא". (27) ברייתא בבא מציעא סב. (28) דבר ששם בעליו עליו, דהיינו שיש בו סימן, וניכר לרבים שזה הוא שלקח אביהם בתור ריבית ושמו נזכר על ידי זה לקלון. (29) מפני שאין הבן מחוייב לכבד אב רשע (שם). במה דברים אמורים שאין הבן חייב בכבוד אב רשע? כשמת ולא עשה תשובה, אבל בחייו, מחוייב הבן לכבדו (רבינו פרק ו מהלכות ממרים הלכה יא). והטעם מפרש הרב"ז שם, שמא יעשה תשובה ונמצא הבן מבזה אב עושה מעשה עמך (ראה כסף משנה ולחם משנה שם). (30) שבאו מעצמם ומביעים רצונם להחזיר. (31) אלא מוחלים להם (בבא קמא צד:). (32) להקל עליהם לחזור בתשובה ולא לנעול דלת בפניהם, כאותו מעשה (שהובא בברייתא שם): "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה, אמרה לו אשתו: ריקה (אדם ריק מבינה) אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך (שאתה צריך למוכרו, כדי להחזיר את כל הגזילות) ונמנע ולא עשה תשובה". ומסיימת הברייתא: "באותה שעה אמרו: הגזלין ומלווי בריבית שהחזירו אין מקבלים מהם". (33) אין מעשיו נוחים וישרים בעיני החכמים (השווה רבינו בפירוש המשנה סוף שביעית, וראה תוספות יום טוב אבות פרק ג משנה י). (34) ונזכר בה לקלון. (35) בעין כמו שהיה (עיי' משנה למלך ונקודות הכסף יורה דעה קסא). (36) רבינו דייק בלשונו וכתב גבי גזליים: "אם הייתה גזילה קיימת" ומשמע אפילו דבר שאינו מסוים, ואילו בריבית כתב "דבר המסוים" אבל כשאנו מסויים אינו מחזיר. ראה משנה למלך בזה, ונימק את ההבדל: גזילה לא קנה הגזלן - בין שהוא בעין בין שאינה בעין, אבל ריבית קנה (ראה נקודות הכסף יורה דעה קסא, ז). (37) "פלוגי לווה מפלוגי מנה בריבית כך וכך לזמן פלוגי" (רש"י בבא מציעא עב). (38) ואין קונסין את המלוה, שיפסיד את הקרן משום הריבית (שם כחכמים ולא כרבי מאיר האומר קונסין היתרא משום איסורא ואינו גובה לא את הקרן ולא את ההיבית). (39) אף את הריבית. (40) שיוצאה בדיינים, כמבואר למעלה הלכה ג. (41) כעין ריבית ולא ריבית ממש - כאבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. (42) בית דין. (43) אם קדם וגבה, שאין אבק ריבית יוצאה בדיינים, כמו שיתבאר להלן פרק ו הלכה א. (44) על

עֲדִים שְׁכָפָר בַּשֶּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל⁴⁵. וְכֵן כָּל הַלֵּוֹה וּמְלֹוֹה
בְּרַבִּית בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן - הֲרִי הֵן כְּכֹוֹפְרִים בַּשֶּׁם אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל, וְכָפְרוּ בִּיַּצִּיאַת מִצְרַיִם⁴⁶; שֶׁנֶּאֱמָר: אֵת כֶּסֶף לֹא
תֵּתֶן לוֹ בְּנִשּׁוֹ וְגו', אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם⁴⁷.
ח. אֲסוּר לְאָדָם⁴⁸ לְהִלוּת⁴⁹ בָּנָיו וּבְנֵי בִיתוֹ בְּרַבִּית⁵⁰. אֲף
עַל פִּי שְׁאִינוֹ מְקַפֵּיד⁵¹ וּמִתְנָה הוּא שְׁנוֹתֵן לְהֵן⁵² - הֲרִי זֶה
אֲסוּר, שְׁמָא יִרְגִּילֵם בְּדָכָר זֶה⁵³.
ט. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהָלוּ זֶה אֵת זֶה, וְנָתַן לוֹ⁵⁴ יֵתֵר עַל
מֵה שְׁלָוֹה מִמֶּנּוּ - הֲרִי זֶה מֵתֵר; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שְׁלֹא נָתַן לוֹ
אֱלֹא מִתְנָה, שֶׁהֲרִי הֵן יוֹדְעִין חֲמֵר אֲסוּר הִרְבִּית⁵⁵.
י. הַמְלֹוֹה אֵת חֲבֵרוֹ⁵⁶ וּמֵצֵא הַלֵּוֹה יוֹתֵר, [אִו שֶׁהַחֲזִיר לוֹ
חֹבֹו וּמֵצֵא הַמְלֹוֹה יוֹתֵר⁵⁷]: אִם כְּבָדִּי שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה⁵⁸ -
חֵיב לְהַחֲזִיר; וְאִם לֹא⁵⁹ - מִתְנָה הוּא שְׁנוֹתֵן לוֹ⁶⁰, או גִּזְלוֹה⁶¹

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

עצמו. (45) בבא מציעא ע"א: "תנאי אמר רבי יוסי בוא וראה סמיות עיניהם של מלווי בריבית, אדם קורא לחבירו רשע - עימו לחיו, והם מביאים עדים ולכלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה (שהלווה לישראל בריבית) כפר באלוקי ישראל". (46) כלומר, בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על בראויו להמציא לכל אחד פרנסתו בדרך הכשרה. (47) בתורת כהנים פרשת בהר פרשה ה שנינו: "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו את מצוות ריבית, שכל המודה במצוות ריבית - מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצוות ריבית - כופר ביציאת מצרים". (48) בבא מציעא ע"א. (49) לעשות הלוואה אצל בנו, כלומר, ללוות מבניו. (50) מתוך כוונה להטעימן טעם ריבית, כלומר, הנאת ריבית, - כדי שיהיה שכרם גדול, בהימנעם מלהלוות לאחרים בריבית, לאחר שכבר טעמו הנאת ריבית כפירוש רבינו חננאל והרי"ף מובא בשיטה מקובצת. ודברי הר"ח והרי"ף לא היו לפני הלחם-משנה והמשנה-למלך והטור-יורה, עיין עליהם). (51) נוהג בוותרנות בממונו ביחסיו עם הבנים. (52) ולא בתור ריבית. (53) בקבלת ריבית ויבואו להלוות גם לאחרים בריבית. (54) בשעת הפירעון מעצמו מבלי שהתנו על כך בשעת ההלוואה (כי אם קצץ בשעת ההלוואה הרי זה ריבית קצוצה (ראה להלן פרק ו הלכה ג). ולא התירו לתלמיד חכם אלא בכעין ריבית מאוחרת האסורה מדבריהם - מגיד משנה). (55) ואינו נותנם בתור ריבית, אבל למי שאינו תלמיד חכם, שאינו יודע חומר איסור ריבית - אסור, משום שנותן בתור ריבית (גמרא שם). ובהגהות מיימוניות כתוב: "ואף על פי כן אין נכון לתלמידי חכמים להיות רגילין בדבר, שלא ירגילו המון העם בדבר זה. והר"י מיג"ש בתשובותיו (סימן קפ"ב) דעתו "שאין לסמוך על זה אלא היחידים הכשרים לא זולתם". (56) שם סג: (57) בדפוסים הראשונים (רומא, ונציא) בקטע המוסגר אינו, אך מלשון המגיד משנה כאן נראה שגרסו. וכמקור לדין זה, שגם במצא המלווה יותר בכדי שאין הדעת טועה אינו חייב להחזיר, הוא אומר שנראה שגירסת רבינו בגמרא שם הייתה "האי מאן דאוזיף פשיטי לחבריה ואשכח בהו (מצא בכסף שהחזיר לו הלווה) טופיאתא (יותר)". (58) כלומר, עלולה לטעות במניין המעות (בסמוך מבאר רבינו בכמה הדעת טועה) - ויש להניח שהמלווה, או הלווה, טעה בחשבון. (59) שמצא - בכדי שאין הדעת טועה. (60) ואף על פי שאמרנו למעלה (בהלכה ט) שתוספת סתם מותרת לתלמידי חכמים בלבד, מכל מקום כשהגיעה ליד המלווה בלי ידיעתו - אינו חייב להחזיר אפילו למי שאינו תלמיד חכם (חוות דעת יורה דעה סימן קס סעיף קטן ב). (61) כלומר, ובמקום שאין לתלות במתנה, כגון, שהלווה אדם קשה לב שאינו נותן מתנת חנם - אנו תולים שגזילה וכו' הואיל שאין להניח שטעה בחשבון (גמרא שם). (62) זה ימים רבים, ועתה חוזר בתשובה. (63) ויוצא בזה ידי מצוות השבת הגזילה כמבואר בפרק א מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח. (64) במקום שאין לתלות בגזילה, כגון, שלא היה ביניהם מעולם שום משא ומתן - תולים שאדם אחר גזל ממנו וכו' (שם בגמרא). (65) מטבע אחד - כשהוא מונה המעות בספירה יחידית היינו אחד אחד אחד ומצא מטבע אחד יותר, תולים שטעה במניין. (66) כשהוא מונה ספירה זוגית היינו בשניים, כי אין הדעת טועה במניין יותר מפעם אחת. (67) כלומר, וכן אם מצא יתירים חמישה או עשרה יש לתלות בטעות. (68) מנהגו של מלווה או לווה זה למנות לא אחד אחד או שנים שניים, אלא בחמישיות או עשיריות (עיין לחם משנה). (69) לפי החישוב של ספירה לפי חמישיות. (70) כגון, שמצא שישה או אחד עשר. (71) דרך המונים בחמישיות או עשיריות להניח בצד מטבע אחד לכל חמישייה או עשירייה ואחר גמר המניין סופרים את המטבעות האלה וקובעים מספר החמישיות או העשיריות. (72) שם וכפירוש הרי"ף. (73) בבא קמא צז: (74) התנה בפירוש - בשטר או בעל פה שיפרענו באותו מטבע, כגון דינר, זוז וכדומה. (75) בתקופתם התאימו ערכי המטבעות למספר יחידות משקלם: מטבע שמשקלו כפול ממשקל המטבע הקטן - ערכו כפול. (76) מטעם המלכות. (77) שער המטבע עלה ונמצא המלווה משתכר כשנפרע באותו מטבע עם התוספת, והרי זה ריבית. (78) בשעת הפירעון, שהרי המלווה אינו מרוויח כלום על ידי תוספת המשקל, כי אינו יכול לקנות במטבע שהוא מקבל יותר ממה שהיה יכול לקנות בשעת ההלוואה. ראה רש"י ותוספות שם. (79) שאינו מנכה. (80) שכתוצאה מהתוספת הושבחה המטבע לעניין המתכת שבו, ואם יתיכו לגוש של כסף יקבל יותר. אבל עד חמישיתו, בהתחשב עם הוצאות

1 מנכה לו כל התוספת⁸¹, אף על פי שלא הוילו הפרות. והוא
2 הדין למלוה על המטבע ופחתו ממנו⁸².
3 **יב.** המלוה את חברו על המטבע, ונפסל⁸³: אם יכול
4 להוציאו במדינה אחרת, ויש לו דרך לאותה מדינה - נותן
5 לו ממטבע שהלוהו, ואומר לו: לך והוציאו במקום פלוני;
6 ואם אין לו דרך לשם - נותן לו ממטבע היוצא באותה
7 שעה⁸⁴. וכן בכתבה⁸⁵.
8 **יג.** הורו מקצת הגאונים⁸⁶: שהלוה שמחל למלוה ברבית
9 שלקח ממנו או שעתיד לקח, אף על פי שקנו מידו שמחל
10 או נתן מתנה - אינו מועיל כלום⁸⁷; שכל רבית שבעולם
11 מחילה⁸⁸ היא, אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו,
12 ולפיכך אין המחילה מועלת ברבית, אפילו ברבית של
13 דבריהם. יראה לי, שאין הוראה זו נכונה. אלא מאחר
14 שאומרים למלוה להחזיר לו, וידע המלוה⁸⁹ שדבר אסור
15 עשה ויש לו⁹⁰ לטל ממנו⁹¹, אם רצה למחל - מוחל בדרך
16 שמוחל הגזל. ובפרוש אמרו חכמים⁹², שהגזלנין ומלוה
17 ברבית שהחזירו - אין מקבלין מהן. מפלל שהמחילה
18 מועלת⁹³.
19 **יד.** נכסי יתומים - מתר לתן אותם⁹⁴ לאדם נאמן, שיש לו
20 נכסים טובים⁹⁵, קרוב לשכר ורחוק להפסד. ביצד? אומרים
21 לו: תהיה נושא ונותן בהן; אם יש שם רוח - תן להם חלקן
22 מן הרוח; ואם יש שם הפסד - תפסיד אתה לבדך. שוה⁹⁶
23 אבק רבית הוא⁹⁷, וכל אבק רבית אינה אסורה אלא
24 מדבריהם, ובנכסי יתומים לא גזרו⁹⁸.

פרק חמישי

25
26 **א.** העובד פוכבים וגר תושב - לזין מהן ומלוין אותן
27 ברבית; שנאמר: לא תשיף לאחיד - לאחיד אסור, ולשאר
28 העולם מתר. ומצות עשה להשיף לעובד פוכבים; שנאמר:

29 לנכרי תשיף. מפי השמועה למדו שזו מצות עשה. וזהו דין
30 תורה.
31 **ב.** אסרו חכמים שיהיה ישראל מלוה את העובד פוכבים
32 ברבית קצוצה, אלא בכדי חייו. גזרו שמא ילמד ממעשיו
33 ברכ ושיבתו עמו. לפיכך מתר ללוות מן העובד פוכבים
34 ברבית, שהרי הוא בורח מלפניו ואינו רגיל אצלו. ותלמיד
35 חכם, שאינו רגיל בו ללמד ממעשיו - מתר להלוות לעובד
36 פוכבים ברבית אפילו להרויח. וכל אבק רבית עם העובד
37 פוכבים - מתרת לכל.
38 **ג.** ישראל שלוה מעות מן העובד פוכבים ברבית, ובקש
39 להחזירם לו, מצאו ישראל אחר ואמר לו: תנם לי, ואני
40 מעלה לך בדרך שאתה מעלה לעובד פוכבים - הרי זו רבית
41 קצוצה. אפילו העמידו אצל העובד פוכבים. עד שישל
42 העובד פוכבים מעותיו, ויחזר ויתנם ביד ישראל האחר.
43 **ד.** עובד פוכבים שלוה מעות מישראל ברבית, ובקש
44 להחזירם לו, מצאו ישראל אחר ואמר לו: תנם לי, ואני
45 מעלה לך בדרך שאתה מעלה לישראל - הרי זה מתר. ואם
46 העמידו אצל ישראל, אף על פי שנתן העובד פוכבים
47 המעות בידו, הואיל ומדעת ישראל נתן - הרי זו רבית
48 קצוצה.
49 **ה.** אסור לישראל לתלות מעותיו ביד עובד פוכבים, כדי
50 להלוותן ברבית לישראל. ועובד פוכבים שהלוה את ישראל
51 ברבית - אסור לישראל אחר להיות לו ערב; שפיון
52 שפדיניהם שתובע הערב תחלה, נמצא הערב תובע את
53 ישראל ברבית שהערב חזב ביד לעובד פוכבים. לפיכך, אם
54 קבל עליו העובד פוכבים שלא יתבע את הערב תחלה -
55 הרי זה מתר.
56 **ו.** ישראל שלוה מעות מן העובד פוכבים ברבית, וזקפן
57 עליו במלוה, ונתגיר: אם עד שלא נתגיר זקפן עליו במלוה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

ההתכה, השבח מועט, ואין דרך בני אדם להקפיד על זה ונותנם בתור מתנה (עיין שיטה מקובצת שם). (81) אפילו את ההפרש של התוספת שלמטה מחמישיתו. (82) אם הוקרו הפירות מחמת הפחת מוסיף לו, למלוה, ההפרש. ואם לא הוקרו נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. במה דברים אמורים, שפחתו עד חמישיתו אבל אם פחתו יתר על כך משלים כל הפחת (רי"ף שם). (83) הוצאה מהמחזור מטעם המלכות. (84) שם צח. (85) ביארו בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה י. (86) על פי בבא מציעא סא. ועיין בראש שם סימן ב. (87) להתיר נתינתו או לתיקון הלאו אם כבר גבהו. (88) הלווה מדעתו נותנו. (89) בספרים אחרים הנוסחה: הלווה - והיינו הך. (90) ללווה. (91) יכול הוא להוציא מהמלווה בבית דין. (92) בבא קמא צב: (השווה למעלה פרק ד הלכה ה). (93) לשון רבינו מורה שנינו חולק על הגאונים אלא בריבית שגבה כבר, משום שהמחילה מועילה כחשבון, אבל על ריבית העתיד לגבות דעתו מסכמת, שאין המחילה והבעת רצונו שנותנו במתנה מועילה להתיר נתינת ריבית, שכן כל נתינת ריבית מחילה היא (מגיד משנה, והשווה למעלה הלכה י). (94) בתור עיסקא (בבא מציעא ע). (95) היינו, קרקעות, ויהיו עידית (קרקע משובח) (רבינו פרק י"א מהלכות נחלות הלכה א) - וכפי הנראה נוסחת רבינו בגמרא שם "דמשפר ניכסיה", ולפנינו "דמשפר" ועיין רש"י שם. ושם - בהלכות נחלות - יתבאר התנאים הנוספים למינוי אפוטרופוס: "ושומע דיני התורה, ומעולם לא קיבל נידוי" - ולא פרטם רבינו כאן וסמך על מה שיתבאר בהלכות נחלות - ששם עיקר מקום ביאור הדינים הנוגעים לנכסי יתומים (לחם משנה). (96) היינו, נתינת העסק לפי תנאים אלו. (97) כמבואר להלן פרק ה הלכה ח, - ואין זה ריבית קצוצה, מאחר שאין הריווח קצוץ ובטוח, כי הרי ייתכן שיהיה שם הפסד. (98) לתקנת היתומים "שלא יכלו מעותיהם להאכילם פרוטה פרוטה" (שם, וראה רש"י שם). (1) מבאר שמותר ללוות מן הגוי בריבית, ודין ישראל שלווה מן הגוי וביקש להחזיר לו, ושאסור לו להיות ערב לגוי שהלווה לישראל בריבית, ודין לווה מעות מן הגוי ונתגיר, ושאסור ליתן מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד, ואין מושיבין חנווני למחצית שכר, ודין משתתף עם חברו שלא יצרף השכר עם הקרן, ודין ריבית מוקדמת או מאוחרת, ודין דברים שהם כמו ריבית - ומותרים, ודין שכר אמירה שמותר, ודין דברים האסורים משום הערמת ריבית, ודין משכיר דינרים.

לחברו: הא לך דינר זה ואמר לפלוני שילוני; שלא נתן
אלא שכר אמירה.
טו. יש דברים שהן מתרין, ואסור לעשותן מפני הערמת
רבית. כיצד? אמר לו: הלוני מנה; אמר לו: מנה אין לי,
חטים יש לי במנה; ונתן לו חטים במנה, וחזר ולקחן ממנו
בתשעים - הרי זה מתר, אבל אסרוהו מפני הערמת רבית,
שהרי נתן לו תשעים ולקח מנה. ואם עבר ועשה כזה -
הרי הוא מוציא ממנו מאה בדין, שאפלו אבק רבית אין
פאן. וכן מי שהיתה שדה ממשכנת בידו - לא יחזר וישפיר
אותה לבצל השדה, מפני הערמת רבית; שהרי זה עומד
בשדהו כשהיה, ונותן לזה שכר בכל חדש בשביל מעותיו
שהלוהו.
טז. אסור להשפיר הדינרין. שאין זה דומה למשפיר את
הפלי, שהפלי חוזר בעצמו, וזה מוציא אלו ומביא דינרין
אחרים, ונמצא זה אבק רבית.
יז. מלך שהיו דיניו, שכל מי שיתן המס הקצוב על כל
איש ואיש על ידי זה שלא נתן לשמעבד בו, ונתן על ידו
דינר, אף על פי שמשתעבד בו יתר מדינר - הרי זה מתר.
וכן כל כיוצא בזה.

פרק ששי

א. המלוה את חברו סלע בתמשה דינרים, או סאתים חטים
בשולש, או סלע בסלע וסאה, או שלש סאין בשולש סאין
ודינר, כללו של דבר: כל הלואה בתוספת כל שהו - הרי
זו רבית של תורה, ויוצאה בדנין. וכן המלוה את חברו,
והתנה עמו שידור בחצרו חנם עד שיחזיר לו הלואתו, או
ששכר ממנו בפחות, וקצב הדבר, שפוחת לו מן השכר עד
שיחזיר לו הלואתו, או שמשפן בידו מקום שפרותיו מציין
בעת ההלואה, כגון שמשפן חצרו על מנת שידור בו בחנם
- הרי זו רבית של תורה, ויוצאה בדנין. וכן המוכר שדה
או חצר באסמכתא, הואיל ולא קנה הגוף - הרי כל הפרות
שאכל רבית, ומחזיר אותן. והוא הדין לכל מי [שלא] קנה
קנין גמור מתחלה, שהוא מחזיר את הפרות; מפני שאם
אכל את הפרות - הרי זו רבית של תורה. וכל דבר שהוא
אסור משום רבית חוץ מאלו - הרי הוא אסור מדברייהם,
גזירה שמא יבוא לרבית של תורה. והוא הנקרא אבק רבית.
ואינו מוציא בדנין.
ב. המלוה את חברו - לא ימשוך את עבדו כדי שיעשה בו
מלאכה, אף על פי שהעבד יושב וקטל. ולא ידור בחצרו
חנם, אף על פי שאין החצר עשויה לשכר, ואין דרך בעל
החצר להשפיר. ואם דר - צריך להעלות לו שכר. ואם לא
העלה לו - הרי זה אבק רבית, לפי שלא התנה עמו שילוהו

1 - גובה את הקרן והרבית; ואם משנתגיר זקפן עליו במלוה
2 - גובה את הקרן ולא הרבית. אבל עובד כוכבים שלוה
3 מישאל ברבית, וזקף עליו את הרבית במלוה, אף על פי
4 שזקפן עליו אחר שנתגיר - גובה את הקרן ואת הרבית;
5 שלא יאמרו: בשביל מעותיו נתגיר זה. וגובה מישאל
6 ממנו אחר שנתגיר כל מעות הרבית שנתחייב בהן כשהיה
7 עובד כוכבים.
ז. מצוה להקדים הלוואת ישראל בחנם להלוואת עובד
8 כוכבים ברבית.
ח. אסור לאדם שיתן מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד,
11 שזה אבק רבית הוא. והעושה כן - נקרא רשע. ואם נתן -
12 חולקין בשכר ובהפסד בדין העסק. והנותן מעותיו קרוב
13 להפסד ורחוק לשכר - הרי זה נקרא חסיד.
ט. אין מושיבין חנוני למחצית שכר, ולא יתן מעות לקח
15 בהן פרות למחצית שכר, ולא יביצים להושיב פחת
16 התרנגולין שלו למחצית שכר, ואין שמים צגלים וסחיון
17 לפטמן למחצית שכר, אלא אם כן נתן לו שכר עצמו
18 ומזונו. או יהיה רוח המתעסק יותר על הפסדו, כמו
19 שבארנו בענין השתפות.
י. המשתתף עם חברו במעות או בקרקע, או הנותן לו עסק
21 - לא יצרף השכר עם הקרן; שמא לא יהיה שם שכר,
22 ונמצאו באין לידי רבית. וכן לא יתן לו מעות בתורת עסק
23 או שתפות ויכתב אותן מלוה; שמא ימות, ונמצא השטר
24 ביד היושר, וגובה בו את הרבית.
יא. אסור להקדים הרבית או לאחר אותו. כיצד? נתן עיניו
26 ללוות ממנו, והיה משלח לו סבלונות בשביל שילוהו - זו
27 היא רבית מקדמת. לזה ממנו והחזיר לו מעותיו, והיה
28 משלח לו סבלונות בשביל מעותיו שהיו בטלין אצלו - זו
29 היא רבית מאחרת. ואם עבר ועשה כן - הרי זה אבק רבית.
יב. מי שלוה מחברו, ולא היה רגיל מקדם להקדים לו
31 שלום - אסור להקדים לו שלום, ואין צריך לומר שיקלסו
32 בדברים או ישפם לפתחו; שנאמר: נשף כל דבר - אפלו
33 דברים אסורים. וכן אסור לו ללמד את המלוה מקרא או
34 גמרא כל זמן שמעותיו בידו, אם לא היה רגיל בזה מקדם;
35 שנאמר: נשף כל דבר.
יג. המלוה את חברו - לא יאמר לו: דע אם בא איש פלוני
37 ממקום פלוני. כלומר, שתכבדו ותאכילו ותשקהו כדאוי.
38 וכן כל כיוצא בזה.
יד. יש דברים שהן כמו רבית, ומתרין. כיצד? לוקח אדם
40 שטרותיו של חברו בפחות ואינו חושש. ומתר לאדם לתן
41 לחברו דינר, כדי שילוה לפלוני מאה דינרין; שלא אסרה
42 תורה אלא רבית הפאה מן הלזה למלוה. וכן אומר אדם

שם פרות, ואפ"ש שישפיד בוריעתה ועבודתה, ולפיכך היא
 אבק רבית. וכן אין המשכונא דומה למי שמכר באסמכתא;
 שהמוכר באסמכתא לא גמר והקנהו, והממשכן גמר
 והקנהו גוף זה לפרותיו. וכנה יראה מן הגמרא, שהמשכונא
 אבק רבית, ואין לך להעמידה אלא בממשכן שדהו, כמו
 שהורו רבותי. נמצאת למד, ששלוש משכונות הן: משכונא
 שהיא רבית קצוצה, ומשכונא שהיא אבק רבית, ומשכונא
 שהיא מתרת. ביצד? משכן לו מקום שפרותיו מצויין תדיר,
 כגון חצר או מרחץ או חנות, ואכל פרותיהן - הרי זו רבית
 קצוצה. משכן לו שדה וכיוצא בה, וכאז שם פרות ואכלן
 - הרי זו אבק רבית. וכן אם משכן חצרו וכיוצא בה בנכוי
 - הרי זה אבק רבית. משכן שדהו בנכוי - הרי זה מתר.
 ביצד הוא הנכוי? כגון שהלוהו מאה דינרין, ומשכן לו בהן
 חצרו או שדהו, ואמר לו המלוה: הריני מנכה לך מזה כסף
 בכל שנה בשכר קרקע זו, כדי שיהיו כל פרותיו שלי,
 בחצר וכיוצא בה - אסור, ובשדה וכיוצא בה - מתר.
 ח. הורו מקצת גאונים: שכל משכונא שאין בה נכוי כלל
 - הרי היא רבית קצוצה. ולא ירדו לעמק הדבר להפריש
 בין שדה לחצר, ולפיכך נתקשו להן דברי חכמי הגמרא.
 וכן הורו: שכל משכונא, אפלו בנכוי - אסור בין בחצר בין
 בשדה. ואין להם משכונא מתרת אלא בדרך הזאת: ביצד?
 כגון שהלוהו מאה דינרין, ומשכן לו בהן בית או שדה,
 והתנה עמו שאחר עשר שנים תחזר קרקע זו לבצילה חנם
 - הרי זה מתר לאכל פרותיה כל עשר שנים, אפלו היה
 שכרה שוה אלף דינרים בכל שנה, שאין זה אלא כמי
 ששכר בפתות. וכן אם התנה בעל השדה עמו: שכל זמן
 שיביא לו מעות, יחשב לו עשר בכל שנה ויסלקו ממנה -
 הרי זה מתר. וכן אם התנה הלוח: שכל זמן שירצה, מחשב
 לו מה שדר בו, ויחזיר לו שאר הדמים ויסתלק - הרי זה
 מתר. שאין זה אלא כשכירות, וכל תנאי שבשכירות - מתר,
 כמו שבבאנו.

יום שישי כ"ה טבת ה'תשע"ב

פרק שביעי

א. המלוה את חברו, ומשכן לו את השדה עד זמן קצוב²
 או עד שיביא לו מעות³ ויסתלק⁴, והיה המלוה אוכל כל
 פרותיה⁵, אפלו אכל פשעור חובו - אין מסלקין אותו בלא
 כלום⁶; שאם תסלק אותו בלא מעות - הרי זה כמי שהוציא
 ממנו בדנין. ואין צריך לו, שאם אכל יתר על מעותיו⁷

וידור בחצרו. לפיכך, אם עדין לא החזיר לו חובו, וכא
 לנכות שכר החצר שדר בה מן החוב, אם היה השכר כנגד
 החוב - אינו מנכה לו הכל, אלא כמו שיראו הדינים. שאם
 תסלק אותו בלא כלום - הרי זה כמו שהוציא אותו בדנין,
 ואבק רבית אינה יוצאה בדנין.
 ג. הורו רבותי: שהמלוה את חברו, ולאחר זמן תבע חובו,
 ואמר לו הלוח: דור בחצרי עד שאחזיר לך חובך - הרי זה
 אבק רבית, לפי שלא קצץ בשעת הלואה; שנאמר: לא תתן
 לו בנשף.
 ד. המלוה את חברו על השדה, ואמר לו: אם לא תחזיר
 לי מכאן עד שלש שנים, הרי היא שלי - הרי זה לא קנה,
 מפני שהיא אסמכתא. לפיכך מנכה כל הפרות שאכל, מפני
 שהוא רבית של תורה. אבל אם אמר לו המוכר: אם לא
 אחזיר לך עד שלש שנים, קנה אותה מעכשו, והביא לו
 בתוך שלש - אין לו פרות; הביא לו לאחר שלש - הרי כל
 הפרות ללוקח.
 ה. המוכר בית או שדה, ואמר המוכר ללוקח: לכשיהיו לי
 מעות תחזיר לי קרקעי - לא קנה; וכל הפרות שאכל -
 רבית קצוצה, ומוציאין אותם בדנין. אבל אם אמר לו
 הלוקח מדעתו: כשיהיו לי מעות אני אחזיר לך קרקע זה
 - מתר, והלוקח אוכל פרות עד שיחזיר לו מעותיו.
 ו. מכר לו את השדה, ונתן לו מקצת הדמים: אם אמר לו
 המוכר ללוקח: קנה פשעור מעותיך - כל אחד משניהם
 אוכל פרות פשעור מעותיו. אמר המוכר ללוקח: לכשתביא
 שאר המעות תקנה מעכשו - שניהם אסורים לאכל הפרות
 מיד: המוכר אסור - שמא יביא הלוקח שאר המעות,
 ונמצאת השדה שלו, ונמצא המוכר אוכל פרות בשביל
 המעות שגשגארו לו אצל הלוקח; וכן הלוקח אסור - שמא
 לא יביא, ונמצא שאכל בשביל מקצת המעות שיש לו אצל
 המוכר. לפיכך מניחין את הפרות על ידי שליש עד שינתנו
 לאחד מהן. אמר לו המוכר: לכשתביא שאר המעות תקנה
 - הרי המוכר אוכל פרות עד שיביא הלוקח; ואם אכל
 הלוקח - מוציאין ממנו. אמר לו המוכר: קנה מעכשו,
 ושאר המעות הרי הן חוב אצלך - הרי הלוקח אוכל פרות;
 ואם אכל המוכר - מוציאין ממנו כל מה שאכל.
 ז. הורו רבותי: שהמלוה את חברו, ומשכן לו שדהו על
 מנת שיאכל פרותיה כל ימי המשכונא, אף על פי שאינו
 מנכה לו כלום - הרי זו אבק רבית, ואינה יוצאה בדנין.
 שאין הממשכן את השדה דומה לממשכן בית, שהרי אין
 בשדה פרות מצויין בעת ההלואה, ואפ"ש שירוים ויהיו

(1) מבאר דין משכונה על קרקע וסידור משכונת במקום שמסלקים לזמן ידוע. ודין מרבים על השכר. (2) שהמלוה לא יוכל לדרוש פירעון החוב לפני הזמן הקצוב. (3) אפילו בתוך הזמן הקצוב. (4) המלוה מן השדה ויחזירו לללוה. (5) באיסור, כמו שנתבאר בפרק הקודם הלכה ז. ודע, שדעת רבינו שאין הברל בין מקום שמסלקים (שנהגו שהלוה יכול לפרוע את החוב לפני הזמן הקצוב מראש ולסלק את המלוה) ובין מקום שאין מסלקים, ובשניהם אסורה המשכונא משום אבק רבית (ועיין בגמרא טז:). אבל כמה מן הראשונים דעתם שיש הברל בין שני המקומות ועיין בלחם משנה בפרק הקודם הלכה ב. (6) בבא מציעא טז. אלא מנכים כפי שיראו הדינים (ראה שם הלכה ב.). (7) מעות החוב.

- 1 - אין מוציאין ממנו. וכן אין מחשבין משטר לשטר⁸
- 2 במשכונא. היתה הקרקע המשכנת בידו של יתומים, ואכל
- 3 שעור חובו - מסלקין אותו בלא כלום; אבל יתר על חובו
- 4 - אין מוציאין ממנו היתר⁹. ומחשבין לו משטר לשטר.
- 5 כיצד מחשבין משטר לשטר? הרי שהיתה שדה זו המשכנת
- 6 לו במאה דינר, ושדה אחרת המשכנת לו בשטר אחר
- 7 במאה דינר, ושתי השדות לאדם אחד, ואכל מפרות השדה
- 8 האחת בחמשים, ומפרות השניה במאה וחמשים - אומרים
- 9 לו¹⁰: הרי אכלת מן הפרות במאתים, ואין לך כלום. וכאלו
- 10 השני שטרות שטר אחד ומשכונא אחת¹¹.
- 11 ב. מקום שנהגו¹² לסלק המלוה כל זמן שביא לו מעות -
- 12 הרי זה כמו שפרש, ואין צריך לפרש¹³ דבר זה. וכן מקום
- 13 שנהגו שלא לסלק המלוה עד סוף זמן המשכונא - הרי
- 14 זה כמו שפרש. וכל הממשכן סתם¹⁴ - אינו יכול לסלקו עד
- 15 שנים עשר חדש.
- 16 ג. מקום שדרךן לסלק המלוה כל זמן שירצה הלוה, והתנה
- 17 עמו המלוה¹⁵ שלא לסלק עד סוף זמן המשכונא - הרי זה
- 18 אינו יכול לסלקו¹⁶. היה המנהג שאין המלוה מסלק עד
- 19 סוף זמנו, וקבל המלוה עליו¹⁷ שישלם בלעד עת שביא לו
- 20 מעותיו - הרי זה צריך לקנות¹⁸ מידו על כך.
- ד. המשכונא¹⁹, במקום שמנהגם לסלק המלוה בכל עת
- 21 שביא²⁰ מעותיו - אין בעל חוב של מלוה²¹ גובה ממנה²²
- 22 בדרך שגובה מן הקרקע²³; ואין הבכור נוטל בה פי
- 23 שנים²⁴; ושביעית משמטתה²⁵. וכשמסלק אותו - אינו נוטל
- 24 אפילו פרות שפשו ונפלו לארץ²⁶. ואם הגביה אותו קדם
- 25 שישלם - קנה אותו. ומקום שאינו יכול לסלקו עד סוף
- 26 זמנו²⁷ - בעל חוב גובה הימנו²⁸; והבכור נוטל בה פי
- 27 שנים; ואין השביעית משמטתה²⁹.
- ה. אף על פי שמשכונא³⁰ אסורה היא ואבק רבית, כמו
- 29 שבארנו³¹, אפשר שיהיה מנהג זה בטעות, או לעובדי
- 30 כוכבים³², או דרך כל מי שחוטא ומשכן באותה מדינה,
- 31 הואיל ואבק רבית הולכין אחר המנהג³³. ויש מי שהורה,
- 32 שזאת המשכונא בנכוי³⁴.
- ו. עובד כוכבים שמשכן חצרו לישראל, וחזר העובד
- 34 כוכבים ומכרה לישראל אחר - אין הממשכן חייב להעלות
- 35 שכן לישראל מעת שקנה הישראל, אלא דר בחצר בלא
- 36 שכן³⁵ עד שיחזיר לו העובד כוכבים את המעות שיש לו
- 37 על חצר זו; שהרי הוא ברשות הממשכן בדיניהם³⁶ עד
- 38 שיתן לו מעותיו ויסלק.
- ז. הממשכן בית או שדה ביד חבירו, והיה בעל הקרקע

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(8) רבינו מבאר בסמוך כיצד. (9) שם "ובדיחמי אכל שיעור זווי - מסלקין ליה; אבל טפי (יותר מדמי ההלוואה) - לא מפקינן מיניה" (כנוסחת הרי"ף), שלענין סילוק - יפה כוח היתומים. (10) למלוה. (11) אם הייתה הקרקע של יתומים. אבל בשאר אדם דנים על כל שטר בנפרד ונמצא הלוה מחוייב לשלם לו חמישים דינרים בעד השטר שאכל רק בחמישים, ומההלוואה שבשטר השני מנכים לפי ראות עיני הדיינים וגובה את המותר. (12) שם. (13) שמן הסתם על דעת המנהג נעשה. ואם תשאל איך ייתכן שיהיה דבר זה במנהג והרי משכנתא כזו אסורה? שאלה זו שואל רבינו עצמו לקמן (הלכה ה) ומשיב: אפשר שיהיה מנהג זה בטעות וכו'. (14) במקום שנהגו שלא לסלק, ולא התנה עימו על זמן הפירעון (לחם משנה וכפירוש הריטב"א שם) והמגיד משנה והכסף משנה מפרשים, שהמדובר במקום שאין מנהג מקובל וידוע בענין סילוק המלוה. (15) בשעת מתן מעות (שם, וכרש"י). (16) שכשם שאדם מתנה תנאי בשכירות כך מתנה במשכונא. (17) מדעת עצמו. (18) שם, בקניין סודר, שאם לא קנה ממנו, כיוון שמנהג המקום שלא לסלק, והלוה הוא המעוניין להתנות על כך - אין זה לטובת עצמו. ואם המלוה התנה, אלה דברים בעלמא, ויכול לחזור בו (בית יוסף יורה דעה סימן קעב. השווה פרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו ובכמה מקומות שם). (19) שם סז: (20) הלוה. (21) שהמלוה הזה לוה ממנו. (22) מירשי המלוה. (23) הואיל והלוה יכול לסלקו בכל עת, אין לאביהם קניין בגוף הקרקע אלא לשיעבוד הפירות ודינו כדין מטלטלין. ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב של אביהם כמו שיתבאר (פרק יא הלכה ז). (24) אמרה תורה (דברים כא, ז). שהבן הבכור יורש חלק כפול בנכסי אביו מחלק הבנים האחרים ומשמיענו כאן שאינו נוטל אלא בנכסים המוחזקים - שהם ברשות אביהם, ולא במלוה שיש לו על אחרים (כמבואר להלן פרק ג מהלכות נחלות הלכה א, ה). והקרקע הממושכן בידו אינו קנוי לו שהרי הלוה יכול לסלקו בכל עת שירצה. (25) שאין דינה כדין כל משכון שאינה משמטת (כמבואר למעלה פרק ג הלכה ה), לפי שלא אמרו המלוה על המשכון אין שביעית משמטת אלא במשכון שאין הלוה יכול לסלקו, אבל בנידון שאם רצה מסלקו בכל עת - הרי הוא ככל מלוה שבשטר. [הרשב"א הקשה: למה משמטת כשהלוה יכול לסלק? הלא המלוה אינו יכול לדרוש פירעון החוב לפני זמנו והרי זה כמלוה לעשר שנים שאין שביעית משמטת? ותיירץ, שהמדובר כאן כשהלוה לא פרע בזמנו והגיעה שביעית אחר זמן הפירעון. ומתוך כך יצא לנו שאם אינו יכול לסלק - אין שביעית שלאחר זמן הפירעון משמטת, משום שהמשכון קנוי למלוה עד פירעון החוב (מגיד משנה). (26) כי בשדה של לוה נפלו ולא זכה בהם המלוה. (27) כדעת רבו הרי"ם מיגאש בחידושי בבא בתרא קכה. (28) שם, כדרך שגובה מן הקרקע - לפי שהיא קנויה למלוה עד סוף המשכונא. (29) עיין פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ו, ובכסף משנה שם. (30) בלי ניכוי בעד הפירות שהמלוה אוכל. (31) בפרק הקודם הלכה ז. (32) כלומר, במשכנתא של הישראל עם העובד כוכבים ואין לפרש שכן נהוג אצל העובדי כוכבים שבאותו מקום, לפי שמנהגי הגויים אינם קובעים בדיני ישראל. (33) ר"ף שם. ואין בית דין נזקקין להוציא. (34) שהיא מותרת - לדעת רבינו, שם. (35) שם עג: רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקונה לא קיבל עליו לפדוע את החוב, ומשמע, שאם קיבל עליו - אסור למלוה לדור בלי שכן, שהרי זה כאילו נוטל שכן הדיור בעד הרחבת זמן הפירעון. וכתב המגיד משנה, שכן גם דעת רבינו, והוא מוסיף, שהרמב"ן והרשב"א סוברים, שאפילו קיבל עליו הקונה - מותר. ראה שם. (36) בדיני הגויים, שדנים את המשכנתא כמכר לזמן.

למחר, עדר עמי היום ואעדר עמך למחר. אבל לא יאמר
לו: נפש עמי ואעדר עמך⁵⁶, עדר עמי ואנפש עמך. כל ימי
גריד⁵⁷ - אחת⁵⁸, וכל ימי רביעה⁵⁹ - אחת. ולא יאמר לו:
חרש עמי בגריד, ואני אחרש עמך ברביעה; שהרי טרח
החרישה בימות הגשמים⁶⁰ יתרי⁶¹. וכן כל פיוצא בזה.
יב. השוכר את הפועל⁶² בימי החורף לעשות עמו בימי
הקרי⁶³ בדינר בכל יום, ונתן לו השכר⁶⁴, והרי שכוו שנה
בימי החורף סלע בכל יום - הרי זה אסור, מפני שגנאה
במלוה אותו היום כדי שיוזיל לו בשכרו. אבל אם אמר לו:
עשה עמי מהיום⁶⁵ ועד זמן פלוני בדינר בכל יום, אף על
פי ששנה שכוו סלע בכל יום - הרי זה מותר; הואיל והוא
מתחיל לעשות מעתה - אינו נראה כנוטל שכר מעותיו,
שהקדים ונתן לו בשכרו⁶⁶.

פרק שמיני

א. אסור להרבות על המכר. פיצד? המוכר לחברו קרקע
או מטלטלין, ואמר לו: אם מעכשיו תתן לי הדמים, הרי הן
שלך במאה; ואם עד זמן פלוני, הרי הם שלך בעשרים
ומאה - הרי זה אבק רבית, שנה דומה כמי שנוטל עשרים
בשכיל שנתן לו מאה להשתמש בה עד זמן פלוני.
וכשיחבצנו בדין - אינו חייב לתן אלא מה שהיה שנה
בשעת המכר, או יחזיר ממכרו מידו, אם היה קיים. וכן אם
מכר לו מטלטלין עד זמן פלוני במאה, והיו שוין בשוק

אוכל פרותיה³⁷, ואמר לו המלוה: לכשתמכר קרקע זו לא
תמכרנה אלא לי בדמים אלו³⁸ - הרי זה אסור³⁹. ואם אמר
לו: אל תמכרנה אלא לי בשויה, ועל מנת פן אני מלוה
אותך - הרי זה מותר⁴⁰.
ח. מותר להרבות בשכר הקרקע⁴¹. פיצד? השכיר לו את
החצר ואמר לו: אם מעכשיו אתה נותן לי, הרי היא לך
בעשר סלעים בכל שנה; ואם תתן שכר חדש בחדש, הרי
היא בסלע בכל חדש - הרי זה מותר⁴².
ט. המשכיר⁴³ שדה לחברו בעשרה כורים לשנה, ואמר לו:
תן לי⁴⁴ מאתים וזו שאפרנס בהן את השדה⁴⁵, ואני אתן לך
שנים עשר כור בכל שנה - הרי זה מותר; מפני שאם יפרנס
את השדה בדינרין אלו, יהיה שכרה⁴⁶ יתרי⁴⁷. וכן אם
השכיר לו חנות או ספינה בעשרה דינרין בשנה, ואמר לו:
תן לי מאתים וזו שאבנה בהן חנות⁴⁸ זו ואצטרנה
ואכירנה⁴⁹, או אתנן בהן ספינה זו וכלי תשמישיה, ואני
אעלה לך שנים עשר דינר בכל שנה - הרי זה מותר⁵⁰. אבל
אם אמר לו: תן לי מאתים וזו פדי להתעסק בהן בחנות,
או אוציאם בסחורה⁵¹ של ספינה, או אשכר בהן מלחין,
ואני אעלה לך בשכר - הרי זה אסור⁵².
י. אסור להרבות בשכר האדם⁵³. פיצד? לא יאמר לו: עשה
עמי היום מלאכה זו שהיא שנה כסף, ואני אעשה עמך
בשבווע אחר מלאכה שהיא שנה שתיים⁵⁴.
יא. מותר⁵⁵ לאדם לומר לחברו: נפש עמי היום ואנפש עמך

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(37) שם סה: "משכן לו בית משכן לו שדה וכו'". ולדעת רבינו שאין במשכנתא של בית צד היתר אפילו בנכיתא - בהכרח אין
לך לפרש הברייתא שנוכר בה "בית" אלא כשהלווה אוכל פירות (מגיד משנה). (38) בסכום כך וכך, וסכום זה פחות משווייה
(רש"י שם). (39) שמוכרו בפחות מחמת ההלוואה. (40) שם. ואם תשאל היאך קונה השדה והרי אסמכתא היא - בהכרח המדובר
פה, באמר מעכשיו וקנו מידו וכמו שמבואר בדברי רבינו בפרק ח מהלכות מכירה הלכה ז, כ. ואמנם לא ביאר רבינו בכאן תנאים
אלו, לפי שאינו דן כאן אלא במה שנוגע לאיסור רבית והיתרו (עיין רב"ד, מגיד משנה). (41) שם סה. (42) והטעם בזה אמרו
בגמרא (שם) על פי הכלל ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (בסוף זמן השכירות). נמצא, כשאומר לו: "אם חודש בחדש
הרי הוא בסלע", אין זה תוספת בשביל המתנת דמי השכירות - כי הרי עדיין לא הגיע זמן גבייתו - אלא שכך הוא שער השכירות
בשוק. וזה שאומר לו "אם מעכשיו הרי היא בעשר סלעים" מוזיל הוא אצלו מפני הקדמת המעות ומשכירו בפחות. ודווקא
בשכירות, אבל על המכר אסור להוסיף כמו שיתבאר לקמן פרק ח הלכה א. (43) שם סט: (44) כלומר, הלוויני. (45) בזיבול,
ניכוש וחרישה וכו'. (46) הרייוח (הפירות) שתוציא השדה. (47) והרי, שער חכירת שדה משובחת, גבוה מאשר שדה זיבורית.
(48) נראה שצריך להיות "החנות". (49) כדי למשוך את עין הקונה. (50) שם, מפני שאם ישפץ את החנות או יתקן את צרכי
הספינה - יהיה שכרה יותר. (51) לשם הובלתה בספינה ממקום למקום. (52) שם, מאחר שאינו משקיע המעות בגוף החנות או
הספינה - הרי תוספת השכר בשביל המתנת המעות. (53) וכדוגמא שמבאר רבינו והולך. אמנם בדרך שנתבאר למעלה בהלכה ח
בהיתר החצר - מותר גם באדם, כיצד? שכר פועל לשנה, ואמר לו הפועל: אם תשלם מעכשיו - הרי שכרי עשר סלעים, ואם של
חודש בחודש - הרי שכרי סלע בכל חודש, כי כלל זה ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, גם באדם אמור (מגיד משנה).
(54) יוצא מתוך מה שיתבאר בסמוך (הלכה יא) "לא יאמר לו נפש עמי, ואעדר עימך". (55) שם עה. (56) לזמן פלוני, מפני
שפעמים מלאכה זו קשה מזו ונמצא שבשביל המתנת שכר עבודתו מקבל עליו לפרוע במלאכה קשה. (57) ימות החמה. גריד, לשון
יובש כמו שאמרו בבבא שית רבה (סוף פרק לז) על הפסוק "יבשה הארץ" (בראשית ח, יד): נעשית כגריד. (58) דין אחד להם
כלומר ואומר אדם לחבירו נפש עמי ביום זה של גריד ואנכש עימך ביום פלוני של גריד - ואין לחוש שמא יום אחד ארוך מחבירו,
שאיין דרך בני אדם להקפיד בכך. (59) ימות הגשמים. רביעה, מלשון ובהמתך לא תרביע (ויקרא יט, יט) שהגשם רובע (מפרה)
את הקרקע (תענית ו:). (60) כשהשדה לחה. (61) מאשר ימי הגריד. (62) בבא בתרא פו. (63) ואינו מתחיל תיכף לעבוד.
(64) בשעה ששכרו ולפני התחלת העבודה. (65) והוא מתחיל לעבוד בו ביום. (66) אלא כמי ששכר בפחות, והרי זה דומה לדין
שנתבאר למעלה בהלכה ח. (1) מבאר שאין מרבין על המכר, ודין מכירת פירות בזול לפני הבשלתם, ודין קוני זמורות ודין שומרי
השדות, ודין שמותר לאדם לומר הא לך מאתיים וזו דמי חבית יין ואם יחמיצו תפסיד, ודין קונים בתשרי ואין נוטלים עד טבת,
ודין משכיר ספינה ונשברה, ודין קבלת נכסי צאן ברזל, ודין השכרת תרנגולת להושיבה על ביצים.

י. מתר לאדם לתן דמי חבית של זין לחברו ולומר לו: אם
החמיצה מכאן עד יום פלוני - ברושותך, אבל אם הוזילה
או הוקירה - הרי היא שלי; שכיין שקבל עליו הזול, הרי
זה קרוב לשכר ולהפסד. וכן כל פיוצא בזה. וכן מתר לאדם
לקנות מחברו בתשרי מאה פדין של זין בדינר, ואינו נוטלן
עד טבת, וכשנוטלן בודק, ומחזיר החמץ ולוקח היין
הטוב; שלא קנה ממנו אלא זין טוב, ואלו שהחמיצו -
מתחלה היו ראויין להחמין, אבל לא נודע הדבר עד אחר
הזמן.

יא. מקום שנהגו לשכר הספינה ולטל שכרה, ואם נשברה,
שמין לו מה שפחתה ומשלם יתר על שכרה - הרי זה מתר.
וכן מתר להשכיר סיר של נחשת וכיוצא בו, ונוטל השכר
ודמי מה שפחת ממשקלו. וכן כל פיוצא בזה.

יב. אין מקבלין צאן ברזל מישראל, מפני שהוא אבק
רבית. וכיצד הן צאן ברזל? הרי שהיה לו מאה צאן, וקבלם
ממנו להטפל בהן, ויהיו הגוזות והגולדות והחלב לאמצע,
לשליש או לרביע, עד שנה או עד שנתיים, כמו שהתנו
ביניהם; ואם מתו הצאן, הרי המקבל משלם דמיהם - הרי
זה אסור, שהרי בעל הצאן קרוב לשכר ורחוק להפסד.
לפיכך, אם קבל עליו בעל הצאן, שאם הוקרו או הוזלו או
אם נטרפו הרי הן ברושותו - הרי זה מתר. וכן כל פיוצא
בזה.

יג. השם פרה מחברו, ואמר לו: אם מתה, הרי היא עתה
עלי בשלשים דינרים, ואני אעלה לך סלע בכל חדש -
מתר; לפי שלא עשאה מחיים דמים, אלא לאחר מיתה.
יד. משכרת אשה לחברתה תרנגולת לישב על הביצים
בשני אפרוחים, ואין חוששין משום רבית.

טו. מי שהיה נושא בחברו ארבעה דינרים של רבית, ונתן
לו בהן חפץ ששנה חמשה, כשמוציאין ממנו - מוציאין
ממנו חמשה, הואיל ובתורת רבית בא לידו. וכן אם נתן
לו בהן כסות או כלי - מוציאין ממנו את הכלי עצמו ואותו
הכסות עצמו. השכיר לו בהן מקום ששנה שכרו שלשה
דינרין, כשמוציאין ממנו - מוציאין ממנו ארבעה; שהרי
בארבעה שכר ממנו מקום זה, שקבל עליו.

פרק תשיעי

א. אין פוסקין על הפרות עד שיצא השער. יצא השער -
פוסקין; אף על פי שאין לזה - יש לזה. כיצד? היה השער
לחטים קבוע לשוק ארבע סאין בסלע - הרי זה פוסק עמו
על מאה סאין, ונותן לו חמש ועשרים סלעים; ואם יתן לו
מאה סאה של חטים אחר זמן, בעת שיהיו החטים סאה
בסלע - אין בזה רבית כלל, אף על פי שלא היה למוכר
חטים כלל בעת שפסק. במה דברים אמורים? בשלא היה
לו כלום מאותו הזמן בעת שפסק עליו; אבל אם היה

למי שקונה במעותיו מיד תשעים - הרי זה אסור; ואינו
נותן לו אלא תשעים, או מחזיר מידו סחורתו, אם היתה
קנימת.

ב. הלוקח מחברו חפץ בשוהו על מנת שימתן לו מכאן ועד
שנים עשר חדש - הרי זה רשאי לומר לו: תן [לי] מיד
בפחות, ואינו חושש משום רבית.

ג. חבית של זין שהיא שוה עתה דינר, ומכרה לו בשנים
עד הקיץ, על מנת שאם תארע בה תקלה הרי היא ברושות
המוכר עד שימכרנה הלוקח - הרי זה מתר; שאם אכדה
או נשברה - אינו משלם כלום, ואם לא מצא למכרה
ולהרויח בה - היה לו להחזירה לבעלים. וכן אם מכרה לו
בשנים, ואמר לו: היתר על שנים יהיה שכרך בשביל
שאתה מטפל למכרה, ואם לא תמצא למכרה כמו שתמצא
החזירה לי - הרי זה מתר, אף על פי שאם אכדה או נגנבה
או החמיצה תהיה ברושות הלוקח.

ד. היו לו פרות, שאם ירצה למכרן בשוק ולקח דמיהן
מיד, מוכרן בעשרה; ואם תבע אותן הלוקח לקנותן ויתן
המעות מיד, יקנה אותן בשנים עשר - הרי זה מתר למכרן
בשנים עשר עד שנים עשר חדש; שאפילו הביא זה מעותיו
עתה, בשנים עשר היה קונה אותן. וכן כל פיוצא בזה.

ה. אסור לקנות פרי הפרדס קדם שיגמר ויתבשל; מפני
שזה שמוכר בזול עתה, בעשר, הוא פרי ששנה עשרים
כשיגמר, נמצאת התוספת בשביל ההקפה. אבל אם קנה
עגל בזול, ויהיה אצל הבעלים עד שיגדיל - הרי זה מתר;
שהרי אם מת או כחש - ברושות הלוקח הוא, והפחש
והמיתה דבר מצוי תמיד.

ו. הנותן מעות לבעל הפרס על השריגים ועל הזמורות
לכשיכרתו, שהם ביקר, והוא קונה אותן בזול עד שייכשו
ויכרתו - הרי זה צריך להפך בהן כשהם מחברים, שנמצא
פקונה אילן לזמורותיו. ואם לא הפך - נמצאו המעות
הלואה, והן לוקחין בזול מפני ההקפה, ואסור.

ז. שומרי השדות שנותנין להם חטים בשכרן בזול מן הגרן
- כשיבואו לגרן, צריכין להתעסק עמהן במלאכה בגרן,
כדי שיהיו החטים האלו שנטלו בסוף זמן השכירות. ואם
לא עשו כן - נמצאת השכירות אצל הבעלים במלוה, וזה
שלקחו בזול מפני שאחרו שכרן עד הגרן.

ח. אריסין שהיו בעלי השדות מסלקין אותן מן השדה
בניסן, ונותנין להם האריסין בכל זרע חמר ארבע סאין,
והניח זה אריסין בתוך שדהו עד איר, ונטל מהן שש סאין
- הרי זה מתר, ואין שם רבית.

ט. הלוקח חטים ארבע סאין בסלע, וכן השער, ונתן לו
את המעות, וכשבא לגבות את החטים לאחר זמן הוסיף לו
במדה ונתן לו יתר - הרי זה מתר; שהרי ברצונו הוסיף לו,
ואלו רצה - לא הוסיף, שהרי לא היה שם תנאי.

למזכר מאותו המין כלום, אף על פי שעדין לא נגמרה
מלאכתו - הרי זה מתר לפסק עליו אף על פי שעדין לא
יצא השער. כיצד? הנה הוא תחלה לקוצרים - הרי זה
פוסק על החטים אף על פי שעדין הן גדיש. ופוסק על
הזין משיבצר הענבים ויתנם בעביט; ועל השמן - משנתן
זיתים במעטן; ועל הסיד - משישקענה בכבשן. וכן פוסק
על כלי חרש משיעשה היוצר ביצים שלהן. במה דברים
אמורים? בשניה עפרן לכן; אבל עפר שחר - פוסק על
הפלים הנעשין ממנו אף על פי שלא נעשו, מפני שהוא
מצוי לכל, ואף על פי שאין לזה - יש לזה. וכן פוסק עמו
על הזבל כל ימות השנה אף על פי שאין לו זבל, מפני
שהוא מצוי תמיד.

ב. כל דבר שהוא מחסר מלאכה אחת או שתיים - פוסק
עמו עליו. הנה מחסר שלש מלאכות - אינו פוסק אלא אם
כן יצא השער; שבינו שהוא מחסר שלש מלאכות - הרי
זה כמי שאין לו מאותו המין כלום, וכמו לא בא לעולם
עדין. כיצד? גדיש שהיה מחסר הנחה בשמש שייבש
ודישה וזריה - אינו פוסק עליו אלא אם כן יצא השער;
היה יבש, ואינו מחסר אלא דישה וזריה - פוסק עליו.
ביצים של יוצר שהיו מחסרין לפיפה ויבוש והולכה לכבשן
ושרפה והוצאה - אינו פוסק עליהן; היו יבשין, ואינן
מחסרין אלא הולכה לכבשן ושרפה - פוסק עליהן. והוא
שהיה דרך הלוקח להוציא אותו מן הכבשן; אבל אם היה
המוכר הוא שמוציא - הרי אלו מחסרין שלש, ואינו פוסק
עליהן עד שיצא השער. וכן כל פיוצא בזה.

ג. ההולך לחלב את עזיו ולגזז את רחליו ולרדות את
בנותיו, ומצאו חברו ואמר לו: מה שעזי חולבות מכור לך,
מה שרחלי גוזזות מכור לך, מה שפנותי רודה מכור לך -
הרי זה מתר. אבל אמר לו: מה שעזי חולבות כף וכך מכור
לך ככך וכך, מה שרחלי גוזזות כף וכך מכור לך ככך וכך,
מה שפנותי רודה כף וכך מכור לך ככך וכך - אסור, אלא
אם כן פסק עמו בשער שבשוק. וכן כל פיוצא בזה.

ד. אין פוסקין על שער של עירות, מפני שאין השער
קבוע, אלא על שער שבמדינה. היו החטים התדשות
במדינה ארבע סאין בסלע, וישנות שלש בסלע - אין
פוסקין עד שיצא השער לחדש ולישן. היו חטין של
לקוטות ארבע סאין בסלע, ושל בעל הבית שלש - פוסק
לקוטות כשער לקוטות, ולא יפסק לבעל הבית עד שייקבע
השער לבעל הבית.

ה. בינו שנקבע השער מתר לפסק על השער הגבוה. כיצד?
היו החטים נמכרות ארבע סאין בסלע, ופסק עמו שיתן לו
החטים כשער הזול, אם עמדו אחר כן עשר סאין בסלע -

נותן לו עשר סאין, כשער שהיה בשוק, שהרי פסק עמו
כשער גבוה. נתן לו המעות סתם, ולא פסק עמו כשער
הגבוה, והוזלו - נותן כשער שהיו שוין כשנתן לו המעות;
ומי שחזר - מקבל מי שפרע. במה דברים אמורים? בפוסק
על דעת עצמו; אבל אם היה שליח לאחרים, בין המוכר
בין הלוקח - אינו נוטל אלא כשער הזול או מחזיר את
הדמים; ואינו מקבל מי שפרע בשליח, שהרי המשלח
אומר: לתקן שלחתיך ולא לענות, כמו שבארנו.

ו. היו החטים נמכרות ארבע סאין בסלע, ונטל את הדמים,
ונתן לו חמש בסלע, אם יש לו חטים - מתר. היו לו חטים
חוב אצל אחרים, ונטל המעות עד שיגבה חטיו ויתן לו -
אסור; שהרי הן מחסרין גביה, וכאלו אינם, והרי זה בקובע
לו זמן והוזיל לו מפני שמקיפו.

ז. היו החטים במדינה ארבע סאין בסלע, ובכפרים שש
בסלע - הרי זה מתר לתן סלע לתגר כדי שייבא שש סאין מן
הכפר. והוא שהיה ברשות הלוקח, אם אכדו בדרך או נגנבו
- אכדו לו. ואדם חשוב אסור לעשות זה. ובמיני סחורה -
אסור לכל אדם, לפי שאין מיני סחורה מצויין בפרות.

ח. החמרין שנקנסו לעיר, והרי החטים ארבע סאין בסלע,
הוזילו ומכרו למכיריהן או לספסריהן חמש בסלע, במקעות
שנתנו להן תחלה כשיקנסו לעיר עד שייפתחו שוקיהן
וימכרו לכל אדם - הרי זה מתר; שאין אלו מוכרין להם
בזול מפני שנתנו מעות עתה ולא יקחו אלא לאחר זמן,
אלא מפני שמודיעין להם את השער ומסעדין אותם.

ט. המוליך פרותיו ממקום למקום, מצאו חברו ואמר לו:
תנם לי, ואני אעלה לך פרות שיש לי במקום פלוני באותו
מקום: אם יש לו שם - מתר, ואם לאו - אסור. הנה מוליך
סחורה ממקום למקום, אומר לו: תנם לי, ואני אעלה לך
דמיה כמו ששנה באותו מקום: אם היתה ברשות המוכר
עד שהגיע לשם - מתר, ואם היתה ברשות לוקח - אסור.
י. הנותן לבעל הגנה דמי עשרה קשואין אלו, דמי עשרה
אבטיחים אלו, והרי הן קטנים, והתנה עמו שיתנם לו
לכשיגדילו - הרי זה מתר; שהרי הוא מניחן והם גדלים
מאליהן, ואילו קצצן עתה פשהו קטנים - לא היו באים
אחרים תחתיהן. וכן כל פיוצא בזה מדבר שאין בו הפסד
ולא חסרון על המוכר.

יום שבת קודש כ"ו טבת ה'תשע"ב

פרק עשירי

א. כשם שמותר למוכר לפסק על שער שבשוק, כף מתר
ללוות הפרות סתם⁵ ופורעין סתם בלא קביעת זמן על שער

בזמן שקבע; ואם הוקרו - נותן לו דמים שהיו שוין בשעת
ההלוואה.²³
ה. מלוה אדם את אריסו חטים בחטים²⁴ לזרע²⁵, בין קדם
שירד הארס לשדה²⁶ בין אחר שירד²⁷. במה דברים
אמורים?²⁸ במקום שנהגו שיתן הארס את הזרע, שהרי
בד בעל הקרקע לסלקו כל זמן שלא נתן²⁹. אבל במקום
שירד בעל הקרקע לתן את הזרע³⁰: אם עדן לא ירד
הארס - הרי זה מתר להלוות חטים בחטים; שעדין יש לו
לסלקו, נמצא בעת שירד לשדה ירד על דעת שיחזיר לו
חטים שהלוהו³¹. אבל אחר שירד לשדה³², הואיל ואינו
יכול לסלקו - הרי הוא ככל אדם, ואסור להלוותו חטים
בחטים לזרע, אבל מלוהו סתם³³ על שער שבשוק³⁴.
ו. מי שהיה נושה³⁵ בחברו מעות, ואמר לו: תן לי מעותי,
שאני רוצה לקח בהן חטים; אמר לו: צא ועשה אותן עלי
כשער של עכשו, ויהיה לך אצלי חטים בהלוואה: אם יש
לו חטים כשעור מעותיו³⁶ - מתר³⁷; ואם אין לו אותו המין
- הרי זה אסור³⁸. שלא אמרו חכמים³⁹ שמתר לפסק על
שער שבשוק אף על פי שאין לו כלום מאותו המין, אלא
בנותן מעותיו לקנות בהן פירות⁴⁰; אבל הרוצה להעמיד
הלוואתו על גב הפירות - אסור⁴¹, עד שיהיו לו פירות. היה
ללוה חטים, ועשה הלוואתו עליו חטים, ובא אחר זמן ואמר

1 ששבשוק⁶. כיצד? היה השער קבוע וידוע לשניהם⁷, ולוה
2 מחברו עשר סאין - חייב להחזיר לו עשר סאין, אף על פי
3 שהוקרו החטים; שהרי כשלוה ממנו היה השער ידוע, ואילו
4 רצה היה קונה ומחזיר לו⁸, שהרי לא קבע לו זמן.
5 ב. היה לו מאותו המין שלוה - הרי זה מתר להלוות¹⁰ סתם
6 בלא קביעת זמן ופירע סתם, אף על פי שעדין לא יצא
7 השער¹¹. ואפילו היתה לו סאה בלבד - לוה עליה במה
8 סאין¹². היתה לו טפה אחת של שמן או של יין - לוה עליה
9 במה גרבי¹³ יין ושמן. לא היה לו מאותו המין כלום, ולא
10 נקבע שער השוק עדין או שלא ידעו שער השוק - הרי זה
11 אסור¹⁴ להלוות סאה בסאה¹⁵. וכן בשאר הפירות¹⁶ - לא ילוה
12 אותן עד שיעשה אותן דמים¹⁷. ואם לוה ולא עשה אותן
13 [דמים], והוילו - מחזיר לו פירות במדה שלוה או כמשקל;
14 ואם הוקרו¹⁸ - נוטל דמים שהיו שוין בשעת הלוואה. אף
15 על פי שיש לו מאותו המין או שהיה השער קבוע בשוק
16 - הרי זה אסור להלוות פירות בפירות עד זמן קבוע¹⁹; אלא
17 לוה סתם, ופירע באיזה זמן שיפירע.
18 ג. לא יאמר אדם לחברו: הלוני כור חטים ואני אחזיר לך
19 כור לגרן²⁰; אלא אומר לו: הלוני עד שיבוא בני²¹ או עד
20 שאמצא המפתח²².
21 ד. לוה פירות עד זמן קבוע: אם הוילו - מחזיר לו פירות

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

רבינו דהיינו בלא קביעת זמן - ראה פירושו של רש"י שם ועיין ריטב"א. ומרכבת המשנה. ודעת רבינו, שכל שקובע זמן, אף על
פי שיש לו מאותו המין או שהיה השער קבוע - אסור כמו שמבאר לקמן הלכה ב. ובטעם הדבר אומר המגיד משנה שכל הקובע
זמן, על דבר שמחירו נד והוא מתייקר ומוזיל כגון פירות, נראה, שקבע זמן פלוני, משום שלדעתו יתייקר או הפירות ומפני כך
אסור. (6) בהסתמך על השער שבשוק שאפשר לקנות בו פירות (שם עב: וכפירוש הבה"ג הובא ברש"י שם). (7) שיצא השער
(בית יוסף סימן קסב עיין שם). (8) פורעו מייד - והרי זה כאילו יש לו ללוה מאותו המין שמותר ללוות סאה בסאה כמבואר
בסמוך הלכה ב. (9) שם עה. (10) שבשעת ההלוואה נקנים פירותיו למלוה וברשותו הוקרו, ואף על פי, שאין זה קניין ממש
התירו חכמים, משום שהלוואת סאה בסאה אין בה משום נשך דאורייתא, וכשיש לו לא גזרו (על פי רש"י מד:). (11) שם עה.
וכדרך שאמרו בפסיקת פירות (כמבואר בפרק ט הלכה א). (12) שם, לפי שאנו רואים כאילו לוה סאה כנגד סאה שיש לו -
ונמצא שיש לו שתיים, ושוב אנו רואים - כלוה שתיים כנגד שתיים, וכן לעולם, לפי שהלוואה סאה בסאה, אין בה איסור מן
התורה - הקלו בה (מגיד משנה). (13) חביות (הערוך בערכו עיין שם). (14) שם עד: (15) שמא יתייקר ונמצא פורע לו יותר
ממה שהלוהו. (16) שדרכם להתייקר וליזול (עיין בבא מציעא מד:). (17) היינו קוצץ עימו דמי החטים כפי השער בשוק וזוקף
המלוה בדמים, בסכום שקבעו עכשו - פורע לו בין הוקרו הפירות בין הוילו, שהרי זה כאילו הלוהו מעות (שם). (18) שם.
(19) כמו שביארנו, שכל שקובע זמן נראה שהוא סומך שלאותו זמן יתייקר (מקור דין זה נלמד ממה שאמרו שם עה). ומביאו
רבינו בסמוך הלכה ג) "לא יאמר אדם לחבירו הלווני כור חטים ואני אתן לך לגרן". ורבינו מפרש, שהמדובר הוא אפילו ביש
לו, ואסור מפני שקבע לו זמן לגרן - בדומה למה שאמרו בסיפא (שם) בצד ההיתר: "עד שיבוא בני", שהמדובר הוא ביש לו
(מגיד משנה). (20) כלומר, לזמן הגרן, דהיינו קובע לו זמן לפירעון (ולדעת רבינו מדובר כאן אפילו ביש לו). (21) שבידו
המפתח למחסנו. (22) שאבד לי (שם, במשנה). (23) כמבואר למעלה בסוף הלכה ב. (24) סאה בסאה. (25) לשם זריעתם
בשדה שקיבל באריסות - ועל הארס לפורעם לגרן (שם עד:). (26) לעבדה בשום עבודה ועדיין לא זכה בו. (27) שכבר זכה
בו. (28) שאף אם ירד - מלוהו. (29) הואיל וביד בעל הקרקע לסלקו בשעה שלווה ממנו הזרע על מנת להחזירו כשיאסוף היבול
- אין זו הלוואה, אלא הסכים ליטול מתבואת השדה פחות משנותלים שאר אריסים - כשיעור הזרע שקיבלו. (שם וברש"י).
(30) ושינה בעל הקרקע ממנהג המקום והטיל על הארס הבאת הזרע. (31) וינכה לו מחלקו כשיעור הזרע. (32) וכבר זכה בה
הארס - ונתחייב בעל הקרקע בנתינת הזרע, אלא שהארס הסכים אחרי כן - מאיזה נימוק שהוא - לקבל על עצמו הוצאת זו.
(33) בלא קביעת זמן. (34) כדרך שהתירו בכל אדם. (35) שם סג. (36) כלומר, אם יש לו סאה פוסק עימו על סאה ולא על
יותר שאין המוכר כלוה, שנתבאר (בהלכה ב) "יש לו סאה לוה עליה כמה סאין", שלא אמרו כן אלא מתוך הטעם שאנו רואים
כאילו לוה סאה כנגד סאה ונמצא שיש לו שתיים, וטעם זה אינו שייך במוכר, מפני שמשעה שפסק עליה הרי היא יוצאת לגמרי
מרשות המוכר (הלוה) לרשות הלוקח (המלוה) - מגיד משנה בשם הרשב"א. וראה למעלה פרק ט הלכה א. (37) וכדרך שאמרו
בפוסק ונותן מעותיו כמבואר למעלה פרק ט, א. (38) אף על פי שיצא השער. (39) כמבואר למעלה. (40) משום שאף על פי
שאינו לזה יש לזה ויכול לקנותם במעות שקיבל (ראה פרק ט שם בביאורנו). (41) מאחר שאין בידו מעות - במה יקנה, והרי זה

1 לו: תן לי חטים, שאני רוצה למכרן ולקח בדמיהן יין; אמר
2 לו: צא ועשה אותן עלי יין בשער שבשוק עתה: אם יש
3 לו יין - הרי זה מתר, ונעשית הלואתו אצלו יין; ואם אין
4 לו יין - אסור. הרי שלא היה לו⁴², ועבר והחזיר⁴³ ההלואה
5 פרות, אף על פי שקנה פרות אחר כך - אינו חייב לתן לו
6 פרות, אלא נותן לו מעות שהלוהו⁴⁴.

פרק אחד עשר

7
8 א. המלוה את חברו בפני עדים, או שאמר לעדים: הוי
9 עלי עדים שאני חייב לזה מנה, או: אתם עדי שאני חייב
10 לזה מנה - זו נקראת מלוה על פה, ואין צריך לפרעו
11 בעדים. לפיכך, אם טען ואמר אחר כך: פרעתי - נשבע
12 הסת ונפטר. אבל המלוה את חברו בשטר - צריך לפרעו
13 בעדים. לפיכך, אם טען ואמר: פרעתי שטר זה - אינו
14 נאמן, אלא אומרים לו: או הבא עדים או עמד ושלם לו
15 חובו. לפיכך, האומר לעדים: הוי עלי עדים שאני חייב לזה
16 מנה - אין כותבין עדותן ונותנין למלוה, שלא יחזירו
17 למלוה על פה עדות בשטר, עד שיאמר להן הלזה: כתבו
18 שטר וחתמו ותנו לו. אף על פי שאמר להן כך, צריכין
19 להמליך בו אחר שחתמו בשטר, ואחר כך נותנין השטר ביד
20 המלוה. קנו מידו שהוא חייב לו מנה - הרי אלו כותבין
21 ונותנין, אף על פי שלא אמר להן כתבו, שסתם קנן
22 לכתיבה עומד, ואין צריכין להמליך בו.
23 ב. לזה שכתב שטר בכתב ידו, והעיד בו עדים, ונתנו
24 למלוה - הרי זה שטר כשר. וכן אם כתב שטר אף על פי
25 שאין בו עדים, ונתנו למלוה בפני עדים - הרי זו מלוה
26 בשטר. והוא שיהיה כתב שאינו יכול להזדקף, ויקראו אותו
27 העדים שנמסר בפניהם. ויש מן הגאונים שהורה, שצריך
28 לומר לעדים שמסרו בפניהם: חתמו והעידו שנמסר
29 בפניהם.
30 ג. הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, ואין שם עדים, אף
31 על פי שהחזק כתב ידו בבית דין - הרי זה כמלוה על פה
32 לכל דבר. ואם טען שפרע - נשבע הסת ונפטר. ואינו גובה
33 בכתב זה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות.
34 ד. כל מלוה בשטר - גובה אותה מן היורשין ומן
35 הלקוחות, כמו שיתבאר; ומלוה על פה - גובה אותה מן
36 היורשין, ואינו גובה אותה מן הלקוחות. לפי שאין לה
37 קול, לפיכך לא יטרף בה. אבל מלוה שבשטר - קול יש
38 לה, והלוקח הפסיד על עצמו שלא שאל עד שידע שנקסיו
39 של זה משעבדין במלוה שעליו; שכל נכסי הלזה תחת
40 שעבוד המלוה מן התורה.

41 ה. המוכר שדהו בעדים, ויצאת מתחת ידי הלוקח, אף על
42 פי שאין שם שטר ביד הלוקח - הרי זה חזיר וטרף
43 מנקסים משעבדים, כמו שיתבאר; שכל המוכר - בפרהסיא
44 מוכר, וקול יש לו.
45 ו. אין ההלואה שעל פה נגבית מן היורשין אלא באחד
46 משלושה דברים אלו: כשחייב מודה בה, וצוה בחליו שיש
47 לפלוני עליו חוב עדין. או שהיתה ההלואה לזמן, ולא הגיע
48 זמן לפרעה, ונחקה היא שאין אדם פורע בתוך זמנו. או
49 שנדוהו עד שיתן ומת בנדויו. כל אלו גובין מן היורשין
50 בלא שבועה. אבל אם באו עדים שהיה חייב לזה מנה, או
51 בפנינו הלוהו - אינו גובה מן היורש כלום, שמא פרעו;
52 שהמלוה את חברו בעדים - אין צריך לפרעו בעדים. וכן
53 אם מוציא כתב יד אביהן שהוא חייב לו - אינו גובה בו
54 כלום, כמו שבארנו.
55 ז. לזה שאין לו משלטלין ויש לו קרקע: אם נודע לבית
56 דין שתולה מעותיו ביד אחרים - בופין אותו למכר ולתן
57 לבעל חובו; ואם לא נודע להם דבר זה - מחרימין על מי
58 שיידע לו משלטלין ולא יביאם, ואחר כך יורדין לבינוגית
59 שבנכסיו ומגבין לבעל חובו, כמו שיתבאר. במה דברים
60 אמורים? בזמן שגפרעין מן הלזה עצמו; אבל הבא לפרע
61 מן היורש, בין קטן בין גדול - לא יפרע מן המשלטלין,
62 אפלו היו מפקדין או מלוה אצל אחרים; שהמשלטלין אינן
63 תחת שעבוד בעל חוב מן התורה.
64 ח. מצוה על היתומין לפרע חוב אביהן מן המשלטלין
65 שהניח. ואם לא רצה היורש לתן - אין בופין אותו. ואם
66 תפס בעל חוב מחיים - גובה מהן. טען שמחיים תפסן,
67 והיורש טען שאחר מיתה תפס - על היורש להביא ראיה;
68 או ישבע המלוה שפך וכך הוא חייב לו, ויכול לטען עד
69 כדי דמיהן, ויכולל בשבועתו שמחיים תפס. היו הדברים
70 שתפס שטרות, וטען שהן משכון בידו על חובו ושמחיים
71 תפס - על המלוה להביא ראיה שמחיים תפס. ואם לא
72 הביא ראיה - יחזיר ליורשים; מפני שאינו טוען לקנות
73 גופם, אלא לראיה שבהן.
74 ט. יתומים שגבו קרקע בחוב שהיה לאביהן אצל אחרים
75 - יש לבעל חוב של אביהם לחזר ולגבות אותה מהן; שהרי
76 קרקע זו של אביהם היא.
77 י. ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, וזקף שמעון דמי
78 השדה עליו מלוה לראובן, ומת ראובן, ובא בעל חוב של
79 ראובן לטרף משמעון השדה, ופיסו שמעון במעות והלף
80 לו - הדין נותן, שיכבאו יורשי ראובן ויתבעו שמעון במלוה
81 שזקף עליו, שהרי אינה משעבדת לבעל חוב של ראובן.

ז. קרקע שהיתה בחזקת קטנים, וכא אחר וטען שהיא
לקוחה ממורישן, ויש לו עדים שהחזיק בה ואכלה שני
חזקה בתי אביהן - אין מוציאין אותה מידן עד שיגדילו;
שאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין, והקטן כאלו אינו
עומד כאן הוא חשוב. אבל אם הוציא שטר שהיא לקוחה
כידו - הרי זה מקים את השטר, ומוציאין אותה מידן, אחר
שמעמידים להם אפטרופוס.
ח. כשנזקקין בית דין לנכסי יתומים למכור - שמין את
הקרקע, ואחר כך מכריזין עליה שלשים יום רצופין, או
ששים יום שני וחמישי. ומכריזים בבקר ובערב, בשעת
הכנסת פועלים ובשעת הוצאת פועלין, וכל מי שרוצה
לקנות - יוליך הפועלין לבקר לו. ובשעה שמכריזין -
מסימים את השדה במצריה, ומודיעין כמה יפה, ובכמה
היא שומה, ומפני מה רוצים למכרה, אם להגבות בעל חוב
או לכתבת אשה; לפי שיש מי שרוצה לתן לבעל חוב, ויש
מי שרוצה להגבות לאשה.
ט. וכשפותבין האדרכתא על נכסי יתומים, בין גדולים בין
קטנים - כותבין בה: והכרנו שהנכסים האלו הן של פלוני
המת. ואם לא כתבו כך - הרי אדרכתא זו פסולה, ואין
אוקלין בה פרות אפלו לאחר ששלמו ההכרזות.
י. בית דין שמכרו שלא בהכרזה - נעשו כמי שטעו בדבר
משנה, וחוזרים ומוכרין בהכרזה. ובית דין שמכרו -
האחריות על היתומים.
יא. ובית דין שהכריזו פראי, ובדקו יפה יפה, ודקדקו
בשומא, אף על פי שטעו ומכרו שנה מנה במאתים או
מאתים במנה - הרי מכרן קים. אבל אם לא בדקו בשומא,
ולא כתבו אגרת בקרת, שהיא דקדוק השומא וההכרזה,
וטעו, והותירו שתות או פחתו שתות - מכרן בטל; פחות
משות - מכרן קים. וכן אם מכרו קרקע בעת שאינן
צריכין להכריז עליה, וטעו שתות או הותירו שתות - מכרן
בטל, אף על פי שהכריזו; פחות משות - מכרן קים, אף
על פי שלא הכריזו, שאינן צריכין הכרזה באותו העת.
איזהו העת שאינן צריכין הכרזה? בעת שימכרו קרקע
לקבוצה, או למזון האשה והבנות, או לתן מנת המלך -
אין צריכין הכרזה, לפי שהדבר נחוי. וכן בית דין שמכרו
דברים שאינן טעונין הכרזה, וטעו בשתות - מכרן בטל;
פחות משותות - מכרן קים. ואלו הן הדברים שאין מכריזין
עליהם: העבדים והשטרות והמשטלין. העבדים - שמא
ישמעו ויברחו; והשטרות והמשטלין - שמא יגנבו. לפיכך
שמין אותן בבית דין ומוכרין אותן מיד. ואם השוק קרוב
למדינה - מוליכין אותן לשוק.

1 לפיכך, אם היה שמעון פקח - נותן להן הקרקע שלקח
2 מראובן במלוה שנקף על עצמו, וחוזר וטורף אותה מהן
3 מפני המעות שנתן לבעל חוב של ראובן כדי שלא יטורף
4 אותה ממנו, שהרי באחריות לקחה מראובן.
5 יא. ככר תקנו גאונים האחרונים פלם, שהיה בעל חוב
6 גובה משטלין מן הירושין. וכן דנין ישראל בכל בית דין
7 שבעולם. אבל במערב היו כותבין בשטרי חובות: שיש
8 לגבות מן הקרקע ומן המשטלין בין בחייו בין אחר מותו;
9 ונמצא גובה על תנאי זה יותר מן התקנה. וסיג גדול עשו
10 בדבר. שמא לא ידע הלזה בתקנה זו, ונמצא ממון יתומים
11 יוצא שלא כדין. שאין כח בתקנת אחרונים לחייב בה
12 יתומים.

פרק שנים עשר

13
14 א. אין נפרעין מן הירושין אלא אם כן היו גדולים, אבל
15 יורשין קטנים - אין נפרעין מהן שטר חוב.
16 ב. ואפלו היה בו כל תנאי שבעולם - לא יפרע בו המלוה
17 כלום עד שיגדילו היתומים; שמא יש להן ראיה ששוכרין
18 בו את השטר.
19 ג. היתה המלוה רבית של עובד כוכבים, שהרי הרבית
20 אוכלת בנכסיהן - מעמידין להם אפטרופוס, ונזקקין
21 לנכסיהן ומוכרין ופורעין החוב. וכן אשה שתבעה כתבתה,
22 בין אלמנה בין גרושה - מעמידים להם אפטרופוס
23 ונזקקין, משום חן האשה, כדי שיהיה לה כלום שתנשא בו
24 האשה לאחר. לפיכך, אם קפצה האשה ונשאת, ואחר כך
25 פאת לתבע כתבתה מנכסי יתומים - אין נזקקין לה עד
26 שיגדלו היתומים; שהרי אין לה מזונות, והרי נשאת.
27 ד. הורו מקצת הגאונים: שאם היו הנכסים בנגד הכתבה
28 בלבד או פחותים ממנה - אין נזקקין לה, שהרי אין כאן
29 זכות ליתומים. שלא אמרו: נזקקין לנכסי יתומים להפרע
30 מהן הכתבה, אלא כדי שלא יפחתו הנכסים מחמת
31 המזונות; וזאת, הואיל והיא נוטלת הכל - מה זכות יש
32 ליתומים הקטנים בדבר זה עד שנוזקקין להן? ולא חשו לתן
33 האשה.
34 ה. צוה המורישן ואמר: תנו מנה לפלוני - נזקקין, אחר
35 שמעמידין להן אפטרופוס לטען טענתם. אמר: תנו מנה
36 זה לפלוני או שדה זו לפלוני - נותנין, ואין צריכים
37 להעמיד להן אפטרופוס.
38 ו. נמצאת קרקע שאינה שללהן, אלא טען הטוען שהיא גזול
39 ביד מורישן - נזקקין להן, ומעמידים להן אפטרופוס לטען
40 ולדון; אם נמצאת גזולה - מחזירים אותה לבעליה. וכן
41 קטן שתקף בעבדיו ויגר לתוף שדה חברו וכבשה - אין
42 אומרים: נמתין לו עד שיגדיל, אלא מוציאין אותה מידו,
43 ולקשיגדיל, אם יש לו עדים, יביא עדיו.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"כ"ו טבת ה'תשע"ב

יום ראשון כ' טבת ה'תשע"ב

1

הלכות עדות

2

פרק שמיני

3

א. מי שחתם על השטר, וכא להעיד על כתב ידו בבית דין, והפיר כתב ידו שזהו בודאי, אבל אינו זוכר העדות כלל, ולא ימצא בלבו זכרון כלל שזה לזה מזה לעולם - הרי זה אסור להעיד על כתב ידו שהוא זה בבית דין. שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה; וכתב ידו הוא כדי להזכירו הדבר, אבל אם לא נזכר - לא יעיד.

ב. אחד הזכיר את העדות ואחד שראה כתב ידו או שהזכירוהו אחרים ונזכר, אפלו הזכירו העד השני שהעיד, אם נזכר - הרי זה מעיד. אבל אם הזכיר אותו התובע עצמו, אף על פי שנזכר - אינו מעיד; מפני שזה דומה בעיניו בעל דין כאלו העיד שקר בדבר שלא ידע.

ג. לפיכך, אם היה התובע תלמיד חכם, והזכיר התובע הזה את העד ונזכר - הרי זה יעיד לו; שתלמיד חכם יודע, שאילו לא זכר הדבר - לא היה מעיד. וקל הוא שהקלו בדיני ממונות, שאף על פי ששכח הדבר מכמה שנים, והכתב הוא שהזכירו - הרי זה מעיד.

ד. הואיל והדבר כן, שטר שצא לבית דין, ובאו עדים ואמרו: כתב ידנו הוא זה, אבל מעולם לא ידענו עדות זו, ואין אנו זוכרים שזה לזה מזה או מכר לו - לא נתקיים השטר, והרי הן כחורשים עד שיזכרו עדותן. וכל מי שאינו דן בן - לא ידע בדיני ממונות בין מינו לשמאלו. אבל אם היה כתב ידן יוצא ממקום אחר, או שהיו שם עדים שזה כתב ידן - מקימין את השטר, ואין משגיחין על דבריהן שאומרים: אין אנו זוכרים עדות זו; שמא חזרו בהן, וזה שאמרו: אין אנו זוכרים - כדי לבטל השטר. וכאלו אמרו: קטנים היינו, פסולי עדות היינו - שאינן נאמנים, הואיל ומתקנים השטר שלא על פיהם. ומפני טעם זה מקימין כל השטרות, ואין אנו צריכין להביא עדים ולשאל אותם אם הם זוכרים עדות זו או אינם זוכרים אותה; שאפלו באו ואמרו: אין אנו זוכרים אותה - אין שומעין להן, הואיל ואפשר לקימו שלא מפיהן.

ה. אחד הפותח עדותו על השטר, או שנמצא אצלו כתוב בפנקסו בכתב ידו: פלוני העיד אותי עליו ביום פלוני בכך וכך: אם זכר מעצמו, או הזכירוהו אחרים ונזכר - מעיד; ואם לאו - אסור להעיד. שאין זה דומה אלא למי שאמר לו אדם נאמן: פלוני יש לו אצל פלוני כך וכך, והעיד הוא שיש לזה אצל זה, והוא אינו יודע מן הדבר כלום, אלא מפי האחר שמע והעיד.

42

יום שני כ"א טבת ה'תשע"ב

43

פרק תשיעי

44

א. עשרה מיני פסלות הם. כל מי שנמצא בו אחד מהן - הרי הוא פסול לעדות. ואלו הן. הנשים, והעבדים, והקטנים, והשוטים, והחרשים, והסומים, והרשעים, והבזויין, והקורבין, והנוגעין בעדותן. הרי אלו עשרה.

ב. נשים פסולות לעדות מן התורה. שנאמר: על פי שנים עדים - לשון זכר, ולא לשון נקבה.

ג. וכן הטמטום והאנדרוגינוס פסולין, מפני שהן ספק אשה. וכל מי שהוא ספק כשר ספק פסול - הרי הוא פסול. שאין העד בא אלא להוציא ממון על פיו או לחייב על פיו, ואין מוציאים ממון מספק ואין עונשים מספק דין תורה.

ד. העבדים פסולין לעדות מן התורה. שנאמר: ונעשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. מפלל שאחיו כמוהו: מה אחיו בן ברית, אף העד בן ברית. קל וחמר לעובדי כוכבים: אם עבדים, שהן במקצת מצות, פסולין; העובדי כוכבים לא כל שכן! ?

ה. מי שחציו עבד וחציו בן חורין - פסול.

ו. כל מי שנשתתחרר והרי הוא מחסר גט שחרור - פסול; עד שיגיע גט לידו, ויעשה מפלל בני ברית, ואחר כך יעיד.

ז. הקטנים פסולין לעדות מן התורה. שנאמר בעדים: ועמדו שני האנשים. אנשים - ולא קטנים. אפלו היה הקטן נבון וחכם - הרי הוא פסול, עד שיביא שתי שערות אחר שלש עשרה שנה גמורות. ואם הגיע לעשרים שנה ולא הביא שתי שערות, ונולד בו סימן מסימני סרוס - הרי זה סריס, ויעיד. ואם לא נולד בו - לא יעיד עד רב שנותיו, כמו שבארנו בהלכות אישות.

ח. קטן שהגיע לכלל שנותיו שנראו בו סימני בגרות מלמעלה - אינו צריך בדיקה; ואם לאו - אין מקבלין עדותו עד שיבדק. וכן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות ואינו יודע בטיב משא ומתן - אין עדותו עדות בקרקעות, מפני שאינו מדקדק בדברים, שהרי אינו יודע. אבל בעדות מטלטלין - מקבלין עדותו, הואיל והוא גדול.

ט. השוטה פסול לעדות מן התורה, לפי שאינו בן מצות. ולא שוטה שהוא מהלך ערם ומשבר בלים וזורק אבנים בלבר, אלא כל מי שנוטרפה דעתו, ונמצאת דעתו משבשת תמיד בדבר מן הדברים, אף על פי שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים - הרי זה פסול, ובכלל שוטים יחשב. הנכפה: בעת כפייתו - פסול, ובעת שהוא בריא - כשר.

ואחד הנכפה מזמן לזמן או הנכפה תמיד בלא עת קבוע. והוא שלא תהיה דעתו משבשת תמיד, שהרי יש שם נכפים שגם בעת בריאותם דעתם מטרפת עליהם. וצריך להתישב בעדות הנכפין הרבה.

בעדות הנכפין הרבה.

85

ד. ועוד יש שם רשעים שהן פסולין לעדות, אף על פי
שהן בני תשלומין ואינן בני מלקות. הואיל ולוקחים ממון
שאינו שלהם בחמס - פסולין. שנאמר: כי יקום עד חמס
באיש. כגון הגנבים והחמקנים, אף על פי שהחזיר - פסול
לעדות מעת שגנב או גזל. וכן עד זומם, אף על פי שהזום
בעדות ממון ושלם - הרי זה פסול מן התורה לכל עדות.
ומאימתי הוא נפסל? מעת שהעיד בבית דין, אף על פי
שלא היום על אותה עדות אלא אחר כמה ימים. וכן
המלוה ברבית, אחד המלוה ואחד הלווה - שניהם פסולין
לעדות. אם רבית קצוצה עשו - הרי הן פסולין מן התורה,
ואם אבק רבית עשו - הרי הן פסולין מדבריהם. וכן כל
העובר על גזל של דבריהם - הרי הוא פסול מדבריהם.
כיצד? החמסנים, והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא
ברצון הבעלים, אף על פי שנותנין הדמים - הרי אלו
פסולין מדבריהם. וכן הרועים, אחד רועי בהמה דקה ואחד
רועי בהמה גסה של עצמן - הרי הן פסולין; שחזקתן
פושטין ידיהן בגזל, ומניחים בהמתן לרעות בשדות
ופרדסים של אחרים. ולפיכך, סתם רועה - פסול. ומגדלי
בהמה דקה בארץ ישראל - פסולין; אבל בחוצה לארץ -
כשרין. ומתיר לגדל בהמה גסה בכל מקום. וכן המוכסין -
סתמן פסולין; מפני שחזקתן לקח יותר מדבר הקצוב להם
בדין המלכות, ולוקחין היתר לעצמן. אבל גבאי מנת המלך
- סתמן כשרים. ואם נודע שלקחו אפלו פעם אחת יתר מן
הראוי להם לגבות - הרי אלו פסולין. וכן מפריחי יונים
בשוב - פסולין; מפני שחזקתן שגוזלים יונים של אחרים
בחנם. וכן סוחרים שביעית. והם בני אדם שיושבין בטלים,
וכיון שפאה שביעית פושטים ידיהן ומתחילין לשא ולתן
בפרות; שחזקת אלו שהן אוספין פרות שביעית ועושין
בהן סחורה. וכן משחק בקוביא. והוא שלא תהיה לו
אמנות אלא הוא. הואיל ואינו עוסק בשובו של עולם -
הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא, שהוא אבק גזל. ולא
בקוביא בלבד, אלא אפלו משחקים בקלפי וגוזלים וקלפי
רמונים. וכן לא יונים בלבד אמרו, אלא אפלו המשחקים
בבהמה חיה ועוף, ואומר: כל הקודם את חברו, או כל
הנוצח את חברו - יטל בעליו את שניהן. וכן כל פיוצא
בשחוק זה. והוא שלא תהיה לו אמנות אלא שחוק זה -
הרי הוא פסול. וכל אלו פסולין מדבריהם.
ה. ארס שלקח דבר מעט מן הפרות שפברו בימי ניסן
וימי תשרי קדם שתגמר מלאכתו, אף על פי שלקח שלא
מדעת בעל השדה - אינו גנב וכשר לעדות; שאין בעל
השדה מקפיד עליו. וכן כל פיוצא בזה.

יום רביעי כ"ג טבת ה'תשע"ב

פרק אחד עשר

א. מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ -

י. הפתאים ביותר, שאין מפירין דברים שסותרין זה את
זה, ולא יבינו עניני הדבר בדרך שמבינין שאר עם הארץ,
וכן המבהלים והנחפזים בדעתם והמשתגעים ביותר - הרי
אלו בכלל השוטים. ודבר זה לפי מה שיראה הדן, שאי
אפשר לכוון הדעת בכחב.
יא. החרש - כשוטה, שאין דעתו נכונה ואינו בן מצות.
ואחד חרש מדבר ואינו שומע, או שומע ואינו מדבר, אף
על פי שראיתו ראה מעלה ודעתו נכונה - צריך להעיד
בבית דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו, ויהיה ראוי
לשמע הדינים והאיום שמאמיין עליו. וכן אם נשתתק, אף
על פי שנבדק בדרך שבדקין לענין גשין ונמצאת עדותו
מכוננת, והעיד בפנינו בכחב ידו - אינו עדות כלל. חוץ
מעדות אשה, לפי שבעגונה הקלו.
יב. הסומים, אף על פי שמפירין הקול ונדעו האנשים -
הרי אלו פסולין מן התורה. שנאמר: והוא עד או ראה. מי
שהוא ראוי לראות - הוא שמעיד. והסומא באחת מעיניו -
כשר להעיד.

יום שלישי כ"ב טבת ה'תשע"ב

פרק עשירי

א. הרשעים פסולין לעדות מן התורה. שנאמר: אל תשת
ידך עם רשע להיות עד חמס. מפי השמועה למדו: אל תשת
רשע עד. ואפלו עד כשר שידע בחברו שהוא רשע, ואין
הדינים מפירין רשעו - אסור לו להעיד עמו, אף על פי
שהוא עדות אמת; מפני שמצטרף עמו, ונמצא זה הכשר
השית ידו עם הרשע עד שנתקבלה עדותו. ואין צריך לומר
עד כשר שהוא ידע בעדות לחברו, וידע שהעד השני עמו
עד שקר, שאסור לו להעיד. שנאמר: אל תשת ידך עם
רשע.
ב. אי זהו רשע? כל שעבר עברה שחביב עליה מלקות -
זהו רשע, ופסול. שהרי התורה קראה למחייב מלקות רשע,
שנאמר: והיה אם בן הכות הרשע. ואין צריך לומר מחייב
מיתת בית דין, שהוא פסול. שנאמר: אשר הוא רשע למות.
ג. עבר עברה שחביב עליה מלקות מן התורה - הרי זה
פסול מן התורה; ואם היה החייב שבה מדבריהם - הרי
זה פסול מדבריהם. כיצד? אבל בשר בהמה בחלב, או
שאכל נבלות ושקצים וכיוצא בהן, בין לתאבון בין
להכעיס, או שחלל את יום טוב הראשון, או שלבש שעטנן
שהוא שרע או טויו או נזו - הרי זה פסול לעדות מן
התורה. אבל אם אכל בשר עוף בחלב, או שחלל יום טוב
שני של גליות, או שלבש בגד צמר שאבד בו חוט של
פשתן וכיוצא בו - הרי הוא פסול מדבריהם. וכבר מנינו
כל עברה שחביב עליה מלקות. וכבר נתבאר בכל מצוה
ומצוה דברים שאסורין מן התורה ודברים שאסורין
מדבריהם.

1 הרי זה בחזקת רשע, ופסול לעדות מדבריהם. שכל מי
2 שירד עד כף - חזקה שהוא עובר על רב העברות שיבואו
3 לידו.

4 ב. לפיכך, אין מוסרין עדות לעם הארץ ואין מקבלין ממנו
5 עדות. אלא אם כן החזק שהוא עוסק במצות ובגמילות
6 חסדים, ונוהג בדרך הישרים, ויש בו דרך ארץ - מקבלין
7 עדותו, אף על פי שהוא עם הארץ ואינו לא במקרא ולא
8 במשנה.

9 ג. נמצאת אומר: כל תלמיד חכם - בחזקת פשר, עד
10 שיפסל. כל עם הארץ - בחזקת שהוא פסול, עד שיהזק
11 שהוא הולך בדרך הישרים.

12 ד. וכל מי שיקבל עדות עם הארץ טרם שתהיה לו חזקה
13 זו, או קדם שיבואו עדים ויעידו שהוא נוהג במצות ובדרך
14 ארץ - הרי זה הדייט, ועתיד לתן את הדין; שהרי מאבד
15 ממונו של ישראל על פי רשעים.

16 ה. וכן הבוזיין פסולין לעדות מדבריהם. והם האנשים
17 שהולכין ואוכלין בשוק בפני כל העם, ויגזון אלו שהולכין
18 ערמים בשוק בעת שהן עוסקין במלאכה מגולת, וכיוצא
19 באלו שאין מקפידין על הבשת. שכל אלו חשובין ככלב,
20 ואין מקפידין על עדות שקר. ומכלל אלו: האוכלין צדקה
21 של עובדי כוכבים בפרהסיא. אף על פי שאפשר להן
22 שיונו בצנעה, מביזים עצמן ואינן חוששין. כל אלו פסולין
23 מדבריהם.

24 ו. מה בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם?
25 שהפסול מן התורה שהעיד - עדותו בטלה, אף על פי שלא
26 הכריזו עליו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות; והפסול
27 מדבריהם - צריך הכרזה. לפיכך, כל עדות שהעיד קדם
28 שהכריזו עליו - מקבלין אותה, כדי שלא לאבד זכות העם,
29 שהרי לא ידעו שהוא פסול, ואין פסולו אלא מדבריהם.
30 ז. עד אחד נאמן באסורין, אף על פי שהוא פסול לשאר
31 עדיות. שהרי רשע בעברה ששחט - שחיטתו כשרה, ונאמן
32 לומר: בהלכה ששחטתי. אבל החשוד על דבר - אינו נאמן
33 על שלו, אבל נאמן הוא על אחרים.

34 ח. לפיכך, החשוד על דבר - יש לו דיון בו ולהעיד בו
35 לאחרים. חזקה אין אדם חוטא כדי שיהנו אחרים. כיצד?
36 נאמן עם הארץ לומר: פרות פלוני מתקנים הם, ונאמן
37 הנחשד למכר בשר בכור לומר: בשר זה שמוכר פלוני חלין
38 הוא. וכן כל כיוצא בזה משאר האסורין. לפי שאימת
39 האסורים על הרשעים, ואין אימת הממון עליהם.
40 ט. מלכי ישראל - לא מעידין ולא מעידין עליהן; מפני
41 שהן אלמים, בעלי זרוע, ואינן נכנעין תחת על הדינים.
42 אבל כהן גדול - מעידין עליו, ומעיד הוא למלך בבית דין
43 הגדול, כמו שבארנו.

44 י. המוסרין והאפיקורסין והמומרים - לא הצריכו חכמים
45 למנותן בכלל פסולי עדות; שלא מנו אלא רשעי ישראל,
46 אבל אלו המורדין הכופרין - פחותין הן מן העובדי
47 כוכבים. שהעובדי כוכבים - לא מעלין ולא מורידין, ויש

48 לחסדיהן חלק לעולם הבא; ואלו מורדין ולא מעלין, ואין
49 להן חלק לעולם הבא.

יום חמישי כ"ד טבת ה'תשע"ב

פרק שנים עשר

52 א. כל הנפסל בעברה, אם העידו עליו שני עדים שעשה
53 עברה פלונית, אף על פי שלא התרו בו, שהרי אינו לוקה
54 - הרי זה פסול לעדות. במה דברים אמורים? כשעבר על
55 דברים שפשט בישראל שהן עברה, כגון שנשבע לשקר או
56 לשוא, או גזל או גנב, או אכל נבלה וכיוצא בו; אבל אם
57 ראוהו עדים עובר על דבר שקרוב העושה להיות שוגג -
58 צריכין להזהירו, ואחר כך פסל. כיצד? ראוהו קושר או
59 מתיר בשבת - צריכין להודיעו שזה חלול שבת, מפני שרב
60 העם אינן יודעין זה. וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת
61 או כיום טוב - צריכין להודיעו שהיום שבת, שמא שוכח
62 הוא. וכן המשחך בקוביא תמיד, או מי שנעשה מוכס או
63 גבאי שמוסרף לעצמו - צריכין העדים להודיעו שהעושה
64 דבר זה פסול לעדות. שרב העם אינן יודעים דברים אלו.
65 וכן כל כיוצא בזה. כללו של דבר: כל עברה שהדברים
66 מראים לעדים שזה ידע שהוא רשע ועבר בידון, אף על פי
67 שלא התרו בו - הרי זה פסול לעדות, ואינו לוקה.

68 ב. אין אדם נפסל בעברה על פי עצמו. כיצד? הרי שכא
69 לבית דין ואמר שגנב או גזל או הלזה ברבית, אף על פי
70 שמשלים על פי עצמו - אינו נפסל. וכן אם אמר שאכל
71 נבלה או בעל אסורה - אינו נפסל, עד שיהיו שם שני
72 עדים; שאין אדם משים את עצמו רשע. לפיכך, ראובן
73 שהעיד עליו שמעון שהלזה ברבית, והעיד לוי ואמר: לי
74 הלזה ברבית - הרי ראובן נפסל בעדות שמעון ולוי. אף
75 על פי שהרי הודה לוי שלזה ברבית - אינו משים עצמו
76 רשע, ונאמן על ראובן ואינו נאמן על עצמו. וכן מי שהעיד
77 שפלוגי רבעו, בין באנסו של נרבע בין ברצונו - הוא ואחר
78 מצטרפין להרגו. פלוגי בא על אשתי - הוא ואחר מצטרפין
79 להרגו, אבל לא להרגה. וכן כל כיוצא בזה. פלוגי רבע את
80 שורי - הוא ואחר מצטרפין להרגו; שאין אדם קרוב אצל
81 ממונו.

82 ג. שנים שהעידו על אחד שהוא פסול בעברה מאלו
83 העברות, ובאו שנים והעידו שעשה תשובה וחרו בו, או
84 שלקה - הרי זה פשר. אבל אם באו שנים והכחישום,
85 ואמרו: לא עשה עברה זו ולא נפסל - הרי זה ספק פסול.
86 לפיכך לא יעיד, ואין מוציאין ממון בעדותו, ולא ידון, עד
87 שיועד שעשה תשובה.

88 ד. כל מי שנתחייב מלקות, בין שעשה תשובה בין שלקה
89 בבית דין - חוזר לכשרותו. אבל שאר פסולי עדות, שהן
90 פסולין משום ממון שחמסו או שגזלו, אף על פי ששלמו
91 - צריכין תשובה, והרי הן פסולין עד שיועד שחזרו בהן
92 מדרך הרע.

בן בנו - פסול; ועם בן בן בנו, שהוא רביעי ממנו - כשר, 46
מפני שהוא שלישי בראשון. וכן הדרג בנקבות. כיצד? שתי 47
אחיות או אח ואחותו, בין מן האב בין מן האם - הרי הם 48
ראשון בראשון. בניהם, בין זכרים בין נקבות - שני בשני. 49
בני בניהם או בנות בנותיהן - שלישי בשלישי. בדרג שאתה 50
מונה בזכרים ראשון שני ושלישי, כך אתה מונה בנקבות. 51
ו. כל אשה שאתה פסול לה, כך אתה פסול לבעלה; 52
שהבעל כאשתו. וכל בעל שאתה פסול לו, כך אתה פסול 53
לאשתו; שהאשה כבעלה. 54
ז. כל שתי נשים שהן זו עם זו שני בשני - בעליהן מעידין 55
זה לזה. אבל אם היו ראשון בראשון, כגון שלקח זה אשה 56
וזה בתה - אין מעידין זה לזה. 57
ח. וכן בעלי אחיות - פסולין זה לזה, והרי הן ראשון 58
בראשון. 59
ט. וכן לא יעיד לכן אחות אשתו, ולא לבעל בת אחות 60
אשתו. אבל מעיד הוא לכן בעל אחות אשתו שיש לו 61
מאשה אחרת. 62
י. כל איש שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובתך 63
- הרי אתה מעיד לשאר קרוביו, כגון בנו ואחיו. וכן כל 64
אשה שאין אתה מעיד לה מפני שהיא אשת קרובך - הרי 65
אתה מעיד לשאר קרוביה. 66
יא. אבי פלה ואבי חתן - מעידים זה לזה. 67
יב. אחי האב מן האם - מעידין זה לזה, שהרי אין ביניהן 68
קרבה כלל. כיצד? רחל שנשאת ליוסף וילדה ממנו ראובן, 69
והיה ליוסף בן מאשה אחרת והוא מנשה, ומת יוסף, 70
ונשאת לשמעון וילדה ממנו יהודה - הרי מנשה ויהודה 71
מעידין זה לזה. 72
יג. האיש עם אשתו - ראשון בראשון. לפיכך אינו מעיד 73
לא לבנה ולא לאשת בנה, ולא לבתה ולא לבעל בתה, ולא 74
לאביה ולא לאמה, ולא לבעל אמה ולא לאשת אביה. 75
יד. אשתו ארוסה, אף על פי שלא נגמרה האישות - הרי 76
היא כנשואה לענין עדות. [במה דברים אמורים?] בארוסתו 77
עצמה, שאינו מעיד לה; אבל אם העיד לקרובי ארוסתו, 78
כגון בעל אחותה או בנה ובתה וכיוצא בהן - אין פוסלין 79
אותה עד שישאנה. 80
טו. זה שפסלה תורה עדות הקרובים - לא מפני שהן 81
בחקת אזהבין זה את זה, שהרי אינו מעיד לו לא לטובתו 82
ולא לרעתו, אלא גנות הכתוב הוא. לפיכך, האוהב והשונא 83
- כשר לעדות, אף על פי שהוא פסול לדנינות; שלא גזרה 84
תורה אלא על הקרובים. 85

יום שבת קודש כ"ו טבת ה'תשע"ב

פרק ארבעה עשר

א. כל מי שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובתך, 88
אם מתה אשתו, אף על פי שהניקה לו בנים - הרי זה 89
נתרחק וכשר. 90

ה. מאימתי חזרת מלוים ברבית? משקראו שטרותיהן 1
מעצמן, ויחזרו בהן חזרה גמורה שלא ילוו ברבית אפלו 2
לעובדי כוכבים. 3
ו. מאימתי חזרת המשחקין בקוביא? משישברו את 4
פסיפסיהם, ויחזרו בהן חזרה גמורה שלא יעשו אפלו 5
בחנם. 6
ז. מאימתי חזרת מפריחי יונים? משישברו את הכלים 7
שצדין בהן, ויחזרו בהן חזרה גמורה שאפלו במדבר לא 8
יעשו. 9
ח. מאימתי חזרת סוחר שביעית? משתגיע שביעית 10
ויבדקו. ולא חזרת דברים בלבד, אלא כותב: אני פלוני בן 11
פלוני כנסתי מאתים וזו מפרות שביעית, והרי הם נתונים 12
במתנה לעניים. 13
ט. מאימתי חזרת המועל בשבועה? משכבא לבית דין 14
שאין מפירין אותו, ויאמר להם: חשוד אני. או יתחייב 15
שבועה בבית דין שאין מפירין אותו במקום חשוב, וישלם 16
ולא ירצה להשבע. וכן טבח שהיה בודק לעצמו ומוכר, 17
ויצאת טרפה מתחת ידו, שהרי הוא בכלל אוכלי טרפה 18
שהן פסולין לעדות - הרי זה פסול לעדות, עד שיראה 19
ממעשיו שנחם על רעתו. וילבש שחרים, ויכסה שחרים, 20
וילך למקום שאין מפירין אותו, ויחזיר אבדה במקום 21
חשוב. או יוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב. 22
י. וכן עד זומם שהלך למקום שאין מפירין אותו, ונתנו לו 23
ממון חשוב להעיד בשקר, ולא רצה - הרי זה עשה 24
תשובה, וחזר לכשרותו. וכן כל כיוצא בזה. 25

יום שישי כ"ה טבת ה'תשע"ב

פרק שלשה עשר

א. הקרובים פסולים לעדות מן התורה. שנאמר: לא יומתו 28
אבות על בנים. מפי השמועה למדו, שבכלל לאו זה: שלא 29
יומתו אבות על פי בנים, ולא בנים על פי אבות. והוא הדין 30
לשאר קרובים. אין פסולין מדין תורה אלא קרובים 31
משפחת אב בלבד, והם: האב עם הבן ועם בן הבן, 32
והאחין מן האב זה עם זה, ובניהן זה עם זה, ואין צריך 33
לומר הדודים עם בן אחיו. אבל שאר הקרובים מן האם או 34
מדרך האישות - פלן פסולין מדברייהם. 35
ב. הגרים אינן בדין הקרובים. אפלו שני אחים תאומים 36
שנתגירו - מעידין זה לזה. שהגר שנתגיר - כקטן שנולד 37
הוא חשוב. 38
ג. האחים זה עם זה, בין מן האם בין מן האב - הרי הן 39
ראשון בראשון. ובניהם זה עם זה - שני בשני. ובני בניהם 40
זה עם זה - שלישי בשלישי. 41
ד. ולעולם שלישי בראשון - כשר, ואין צריך לומר שלישי 42
בשני. אבל שני בשני, ואין צריך לומר שני בראשון - 43
שניהם פסולים. 44
ה. האב עם בנו - בראשון בראשון הוא. לפיכך: האב עם 45

ב. מי שהיה יודע לחברו עדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו; או שידע העדות והוא פקח, ואחר כך נתחרש; פתוח ונסתמא, אף על פי שיכול לכון מדת הקרקע שהוא מעיד בה ומסים מצריה; שפוי ונשתטה - הרי זה פסול. אבל אם היה יודע לו עדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו, ומתה בתו; פקח ונתחרש, וחזר ונתפקח; שפוי ונשתטה, וחזר ונשתפה; פתוח ונסתמא, וחזר ונתפתח - כשר. זה הכלל: כל שתחלתו וסופו בכשרות, אף על פי שגפסל בינתיים - כשר; תחלתו בפסלות, אף על פי שסופו בכשרות - פסול. לפיכך, מי שהיה יודע בעדות והוא קטן, ובא והעיד בה כשהוא גדול - אינה פלוס.

ג. ויש דברים שסומכין בהן על עדות שמעיד כשהוא גדול, הואיל והם דברים של דבריהם. ואלו הן הדברים שאדם נאמן להעיד בגדלו על מה שראה בקטנו: נאמן אדם לומר: זה כתב ידו של אבי, או של רבי, או של אחי; מפני שקיים שטרות מדבריהם. וכוזר אני בפלונית שנשאת, ונעשה לה מנהג התולדות; הואיל ורב נשים בתולדות נשאות, וכתבה מדבריהם. שהמקום הזה בית הפרס; מפני שטמאנו מדבריהם. ועד כאן היינו באין בשבת; שצמצום התחום עד אלפים אמה בלבד מדבריהם. שהיה איש פלוני יוצא מבית הספר לטבל וללכל בתרומתו לערב; ושהיה חולק עמנו תרומה; ושהיינו מוליכים חלה ומתנות לפלוני כהן על ידי עצמו; ואמר לי אבא: משפחה זו כשרה, משפחה זו פסולה; ואכלנו בקצצה של פלוני, שהאכילוני אחי כדי להודיע שאחיהם פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו. שכל אלו הדברים - להחזיק זה הכהן לאכל בתרומה של דבריהם או לדחותו ממנה.

ד. כל אלו שמעיד בהן הגדול במה שידע כשהיה קטן, אם היה עובד כוכבים או עבד כשראה דברים אלו, והעיד אחר שנתגיר ונשתחרר - אינו נאמן.

ה. מי שהיה יודע לחברו בעדות עד שלא נעשה גזלן, ונעשה גזלן - הוא אינו מעיד על כתב ידו; אבל אם החזק כתב ידו שבשטר זה בבית דין קדם שיעשה גזלן - הרי זה שטר כשר. וכן אם נעשה חתנו - הוא אינו מעיד על כתב ידו, אבל אחרים מעידין. אף על פי שלא החזק בבית דין אלא אחר שנעשה חתנו - הרי זה כשר. שאינו דומה הפסול בעברה לפסול בקריבה, שהפסול בעברה חשוד לזיף.

ו. שטר שיש בו שני עדים בלבד, ושניהם קרובים זה לזה או אחד משניהם פסול בעברה, אף על פי שמסר לו השטר בפני עדים כשרים - הרי הוא כחריס, מפני שהוא מזיף מתוכו.

ז. הכותב כל נכסיו לשני בני אדם בעדות אחת, והעדים קרובים לאחד ממקבלי המתנה ורחוקים מן השני - הרי השטר פסול, מפני שהוא עדות אחת. אבל אם כתב בשטר אחד: שנתתי לראובן חצר פלונית, ושנתתי לשמעון שדה פלונית, ונמצאו העדים קרובים לזה ורחוקים מזה - זה שהם רחוקים ממנו מתנתו קימת; שאילו שתי עדיות, אף על פי שהן בשטר אחד. למה זה דומה? לאומר: הוי עלי עדים שנתתי לראובן כך וכך, ושנתתי לשמעון כך וכך, ושלויתי מלוי כך וכך; שאף על פי שכתב בשטר אחד, והמקנה איש אחד - הרי אלו שלש עדיות שאינן תלויות זו בזו.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"כ"ו טבת ה'תשע"ב

חסמה בקול (שצעק עליה להרתיעה מלאכול). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מבבא מציעא (צ.). המצוה הרמ"ד — הצווי שנצטוינו בדין השואל, והוא אמרו יתעלה: "וכי-ישאל איש מעם רעהו" (שמות כב, יג) וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ח' מ(בבא) מציעא ופרק ח' משבועות.

יום שני כ"א טבת ה'תשע"ב

מצות עשה רמד. המצוה הרמ"ד — הצווי שנצטוינו בדין השואל, והוא אמרו יתעלה: "וכי-ישאל איש מעם רעהו" (שמות כב, יג) וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ח' מ(בבא) מציעא ופרק ח' משבועות.

יום ראשון כ' טבת ה'תשע"ב

מצות לא תעשה ריט. מצות עשה רמד. המצוה הרי"ט — האזהרה שהזהרנו מלמנוע את-הבהמה מלאכל מן-הדבר שהיא עושה בו בשעת מלאכתה, כגון שתדוש תבואה או תשא תבן על גבה ממקום למקום, אין מונעים אותה מלאכל ממנו, והוא אמרו יתעלה: "לא-תחסם שור בדישו" (דברים כה, ד), ונתבאר שאחד השור ואחד פל-בהמה לחסימה אלא שדבר הכתוב בהנה (במצוי). ובין בדישה בין בשאר מלאכות אין מונעים אותה מלאכול בשעת מלאכה מן-הדבר שהיא עושה בו, וכל-זמן שמנועה — לוקה, ואפלו

יום שלישי כ"ב טבת ה'תשע"ב

1

מצות עשה רמב.

2

המצוה הרמ"ב — הצווי שִנְצֻטִינוּ בְּדִין שׁוֹמֵר
חָנֶם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
כֶּסֶף אוֹ־כֶלִים לְשֹׁמֵר" (שמות כ, ו), וּכְבֹר נִתְבָּאֲרו
מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפֶרֶק ט' מ' (בבא) קָמָא וּפְרָק ג'
מ' (בבא) מְצִיעָא וּפְרָק ח' מְשִׁבּוּעוֹת.

יום רביעי כ"ג טבת ה'תשע"ב

8

מצות עשה קצז. מצות לא תעשה רלד.

9

המצוה הקצ"ז — הצווי שִנְצֻטִינוּ לְהִלּוֹת לְעֵנִי,
כְּדִי לְהִרְחִיב לוֹ וּלְהַקֵּל עַל עֲנִיָּיו. וּמִצְוָה זוֹ יוֹתֵר
חוֹבָה וְיוֹתֵר חֲמוּדָה מִמִּצְוֹת צְדָקָה; כִּי מִי שִנְצֻרָךְ
וְנִתְבָּנָה וּמִגְלָה פָּנָיו לְכַקֵּשׁ מִבְּנֵי־אָדָם, אֵין
מִצְוָתוֹ וְצִעְרוֹ בְּדָבָר זֶה (בפשיטת ידו לצדקה) כְּמוֹ
זֶה שֶׁצִּדִּין לֹא גָלָה פָּנָיו, וְהוּא זָקוּק לְעִזְרָה כְּדִי
שְׁלֹא יִתְגַּלֶּה מִצְבוֹ וְלֹא יִהְיֶה נֶצְרָךְ (ומצוקתו היא
גַּם נִפְשִׁית וְלֹא רַק כִּלְכִּלִּית). הַצְוִי בְּמִצְוָה זוֹ הוּא
אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אִם־כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הָעֵנִי
עִמָּךְ" (שמות כב, כד). וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת
משפטים שם): "כֹּל־אִם וְאִם שֶׁבִּתְרוּהָ רְשׁוֹת, חוּץ
מִשְׁלָשָׁה, הָאֶחָד: אִם־כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי".
אָמְרוּ: אִם־כֶּסֶף תִּלְוֶה — חוֹבָה. אֵתָּה אוֹמֵר
חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא רְשׁוֹת? תִּלְמוּד לּוֹמֵר: הַעֲבֵט
תַּעֲבִיטֶנּוּ דִּי מַחֲסֵרוֹ (דברים טו, ח) — חוֹבָה וְלֹא
רְשׁוֹת". וּכְבֹר נִתְבָּאֲרו גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכֹמָה
מְקוֹמוֹת בְּכַתְּבוֹת (מח. וּב' (בבא) בְּתָרָא (ח.).

המצוה הרל"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּתַבּוֹעַ
הַמִּלְוֶה אֶת־הַלְוֶה אִם גִּדַּע שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְפָרוֹעַ
חוֹבוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׁה"
(שמות כג, כד). וּבִגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה): אָמְרוּ:
"מִנֵּין לְנוֹשָׁה בְּחִבְרוֹ מְנָה וְיִוֹדַע בּוֹ שְׁאִין לוֹ,
שְׁאִסּוּר לְעַבּוֹר לְפָנָיו (לפני הלואה כדי שלא יזכירו
חוֹבוֹתָיו)? תִּלְמוּד לּוֹמֵר: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׁה".
וּבְמְכַלְתָּא (פרשת שופטים שם): "לֹא־תִהְיֶה לוֹ
כְּנִשָּׁה — שְׁלֹא תִרְאֶה לוֹ בְּכָל־זְמַן". וְדַע שְׁלֹאוֹ
זֶה כּוֹלֵל גַּם אֵת הַתּוֹבֵעַ חוֹב הָרִבִּית, וּלְפִיכָךְ
אָמְרוּ, שֶׁהַמִּלְוֶה בְּרִבִּית עוֹבֵר גַּם עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה:
"לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׁה", כְּמוֹ שְׁאֲבָאֵר לְקַמֵּן.

יום חמישי כ"ד טבת ה'תשע"ב

39

מצות עשה קמב.

40

המצוה הקמ"ב — הַצְוִי שִנְצֻטִינוּ לְנִגּוֹשׁ אֶת־
הַנֶּכְרִי וּלְלַחוּץ עָלָיו בְּתַבְעִית הַחוֹבוֹת, כְּדָרָךְ
שִנְצֻטִינוּ לְחַמּוֹל עַל יִשְׂרָאֵל וְהִזְהִירוּ מִלְּנִגְשׁוֹ,
וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אֶת־הַנֶּכְרִי תִגַּשׁ" (דברים טו, ג).
וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "אֶת־הַנֶּכְרִי תִגַּשׁ".
— זֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה".

יום שישי כ"ה טבת ה'תשע"ב

47

מצות לא תעשה רלט.

48

המצוה הרל"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּמַשְׁכֵּן
אֶת־הַחֵיב, בְּמוֹ יְדִינוֹ, אֲלֵא בְּפִקְדַת הַדִּין וְעַל־יְדֵי
שְׁלוּחוֹ, וְלֹא שֶׁנִּכְנַס אֲנַחְנוּ לְבֵית הַחֵיב כְּעַל כְּרַחוֹ
וְנִמְשַׁכְּנֶנּוּ. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִבָּא אֶל־
בֵּיתוֹ לְעַבֵּט עֲבָטוֹ" (דברים כד, י). וּלְשׁוֹן הַמְּשִׁנָּה
(בבא מְצִיעָא פֶּרֶק ט מִשְׁנָה יג): "הַמִּלְוֶה אֶת־חִבְרוֹ
לֹא יִמְשַׁכְּנֶנּוּ אֲלֵא בְּבֵית דִּין וְלֹא יִכְנַס לְבֵיתוֹ לְטוֹל
אֶת־מִשְׁכוֹנוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד" (שם, יא).
וְלֹא זֶה נִתַּק לְעֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "הַשֵּׁב
תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט" (שם, יג), וְכָךְ נִתְבָּאֲרַ בְּפֶרֶק
אַחֲרוֹן בְּגִמְרָא מִכּוֹת (טז). וְדַע שְׁאִם לֹא הִזְהִירוּ
וְלֹא קִיַּם עֲשֵׂה שָׂבָה — חֵיב מִלְּקוֹת וּמִשְׁלֵם דָּמֵי
הַמִּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲרַ בְּאַחֲרוֹן דְּמִכּוֹת (טז). וּכְבֹר
נִתְבָּאֲרו דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מְבָבָא מְצִיעָא
(קיג.).

יום שבת קודש כ"ו טבת ה'תשע"ב

64

מצות עשה קצט. מצות לא תעשה רמ.

65

המצוה הקצ"ט — הַצְוִי שִנְצֻטִינוּ לְהִזְהִיר
אֶת־הַמִּשְׁכּוֹן לְכַעֲלוֹ הַיִּשְׂרָאֵלִי בַּעֲת שֶׁהוּא צָרִיךְ
לוֹ. אִם הַמִּשְׁכּוֹן מִמָּה־שִנְצֻקָּקִים לוֹ בַּיּוֹם, כְּגוֹן:
כְּלֵי עֲבוֹדָתוֹ וּמִלְּאָכָתוֹ — יִזְהִירָם לוֹ בַּיּוֹם
וּיִמְשַׁכְּנֶם בַּלֵּילָה: וְאִם הוּא מִמָּה־שִנְצֻקָּקִים לוֹ
בַּלֵּילָה — כְּגוֹן מִצְעוֹת וּכְסוֹתוֹת (שמיכות, וצרכי
לילה) שֶׁהוּא יֵשֵׁן בָּהֶן — יִזְהִירָם בַּלֵּילָה
וּיִמְשַׁכְּנֶם בַּיּוֹם. וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים):
"עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תִּשְׁכְּנוּ לוֹ" (שמות כב, כה) —
זֶה כִּסּוֹת יוֹם שֶׁאֵתָּה מַחֲזִיר לוֹ כָּל־הַיּוֹם; וּכִסּוֹת

1 לִילָה שְׁאַתָּה מַחְזִיר לוֹ כָּל-הַלֵּילָה מִנֵּין? תִּלְמוּד
2 לומר: הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת-הָעֶבֶט (המשכון) כְּבֹא
3 הַשֶּׁמֶשׁ (דברים כד, יג) מִפָּאן אָמְרוּ: מִמִּשְׁפָּנִין
4 פְּסוּת יוֹם בְּלִילָה וּכְסוּת לִילָה בַּיּוֹם וּמַחְזִירִין
5 פְּסוּת יוֹם בַּיּוֹם וּכְסוּת לִילָה בְּלִילָה. וּכְכֹר נִתְבָּאָר
6 בְּגִמְרָא מְכוּת (טז). שְׁאָמְרוּ: "לֹא-תֵבֵא אֶל-בֵּיתוֹ
7 לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ" (שם, י) — הוּא לֹא שָׁנֵתָק לַעֲשֶׂה
8 (המקיים את ה"עשה", מנתק ומבטל את הלאו),
9 וְשֶׁהָעֲשֶׂה הוּא אָמְרוּ: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת-
10 הָעֶבֶט". וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי-תצא שם): "הָשֵׁב
11 תָּשִׁיב — מִלְּמַד שְׁמַחְזִיר לוֹ כָּלִי יוֹם בַּיּוֹם, וּכְלִי
12 לִילָה בְּלִילָה: סָגוּס (שמיכת צמר) בְּלִילָה,
13 וּמַחְרָשָׁה בַּיּוֹם". וּכְכֹר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מַצּוּה זו
14 בְּפֶרֶק ט' מ' (בבא) מְצִיעָא (קיג.).
15 הַמַּצּוּה הַפְּשִׁילִימָה מֵאֲתִים וְאַרְבָּעִים — הָאֲזִהָרָה

16 שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּמַנּוּעַ הַמִּשְׁכּוֹן מִבְּעָלִיו בְּשַׁעֲה שְׁהוּא
17 צָרִיף לוֹ, אֶלֶּא נִחְזִיר לוֹ כָּלִי-יּוֹם בַּיּוֹם וּכְלִי-לִילָה
18 בְּלִילָה, כְּמוֹ שְׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט
19 משנה יג): "מַחְזִיר אֶת-הַכּוֹר בְּלִילָה וְאֶת-הַמַּחְרָשָׁה
20 בַּיּוֹם". וְהֵלֹא שְׂבָא בְּעֵנִין זֶה הוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה:
21 "לֹא תִשָּׁכַב בְּעֶבְטוֹ" (שם, יב). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת
22 כי תצא שם): "לֹא תִשָּׁכַב וְעֶבְטוֹ עִמָּךְ". אֶלֶּא
23 מַחְזִיר לוֹ מֵה-שְּׂאֵי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלַעֲדֵיו (אין לו
24 תחליף לשימוש) מַחְמַת עֵנִיו, כְּמוֹ שְׂבָאָר וְאָמְרוּ:
25 "כִּי הוּא כְּסוּתָה לְכֹדָה הוּא שְׁמָלְתוֹ לְעָרוֹ" (שמות
26 כב, כו), וּכְכֹר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מַצּוּה זו בְּפֶרֶק ט'
27 מִבְּבָא מְצִיעָא (שם).

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' ב

1 מאה ואשה שהעריכה, וגם אין צריך לכך ג' פעמים 'נפש' שכן
2 הדרשות שקולות בשוה ויש ללמוד את שלשתן מתיבת 'נפש' אחת,
3 ולכן **כִּי אִיצְטְרִיף קָרָא** – מה שנצרך 'נפשות', לרבות שיש ערך
4 לַמִּנְיָן וּמוֹכַח שֶׁחֵין הוּא דִּאֲצְטְרִיף.
5 הגמרא מבארת את המשך הברייתא: 'וְהִיא עֶרְכָּךְ' בא לְרִבּוּת
6 טוֹמְטוֹס וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס לְדָמִים, שהם נידרים אף שאינם נערכים,
7 ואינם מתמעטים מהיקש 'נדר בערך' כמבואר לעיל. מקשה הגמרא:
8 דָּמִים לָמָּה לִי קָרָא – מדוע נצרך פסוק לחייב את האומר עליו 'דמי
9 עלי', הרי אף אם לא יֵהָא דִּינוֹ אֶלֶּא כְּדָמִי דִּיקְלָא – דקל, יש לנודר
10 להתחייב בדמיו, שהרי אֵילוֹ אָמְר' דָּמִי דִּיקְלָא עלי, מִי לֹא יִהְיֶה –
11 האם אינו נותן, וודאי שדין טומטוס ואנדרוגינוס אינו גרוע מדין דקל,
12 שנידר אף שאינו נערך. מתרצת הגמרא: אָמְר' קָרָא, הפסוק אמנם
13 לא נצרך ללמד שנידרים, אלא לומר שְׁנִידוֹן בְּכָבוֹד – שמי שנדר
14 דמי אחד מאבריהם שכבודם תלוי בו, כלומר שהנשמה תלויה בו,
15 כגון שאמר 'דמי ראש טומטוס' [או אנדרוגינוס] זה עלי, נתחייב בדמי
16 כולו. ונצרך לזה פסוק, שכן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – היה עולה
17 בדעתך לומר שכיון ש'נדר בערך' בְּתִיב, הקיש הכתוב נדרים
18 לערכין, שכמו שבערכין נידון בכבודו כך בדמים נידון בכבודו, ואם
19 כן בִּלְ שִׁשְׁנֵי בְּפִרְשֵׁת עֶרְכִּין יִשְׁנוּ בְּדִין שְׁנִידוֹן בְּכָבוֹדוֹ בְּנִדְרִים וְכָל
20 שְׁאִינוֹ בְּעֶרְכִּין [כגון טומטוס ואנדרוגינוס] אֵינוֹ נִידוֹן בְּכָבוֹדוֹ
21 בְּנִדְרִים, לכן מלמד הפסוק שאף מי שאינו בערכין [כטומטוס
22 ואנדרוגינוס], נידון בכבודו בנדרים.
23 אבִּי מְקַשָּׁה עַל דְּבָרֵי רַבָּא: אָמְר' לִיה אֲבִי לְרַבָּא, וְלֹא אִיתִיה –
24 ומי שאינו בְּעֶרְכִּין, מִי – וכי נִידוֹן בְּכָבוֹדוֹ, וְהִתְנָא – והרי שנינו
25 בברייתא, האומר 'ראש עֶבֶד זה שלי הַקֹּדֶשׁ', הרי הוּא ו-הבעלים
26 וְהַקֹּדֶשׁ שׁוֹתֵפִין בּוֹ בַּעֲבֹד, כלומר חל ההקדש על חציו. והאומר
27 לחבירו 'ראש עֶבֶד זה מְכוּר לָךְ', מְשַׁמְנִין בִּינֵיהֶם – עושים שומא
28 כמה שוה העבד ויחלקו דמיו. וכן האומר 'ראש הַמּוֹר זה הַקֹּדֶשׁ',
29 הרי הוּא ו-הבעלים וְהַקֹּדֶשׁ שׁוֹתֵפִין בּוֹ, והאומר לחבירו 'ראש
30 הַמּוֹר זה מְכוּר לָךְ', מְשַׁמְנִין בִּינֵיהֶם. אך האומר 'ראש פָּרָה זה מְכוּר

1 לָךְ, לֹא מְכוּר אֶלֶּא רֹאשָׁה שֶׁל פָּרָה, וְלֹא עוֹד, אֶלֶּא אֲפִילוּ בִּאֹמֶר
2 'ראש פָּרָה זו הַקֹּדֶשׁ', אֵין לְהַקְדִּישׁ אֶלֶּא את רֹאשָׁה. וְאָמְר' רַב פָּפָא,
3 טעם החילוק בין פרה לבין עבד וחמור, דָּהָא מוֹדֵבִין דִּישָׁא דְּתוֹרָא
4 בְּכִי מִבְּהָא – שהרי ראש פרה הוא דבר הנמכר בפני עצמו בבית
5 המטבחים, ואם כן ודאי כוונתו למכור ולהקדיש רק את הראש, אך
6 ראש עבד או חמור אין דרך למכור, וודאי כוונתו למכור ולהקדיש
7 חציו. מסיים אבִּי את הקושיא: וְהָא הַמּוֹר וּפָרָה לִיתְנָהוּ – אינם
8 בְּעֶרְכִּין, וּמְבוּאָר כֵּאֵן שְׁאֵין הֵם בְּדִין נִידוֹן בְּכָבוֹדוֹ, שהרי אם היו
9 בְּדִין זֶה הִיָּה הַמְקַדֵּשׁ את ראשם מתחייב בדמי כולם. משיב רבא
10 לאבִּי: וְלִישְׁעָמִיף – ואף לשיטתך, שמי שישנו בערכין נידון בכבודו
11 ומי שאינו בערכין אינו נידון בכבודו, תִּיקְשִׁי לָךְ מִדִּין עֶבֶד שֶׁהוֹכֵר
12 בברייתא שהבאת, דְּאִיתִיה – שישנו בְּעֶרְכִּין (ב). וְאֵין נִידוֹן בְּכָבוֹדוֹ
13 כמבואר בברייתא שלא חל ההקדש על כולו. אֶלֶּא וְדִאי קוּשִׁיא זֶה
14 וכן קושייתך לֹא קָשְׁיָא, שכן הָא – מה ששנינו שאין עבד חמור ופרה
15 נידונים בכבודם, זֶהוּ בְּקֹדֶשׁ מוֹכַח – כשהקדיש 'ראש עבד' [או חמור]
16 זֶה לְדָמֵי עוֹלָה, וְהָא – מה שפירשת בברייתא לעיל שאף מי שאינו
17 בערכין [כטומטוס ואנדרוגינוס] נידון בכבודו זֶהוּ בְּקֹדֶשׁ בְּדִין הַבֵּית
18 – שאמר 'דמי ראש טומטוס זה לבדק הבית', שכן הפסוק 'נפשות'
19 שממנו למדנו לעיל את דין נידון בכבודו, כתוב לגבי ערכין שהם
20 קדשי בדק הבית, ולכן אף הדין שבנדרים נידון בכבודו הוא רק בנדר
21 בדק הבית.
22 מְקַשָּׁה אֲבִי עַל תִּירוּצוֹ שֶׁל רַבָּא: בְּמֵאִי אֹקִימָתָה – היאך העמדת
23 את הברייתא 'ראש עבד זה' וכו', בְּקֹדֶשׁ מוֹכַח, אם כן אִימָא סִפָּא
24 – אמור ופרש את הסיפא של ברייתא זו, ששנינו וְלֹא עוֹד אֶלֶּא
25 אֲפִילוּ אָמְר' 'ראש פָּרָה זו הַקֹּדֶשׁ', אֵין לְהַקְדִּישׁ בָּהּ אֶלֶּא רֹאשָׁה,
26 ואם אכן מדובר שהקדיש ראשה למזבח, אֲמָא – מדוע אין להקדיש
27 בָּהּ אֶלֶּא ראשה, הרי צריך להיות הדין שתִּפְשׁוּם קְדוּשָׁה בְּכוֹלָה –
28 בכל הפרה, שהרי פרה ראויה להקרבה, וְכִי לֹא תִתְנָא – האם לא
29 שנינו בברייתא, הָאֵימָר

שמואל-ב יח כ-לב

יח כ וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹאָב לֹא אִישׁ בִּשְׂרָה אֶתָּה הַיּוֹם הַזֶּה וּבִשְׂרָתָּ בְּיוֹם אַחֵר וְהַיּוֹם הַזֶּה לֹא תִבְשֹׁר בִּיַּעֲלִיבָן ("כן" קרי ולא כתיב) בֶּן־הַמֶּלֶךְ מָת: כֹּא וַיֹּאמֶר יוֹאָב לַפּוֹשִׁי לָךְ הֲגַד לַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר רָאִיתָה וַיִּשְׁתַּחֲוּ כּוֹשֵׁי יוֹאָב וַיֵּרָץ: כב וַיִּסַּף עוֹד אַחִימֵעַץ בֶּן־צְדוֹק וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹאָב וַיְהִי מָה אֲרָצָה־נָא גַם־אֲנִי אַחֲרֵי הַפּוֹשִׁי וַיֹּאמֶר יוֹאָב לְמַה־זֶּה אֶתָּה רֵץ בְּנִי וְלָכָה אֶיִן־בִּשְׂרָה מִצָּאת: כג וַיהוֹיָדָה אָרוֹץ וַיֹּאמֶר לוֹ רֵץ וַיֵּרָץ אַחִימֵעַץ דֶּרֶךְ הַכְּפָר וַיַּעֲבֹר אֶת־הַפּוֹשִׁי: כד וַדָּוִד יוֹשֵׁב בֵּין־שְׁנֵי הַשָּׁעָרִים וַיִּלָּךְ הַצֶּפֶה אֶל־גִּגַּי הַשָּׁעַר אֶל־הַחֹמֶה וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה־אִישׁ רֵץ לְבָדוֹ: כה וַיִּקְרָא הַצֶּפֶה וַיִּגַּד לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אִם־לָבָדוֹ בִּשְׂרָה בָּפִיו וַיִּלָּךְ הָלוֹךְ וְקָרַב: כו וַיֵּרָא הַצֶּפֶה אִישׁ־אַחֵר רֵץ וַיִּקְרָא הַצֶּפֶה אֶל־הַשָּׁעַר וַיֹּאמֶר הִנֵּה־אִישׁ רֵץ לְבָדוֹ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גַּם־זֶה מִבְּשֹׁר: כז וַיֹּאמֶר הַצֶּפֶה אֲנִי רָאִיתִי אֶת־מְרוּצַת הָרָאשׁוֹן כְּמִרְצַת אַחִימֵעַץ בֶּן־צְדוֹק וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אִישׁ־טוֹב זֶה וְאֶל־בִּשְׂרָה טוֹבָה יָבוֹא: כח וַיִּקְרָא אַחִימֵעַץ וַיֹּאמֶר אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלוֹם וַיִּשְׁתַּחֲוּ לַמֶּלֶךְ לִאֲפָיו אֲרָצָה וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר סָגַר אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־נִשְׂאוּ אֶת־יָדָם בָּאֲדָנִי הַמֶּלֶךְ: כט וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שְׁלוֹם לְנָעַר לְאַבְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר אַחִימֵעַץ רָאִיתִי הַחֲמוֹן הַגָּדוֹל לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַבְדְּךָ יוֹאָב וְאֶת־עַבְדְּךָ וְלֹא יָדַעְתִּי מָה: לו וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ סֵב הַתִּיצֵב כֹּה וַיִּסַּב וַיַּעֲמֵד: לא וְהִנֵּה הַפּוֹשִׁי בָא וַיֹּאמֶר הַפּוֹשִׁי יִתְבַּשֵּׁר אֲדָנִי הַמֶּלֶךְ בִּי־שִׁפְטָךְ יְהוָה הַיּוֹם מִיַּד כָּל־הַקָּמִים עָלֶיךָ: לב וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־הַפּוֹשִׁי הַשְׁלוֹם לְנָעַר לְאַבְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הַפּוֹשִׁי וַיְהִי כְנָעַר אִיבִי אֲדָנִי הַמֶּלֶךְ וְכָל אֲשֶׁר־קָמוּ עָלֶיךָ לְרָעָה:ם

רש"י

במלחמה: לשלוח את עבד המלך יואב ואת עבדך. הרי זה מקרא מסורס, לשלוח יואב את עבד המלך ואת עבדך, לאחר ששלח יואב את עבד המלך זה הרץ אחרי: ואת עבדך. על עצמו הוא אומר, ולא ידעתי מה היה אחרי כן: (ל) סב התיצב כה. פנה לצד אחר והתיצב כה, ונשמע מה יאמר זה:

מצודת ציון

(כב) ויהי מה. רצה לומר יהיה מה שיהיה, ודוגמתו (איוב יג: יא) ויעבור עלי מה, ופירושו יעבור מה שיעבור: (כג) הככר. המישור, והוא ככר הירדן: (כד) סגר. מסר, כמו (עמוס א: י) להסגיר לאדום: (כט) ההמון. העם הרב: (ל) סוב. מלשון סבוב והפנה: כה. הנה:

מצודת דוד

(כ) לא איש בשורה. לא ראוי לך לבשר בשורה כזאת: ביום אחר. בעת יודמן תשועה אחרת: כי על כן. כי הבשורה היא תהיה על אשר הומת בן המלך, ולא תחשב לבשורה טובה: (כא) אשר ראיתו. בנצחון המלחמה, וממיתת אבשלום: וישתחו. בחשבו שעשה עמו חסד לשלחו בבשורה: (כב) ויהי מה. רצה לומר: אף אם לא אשמתו במיתת

אבשלום, מכל מקום בנצחון המלחמה הלא ישמח: למה זה. רצה לומר: למה תעמול לרוץ אליו, הואיל ולכה לא יהיה נמצא מתן בשורה, כי אף אם יתן מתן, הלא להכושי יתננה, כי כבר רץ הוא ויבוא אליו ראשון: (כג) ויהי מה. חזר אחימעץ ואמר, ואם לא אקבל מתן, עם כל זה ארוץ: דרך הככר. והוא הדרך היותר קרוב, ולזה עבר את הכושי והקדים לבוא: (כד) בין שני השערים. כי היה להעיר חומה לפנים מחומה, והשערים זה מול זה, והיה יושב בין השערים: אל החומה. אשר ממעל להשער: (כה) אם לבדו. ואין כן דרך הנסים מן המלחמה: (כו) אל השוער. אל שומר השער: הנה איש. הנה עוד איש: ויאמר המלך. כשמוע דבר הצופה: גם זה מבשר. הואיל וגם הוא לבדו בא: (כז) את מרוצת הראשון. רצה לומר: הנהגת מרוצתו, שהוא כמנהג מרוצת אחימעץ, ובודאי הוא הוא: איש טוב זה וגו'. כי איש טוב, נוטה טבעו לחשוק לבשר טוב: (כח) אשר סגר. ביד יואב ואנשיו: אשר נשאו וגו'. למרוד במלך: (כט) שלום. כמו השלום, ובלשון שאלה אמר: ראיתי ההמון הגדול. ראיתי כי נתקבצו כל העם הרב, שיואב ישלח את עבד המלך והוא הכושי, וגם לשלוח אותי, ולזה מהרתי אני לרוץ להקדימו ולבשר, ולא נמסר לי כל פרטי הדברים, ולא ידעתי מה נעשה בבנך, אבל הכושי יודע הוא, וכחש לו, לפי שלא רצה לבשרו הרעה: לשלוח את וגו'. הוא הפוך, וכאלו יאמר לשלוח יואב את עבד המלך: (ל) התיצב כה. עד בוא הכושי, ונשמע מה בפיו: (לב) יהיו כנער וגו'. רצה לומר: הלואי כל אויבך והקמים עליך יהיו כנער, שימותו כמותו:

תהלים מ ויב

מ. ו רבות עשית | אתה | יהוה אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין | ערך אליך אגידה ואדברה
עצמו מספר: ז זבח ומנחה | לא חפצת אונים כרית לי עולה וחסאה לא שאלת: ח אז אמרתי
הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי: ט לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי: י בשרתי צדק |
בקהל רב הנה שפתי לא אכלא יהוה אתה ידעת: יא צדקתך לא כסיתי | בתוך לבי אמונתך
ותשועתך אמרתי לא כחדתי חסדך ואמתך לקהל רב: יב אתה יהוה לא תכלא רחמיך ממני חסדך
ואמתך תמיד יצרוני:

רש"י

(ו) נפלאותיך ומחשבותיך אלינו. בשבילנו בראת עולמך קרעת לנו את הים וחשבת מרחוק להטיב לנו, איחרתנו במדבר ארבעים שנה מפני האמורים שקצצו את האילנות והחריבו ארצ' כששמעו שישראל יוצאין ללכת לרשת את ארצם: אין ערוך אליך. אין לדמות לך כל שר ומושיע, לשון ערך כמו כערכך (ויקרא כ"ז) אהפרישי"יר בלע"ז: אגידה ואדברה. אם באתי להגיד ולדבר עצמו מספר: (ז) זבח ומנחה לא חפצת. ביום מתן תורה כענין שנאמר ועתה אם תשמע בקול ה' וגו' (שמות י"ט), וכן (בירמיה ד') הוא אומר כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים וגו' על דברי עולה או זבח כי

יקרב מכם אמרתי ולא הזקקתי חובה להכביד עליה' תמידין ומוספין אינם אלא נחת רוח שאמרתי ונעשה רצוני ודבר מועט (סא"א): אזנים כרית לי. לאמר שמעו בקולי: כרית. עשיתם חלולים לשמוע: (ח) אז. בשעת מתן תורה אמרתי לפניך הנה באתי אליך במסורת ברייתך (שמות כ"ד) נעשה ונשמע דבר זו כתוב עדות עלי במגלת ספר בתורת משה: (ט) ותורתך בתוך מעי. אף מאכלי על פי תורתך הוא: (י) בשרתי צדק. שירה על הים ושירה על הבאר שירת דבורה: לא אכלא. לא אמנע לשון ויכלא הגשם (בראשית ח') לא תכלא רחמיך, לא תמנע: (יב) יצרוני. ישמרוני:

מצודת ציון

(ו) עצמו. ענין רבוי: (ז) כרית. חפרת כמו בור כרה (לעיל ז): שאלת. בקשת: (ח) במגלת. ענין אגרת כמו מגלה עפה (זכריה ה'): (י) בשרתי. ענין השמעות חדשות לרבים: אכלא. אמנע כמו ויכלא הגשם (בראשית ח'): (יא) כחדתי. מנעתי כמו ולא כחדו מאבותם (איוב ט"ו):

באתי. לקבלה: במגלת ספר. כאשר כתוב עלי במגלת ספר בתורה שאמרתי או נעשה ונשמע: (ט) לעשות. וכאשר קבלתי עלי כן חפצתי לעשותה ותורתך שמורה בלבבי אשר היא מכלל המעיים: (י) בשרתי. השמעות לרבים את דברי התורה ולא מנעתי שפתי מלהשמיע והלא אתה ה' ידעת שכדברי כן הוא: (יא) צדקתך. והצדקה שעשית עמדי לא כסיתי בלבי מלהודיע לרבים: לא כחדתי. לא מנעתי מלספר חסדך לקהל רב בכדי להמשיך לבם אחריך: (יב) אתה ה'. לכן גם אתה ה' השב גמול ולא תמנע רחמיך ממני: ואמתך. אמתת הבטחתך:

יהל אור

בפר"א שביום א' דפסח ה' המעשה שאמר יצחק לעשו הלילה הזה שערי טל נפתחים כו' והיינו כי טל מבחי' שאין אתעדל"ת מגעת שם ע"ד חנם בלא מצות לכן משם יוכל להמשיך הברכה גם לעשו. ועז"נ נפלאותיך ומחשבותיך אלינו שמבחי' זו ג"כ יומשך ליעקב דוקא כמ"ש במ"א ע"פ הלא אח עשו ליעקב דהיינו בבחי' דקמי' בחשיכה כאורה ואעפ"כ ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי כו'. וז"ש אשר עשה עמכם להפליא: וע' בת"א פ' תולדות בד"ה ראה ריח בני מה שיצחק רצה לברך את עשו. ובלק"ת פ' בחקתי בד"ה אלה העדות והחקים. אך נפלאותיך ומחשבותיך שלמעלה גם משרש בחי' יצחק הוא אלינו כי יעקב בריח התיכון ת"ת העולה עד הכתר. וע' בת"א פ' וישב בד"ה ונתתי לך מהלכים בין העומדים ולכן משם מבחי' הכתר נמשך נפלאותיך ומחשבותיך אלינו ע"י סיבת הסיבות שמבחי' יצחק עצמו עם שרצה לברך את עשו שמקו השמאל יומשך הברכות ליעקב דוקא:

מצודת דוד

(ו) רבות עשית. נפלאות רבות עשית למעננו: אין ערוך. אין מי להעריך ולהדמות אליך: אגידה. אם אמרתי אגיד נפלאותיך לא אוכל כי רבו מלספר: (ז) לא חפצת. אינך חפץ שיחטא האדם ויביא קרבן: אזנים כרית לי. לשמוע אל דברי התורה אשר היא טובה בעיניך מזבח וכן נאמר הנה שמוע מזבח טוב (ש"א ט"ו): (ח) אז. בעת מתן התורה אמרת: הנה באתי. לקבלה: במגלת ספר. כאשר כתוב עלי במגלת ספר בתורה שאמרתי או נעשה ונשמע: (ט) לעשות. וכאשר קבלתי עלי כן חפצתי לעשותה ותורתך שמורה בלבבי אשר היא מכלל המעיים: (י) בשרתי. השמעות לרבים את דברי התורה ולא מנעתי שפתי מלהשמיע והלא אתה ה' ידעת שכדברי כן הוא: (יא) צדקתך. והצדקה שעשית עמדי לא כסיתי בלבי מלהודיע לרבים: לא כחדתי. לא מנעתי מלספר חסדך לקהל רב בכדי להמשיך לבם אחריך: (יב) אתה ה'. לכן גם אתה ה' השב גמול ולא תמנע רחמיך ממני: ואמתך. אמתת הבטחתך:

ז רבות עשית וגו'. ע' ת"י ורש"י. ואכן יחייא פ' נפלאותיך נסים נגלים ומפורסמים. ומחשבותיך נסים נסתרים. ובמצ"ד פ' דרבות קאי אנפלאות וכן הוא בת"י. ובמדרש תלים רבות עשית שיברור לו אברהם את המלכיות כו'.
(ב) פ"ח דיבמות דע"ז א' דרש רבא מ"ד נפלאותיך ומחשבותיך אלינו כו' מלמד שהיה רחבעם יושב בחיקו של דוד כו' וה"ע עמוני ולא עמונית כו' וע' מזה בעמה"מ שער קרית ארבע פרק ק"ב דק"ט ע"ב:
(ג) בירושלמי פ"ק דר"ה ה"ג א"ר סימון לשעבר רבות עשית (קודם שניתנה התורה ה' הקב"ה בעצמו משמר חרשים ומועדים ושבתות כמ"ש ברבות בא ס"פ ט"ו) מכאן ואילך נפלאותיך ומחשבותיך אלינו כו':
(ד) רבות תולדות פס"ה ע"ב ג' ר' חנינא בר פפא פתח רבות עשית כו' פעולות ומחשבות שפעל אלינו בשבילנו למה כהו עיניו של יצחק כדי שיבא יעקב ויטול את הברכות כו' דאיתא

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יח עמ' א: עתה מפרשת המשנה את סדר ליל יום הכיפורים של הכהן גדול: **אם (הוא) הָיָה** - הכהן גדול **חָכֵם, דוֹרֵשׁ** בדבר הלכה כל ליל יום הכיפורים כדי שלא יישן ויראה קרי. **וְאִם לֹא** - אם אינו חכם אבל הוא מבין כשדורשים לפניו, היו **תְּלִמִּידֵי חֻכְמִים דוֹרְשִׁים לְפָנָיו** בדבר הלכה כל הלילה. **וְאִם רָגִיל** הכהן גדול **לְקִרְוֹת, קוֹרֵא. וְאִם לֹא**, שאינו יודע לקרוא, היו **קוֹרִין לְפָנָיו. וּבִמָּה קוֹרִין לְפָנָיו, בְּסֵפֶר אֵיזֵב וּבְעֵזְרָא וּבְדַבְרֵי הַיָּמִים**, שהם דברים המושכים את הלב כדי שלא תחטפנו שינה. **זְכָרְיָה בֶן קְבוּטָל אֹמֵר, פְּעָמִים הִרְבֵּה קָרִיתִי לְפָנָיו בְּדִנְיָאֵל.**

שנינו במשנה: **הוא פוֹרֵשׁ וּבוֹכָה וְהוּא פוֹרְשִׁין וּבוֹכִין וכו'.** מבארת הגמרא: **הוא** - הכהן הגדול **פוֹרֵשׁ וּבוֹכָה** על כך **שֶׁחֲשָׁדוּהוּ** שהוא **צָדוּקִי**, שמשום כך הוצרכו להשביעו, כפי שמבארת הגמרא בסמוך. **וְהֵם** - זקני בית דין **פוֹרְשִׁין וּבוֹכִין** על כך שיתכן שחשדו בו לחינם, **דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, כָּל הַחוֹשֵׁד בְּכַשְׁרִים לֹוְקָה בְּגוֹפּוֹ.**

מבשרת הגמרא: **וְכָל כֶּף לָמָּה** הקפידו להשביע אותו. כלומר, איזו עבודה חששו שהכהן לא יעשה כדיון. מבארת הגמרא: **שֶׁלֹא יִתְקַן** ויקטיר את הקטורת הניתנת ביום הכיפורים על המחתה שבה גחלי אש **מִבְּחוּץ** - בהיכל קודם שנכנס לבית קודש הקדשים **וְיִכְנִיס** את המחתה לפניו לאחר שהוקטרה הקטורת **כְּדָרְךָ שֶׁהֲצִדֻקִּין עוֹשִׁין**, ולכן השביעוהו שלא יתן את הקטורת על האש אלא רק כשיכנס לתוך קדש הקדשים.

תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֵׂה בְּצִדּוּקִי אֶחָד שהיה כהן גדול, **שֶׁהִתְקִין** את הקטורת על האש **מִבְּחוּץ, וְהִכְנִיס** לפניו כמנהג הצדוקים, **וּבִיצִיאָתוֹ** מן הקדש **הָיָה שֶׁמַּח שֶׁמַּחַה גְּדוֹלָה** על שנהג כמנהגם, **פָּגַע בּוֹ** - פגש אותו **אָבִיו, אָמַר לוֹ, בְּנִי, אַף עַל פִּי שֶׁצִּדּוּקִין אָנוּ** ולפי דעתנו צריך לנהוג כך, מכל מקום אין אנו נוהגים כך למעשה, משום **שֶׁמִּתְיָרְאִין אָנוּ מִן הַפְּרוֹשִׁים** - חכמי ישראל, מלחלוק על דבריהם. **אָמַר לוֹ** הכהן הגדול, **כָּל יָמֵי הָיִיתִי מַצְטָעֵר עַל הַמִּקְרָא הַזֶּה 'כִּי בָעֵצוֹ אֶרְאֶה עַל הַכַּפֶּרֶת'** שאנו מפרשים שיכנס לבית קודש הקדשים רק לאחר שיעלה העשן מן הקטורת, **אֲמַרְתִּי, מִתִּי יָבוֹא לִידִי וְאֶקְיָמֵנוּ** לפסוק זה לפי דעתנו, וכי **עֲכָשְׁוֹ שָׁבָא לִידִי לֹא אֶקְיָמֵנוּ. אָמַרְוּ, לֹא הָיוּ יָמִים מוֹעֲטִין עַד שְׁמַת** אותו כהן גדול מיתה חטופה **וְהוּטַל בְּאֶשְׁפָּה, וְהָיוּ תוֹלְעִין יוֹצְאִין מִחוּטָמוֹ**, עונש על כך שנכנס לבית קודש הקדשים שלא כדיון. **וַיֵּשׁ אֲוִמָּרִים שְׂמִיד בִּיצִיאָתוֹ** מקודש הקדשים **גִּיגָף** - נפל, **דְּתָנִי רַבִּי חֲזִיא, כְּמִין קוֹל** של חבטה **נִשְׁמַע בְּעֵזְרָה**, וזאת משום **שָׁבָא מְלָאךְ וְחִבְטוּ**

לכהן גדול **עַל פָּנָיו, וְנִכְנְסוּ אַחֲרָיו הַכֹּהֲנִים, וּמִצָּאוּ** רושם **כְּכַף רָגַל עָגַל בֵּין כְּתָפָיו** של אותו כהן שנוצר מן החבטה שחבט בו המלאך ברגלו, **שֶׁנֶּאֱמַר** לענין דמות כף רגלי המלאכים (יחזקאל א ז), **'וְרָגְלֵיהֶם רָגַל יִשְׂרָה וְכַף רָגְלֵיהֶם כְּכַף רָגַל עָגַל'.**

אם היה חכם דורש. בדבר הלכה כל ליל יום הכיפורים. **אם (הוא) הָיָה** - הכהן גדול **חָכֵם, דוֹרֵשׁ** בדבר הלכה כל ליל יום הכיפורים כדי שלא יישן ויראה קרי: **וְאִם לֹא**. חכם הוא ויודע להבין ולשמוע דבר הלכה ואינו יודע לדורש דורשין לפניו: **בְּאֵיזֵב וּבְעֵזְרָא וכו'.** שהן דברים ממשיכים את הלב לשומעין ואין שינה חוטפתו: **שֶׁחֲשָׁדוּהוּ צָדוּקִי.** לתקן הקטורת ולתת אותה על מחתת האש בהיכל ולהכניסה אחרי כן לבית קדשי הקדשים שכן אומרים הצדוקים כדלקמן: **הַחוֹשֵׁד בְּכַשְׁרִים לֹוְקָה בְּגוֹפּוֹ.** דכתיב (שמות ד) הן לא יאמינו לי וגו' וכתיב והנה ידו מצורעת כשלג: **וְכָל כֶּף לָמָּה.** השבועה הזאת למד: **שֶׁלֹא יִתְקַן.** הקטורת מלא חפנים הניתנת ביה"כ על המחתה בדכתיב (ויקרא טז) ומלא חפניו וגו' ונתן את הקטורת על האש וגו': **מִבְּחוּץ.** בהיכל היו נותנין אותה צדוקין על האש ואח"כ מכניסין שהיו דורשין אל יבא כי אם בענן כי בענן אראה (שם) וכתיב ברישא דקרא ואל יבא בכל עת אל הקדש ומשמע כי בענן עשן הקטרת יבא ואז אראה על הכפורת: **מִחוּטָמוֹ.** שהוא ראשון לאברים ליכנס לבית לפי שהוא בולט לפניו כדאמר נמי במס' שבועות (דף יז:) הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ואפילו נכנס כולו חוץ מחוטמו טהור אלמא הבא דרך אחוריו נכנס חוטמו אחרון:

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' א

1 ולשיתם בא התנא לרבות אשה בתיבת 'הכל', אבל לרבי יהודה
2 התנא בא לרבות קטן.
3 שנינו (פ"ב מ"י) **הַכֹּל כְּשִׁירִין לְהוֹת** מי חטאת על הטמא כדי
4 לטהרו. שואלת הגמרא: **'הַכֹּל' לְאִתְּנִי מֵאֵי.** ומשיבה: **לְאִתְּנִי עַל**
5 **-** יהודי שלא נימול משום שמתו אחיו מחמת המילה, **וְכִדְרֵי אֶלְעָזָר**
6 **-** ודין זה הוא כדעת רבי אלעזר, **דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עַרְל שְׁתָּה, הוֹאֲתוֹ כְּשִׁרָה.** ואף שהערל אסור בתרומה וקדשים כמו טמא, מכל
7 מקום הזאתו כשירה, ואין דינו כטמא שאסור להוות, משום שיש
8 ללמוד קל וחומר מטבול יום, שטבול יום אסור לגעת בתרומה ומותר
9

10 להוות, ואם כן ערל שמותר לגעת בתרומה קל וחומר שמותר להוות.
11 שנינו פעמיים (חולין ב. טז:) **הַכֹּל שׁוֹחֲטִין.** שואלת הגמרא: **לְאִתְּנִי**
12 **מֵאֵי** באו בשני המקומות הללו תיבות 'הכל'. ומשיבה: **הָדָא** - אחת
13 מהן באה **לְאִתְּנִי כּוֹתֵי,** לומר ששחיטתו כשירה, **וְהָדָא** - והתיבה
14 השניה באה **לְאִתְּנִי יִשְׂרָאֵל** שהוא מוֹמֵר לדבר אחד.
15 שנינו (כתובות קי) **הַכֹּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,** שאם הבעל רוצה
16 לעלות והאשה אינה רוצה, תצא בלא כתובה, ואם האשה רוצה
17 לעלות והבעל אינו רוצה, יוציא ויתן כתובה. שואלת הגמרא: **'הַכֹּל'**
18 **לְאִתְּנִי מֵאֵי.**

פרק ראשון - הכל מעריבין

בפרשת ערכין (ויקרא כז א-ח) מבואר, שאדם שאומר על אחר 'ערכו עלי', או על עצמו 'ערכי עלי', מתחייב בזה ליתן לבדק הבית את ערכו של הנערך, שהוא סכום שקצבה התורה לפי גיל הנערך ומינו, אם זכר אם נקבה. אך האומר 'דמי פלוני עלי' או 'דמי עלי', אינו בכלל ערכין אלא בכלל נדר, ומתחייב להקדש את דמי אותו פלוני או דמי עצמו, דהיינו ששמן אותו כעבד הנמכר בשוק. בפרק זה יבואר מי רשאי להעריך ומי רשאי לנדור, וכן את מי ניתן להעריך ולנדור את דמיו.

משנה

הכל מעריבין - הכל רשאים לומר על אדם מסוים 'ערכו עלי', ולהתחייב בזה את ערכו, וכן הכל נעריבין - על כל אדם ניתן לומר 'ערכו עלי', ובוזה להתחייב בערכו, וכן רשאי כל אדם לומר 'ערכי עלי' ולהתחייב בערך עצמו. וכן הכל נודריין - רשאים לומר על אחר 'דמיו עלי' ולהתחייב בדמיו, וכן הכל נידריין - על כל אדם ניתן לומר 'דמיו עלי', וכן כל אדם יכול לומר 'דמי עלי' ולהתחייב בדמיו, ודין זה כולל בהנים ליום וישראלים, נשים ועבדים כנענים, כולם מעריכים ונעריכים, נודרים ונידריים.

המשנה מפרטת אנשים היוצאים מן הכלל בדיני ערכין ונדרים: **טומטום** - מי שאין בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה, ונאנדרוגיניוס - מי שיש בו גם סימני זכר וגם סימני נקבה, נודריין ונידריין, שהרי יש להם שווי, והנודר אותם מתחייב ליתן שווים. וכן מעריבין, אבל לא נעריבין, ואם אמרו 'ערכי עלי' או שאמר אדם על טומטום או אנדרוגיניוס 'ערכו עלי' לא אמר כלום, שכן אינו נערך אלא הזכר ונר'א ונקבה ונדאית - שבפרשת ערכין (ויקרא כז א-ח) קצבה התורה ערך לזכר ולנקבה בלבד. חרש שאינו שומע ואינו מדבר, וכן שומטה וקמן, נידריין ונעריבין - אם אחר אמר על אחד מהם 'דמיו עלי' או 'ערכו עלי', דבריו קיימים, אבל הם לא נודריין ולא מעריבין אחרים מפני שאין בהם דעת, וכדי שיתחייב המעריך והנודר, צריך שתהיה בו דעת שיוכל לפרש לשם מי העריך ונדר.

גמרא

הגמרא מדייקת את לשון המשנה. שואלת הגמרא: לשון הכל מעריבין, ש'הכל' משמעו ריבוי, לאתווי מאי - מה באה תיבה זו לרבות. משיבה הגמרא: לאתווי - לרבות מופלא סמוך לאיש - בן י"ב שנה ויום אחד, אף שאינו 'איש' עד שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד. ובאה המשנה לרבותו שגם הוא רשאי להעריך. משמעות לשון המשנה היא שתיבת 'הכל' לא נאמרה רק ביחס ל'מעריבין' אלא גם ביחס לכל שאר דיני המשנה, ולכן צריך לפרש מה מרבה התנא ב'הכל נעריבין', 'הכל נודריין' ו'הכל נידריין'. שואלת הגמרא: הלשון 'הכל' נעריבין, לאתווי מאי - מה בא לרבות. משיבה הגמרא: לאתווי מי שהוא מנוול - מטונף ומיובה שחין - או מוכה שחין, סלקא דעתך אמינא - שהיה עולה בדעתך לומר, שכיון שבפרשת ערכין (ויקרא כז ב) 'נדר בערקה בתיב', שהקיש הכתוב נדרי ערכין לנדרי דמים, לפיכך כל אדם שישנו בדרמים - שיש לו שווי של דמים, שאפשר לנדור את דמיו, ישנו בערקה - הרי הוא בפרשת ערכין, וכל שאינו בדרמים אינו בערקה, ואם כן מנוול ומוכה שחין, שאין להם דמים, שכן אין אדם רוצה לקנותם לעבדים מפני מאיסותם, אם כן אינם בפרשת ערכין, ומי שאמר עליהם 'ערכו עלי' לא אמר כלום, לכן קא משמע לן - משמיעה לנו המשנה שאין הדבר כן, שכן 'נפשות' (ויקרא שם) נאמר בפרשת ערכין, שמשמע לרבות שכל דהו וכל שהוא 'נפש' יש לו 'ערך', אף מנוול ומוכה שחין. שואלת הגמרא: הכל נודריין, לאתווי מאי. משיבה הגמרא: לשון זה אינו מרבה דבר, אך 'הכל נידריין' איצטריך ליה - נצרך לתנא לשנות 'הכל' על נודריין אגב שהיה צריך לשנות כך ב'נידריין'.

שואלת הגמרא: הכל נידריין, לאתווי מאי. אי - אם בא לאתווי טומטום ונאנדרוגיניוס, לרבות שהם נידריין אף שאינם נעריכים, הלא אין לומר כך, שכן בהדיא קתני להו - בפירוש שנינו בסיפא שטומטום ואנדרוגיניוס נידריין. ואי לאתווי חרש שומטה וקמן, לרבות שהם נידריין אף שאינם נודריין, אין לומר כך, שכן בהדיא קתני להו בסיפא. ואי לאתווי קטן פחות מכן חורש, לרבות שהוא נידר אף שאינו נערך, אין לומר כך, שכן בהדיא קתני להו להלן (ה). ואי לאתווי עובד בוכבים, אין לומר כך שכן בהדיא קתני להו להלן (ה). משיבה הגמרא: לעולם לאתווי קטן פחות מכן חורש וטומטום ואנדרוגיניוס וחרש ושומטה וקטן ועובד בוכבים, ותני וחדר מפרש - משנתינו רומזת כאן לרבותם, ולהלן מובא דינם בפירוש.

אגב שפירשה הגמרא מה מרבה לשון 'הכל' במשנתינו, מפרשת הגמרא כל משנה בה שנינו לשון 'הכל': שנינו במנחות (צג.) בדין סמיכת בעלים על הקרבן קודם שחיתתו, 'הכל סומכין' את ידיהם על ראש הקרבן שהביאו. שואלת הגמרא: 'הכל' לאתווי מאי - מה בא לרבות. משיבה הגמרא: לאתווי יורש, שאדם שהפריש קרבן ומת קודם שהקריבו, ויורשו מביא את הקרבן, היורש סומך עליו, ומשנה זו היא דלא כדעת רבי. יהודה הסובר שיורש אינו סומך על קרבנו של המת.

נאמר (ויקרא כז ט-י) 'ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן וגו' ואם המר ימיר בהמה בבהמה, יהיה הוא ותמונה יהיה קדש'. זהו דין 'תמורה', שאם בעלי קרבן אמרו על בהמה אחרת של חולין 'זו תחת זו', בהמת החולין מתקדשת להיותה קרבן, ובהמת הקרבן עדיין בקדושתה עומדת. ואדם אחר, שאינו בעלי הקרבן, אינו יכול להמירו.

שואלת הגמרא: הלשון ששנינו (תמורה ב.) 'הכל מירין' - הכל עושים תמורה, לאתווי מאי. משיבה הגמרא: לאתווי יורש - לרבות מי שהפריש אביו קרבן ומת, והמירו היורש, שהתמורה חלה, ודלא כדעת רבי. יהודה, התניא, יורש סומך יורש מימר. רבי יהודה אומר, יורש אינו סומך יורש אינו מימר. מבארת הגמרא: מאי טעמא - מה טעמו דרבי יהודה, נאמר לגבי סמיכת שלמים (ויקרא ג יב) 'קרבנו', שמשמע שרק על קרבנו שלו הוא סומך ולא על קרבן אביו, וליה תחלת הקדש מסוף הקדש - ולומר רבי יהודה תמורה, שהיא תחילת הקדש ושבח מתקדשת הבהמה) מסמיכה ושבח לאחר שהוקדש הקרבן ובא להשחט, מה סוף הקדש - כשם שבסמיכה, יורש אינו סומך כנדרש מהפסוק, כך אף בתחלת הקדש - תמורה, יורש אינו מימר. מבארת הגמרא את טעמים של חכמים: ורבנן, היאך הם דורשים, נאמר (ויקרא כז י) 'המר ימיר', וזהו ריבוי לרבות את היורש שהוא ממיר, וליפנין סוף הקדש מתחלת הקדש - ולומדים אנו סמיכה מתמורה, מה תחלת הקדש יורש מימר, כך אף בסוף הקדש יורש סומך.

הגמרא מבארת כיצד דורשים חכמים את 'קרבנו', והיאך דורש רבי יהודה את 'המר ימיר': האי 'קרבנו', שממנו דרש רבי יהודה שאין היורש סומך, מאי עבדי ליה - מה הם דורשים ממנו. משיבה הגמרא: נאמר שלש פעמים 'קרבנו' לגבי סמיכה, והפסוקים הללו מיפעי ליה - נצרכים להם כדי לדרוש כך, 'קרבנו' ולא קרבן עובד בוכבים, שאין ישראל סומך על קרבן של גוי, וכן 'קרבנו' ולא קרבן חבירו, שאין אדם סומך על קרבן חבירו, וכן 'קרבנו' לרבות כל בעלי חובבין לסמיכה - שותפים שהביאו קרבן בשותפות, צריכים כולם לסמוך עליו, ואין מועיל שאחד מהם יסמוך עבור כולם. ומבארת הגמרא: ורבי יהודה, את הדין של לרבות כל בעלי חובבין לסמיכה לית ליה - אין לו, כלומר הוא אינו סובר דין זה, ולדעתו די אחד השותפים יסמוך. מבארת הגמרא באופן אחר: ואי נמי את ליה - אפשר לומר שרבי יהודה אכן סובר דין זה שצריך שכל השותפים יסמכו,

ערכין. פרק ראשון – הכל מעריבין דף ב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קיג

תוספות

הכל

משנה הכל מעריבין – ערך כתוב בפרשה. (נדר – "דמי עלי", ושמים אותו כעבר הנמכר בשוק). **מעריבין** – אם אמר על אחד: "ערך פלוני עלי" – נותן ערך אותו פלוני כפי שניו. שהערך ניתן לפי השנים הכתוב בפרשת ערכין, ואחר שנות הנעריבין הולכים. **נעריבין** – אם אמר: "ערכי עלי", או אם אמר אחר עלי: "ערך פלוני עלי". נודרין – "דמי פלוני עלי". נידרין – "דמי עלי". או אם אמר אחר עלי: "דמי פלוני עלי". **נשים ועבדים** – ומשלמין לאחר זמן כשתגורשה האשה או נשתחרר העבד. **ומזמזום ואנדרוגינוס נודרין ונידרים** – שהרי יש להם דמים. **מעריבין** – את אחרים, אם אמרו: "ערך פלוני עלי" – נותנן ערך אותו פלוני. **אבל לא נעריבין** – אם אמר: "ערכי עלי", או אם אמר אחר עליהם: "ערך פלוני עלי" – לא אמר כלום. שאין להם ערך, שזכר ונקבה אמורין בפרשה. **גמרא מופלא סמוך לאיש** – בן שנים עשרה שנה ויום אחד, שהוא סמוך לאיש, ואינו איש עד שיביא שתי שערות. "ומפלא" קרי ליה על שם שבדקין אותו, אם יודע להפלות ולפרש לשם מי נדר ולשם מי הקדיש, כדקתני בפרק "יוצא דופן" במסכת נדה (מהב). **נעריבין לאתווי מאי** – כלומר, "הכל" דקאי נמי אנערבין, דאכולה מתניתין קאי. "הכל" אהנערבין לאתווי מאי? נדר בערבך כתיב – (נפשות משמע) איתקש ערבך לדמים. ומגול ומוכה שחין איתן בדמים. נודרין את אחרים אבל לא נידרין, דאין שוים כלום. **נפשות** – משמע: כל שהוא נפש. כולוה הנך דמיתיי תיובתא תני ליה במתניתין ביהדיא. תני והדר **פפרש** – והוא הדין נמי מצי למנקט חד מהנך, אלא חד מתרתי תלת נקט. לישנא אחרנא: להכי נקט האי – משום דפליגי רבנן ורבי מאיר בהאי פירקא (ערכין ה.א): המערין פחות מכן חדש, רבי מאיר אומר: נותן דמי; אדם יודע שאין ערך לפחות מכן חדש, וגמר ואמר לשם דמים. וחכמים אומרים: לא אמר כלום. ולהכי סתמה ברישא – לאשמעינן ממשנה יתירא דאפילו לרבנן, היבא דאמר: "דמי עלי" – יש לו דמים, ונותן דמי. מפני מורינו – יורש – אדם שהקריב אביו קרבן, ולא הספיק להקריבו עד שמת. קרבנו – גבי סמיכה כתיבי תלתא "קרבנו", גבי שלמים ב"קרא", ודריש רבי יהודה לחד מנייהו: קרבנו ולא קרבן אביו. תחלת הקדש – תמורה, שהיא תחלת הקדישה של בהמה זו. סוף הקדש – סמיכה, שהוא סמוך לשחיטה. כל בעלי חוברין – חמשה שהביאו קרבן אחד בשותפות – כולן צריכין לסמוך עליה, ואין אחד סומך עליה. לית ליה – דסבירא ליה: אחד סומך לכולם. ולא היו כסומך על קרבן חבירו, והואיל והוא שייך ביה.

מעריבין ונעריבין, נודרין ונידרין: פהנים, לויים, וישראלים, נשים, ועבדים. מומזום ואנדרוגינוס נודרין ונידרין ומעריבין, אבל לא נעריבין, שאינו נערך אלא הזכר ודאי ונקבה ודאית. חרש שומה וקטן – נידרין ונעריבין, אבל לא נודרין ולא מעריבין, מפני שאין בהם דעת. גמרא "הכל מעריבין" לאתווי מאי? – לאתווי מופלא סמוך לאיש. "נעריבין" לאתווי מאי? – לאתווי מגול ומוכה שחין; סלקא דעתך אמינא: "נדר בערבך" כתיב, כל שישנו בדמים – ישנו בערבך, וכל שאינו בדמים – אינו בערבך, קא משמע לן: "נפשות" כל דהו. "נודרין" לאתווי מאי? – "נידרין" איצטרך ליה. – "נידרין" לאתווי מאי? אי לאתווי מומזום ואנדרוגינוס – בהדיא קתני להו, ואי לאתווי חרש שומה וקטן – בהדיא קתני להו, אי לאתווי פחות מכן חודש – בהדיא קתני להו, ואי לאתווי נכרי – בהדיא קתני להו! – לעולם לאתווי פחות מכן חודש, ותני והדר מפרש. "הכל סומכין" לאתווי מאי? – לאתווי יורש, ודלא כרבי יהודה. "הכל ממירין" לאתווי מאי? – לאתווי יורש, ודלא כרבי יהודה. דתנאי: יורש סומך, יורש מימר. רבי יהודה אומר: יורש אינו סומך, יורש אינו מימר. מאי מעמא דרבי יהודה? "קרפנו" – ולא קרבן אביו; וילף תחלת הקדש מסוף הקדש: מה סוף הקדש – יורש אינו סומך, אף תחלת הקדש – יורש אינו מימר. ורבנן: "המר ימיר" – לרבות את היורש; וילפינן סוף הקדש מתחלת הקדש: מה תחלת הקדש – יורש מימר, אף סוף הקדש – יורש סומך. ורבנן, האי "קרפנו" מאי עבדי ליה? – מיקעי ליה: "קרפנו" – ולא קרבן גוי, "קרפנו" – ולא קרבן חבירו, "קרפנו" – לרבות כל בעלי חוברין לסמיכה. – ורבי יהודה, לרבות כל בעלי חוברין לסמיכה לית ליה. ואי נמי אית ליה,

גוי

הכל מעריבין – בגיזר (ב.א) ובגדרים (ב.א), הזכיר כינויים, שלא להזכיר שם שמים לבטלה, כדאיתא התם. ובכאן לא חשש להזכיר, שלא היו מזכירין שם שמים על הערכין. ערך – כתוב בפרשה, נדרים – "דמי עלי", ושמים אותו כעבר הנמכר בשוק. מעריבין – אם אמר על אחד בשוק: "ערך פלוני עלי" (או אם אמר "ערך אותו פלוני עלי") – נותן לפי השנים הכתובים בפרשת שקלים, ולפי שנותיו הולכים. נעריבין – אם אמר "ערכי עלי" או אם אמר אחר [ועליו] "ערך פלוני עלי". **נשים ועבדים** – משלמין לאחר זמן, כשתגורשה האשה או נשתחרר העבד. כן פירש הקונטרס. אי נמי, כגון שנתנו להם על מנת שאין לרב או לבעל רשות בהם. ואפילו אין להם – נותנן עליהם מיד, כדתניא בתוספתא: נשים ועבדים נודרים ונידרים, אם יש להם בזמן הזה – גובין מהם, ואם לאו – וכותבין עליהם, וגובין לאחר זמן. ועבד, אף על גב דגבי מצות יש לו דין אשה – לפי ערך זכר הוא נערך. דלא אישתמיש תנא דלימאן אם יודע נערך כאשה. **מומזום ואנדרוגינוס נודרין ונידרין** – שהרי יש להם דמים. ומעריבין את אחרים, אם אמרו "ערך פלוני עלי" – נותן ערך אותו פלוני. אבל לא נעריבין, אם אמר אחד עליהם "ערך פלוני עלי" – לא אמר כלום, שזכר ונקבה אמורים בפרשה. לשון הקונטרס. **חרש שומה וקטן** – משמע דקתני ליה דמים לחרש. והא דאמר פרק "החובל" (בבא קמא פה.ב) חרשו – נותן לו דמי כולו – בחרש שאינו יכול להתפראות. אי נמי, פירש רבינו תם דחרש בידי שמים אית ליה דמים. **מופלא סמוך לאיש** – בן שנים עשרה שנה ויום אחד, שסמוך לאיש ואינו איש עד שלש עשרה ויום אחד. ומפלא קרי ליה על שם שבדקין אותו אם יודע להפלות ולפרש לשם מי נדר ולשם מי הקדיש, כדקתני פרק "יוצא דופן" (נדה מהב). **נעריבין לאתווי מאי** – כלומר "הכל" דקאי נמי אנערבין, דאכולה מתניתין קאי. הכל (לאתווי נעריבין), לשון הקונטרס. **לאתווי מגול ומוכה שחין** – משמע דקאי נמי אנערבין דמתניתין. ויש להקשות: דהא מביעיא לן בפרק "השולח" (גיטין מהב) עבד שמכרו רבו לקנס מהו? אלמא אית ליה דמים! ויש לומר: דהבא בטריפה איירי, ואם תאמר: ההורג יתחייב, הואיל ואיתרבי ב"נפשות", אלאו איקרי נפש. דמהאי טעמא מרבין להורג בן יום אחד פרק "יוצא דופן" (נדה מהב). ואף על גב דשמא נפל הוא! ויש לומר: דהתם בתורת כהנים מוקמינן ליה בשכלו לו חרשיו, וכן מוקמינן התם לרבן שמעון בן גמליאל דאמר: כל שיש שוה.

נדר בערבך נפשות – משמע דאיתקש ערבך לדמים. נודרין את אחרים אבל לא נידרין, דאין שוים כלום. **כל שישנו בדמים נעריבין כו** – לאו דווקא, דהא איבא דיקלא וארעא. אלא, כל אדם שישנו בדמים קאמר. **קרבנו** – גבי סמיכה כתיבי תלתא "קרבנו", ודריש רבי יהודה לחדא מנייהו: קרבנו ולא קרבן אביו. לשון הקונטרס. ואגב חורפיה לא עיין, דהתם ליכא אלא תרי. ושמן "על ראשו" דכתיב התם חשיב ליה כמו "קרבנו". אי נמי: משאר "קרבנו" דריש. **תחלת הקדש** – תמורה, שהיא תחלת הקדישה של בהמה זו. סוף הקדש – סמיכה, שהוא סמוך לשחיטה. והא דקרי ליה תמורה סוף הקדש בפרק "החוב" (בבא מציעא נד.ב) – היינו לגבי קרבנו ראשון. ואם תאמר: לילף נמי שחיטה מסמיכה, ולא ישחוט יורשו! הא ליתא, דאפילו שלוחו לא ממעט לשחיטה. [קרבנו ולא קרבן חבירו] – ואם תאמר: כיון דאמרין סוף פרק "שתי מדות" (מנחות צג.ג): "וסמן ידו" ולא יד שלוחו – כל שכן לא יד חבירו, ואם כן "קרבנו" למה ליה ויש לומר: אי לאו "קרבנו" אמנא "יודיד" למעט חבירו תאם, אבל שלוחו סומך. ואם תאמר: בכל התורה דאין שלוחו יש אדם כמותו, ואמאי לילף לה בקדושין פרק שני (מ.א.ב) דהוי כמותו ויש לומר: משום דסמיכה ויבמה ועגלה ערופה שלשה כתובין הבאין כאחד, דכתיב ביבמה (דברים כה): "וקראו לו" – הן ולא שלוחו, וכן בעגלה ערופה: "ומדרד" – ולא שלוחו. ואם תאמר: לילף מנייהו דבכל דוכתא הוי שלוחו כמותו, מדאיצטרך למעטנהו ויש לומר: דאי לאו הני קראי דקדושין דאשמעינן דשלוחו כמותו – הוה מוקמינן להני תלתא קראי דסמיכה ויבמה ועגלה ערופה לדרשא אחריית. **כל בעלי חוברין** – חמשה שהביאו קרבן בשותפות, כולן צריכין לסמוך עליה, ואין אחד סומך על ידי כולן. **לית ליה** – דסבירא ליה: אחד סומך לכולן. ולא היו כסומך על קרבן חבירו, והואיל והוא שייך ביה. לשון הקונטרס. והכי משמע פרק "שתי מדות" (מנחות צד.א): ומה תנופה שנתרבתה בשוחטין נתמעטה בחוברין, סמיכה שלא נתרבתה בשוחטין – אינו דין שנתמעט בחוברין? תלמוד לומר: "קרבנו" לרבות כולן. אלמא, למאן דאמר דלא דריש "קרבנו" – מתנופה לילף ליה, ותנן התם: אחד מניף לכולם.

גוי וחבירו מחד כו' — דאין ישראל סומך על קרבן גוי, ולא על קרבן ישראל חבירו. מחד
(מחד) קרא נפקי, דהני לאו קרבנו ניהו. אבל אביו איצטרך קרא, דסלקא דעתך
אמינא (דיקריב הוא לה) (ויקרא א) ונסח אחר: ד"קרבנו" קרינא ביה (ולא) משום
דשקולים הם ויבואו שניהם, (אלא) ודכין כי היכי שהכחן הוא מקריב קרבן שאינו

שלו, סלקא דעתך שיימון ישראל בקרבן
חבירו, ובקרבן גוי נמי סלקא דעתך ודכון?
סומך כמו שהכחן נתון לו (כדאמר בפרק קמא
דתמורה) נסכים משל ציבור, כדאמר פרק
קמא דתמורה (ב.ב.) — להכי אתא "קרבנו"
דממעט תרומתו, דמכל מקום אינו שלו.

לרבות האשה — שאם המירה קרבנה היא
מומרי. לשון הקונטרס. לפי שכל
הענין אינו מדבר אלא בלשון זכר כו'. ואף
על גב דכל התורה כולה נמי בלשון זכר
נאמרה, מכל מקום אמרין דאיתקש אשה
לאיש לכל ענישין. אבל בתמורה, אי לאו
קרא — לא הוה שוה לאיש, כדאיתא התם
פרק קמא דתמורה (ב.ב.).

ורבי יהודה ואם לא דריש — כלומר, ויין
לא דריש, כדאיתא בתמורה פרק קמא (ב.ב.).
שאינו צריך לאמו — מפרש במסכת סוכה
(כח.ב.) כל שניעור משנתו ואינו קורא
"אימא". לשון הקונטרס. **הכל** חייבין בציצית
— אם יש להם טלית. ואם לא יוכל לקנות
טלית — אינן חייבין, לא למאן דאמר חובת
טלית, ולא למאן דאמר חובת גברא (מנחות
מא.א.), דליכא בנייהו אלא כלי קופסא. ואף
על גב דאמר ליה מלאכא לרב קטינא: סדינא
בקיטא וטרבלא בסיתווא. ציצית מה תהא
עליה? כלומר, וכי אתה מבקש עלילות
להפטר מציצית? כדמפרש התם אמר ליה:
עשיתו (עלה) ואעשהו? אמר ליה: בעינן
ריתחא ענשין — היינו דחוקא באותן הימים,
דכל הטליתות היו בת ארבע כנפות איכא
עונש לאותו שמשנה אותו להיפטר. אבל
בזמן הזה, שרוב הטליתות פטורין — אין
עונש למי שאינו קונה ארבע כנפות.

היודע להתעטף — משום דאמר במועד
קטן (כד.כ.): כל עטיפה שאינה
כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה, שמעטפין
טליתם עד שפמם, כדאיתא במדרש. ומצאתי
בסליק אחד עששה הרב יוסף טוב עלם
שנותן ציצית אחד מלפניו ואחד מלאחריו
מימין וכן לשמאל. היודע להתעטף — ואם
תאמר: למאן דאמר חובת טלית, אפילו אינו
יודע יתחייב אם יש לו טליתו ויש לומר: דמכל
מקום לא חייבין כלי קופסא אלא לאותן
המוחייבים היודע להתעטף. והלכות גדולות

פסק דקיימא לן מנחות (שם): ציצית חובת גברא הוא. מדקא מברכין "להתעטף בציצית". דהכי דייק (בפרק שני דשבת) וכוה.ב) דקיימא לן (והכי).
אביו לוקח לו תפלין — וגבי ציצית לא נקט לישנא ד"לוקח", דמסתמא טלית יש לו. וגבי לולב נמי יכול לצאת בלולבו של אביו. אי נמי, משום דתפלין דמיין יקרים שייך בהו
לקיחה. **הכל** חייבין בראייה — פירש הקונטרס במסכת חגיגה (א.ב.) חייבין בראיית פני עורה. אבל בירושלמי אמרי עלה: דאד איתא בקרבן, אבל בראיית פנים בעורה — אפילו
טף חייבין, דכתיב "הקול הנשים ודוּתָף". ואינה אלא אסתמכתא בעלמא. דדאי דלא דומיא דהקול הוא. דממעטין התם נשים מ"זוכר". אלא דאי נראה דאף בראיית פנים בקרבן
(אמרין) ומיירין, דתנן התם בסמוך: הראייה שתי כסף. **מי** שחציו עבד — אבל עבד גמור פטור, דכתיב (שמות לד): "את פני האדון ה'" — [ומי] שאין לו אדון אלא הוא. לשון
הקונטרס. והכי מסקינן, ואף על גב דתנא בסיפא דמתניתין: חוץ מנשים ועבדים שאינם משוחררין, ומפרשין התם דבאין משוחררין כולן אלא חציין — צריך לומר דרישא דמתניתין
לפי משנה אחרונה, דחורו להם בית הלל להורות בבית שמאי. והכי אשכחן בפרק קמא דעירובין (ו.ו.) ובפרק "אלו טריפות" (חולין מג.ב.) לעולם הלכה בבית הלל, ודורצה לעשות
בבית שמאי עושה, ומוקמינן רישא לאחר בת קול, וסיפא קודם בת קול. **ולרבינא** דאמר כו' — בפרק קמא דחגיגה (ד.א.), ומייתי לה מסיפא דמתניתין דהתם קתני: עבדים שאינן
משוחררין ודגור פטור מן הראיה, ד"רגלים" כתיב פרט לבעלי קבין. חייבין למאן דאמר בפרק קמא דחגיגה (ט.א.) דקתני התם: חוגג והולך כל הרגל, משום דכל שבעת הימים
תשלומין חזי להו. שני לראשון ושלישי לשני, אלמא כל חד חד חשבו באפי נפשיה, דהא אית ליה תשלומין, ואיכא למימר למאן דלא חזי בראשון וחזי בשני — חייב.

תשלומין לראשון — למי שהיה ראוי ומחויב בראשון להקריב — מקריב והולך כל שבעה. ומי שלא נראה בראשון — שוב אינו חייב, דהא כולן אינן אלא תשלומין לראשון, מאי איכא
למימר? **במשנה** ראשונה — קודם שהודו בית הלל היה בחזקת עבד, אבל לאחר שחזרו להורות, והואל ובידינו לשחררו — כמשוחרר דמי, שאין רשות לרבו עליו, ולא קרינא ביה אדון
אחר. לשון הקונטרס. והא דמביעא ליה (ניקט מ.ב.) במעובב גט שחרור גבי קנס: או דילמא כיון דמעובב גט שחרור אדון קרינא ביה — יש לחלק, דגבי עילה לרגל לאינא אדונו, שאינו יכול
לעבבו מלעלות לרגל כדי לעשות מלאכתו, אבל מכל מקום אדונו מיקרי. **שהגיע** לחינוך — פלוגתא היא בפרק שמיני דיומא (פ.ב.א.), חד אמר: כבר (שית). וחד אמר: כבר תמני. ויש
אומרים: כבר תשע כבר עשר שמחנכין אותו למצות. לשון הקונטרס. ולא נהירא, דהתם בחינוך קטן להתענות איירי, אבל בשאר מצות — כל אחד ואחד לפי דרכו, כדאשכחן לעיל גבי
לולב וסוכה ותפלין. **אין** מעכבין תינוקות מלתקוע — בפרק ד' דראש השנה (ל.ג.) מקשה הספר: מרתנן "אין מעכבין" — הא לכתחילה (מעכבין) לא אמרין להו "וילו תקעו". והדר
תני

גוי וחבירו — דאין ישראל סומך על קרבן גוי, ולא על קרבן ישראל חבירו. מחד
קרא נפקי — דהני לאו קרבנו ניהו. אבל אביו איצטרך קרא, דסלקא דעתך אמינא:
"קרבנו" קרינא ביה, והואל ויורש הוא. שכל הענין — של תמורה. מה סופינו —
ממה סופינו לרבות את האשה (בקרבנה), שאם המירה בקרבנה היא מומר. שאינו

צריך לאמו — מפרש במסכת סוכה (כח.ב.)
שניעור משנתו ואינו קורא "אימא". מי
שחציו עבד וכו' — אבל עבד גמור פטור,
דכתיב: "את פני האדון ה'" — מי שאין לו
אדון אלא הוא. ולרבינא דאמר כו' — בפרק
קמא דחגיגה (ד.א.) ומייתי לה מסיפא

דמתניתין, דהתם קתני: ועבדים שאינן
משוחררין. חזיר — פטור מן הראיה,
ד"רגלים" כתיב, פרט לבעלי קבין. הניחא
למאן דאמר — בפרק קמא דחגיגה (ט.א.)
דהא דקתני התם: חוגג והולך את כל הרגל
— משום דכל שבעת הימים תשלומין חזי להו,
שני לראשון ושלישי לשני. אלמא, כל חד
חד חשיב באפי נפשיה, דהא אית להו
תשלומין, ואיכא למימר דמאן דלא חזי

בראשון וחזי בשני חייב. תשלומין לראשון —
למי שהוא ראוי ומחויב בראשון להקריב
ולא הקריב — מקריב כל שבעה ומי שלא
נראה בראשון — שוב אינו חייב. דהא כולן
אינן תשלומין אלא לראשון, מאי איכא
למימר? **יראה יראה** — יראה כתיב, וקרינא
ב"ראה" כדרך שהקדוש ברוך הוא בא לראות
אותך, והוא שלם בשתי עיניו — כך בא
ליראות, שיהא הוא נראה לך בשתי עיניך.
במשנה ראשונה — קודם שהודו בית הלל
היה בחזקת עבד, אבל אחר שחזרו להורות,

הואל ובידינו לשחררו — כמשוחרר דמי,
שאין רשות לרבו עליו, ולא קרינא ביה אדון
אחר. שהגיע לחינוך — פלוגתא היא בפרק
בתרא דיומא (פ.ב.א.), חד אמר: כבר (שית)
(שמונה) כבר (שבע) ותשע, וחד אמר: כבר
תשע כבר עשר, שמחנכין אותו לשעות.
לאתי

אימא: לעולם לאיתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין, ודקא קשיא לך דרבינא — לא קשיא: כאן
במשנה ראשונה, כאן במשנה אחרונה. דתנן: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום
אחד ואת עצמו יום אחד, דברי בית הלל. אמרו להם בית שמאי: תיקנתם את רבו ואת עצמו לא
תיקנתם! לישא שפחה אינו יכול, בת חורין אינו יכול; ויבטל? והלא לא נבא העולם אלא לפניה
ורביה, שגאמר: "לא תהו בראה לשבת יצרה!" אלא, מפני תיקון העולם פופין את רבו ועושה
אותו בן חורין, וכותב שטר על חצי דמיו, וחזרו בית הלל להורות בדברי בית שמאי. **"הכל**
חייבין בתקיעת שופר" לאיתויי מאי? לאיתויי קטן שהגיע לחינוך, דתנן: אין מעכבין את הקטן
מלתקוע ביום טוב. **"הכל** חייבין במקרא מגילה", **"הכל** פשרין לקרות את המגילה" — לאיתויי
מאי?

פסק דקיימא לן מנחות (שם): ציצית חובת גברא הוא. מדקא מברכין "להתעטף בציצית". דהכי דייק (בפרק שני דשבת) וכוה.ב) דקיימא לן (והכי).
אביו לוקח לו תפלין — וגבי ציצית לא נקט לישנא ד"לוקח", דמסתמא טלית יש לו. וגבי לולב נמי יכול לצאת בלולבו של אביו. אי נמי, משום דתפלין דמיין יקרים שייך בהו
לקיחה. **הכל** חייבין בראייה — פירש הקונטרס במסכת חגיגה (א.ב.) חייבין בראיית פני עורה. אבל בירושלמי אמרי עלה: דאד איתא בקרבן, אבל בראיית פנים בעורה — אפילו
טף חייבין, דכתיב "הקול הנשים ודוּתָף". ואינה אלא אסתמכתא בעלמא. דדאי דלא דומיא דהקול הוא. דממעטין התם נשים מ"זוכר". אלא דאי נראה דאף בראיית פנים בקרבן
(אמרין) ומיירין, דתנן התם בסמוך: הראייה שתי כסף. **מי** שחציו עבד — אבל עבד גמור פטור, דכתיב (שמות לד): "את פני האדון ה'" — [ומי] שאין לו אדון אלא הוא. לשון
הקונטרס. והכי מסקינן, ואף על גב דתנא בסיפא דמתניתין: חוץ מנשים ועבדים שאינם משוחררין, ומפרשין התם דבאין משוחררין כולן אלא חציין — צריך לומר דרישא דמתניתין
לפי משנה אחרונה, דחורו להם בית הלל להורות בבית שמאי. והכי אשכחן בפרק קמא דעירובין (ו.ו.) ובפרק "אלו טריפות" (חולין מג.ב.) לעולם הלכה בבית הלל, ודורצה לעשות
בבית שמאי עושה, ומוקמינן רישא לאחר בת קול, וסיפא קודם בת קול. **ולרבינא** דאמר כו' — בפרק קמא דחגיגה (ד.א.), ומייתי לה מסיפא דמתניתין דהתם קתני: עבדים שאינן
משוחררין ודגור פטור מן הראיה, ד"רגלים" כתיב פרט לבעלי קבין. חייבין למאן דאמר בפרק קמא דחגיגה (ט.א.) דקתני התם: חוגג והולך כל הרגל, משום דכל שבעת הימים
תשלומין חזי להו. שני לראשון ושלישי לשני, אלמא כל חד חד חשבו באפי נפשיה, דהא אית ליה תשלומין, ואיכא למימר למאן דלא חזי בראשון וחזי בשני — חייב.

תשלומין לראשון — למי שהיה ראוי ומחויב בראשון להקריב — מקריב והולך כל שבעה. ומי שלא נראה בראשון — שוב אינו חייב, דהא כולן אינן אלא תשלומין לראשון, מאי איכא
למימר? **במשנה** ראשונה — קודם שהודו בית הלל היה בחזקת עבד, אבל לאחר שחזרו להורות, והואל ובידינו לשחררו — כמשוחרר דמי, שאין רשות לרבו עליו, ולא קרינא ביה אדון
אחר. לשון הקונטרס. והא דמביעא ליה (ניקט מ.ב.) במעובב גט שחרור גבי קנס: או דילמא כיון דמעובב גט שחרור אדון קרינא ביה — יש לחלק, דגבי עילה לרגל לאינא אדונו, שאינו יכול
לעבבו מלעלות לרגל כדי לעשות מלאכתו, אבל מכל מקום אדונו מיקרי. **שהגיע** לחינוך — פלוגתא היא בפרק שמיני דיומא (פ.ב.א.), חד אמר: כבר (שית). וחד אמר: כבר תמני. ויש
אומרים: כבר תשע כבר עשר שמחנכין אותו למצות. לשון הקונטרס. ולא נהירא, דהתם בחינוך קטן להתענות איירי, אבל בשאר מצות — כל אחד ואחד לפי דרכו, כדאשכחן לעיל גבי
לולב וסוכה ותפלין. **אין** מעכבין תינוקות מלתקוע — בפרק ד' דראש השנה (ל.ג.) מקשה הספר: מרתנן "אין מעכבין" — הא לכתחילה (מעכבין) לא אמרין להו "וילו תקעו". והדר
תני

והדין שאין ישראל סומך על קרבן עובד פוכבים והדין שאינו סומך
על קרבן חבירו, שניהם מהך קרא נפקי – נלמדים מקרבנא אחד,
שמלמד שאדם סומך רק על קרבן שלו, ולכן אייתרי להו תרי –
מיותנים שני 'קרבנא', חד – אחד נדרש 'קרבנא' ולא קרבן אביו,
ואידך – והשני נדרש לרבות כל בעלי חובין לסמיכת.
שואלת הגמרא: ורבי יהודה, האי – זה שנאמר 'המר ימיר' שממנו
ריבו חכמים יורש, מאי עבד ליה – מה הוא דורש ממנו. משיבה
הגמרא: הפסוק מיבעי ליה – נצרך לו לרבות את האשה, דתניא
בברייתא, לפי שכל הענין של פרשת תמורה (ויקרא כז טו) אינו
מדבר אלא בלשון זכר, אם כן מה סופיני – מנין לנו לרבות את
האשה לפרשת תמורה, שאם המירה את קרבנה, התמורה חלה,
תלמוד לומר – מלמדנו הפסוק 'ואם המר ימיר' לרבות את האשה.
שואלת הגמרא: ומהיכן רבנן מרבים אשה, שהרי מהמר ימיר הם
מרבים יורש (וכמבואר לעיל ע"א). משיבה הגמרא: מ'ואם', שהויר
יתירה לרבות את האשה. שואלת הגמרא: ומה מרבה רבי יהודה
מיו"ז. משיבה הגמרא: את הויר של 'ואם' לא דריש – הוא אינו
דורש.
הגמרא ממשיכה לפרש מה בא לרבות הלשון 'הכל', במשניות
וברייתות בהן שנינו לשון זה. שנינו בברייתא: הכל חייבין פסוקה.
שואלת הגמרא: לאיתוויי מאי – מה בא לרבות לשון זה. משיבה
הגמרא: לאיתוויי – לרבות קמן שנינו צריך לאמו – קמן
שכשמתעורר משנתו אינו קורא 'אמא', שאף הוא כבר חייב בסוכה,
דתנן – וכמו ששנינו במשנה (סוכה כח). קמן שנינו צריך לאמו
חייב פסוקה מדרבנן, משום מצות חינוך.
שנינו בברייתא: הכל חייבין בלולב. שואלת הגמרא: לאיתוויי מאי.
משיבה הגמרא: לאיתוויי קמן היודע לנענע בלולב, דתנן (סוכה
מב). קמן היודע לנענע חייב בלולב מדרבנן, משום מצות חינוך.
שנינו בברייתא: הכל חייבין בציצית. שואלת הגמרא: לאיתוויי מאי.
משיבה הגמרא: לאיתוויי קמן היודע להתעטף בציצית, דתניא, קמן
היודע להתעטף חייב בציצית מדרבנן, משום מצות חינוך.
שנינו בברייתא: הכל חייבין בתפילין. שואלת הגמרא: לאיתוויי
מאי. משיבה הגמרא: לאיתוויי קמן היודע לשמור תפילין שלא
להכנס בהן לבית הכסא, דתניא, קמן היודע לשמור תפילין, אביו
לזקת – חייב מדרבנן לקנות לו תפילין, לחנכו.
מצות ראייה נאמרה בתורה (שמות כג יז) 'שלוש פעמים בשנה יראה
כל זכורך אל פני האדון ה', שבו' הרגלים חייב כל זכר לעלות לרגל
למקדש, להיראות לפני ה'. ומכאן דרשו חכמים שעבדים כנענים
פטורים ממצוה זו, שכן הפסוק מחייב בראיה רק את מי שה' הוא
אדונו, ולא מי שיש לו אדון אחר. ועוד דרשו, שחיגר שאינו יכול
ללכת ברגליו פטור, לפי שחגים אלו נקראו (שם כג יד) 'שלוש רגלים'
מלשון רגל, ומשמע שרק איש היכול לעלות ברגליו חייב לעלות
לרגל. והעולה לרגל להיראות לפני ה' חייב להביא קרבן עולת ראייה
ושלמי חגיגה. ושנינו (חגיגה ט), שאמנם עיקר חיוב הקרבנות הוא
ביום טוב הראשון, אך מי שלא הקריבם אז יכול להשלים ולהביאם
בשאר ימי הרגל. ונחלקו אמוראים (שם), שלדעת רבי יוחנן החיוב
הוא רק ביום הראשון, ושאר הימים הם תשלומים ליום זה, ולדעת
רבי אושעיא כל הימים הם תשלומים זה לזה, שהיום השני הוא
תשלומי הראשון ואם לא הקריב בו והיום השלישי הוא תשלומי
השני וכו'. ומבואר שם שהנפקא מינה במחלוקת זו היא למי שהיה
חיגר ביום הראשון והיה פטור מהקרבנות, ונתרפא באחד מימי הרגל,
שלדעת רבי יוחנן, כיון שבזמן החיוב הוא לא היה ראוה, לכן אין לו
גם חיוב תשלומים, אך לדעת רבי אושעיא הוא מתחייב ביום
שנתרפא, שהרי זה שלכל יום יש תשלומים מוכיח שכל יום הוא
חשוב, ואם כן היום שנתרפא בו מחייבו, אף אם הימים הקודמים לא
חייבוהו.
שנינו (חגיגה ב). הכל חייבין בראייה – לעלות להיראות לפני ה'
במקדש. שואלת הגמרא: לאיתוויי מאי. משיבה הגמרא: לאיתוויי מי

שחציו עבד וחציו בן חורין – עבד כנעני של שני שותפים ששחררו
אחד מהם, ומלמד התנא שאף שעבד פטור מראייה, מכל מקום חציו
המשוחרר מחייבו. שואלת הגמרא: ולדעת לרבינא, דאמר (חגיגה
ד.) שמי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראייה, אם כן מה
מרבה התנא. משיבה הגמרא: לאיתוויי מי שהיה חיגר ביום ראשון
של הרגל, ונתרפא ביום השני, שחייב עתה בראייה,
שאף שביום הראשון היה פטור, ביום השני חל עליו חיוב חדש.
שואלת הגמרא: הניחא – מובן הדבר למאן דאמר – לדעת הסובר
(חגיגה ט). שכולן תשלומין זה לזה, כמבואר לעיל, אלא למאן
דאמר שכולן – ימי הרגל האחרונים הם תשלומין לראשון, ומי
שהיה פטור בו לא מתחייב בשאר הימים, אם כן 'הכל' לאיתוויי מאי.
משיבה הגמרא: לאיתוויי סומא – עיור באחת מעיניו שחייב
בראייה, אף שהסומא בשתי עיניו פטור מראייה, ומשנה זו היא דלא
כי האי תנא – שלא כדעת התנא להלן, דתניא, יוחנן בן דהבאי
אומר משום רבי יהודה, סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה,
שנאמר (שמות כג יז) 'יראה כל זכורך', ומילת 'יראה' אינה כתובה
'יראה' כראוי לה, אלא כמילת 'יראה', ואם כן בא הכתוב להקיש,
שכדרכך שפא ה' לראות את העולה לרגל כך פא ה' לראות על
ידו, כלומר, מה – כמו שבא ה' לראות בשתי עיניו, כך אף מה שבא
לראות על ידי ישראל זהו בשתי עיניו של האדם, ולכן סומא
באחת מעיניו פטור מראייה, שכן ה' אינו נראה על ידי בשתי עיניו.
אך המשנה 'הכל חייבין בראייה' חולקת, ואמרה 'הכל' לרבות את
הסומא באחת מעיניו.
עוד מתרצת הגמרא: ואיבעית אימא – ואם תרצה תתכן, לעולם
'הכל' לאיתוויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין, ודקא קשיא לך
דרבינא – וגמה שהיה קשה לך שזה אינו כשיתר רבינא, לא קשיא –
אין זו קושיא, כאן במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה – דברי
רבינא נאמרו לפי המשנה הראשונה, דהיינו דעת בית הלל לפני
שחזרו בהם ולהלן, והמשנה 'הכל חייבין בראייה' נשנתה אחר
שחזרו בהם בית הלל ולכן היא מרבה מי שחציו עבד, דתנן (גיטין
מא). מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת
עצמו יום אחד, דברי בית הלל. אמרו להם בית שמיא לבית הלל,
תיקנתם את רבו, שאמנם אין רבו מפסיד כלום, ואת עצמו לא
תיקנתם – אך הוא עצמו אינו מתוקן לגמרי, שאף שצד הממון שבו
מתוקן, מכל מקום לגבי פריה ורביה מה יהא עליו, שהרי לישא
שפחה אינו יכול מפני צד חירותו, ופת חורין אינו יכול מפני צד
עבדותו, יבבא – וכי נשאר אותו שיתבטל מפריה ורביה, והלא לא
נכרא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר (ישעיה מה יח) 'לא תהו
בראה לשבת יצרה' – לא ברא ה' את הארץ להיות ריקנית, אלא
לשבת יצרה, שיהיה בה יישוב, ולא יתכן שעל העבד לא תחול חובה
זו. אלא מפני תיקון העולם, שיוכל לפרות ולרבות, בית דין בופין
את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב העבד לרבו שסמך חוב על
חצי דמיו, שישלם לו כאשר יהיה לו ממון. ויחזרו בית הלל
מדבריהם להורות דבריהם בית שמיא. ואם כן לפי משנה אחרונה,
מי שחציו עבד הרי הוא כמשוחרר, שמאחר שכופים את רבו
לשחררו, הרי הדבר מסור לידיו ואין לרבו רשות עליו, ואין לו אדון
אחר מלבד ה', וחייב בראייה.
שנינו בברייתא: הכל חייבין בתקיעת שופר בראש השנה. שואלת
הגמרא: לאיתוויי מאי. משיבה הגמרא: לאיתוויי קמן שהגיע לגיל
חינוך, שאף הוא חייב בשופר, וכמו דתנן (ר"ה לב). אין מעבדין את
הקמן (ושלא הגיע לחינוך) מלתקוע ביום טוב של ראש השנה אף
אם חל בשבת, וכן שנינו שם שקטן שהגיע לחינוך אף מתעסקים עמו
ללמדו משום חינוך, ואף שתקיעה בשבת היא איסור שבות. ואם כן
מוכח שקטן שהגיע לחינוך חייב בשופר.
שנינו בברייתא: הכל חייבין במקרא מגילה בפורים, וכן ששנינו
(מגילה יט) הכל כשרין לקרות את המגילה ולהוציא את האחרים
ידי חובתם. שואלת הגמרא: לאיתוויי

1 **מאי** – מה בא לרבות לשון זה. משיבה הגמרא: 'הכל' בא **לאתני** –
 2 לרבות נשים, שאף הן חייבות לשמוע מקרא מגילה, ואף יכולות
 3 לקרותה ולהוציא את האנשים ידי חובתם, וברבריו דרבי יהושע בן
 4 לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, נשים חייבות במקרא מגילה לפי
 5 שאף הן היו פאותו הנם של פורים.
 6 שנינו בברכות (מה) שג' אנשים שאכלו יחד פת, ונתחייבו בברכת
 7 המזון, חייבים לזמן, כלומר להזדמן יחד בלשון רבים וכגון לומר
 8 'ברוך' להזדמן ולהתרות זה בזה להתעורר לברכה מתוך כוונה.
 9 ונוסח הזימון מפורש שם (מט:).
 10 שנינו בברייתא הכל חייבין בויזמון. שואלת הגמרא: 'הכל' לאתני
 11 **מאי** – לרבות מה בא לשון זה. ומשיבה: לאתני נשים ועבדים
 12 כנענים שאף הם בכלל דין זימון, דתניא – וכמו ששנינו בברייתא
 13 אחרת, שלש נשים מזמנות לעצמן, וכן ג' עבדים שאכלו,
 14 מזמנין לעצמן. ואם כן, אף נשים ועבדים שייכים בויזמון, ואותם בא
 15 התנא במשנה לרבות.
 16 שנינו בברייתא: הכל מצטרפין לויזמון. שואלת הגמרא: לאתני
 17 **מאי**. ומשיבה: לאתני קמן הידע למי מברכין, דאמר רב נחמן,
 18 קטן הידע למי מברכין, מזמנין עליו.
 19 נאמר (ויקרא טו ב-ג) 'איש איש כי יהיה זב מבשרו וגו' טמאתו היא',
 20 שאדם שזב ממנו זוב, נטמא. וכן נאמר (שם כה) 'אשה כי יזוב זוב
 21 דמה ימים רבים בלא עת נדתה וגו' טמאה היא', שאשה שראתה דם
 22 לפחות שני ימים שלא בימי נידתה, נקראת זבה, וטמאה היא. ויתר
 23 דיני הזב וטמאתו מפורשים במסכת זבים.
 24 שנינו (זבים פ"ב מ"א) הכל מטמאין בזיבה. שואלת הגמרא: 'הכל'
 25 לאתני **מאי**. ומשיבה: לאתני תינוק בן יומן, שאף הוא מטמא אם
 26 ראה זוב, דתניא בברייתא, היה הפסוק צריך לומר רק (ויקרא טו ב)
 27 'איש כי יהיה זב מבשרו', ומה תלמוד לומר – מה באה ללמדנו
 28 הכפילות 'איש איש', לרבות תינוק בן יום אחד שאף הוא מטמא
 29 בזיבה, דבר רבי יהודה. רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה
 30 אומר, אינו צריך הפסוק לרבינו מיוחד לזה, שהרי הוא אומר (שם
 31 טו לב-לג) 'זאת תורת הזב וגו' והזב את זובו לזכר ולנקבה',
 32 ומשמעות המילה 'לזכר' היא שכל שהוא זכר, בין שהוא קטן ובין
 33 שהוא גדול, מטמא בזיבה, ומשמעות 'לנקבה' היא שכל שהיא
 34 נקבה, בין קטנה בין גדולה, מטמאה בזיבה. ואם כן, מה תלמוד
 35 לומר – מה ללמדנו מהכפילות 'איש איש', אכן היא אינה מלמדת
 36 דבר, אלא דברה תורה כלשון בני אדם, זוהי רגילות הלשון של בני
 37 האדם, לכפול השם לצחות הלשון, ואין לדרוש מכפילות זו דבר.
 38 נאמר (במדבר יט יד) 'אדם כי ימות באהל, כל הבא אל האהל וגו'
 39 וטמא, שכל הנמצא באוהל שיש שם מת, נטמא. ונאמר (שם יח)
 40 'ולקח וגו' איש טהור, והיה (מאפר הפרה האדומה) וגו' ועל הנפשות
 41 אשר היו שם, שכדי לטהר את הטמא צריך להזות עליו מאפר
 42 הפרה. ואם לא נטהר הטמא, ונכנס למקדש בטומאתו, חייב כרת,
 43 שנאמר (שם כ) 'ואיש אשר יטמא ולא יתחטא (באפר הפרה), ויבקר
 44 וגו' כי את מקדש ה' טמא'.
 45 שואלת הגמרא: הלשון ששנינו הכל מטמאין בטמא מת, לאתני
 46 **מאי**. ומשיבה: לאתני קמן, שאם היה באוהל המת, נטמא, ואם נגע
 47 באוכלים ומשקים, נטמאו. ויש צורך לרבותו, שכן סלקא דעתך
 48 אמנא – היה עולה בדעתך לומר, כיון שנאמר (במדבר יט כ) 'איש
 49 אשר יטמא ולא יתחטא', ומשמעות 'איש' היא שאיש גדול אין
 50 (וכן) הרי הוא בתורת טומאת מת אך קמן לא, לכן קא משמע לן –
 51 משמיע לנו הכתוב (שם יח) 'ועל הנפשות אשר היו שם', שכל
 52 שהוא בכלל נפש, נטמא במת, ואפילו קטן.
 53 שואלת הגמרא: אחרי שלא נתמעט קטן מטומאת מת, אלא הפסוק
 54 'איש' למעוטי **מאי** – למעט מה הוא בא. ומשיבה: למעוטי קמן
 55 מברך, שהכתוב 'ואיש אשר יטמא ולא יתחטא, ויבקר' מחייב כרת
 56 את הגדול שנכנס למקדש בטומאה, אבל קטן, אף שהוא מקבל
 57 טומאה, מכל מקום כשנכנס טמא למקדש הוא פטור מכרת, שכן אינו
 58 בכלל עונשין.

נאמר (ויקרא יג ב-ג) 'אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או
 בבהרת וגו' וראה הכהן את הנגע וגו' וטמא אתו, שאדם שיש בעורו
 אחד ממראות הנגעים הטמאים, בא אל הכהן. והכהן מסגירו, מטמאו
 או מטהרו, על פי ההלכות המבוארות בתורה (ויקרא יג א-ז)
 ובמשנה (נגעים פ"א-ח).
 שנינו (נגעים פ"ג מ"א) הכל מטמאין בנגעים. שואלת הגמרא: 'הכל'
 לאתני **מאי**. ומשיבה: לאתני קמן, שאף הוא נטמא אם נראה בו
 נגע. ויש צורך לרבותו, שכן סלקא דעתך אמנא שאיש צרוע
 כתיב (ויקרא יג מד), ומשמע שאיש גדול אין (וכן) מטמא בנגעים
 ונקרא 'צרוע' אך קמן לא, לכן קא משמע לן – משמיעה לנו
 הברייתא שאפילו קטן מטמא.
 שואלת הגמרא: ואימא הכי נמי – ואולי נאמר שאכן זהו הדין,
 שאיש צרוע משמע שרק גדול מטמא, ומנן לברייתא לרבות קטן.
 ומשיבה: נאמר (ויקרא יג ב) 'אדם כי יהיה בעור בשרו', ואדם
 משמע מכל מקום – כל שהוא אדם, אף קטן, מטמא. שואלת
 הגמרא: ואלא הפסוק 'איש צרוע', למה לי לכותבו, ומה הוא
 מלמד. ומשיבה: הפסוק בא לבדתיא – ללמד את הדין ששנינו
 בברייתא, נאמר 'איש', ואם כן אין לי אלא איש שמיטמא בנגעים,
 אך אשה מנן שמיטמאה אם נראה בה נגע, משיבה הברייתא:
 כשהוא – כשהכתוב אומר (ויקרא יג מה) 'והצרוע אשר בו הנגע,
 בגדיו יהיו פרמים', די היה לומר 'בגדיו יהיו פרמים', ודאי שמדובר
 על צרוע שכן הפסוק הקודם דיבר על צרוע, ואם כן הפסוק מרבה
 שהרי כאן נשים – מדובר על שני מיני מצורעים, דהיינו איש ואשה.
 שואלת הגמרא: אם כן מה תלמוד לומר – מה מלמדנו 'איש'.
 ומשיבה: הפסוק נדרש לענין של מטה – לענין המוזכר בפסוק הבא
 (שם מה), שהצרוע טעון פרימת בגדים ופריעת ראש, ולענין זה בא
 'איש' למעט שאיש מצרוע פורע ראשו ופורם בגדיו ואין האשה
 המצורעת פורעת ראשה ופורמת בגדיה.
 שנינו בברייתא: הכל רואין את הנגעים וכשרים לפסוק את דינם,
 דהיינו האם הם טהורים, טעונים הסגר או טמאים, ובמשנה (נגעים
 פ"ג מ"א) שנינו עוד הכל בשרין לראות את הנגעים. שואלת
 הגמרא: לאתני **מאי** – מה בא לשנות אלו לרבות. ומשיבה:
 לאתני כון שאינו בקי בהן – בנגעים ובשמותיהן של הנגעים,
 שאף הוא כשר לראות נגעים על ידי תלמיד חכם ישראל שילך עימו
 ויסביר לו.
 מקשה הגמרא: והאמר מר – והלא אמר רבי עקיבא (שבועות ו.)
 שכל כון שאינו בקי בהן ובשמותיהן, אינו רואה את הנגעים –
 אסור לו לראות נגעים ולפסוק את דינם אפילו על פי תלמיד חכם
 ההולך עימו.
 מתרצת הגמרא: אמר רבינא, לא קשיא – אין זו קושיא, שכן הא –
 הברייתא שהתירה לכהן שאינו בקי לראות נגעים, מדברת בכהן
 דמספרי ליה וסבר – כשמשכירים לו הלכות נגעים, הוא מבין
 אותן, ולכן מותר לו לראות על פי תלמוד חכם המסביר לו והכהן
 רואה ואומר טמא או טהור, והא – דברי רבי עקיבא אמורים על כון
 דמספרי ליה ולא סבר – שאינו מבין את הלכות נגעים אף
 כשמשכירים לו, ולכן אסור לו לראות נגעים אף על ידי תלמיד חכם.
 אחר שריפת פרה אדומה, נאמר (במדבר יט יז) 'ולקחו לטמא מעפר
 שרפת החטאת, ונתן עליו מים חיים אל כלי', שלוקחים מי מעין מים
 חיים' בכלי חרס, ונותנים עליו מאפר שריפת הפרה, ואז המים
 כשרים להזות מהם על טמאי מת לטהרם, שנאמר (שם יח) 'ולקח
 אזוב וטבל בפנים וגו' והיה (מאפר הפרה האדומה) וגו' ועל הנפשות
 אשר היו שם. נתינת האפר על המים ועירובם קרויה קידוש.
 שנינו (פרה פ"ה מ"ד) הכל בשרין לקדש מי חטאת. שואלת הגמרא:
 'הכל' לאתני **מאי**. ומשיבה: לדעת רבי יהודה בא לשון זה לאתני
 קמן לומר שהוא כשר לקדש מי חטאת, ולדעת רבנן בא לשון זה
 לאתני אשה, דתנן – ששנינו (פרה שם). הכל בשרין לקדש חוץ
 מחרש שוטה וקמן. רבי יהודה מבשרין בקמן, ופוסל באשה
 ובאנדרונינום, משמע שרבנן חולקים עליו ומכשירים אשה,

ערכין. פרק ראשון – הכל מעריכין דף ג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קי"ז רש"י תוספות

1 לאתויי נשים — שחיבות במקרא מגילה, ובשרות לקרות ולהוציא זכרים יד
2 חובתם. מומנות לעצמן — שלש נשים, וכן שלשה עבדים. אבל אין שתי נשים או
3 שני עבדים מצטרפין עם (שני) אנשים, לפי שיש באנשים מה שאין בנשים ועבדים,
4 שאין הנשים אומרות ברית ואין העבדים אומרים "על נחלתנו". איש איש — כי יהיה
5 זה מבשרו וגו' (ויקרא טו). מכרת — (דברת)
6 דהאי קרא בנכנס טמא למקדש כתיב, ומחייב ליה כרת, ולהכי כתיב "איש" — למעוטי קטן,
7 דלאו בר עונשין הוא. אבל טמא הוא לטמא
8 אוכלין ומשקין בגדול. והצירוע — משמע
9 צרוע אחרינא, לרבות את האשה. אם כן
10 למה נאמר איש לענין שלמטה — דמשמע:
11 איש ולא אשה. ולא "אטמא יטמאנו" קאי,
12 דהתם אפילו אשה. אלא אקרא דלמטה קאי,
13 דמשתעי בפריעה ופרימה. הכל רואין והכל
14 כשרים לראות — חדא הוא, ולא גבי הדדי
15 תניא. דמסביר ליה וסבר — הלכות נגעים.
16 שאינו בקי — וחולך תלמיד חכם ישראל
17 ורואה עמו, ואומר לו: "אמור טמא" והוא
18 אומר, "טהור" והוא אומר. שהטומאה
19 והטהרה תלויה במאמר הכהן. והכי תניא
20 בתורת כהנים. והאמר מר — בפרק קמא
21 דשבועות (ו.א). לקדש — לערב מים חיים
22 באפר חטאת. טעמיהו דרבנן ורבי יהודה
23 מפרש במסכת יומא בפרק "טרף בקלפ" (מג.א).
24 עירל — שמתו אחיו מחמת מילה.
25 שהוא — ממי חטאת על הטמא. והאחר
26 כשרה — טעמא מפרש ביבמות בפרק
27 "הערל" (עב,ב) מידי דהוה אטבול יום,
28 שפסול בתרומה וכשר בפרה. תרי הכל
29 שוחטין — איכא בפרק קמא דחולין (ב.א).
30 טוב, הכל מעלין — בפרק בתרא דכתובות
31 (ק.ב).
32 לאתויי

23 - ואֵלָא "אִישׁ" לָמָּה לִּי? - לְכַתְּנָא: "אִישׁ" - אֵין לִי אֵלָא אִישׁ, אִשָּׁה מִנֵּן? בִּשְׁהוּא אוֹמֵר
24 "וְהַצִּירֹעַ" - הֲרֵי בָּאן שְׁנַיִם; אִם כֵּן, מַה תִּלְמֹד לומר "אִישׁ" - לַעֲנִין שֶׁל מִפָּה: אִישׁ פּוֹרֵעַ
25 ופּוֹרֵם, וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרֵעַת ופּוֹרֵמַת. "הַכֹּל רֹאִין אֶת הַנִּגְעִים", "הַכֹּל בִּשְׂרִין לְרֹאוֹת אֶת הַנִּגְעִים",
26 לָאֵתוּי מַאי? לָאֵתוּי שְׂאִינוּ בְּקִי בְּהֵן וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן. - וְהָאֵמֵר מֵר: אֵינוּ בְּקִי בְּהֵן וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן -
27 אֵינוּ רֹאֶה אֶת הַנִּגְעִים! אֵמֵר רַבִּינָא, לֹא קִשְׁיָא: הָא דְּמַסְבִּיר לִיה וְסָבֵר, הָא דְּמַסְבִּיר לִיה וְלֹא
28 סָבֵר. "הַכֹּל בִּשְׂרִין לְקַדֵּשׁ" לָאֵתוּי מַאי? לְרַבִּי יְהוּדָה - לָאֵתוּי קֶטֶן, וְלִרְבָּנָן - לָאֵתוּי
29 אִשָּׁה; דִּתְנִן: הַכֹּל בִּשְׂרִין לְקַדֵּשׁ, חוּץ מִחֲרַשׁ שׁוֹמֵה וְקֶטֶן; רַבִּי יְהוּדָה מְבַשֵּׂר בְּקֶטֶן
30 וּפּוֹסֵל בְּאִשָּׁה וּבְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. "הַכֹּל בִּשְׂרִין לְהוֹזֵת" לָאֵתוּי מַאי? לָאֵתוּי עֵרְל, וְכִדְרֵי
31 אֲלֻעֹר, דְּאֵמֵר רַבִּי אֲלֻעֹר: עֵרְל שֶׁהוּא - הִזְאֵתוּ בִּשְׂרָה. "הַכֹּל שׁוֹחֲטִין" לָאֵתוּי מַאי? חֲדָא
32 לָאֵתוּי פּוֹתִי, וְחֲדָא לָאֵתוּי יִשְׂרָאֵל מְשׁוּפֵד. "הַכֹּל מַעֲלִין לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל" לָאֵתוּי מַאי?

אכלית עם אבא חלפתא ועם חביבי ולא זמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות. דתניא איש כי יהיה זב וגו' — והא דלא מייתי מתניתין ד"יצא דופן" (נדה מג.ב) דתנן: תינוק
בן יום אחד מטמא בזיבה — משום שהברייתא מפרש יותר. למעוטי קטן מכרת — דהאי קרא בנכנס טמא כתיב, ומחייב ליה כרת, ולהכי כתיב "איש" למעוטי קטן,
דלאו בר עונשין הוא. אבל טמא הוא לטמא אוכלים ומשקין בגדול. ויש לתמוה: למה לי קרא לפטורו? כיון דלא מצינו קטן נענש! וכן קשה פרק "ארבע מיתות" (סנהדרין
נב.ב). "איש כי ינאף" — פרט לקטן! ומיהו הוה יד לומר דמשום קלון האשה יתירא. דומיא דבבבא גרסא. ושמוא איצטריך, דסלקא דעתך אמינא הואיל ונתרבה לטומאה
יתחייב כרת, כדאמרינן על דלא.

והצירוע — משמע צרוע אחרינא, לרבות את האשה. אם כן למה נאמר "איש" — לענין שלמטה, "איש" דמשמע: ולא אשה — לא א"טמא יטמאנו" קאי, דהתם אפילו
אשה. אלא אקרא דלתחת קאי, דמשתעי בפריעה ופרימה. לשון הקונטרס. ואף על גב דבנגעי ראש וקן כתיב (ויקרא יג) אשה — לא ליפנין מינה, דהתם איצטריך,
דאף על גב שאין רגילות לצטח שיער בוקק האשה — מטמאה. ויש לחקש: אמאי לא נפקא לן אשה מ"אדם", דמשמע אשה במקום קטן, דכתיב (במדבר לא) "ונפש אדם",
ובכין דשקולים הן ויבאו שניהם! ויש לומר: דסלקא דעתך אמינא, מדאיצטריך קרא לרביי אשה בנגעי (קטן) וזקן — מכלל דשאר נגעים ליכא לטמאות אשה אם לא מן
הפטוק. וקשה: הוה ליה לרביי אשה ומ"אדם", ר"אש" — למעוטי קטן מפריעה ופרימה, "והצירוע" — לרבות קטן לטומאה! ויש לומר: דמסתברת למעוטי פריעה ופרימה
מאשה, שגנאי הוא זה. **הכל** רואין הכל כשרין לראות — חדא הוא, ולא גבי הדדי תניא. **והאמר** מר — בפרק קמא דשבועות (ו.א). **דמסביר** ליה וסבר דהא — הלכות נגעים
— שאינו בקי, וחולך תלמיד חכם ורואה עמו, הוא אומר "טמא", והוא אומר "טמא". שהטומאה והטהרה תלויה באמירת כהן, והכי תניא ליה בתורת כהנים. לשון הקונטרס.
והתם בתורת כהנים איתרבו ישראל, מדכתיב "או אל אחד". ומסקינן הוה: מאחר שסופו לרבות ישראל, למאי הלכתא כתיב כהן? שאין טומאה וטהרה אלא מפי כהן,
שאפילו כהן שוטה רואה נגעים. אף על גב דמסביר ליה וסבר מקרי ליה כהן שוטה. שאינו בקי בפני עצמו. ועוד יש לומר: דמסביר ליה וסבר דהא — לאו אבהו קאי, אלא
אשראל חכם דקאי גביה, מסביר ליה וסבר. ואם תאמר: פשיטא, מה לי מלמד מלמד מלמד! אותו הוה? ויש לומר: דאף על גב שאינו בקי, אלא באותו נגע כשר
לראות. **לקדש** — לערב מים חיים באפר חטאת. טעמיהו דרבי יהודה ורבנן מפרש בפרק "טרף בקלפ" (יומא מג.א). **ערל** — שמתו אחיו מחמת מילה, שהוא ממיימי חטאת
על הטמא — אהותו מפרש ביבמות פרק "הערל" (עב,ב). **הכל** מעלין לראות — ומצי לאיתויי ברייתא דתניא הוה הכי בפירוש,
אלא דרבי אלעזר שגורה בפי כל יותר. **תרי** "הכל שוחטין" בפרק קמא דחולין (ב.א וט.ב). **הכל** מעלין — בכתובות, פרק בתרא (ק.ב).

1 תני אבל מתעסקין בהן שילמדו, אפילו בשבת! ומשני: כאן בקטן שהגיע לחינוך, כאן
2 בקטן שלא הגיע לחינוך. כלומר, בקטן שהגיע לחינוך מתעסקין. ואם תאמר: פשיטא
3 דאין מעבדין, למאן דאמר ביבמות פרק "חיש" (קיד.א) קטן אוכל נבילות אין בית
4 דין מצוין להפריש! ויש לומר: כהן שהגיע לחינוך שמירת שבת, אבל לא הגיע
5 לחינוך תקיעת שופר, והוי קצת חידוש.
6 **לאיתויי** נשים — שחיבות במקרא מגילה,
7 וכשרים לקרות ולהוציא זכרים יד וחובתן.
8 לשון הקונטרס. אבל בהלכות גדולות לא
9 פסק הכי, ומביאין ראיה מן הוהוה. וזה
10 לשונם: הכל חייבין במקרא מגילה כר'
11 טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין
12 הרבים יד וחובתן, אנדרוגינוס מוציא מינו
13 ואין מוציא את שאינו מינו, טומטום ואין
14 מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו. מי
15 שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא
16 את מינו ולא את שאינו מינו. נשים ועבדים
17 וקטנים פטורין מקריאת מגילה. עד כאן לשון
18 הוהוה. וזה הלכות גדולות הוסיפה: אלא
19 שחייבין בשמיטה, לפי שהכל היו בספק
20 להשמיד ולהרוג ולאבד. (**פסק**) רבי יהושע
21 הוה מכנס כל אנשי ביתו וקורא לפניהם. רבי
22 יונה אבדו דרבי מנחם היה מתכוין לקרואה
23 לפני נשים שבביתו, שהכל היו בספק, והכל
24 חייבין בשמיטה. עד כאן לשון הלכות
25 גדולות. לכך צריך לפרש בכאן דאין הנשים
26 מוציאין אלא נשים, אבל אנשים לא. והכל
27 חייבין במקרא מגילה כר' — לאיתויי נשים
28 ושמוציאין נשים אחרות. והוה מצי למימר:
29 לאיתויי קטן אליבא דרבי יהודה, דמשמע
30 בקטן בפרק שני דמגילה (יט.ב). **מומנות**
31 לעצמן — שלש נשים וכן שלשה עבדים.
32 אבל שתי נשים אין מצטרפין (לשני) ועם
33 אנשים, לפי שיש באנשים שאין בנשים
34 ובעבדים, שאין הנשים אומרות ברית,
35 ועבדים אין אומרים "על ארץ שהחלת
36 לאבותינו". וצריך לומר דרשות הוא לנשים
37 לזמן, אבל חיובתא ליכא. ותדע, מדקא מייתי
38 מניה שיעתא למאן דאמר בפרק "שלשה
39 שאלכו" (ברכות מה.ב) דנשים אם רצו לזמן
40 — מומנות, משום דמאה נשים כחרי גברי.
41 ואם היו חייבות, אם כן קשיא ליה, דהא "רצו
42 לזמן" קאמרו ועל זה מכו נשים שלנו שאין
43 מומנות. **לאיתויי** קטן היודע למי מברכין
44 וכדבר נחמן כו' — ואמר נמי בברכות (מח.א),
45 ולית הלכתא בכל הני שמעטא אלא דכר,
46 נחמן וכו'. ואפילו הכי לא קיימא לן כוותיה,
47 אלא כדאמר רבי יוסי בירושלמי: כמה זימנין
48 אכלית עם אבא חלפתא שתי שערות. **דתניא** איש כי יהיה זב וגו' — והא דלא מייתי מתניתין ד"יצא דופן" (נדה מג.ב) דתנן: תינוק
49 בן יום אחד מטמא בזיבה — משום שהברייתא מפרש יותר. **למעוטי** קטן מכרת — דהאי קרא בנכנס טמא כתיב, ומחייב ליה כרת, ולהכי כתיב "איש" למעוטי קטן,
50 דלאו בר עונשין הוא. אבל טמא הוא לטמא אוכלים ומשקין בגדול. ויש לתמוה: למה לי קרא לפטורו? כיון דלא מצינו קטן נענש! וכן קשה פרק "ארבע מיתות" (סנהדרין
51 נב.ב). "איש כי ינאף" — פרט לקטן! ומיהו הוה יד לומר דמשום קלון האשה יתירא. דומיא דבבבא גרסא. ושמוא איצטריך, דסלקא דעתך אמינא הואיל ונתרבה לטומאה
52 יתחייב כרת, כדאמרינן על דלא.
53 **והצירוע** — משמע צרוע אחרינא, לרבות את האשה. אם כן למה נאמר "איש" — לענין שלמטה, "איש" דמשמע: ולא אשה — לא א"טמא יטמאנו" קאי, דהתם אפילו
54 אשה. אלא אקרא דלתחת קאי, דמשתעי בפריעה ופרימה. לשון הקונטרס. ואף על גב דבנגעי ראש וקן כתיב (ויקרא יג) אשה — לא ליפנין מינה, דהתם איצטריך,
55 דאף על גב שאין רגילות לצטח שיער בוקק האשה — מטמאה. ויש לחקש: אמאי לא נפקא לן אשה מ"אדם", דמשמע אשה במקום קטן, דכתיב (במדבר לא) "ונפש אדם",
56 ובכין דשקולים הן ויבאו שניהם! ויש לומר: דסלקא דעתך אמינא, מדאיצטריך קרא לרביי אשה בנגעי (קטן) וזקן — מכלל דשאר נגעים ליכא לטמאות אשה אם לא מן
57 הפטוק. וקשה: הוה ליה לרביי אשה ומ"אדם", ר"אש" — למעוטי קטן מפריעה ופרימה, "והצירוע" — לרבות קטן לטומאה! ויש לומר: דמסתברת למעוטי פריעה ופרימה
58 מאשה, שגנאי הוא זה. **הכל** רואין הכל כשרין לראות — חדא הוא, ולא גבי הדדי תניא. **והאמר** מר — בפרק קמא דשבועות (ו.א). **דמסביר** ליה וסבר דהא — הלכות נגעים
59 — שאינו בקי, וחולך תלמיד חכם ורואה עמו, הוא אומר "טמא", והוא אומר "טמא". שהטומאה והטהרה תלויה באמירת כהן, והכי תניא ליה בתורת כהנים. לשון הקונטרס.
60 והתם בתורת כהנים איתרבו ישראל, מדכתיב "או אל אחד". ומסקינן הוה: מאחר שסופו לרבות ישראל, למאי הלכתא כתיב כהן? שאין טומאה וטהרה אלא מפי כהן,
61 שאפילו כהן שוטה רואה נגעים. אף על גב דמסביר ליה וסבר מקרי ליה כהן שוטה. שאינו בקי בפני עצמו. ועוד יש לומר: דמסביר ליה וסבר דהא — לאו אבהו קאי, אלא
62 אשראל חכם דקאי גביה, מסביר ליה וסבר. ואם תאמר: פשיטא, מה לי מלמד מלמד מלמד! אותו הוה? ויש לומר: דאף על גב שאינו בקי, אלא באותו נגע כשר
63 לראות. **לקדש** — לערב מים חיים באפר חטאת. טעמיהו דרבי יהודה ורבנן מפרש בפרק "טרף בקלפ" (יומא מג.א). **ערל** — שמתו אחיו מחמת מילה, שהוא ממיימי חטאת
64 על הטמא — אהותו מפרש ביבמות פרק "הערל" (עב,ב). **הכל** מעלין לראות — ומצי לאיתויי ברייתא דתניא הוה הכי בפירוש,
65 אלא דרבי אלעזר שגורה בפי כל יותר. **תרי** "הכל שוחטין" בפרק קמא דחולין (ב.א וט.ב). **הכל** מעלין — בכתובות, פרק בתרא (ק.ב).

לאתווי עבדים – שאם יש לו עבד כנעני מחול למכור, ורוצה העבד שלא ימכרו אלא בארץ ישראל. ובכתובות (ק"ב) פירש רש"י: שיכול להעלותו ולהעבד עברי בעל כרחו של עבדו. ורבינו יצחק פירש: שהעבד יכול לבקש להעלותו, או יפטור. **לאתווי** עבד שברח מחוצה לארץ לארץ – ומרישא לא שמעין ליה למאן דתני עבדים. ואפילו לפירוש רש"י דבעבדים כנענים מיירי, דררצה

למכור, שאני מוציאנו מן שטח. אי נמי, דהואיל וברח – נקנסה לעבד ולא נפטר. אי נמי, סלקא דעתך דרישא – כגון שהרב הולך תדיר בארץ ישראל בלאו הכי. **מנוה** היפה – דררצה לארץ לנוה הרעה דארץ ישראל, ואין אשתו יכולה לעבד עליו. וכן מארץ ישראל לירושלים. לשון הקנטרס. דאף על גב דתנא רישא "הכל מעליך" – תנא סיפא "אין הכל מוציאין". הכי מפרש התם בכתובות (שם). וליכא למימר: לאתווי עבדים, דליכא חילוק בין שאר ארץ ישראל לירושלים גבי עבדים. **הכל** חייבין בסוכה – עד השתא דריש "הכל" לאתווי מאי, מדרשה דריש הק' דתנא "כהנים לויים וישראלים", וקבעי פשיטא ואי הנך לא מחייבי מאן לחייבי **ובני** עבודה ניהו – ואין יכולין לדור איש ואשתו בסוכה, שאין נזקקין לנשותיהן, דרמיא עליהו עבודת הרגל אימא לא מחייבו. לשון הקנטרס. ומטעם הולכי דרכים ליכא למיפטרניהו אלא בשדות, אבל לא בלשכת בית המקדש ושאר מקומות בית המקדש. והוא הדין דמצי למינקט נמי לויים השומרים בעשרים מקומות במקדש, כדאיתא פרק קמא דתמיד (כ"א) הכי אשכחנא לקמן גבי "הכל חייבין בתקיעת שופר", דמצי למימר: "כהנים ולויים איצטריכא ליה", דהא מייתי ליה נמי דלויים גואלין לעולם ומזכרין לעולם, ולא נקט אלא כהנים. **קמשמע** לן – ואף על גב דלא אפשר להו כעין דידה, כי הויכ דאפשר להו – מייחייבי, ובעידן עבודה פטרי, שלא בעידן עבודה מייחייבי. **כהנים** אישטרי להו כלאים בעידן עבודה – דאבנט של כלאים היה, דכתיב: "זאת האבנט שש", ומדרש כתנא בכתל כ"א. **הני** כהנים הואיל (ובני עבודה כו' מנא דלא) אישטרי כלאים כו' – הקשה הרב רבינו יוסף מאורליני: שנים לא לחייבו בכלאים, הואיל וליתנהו בגידלים תעשה לך"ו ויש לומר: השנה הכתוב אשה לאיש. והא דאמר פרק "אלו עוברין" (פסחים מג"ב) הואיל ואינה בקום אכרל מצה – אינה בבל תאכל חמץ, סמך עלה ארדליפין "חמשה עשר" "חמשה עשר" מזה הסוכה, דכתיב: "ראודת" להוציא דגשים. ואם תאמר, וינמא: כיון דאיתנהו בלביש שטמא איתנהו בגידלים: ויש לומר: דאדרבה, הוקשה כל התורה לתפילין. ואם תאמר: דהכי נמי לשם מצה הוקשה ותייר, דאיכא למימר: הואיל ויתברכו, לאכילת חמץ איתברו נמי לאכילת מצה. **שלא** יאז דבר חוצץ בין כדונה לבשרו – ותפלין על בשרו בעין, דכתיב (שמות יג) "והיה לך לאות" – ולא לאחרים לאות. ג' מתחיל על המצה ומצנפת על הראש ואינה מחזקת

לאתווי עבדים – ולמאן דתני עבדים בהדיא, לאתווי מאי? – לאתווי מנוה היפה לנוה הרעה. "ואין הכל מוציאין" – לאתווי עבד שברח מחוצה לארץ לארץ. "הכל מעלין לירושלים" – לאתווי מנוה היפה לנוה הרעה. "ואין הכל מוציאין" לאתווי מאי? לאתווי מנוה הרעה לנוה היפה. "הכל חייבין בסוכה, כהנים לויים וישראלים". פשיטא! אי הני לא מחייבי, מאן מייחייבי? – כהנים איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתב "בסכות תשב", ואמר מר: "תשב שבעת ימים" – כעין תדורו, מה דירה איש ואשתו – אף סוכה איש ואשתו, והני כהנים, הואיל ובני עבודה ניהו לא לחייבו, קא משמע לן: נהי דפטרי בשעת עבודה, בלא שעת עבודה חייבי מייחייבי, מדי דהיה אהולכי דרכים, דאמר מר: הולכי דרכים פיוס – פטורין מן הסוכה פיוס וחייבים בלילה. "הכל חייבין בציצית, כהנים לויים וישראלים". פשיטא! – כהנים איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתב "לא תלבש שעמך... גדלים תעשה לך", מאן דלא אישטרי כלאים לגביה בלבישה – הוא דמחייב במצות ציצית, והני כהנים, הואיל ואישטרי כלאים לגביהו – לא לחייבו, קא משמע לן: נהי דאישטרי בעידן עבודה, בלא עידן עבודה לא אישטרי. "הכל חייבין בתפילין, כהנים לויים וישראלים". פשיטא! – כהנים איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתב "וקשרתם לאות על ירך והיו למטפת בין עינך", כל דאיתיה במצוה דיד – איתיה במצוה דראש; והני כהנים, הואיל וליתנהו במצוה דיד, דכתיב: "ילבש על בשרו", שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין בשרו – אימא במצוה דראש נמי לא לחייבו, קא משמע לן דלא מעכבי אהדי, דרתנן: תפלה של יד אינה מעכבת

של ראש, ושל ראש אינה מעכבת של יד. ומאי שנא דיד, דכתיב: "ילבש על בשרו"? ראש נמי כתיב: "ושמת המצנפת על ראשו"! – תנא: שערן היה נראה בין ציץ למצנפת, ששם מניח תפילין. "הכל חייבין בתקיעת שופר, כהנים לויים וישראלים". פשיטא! – כהנים איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתב "יום תרועה יהיה לךם", מאן דליתיה אלא בתקיעה דחד יומא – חייב, והני כהנים, הואיל ואיתנהו בתקיעה פוליה שפא, דכתיב: "ותקעתם בחצצרת על עלתיכם" – אימא לא לחייבו. – מי דמי? התם חצצרות, הכא שופר! איצטריכא, סלקא דעתך אמינא, הואיל ותנן: שנה היוכל לראש השנה לתקיעה ולברכות; דאיתיה במצות יובל – איתיה במצות ראש השנה, דליתיה במצות יובל – ליתיה במצות ראש השנה; והני כהני, הואיל וליתנהו במצות דיוכל, דתנן: כהנים ולויים מזכרין לעולם, וגואלין

עד המצא אלא מקום התפילין נראה בגובה הראש מקום שמחושו של תינוק רופס. לשון הקנטרס. וליכא למימר אמאי לא קאמר כדלעיל: קא משמע לן, ונהי דפטרי בעידן עבודה. דפשיטא ליה דחייבין לעולם בתפילין של ראש, ולא בעי ליה למימר דסלקא דעתך דליפטור מתפילין של יד שלא בעידן עבודה, דפשיטא ליה דחייבין. **של** יד אינה מעכבת של ראש – ואף על גב דאמר בעלמא, מנחות (ל"א), "ולטוטפות בין עיניך", כל זמן שבין עיניך יהיו שנים – היינו בשעה שמניח שניהם צריך להקדים של יד. **יום** תרועה יהיה לכם – משמע יום אחד בלבד. **ולברכות** – שהיו אמורים נמי ביום הכפרים של שנת היובל מלכיות זכרונות ושופרות. **שם** – ואפילו בשנת היובל עצמה, אם מכרו קרקע שלהם – מכורה היא, ואינה והמעט שלוק. דהא ליכא למימר דלא הדרא ארעיהו יובל, דכתיב (ויקרא כה) "ואשר יגאל מן הלויים", ואמר בפרק בתרא (לקמן כ"ט), דממכרו יוצא חנם. לשון הקנטרס. ולא נראה דהא מפרש שמואל טעמא לקמן בפרק בתרא (שם) – משום דמכרה כבר יוצאה, אינה מכורה אינו דין שלא תמכר וההוא טעמא שייך גבי כהן כמו גבי ישראל ועוד יש להקשות: אליכא דרב נמי דאמר מכרה יוצאת, מאי איכא בין ישראל לכהנים ולענין יובל, וכן (המקדש וקשה: מאי גואלין גואלה) לעולם? ויש קצת לישב הגירסא, דבבתי ערי חומה וישראל אינו גואלה אלא בתוך שנה תמימה, ולויים וכהנים גואלים לעולם. וסלקא דעתך שבת עיר חומה שלהם נהוגין כבתי החצרים, וליפקי ביובל, "וימכרין" דנקט – אגב "גואלין". ורש"י פירש הכא וזה לשון: גואלין לעולם – אם מכרו שדה גואלין אותו מיד, וישראל אינו גואל בפחות משתי שנים, דכתיב: "במספר שני תבואות". ובראש השנה פרק "ראודת בית דין" (כ"ט), חזו לשון בשם (רבי יהודה בן יצחק) ורבינו יצחקו הלוי: מוכרין לעולם וישראל גואלין לעולם, ושניהם משתי שנים, ובין מקדישין ובין מוכרין – תרידוהו משנתי יתירוהו נענה, ואיני דתנא התם גבי ישראל: אין מקדישין לעולם היובל פחות משתי שנים, ולא גואלין אחר היובל פחות משתי שנים. תנא נמי גבי כהנים: מקדישין וגואלין לעולם. והכי מוקי לה במסכת ערכין ולגב: ומדור

לאתווי עבדים – שאם יש לו עבד כנעני מחול למכור, ורוצה העבד שלא ימכרו אלא בארץ ישראל – כופין את רבו להעלותו. **מנוה היפה** – דחוץ לארץ. לנוה הרעה – דארץ ישראל, ואין אשתו יכולה לעבד עליו. וכן מארץ ישראל לירושלים. **[פשיטא]** – עד השתא דריש "הכל" לאתווי מאי, ומדרשה דריש הנך דתני "כהנים לויים וישראלים". וקא בעי: פשיטא! אי הני לא לחייבי – מאן לחייבי? **ובני עבודה** ניהו – ואין יכולין לדור איש ואשתו בסוכה, שאין נזקקין לנשותיהן, דרמיא עליהו עבודת הרגל – אימא לא נחייבו. **קא משמע** לן – דאף על גב דלא אפשר להו כעין "תדור", כי היכי דאפשר להו – מייחייבי. ובעידן עבודה פטרי, שלא בעידן עבודה מייחייבי. **בין ראשיתו להו כלאים** – בעידן עבודה, דאבנט של כלאים היה, דכתיב (שמות לט) "זאת האבנט שש משור", ומדרש כיתנא – תכלת עמרא, במסכת יומא (ע"ב), **שלא יאז** דבר חוצץ בין בגדי כהונה לבשרו – ותפילין על בשרו בעין, תחת בגדיו בקיבורת אצל הכתר, כדאמר במנחות ב"הקומץ רבד" (ל"א), דתחת בגדיו בעין, דכתיב: "והיה לך לאות" ולא לאחרים לאות. ציץ מונה על המצח, ומצנפת על הראש, ואינה מחזקת עד המצח, אלא מקום התפילין נראה בגובה הראש, מקום שמחושו של תינוק רופס. **יום תרועה** – משמע יום אחד בלבד. ולברכות – שהיו נמי אמורים ביום הכפרים של שנת היובל מלכיות זכרונות ושופרות. **מוכרין לעולם** – אפילו בשנת היובל עצמה, אם מכרו קרקע שלהם – מכורה היא. ואילו גבי ישראל תניא בגמרא בפרק בתרא (ערכין כ"ט), ובשנת היובל לא ימכרו, ואם מכר – אינה מכורה, והמעט שלוק. וכן כהנים תנן מוכרין לעולם, דמכורה ויוצאה, והמעט שלוק. דהא ליכא למימר דלא הדרא ארעיהו ביובל – דהא ידאיתא דכתיב: "ואשר יגאל מן הלויים" ואמרין בפרק בתרא (שם): ממכרו יוצא חנם. ומכאן שייך לעמוד הבא וגואלין לעולם – אם מכרו שדה – גואלין אותו מיד, וישראל אינו מתור גואל פחות משתי שנים, דכתיב: "במספר שני תבואות ימכר לך".

נהי

54 כן הני כהנים, הואיל ואשתרי בלאים לנביהו – הואיל והותר להם
55 כלאים בבגדי כהונה בשעת עבודה, לא לחייבו בציצית, לכן קא
56 משמע לן הברייתא, נהי דאשתרי בעידן עבודה, בלא עידן עבודה
57 לא אשתרי – אף שהותר להם כלאים בבגדי כהונה בשעת עבודה,
58 מכל מקום שלא בשעת עבודה אסורים בכלאים, ולכן נתחייבו
59 בציצית.
60 שנינו בברייתא: הכל חייבין בתפילין, כהנים ליום וישראלים.
61 שואלת הגמרא: פשיטא. ומשיבה: כהנים איצטריך ליה, שכן
62 סלקא דעתך אמינא, הואיל וכתוב (דברים ו ח) 'ולקשרתם לאות
63 על ידך ויהיו למטפת בין עיניך', הוקשו תפילין של יד לתפילין של
64 ראש ללמד שכל דאיתיה במצוה דיד איתיה במצוה דראש – כל
65 שחייב בשל יד חייב בשל ראש, וכל הפטור משל יד פטור משל ראש,
66 והני כהנים, הואיל וליתנהו – ובשעת עבודה אינם בקיום מצוה
67 בתפילין של יד, דכתוב בבגדי כהונה (ויקרא ו ג) 'ולבש על פשו'ו'
68 ללמד שיהיה הבגד על בשרו ממש ולא יהא דבר חוצץ בינו – בין
69 בגד הכהונה ובין פשו'ו, וכיון שאינם יכולים להניח תפילין של יד,
70 אימא במצוה דראש נמי לא לחייבו – תאמר שגם בשל ראש לא
71 יתחייבו, קא משמע לן הברייתא בתפילין של יד ושל ראש לא
72 מעבבי אהרדי – אין מעכבות זו את זו. מביאה הגמרא ראייה שאינן
73 מעכבות: בדתנן (מנחות לח), תפלה של יד אינה מעכבת את של
74 ראש, ושל ראש אינה מעכבת את של יד, ולכן מכל מקום נתחייבו
75 כהנים בתפילין של ראש. שואלת הגמרא: ומאי שנא – ומדוע שונה
76 דין תפילין דיד שבו כהנים פטורים, דכתוב בבגדי כהונה 'ולבש על
77 פשו'ו', הרי בשל ראש נמי – גם יש לפוטרים, שכן בכתוב (שמות כט
78 ו) 'ושמת המצנפת על ראשו', שאסור שיהיה דבר חוצץ בין ראשם
79 למצנפת, ואם כן אינם יכולים להניח תפילין של ראש. משיבה
80 הגמרא: תנא – שנינו בברייתא, שער'ו של כהן גדול היה נראה בין
81 ציץ למצנפת, ששם מניח תפילין, ואם כן אין המצנפת חוצצת בין
82 הראש לתפילין ואין התפילין חוצצת בין הראש למצנפת.
83 שנינו בברייתא: הכל חייבין בתקיעת שופר, כהנים ליום וישראלים
84 וישראלים. שואלת הגמרא: פשיטא. ומשיבה: כהנים איצטריך
85 ליה, שכן סלקא דעתך אמינא, הואיל וכתוב לגבי תקיעת שופר
86 בראש השנה (במדבר כט א) 'יום תרועה ויהיה לכם', שחייב
87 התקיעה הוא רק יום אחד, לכן מאן דליתיה אלא בתקיעה דחד
88 יומא, חייב – רק מי שחייב בתקיעה יום אחד (וראש השנה) בלבד,
89 חייב בשופר בראש השנה, והני כהנים, הואיל ואיתנהו בתקיעה
90 בוליה שתא – הואיל וכל השנה חייבים הם לתקוע, דכתוב (במדבר
91 י ו) 'ותקעתם בחצצרת על עולותיכם, אימא – שמא תאמר שלא
92 ליחייבו בראש השנה. שואלת הגמרא: מי דמי – האם דומה
93 תקיעתם בכל השנה לתקיעה שבראש השנה, הרי התם – שם לגבי
94 תקיעת כל השנה מדובר בחצוצרות, מתרצת הגמרא תירץ אחר: איצטריך
95 בשופר, והיאך היה מקום לפטור כהנים מותקיעת שופר ממש שם
96 תוקעים כל השנה בחצוצרות. מתרצת הגמרא תירץ אחר: איצטריך
97 – מכל מקום נצרך להשמיע את חיוב הכהנים, שכן סלקא דעתך
98 אמינא, הואיל ותנן במשנה (ר"ה כו), שנה חייבין לראש השנה
99 לתקיעה ולברכות, שביום כפור של שנת היובל תוקעים ומברכים
100 כמו בראש השנה של כל שנה, שכן הקיש הכתוב את ראש השנה
101 ליום כפור של יובל, אם כן דאיתיה – רק מי ששייך בכל המצוות של
102 יובל איתיה – שייך במצוות ראש השנה, אך מי דליתיה – שאינו
103 שייך בכל המצוות של יובל ליתיה – אינו שייך במצוות ראש השנה,
104 והני כהנים, הואיל וליתנהו – ואינם חייבים בכל מצות יובל, דתנן
105 (להלן לג), כהנים ולויים מוכרין לעולם – יכולים למכור משדה
106 אחוזתם אף בשנת היובל,

1 משיבה הגמרא: לשון 'הכל' בא לאתנוי – לרבות עבדים, שאם יש
2 לאדם עבד כנעני מהול ורוצה למוכרו, והעבד רוצה שלא להמכר
3 אלא בארץ ישראל, כופה העבד את רבו להעלותו לארץ ישראל
4 למוכרו שם. מבררת הגמרא: ולמאן דתני עבדים ביהדיא – ולדעת
5 מי ששנה 'עבדים' בפירוש במשנה (שם), נמצא ש'הכל' לא בא
6 לרבותם, אם כן לאתנוי מאי – מה בא לרבות. משיבה הגמרא:
7 לאתנוי מנה היפה לנה הרעה – שיכול הבעל לכופ את אשתו או
8 האשה לכופ את בעלה, לעלות מחוץ לארץ לארץ ישראל, אפילו
9 ממקום טוב (נוה יפה) שבחוץ לארץ למקום רע (נוה הרעה) שבארץ
10 ישראל. מוסיפה הגמרא לבאר: שנינו בהמשך המשנה (שם) 'ואין
11 הכל מוציאין' מארץ ישראל לחוץ לארץ, לשון 'הכל' בא לאתנוי
12 עבד שפירח מחוצה לארץ לארץ, שאין רבו יכול להוציאו חוצה
13 לחוץ לארץ, אלא חייב למוכרו בארץ ישראל, כדי שישאר העבד
14 בארץ משום ישוב ארץ ישראל. ובמה ששנינו (שם) 'הכל מעלין
15 לירושלים', 'הכל' בא לאתנוי שיכול הבעל לכופ את אשתו או
16 האשה את בעלה לעלות לירושלים, אפילו מנה היפה שבשאר
17 ארץ ישראל לנה הרעה בירושלים. ובמה ששנינו (שם) 'ואין הכל
18 מוציאין' מירושלים, מבררת הגמרא: 'הכל' לאתנוי מאי, ומשיבה:
19 לאתנוי שאין הבעל מוציא את אשתו מירושלים, ולא האשה את
20 בעלה, אף מנה הרעה שבירושלים לנה היפה שבשאר ארץ
21 ישראל.
22 אחר שפירשה הגמרא מה בא לרבות לשון 'הכל' ששנינו במשניות
23 וברייתות, מפרשת הגמרא את הלשון ששנינו בכמה מקומות 'הכל
24 חייבין וכו' כהנים ליום וישראלים', אגב משנתנו ששנינו בה לשון זה.
25 שנינו בברייתא: הכל חייבין בפסוקה, כהנים ליום וישראלים.
26 שואלת הגמרא: פשיטא – הלא פשוט הוא שהם אלו שחייבים, שכן
27 אי הני לא מחייבי – אם כהנים ליום וישראלים אינם חייבים בסוכה,
28 אזי מאן מיחייבי – מי הוא זה שמחייב בה. משיבה הגמרא: כהנים
29 איצטריך ליה – נצרכה הברייתא להשמיע את חיוב הכהנים
30 בסוכה, שכן סלקא דעתך אמינא – היה עולה בדעתך לומר הואיל
31 וכתוב (ויקרא כז מב) 'בפסח תשבו בשעת ימים', ואמר מר
32 בברייתא (סוכה כח), שהפסוק נדרש תשבו בשעת ימים כעין
33 תדורו, שדירת האדם בסוכה צריכה להיות כדרך שהוא דר בביתו
34 כל השנה, אם כן מה דירה של אדם בביתו היא איש ואשתו יחד,
35 אף דירת סוכה צריכה להיות איש ואשתו יחד, והני כהנים –
36 וכהנים אלו, הואיל וכי עבודה נענה – הואיל ומוטל עליהם לעבד
37 בטירה במקדש את עבודת הרגל, ופורשים מנשותיהם שלא
38 להטמא, אינם יכולים לשבת בסוכה כעין 'דירה', ולא ליחייבו בסוכה
39 כלל, קא משמע לן – משמיעה לנו הברייתא, נהי דפטיח – אף
40 שפטורים מסוכה בשעת עבודה, שאז אינם יכולים לדור בסוכה,
41 מכל מקום בלא שעת עבודה חייבי מיחייבי, מיד דהנה אחולכי
42 דרכים – כשם שמצינו בדין הולכי דרכים, דאמר מר בברייתא (סוכה
43 כו), הולכי דרכים שהולכים ביום ונחים בלילה, פטורין מן הפסוקה
44 ביום ונחים בלילה. ומוכח שאף שאינם יכולים לקיים ממש 'כעין
45 תדורו', חייבים בסוכה באופן שהם יכולים לקיימה.
46 שנינו בברייתא: הכל חייבין בציצית, כהנים ליום וישראלים.
47 שואלת הגמרא: פשיטא שהם החייבים, שהרי אם הם אינם חייבים
48 בציצית, מי הוא שחייב בה. משיבה הגמרא: כהנים איצטריך ליה,
49 שכן סלקא דעתך אמינא, הואיל וכתוב (דברים כב יא) 'לא תקבש
50 שעמנו' ומיד בהמשך נאמר (שם כב יב) 'גדילים תעשה לך על ארבע
51 כנפות בסותך', סמיכות מצות ציצית לאיסור כלאים מלמדת דמאן
52 דלא אשתרי בלאים לנביה בלבישה הוא דמחייב במצות ציצית
53 – רק מי שלא הותר לו ללבוש כלאים, הוא שנצטווה בציצית, ואם

1 וכן אם מכרו משדה אחוזתם, גזאלין לעולם – יכולים לגאול מיד,
2 ולכן אימא – שמא תאמר שבמצות ראש השנה נמי לא ליחייבו,
3 לכך קמשמע לן שהם חייבים בזה, שכן נהי דליתנהו – אף שכהנים
4 אינם בדין השמטת קרקע של יובל לגמרי, מכל מקום בשאר דיני
5 יובל, בהשמטת כספים ובשילוח עבדים, בזה מיהא איתנהו – מכל
6 מקום הם שייכים בשאר ישראל, ולכן חייבים בתקיעת שופר בראש
7 השנה שהוקשה ליובל.

8 שנינו בברייתא: הכל חייבים במקרא מגילה, בהנים ליום
9 וישראלים. שואלת הגמרא: פשיטא. ומשיבה: לא צריכא – לא
10 נצרך התנא אלא ללמד שחייבים ליכפיל – לבטל עבודתם במקדש
11 לקרא מגילה, וברבוי דרב יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה
12 אמר שמואל, בהנים בעבודתם ויום כדוכן וישראל במעמד,
13 מבטלין עבודתם דוכן ומעמד וכו' לשמוע מקרא מגילה.

14 שנינו בברייתא: הכל חייבין ביום, בהנים ליום וישראלים. שואלת
15 הגמרא: פשיטא. ומשיבה: לא צריכא, אלא כדי ללמד את חיוב
16 הימון בכהנים דקאכילי – שאוכלים קרשים, שכן סלקא דעתך
17 אמרינא – היה עולה בדעתך לומר ש'אכילו אותם אשר בפר בהם'
18 אמר רחמנא (שמות כט לג), והא בפרה היא – שאכילת הקדשים
19 היא אכילת חובה משום כפרה, ואינה נחשבת קביעות סעודה
20 להתחייב ביומון, לכן קא משמע לן שאף אכילה זו חייבת ביומון,
21 שכן 'אכילת ושבועת' אמר רחמנא (דברים ח י), שכל אכילה
22 משביעה נחשבת קביעות סעודה לענין ברכת המזון וזימון, והא
23 איתנהו – והרי אף אכילה זו משביעה.

24 שנינו בברייתא: הכל מצטרפין ליומון, בהנים ליום וישראלים.
25 שואלת הגמרא: פשיטא – ודאי שאם אכלו כהן לוי וישראל יחד,
26 מצטרפין לזימון. ומשיבה: לא צריכא, אלא באופן דקאכילי –
27 שאוכלים הבהנים תרומה או קרשים, והור קאכיל – אוכל חולין,
28 שבאופן זה סלקא דעתך אמרינא, הואיל ואי בעי יד למיכל בהרי
29 בהן – הואיל ואם רוצה הור לאכול עם הכהן, לא מצי אכיל – אינו
30 יכול לאכול, שזר אסור בתרומה, אם כן אימא – יש לומר שלא
31 ליצטרף הור עם הכהן לזימון, שאין קביעותם יחד נחשבת קביעות
32 וחבור, לכן קא משמע לן שמצטרפים, נהי דוד בהרי בהן לא מצי
33 אכיל – אף שזר אינו יכול לאכול עם הכהן בתרומה, מכל מקום
34 בהן בהרי יד מצי אכיל באכילת החולין.

35 שנינו במשנתנו (ב): הכל מעריבין – יכולים להתחייב 'ערך פלוני
36 עלי', בהנים ליום וישראלים. שואלת הגמרא: פשיטא. ומשיבה:
37 אמר רבה, לא נצרכא להשמיע זאת אלא לדעת בן בוכרי, דתנן
38 (שקלים פ"א מ"ד) לגבי מחצית השקל שמחויב כל יהודי לשקול אחת
39 בשנה, שמכסף זה היו קונים קרבנות ציבור כל השנה, אמר רבי
40 יהודה, העיד בן בוכרי ביבנה, כהנים אינם חייבים לשקול מחצית
41 השקל, אך כל בהן ששוקל אינו חוטא בכך שיביאו מכסף בהמת
42 חולין לעזרה. אמר לו רבן יוחנן בן זבאי לכן בוכרי, לא בן הדין,
43 אלא חייבים כהנים לשקול, וכל בהן שאינו שוקל, חוטא, אלא
44 שהכהנים פוטרים עצמם ושלל כדון שכן הם דורשין מקרא – פסוק
45 זה לעצמן – להנאתם לפטור עצמם, 'וכל מנחת בהן כליל תהיה
46 לא תאכל' (ויקרא ו טז), ואם אמנם אנו הכהנים חייבים לשקול, יש
47 לנו חלק בקרבנות הציבור הבאים מכסף זה, והואיל ועומר ושתוי
48 הלחם ולחם הפנים שלנו הם, שיש לנו חלק בהם, היאך הם נאכלין
49 – היאך חייבה התורה באכילתן. שואלת הגמרא: ולדעת בן בוכרי
50 נמי, כיון דלכתחילה לא מיחייבי כהנים לאיתנוי – להביא מחצית
51 השקל, אם כן כי מיתי – כשהוא מביא ושוקל, נמי חוטא הוא,
52 דקא מעייל – שהרי מכניס חולין לעזרה, שכספו אינו קדוש
53 והקרבנות הנקנים ממנו חולין. משיבה הגמרא: מדובר דמיתיי להו

54 ומסר – הכהן מוסר כספו מתנה לציבור.
55 מסיים רבה: לכן בוכרי סלקא דעתך אמרינא, הואיל וכתוב (ויקרא
56 כז כה) 'וכל ערבה יהיה בשקל הקדש', שהוקשו ערכין לשקלים,
57 אם כן כל דאיתיה – מי שישנו במצות שקלים איתיה – ישנו
58 בערכין, והני בהנים, הואיל וליתנהו – ואינם בחיוב שקלים,
59 ליתנהו – אינם בערכין, לכן קא משמע לן המשנה שכהנים
60 מעריכים. מקשה אביי: אמר ליה אבבי לרבה, האי 'וכל ערבה' אינו
61 מקיש ערכין לשקלים, אלא לדין של כל ערבין שאתה מעריך לא
62 יהו פחותין מפלע, לזה הוא דאמא – בא הפסוק.
63 מתרץ אביי באופן אחר: אלא אמר אבבי, איצטריך המשנה להשמיע
64 שכהנים מעריכים, שכן סלקא דעתך אמרינא, הואיל וכתוב בפדיון
65 הבן (במדבר יח טז) 'ופדיו מן חרש תפדה בערבה', הוקשו ערכין
66 לפדיון הבן, שכל דאיתיה בפדיון הבן, איתיה בערכין, והני בהנים,
67 הואיל וליתנהו בפדיון הבן – שפטורים מלפדות את בניהם, ליתנהו
68 בערכין, לכן קא משמע לן שכהנים מעריכים. מקשה רבא: אמר ליה
69 רבא לאביי, אלא מעתה לדעתך שיש מקום לדרוש שכל שנאמר בו
70 'בערך' הוקש לערכין, אם כן נבי איל אשם – איל שבא לקרבן
71 אשם גולות, דכתיב בו (ויקרא ה כה) 'ואת אשמו יביא לה' איל
72 תמים מן הצאן בערבה', הכי נמי יש לך להקישו לערכין, דכל
73 דאיתיה בערכין איתיה באל האשם ולכן מוטמנים ואנדרונינים
74 דליתנהו בערכין (ב). ליתנהו באל האשם – פטורים מאשם, והיאך
75 יתכן לפטור ישראלים אלו מאשם אם נתחייבו בו. אלא ודאי אין
76 להקיש כך, וכן אין להקיש פדיון הבן לערכין.
77 מתרץ רבא באופן אחר: אלא אמר רבא, ואיתמא – ויש אומרים
78 שאמר זאת רב אשי, איצטריך, שכן סלקא דעתך אמרינא, הואיל
79 וכתוב לגבי עני שהעריך ואין ידו משגת לשלם (ויקרא כז ח)
80 'והעמידו לפני הבהן', שמעמידים את הנערך שהוא ישראל לפני
81 הכהן להעריכו ולא מעמידים בהן לפני בהן, שכהנים אינם בתורת
82 ערכין, לכן קא משמע לן שגם כהנים ישנם בפרשת ערכין.
83 לעיל (ב). מבואר שמשנתנו 'הכל נעריבין' באה לאתווי – לרבות
84 מנוול ומופה שהיו. מבררת הגמרא: מנא הני מילי – מאיזה פסוק
85 למדנו זאת. ומשיבה: דתנו רבנן, בפסוק (ויקרא כז ב) 'איש כי יפלא
86 גדר בערבה נפש לה', 'בערך' מרבה להביא ערך סתום כמבואר
87 להלן (ע"ב).

88 דורשת הברייתא עוד: דבר אחר, 'בערבה' נדרש שעריך בולו הוא
89 נותן – רק המעריך את כולו, שאמר 'ערך כולי עלי' או 'ערכי עלי',
90 מתחייב, ולא ערך אברים – האומר 'ערך ידי עלי' לא אמר כלום.
91 ואם כן יכול היית לפרש שאני מוציא אף דבר ו-אברו שהנשמה
92 תלויה בו, והאומר 'ערך ראשי עלי' פטור, תלמוד לומר (ויקרא כז
93 ב) 'נפשת', שהערך תלוי בנפש, והמעריך אבר שהנשמה תלויה בו
94 נותן ערך כולו.
95 דורשת הברייתא עוד: תיבת 'נפשת' משמע גם שרק מי שנפשו בו
96 נערך ולא הפת. ועדיין יכול היית לפרש שאוציא רק את הפת ולא
97 אוציא את הגוסס שעדיין חי הוא, תלמוד לומר (ויקרא כז ח)
98 'והעמידו לפני הבהן והעריך אתו הבהן', הוקש ערך להעמדה ללמד
99 שכל שישנו בהעמדה – שאפשר להעמידו לפני הכהן שיעריכונו,
100 ישנו בהערכה – נערך, וכל שאינו בהעמדה כגוסס אינו בהערכה.
101 דורשת הברייתא עוד: דבר אחר, תיבת 'נפשת' נאמרה בלשון רבים,
102 שכן אם היה כתוב 'נפש', הייתי יכול לסבור שאין לי שמתחייב אלא
103 אחד שהעריך אחד, אך אחד שהעריך מאה איש, מנן שמתחייב,
104 תלמוד לומר 'נפשות'.

105 דורשת הברייתא עוד: דבר אחר, תיבת 'נפשת' נצרכת, שכן

נהי דליתנהו בהשמטת קרקעות – כלומר, בכל דין השמטת קרקעות, דהא תנן: מוכרין לעולם. והך – אכילת קדשים משום כפרה הוא, דכתיב "ואכלו אותם אשר כופר בהם", מלמד שהכהנים אוכלין והבעלים מתכפרין (וימא סחב) – אימא לא תיבעי ויזמן, קא משמע לן כו'. **מצטרפין בו** – אי אכיל חד כון וחד לוי חדו ישראל.

כח בהדי זר מצי למיכל מן החולין, הלכך מצטרפין. **לא נצרכא אלא לכן בוכרי** – בספא דמילתא מפרש אה דרבא. ששוקל – ששקלים באחד באור. **אינו חוטא** – כדמפרש לקמן, דלא הוה חולין בעורה. אף על גב דלכתחילה לא מתייבב, דכתיב (שמות לח): "לכל העובר על הפקודים", ושבת לוי לא נפק. **חוטא** – מפרש במסכת שקלים (גא), דכתיב "זה יתנו", "זה" בגימטריא שנים עשר שבטים, דהיינו נמי שבת לוי. ד"כל העובר" מפרש: כל העובר בים סוף. **אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן** – להנאתן, ושלל כדן. **שלנו הוא** – שהרי מתרומת הלשכה הן באין, ואם אנו שוקלין ללשכה – נמצאת מנחת העומר ושתי הלחם ולחם הפנים משלנו, והדין נאכלין? הכתיב "לא תאכלו" ולדין לית לן הך דרשא, דהאי "כליל תהיה" – במנחת כון גירדתא כתוב, אבל במנחת צבור – זיל בתר רובא. דמסר להו לצבור וכו' – והלכך, לכן בוכרי דפטר להו לכהנים משקלים, איצטריך מתניתין למתני דכון שהעריך עצמו או את אחר – נתן את הערך כישראל, דסלקא דעתך אמינא כו', קא משמע לן דלא גמירי. **לא יהו פחותין מסלע** – דעני בערכין נידון בהשג יד, דכתיב (ויקרא כו): "על פה אשר תשיג יד הנודר" וגו', ופחות מסלע לא יתן לעולם, כדאמר בפרק שני (ערכין זב). אין בערכין פחות מסלע, ומייתן טעמא מהאי קרא. וכיון דלחיה אתא, לא הוה סלקא דעתך למדרש לדרשא אחריתי למפטר כהנים מערכין, ומתניתין לא איצטריך כהנים נפטרו מפדיון הבן בפרק קמא דבכורות (רא). מקל חומר: אם פטור את של ישראל במדבר – קל וחומר את של עצמן, הכי נמי דליתנהו **באיל אשם** – והא ישראל ניתנה אלא דאי הכי לא דרשינן. ואכתי מתניתין למא לי למיתני "כהנים ולוים וישראלים" והעמידו לפני הכהן – עני שהעריך את עצמו, או את אחר. ולא כהן לפני כהן – הלכך כון ליתיה בערכין, דאי עני הוא – לא קרינא ביה "העמידו לפני הכהן", קא משמע לן מתניתין. **נערכין לאתויי בו** – כלומר, אמר מר לעיל: הכל נערכין לאתויי מנוול ומוכה שחן. ערך סתום – לקמן מפרש. ויכולה ברייתא מפרש לקמן. **ערך אבריו** – אמר: "ערך ידי עליו" – לא אמר כלום, דאין ערך לאיברים. אבל אם אמר: "דמי ידי עליו", נתן דמי ידו. שהנשמה תלויה בו – שאם אמר ערך ראשו או ערך כבדו. תלמוד לומר נפשות – בנפש תלה רחמנא, ואם העריך דבר שהנשמה תלויה בו – נתן ערך כולו. **ולא את המת** – שאם אמר: "ערך מת זה עליו" – לא אמר כלום. והעמיד והעריך – גבי עני שהעריך כתיב. **דבר אחר נפשות** – למא נאמר? שאם לא נאמר "נפשות" אלא "נפש", הייתי אומר: אין לי אלא אחד שהעריך אחד, כדכתיב (ויקרא כו): "איש כי יפילא (ונדר) בערך נפשות", דהיינו אחד שהעריך אחד. **דבר אחר נפשות** – למא נאמר? שאם אמר "נפש" הייתי אומר: אין

וגואלין לעולם, אימא במצות ראש השנה נמי לא ליחייבו, קמשמע לן: נהי דליתנהו בהשמטת קרקע, בהשמטת קספים בשילוח עבדים מיהא איתנהו. **הכל חייבים במקרא מגילה, כהנים ולוים וישראלים. פשיטא!** – לא צריכא, ליבטיל עבודתם; וכדכר רב יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל: **כהנים בעבודתם ולוים בדיוקן וישראל במעמדן, מכפילין עבודתם ובאין לשמוע מקרא מגילה. הכל חייבין בזיומן, כהנים ולוים וישראלים. פשיטא!** – לא צריכא דקאכלי קדשים, סלקא דעתך אמינא: "ואכלו אותם אשר כפר בהם" אמר רחמנא, והא כפרה היא, קא משמע לן: "ואכלת ושבעת" אמר רחמנא, והא איתנהו. **הכל מצטרפין לזיומן, כהנים ולוים וישראלים. פשיטא!** – לא צריכא, דקאכלי כהנים תרומה או קדשים, וזר קאכלי חולין; סלקא דעתך אמינא: **הואיל ואי עני זר למיכל בהדי כהן לא מצי אכיל** – אימא לא ליצטרף, קא משמע לן: **נהי דזר בהדי כהן לא מצי אכיל, כהן בהדי זר מצי אכיל. "הכל מעריכין, כהנים ולוים וישראלים". פשיטא! אמר רבא:** **לא נצרכא אלא לכן בוכרי, דתנן: אמר רבי יהודה, העיד כן בוכרי ביבנה: כל כהן ששוקל – אינו חוטא. אמר לו רבן יוחנן בן זכאי:** **לא כן, אלא כל כהן שאינו שוקל – חוטא, אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן:** "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל", **הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו הם, הדין הם נאכלין? ולכן בוכרי נמי, פיון דלכתחילה לא מתייבב לאיתויי, כי מייתן נמי** – חוטא הוא, דקא מעיל חולין לעורה! **דמייתי להו ומסר לצבור. סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתיב "וכל ערךך יהיה בשקל הקדש", כל דאיתיה בשקלים – איתיה בערכין, והני כהנים, הואיל וליתנהו בשקלים – ליתנהו בערכין, קא משמע לן. אמר ליה אבין:** **האי "וכל ערךך", לכל ערכין שאמה מעריך לא יהו פחותין מסלע הוא דאיתא! אלא אמר אבין:** **איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתיב "ופדיון מן חדש תפדה בערךך", כל דאיתיה בפדיון הכן – איתיה בערכין, והני כהנים הואיל וליתנהו בפדיון הכן – ליתנהו בערכין, קא משמע לן. אמר ליה רבא:** **אלא מעשה, גבי איל אשם, דכתיב: "ואת אשמו יביא לה" איל תמים מן הצאן בערךך,** **הכי נמי דכל דאיתיה בערכין – איתיה באיל האשם, טומטום ואנדווגינוס דליתנהו בערכין – ליתנהו באיל האשם? אלא אמר רבא, ואיתימא רב אשי:** **איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתיב "והעמידו לפני הכהן" – ולא כהן לפני כהן, קא משמע לן. "נערכין" – לאיתויי מנוול ומוכה שחין, מנא הני מילי? דתנו רבנן: "בערךך" – להביא ערך סתום. דבר אחר: "בערךך" – ערך כולו הוא נותן ולא ערך אברים; וכול שאני מוציא אף דבר שהנשמה תלויה בו? תלמוד לומר: "נפשות", נפשות – ולא המת; אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס? תלמוד לומר: "והעמידו... והעריך", כל שישנו בהעמדה וישנו בהערכה, וכל שאינו בהעמדה – אינו בהערכה. דבר אחר: "נפשת" – אין לי אלא אחד שהעריך אחד, אחד שהעריך מאה מנין? תלמוד לומר: "נפשת"; דבר אחר: "נפשת" אין**

ותו "גואלין לעולם"? לפי שנאמר בישראל המוכר שדה אחזה (ויקרא כה): "במספר שני תבואות ימכר לך", שאינו מותר לגאול בפחות משתי שנים – אבל לוי גואלין מיד; לפי שנאמר ובישראל המוכר בית בבתי ערי חומה "ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמיהה" נחלט – אבל בלוי גאל לעולם. שנאמר: "גאולת עולם תהיה ללוי"; לפי שנאמר במקדש שדה אחזה: "ואם לא יגאל את השדה" (ובעלים, "ומכר" (ובכר) "את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד", אלא מתחלקת לכהנים ביובל – והלוי גואלין לעולם. והא דאמר הכא "ליתנהו במצות יובל" – קאי אמקדש שדה אחזה ולא גאלה, ומכרה גובר, שאין היובל מפקיע מיד המקדש אם לוי הוא, כדרך שמפקיע מיד ישראל. עד כאן לשון רש"י. **וגואלין לעולם** – אמר מכר שדה גואלין אותו מיד, ושאלו אני מותר לגאול פחות משתי שנים, דכתיב (שם): "במספר שני תבואות" וגו'. נהי דליתנהו בהשמטת קרקע – כלומר, בכל דין משפט השמטת קרקע, דהא תנן: ומוכרין לעולם. לשון הקתנא. ובראש השנה (בטא), לא גריס רש"י "נהי דליתנהו בהשמטת קרקע", משום דמשמע שאין חזרת לכהנים ביובל, והא ליתא. ומיהו, הבא פירש יפה. וקצת קשה: מה שייך השמטת קרקע גבי יובל דהא תניא בספרי: "בשנת היובל האת" – זאת מוציאה עבדים (כנענים). ואין השביעית מוציאה עבדים (כנענים), קל וחומר ליובל משמטת: ומה אם השביעית שאינו מוציא עבדים משמטת, וזהו אכילת עבדים – אינו דין שמשמט? תלמוד לומר: "זה דבר השמטה" – שמה משמטת ואין יובל משמט. אלמא אין יובל משמט כספיו ומיהו, יש לומר: מקצת שייך השמטת כספים גבי יובל, דאין שביעית נוהג אלא בזמן שהיובל נהג. **והך דאכילת קדשים משום כפרה** דהא. דכתיב: "ואכלו אותם אשר כופר בהם" וגו', מלמד שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים, אימא לא תיבעי ויזמן כו'. מצטרפין – אי אכיל חד כון וחד לוי חדו ישראל. כון בהדי זר מצי אכיל מן החולין, הלכך מצטרפין. לשון הקתנא. ומכאן נראה דשלשה בני אדם המודרים חטאת זה מזה אינן מצטרפין, כיון דאין אחד מהן יכול לאכול עם חבריו. מיהו, נראה דשלשה בני אדם המודרין אינה ראיא ברורה, דשאני תרומה שאין לה היתר לזר אפילו בשאלה, מה שאין במודר חטאת. ובכרית (מהא, דהא אכל) הארבת. **כל** כון שאינו שוקל חטא – דרש: "זה יתנו" – שנים עשר שבטים בגימטריא ז'. והכי נמי מצי למימר: **הכי נמי שאינו שוקל**, אלא משום דלא מצי למימר, משום שדרשין מקרא זה לעצמן. **ערך** כולו הוא נתון ואינו נתון ערך אברים – דסלקא דעתך לרבי, משום דאדם יודע דאין ערך לאברים, וגמר ואמר לשם כל האברים כולם, קמשמע לן. ועד יד לומר: דסלקא דעתך אמינא: הואיל וואיתנהו אברים (שנן) בדמים (באברים), איתנהו ונמי בערכין.

נפשות ולא המת – ואף על גב דאסור בהנאה מן התורה ואינו בדמים – סלקא דעתך אמינא: דאיתיה בערכין, הואיל ואיתיה מנוול ומוכה שחן דליתיה בדמים. **ולא** אצריא את המוסט תלמוד לומר והעמיד והעריך – ואם תאמר: והא פרק שני דחולין (לא), שחט בה שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכתה, דהיא בכלל העמדה והערכה יש לומר: דבהנאה אית בה חיותא טפי, ויכולה לעמוד. והא דנקט "מפרכתה" – משום דלא היא נביאה נקט לה, וצריך עיון, דפשיטי דלא

ובמת פחות שבערין שלשה שקלים - אף על גב דאמר בתוספתא דמכילתין: "הרי עלי ערך סתם" - מבאי המועט, וכמה (את) המועט - חמשה שקלים (סלעים). יש לומר: דהתם סתם ערך דוכר (ונקבה) הוא. קרי ביה ערך בערך - מיתורא "בערך", דמצי למכתב: "ערך", ומיתורא דריש, ואילו ערך גופיה איצטרך. לומר שאין נידון בהשג יד - מאי טעמא?

במפרש דמי, דכין דאמר: "ערך סתם עלי", ויודע הוא שזוהו פחות שבערין שלשה שקלים - כמאן דאמר: "הרי עלי שלשה שקלים". ולא דמי לאומר "ערך פלוני", דהתם לא מוכחא מילתא, דאין הכל יודעך שנותני. אבל הכא דבר גלוי הוא, שהרי לא תלה בשום אדם. לשון הקנטרס. קשה: דהא כי אמר "ערך פלוני עלי" - יודע הוא שאינו כי חרש, וחייב חמשה סלעים, ונידון בהשג יד שבסלע אחד או בשנים! ונראה לפרש: כמפרש דמי - דהוי כמו אומר בהדיא "הרי עלי שלש סלעים", והואיל ואמר "ערך" סתם. דודאי אי אמר "ערך פלוני כי עשרים", אף על פי שיועד שיתחייב חמשים סלעים - מכל מקום גזירת הכתוב כיון שתלה הערך בנערך, גזירת הכתוב הוא שידון בהשג יד, ואינו כמו מפרש "הרי עלי חמשים סלעים לבדק הבית". הוא והקדש שותפין בו - פירש בקונטרס: דגבי הקדש נקט שותפות, לומר שהוא והקדש חולקין, ומקדיש בעין יפה מקדיש. אבל גבי מכירה שייך דמשמנן, לפי שזה שומא כלומר, שישומו אותו אבר שמכר לאיזה מלאכה הוא ראו, ולפי שיהי טיול. והא פרה חמורו דליתנהו בערכין ואינו נידון בכבודו - וכל שכן כשמקדיש הגוף, דפשט קדושה בכלה. הא לא קשיא הא בקדשי מזבח בה בקדשי ברק הבית - ברייתא בקדשי מזבח, דאמר "ראש חמור הקדש לדמי עולה", ואינו נידון בכבודו, דכי כתיב "נפשות" - גבי ערכין כתיב, בקדשי ברק הבית ניהו. וכי אמרין אנו נידון בכבודו, אפילו טומטום - שנודר לדמיו לבדק הבית. ימכר

ולא אוציא את הנוסס! תלמוד לומר: "והעמיד... והעריך". אי הכי, מות נמי תיפוס לי מ"והעמיד... והעריך"! - הכי נמי. - ואלא "נפש" "נפש" למה לי? - בדקעין למימר קמן. דבר אחר: "נפשת" - אין לי אלא אחד שהעריך אחד, אחד שהעריך מאה מנין? תלמוד לומר: "נפשת". דבר אחר: "נפשת" - אין לי אלא איש שהעריך, בין איש בין אשה; אשה שהעריכה איש, ואשה שהעריכה אשה, מנין? תלמוד לומר: "נפשת". דבר אחר: "נפשת" - להביא מנוול ומופה שחין. והא אפיקתיה להנה! - הנה לא צריכי קרא; מאי טעמא? פי שקול הוא ויבואו פולס, פי איצטרך קרא - למנוול ומופה שחין הוא דאצטרך. "והיה ערפך" - לרבות טומטום ואנדרוגינוס לדמים. דמים למה לי קרא? לא יהא אלא דמי דיקלא, אילו אמר דמי דיקלא, מי לא יתיב? אמר רבא: לומר שנידון בכבודו; סלקא דעתך אמינא: "גדר בערפך" כתיב, כל שישנו בערכין - נידון בכבודו, וכל שאינו בערכין - אינו נידון בכבודו. אמר ליה אביי: ודלא איתיה בערכין מי נידון בכבודו? והתניא: "ראש עבד זה הקדש" - הוא והקדש שותפין בו; "ראש עבד מכור לד" - משמנן ביניהם. "ראש חמור זה הקדש" - הוא והקדש שותפין בו; "ראש חמור מכור לד" - משמנן ביניהם. "ראש פרה מכור לד" - לא מכר אלא ראשה של פרה; ולא עוד, אלא אפילו: "ראש פרה הקדש" - אין להקדש אלא ראשה. ואמר רב פפא: דהא מודפן רישא דתורא גבי מפקא. והא חמור ופרה ליתנהו בערכין, ואין נידון בכבודו! - ולשעמיה, תיקשי לד עבד, דאיתיה בערכין ואין נידון בכבודו! אלא לא קשיא: הא בקדשי מזבח, הא בקדשי ברק הבית. - במאי אוקמיתה, בקדשי מזבח? אימא סיפא: ולא עוד, אלא אפילו אמר: "ראש פרה זו הקדש" - אין להקדש אלא ראשה, אמאי? תפשוט קדושה בכלה! מי לא תניא: האומר

גבי ערך כתיב, קא משמע לן. משמנן ביניהן - כמה שזה, ויחלוקו דמיו. ומבעיא לי אמאי נקט התם "שותפין" וחכא "משמנן". ואמר רב פפא - מאי טעמא דגבי פרה לא הקדיש אלא ראשה. דהא מודפן רישא תורא בני טבחה - אבל ראש עבד וראש חמור אין דרך למכור, הלכך לפלגיה ונבניה, לפלגיה אקדישה. ואין נידון בכבודו - דקדשה; הוא והקדש שותפין בו, ולא הוי כוליה דהקדש. והא עבד דאיתיה בערכין - בדקעין במתניתין, וקעני בוך ברייתא גבי עבד נמי: הוא והקדש שותפין בו, דאין נידון בכבודו לא לא קשיא - דך ברייתא, וקדשי מזבח, דאמר: "ראש חמור או עבד זה עולה" אין נידון בכבודו. דכי כתיב "נפשות" - גבי ערכין כתיב, בקדשי ברק הבית ניהו. וכי קאמרין אנו נידון בכבודו אפילו טומטום שנדר דמיו - בקדשי ברק הבית. תפשוט קדושה בכלה - והואיל וחזיא להקדשה.

אין לי אלא איש שהעריך בין איש ובין אשה, דכתיב (ויקרא כז): "איש כי יפליא בערך נפשות", דמשמע שהאיש מעריך נפש כל שהוא. נפשות - דהכי משמע "בערך נפשות" - כל נפשות יכולות להעריך. וכל שאינו בערכין - כגון טומטום ואנדרוגינוס, דכתיב: "זהכר" - דמשמע זכר ודאי, נקבה ודאית. ערך סתום - שלא אמר: "ערכי עלי" ולא אמר: "ערך פלוני עלי", אלא אמר: "הרי עלי ערך". שלשת שקלים - דכתיב: "ולנקבה שלשת שקלים", וזוהו פחות שבערין. מרובה לא תפסתה - דיש להקשות: תפוס את המועט! תפסתה מועט תפסתה - דאי מקשה לך: תפוס את המרובה - אינו חולק על דברך, אלא מוסיף, דבכלל מרובה איכא מועט. בהשג יד - שאם עני הוא ומכר מערך - לא יעריכוהו כחן בפחות משקל. אבל דין ערך קצוב - אין מועט משלשה שקלים. אלא קרא - "ערכך" למאי אתא? הואיל וערך סתם אינו אלא שלשה שקלים, בלא קרא נמי ידעא, דבלא כלום לא מיפטר. ובציר מהכא לא מצי יתיב, דהא אין ערך קצוב נקרא בפחות מיכן. שאינו נידון בהשג יד - שאפילו אין ידו משגת לשלשה שקלים - נותן שלשה שקלים. כמפרש דמי - דכין דאמר: "ערך סתם עלי", ויודע הוא שזוהו פחות שבערין שלשה שקלים - כמאן דאמר: "הרי עלי שלשה שקלים" דמי. ולא דמי לאומר: "ערכי עלי" אה: "ערך פלוני עלי", דהתם לא מוכחא מילתא, דאין הכל יודעך את שנותני. אבל הכא - דבר גלוי הוא, שהרי לא תלה בשום אדם. איכא דאמר: אמר רב נתנן - להכי אתא קרא. לומר שערך נקרא, ודינו כשאר ערכין, ונידון בהשג יד. פשיטא - דמאי שנא משאר ערכין? קרי ביה ערך בערך - "ערך" הוה מצי למכתב, וזוהו מייתי ערך סתם. ומדכתב "ערכך" - למדרש נמי הא. למימר קמן - להביא מנוול ומוכה שחין. הא אפיקתיה להנה - לאחד שהעריך את מאה, ולאשה שהעריכה. שקול הוא - אין הוה כתיב נמי "נפש" - הוה אתו כולוה, בין דבר שהנשמה תלויה בו בין אחד שהעריך מאה, ובין אשה שהעריכה. ד"פשוט משמע אשה, ומשמע נפשות הרבה, כענין שנאמר (במדבר לא): "ונפש אדם מן הנשים ששה עשר אלף". ואף על גב דרמז "נפש" לא מצינו למדרש שלש דרשות - הוה אתו כולוה, דהא שקוליה הן, ושוות ונשמעות ממקרא זה, ולא מצינו לאוקמה לאחד דרשנו טפי מהא, וזי מנייהו מפקת? הלכך כולוה אתו מיניה. ו"נפשות" איצטרך למנוול ומוכה שחין, דלא תימעטניהו מנדר בערכין. שקול = שוה, דכל הדרשות שוות למשמע ממקרא זה, ואין לך חומר בזה יותר מזו, דנימא דך קא מרבה לחוד. דהך "שקולין הן" איכא נמי בבבא קמא (ג, א), כי האי גוונא בשמנא קמייתא. לדמים - דאם אינו ענין לערכין, דהא זכר ודאי בעינן - תנידו ענין לדמים. שנידון בכבודו - שנידון כולו אחר אבר אחד שכבודו תלוי בו, שאם אמר: "דמי ראשו עלי" - נותן דמי כולו. הא גרסינן: סלקא דעתך אמינא נדר בערך נפשות כתיב, כל שישנו בערכין נידון בכבודו - אפילו כשאמר: "דמי ראשי עלי". וכל שאינו בערכין, כשאמר: "דמי ראשי עלי" - אינו נידון בכבודו. ד"נפשות"

גבי ערך כתיב, קא משמע לן. משמנן ביניהן - כמה שזה, ויחלוקו דמיו. ומבעיא לי אמאי נקט התם "שותפין" וחכא "משמנן". ואמר רב פפא - מאי טעמא דגבי פרה לא הקדיש אלא ראשה. דהא מודפן רישא תורא בני טבחה - אבל ראש עבד וראש חמור אין דרך למכור, הלכך לפלגיה ונבניה, לפלגיה אקדישה. ואין נידון בכבודו - דקדשה; הוא והקדש שותפין בו, ולא הוי כוליה דהקדש. והא עבד דאיתיה בערכין - בדקעין במתניתין, וקעני בוך ברייתא גבי עבד נמי: הוא והקדש שותפין בו, דאין נידון בכבודו לא לא קשיא - דך ברייתא, וקדשי מזבח, דאמר: "ראש חמור או עבד זה עולה" אין נידון בכבודו. דכי כתיב "נפשות" - גבי ערכין כתיב, בקדשי ברק הבית ניהו. וכי קאמרין אנו נידון בכבודו אפילו טומטום שנדר דמיו - בקדשי ברק הבית. תפשוט קדושה בכלה - והואיל וחזיא להקדשה.

ערכין דף ד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קכג

שקלים, וודאי לזה נתכוין. ואין זה דומה לאומר 'ערך פלוני עלי', שאין מוכח שהתכוין לערך מסוים, שהרי אין הכל יודעים את שנותיו של אותו פלוני, ולכן הוא נידון בהשג יד. מביאה הגמרא גירסא הפוכה בתירוצו זה: **אִיכָא דְאָמַרְי** – יש שאמרו תירוצו זה בלשון אחר, **אָמַר רב נחמן אָמַר רבא בר אבבה**, 'בערך' מלמד שאף ערך סתם נידון ב'השג יד'. שואלת הגמרא: **פְּשִׁימָא** – הלא פשוט הוא שנידון בהשג יד ככל ערך. ומשיבה: **מָהוּ דְתִימָא** – שמא תאמר שהאומר ערך סתם הרי הוא **בְּמִפְרָשׁ דְּמִי** – כאילו פירש 'הרי עלי שלשה שקלים', ואין שייך להעריכו בהשג יד, לכן **קָמַשְׁמַע לָן** – מלמדנו הפסוק שאף ערך סתם נידון בהשג יד.

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: **דְּבָר אַחַר, בְּעֶרְכָּךְ** מלמד **שְׁעָרָךְ בּוֹלֵז הוּא נֹתֵן** – חייב רק כשהעריך את כל הנערך, ו**אֵינּוּ נֹתֵן עָרֶךְ דְּמִי אַכְרִים** – ואינו מתחייב כשאמר 'ערך ידי עלי'. מקשה הגמרא: **וְהָא אִפִּיקְתִּיהּ לְעָרֶךְ סָתָם** – הרי הברייתא לעיל הוציאה את תיבת 'בערך' לרבות ממנה ערך סתם, והיאך היא לומדת ממנה דין נוסף. משיבה הגמרא: **קָרִי בִיהּ 'עָרֶךְ' בְּעֶרְכָּךְ** – יכול היה הפסוק לכתוב 'ערך', והיה משמע לרבות ערך סתם, וכתב 'ערכך' להוסיף לדרוש דרשה זו.

מוסיפה הברייתא: כיון שנתמעט שאין ערך לאברים, **יָבֹל הֵיית** לפרש **שְׁאֵנִי מוֹצִיא אֶפְלוּ דְבָר** (אבר) **שֶׁהִנְשָׁמָה תְּלוּיָהּ בּוֹ**, שהאומר 'ערך ראשי עלי' לא נתחייב, תלמוד לומר **נִפְשָׁת',** שהערך תלוי בנפש, והמעריך אבר שהנשמה תלויה בו נותן ערך כולו.

הגמרא מבארת את המשך הברייתא, שלמדה מ'**נִפְשָׁת'** שאפשר להעריך רק את מי שנשפו בו, ולא את **הַמֶּת**. מקשה הגמרא: **וְהָא אִפִּיקְתִּיהּ** – והרי הוצאת תיבה זו ללימוד אחר, לרבות אבר שהנשמה תלויה בו. משיבה הגמרא: **קָרִי בִיהּ 'נִפְשָׁת' – יָבֹל** היה הפסוק לכתוב 'נפש', לרבות אבר שהנשמה תלויה בו, וכתב 'נפשות' ללמד עוד דין, והיינו להוציא את המת.

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: כיון שלמדנו שלמת אין ערך, אם כן **אֵינּוּ צָרִיךְ רַק אֶת הַמֶּת, וְלֹא אֵינּוּ צָרִיךְ אֶת הַנֶּפֶשׁ**, שכן גוסס הוא בכלל 'נפש', לכן תלמוד לומר (ויקרא כו ח) **וְהָעֵמִיד לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהָעֵרִיד אֹתוֹ הַכֹּהֵן**, שכל שאפשר להעמידו לפני הכהן שיעריכונו יש לו ערך, וכל שאי אפשר להעמידו (וכגון גוסס) אין לו ערך. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן, **מֵת נָמִי תִּפְסֹק לִי** – גם מת עצמו נלמד מ'**וְהָעֵמִיד** וגו' **וְהָעֵרִיד**, שהרי גם מת אי אפשר להעמיד, ומדוע נצרכה הברייתא למעט מ'נפשות'. משיבה הגמרא: **הָכִי נָמִי** – אכן כן, מת מתמעט מכאן, ולא מ'נפשות'. ו**לֹא אֵלָּא 'נִפְשָׁת' לָמָּה לִי** – מדוע נכתב 'נפשות' ולא רק 'נפש'. התשובה בדבר היא **בְּדִבְעֵינָן לְמִימַר קָמֵן** – כמו שרצוננו לומר להלן, שהפסוק נצרך לרבות מנוול ומוכה שחין.

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: **דְּבָר אַחַר, תִּיבַת 'נִפְשָׁת'** נצרכת בלשון רבים, שאם היה כתוב 'נפש' היה משמע שאין לי **אֵלָּא אֶחָד שְׁהָעֵרִיד אֶדָם אַחַד**, אך **אֶחָד שְׁהָעֵרִיד מֵאֵה, מִנֵּין** שמתחייב בערך כולם, תלמוד לומר **נִפְשָׁת'** בלשון רבים.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: **דְּבָר אַחַר, 'נִפְשָׁת'** נצרך, שאם היה כתוב **אִישׁ כִּי יִפְלֵא נָדַר בְּעֶרְכָּךְ נִפְשׁ**, היה משמע שאין לי **אֵלָּא אִישׁ שְׁהָעֵרִיד בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה**, שנתחייב, אך **אִשָּׁה שְׁהָעֵרִיכָהּ אִישׁ, וְאִשָּׁה שְׁהָעֵרִיכָהּ אִשָּׁה, מִנֵּין** שמתחייבת, תלמוד לומר **בְּעֶרְכָּךְ נִפְשָׁת'**, לומר שכל נפש יכולה להעריך.

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: **דְּבָר אַחַר, 'נִפְשָׁת'** בלשון רבים נצרך **לְהִיבָא** – (לרבות) **שְׁמִינּוּל מוֹכָה שְׁחִין** נערכים, שכן היה מקום למעט מהדיקש 'נדר בערך' כמבואר לעיל. מקשה הגמרא: **וְהָא אִפִּיקְתִּיהּ לְהִנָּךְ** – והרי כבר הוצאת תיבת 'נפשות' לרבות אחד שהעריך מאה ואשה שהעריכה. משיבה הגמרא: **הִנָּךְ לֹא צָרִיכִי קָרָא** – דרשות אלו אינן צריכות את הפסוק 'נפשות', **מֵאִי מַעְמָא** אינן צריכות, **שְׁקוּל הוּא וְיָבֹזֵא בּוֹלָם**, כלומר, די בתיבת 'נפש' ללמד שלש דרשות אלו, אבר שהנשמה תלויה בו ואחד שהעריך

אילו היה נאמר **אִישׁ כִּי יִפְלֵא נָדַר בְּעֶרְכָּךְ נִפְשׁ**, הייתי אומר שאין לי ללמוד **אֵלָּא אִישׁ שְׁהָעֵרִיד בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה**, שמתחייב, אך **אִשָּׁה שְׁהָעֵרִיכָהּ אִישׁ** או **אִשָּׁה שְׁהָעֵרִיכָהּ אִשָּׁה, מִנֵּין** שמתחייבת. תלמוד לומר – מלמדנו הפסוק **בְּעֶרְכָּךְ נִפְשָׁת'**, שכל נפש יכולה להעריך.

דורשת הברייתא עוד: **דְּבָר אַחַר, תִּיבַת 'נִפְשָׁת'** באה לרבות שגם **מִנּוּל** – מטונף ומוכה שחין – או מוכה שחין, נערכים, שכן **יָבֹל** היית לדרוש את ההיקש (ויקרא כו ב) **נָדַר בְּעֶרְכָּךְ** ללמד שהוקשו ערכין לנדר של דמים, ולכן כל מי שישנו פפרשת נדרי דמים ישנו גם פפרשת ערכין וכל שאינו בנדרי דמים אינו בְּעֶרְכִּין, ומנוול ומוכה שחין, שאין להם דמים שכן אין אדם רוצה לקנות עבד מאוס כזה, גם ערך אין להם, לכן תלמוד לומר **נִפְשָׁת'**, שכל נפש יש ערך.

דורשת הברייתא עוד: מה שנאמר (ויקרא כו ג) **וְהָיָה עֶרְכָּךְ** בא לרבות **טוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹנִינּוּס לְדָמִים**, שהאומר עליהם 'דמיו עלי' חייב, ונצרך לזה ריבוי, שכן **יָבֹל** היית לדרוש את ההיקש **נָדַר בְּעֶרְכָּךְ** ללמד שכל שישנו בְּעֶרְכִּין ישנו בְּדָמִים וכל שאינו בְּעֶרְכִּין אינו בְּדָמִים, וטוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹנִינּוּס שאינם נערכים (כמבואר להלן) אין להם דמים, תלמוד לומר **וְהָיָה**, לרבותם לדמים. ומדיחין למודנו שאין להם ערך, שנאמר לגבי ערכין **עֶרְכִּין הֵנִיךְ**, ללמד זכר ולא טוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹנִינּוּס, שאינם נערכים בערך זכר. ועדיין יבול היית לומר שלא יהיו נערכים בְּעֶרֶךְ אִישׁ אֶבֶל יהיו נערכים בְּעֶרֶךְ אִשָּׁה, לכן תלמוד לומר (שם כו ג-ד) **וְהָיָה עֶרְכָּךְ הֵנִיךְ** וגו' **וְאֵם נִקְבָּה הִיא**, שרק לזכר נדאי ולנקבה נדאית יש ערך, ולא לטוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹנִינּוּס.

הגמרא מבארת את כל דברי הברייתא: **אָמַר מֶר** – שנינו בתחילת הברייתא (לעיל ע"א) שתיבת **בְּעֶרְכָּךְ** באה לרבות שהמעריך עָרֶךְ סָתָם, שלא העריך אדם מסוים אלא אמר סתם 'הרי עלי ערך', חייב. מבררת הגמרא: **מֵאִי עָרֶךְ סָתָם** – מהו חיובו של מי שהעריך ערך סתם. ומשיבה: **דְּתִינָא בְּרִייתָא, הָאֹמֵר עָרֶךְ סָתָם עָלַי, נֹתֵן** להקדש **בְּפָחוּת שְׁבָעֶרְכִּין** – כמו הערך הקטן ביותר שבפרשת ערכין, ו**כְּמָה הוּא הַפָּחוּת שְׁבָעֶרְכִּין, שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים**, שזהו ערך נקבה מבית חורש ועד חמש שנים.

שואלת הגמרא: מנין לנו שמתחייב כפחות שבערכין, ו**אִיכָא** – שמא יש לומר שיתחייב כערך הגדול ביותר שבפרשת ערכין, דהיינו **חֲמִשִּׁים** שקלים, שהוא ערך הזכר מבין עשרים ועד בן ששים שנה. משיבה הגמרא: **תַּפְשֻׁתָּה מְרֻבָּה לֹא תַפְשֻׁתָּה** – אם אתה תופס את המרובה, שערך סתם הוא חמישים שקלים, אין דין זה ודאי בידך, שכן יש להקשות עליו שהיה לך לתפוס את המועט, אך **תַּפְשֻׁתָּה מוֹעֵט תַּפְשֻׁתָּה** – אם אתה תופס את המועט, שערך סתם הוא שלשה שקלים, דין זה ודאי הוא בידך, שאף המקשה לך שהיה לך לתפוס את המרובה, הרי אינו חולק על המועט שתפסת, אלא רק מבקש להוסיף עליו. שואלת הגמרא: כיון שיש לנו לתפוס את המועט, ו**אִיכָא** – אמור שפחות שבערכין הוא **שְׁקָל אֶחָד, דְּכִתִּיב (ויקרא כו כד) 'וְכָל עֶרְכָּךְ יִהְיֶה בְּשִׁקָל הַקֶּדֶשׁ', שִׁישׁ עֶרֶךְ שְׁהוּא שְׁקָל אֶחָד**. משיבה הגמרא: הפסוק **הָהוּא בְּהִשָּׁג יָד הוּא דְכִתִּיב**, כלומר, ערך זה נאמר רק באופן שאין משגת יד המעריך ליתן את מה שהעריך, שאז מעריך הכהן את חיובו לפי מה שמשגת ידו לתת, ומלמד הפסוק שמכל מקום אין ערך זה יכול להיות פחות משקל.

מקשה הגמרא: ו**אֵלָּא** מאחר שיש סברה לפרש ערך סתם כפחות שבערכין (תפשת מרובה לא תפשת וכו'), קָרָא – הפסוק 'בערךך' לָמָּה נצרך לי לחייב ערך סתם, הרי ודאי שחייב לתת כפי שדבריו מתפרשים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רב נחמן אָמַר רבא בר אבבה**, 'בערךך' נצרך לומר שהמעריך ערך סתם אינו נידון ב'השג יד', אלא אף אם אין ידו משגת לתת שלשה שקלים, אין הכהן מעריכו בפחות מזה. ו**מֵאִי מַעְמָא** – ומהו הטעם שאינו נידון בהשג יד, שכן האומר ערך סתם הרי הוא **בְּמִפְרָשׁ דְּמִי** – כאילו פירש 'הרי עלי שלשה שקלים', שהרי הוא יודע שהערך הקצוב הקטן ביותר הוא שלשה

רַגְלָהּ שֶׁל בַּהֲמָה זוֹ עוֹלָה, יָבֹל הֵייתִי לומר שֶׁתִּהְיֶה הַבַּהֲמָה בּוֹלָה
 עוֹלָה, תִּלְמֹד לומר – מלמדנו הכתוב (ויקרא כו ט) 'וְאִם בַּהֲמָה אֲשֶׁר
 יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָן לָהּ, כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנָּה לָהּ יִהְיֶה קָדֶשׁ,
 וְדוֹרָשִׁים שֶׁרַק חֶלֶק מִמֶּנָּה יִהְיֶה קוֹדֶשׁ וְלֹא בּוֹלָה יִהְיֶה קוֹדֶשׁ, וְהֵייתִי
 בִּאִפּוֹן שֶׁהַקֹּדֶשׁ רִגְלָהּ, שֶׁאֵין כָּל הַבַּהֲמָה קְדוּשָׁה. וְעַדכִּין יָבֹל הֵייתִי
 לומר שֶׁתִּצָּא הֶרְגֵל לְחֹלֶיץ עַל יְדֵי שִׁפְדָּה אֹתָהּ, תִּלְמֹד לומר (שם)
 'וְהִי', שֶׁשִּׁמְשָׁמְעוּ שֶׁבְּהִי'יָתָה תִּהְיֶה – תִּשָּׂאֵר בַּהֲוִיָּת קְדוּשָׁתָהּ, וְאֵין
 לַפְּדוּתָהּ. הָא בִּצְדָה הוּא דִּינָה, תִּמְכֹּר הַבַּהֲמָה לְצוּרָי אֲנָשִׁים
 שְׁחִיבִים עוֹלֹת, וְדָמֶיהָ חוֹלִין חוּץ מִדָּמֶיהָ אוֹתוֹ אֶכָּר שֶׁכָּפָה שֶׁהַקֹּדֶשׁ,
 שְׁכִינָה שֶׁהוּא קְדוֹשׁ בַּקְדוּשָׁת הַגּוֹף אֵינוֹ נִפְדָּה, דְּכָרִי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי
 יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים, מִנֵּן לֵאמֹר 'רִגְלָהּ שֶׁל זוֹ
 עוֹלָה' שֶׁפּוֹשֶׁטֶת הַקְדוּשָׁה וּבּוֹלָה עוֹלָה, תִּלְמֹד לומר (שם) 'כָּל אֲשֶׁר
 יִתֵּן מִמֶּנָּה לָהּ יִהְיֶה קָדֶשׁ', שֶׁתִּיבֵּת 'יִהְיֶה' מִיִּזְוֶרֶת לְרַבּוֹת אֶת בּוֹלָהּ,
 שֶׁאֵף שֶׁהַקֹּדֶשׁ חֶלֶק מִמֶּנָּה יִהְיֶה כּוֹלָה קְדוֹשׁ. מִבֵּאֵרֵת הַגִּמְרָא: וְאִפְּלִי
 לְמֵאֵן דְּאָמַר – לְדַעַת רַבִּי מֵאִיר הַסּוֹבֵר שֶׁאֵין בּוֹלָה עוֹלָה, מִבּוֹאֵר
 בְּתַמְרוּרָה (י"א): דְּהֵינָּה מִיָּלָּה – דִּין זֶה הוּא רַק בִּאִפּוֹן דְּאֶקְדִּישׁ דְּכָר
 (וְאִבְר) שֶׁאֵין הִנְשָׂמָה תְּלוּיָה בּוֹ, כְּגוֹן רִגְלָהּ, אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ דְּכָר
 שֶׁהִנְשָׂמָה תְּלוּיָה בּוֹ, אֵף רַבִּי מֵאִיר מוֹדֵה שֶׁקְדוּשָׁה בּוֹלָה. וְאִם כֵּן
 הֵיִיךְ רַבִּי מַעֲמִיד אֶת הַבְּרִייתָא 'רֹאשׁ פָּרָה זוֹ הַקֹּדֶשׁ, אֵין לַהֲקֹדֶשׁ
 אֶלָּא רֹאשָׁה' בַּקְדִּישׁ מִזְבֵּחַ, הִרִי בַקְדִּישׁ מִזְבֵּחַ פּוֹשֶׁטֶת הַקְדוּשָׁה בְּכוֹלָה
 שֶׁכֵּן רֹאשׁ הוּא אֲבֵר שֶׁהִנְשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ.

מִתְרַץ רַבִּי: (אֶלָּא) לֹא קָשִׁיָא, הָא – הַבְּרִייתָא הַמִּבְאֵרֵת שֶׁפּוֹשֶׁטֶת
 קְדוּשָׁה בְּכוֹלָה מִדְּבַרְת כֶּשֶׁהַקֹּדֶשׁ בַּקְדוּשָׁת הַגּוֹף, שֶׁאֵמַר 'רֹאשׁ
 בַּהֲמָה זוֹ עוֹלָה, וְהָא – הַבְּרִייתָא לְעִיל שֶׁאֵמַרְהָ שֶׁאֵין לַהֲקֹדֶשׁ אֶלָּא
 רֹאשָׁה, מִדְּבַרְת בַּקְדוּשָׁת דָּמִים לִגְבִי מִזְבֵּחַ, שֶׁאֵמַר 'רֹאשׁ פָּרָה זוֹ עֲלֵי
 לְדָמֵי עוֹלָה', שֶׁהַתְּחִיב לְהִבְיָא עוֹלָה בְּדָמֵי רֹאשׁ הַפָּרָה, וְבוֹז אֵין חֵיב
 יוֹתֵר מִדְּמֵי רֹאשָׁה. מִקְשָׁה אֲבִי לְרַבִּי: וְהָא מָר הוּא דְּאָמַר – וְהִרִי
 כְּבוֹדוֹ בַּעֲצָמוֹ (רַבִּי) אִמֵּר (תַּמְרוּרָה י"א): שֶׁהַמַּקְדִּישׁ יָכָר (וְאִיל) לְדָמֵי,
 קְדוּשׁ קְדוּשָׁת הַגּוֹף, שְׁכִינָה שֶׁהוּא רֹאשׁ לַהֲקֹרְבָהּ, מִתּוֹךְ שֶׁחֲלָה עֲלֵיו
 קְדוּשָׁת דָּמִים חֲלָה עֲלֵיו גַּם קְדוּשָׁת הַגּוֹף, וְאִם כֵּן אֵף בַּמַּקְדִּישׁ רֹאשׁ
 פָּרָה לְדָמֵי עוֹלָה, מִתּוֹךְ שֶׁחֲלָה עֲלֵיו קְדוּשָׁת דָּמִים תַּחֲלוֹל עֲלֵיו קְדוּשָׁת
 הַגּוֹף. מִתְרַץ רַבִּי: לֹא קָשִׁיָא, הָא – מֵה שֶׁאֵמַרְתִּי שֶׁהַמַּקְדִּישׁ זָכָר
 לְדָמֵי, קְדוּשָׁת הַגּוֹף, מְדוּבָר דְּאֶקְדִּישׁ בּוֹלָה – שֶׁהַקֹּדֶשׁ אֶת כָּל
 הַבַּהֲמָה, וְהָא – הַבְּרִייתָא שֶׁהַמַּקְדִּישׁ רֹאשׁ פָּרָה לְדָמֵי, קְדוּשָׁת
 דָּמִים וְאֵין לַהֲקֹדֶשׁ אֶלָּא רֹאשָׁה, מִדְּבַרְת דְּאֶקְדִּישׁ רַק חֵד אֲבֵר.
 מִקְשָׁה אֲבִי: הֲלֹא כֶּשֶׁהַקֹּדֶשׁ רַק חֵד אֲבֵר לְדָמֵי נִמִּי אִיבְעִינִי
 אִיבְעִיָא לָן – גַּם בּוֹז הַסִּתְפַּקְנוּ הָאֵם מִתְקַדֵּשׁ כּוֹל קְדוּשָׁת הַגּוֹף,
 דְּכָעִי – שֶׁהִרִי נִסְתַּפֵּק רַבָּה (תַּמְרוּרָה י"א), תְּקַדִּישׁ אֲבֵר לְדָמֵי, מֵהוּ,
 הָאֵם קְדוּשָׁה כָּל הַבַּהֲמָה בַּקְדוּשָׁת הַגּוֹף אוֹ לֹא, וְהֵיִיךְ אֲנוֹ אוֹמְרִים
 בְּרֹאשׁ פָּרָה כְּדָבָר פְּשׁוּט שֶׁאֵין כּוֹלָה קְדוּשָׁה בַּקְדוּשָׁת הַגּוֹף. מִתְרַץ
 רַבִּי: כִּי אִיבְעִי לָן – מֵה שֶׁנִּסְתַּפְּקָנוּ, זֶה בְּאִיל תָּם, בְּלֹא מוֹם, שְׁבו
 יִתְכֵּן שֶׁפּוֹשֶׁטֶת קְדוּשָׁת הַגּוֹף בְּכוֹלוֹ שֶׁכֵּן הוּא רֹאשׁ לַקְדוּשָׁת הַגּוֹף
 (וְהֵיִינוּ לַהֲקֹרְבָהּ), אֵךְ הֵכָּא – כֵּאֵן אֵין קְדוּשָׁת הַגּוֹף בְּכוֹלוֹ שֶׁכֵּן מְדוּבָר
 בְּבַעַל מוֹם, שֶׁאֵינוֹ רֹאשׁ לַקְדוּשָׁת הַגּוֹף, שֶׁהִרִי הַבְּרִייתָא הַזֹּכִירָה פָּרָה
 דּוּמִיָּא דְּחִמּוֹר – בְּדוּמָה לְחִמּוֹר שֶׁאֵינוֹ רֹאשׁ לַהֲקֹרְבָהּ, וּמִשְׁמַע
 שֶׁהַפָּרָה בַּעֲלָת מוֹם. מִקְשָׁה אֲבִי: בְּעַל מוֹם נִמִּי אִיבְעִינִי אִיבְעִיָא לָן
 – הֲלֹא גַם בְּבַעַל מוֹם נִסְתַּפְּקָנוּ הָאֵם פּוֹשֶׁטֶת קְדוּשָׁה בְּכוֹלוֹ, דְּכָעִי
 רַבָּה, הָאֵמַר 'דָּמֵי רֹאשִׁי לִגְבִי מִזְבֵּחַ' – שֶׁנִּגְדַּר לְהִבְיָא קָרְבָן בְּדָמֵי
 רֹאשׁוֹ, מֵהוּ, הָאֵם נִידוֹן בְּכַבּוּדוֹ וּמִבְיָא קָרְבָן בְּדָמֵי כּוֹלוֹ אוֹ אֵין נִידוֹן
 בְּכַבּוּדוֹ וּמִבְיָא רַק בְּדָמֵי רֹאשׁוֹ. וְהִרִי רֹאשׁ אֲדָם (כַּפָּרָה בַּעֲלָת מוֹם)
 אֵינוֹ רֹאשׁ לְמִזְבֵּחַ, וּמִדּוּעַ יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק אֵם נִידוֹן בְּכַבּוּדוֹ. מִתְרַץ רַבִּי:
 כִּי אִיבְעִיָא לָן – מֵה שֶׁנִּסְתַּפְּקָנוּ הֵיךְ מִקְמֵי דְּאִשְׁמַעְיָה לְהָא מִתְּנִיתָא
 לְפָנֵי שֶׁשִּׁמְעָנוּ בְּרִייתָא זוֹ, הִשְׁתָּא דְּאִשְׁמַעְיָה הָא מִתְּנִיתָא, לֹא
 מִיבְעִיָא לָן – וְעַכְשִׁי שֶׁשִּׁמְעָנוּ בְּרִייתָא זוֹ שֶׁבְּבַעַל מוֹם אֵין הַקְדוּשָׁה
 פּוֹשֶׁטֶת בְּכוֹלָה, אֵין לָנוּ סַפֵּק, וְדָמֵי רֹאשִׁי לִגְבִי מִזְבֵּחַ' אֵינוֹ נִידוֹן
 בְּכַבּוּדוֹ.

הַגִּמְרָא מִבֵּאֵרֵת אֶת סַפֵּק רַבָּה: גּוֹפָא – נִשּׁוּב לְעַצֵּם דְּבָרֵי רַבָּה, בְּעִי
 רַבָּה, 'דָּמֵי רֹאשִׁי לִגְבִי מִזְבֵּחַ', מֵהוּ, הָאֵם נִידוֹן בְּכַבּוּדוֹ אוֹ אֵינוֹ
 נִידוֹן בְּכַבּוּדוֹ. וְהַצְדִּידִים הֵם, הָאֵם נִידוֹן בְּכַבּוּדוֹ שֶׁכֵּן לֹא אֲשַׁכְּחֵן –
 לֹא מִצָּאֵנוּ אוֹפֵן בְּגִדֵּי דָמִים דָּאֵינוֹ נִידוֹן בְּכַבּוּדוֹ, אוֹ דְּלָמָּא – שְׁמָא
 אֵינוֹ נִידוֹן בְּכַבּוּדוֹ שֶׁכֵּן לֹא אֲשַׁכְּחֵן אוֹפֵן בַּהֲקֹדֶשׁ לִגְבִי מִזְבֵּחַ דְּנִידוֹן
 בְּכַבּוּדוֹ. מִסִּיקָה הַגִּמְרָא: תִּיקוּן – תַּעֲמֹד שֶׁאֵלָה זוֹ בְּסַפֵּק, שֶׁלֹּא
 נִפְשָׁטָה.

הַגִּמְרָא מִבֵּאֵרֵת סַפְקוֹת בְּאוֹפֵנִים שֶׁל הַקֹּדֶשׁ לִגְבִי מִזְבֵּחַ: בְּעִי רַבָּה,
 הָאֵמַר 'עָרְכִי עָלֵי לִגְבִי מִזְבֵּחַ', שֶׁנִּגְדַּר לְהִבְיָא קָרְבָן בְּשׁוּוִי שֶׁל עֶרְכּוֹ,
 מֵהוּ, הָאֵם נִידוֹן בְּהִשָּׁג יָד אוֹ אֵין נִידוֹן בְּהִשָּׁג יָד. וְהַצְדִּידִים הֵם, הָאֵם
 נִידוֹן בְּהִשָּׁג יָד שֶׁכֵּן לֹא אֲשַׁכְּחֵן בְּעָרְכִין אוֹפֵן דָּאֵין נִידוֹן בְּהִשָּׁג יָד,
 אוֹ דְּלָמָּא אֵינוֹ נִידוֹן בְּהִשָּׁג יָד שֶׁכֵּן לֹא אֲשַׁכְּחֵן בְּמוֹקֶדֶשׁ לִגְבִי מִזְבֵּחַ
 דְּמִיפְרִיק – שֶׁנִּפְדָּה אֶלָּא בְּשׁוּוִי, וְלֹא מִצָּיְנוּ בּוֹ דִּין 'הִשָּׁג יָד'. מִסִּיקָה
 הַגִּמְרָא: תִּיקוּן.

בְּעִי רַב אֲשִׁי, תְּקַדִּישׁ שְׂדֵה אַחֲוָה לִגְבִי מִזְבֵּחַ – לְהִבְיָא בְּדָמֵי עוֹלָה,
 מֵהוּ – בִּאִזְוָה עֶרֶךְ פּוֹדָהּ, מִי אֲמַרְיָן – הָאֵם אֲנוֹ אוֹמְרִים שִׁפְדָּהּ
 בְּעֶרֶךְ שֶׁקֻּצְבָה תוֹרָה לַפְּדִיוֹן שְׂדֵה אַחֲוָה, שֶׁכֵּן לֹא אֲשַׁכְּחֵן שְׂדֵה
 אַחֲוָה דְּמִיפְרָקָא – שֶׁנִּפְדִּית אֶלָּא בְּעֶרֶךְ שֶׁל בֵּית יוֹדֵעַ חוֹמֵר שְׁעוּרִים
 בְּחִמְשִׁים שְׁקָל בְּסָף – חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים לְכָל בֵּית כּוֹר שְׁעוּרִים, אוֹ
 דְּלָמָּא נִפְדִּית בְּשׁוּוִי, שֶׁכֵּן לֹא אֲשַׁכְּחֵן לִגְבִי מִזְבֵּחַ דְּמִיפְרִיק אֶלָּא
 בְּשׁוּוִי. מִסִּיקָה הַגִּמְרָא: תִּיקוּן.

משנה

מִשְׁנַתָּנוּ מִבֵּאֵרֵת יוֹצֵא מִהַכֵּלל שֶׁשִּׁנִּינוּ (ב). 'הַכֵּל נַעֲרִיךְ וְנִידִירִין'; קֶטֶן
 שֶׁהוּא פְּחוּת מִכֵּן חוֹדֶשׁ, נִידֵר – הָאֵמַר עֲלֵיו 'דָּמֵי עֲלֵי, מִתְחִיב,
 שֶׁכֵּן יֵשׁ לוֹ דָּמִים, אֲבָל לֹא נַעֲרֵךְ – הָאֵמַר עֲלֵיו 'עֶרְכּוֹ עֲלֵי' לֹא
 מִתְחִיב בְּעֶרְכּוֹ, שֶׁלֹּא קֻצְבָה הַתּוֹרָה (ויקרא כז א–ח) עֶרֶךְ לַפְּחוּת מִכֵּן
 חוֹדֶשׁ.

גמרא

הַגִּמְרָא מִבֵּאֵרֵת מִחְלוקָת בַּמַּעֲרִיךְ קֶטֶן: תָּנוּ רַבָּנֵן, הַמַּעֲרִיךְ קֶטֶן פְּחוּת
 מִכֵּן חוֹדֶשׁ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, גּוֹזֵל הַמַּעֲרִיךְ אֶת דָּמָיו שֶׁל הַקֶּטֶן כֵּאִילוֹ
 אִמֵּר 'דָּמֵי עֲלֵי'. וְהַכֵּמִים אוֹמְרִים, לֹא אֵמַר הַמַּעֲרִיךְ כָּלִים. מִבֵּאֵרֵת
 הַגִּמְרָא: בְּמֵאִי קָמִיפְלִי – בְּמָה נַחֲלָק, רַבִּי מֵאִיר סָבַר שֶׁאֵין אֲדָם
 מוֹצִיא דְּכָרִיו לְבִטְלָה, וְהִרִי יוֹדֵעַ הַמַּעֲרִיךְ שֶׁאֵין עָרְכִין לַפְּחוּת מִכֵּן
 חוֹדֶשׁ, וְלָכֵן וְדֹא כֶּשֶׁהַעֲרִיךְ נִגְמַר בְּדַעְתּוֹ וְאֵמַר לִשְׁם דָּמִים –
 לְהַתְּחִיב בְּדָמֵי הַקֶּטֶן. וְרַבָּנֵן סָבְרִי, אֲדָם מוֹצִיא דְּכָרִיו לְבִטְלָה, וְאֵין
 אוֹמְרִים שׁוּדָאֵי כִּיּוֹן לְדָמִים.

הַגִּמְרָא תוֹלָה מִימֵרָא שֶׁל רַב בַּמַּחְלוקָת רַבִּי מֵאִיר וְהַכֵּמִים. מִבְּרַרְת
 הַגִּמְרָא: בְּמֵאֵן אֶלָּא הָא – כְּשִׁטַּת מִי הוֹלְכִים דְּבָרֵי רַב, דְּאָמַר רַב
 נִידֵל אֵמַר רַב, הָאֵמַר 'עָרֵךְ כְּלֵי זֶה עָלֵי', גּוֹזֵל דָּמָיו – אֶת דָּמֵי
 הַכֵּלִי, שֶׁכֵּן אֵין עֶרֶךְ לְכָלִים. וּמִשְׁבִּיבָה: דְּבָרֵי בְּשִׁטַּת רַבִּי מֵאִיר שֶׁאֵין
 אֲדָם מוֹצִיא דְּבָרֵי לְבִטְלָה, וְכִשְׁהַעֲרִיךְ קֶטֶן כּוֹוֹנָתוֹ לְדָמִים. שׁוֹאֵלֵת
 הַגִּמְרָא: פְּשִׁטָּא – הִרִי זֶה פְּשׁוּט דְּכָרִי מֵאִיר אֲתִיָא – בִּאֵה שִׁטַּת
 רַב, וּמֵה יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בּוֹז. וּמִשְׁבִּיבָה: מֵהוּ דְּתִימָא – שְׁמָא תֵּאֲמַר
 שְׁדִּירֵי אֶפְּלִי בְּשִׁטַּת רַבָּנֵן, שֶׁאֵף חֲכָמִים סוֹבְרִים שֶׁאֵין אֲדָם מוֹצִיא
 דְּבָרֵי לְבִטְלָה, וְרַק הֵתֵם לִגְבִי קֶטֶן הוּא שְׁסוּבְרִים שֶׁלֹּא נִתְכּוּן לִשְׁם
 דָּמִים, שֶׁכֵּן יֵשׁ לְתַלּוֹת דְּמָעִי – שְׁטוּעָה הַמַּעֲרִיךְ וְכִכֵּר, כִּי הִיכִי
 דְּאִיבָא – כְּמוֹ שִׁישׁ עָרְכִין לָכֵן חוֹדֶשׁ, כִּי אִיבָא נִמִּי – יֵשׁ גַּם עֶרְכִין
 לַפְּחוּת מִכֵּן חוֹדֶשׁ, וְלָכֵן אֵין זוֹ הוֹצָאָה דְּבָרִים לְבִטְלָה וְלֹא נִתְכּוּן
 לְדָמִים, אֲבָל הֵכָּא לִגְבִי כְּלֵי, דְּלִיבָא לְמִיטָעִי – שֶׁאֵין לְטַעוֹת, וְדָא
 אֲדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עָרֵךְ לְכָלִי וְנִגְמַר בְּדַעְתּוֹ וְאֵמַר לִשְׁם דָּמִים. לָכֵן
 קָמְשָׁמַע לָן – מִשְׁמַעִיָה לָנוּ הַגִּמְרָא שֶׁאֵין זֶה כִּי, אֶלָּא חֲכָמִים סוֹבְרִים
 שֶׁאֲדָם מוֹצִיא דְּבָרֵי לְבִטְלָה אֵף בַּמִּקּוֹם שֶׁאֵין לוֹ מִקּוֹם לְטַעוֹת, וְאֵף
 הַמַּעֲרִיךְ כְּלֵי לֹא אִמֵּר כָּלִים, וְרַב שְׁחִיבּוֹ בְּדָמֵי הַכֵּלִי סָבַר כְּרַבִּי מֵאִיר.

ערכין. פרק ראשון – הכל מעריכין דף ה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קכה רש"י תוספות

1 תימכר לצורכי עולה ודמיה חולין — דהא לא אקדיש גופה. חוץ מדמי אבר —
2 שלא יקבל דמיה. כיון דנחתא ליה קדושת הגוף אינו ראוי למוכרה, ואם מכרה —
3 אינה מכורה. שהרי עולתו היא, ובין דלא נפקא לחולין, דתמימה היא — אין קדושה
4 חלה על מעות האבר, הלכך אינה מכורה. ואם תאמר: נמצא לוקח זה מקריב עולה
5 חסירה אבר, שאין אבר זה שלו הא פרכינן

6 לה בפרק קמא דתמורה (יאב), ומשנינן לה: כגון דאמר "הרי עלי עולה בחייה". ואפילו
7 למאן דאמר בו — הכי אוקימנא בשילוח פרק קמא דתמורה (יאב), דלא פליגי רבי
8 מאיר ורבי יהודה אלא בדבר שאין הנשמה תלויה בו, כגון מן הארכובה ולמטה. הכי
9 גרסינן: לא קשיא. ולא גרסינן "אלא". הא בקדושת הגוף — הא דקתני: פשטה קדושה
10 בבולה — כגון דאקדשה קדושת הגוף, דאמר: "ראש בהמה זו אקריב עולה". וברייתא
11 דלעיל, דאין לקדש מזבח אלא ראשה של פרה — כגון דאקדשה לדמים, דאמר: "ראש
12 בהמה זו עלי לדמי עולה". דומיא דעבד וחמור, דלא שייכא בהו קדושת הגוף
13 להקריבה. והא מר הוא דאמר — בפרק קמא דתמורה (יאב): הקדיש זכר = איל, דחוי
14 לעולה, ואקדשיה לדמי עולה — קדוש קדושת הגוף, והוא עצמו קרב עולה. דמיגו
15 דנחתא ליה קדושת דמים — נחתא ליה קדושת הגוף, והואיל חוי לגופיה. הכא
16 נמי, כי אמר: "ראש פרה לדמי עולה" — תיקדש לגופה (הוא), והואיל הוא חזיא, תפשוט
17 קדושה בבולתו הא דאקדיש בוליה — לדמיה, קדוש קדושת הגוף, דליכא אלא
18 חד מיגו. הא דאקדיש חד אבר — כגון הכא, דאמר: "ראש פרה לדמי עולה" — לא
19 אמרינן: מיגו דקדיש חד אבר — קדשה נמי כולה, ומיגו דנחתא ליה קדושת דמים —
20 נחתא ליה קדושת הגוף. דתרי מיגו לא אמרינן יחד. אבר נמי איבעי איבעיא ליה
21 למר — בשילוח פרק קמא דתמורה (יאב). הקדיש אבר לדמיו מהו — שתקדש כל
22 הבמה לגופה? קדוש אמרינן: מיגו דקדיש חד אבר לדמי — קדיש לגופיה, ומיגו דקדיש חד
23 אבר — קדשה כולה, או דילמא תרי מיגו לא אמרינן? ואם איתא, תפשוט ליה למר מהא
24 ברייתא דלא, דהא קתני: אין להקדש אלא ראשה, ואוקמה לה בקדשי מזבח, ודקאמר
25 לדמי בתם — דאיכא למימר דתחתיה ליה קדושת הגוף, דהא חזי להקריבה. וברייתא
26 דפשיטא ליה דלא קדשה כולה — בבעל מום קא מיירי, דומיא דעבד וחמור דלא חזו
27 לגופיה. דמי ראשי למזבח מי נידון כבבדו או אין נידון כבבדו — ויהיב פלגא דמים.
28 והרי אין לך בעל מום למזבח גדול מזה, שהוא אדם, וקא מיבעיא ליה, ואמאי?

29 תיפשוט ליה מההיא דאין נידון מי אמרינן לא אשכחן — נר בשום דוכתא דאין נידון כבבדו. או דילמא לא אשכחן לגבי מזבח כר. נידון בהשג יד — גבי נדר ונדבה כי
30 האי. הקדיש שדה אחוזה — לרמי עולה. מהו — היכי פריק ליה אי בעי למפיקה? דהא פשיטא לן, אי אקדשיה לבדק הבית — הוה פריק בית זרע חומר שעורים בחמשים
31 שקל כסף, דגזירת הכתוב הוא, ואפילו היא שוה אלף זוז. שדה אחוזה דמיפיקא — דהא לא אשכחן שדה אחוזה אלא לבדק הבית, דסתם הקדשות לבדק הבית. הלכך, כי
32 פריש לה למזבח — לא פריק לה נמי אלא בהכי. או דלמא: לא אשכחן למזבח אלא בשווי, דהא לא אשכחן קריא למזבח אלא בבהמות, ודחזו דראי לא נתנה תורה קצבה
33 לפדיון אם הוממו, והכא נמי אמרינן בשווי? תיקו. משנה פחות מכן חדש נדר — אם אמר אחר: "דמיו עלי", שהרי דמים כל דהו יש לו. אבל לא נערך — שלא נאמר
34 בפרשה אלא מכן חודש ומעלה. גמרא נותן דמיו — כמה שהוא נמכר בשוק. כרבי מאיר — דאמר: אין אדם מוציא דבריו לבטלה, ואדם יודע דאין ערך לכלל, ד"נפשות
35 כתיב, וגמר ואמר להם דמים. פשיטא דכרבי מאיר — למה לי למימר: "כמאן אולא הוא"? התם — גבי פחות מכן חודש פטרי רבנן משום דאיכא למימר: אפילו אין אדם
36 מוציא דבריו לבטלה — הני מילי היכא דהוא יודע שדבריו בטילין. אבל זה סבור היה שיש ערך לפחות מכן חודש כבן חדש, והרי אין לו, ונמצא הקדש טעות, ודמים לא
37 קאמר דליתבי דמי. אבל גבי כלי לחייב. קא משמע לן דרבי מאיר היא ולא רבנן, דטעמייהו דרבנן משום דאדם מוציא דבריו לבטלה, ואפילו הוא יודע שדבריו זה בטילין.
38 ולרבי

1 "רגלה של זו עולה", יכול תהא כולה עולה? תלמוד
2 לומר: "כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש" — ממנו
3 קדש, ולא כולה קדש; יכול תצא לחולין? תלמוד
4 לומר: "יהיה", בהיותה תהא; הא פירצו? תפכר לצורכי
5 עולות, ודמיה חולין חוץ מדמי אותו אבר שבה, דכרי
6 רבי מאיר. רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אומרים:
7 מנין לאומר "רגלה של זו עולה" שכולה עולה? תלמוד
8 לומר: "כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש", לרבות
9 את כולה. ואפילו למאן דאמר אין כולה עולה — הני
10 מילי דאקדיש דכר שאין הנשמה תלויה בו, אכל דכר
11 שהנשמה תלויה בו — קדשה כולה! — אלא לא קשיא:
12 הא בקדושת הגוף, הא בקדושת דמים. — והא מר הוא
13 דאמר: מקדיש זכר לדמיו, קדוש קדושת הגוף! — לא
14 קשיא: הא דאקדיש כולה, הא דאקדיש חד אבר. — חד
15 אבר נמי איבעי איבעיא לן, דכרי רבה: הקדיש אבר
16 לדמיו, מהו? — כי איבעי לן — בתם, הכא — בבעל מום,
17 דומיא דחמור. בעל מום נמי איבעי איבעיא לן, דכרי
18 רבה: "דמי ראשי לגבי מזבח", מהו? — כי איבעיא לן
19 — מקמי דאשמעה להא מתניתא, השתא דאשמעה הא
20 מתניתא — לא מיבעיא לן. גופא, בעי רבה: "דמי ראשי
21 לגבי מזבח", מהו? נידון כבבדו או אינו נידון כבבדו?
22 לא אשכחן בדמים דאינו נידון כבבדו, או דלמא לא
23 אשכחן לגבי מזבח נידון כבבדו? תיקו. בעי רבא:

1 "ערבי עלי לגבי מזבח", מהו? נידון בהשג יד או אין נידון בהשג יד? לא אשכחן בערכין דאין
2 נידון בהשג יד, או דלמא: לא אשכחן לגבי מזבח דמיפריק אלא בשווי? תיקו. בעי רב אשי:
3 הקדיש שדה אחוזה לגבי מזבח, מהו? מי אמרינן: לא אשכחן שדה אחוזה דמיפריק אלא
4 בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, או דלמא לא אשכחן לגבי מזבח דמיפריק אלא
5 בשווי? תיקו. משנה פחות מכן חדש נדר, אכל לא נערך. גמרא תנו רבנן: המעריך
6 פחות מכן חדש — רבי מאיר אומר: נותן דמיו, ותכמים אומרים: לא אמר כלום.
7 כמאי קמיפלגי? רבי מאיר סבר: אין אדם מוציא דבריו לבטלה, יודע שאין ערכין
8 לפחות מכן חדש, וגמר ואמר לשם דמים. ורבנן סברי: אדם מוציא דבריו לבטלה, יודע
9 כמאן אולא הא דאמר רב גידל אמר רב: האומר "ערך פלי עלי" נותן דמים — כרבי
10 מאיר. — פשיטא דכרבי מאיר אתיא! — מהו דתימא: אפילו ברבנן, התם הוא דמעי,
11 סבר: כי היכי דאיכא ערכין לכן חודש — איכא נמי לפחות מכן חודש; אכל הכא,
12 דליכא למיטעי — ודאי אדם יודע שאין ערך לכלל, וגמר ואמר לשם דמים, קמשמע לן.
13 ולרבי

1 ימכר לצרכי עולה — ואם תאמר: וכי לוקח זה מקריב עולה חסירה אבר שאין אבר
2 זה שלו? הא פרכינן פרק קמא דתמורה (יאב), ומשני: כגון דאמר "הרי עלי
3 עולה בחייה", כלומר, כמו שיכול לחיות, ואף על פי שנוחק רגלה מן הארכובה
4 ולמטה. והא דלא קא משני: כגון דאמר "רגלה של זו עולה לפטור עולתו של פלוני",
5 כמאן דאמר פרק קמא דחולין (כגב), "הרי
6 עלי לחם לפטור תודתו של פלוני" — ישי
7 לומר: דלא נקט לה אלא על לשון מימרא
8 דאמורא, אבל לשון הברייתא לא מישתמע
9 הכי. והא מר הוא דאמר הקדיש זכר לדמיו
10 — מכאן משמע דגרסינן: "דבה", שלא אמר
11 אב"י "מר" לרבא חבירו. אף על גב דאשכחנא
12 דאמר רב יוסף לאב"י תלמידו: "מר דגברא
13 רבה הוא ידע מאי קאמינא", בובחים פרק
14 "קדשי קדשים" (סב, א) — התם שאני, שהבין
15 אב"י מה שלא חביו אחרים.
16 דבעי רבה דמי ראשי לגבי מזבח כר' תיקו
17 — היינו מקמי דלשמעין מתניתא
18 דלעיל, כדמסקינן.
19 דמי רבה דמי ראשי למזבח — צריך עיון:
20 אמאי לא נקט "ערך ראשי לגבי מזבח",
21 כמו בבעיא דבסמוך? בעי רבא ערכי עלי
22 לגבי מזבח — אי "דבה" גרסינן בבבלי, יש
23 לפרש ב"אם תמצא לומר" כדלעיל.

1 אדם יודע שאין ערך לפחות מכן חדש —
2 ואפילו אינו יודע, מכל מקום דעתו על
3 פי שתקנו חכמים להשקו. ואם תאמר: מאי
4 שניא מדאמר פרק "תמיד נשחט" (פסחים
5 טז, א). המתכוין לומר "תרומה" ואמר
6 "מעשר", "מעשר" ואמר "תרומה" — לא
7 אמר כלום? ויש לומר: דלא אמר כלום ממה
8 שמוציא בפיו, אבל מה שבלבו הוי קיים.
9 ועוד יש לומר: דהתם שאני, שמה שאמר
10 בפיו אינו רוצה, ובמה שאמר בלבו טעה.
11 יבול

1 אדם יודע שאין ערך לפחות מכן חדש —
2 ואפילו אינו יודע, מכל מקום דעתו על
3 פי שתקנו חכמים להשקו. ואם תאמר: מאי
4 שניא מדאמר פרק "תמיד נשחט" (פסחים
5 טז, א). המתכוין לומר "תרומה" ואמר
6 "מעשר", "מעשר" ואמר "תרומה" — לא
7 אמר כלום? ויש לומר: דלא אמר כלום ממה
8 שמוציא בפיו, אבל מה שבלבו הוי קיים.
9 ועוד יש לומר: דהתם שאני, שמה שאמר
10 בפיו אינו רוצה, ובמה שאמר בלבו טעה.
11 יבול

1 אדם יודע שאין ערך לפחות מכן חדש —
2 ואפילו אינו יודע, מכל מקום דעתו על
3 פי שתקנו חכמים להשקו. ואם תאמר: מאי
4 שניא מדאמר פרק "תמיד נשחט" (פסחים
5 טז, א). המתכוין לומר "תרומה" ואמר
6 "מעשר", "מעשר" ואמר "תרומה" — לא
7 אמר כלום? ויש לומר: דלא אמר כלום ממה
8 שמוציא בפיו, אבל מה שבלבו הוי קיים.
9 ועוד יש לומר: דהתם שאני, שמה שאמר
10 בפיו אינו רוצה, ובמה שאמר בלבו טעה.
11 יבול

יכול לא יהו נערכין תלמוד לומר איש — ואף על גב ד"איש" במעריך כתיב —
תרת "איש" כתיב, ואם אינו ענין למעריך נהוה לענין נערך. ואם תאמר: הא
ממעטינן מ"איש" דהכא גוים גבי תמורה, בפרק קמא דתמורה (א.ג.) יש לומר:
דבפרק "בית שמאי" במסכת זבחים (מה.א) איכא דרשא אחריתי למעוטי גוים
דתמורה, ועלה סמך. וילפינן ממעשר בהמה,

חובה שאין קבועה לה זמן, וישראל מייחו
וגוים לא מייחו. **שאני** חרש שוטה וקטן
דלאו בני דעה ניהו — ורבי מאיר דיליף
מינייהו סבירא ליה: קצת הן שוין, הואיל
ונערכין ואף על פי שלא מעריכין — הכי נמי
אית ליה למימר בגוים. **אלא** מעתה לא
ימעלו בו — לרבי יהודה אלמא תניא: אבל
בקדשי בדק הבית מועלין בו, ואמאן תרמייהו:
דהא דרבי מאיר לא מיתוקמא, דהא קא
נסיב להלכתיה מ"לא לכם ולנו", אלמא דאין
גוים מקדישין לבדק הבית כלל. וברבי יהודה
מיהא לא אתיא. דליכא לפרושי דלמסקנא
משום רפיין דים מיתוקמא שפיר כרבי מאיר.
דהא ליתא, דרבי מאיר לא סבר האי טעמא,
דאם כן מנא ליה הלכתא דאין הגוים
מעריכין מקרא ד"לא לכם ולנו" וצריך עיון,
כיון דלרבי מאיר אין גוים מתנדבין לבדק
הבית, הכי תנן: זה וזה מודים שנודרים: הא
גוים לא נודרין לבדק הבית לרבי מאיר
ודוקא לפרש נודרין קאמר למזבח,
דלכאורה מתנתיין דומיא דערכין, דמיירי
לבדק הבית. ושמא טוב לפרש, דרבא הדר
ביה למסקנא זו מהא דאמר מעיקרא
דהלכתא כרבי מאיר מקרא ד"לא לכם ולנו".
תני

ולרבי מאיר למאי איצטריך? — מהו דתימא: מעמא
דרבי מאיר התם - דנור פחות מכן חודש אפיו כן
חודש, אבל הכא דליכא למינור - אימא לא, קא
משמע לן: מעמא דרבי מאיר - דאין אדם מוציא
דבריו לבטלה, לא שניא הכא ולא שניא הכא. כמאן
אולא הא דאמר רבה בר יוסף אמר רב, ואמרי לה
אמר רב יבא בר יוסי אמר רב: המקדיש בהמת
חבירו - נותן דמיה? כמאן - כרבי מאיר. - הא
אמרה רב הדרא וימנא, דאמר רב גידל אמר רב:
האומר "ערוך כלי עלי" - נותן דמיו! — מהו דתימא:
התם הוא דידוע שאין ערוך לכלי, וגמר ואמר לשם
דמים; אבל בהמה דבת מקדש היא, איכא למימר
דרכי קאמר: אי אמינא לה למרה מזבין לה ניהלי -
תיקדוש לה מהשתא ואקרבא, אבל דמי לא קאמר,
קא משמע לן. אמר רב אישי: והוא דאמר "עלי",
אבל אמר "הרי זו" - לא. משנה נכרי - רבי מאיר
אומר: נערך אבל לא מעריך, רבי יהודה אומר: מעריך
אבל לא נערך; וזה וזה מודים שנודרין ונדרין. גמרא
תנו רבנן: בני ישראל מעריכין ואין הגוים מעריכין; יכול
לא יהו נערכין? תלמוד לומר: "איש", דכרי רבי מאיר.

אמר רבי מאיר: וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד מועט, מפני מה אני אומר
נערך ולא מעריך? מפני שריבה הכתוב פנערכין יותר במעריכין, שהרי חרש שוטה וקטן
נערך אבל לא מעריכין. רבי יהודה אומר: בני ישראל נערכין ואין הגוים נערכין; יכול לא יהו
מעריכין? תלמוד לומר: "איש". אמר רבי יהודה: וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא
אחד מועט, מפני מה אני אומר נכרי מעריך ולא נערך? מפני שריבה הכתוב במעריכין
יותר בפנערכין, שהרי טומטום ואנדרוגינוס מעריכין אבל לא נערכין. אמר רבא: הלכתיה
דרבי מאיר מסתברא, טעמיה לא מסתברא; טעמא דרבי יהודה מסתברא, הלכתיה לא
מסתברא. הלכתיה דרבי מאיר מסתברא - דכתיב: "לא לכם ולנו לבנות את בית אלהינו";
טעמיה לא מסתברא - דקא מיימי ליה מחרש שוטה וקטן; שאני חרש שוטה וקטן, דלאו
בני דעה ניהו. טעמא דרבי יהודה מסתברא - דקא מיימי ליה מטומטום ואנדרוגינוס,
דאף על גב דבני דעה ניהו מעשיניהו רחמנא; הלכתיה לא מסתברא - דכתיב: "לא לכם
ולנו לבנות את בית אלהינו". ורבי יהודה, האי "לא לכם ולנו" מאי עביד ליה? אמר רב
חסדא אמר אבימי: וערוך נגנו. - אלא מעתה, לא ימעלו בו; דתנן: חמש חטאות המתות
ומעות ההולכות לים המלח - לא נהנין ולא מועלין! אלמא תניא גבי קדשי גוים: כמה
דברים אומרים - בקדשי מזבח, אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן! אלא אמר רבא: משום
רפיין דים הוא, דכתיב: "ויהי עם הארץ מרפיין ידי עם יהודה ומבהלים אותם לבנות".

תנא

ולרבי מאיר למאי איצטריך — הואיל ורב אליבא דרבי מאיר אמר ולא לרבנן, למאי
איצטריך למימר דנותן דמיו? פשיטא, התם דאיכא למימר דטעה ולא אמר לשם
דמים, אלא סבור שיש לו ערך — מחייב רבי מאיר, דהא דודאי ידוע שאין ערך לכלי
— לא כל שכן? נותן דמיה — דאדם יודע שאין הקדש חל על דבר שאינו שלו, וגמר
ואמר לשם דמים. תיקדוש מהשתא
ואקריבנה — דמסקננה. ולהקדיש גופה
נתבין, דטעה בהכי, אבל דמי לא קאמר.
הלכך לא ליתבי מדי, דהא אין הקדשו חל
על גופה, ולדמים לא נתבין. קא משמע לן
— דלא אמרינן דטעה, אלא דרבי יודע שאין
הקדשו חל על גופה, ולדמים נתבין. והוא
דאמר עלי — דמי בהמת חבירו זו עלי
להקריב — נותן דמיה. דבהמה גופה לא
קאמר, אבל דמים קיבל עליה. אבל אמר זו
— ולא אמר "עלי", אלא אמר: "הרי בהמה זו
עולה" — לא אמר כלום. משנה גוי נערך
— אם אמר ישראל: "ערכו עלי" — נותן
ערכו כפי שנים של גוי. אבל לא מעריך —
אבל אם אמר הגוי: "ערכי עלי", או "ערכי
אחרים עלי" — לא אמר כלום. רבי יהודה
אומר מעריך — אם אמר על ישראל: "ערכו
עלי". [אבל] לא נערך — שאם אמר "ערכי
עלי" — אין לו ערך, או אם אמר ישראל:
"ערכי גוי זה עלי" — לא אמר כלום. גמרא
איש — משמע כל דהו. הלכתיה דרבי מאיר
מסתברא — דאין הגוים מעריכין. וטעמיה לא
מסתברא — דיליף טעמא מחרש שוטה וקטן.
ואיכא למיפרך: התם משום דלאו בני דעה
ניהו, דהא אין נודרין נמי, ואין מקדישין.
אבל גוי נודר ומקדיש, דהא רבי מאיר
מודה נודר ונידר — אימא נמי דמעריך, אי
לא דהא קרא ד"לא לכם ולנו" דכתיב בספר
עזרא, שהיו גוים מתנדבין ורוצין לסייען
בבנין בית שני, ואמר להם נחמיה בן חכליה:
לא לכם ולנו לבנות, כי אם לנו לבדנו.
טעמיה דרבי יהודה מסתברא — דודאי
מסתבר טפי לאוקמא מיעוטא דמעמא קרא
בנערכין, וריביא במעריכין. דהא טומטום
ואנדרוגינוס דבני דעה ניהו כושים, ומעריכין
ולא נערכין, דמעשיניהו קרא, דכתיב: "הוכר"
(ויקרא כז) מריבויא דה"י דרשין ובכורות
דב: זכר דרבי, ולא טומטום ואנדרוגינוס.
והלכתיה לא מסתברא — דודאי אין מעריך,
משום דערכין לבדק הבית, וקרא כתיב: "לא
לכם ולנו לבנות" — אמר אבימי — הא דאמר
רבי יהודה מעריכין — לאו משום דליתיה
לבדק הבית, דהא כתיב: "לא לכם ולנו".
אלא קדוש ונגנו, דאסור בהנאה. אלא
טעמה — הואיל ולא יבדק אדיל — לא ימעלו
בו, דמיתתני מנייה לא נחייב קרבן מעילה.
דהא תנן: חטאות המותות, הני חטאות
דאמרינן בתמורה (כ.ב.) ולד חטאת ותמורת

חטאת כו', ומעות ההולכות לים המלח — דהוו כחטאת שמתו בעליה דאולא למיתה, ואם נהנה אדם מהם — אינו חייב קרבן, דלא קרינא ביה "מקדש ה" (ויקרא ה.)
הואיל ולא יבדק אדיל. ואילו נבי קדשי גוים — תניא בשחיטת קדשים בפרק "בית שמאי" (זבחים מה.ב.) כמה דברים אומרים — דאין מועלין בקדשי גוים — היינו בקדשי
מזבח, משום דגמרינן מעילה "חטא" "חטא" מתרומה, מה תרומה אין מיתה נהגת אלא בתרומת ישראל, דבהדיא כתיב (ויקרא כב.) "ולא יחללו את קדשי בני ישראל" —
אף מעילה אינה נוהגת אלא בקדשי ישראל. אבל קדשי גוים של בדק הבית מועלין בהן — ומפרש התם מאי טעמא, דכי גמרה מעילה "חטא" "חטא" מתרומה — דומיא
דתרומה דקדרשת הגוף, אבל קדרשת דמים לא גמרינן מינה. וטעם זה מצאתי מפרש בזבחים, והוא עיקר, שהרי בפירוש נשנה שם. ומפי המורה שמעתי: בקדשי מזבח דגוים
אין מועלין בהם, משום דמצאנו חילוק בין קדשי מזבח דגוים לקדשי מזבח דישראל, שאין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא, כדאמרינן שבעמא קמייא דתמורה (כ.ב.)
אבל בקדשי בדק הבית דגוים לא מצינו חילוק, הלכך מועלין בהן. זה שמעתי, וראשון עיקר. קתני מיהא: מועלין בהן, אלמא אינו נגנו, מדשיכא ביה מעילה! אלא אמר
רבא — דרבי לבדק הבית אתה, ובימי עזרא היינו טעמא דשלחו להם "לא לכם ולנו". משום רפיין דים — משום שלא היו מתכוונים לטובה, אלא שיסכמו גם עליהם וישמעו
לעצמם, והם יאחרו הבין עד שסייבו את לב כורש שלא לבנותו.

נַעֲרֵכִין אֲבָל לֹא מַעֲרִיכִין (לעיל ב.), ולכן מסתבר להעמיד את
הריבוי בנערכים ואת המיעוט במעריכים. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מַמְעֵט שָׂרָק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נַעֲרִיכִין וְאִין עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים
נַעֲרִיכִין. ואם כן, יָכוֹל שֶׁגַּם לֹא יְהוּ מַעֲרִיכִין, תִּלְמוּד לֹאִיר 'אִישׁ'
לרבות. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי מֵאַחֵר שֶׁמִּקְרָא אַחֵר מְרַבָּה וּמִקְרָא
אַחֵר מַמְעֵט, מִפְּנֵי מָה אֵינִי אֹמֵר שֶׁעוֹבֵד בּוֹכְבִּים מַעֲרִיךְ וְלֹא נַעֲרִיךְ,
וְלֹא לְהִיפֹךְ, מִפְּנֵי שְׂרִיפָה חֲתוּבָה בְּמַעֲרִיכִין יוֹתֵר מִבְּנַעֲרִיכִין, שֶׁהָרִי
שׁוֹמְטִים וְאֵנְדְּרוּגִינִים מַעֲרִיכִין אֲבָל לֹא נַעֲרִיכִין (שם).
רַבָּא מְבִיא רַאיה לְדִינוּ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר: אָמַר רַבָּא, הִלְכְּתִיהּ דְּרַבִּי
מֵאִיר מִסְתַּבְּרָא – מִסְתַּבְּרַת הֵהֱלֵכָה שֶׁאִמְרָא רַבִּי מֵאִיר שֶׁאִין גּוֹי
מַעֲרִיךְ, וְיֵשׁ לְפָסוֹק כֵּךְ, אֲךָ טַעְמִיהָ לֹא מִסְתַּבְּרָא – טַעְמוֹ, שֶׁהוֹכִיחַ
מִדִּין חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקֵטָן, לֹא מִסְתַּבֵּר. טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִטּוֹמְטוֹם
וְאֵנְדְּרוּגִינִים מִסְתַּבְּרָא, אֲךָ הִלְכְּתִיהּ – דִּינוֹ, שְׁגִי מַעֲרִיךְ, לֹא
מִסְתַּבְּרָא. מְבִאֵר רַבָּא: הִלְכְּתִיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מִסְתַּבְּרָא, דְּכֵתִיב
שֶׁאִמְרָא נַחְמִיה בֶּן חֲכִלְיָה לְגוֹיִם שֶׁרָצוּ לְסַיֵּעַ לַיהוּדִים הַשְּׂבִים מִשְׁבִּי
בְּבֵל בְּבִנְיָן הַמִּקְדָּשׁ (עזרא ד ג) 'לֹא לָכֶם וְ-הַגּוֹיִים' וְלָנוּ לְבָנוֹת וְיַחַד
בֵּית לְאַלְהֵינוּ, וּמִשְׁמַע שֶׁאִין לְגוֹיִים לְהַקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְלֹכֵן גַּם
אִין לָהֶם לְהַעֲרִיךְ, שֶׁהָרִי עֲרִיכִין לְבֶדֶק הַבַּיִת, אֲךָ טַעְמִיהָ לֹא
מִסְתַּבְּרָא, דְּקָא מִיִּיתֵי לִיהּ – שֶׁכֵּן מְבִיא רַאיה מִחֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקֵטָן,
וְיֵשׁ לְדַחֲוִת דְּשֹׁאֲנֵי – שׁוֹנֵה דִּין חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקֵטָן, שֶׁאִינֶם מַעֲרִיכִים
מִשׁוּם דְּלֹאִי בְּנֵי דְעָה נִינְהוּ – שֶׁאִינֶם בְּנֵי דְעָה, שׁוּה הַטַּעַם שֶׁאִינֶם
נּוֹדְרִים (ב.), אֲךָ גוֹי הוּא בֶּן דְּעָה. טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִסְתַּבְּרָא,
דְּקָא מִיִּיתֵי לִיהּ מִטּוֹמְטוֹם וְאֵנְדְּרוּגִינִים, דְּאָף עַל גַּב דְּבְנֵי דְעָה
נִינְהוּ מִכָּל מְקוֹם מַעֲטִינְהוּ דְּחֻמְנָא – מִיעֲטַתָּה הַתּוֹרָה שֶׁאִינֶם
נַעֲרִיכִים, וְלֹכֵן אָף לְגַבִּי גוֹיִים שֶׁהֵם בְּנֵי דְעָה מִסְתַּבֵּר לְרַבּוֹת שֶׁהֵם
מַעֲרִיכִים וְלַמְעַט שֶׁאִינֶם נַעֲרִיכִים, אֲךָ מִכָּל מְקוֹם הִלְכְּתִיהּ לֹא
מִסְתַּבְּרָא, מִשׁוּם דְּכֵתִיב 'לֹא לָכֶם וְלָנוּ לְבָנוֹת בֵּית לְאַלְהֵינוּ'.
הַגְמָרָא מְבִאֵר מִזֶּה לְמַד רַבִּי יְהוּדָה מִפְּסוֹק זֶה: וְרַבִּי יְהוּדָה הַסּוֹבֵר
שְׁגִי מַעֲרִיךְ, הָאִי – הַפְּסוֹק 'לֹא לָכֶם וְלָנוּ' מֵאִי עֶבֶד לִיהּ – מִזֶּה
דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבִּי יְהוּדָה. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אָמַר רַב חֲסִידָא אָמַר אֲבִימִי,
הַפְּסוֹק אֵכֵן מַלְמֹד שֶׁאִין לְגוֹיִים לֵתֵל לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְמִזֶּה שֶׁאִמְרָא רַבִּי
יְהוּדָה שֶׁגוֹיִים מַעֲרִיכִים, לֹא שִׁיתֵּנוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת אֲלֵא מַעֲרִיךְ וְעֶרְבּוֹ
נִנְגָז – הַמִּמּוֹן שֶׁנֶּתַן כְּשֶׁהַעֲרִיךְ, קְדוּשָׁה וְנִגְנוּ מִשׁוּם שֶׁהוּא אֲסוּר בְּהִנָּא.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אֲלֵא מַעֲתָה שֶׁעֲרֵבּוּ נִגְנוּ, צָרִיךְ לְהִיתּוֹת הַדִּין שֶׁלֹּא
יִמְעָלוּ בּוֹ – הִנְהַנָּה מִמִּמּוֹן זֶה לֹא יִתְחַיֵּב קֶרֶבֶן מַעֲלִיהּ וְשִׁמְתַּחֲחִיב
הִנְהַנָּה מִהַקְדָּשׁ, דִּתְנֵן, חֲמִשָּׁה חֲטָאוֹת חֲמִיתוֹת וּמַעוֹת הַהוֹלְכוֹת לִים
הַמֶּלֶךְ – מַעוֹת שְׂדֵינן לְזוֹרֵק לִים הַמֶּלֶךְ מִשׁוּם שֶׁאֲסוּרוֹת בְּהִנָּא, לֹא
נִהְיִין וְלֹא מוֹעֲלִין – אֲסוּר מִדְּרַבְּנָן לִיהֲנוֹת מִזֶּה, אֲךָ הִנְהַנָּה אֵינּוּ מְבִיא
קֶרֶבֶן מַעֲלִיהּ, שֶׁכֵּן אֵינֶן הוֹלְכוֹת לְמִזְבֵּחַ אוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת. וְכֵן צָרִיךְ
לְהִיתּוֹת דִּין הַמִּמּוֹן שֶׁנֶּתַן הַגּוֹי שֶׁהַעֲרִיךְ. וְאֲלֵמָּה – מְדוּעַ תִּנְיָא לְגַבִּי
קְדָשִׁי עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, כְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאִין נִהְיִין וְאִין מוֹעֲלִים
בָּהֶם. כְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ – בִּקְרָבֵן שֶׁנֶּדֶר אוֹ הַתְּנָבֵד גּוֹי, אֲבָל כְּקִדְשֵׁי גוֹי
שֶׁהַתְּפִיס לְבָרֶךְ חֲבִית, מוֹעֲלִין בָּהֶן. וְאֵם כְּדַבְּרֵי אֲבִימִי שֶׁקְדִּישׁ בֶּדֶק
הַבַּיִת שֶׁל גּוֹי נִגְנוּ, מְדוּעַ מוֹעֲלִין בָּהֶם.
מְשִׁיבָה הַגְמָרָא בְּאֹפֶן אַחֵר: אֲלֵא אָמַר רַבָּא, אֵכֵן לְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה
גּוֹי שֶׁהַעֲרִיךְ נוֹתֵן לְבֶדֶק הַבַּיִת וּמוֹעֲלִים בּוֹ, שֶׁכֵּן מַעֲקֵר הַדִּין יְכוּלִים
לְגוֹיִים לְבָנוֹת עֵימָם אֶת הַמִּקְדָּשׁ, וְהַפְּסוֹק הַמְבִאֵר שֶׁסִּירֵב נַחְמִיה לֵתֵל
שְׁכוֹנוֹת הַגּוֹיִים הִיתָה לְרַפּוֹת בִּכְךָ אֶת יְדֵי הַיְּהוּדִים, דְּכֵתִיב (עזרא ד
ד) 'וְיָהִי עִם הָאָרֶץ מְרַפִּים יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמִכְּהִלִּים אוֹתָם לְבָנוֹת',
שֶׁבִּיקְשׁוּ הַגּוֹיִים לְבַטֵּל אֶת בְּנֵין הַמִּקְדָּשׁ, וְלֹכֵן בִּקְשׁוּ לְסַיֵּעַ בְּבִנְיָנוּ,
כְּדִי שִׁיסְמְכוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם, וְהַגּוֹיִים יִבְנוּהוּ לֹאִט, וּבִינְתֵימִם שִׁלְחוּ
לְמִלֵּךְ פֶּרֶס לְהִתּוֹת דְּעוּתוֹ לְבַטֵּל אֶת הַבְּנִין. וְלֹכֵן סִירֵב נַחְמִיה לֵתֵל
לְגוֹיִים לְעוֹזֵר לָהֶם, כְּדִי שִׁיבְנוּ הַיְּהוּדִים לְבֶדֶם מִזֶּה, וְלֹא מִשׁוּם
שֶׁאֲסוּר לְגוֹיִים לֵתֵל לְבֶדֶק הַבַּיִת.

שואלת הגמרא: וְלִדַּעַת רַבִּי מֵאִיר, שֶׁאִין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרֵיו לְבַטְלָה,
לְמֵאִי אֵינְתִירִיךְ – לְמָה נִצְרָךְ רַב לומר שֶׁהָאִמְרָא 'עֲרַךְ כָּלִי עַלִי' נוֹתֵן
דְּמִי הַכָּלִי, הָרִי דִּין זֶה פְּשׁוּט. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: מָהוּ דְּתִימָא – שְׂמָא
תֵּאֵמַר דְּמַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר הָתָם לְגַבִּי קֵטָן הוּא, מִשׁוּם דְּנִצְרָךְ לְחִיב
אֶת הַמַּעֲרִיךְ פְּחָתוֹת מִכֵּן חוֹדֵשׁ אִטּוֹ וְ-מִשׁוּם הַמַּעֲרִיךְ בֶּן חוֹדֵשׁ,
אֲבָל הָקָא לְגַבִּי כָּלִי, דְּלִימָא לְמִינֵהוּ – שֶׁאִין לְגוֹזֵר, שֶׁכֵּן אִין חִיב
בְּדַבְּרֵי הָרומָה כָּלִי, אֵימָא לֹא – אִמְרוּ שֶׁסּוֹבֵר רַבִּי מֵאִיר שֶׁאִין
לְחִיבּוֹ, לֹכֵן קָא מַשְׁמַע לָן – מִשְׁמַעֵנוּ רַב דְּמַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר אֵינּוּ
מִשׁוּם גּוֹזֵרָה אֲלֵא מִשׁוּם דְּאִין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרֵיו לְבַטְלָה, וְלֹכֵן לֹא
שְׂמָא – אִין הַדִּין שׁוֹנֵה הָקָא לְגַבִּי קֵטָן, וְלֹא שְׂמָא הָקָא לְגַבִּי כָּלִי.
הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא דְּרומָה. מְבִרְרַת הַגְמָרָא: כְּמָאן אֲלֵמָּה הָא –
כְּשִׁיתֵּן מִי הוֹלְכַת שְׁמוּעָה זוֹ דְּאָמַר רַבָּה פְּרִי יוֹסֵף אָמַר רַב, וְאָמַרִי
לָהּ – וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאָמַר זֶה רַב יִיבָא פְּרִי יוֹסֵף אָמַר רַב, הַמַּקְדִּישׁ
בְּהִמַּת חֲבִירֵהּ, נוֹתֵן דְּמִיָּה לְהַקְדֵּשׁ, שֶׁאִדָּם יוֹדַע שֶׁאֵינּוּ יִכּוֹל לְהַקְדִּישׁ
דְּבֵר שֶׁאֵינּוּ שְׁלֹ, וְדוֹאִי כּוּוֹנוֹתוֹ לְהַתְחַיֵּב בְּדַמִּיהּ. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא:
כְּמָאן – כְּשִׁיתֵּן מִי, כְּרַבִּי מֵאִיר, אֲךָ לְדַעַת חֲכָמִים הוֹצִיא דְּבָרֵיו
לְבַטְלָה וְלֹא נִתְחַיֵּב. שואלת הגמרא: הָא אָמַרְהּ רַב תְּרָא וְיִמְנָא –
הָרִי כְּבֵר אִמְרָא רַב פַּעַם אַחַת שְׁמוּעָה דְּרומָה לֹז, דְּאָמַר רַב נִידֵל אָמַר
רַב (לְעִיל ע"א) הָאִמְרָא עֲרַךְ כָּלִי זֶה עָלִי, נוֹתֵן דְּמִיָּה, שֶׁאִדָּם יוֹדַע
שֶׁאִין עֲרַךְ כָּלִי וְכוּוֹנוֹתוֹ לְהַתְחַיֵּב בְּדַמִּיהּ, וּמְדוּעַ נִצְרָךְ רַב לומר גַּם
זֶה. וּמְשִׁיבָה: אִם הִיא אוֹמֵר רַב אֶת הַשְּׁמוּעָה הַהִיא, מָהוּ דְּתִימָא
דְּהָתָם לְגַבִּי כָּלִי הוּא שְׁמַתְחַיֵּב בְּדַמִּיהּ, מִשׁוּם דְּיִוִּדַע שֶׁאִין עֲרַךְ לְכָלִי
וְדוֹאִי גַּמֵּר וְאָמַר לְשֵׁם דְּמִיָּה, אֲבָל בְּהִמַּת דְּבֵית מִיָּקְדָּשׁ – שְׂרָאוּהִי
לְהַקְדִּישׁ הָיָא, אֵיבָא לְמִימְרָא דְּהַכִּי קָאֵמַר – יֵשׁ לָנוּ לומר שֶׁכֵּן סִבֵּר
הַמַּקְדִּישׁ, אִי אֵמִינָא לָהּ לְמַרְהָ מוֹזִינִן לָהּ נִיחָלִי – אִם אֲבִקֵּשׁ
מִהַבְעֵלִים וּמִכְרֻנָּה לִי, תִּקְדָּשׁ לָהּ מִהַשְׁתָּא וְאִתְקַרְבָּה – תִּהְיֶה
קְדוּשָׁה מַעֲכָשִׁי וְאִקְרִיבְנָה, שְׁטַעָה וְסִבֵּר שֶׁאֲפֻשֵׁר לְהַקְדִּישׁ אָף מִזֶּה
שְׁעִידִין לֹא קֵנָה, אֲבָל דְּמִי לֹא קָאֵמַר – לֹא הִיתָה כּוּוֹנוֹתוֹ לְדַמִּיהּ. לֹכֵן
קָא מַשְׁמַע לָן רַב שֶׁגַּם כֵּאֵן אֵנוּ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא טַעָה, יוֹדַע שֶׁאֵינּוּ יִכּוֹל
לְהַקְדִּישָׁה, וְכוּוֹנוֹתוֹ לְדַמִּיהּ וְלִשְׁיטַת רַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַב אִישִׁי, וְהוּא
– דִּין זֶה הוּא בְּאֹפֶן דְּאָמַר 'בְּהִמַּת חֲבִירֵי זוֹ עָלִי לְהַקְרִיב', שְׁבוּהָ אֵנוּ
אוֹמְרִים שֶׁלֹּא תִּתְכּוֹן לְהַקְרִיבָה אֲלֵא לְהַתְחַיֵּב בְּדַמִּיהּ, אֲבָל אִם
אָמַר 'הָרִי בְּהַמָּה זוֹ עוֹלָה, וְלֹא אִמְרָא עַלִי, לֹא תִתְחַיֵּב כָּלּוּם, שֶׁכֵּן
לֹא קָבַל עַלִי דְּמִיָּה, אֲלֵא בִּיקֵּשׁ לְהַקְדִּישׁ אֶת בְּהַמָּה חֲבֵירוֹ, זֶה אֵינּוּ
יִכּוֹל לְעַשׂוֹת.

משנה

משנתנו ממשיכה לבאר מי מעריך, נערך, נודר ונידר: עוֹבֵד בּוֹכְבִּים,
רַבִּי מֵאִיר אָמַר, נַעֲרִיךְ – יִשְׂרָאֵל שֶׁאִמְרָא עַלִי 'עֲרַבּוּ עֲלִי, חִיב לִפִּי
שְׁנוֹת הַגּוֹי, אֲבָל גּוֹי לֹא מַעֲרִיךְ, וְאִם אִמְרָא 'עֲרַכִי עַלִי' אוֹ 'עֲרַךְ פְּלוֹנִי
עַלִי' לֹא אִמְרָא כָּלּוּם. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, גּוֹי מַעֲרִיךְ אֲבָל לֹא נַעֲרִיךְ.
וְזֶה וְזֶה – רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה מוֹדִים שְׁגוּיִים נִזְרָדִין וְנִידָרִין, וְאִם
אִמְרוּ 'דְּמִי פְּלוֹנִי עַלִי', אוֹ שֶׁאִמְרָא יִשְׂרָאֵל 'דְּמִי גּוֹי זֶה עַלִי', חִיבִים.

גמרא

הַגְמָרָא מְבִאֵר מִזֶּה הַמַּחְלוקֶת: תִּנְיָן רַבָּנָן, מִהַפְּסוֹק (ויקרא כז
ב) 'דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אִישׁ כִּי יִפְלֹא' מִשְׁמַע שֶׁרַב בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מַעֲרִיכִין וְאִין עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים מַעֲרִיכִין. וְאִם כֵּן, יָכוֹל הִיִּיתִי
לומר שְׁגוּיִים גַּם לֹא יְהוּ נַעֲרִיכִין, לֹכֵן תִּלְמוּד לֹאִיר – מִלְּמַדְנוּ מִשְׁנֵי
הַפְּסוֹק 'אִישׁ כִּי יִפְלֹא' לְרַבּוֹת שֶׁכֵּן 'אִישׁ' הוּא בְּפִרְשַׁת עֲרִיכִין וְנַעֲרִיךְ,
דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר וּבִיאַר רַבִּי מֵאִיר, וְכִי מֵאַחֵר שֶׁמִּקְרָא אַחֵר
'אִישׁ' מְרַבָּה כָּל אָדָם לְעֲרִיכִין וּמִקְרָא אַחֵר 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' מַמְעֵט,
מִפְּנֵי מָה אֵינִי אֹמֵר שְׁגִי נַעֲרִיךְ וְלֹא מַעֲרִיךְ, וְלֹא לְהִיפֹךְ שְׁמַעֲרִיךְ
וְלֹא נַעֲרִיךְ, מִפְּנֵי שְׂרִיפָה חֲתוּבָה בְּנַעֲרִיכִין יוֹתֵר מִבְּנַעֲרִיכִין – מִצִּינוּ
בְּתוֹרָה יוֹתֵר נַעֲרִיכִים מֵאַשֵׁר מַעֲרִיכִים, שֶׁהָרִי חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקֵטָן

הגמרא מקשה סתירת ברייתות בענין הקדש גוי לבדק הבית. מקשה
הגמרא: **תנא** – שנינו ברייתא **הרא**, **עובד פוכבים שהתנדב נדבה**
לבדק הבית, מקבלים אותה הימנו. ותניא אידך, גוי שהתנדב לבדק
הבית, **אין מקבלין**. מתרצת הגמרא: **אמר רבי אילא אמר רבי**
יוחנן, לא קשיא, הא – הברייתא שאין מקבלים מדברת ב**תחילה** –
בתחילת בנין המקדש, שאז אין מקבלים מהם שמה כוונתם לרפיון
ידים כמבואר לעיל (ה:). **והא** – הברייתא שמקבלים מדברת ב**סוף** –
כשהבנין בנוי, ורוצים הגוים לסייע לחזק את בדקו, שאז מקבלים
מהם שכן אין חשש רפיון ידים. כמו שמצינו **האמר רבי אפי אמר**
רבי יוחנן, בתחילה אפילו מים ומלח אין מקבלין מהם, אך בסוף,
דבר המסויים – דבר שיהא ניכר ונראה בבנין כמות שהוא, **אין**
מקבלין מהם, משום שגנאי הוא למקדש, וכן משום שהגוים
מתפארים בזה, אך **דבר שאינו מסויים** – שאינו נראה בבנין כמות
שהוא, **מקבלין** מהם, שאין זה גנאי למקדש וגם אינם יכולים
להתפאר בו. הגמרא מביאה דוגמא לדבר המסויים: **היכי דמי** – מהו
דבר המסויים. אמר רבי יוסף, כגון אמה כלילא עורב ו-**מגדש עורב**
שהיו מביאים טבלאות ברזל אמה על אמה, ובהם מסמרים בגובה
אמה, ומנחים על גג ההיכל כדי שלא ישבו עורבים שם.

הגמרא מקשה על רבי יוחנן שאמר שבתחילה אין מקבלים מהם:
מתיב רב יוסף, נאמר לגבי נחמיה שקיבל רשות ממלך פרס לבנות
את ירושלים, שביקש מהמלך (נחמיה ב ח) **וואגרת אל אסף שומרי**
הפרדס אשר למלך וגו', שיצוה המלך לאסף שומר היערות שיתן
לו עצים לבנין ירושלים. נמצא שקיבל נחמיה מהגוים בתחילת הבנין,
ולא חשש לרפיון ידים. מתרצת הגמרא: **אמר ליה אבאי לרב יוסף,**
שאני מלכותא – שונה דין המלכות, וממנה מקבלים בתחילה משום
דלא תדרא ביה – אין המלכות תורת בה ממה שאמרה, **האמר**
שמואל, אי אמר מלכותא עקרבא טורי – אם אומרת המלכות
אעקור ה' זה, עקב טורי ולא תדר ביה – תעקור את ההר ולא
תחזור בה. וכן כאן, כיון שכשאמר המלך לנחמיה שיבנה את
ירושלים נתכוין לטובה, לא יחזור בו, ואין חשש רפיון ידים.

אגב שנתבאר דין הקדש ביה, מבארת הגמרא דין גוי שהפריש תרומה
מתבואתו: **אמר רבי יהודה אמר רב, עובד פוכבים שהפריש**
תרומה מכריז – מהכריז שלו, דהיינו מתבואת עצמו. **בזדקין אותה**
– את הגוי מה היה בליבו, **אי בדת ישראל הפרישה** – אם הפריש
על דעת שיעשו בה מה שעושים בתרומת ישראל, **תינתן לבתן, ואם**
לאו, מעינה גניזה ואסורה בהנאה, שכן **חיישינן** – חוששים אנו
שמה היה בלבו להקדישה לשמים – להקדש, והקדש בזמן הזה
אסור בהנאה.

מקשה הגמרא: **מיתיב, עובד פוכבים שהתנדב קורה לבית הכנסת**
ושם ה' כתוב עליה, בזדקין אותה, אם אמר בדת ישראל
הפרישתה, יגדל – קוץ את מקום שם ה', שאסור להשתמש בו,
וישתמש במותר לבנין בית הכנסת, ואם לאו, מעינה כל הקורה
גניזה שכן **חיישינן שמה בלבו היה להקדישה לשמים**. מדייקת
הגמרא: **מעמא** – רק משום הטעם **דשם כתוב עליה** הוא **דבעיא** –
שצריכה הקורה גניזה, ששם ה' מוכיח שדעתו להקדש, **הא אם אין**
שם כתוב עליה, לא בעיא הקורה גניזה, ולא כדברי רב שאף תרומת
גוי [שאין עליה שם ה'] חוששים שבלבו היה להקדישה וטעונה
גניזה.

מתרצת הגמרא: **הוא תדין דאף על גב דאין שם כתוב עליה, נמי**
בעיא הקורה גניזה, ומה שנקטה דווקא שיש עליה שם, **הא קא**
משמע לן – משמיעה לנו בזה **דאף על גב דשם כתוב עליה, מכל**

מקום יגדל וישתמש במותר כשהפרישה בדעת ישראל, ואין כולה
טעונה גניזה, **דשם הכתוב בקורה, שלא במקומו לאו קדוש** – חלק
הקורה שלא כתוב בו השם אינו קדוש, כדתנן, **היה כתוב שם על**
ידות הכלים ועל – או על **פרעי המטה, הרי זה יגדל מקום השם,**
ויגנוז, ואין השאר טעון גניזה.

אגב דיני הקדש ותרומה, מבארת הגמרא כמה מדיני צדקה: **אמר רב**
נחמן אמר רבה בר אבונה, האומר סלע זו לצדקה, מותר לשנותה
מיעודה וללוותה ולקחתה לצרכיו, ולאחר זמן יתן סלע אחרת
לצדקה. מבארת הגמרא: **סבור מינה** – רב נחמן שמע זאת סבר
שרק **לעצמו אין** – אכן רשאי המפריש ללוותה, אך **לאחר זמן** – אינו
רשאי להלוותה, שכן טעם ההיתר הוא, שהפריש על דעת שאם
יצטרך סלע זו ישתמש בה, אך לא היה בדעתו שאם יצטרך לה אחר,
ילוונו לו. אך **איתמר** – נאמר בבית המדרש, **אמר רב אמי אמר רבי**
יוחנן, ההיתר הוא בין לעצמו ובין לאחר.

מבארת הגמרא עוד: **אמר רבי זעירא, לא שנו שמותר לשנותה**
אלא באופן דאמר כשהפרישה דהרי עלי סלע לצדקה, שבלשון זה
קיבל על עצמו אחריות, שאם תיגבב הסלע או תאבד יתן אחרת, ולכן
הסלע בשלו ומותר לו לשנותה, אבל אם אמר הרי סלע זו לצדקה,
שלא קיבל עליו אחריות, בעינא פעי למיתבה – צריך הוא לתת
אותה עצמה ואסור לו לשנותה. מקשה רבא: **מתקיף לה רבא,**
אדרבה, איפכא מיסתברא – מסתבר לומר להיפך, שאם אמר 'זו',
מישתמש בה – נתייר לו להשתמש בה **כי היכי דליחייב** – כדי
שיתחייב **באחריותה**, שכן כשמשתמש בה הרי הוא שולח יד בפקדון,
שבזה מתחייב באחריותו, וההקדש נהנה מזה, **אבל אמר עלי,**
שממילא חייב באחריותה, **לא נתייר לו**. מסיק רבא: **אלא לא שניא** –
אין שונה דין 'עלי' מדין 'זו', ובשניהם התיר רבה בר אבבה.

מביאה הגמרא ברייתא כדברי רבא: **תניא בנותיה דרבא, נדר**
צדקה ואין הקדש צדקה. מבארת הגמרא: **מאי קאמר** – מהי כוונת
הברייתא, שהרי כפשוטה אינה מובנת לומר שכל נדר הוא לצדקה
אך הקדש אינו לצדקה, משום שלא **נדר ולא הקדש הם צדקה,**
שסתם נדר [דמי עלי] והקדש הם לבדק הבית, ואינם צדקה, **אלא**
לאו הכי קאמר – האם לא כך כוונת הברייתא, **צדקה הרי היא**
באיסור כל תאחר כמו נדר לבדק הבית, **ואינה בהקדש, דאילו**
הקדש אסור לאשתמושי ביה – להשתמש בו, **ואילו צדקה שרי** –
מותר **לאשתמושי ביה**, וכוונת הברייתא שדיני נדר יש בצדקה והיינו
לענין כל תאחר, ואין דיני הקדש בצדקה והיינו לענין להשתמש בו.
ולא חילקה הברייתא בין הפריש צדקה בלשון 'עלי' להפריש בלשון
'זו', שבשניהם התירה להשתמש כדברי רבא.

הגמרא מביאה שיש ששנו את הסוגיא בלשון אחר: **אמר רב כהנא,**
אמרייתא לשמעיתא קמיה – אמרתי סוגיא זו [דברי רבה בר אבבה
ומה שדנו בזה האמוראים] בפני **דרב זבד מנהרדעא, ואמר לי,**
אתון דברי סתם, ורבי יוחנן ורבא פירשו דבריו, אך אנן הכי מתנינן
לה – אנו כך שונים אותה, **אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה אמר**
רב, האומר סלע זו לצדקה, מותר לשנותה, ודין זה אמור בין
לעצמו ובין לאחר, בין שאמר לשון 'עלי' ובין שאמר לשון 'הרי זו',
שבפירוש אמר רבה בר אבבה שדינו אמור בכל האופנים.

הגמרא ממשיכה ללמד באיזה אופן מותר לשנות כספי צדקה: **תנו**
רבנן, האומר סלע זו לצדקה, אזי עד שלא באתה – לפני שבאה
הסלע **ליר גבאי** של צדקה מותר לשנותה, אך **משבאתה ליר**
הגבאי אסור לשנותה.

ערכין. פרק ראשון – הכל מעריכין דף ו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קכט רש"י תוספות

1 תני חדא גוי שהתנרב לבדק הבית אין מקבלין ממנו כו' – ואם תאמר, ולישנ: הא
2 רבי מאיר, הא רבי יהודה! ויש לומר: דאם כן, "קדושה" ראינה קדושה" מביעא
3 ליה. דאין מקבלין הימנו לבדק הבית (משמע קדושה היא), ומשמע דתרייתו סברי
4 כרבי יהודה. הא לבתחילה הא לבסוף – רש"י פירש: לבתחילה שייך רפיון ידים,
5 ולבסוף לא שייך רפיון ידים. ועוד פירש
6 רבינו: תחילה – בתחילת הבנין יש לחוש
7 פן יחורו בהם, ויערערו לומר: יש לנו חלק
8 בבית המקדש. לבסוף – דבר מסוים אין
9 מקבלין, פן יהיו לשם ולתפארת. דבר שאין
10 מסוים מקבלין – דלא שייך וי ערעור,
11 הואיל ונבנה בית המקדש כבר. ויחא בזה
12 הא דקאמר בסמוך: שאני מלכותא גוי
13 הדא, וליכא למיחש לעינינו. רתנ' חדא גוי
14 שהתנרב לבדק הבית – הוא דלא מוקי לה
15 כתנאי דרבי יהודה ורבי מאיר, וכגון דליכא
16 רפיון ידים, כגון מן המלך – דאם כן לא הוה
17 ליה למימר "מקבלין" ו"אין מקבלין", אלא:
18 "קדושה" ו"אינה קדושה" מביעא ליה.
19 כגון אמה כליא עורב – פירש הערוך, זה
20 לשונו: לפי שבמקדש ראשון היתה
21 קדושתו בכל הקהל, והיתה שכניה שרויה בו,
22 ולא היו עופות פורחין עליו. אבל במקדש
23 שני פתחו, מטעמא דאין קדושתו כקדושת
24 ראשון, שמה יפרחו העופות על המקדש
25 וישליכו שם דבר טמא. עשו צורה להבדיל
26 העופות מגג החיצון, וקראו אותו "כליא
27 עורב", כלומר, זאת מונעת העורבים מלפרוח
28 בגג החיצון. וזו צורה כדרך שעושים עכשיו
29 שומרי זרעים, עד כאן לשונו. ויש מקשה:
30 דאמר במועד קטן (טא, ג) גבי שלמה: איבעי
31 ליה לשיורי באמת כליא עורב. ומשני: אמת
32 כליא עורב צורך ביה היא. אלמא הוה בבית
33 ראשון! ויש לומר: שהיה שלמה ירא שמה
34 לא תהא עליו קדושה, וכשראו שהיה קדוש
35 – הסירוהו.
36 מיתביי ואגרת אל אסף שומר הפרדס –
37 והיינו בתחילת הבנין, וקשקיל בדק
38 הבית מכורש, לשון קונטרס. וכן נראה, דהא
39 כל הבנין משל דוד, ובמה קראי איכא.
40 גם כתיב "ומה חשון אימריא" וגו'! ונראה ל:
41 דודאי מזה אינו מקפיד, דהא היה בגזירה כך,
42 ובדי שיעיה (ישעיה מז) "הוא יבנה עיר".
43 אבל אל אסף שומר הפרדס היה רחוק
44 מכורש, ולא היה שבו ממש, ואז היה גור
45 שיתנו לצורך כך הבית שיהיה מוטל עליהם,
46 שהיה מולך בכיפה – בהא איכא למיחש או
47 לרפיון ידים או לערעור, כדפרישית.
48 אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה –
49 משמע דגוי איתיה בתרומה דנפשיה, וכן
50 משמע פרק שני דגיטין (בגב, ד) דהא דקאמר
51 בובחם פרק "בית שמאי" (מזה), דליתיה
52 בתרומה דנפשיה – לא קשיא, דתנאי יגוהו
53 בפרק שני דקדושין (מאב, ד): דתנן: תרומת גוי
54 מדמעת דחייבין עליה חומש, ורבי שמעון
55 פטר. ויגד' וישתמש במותר – משמע: על
56 ידי שיתחוק הקורה, ולא יהנה מאותה
57 חתיכה שכנגד השם, דבמקומו מיהא קדיש
58 השם. ויש לומר: כשכותבין ספר תורה או תפילין וגרורו מקום השם, שאין לכתוב
59 במקומו.
60 ואילו צדקה שרי לאשתמושי ביה – משמע ליה דאיירי בין "זו" בין "עלי". וכן הפסקרבר
61 נחמן: האומר "סלע זו לצדקה" – מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר, בין אמר
62 "עלי" בין אמר "זו", ולשנותה היינו ללותה. משכנתא ליד גבאי אסור לשנותה – דקא
63 יחיד, אבל בני העיר רשאין, כדמשמע בבבא בתרא (חב, ב): ורשאין בני עיר לעשות תמחוי
64 קופה וקופה תמחוי, ולשנותה לכל מה שירצו. דקאמר בדרבנן: כדאמרין ב"השוכר
65 שמעתא (עמוד ב) גבי ישראל שהתנרב מגזירה או לביית הכנסת. והא דאמר ב"השוכר
66 דאומנין" (בבא מציעא עהב, ב) מגבת פורים לפורים, ומגבת אותה העיר לאותה

1 בתחילה – בתחילת הבנין אין מקבלין, דשמה לרפיון ידים מתכוונין. לבסוף – לחזק
2 את בדיק, דאין לומר רפיון ידים מקבלין. לישנא אחרינא: בתחילה – כשלא היתה
3 אימתן של גוים עליהן, אין מקבלין. אבל לבסוף מקבלין – משום אימה. וראשון
4 עיקר, וזה אינו טעם, דהא כל ימי בית שני היתה אימת הגוים עליהן, ובתחילתו יותר
5 מסופו. ואם תאמר: האי "בתחילה" נמי
6 אמקדש ראשון קאמר, כן מאי מותיב ליה
7 לקמן מ"ואגרת אל אסף" וגו', דהיינו במקדש
8 שני? דבר המסוים – שנראה בעין, אין
9 מקבלין מזה, דגנאי הוא. ועוד, שמתפארים
10 בו. אמה כליא עורב – להכי נקט אמה,
11 דאמרין בפרק תרומה דמנחות (קא, א): "הרי
12 עלי ברולי" – בלא יפחות מאמה על אמה
13 לכליא עורב. שהיו מביאין טבלאות של ברזל
14 אמה על אמה, ובהן מסמרות גבוהין אמה
15 קבועין, ומחפין בהן ראש הגג של היכל,
16 לגרש את העורבים שלא ישכנו שם. "כליא"
17 לשון שמגרש את העורבין, כמו: "כילל דודבי
18 כילל פרוח" דאמר במסכת נדה (זא, עין
19 שם), שהיה מגרש זבובין ממטוה בשעת
20 תשמיש משום צניעות, דאסור לשמש מטוה
21 בפני כל דל. לישנא אחרינא: כליא עורב –
22 מונע העורבים, כמו (תהלים מז): "אל תכלא
23 רחמיך". ואגרת אל אסף שומר הפרדס וגו'
24 – והיינו בתחילת בנין, וקשקיל בדק הבית
25 מכורש, דלא הדרא כה – הואיל ותחילתו
26 לטובא נחבין – שוב אינו חורר. מכיון
27 של תבואת עצמו. אם אמר בדעת ישראל
28 הפרשתיה – שלמקום שתרומת ישראל
29 הולכת תלך זו. לישנא אחרינא: שישאל
30 אמר לי להפרישה. וראשון שמעתי: מעונה
31 גניזה – ואסור בהנאה, דחיישין שמא
32 בלבד לשמים של קדיש, הילכך יגוהו. ובומן
33 הוה עסקין, דקדוש אסור בהנאה, כדתינאי
34 בכורות (גא, א) אין מקדישים ואין מעריכין
35 בזמן הזה, ואם הקדיש – בהמה תיעקר,
36 פירות כסות וכלים ירקבו. יגור – יחתוך
37 מקום השם, ויגנזו החתיכה, וישתמש במותר,
38 ויבנו בהם הכנסת. לשמים – להקדש.
39 ובומן הוה אין לו תנאה. מעמא דשם כתוב
40 עליה – דמוכחא מילתא דבלבו לשמים,
41 שהיה כתב עליה שמו של הקדוש ברוך הוא.
42 שם שלא במקומו אינו קדוש – כלומר: אינו
43 קדוש אלא מקום השם. ואותה חתיכה תיגנו,
44 והשאר יבנה בבית הכנסת, כי אמר בדעת
45 ישראל הפרשתיה. לישנא אחרינא: שם שלא
46 במקומו – כגון על גבי קורות וכלים – לא
47 קדיש, דלא הוי מקומו אלא על הגג,
48 ושיכתוב המקרא עם השם כתיבתו. אבל שם
49 לבדו – הוי שלא במקומו ולא קדיש. וראשון
50 שמעתי והוא עיקר. לשנותה – לצרכיה,
51 ולאחר זמן ישלם. אבל לאחר – להלותה
52 לחבירו – לא. דלעצמו איכא למימר: על
53 מנת כן היקצה לצדקה, שאם יצטרך –
54 יטלנה וישלם אחרת. אבל חבירו – לא אסיק
55 אדעתיה. לא שנו – דמותר לשנותה, אלא
56 דאמר: "סלע זו עלי לצדקה". דכיון דאמר
57 "עלי", וקיבלה באחריות לענין גניזה ואבידה
58 – כדכידה דמי. אבל אמר הרי זו – ולא אמר "עלי" – בעינא בעי למיתב. כי היכי
59 דליחייב באחריותה – דכיון דמשתמש הוי כשולח יד בפקדון, וקמה לה ברשותיה
60 לענין תשלומין. אבל אמר "עלי", דבלאו הכי מחייב באחריות – לא ישתמש. אלא
61 לא שנו – ומותר. לא נדר צדקה – וסתם נדר "דמי עלי" לבית המקדש. ככל
62 תאחר – והכי משמע: נדר הוא הצדקה, דקאי עליה ב"ב תאחר" כנדר. דקאמר
63 בפרק קמא דראש השנה (הא, א): "כפיך" – זו צדקה. לשמעטא – האומר: "סלע זו
64 לצדקה" כו'. איתן הכי מתניתו לה – דרב נחמן מותר לשנותה סתמא קאמר, ורבי
65 אמי פירשה: בין לעצמו בין לאחר, ורבה הדר פירשה: בין "עלי" בין "הרי זו". אן
66 בהדיא מתנינן כו', ופירשה כדרב נחמן.

העיר דוקא, ומחוץ לעיר אסור לשנותה (אבל לצורכי העיר מותרין) בגבאי מיירי.
ובהאי טעמא יש ליישב דאמרין בריש "שור שנגח" – (בבא קמא לו.ב:) (חנן בישא)
(והוא גברא) דתקע (להוא גברא) (ולחבריה, דאמר ליה: הב ליה פלגא דחזא, אמר:
הואיל ופלגא דחזא הוא – לא בעינא, ניתביה לעניים. דהר אמר: איזיל ואברי ביה
נפשאי. אמר (ליה) רב יוסף: כבר זכו בה
עניים. ויש לתמוה: היאך היה יכול לחזור בו
אפילו לא זכו בה עניים? והאמרן בפרק קמא
דראש השנה, רב הונא (ו.א.): "בפיך" – זו
צדקה: אלא יש לומר: שהיה רוצה ללוותה
ולשנותה ולפרועה לאחר זמן. וקאמר ליה,
לו רב יוסף שבאת ליה, והוא גבאי, ואסור
לשנותה. אי נמי, יש לומר: שהיה סבור
דאפילו צדקה ליתא, הואיל ולא תפסי בה.
וקא משמע לן רב יוסף דזכו בה עניים כמו
מעמד שלשתם.

ושייך לעמוד או עדי שלא באתה ליד גבאי
מותר לשנותה – רבינו ברוך פירש:
מותר לשנותה ממש, למצוה אחרת. ואם נדר
אדם סלע לצדקה לעניים – יכול לעשות
ממנו מצוה אחרת, כל כמה דלא אתאי ליד
גבאי. אבל לישנא "לשנותה" לא משמע כן.
כך מצאתי כתוב בתוספות הרב רבינו משה
מאירא מבתיבת אחיו. ופירש לא משמע
לשנותה למצוה אחרת. דלעיל קאמר מותר
לשנותה בין הוא בין אחר – היינו ללוותה.
ותו, מדאמר: והא רבי נאי יודף – משמע
דללוותה קאמר! הילכך נראה לומר,
דללוותה קאמר, אבל לשנותה – דאי
אסור, כי נמי לא באתה ליד גבאי. אבל
ללוותה קאמר, ומשבאת ליד גבאי אסור
ללוותה. והא דקאמר פרק קמא דבבא בתרא
(ח.ב.): רשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי
– היינו ברשות בני העיר, אבל גבאי עצמו
אסור. ואומר רבינו יצחק: דהתם רשאין
לשנותה שלא לדבר מצוה, רק שיהא צריך
צבור. ויש ליהרר מללוות מעות צדקה העיר
משבאתה ליד גבאי, ואפילו ברשות הקהל
נמי, כיון שאין זה צורכי צבור. כך מצאתי
כתוב.

אילימא לדבר הרשות מאי איריא גוי
אפילו ישראל נמי – הכי נמי מצי
למימר: מאי איריא לא נשתקע שם בעליה,
אפילו נשתקע נמי! מניין ליוצא ליהרג ואמר
ערכי עלי שלא אמר כלום – ומשום דליתא
בדמים ליכא למעוטי, דהא איתרבו לעיל
(ב.א) מנוול ומוכה שחין. **כי** פליגי באם הויק
– ובאם הקדיש לא פליגי, שמדי שהקדיש
חל הקדש, ולא דמיא למלוה. אבל יש
להקשות: אמאי לא פליגי באם נדר והעריך?
יש לומר: דנקט הויק משום דקתיב חיוב
בתשלומין (משום) ומהויק משמע דאחוק
לחרידי פליגי. ובנדר ומעריך שמא חול
מיד, אבל גובה מן הירושין. ונדר ומעריך
איצטריך, דסלקא דעתך: הואיל ואינו נדר
ונערך – נדר ומעריך נמי אינו, קא משמע
לן דנדר ומעריך ומקדיש כשאר בני אדם.

בכתובה בשטר דמיא, ורבי יוסי סבר: בכתובה בשטר דמיא. ואיכא דמתני לה אהא: היוצא ליהרג, הוא שחבל באחרים – חייב, אחרים

שחבלו בו – פטורין; רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף הוא אם חבל באחרים – פטור, שלא ניתן לחזרת עמידת בית דין.
מכלל

רבי נאי – גבאי הוה, ויוף מעות הצדקה לצורכו ופרע. דכמה דמשה – רבי נאי,
דלית ליה זוי למפרע – נידא להו לעניים. דמעשה – רבי נאי לציבורא, ואמר
דלית ליה מעות לחלק לעניים, וכופה אותם לצדקה, ואיכא רוחא לעניים. מנורה
– כמשמעה. נר = *קרושי"ל, של כסף או של זהב. **מדאמר רבי אבי כו'** – כלומר:

מדנקט רבי אסי גוי, דפעי וצועק: למה שניתם
ממה שנתתי – מכלל דישאל דלא פעי שרי
לשנוי לדבר מצוה. דאי ישראל אסור –
למה לי למנקט גוי? שלא נשתקע שם בעליה
ממנה – שעדיין אומרים: זו היא מנורה
נדבתו של פלוני גוי. אסור לשנותה – דפעי.
ולמאי – קאמר רבי אסי דאסור לשנותה?
אילימא כו'. שעוק – גוי דהיה, לא שכיב –
שעורק במתא דליפעי, שסורר דהיה ומחור
בעירות. **משנה** הגוסס והיוצא ליהרג כו'
– מפרש בגמרא טעמא. רבי חנינא בן
עקיבא – איצא ליהרג פליג, אבל בגוסס
מודה, דכתיב (ויקרא כו): "והעמיד והעריך
אותו", וגוסס לאו בר העמדה והערכה הוא.
שרמיו קצובין – בפרשת ערכין. אבל אגוד
מודה, דהא כמכר בשוק בעי למשימיה, וזה
אינו נמכר בשוק, כלומר שאין אדם קונה,
ויפסיד מעותיו. נודר ומעריך כו' – ובגמרא
מפרש מאי קא אתי רבי יוסי למימר, הא תנא
קמא לא אמר אינו נודר, שאם אמר: "דמי
פלוני עלי", יפטר, דהא לא נידר קאמר.
גמרא אלא לא נערך אסאי לא – הרי
דמי קצובין בן חרם לא יפדה – מי שהוא
ראוי ליהרג וליהרג אינו בכלל פדיון.
למותרין בידי שמים – כגון האי דכתיב:
"השור יסקל וגם בעליו יומת". ודך מיתה
ליכא למימר בידי אדם, דהא אמרין בפרק
קמא דסנהדרין (טו.ב): "מות נידת המכה
רוצח הוא" – על רציחתו אתה הורג, ואי
אתה הורג על רציחת שורו. שלא ניתנה
שנגנת לכפרה – כגון מגוף ומקל אביו,
דאם עשה בשוגג אינו בקרבן ולא בגלות.
מיתות קלות – כלומר, דקלות לזך מילתא
שניתנה שנגנת ליהרג. כגון רוצח, דשגגתו
גולה, ועובר עבירה וזה ומחלל שבת בלא על
הערה, דשגגתו חטאת. כולי' **עלמא לא**
פליגי – דודאי נדר נדר והקדישו הקדש,
ומעריך את אחרים, דהא בר דעה הוא. מלוה
על פה – כגון זה שהויק ולא עמד בדין על
כן קודם למיתתו. תשלומי נזק כתובין בתורה,
ומדאורייתא משעבד ליה בעל כרחיה.
ואיכא דמתני לה – להא דרב יוסף ורבה.
חייב – דבר דעה הוא. פטורין – דאין לו
דמים ועומד הוא ליחבל. וכל הנך איכא
ליהרג דיני ישראל קאמר.

לחזרת

ומעריך ומקדיש – כולי' עלמא לא פליגי, כי פליגי – באם הויק, תנא קמא סבר: אם הויק –
אינו חייב בתשלומין, ורבי יוסי סבר: אם הויק – חייב בתשלומין. במאי קמיפלגי? אומר רב יוסף:
במלוה על פה גובה מן הירושין קמיפלגי, תנא קמא סבר: מלוה על פה אינו גובה מן הירושין,
ורבי יוסי סבר: מלוה על פה גובה מן הירושין. רבא אומר: דכולי' עלמא מלוה על פה אינו גובה
מן הירושין, ורבא במלוה כתובה בתורה קמיפלגי, תנא קמא סבר: מלוה כתובה בתורה – לאו

בכתובה בשטר דמיא, ורבי יוסי סבר: בכתובה בשטר דמיא. ואיכא דמתני לה אהא: היוצא ליהרג, הוא שחבל באחרים – חייב, אחרים
שחבלו בו – פטורין; רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף הוא אם חבל באחרים – פטור, שלא ניתן לחזרת עמידת בית דין.
מכלל

ערכין דף ו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קלא

1 נידר ולא נערך: בשלמא – אמנם מובן הדבר שגוסס לא נידר, משום
2 דהרי לאו בר דמים הוא, שאין מי שיקנה עבד כזה, וכן מובן שלא
3 נערך, משום דלאו בר העמדה והערבה הוא – אי אפשר להעמידו
4 ולהעריכו, אלא דין יוצא ליהרג אינו מובן, דבשלמא לא נידר משום
5 דלאו בר דמים הוא, כמו גוסס, אלא מה שהוא לא נערך, אמאי –
6 מדוע לא.
7 משיבה הגמרא: דתניא, מניין שהיוצא ליהרג ואמר 'ערבי עלי',
8 שלא אמר כלום, תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב (ויקרא כז כט) 'כל
9 חרם אשר יחרם מן האדם לא יפרה' – אדם שהוא ראוי ליהרג אין
10 לפדות את ערכו, דהיינו אין לו ערך, ואם כן, יכול הייתי לומר
11 שאפילו קודם שנגמר דינו למות אין לו ערך, לכן תלמוד לומר
12 (שם) 'מן האדם', למעט ולא כל האדם, שרק מי שנגמר דינו אין לו
13 ערך.
14 שואלת הגמרא: ולרבי חנינא בן עקיבא, דאמר שיוצא ליהרג נערך
15 מפני שדמיו קצובין, האי 'כל חרם' מאי עביד ליה – מה הוא דורש
16 ממנו, ומשיבה: הפסוק נצרך לכדתניא, רבי ישמעאל בנו של רבי
17 יוחנן בן ברוקה אומר, לפי שמצינו למומטים – מי שדינם מיתה
18 בידי שמים שנותנין מומין ומתכפר להם, שנאמר (שמות כאל א) 'אם
19 בופר יושת עלי, ונתן פדיו נפשו', שנותן ממון ופודה נפשו ממיתה.
20 אם כן, יכול שאף מי שדינו מיתה בידי אדם – ובבית דין יהיה כן,
21 שנותן ממון ומתכפר, תלמוד לומר 'כל חרם אשר יחרם מן האדם,
22 לא יפרה', שמי שדינו מיתה בידי אדם, אין לפדותו. ואין לי דין זה
23 אלא במיתות חמורות, כלומר מיתות שלא ניתנה שנגתן לכפרה,
24 כגון מגדף ומקלל אביו ואמו, אך במיתות קלות, דהיינו שניתנה
25 שנגתן לכפרה, כגון רוצח שבשגגה מתכפר בגלות, מנין שאף בהן
26 אין לפדותו, תלמוד לומר (שם) 'כל חרם', שכל שראוי ליהרג כך
27 דינו.
28 הגמרא מבארת את דעת רבי יוסי. שנינו במשנה: רבי יוסי אומר
29 היוצא ליהרג נזדר ומעריך בו' ומקדיש. מקשה הגמרא: ותנא קמא,
30 מי – (האם) קאמר דלא נודר מעריך ומקדיש, הרי אמר רק שאינו
31 נידר ונערך, אך מודה שנודר ומעריך, ועל מה חולק רבי יוסי.
32 ומתרצא: אלא אכן נזדר ומעריך ומקדיש, כולי עלמא לא
33 פליגי – לא נחלקו שיוצא ליהרג נודר ומעריך (את אחרים) ומקדיש,
34 שהרי הוא בר דעת, ופי' פליגי – ומה שנחלקו זה בדינו כהם הויק
35 ויצא להריגה, תנא קמא סבר שאם הויק, הירש אינו חייב
36 בתשלומין, ורבי יוסי סבר שאם הויק, הירש חייב בתשלומין.
37 מבארת הגמרא: במאי קמיפלגי – במה נחלק, אמר רב יוסה, כאם
38 מלוה על פה גובה – (נגבה) מן היתורשין קמיפלגי, תנא קמא סבר
39 שמלוה על פה שמת הלוה, המלוה אינו גובה מן היתורשין, וכן כאן
40 חוב המזיק לניזק הוא כמלוה על פה, ורבי יוסי סבר שמלוה על פה
41 שמת הלוה, גובה המלוה מן היתורשין.
42 רבה מבאר באופן אחר: רבה אמר, דכולי עלמא סוברים שמלוה על
43 פה אינו גובה מן היתורשין, והכא בדין מלוה הבתובה בתורה
44 קמיפלגי – נחלקו בדין חוב שאדם מתחייב לחבירו בעל כורחו מכח
45 ציווי התורה, כגון מזיק שמתחייב לניזק, תנא קמא סבר שמלוה
46 הבתובה בתורה לאו דינה בבתובה בשטר דמאי, אלא כחוב על
47 פה, ואין הניזק גובה מירש המזיק, ורבי יוסי סבר שמלוה הכתובה
48 בתורה בבתובה בשטר דמאי ולכן גובה הניזק מירש המזיק.
49 ואיבא דמתני לה אהא – יש ששנו את דברי רב יוסף ורבה על
50 ברייתא זו, תימצא ליהרג, הוא שחבל באחרים, חייב לשלם, שהרי
51 בר דעה הוא, אך אחרים שחבלו בו, פטורין, שהרי עומד ליהרג
52 דינו כהורג, רבי שמעון בן אלעזר אומר, אף הוא אם חבל
53 באחרים, פטור, שכן הוא לא ניתן לחזרת עמידת בית דין – אין
54 להחזירו לבית דין ולדון לחייבו לשלם, שכיון שנגמר דינו להריגה אין
55 מענים ומשחים את דינו, אלא הורגים אותו מיד.

1 מקשה הגמרא: איני – האם כך הוא, והא – והרי רבי ינאי שהיה
2 גבאי צדקה, ויף – לזה לעצמו את הצדקה שקיבל, ופרע אחר כך,
3 ומוכח שמותר ללוות אף אחר שבאו לגבאי, ומתרצא: שאני – שונה
4 דינו של רבי ינאי, דניחא ליה לעניים – שהיה נוח לעניים שלוה
5 מהצדקה, משום דבמשה דמשה, מעשי ומייתי ליה – כמה שהיה
6 משה את הצדקה (שלוה) מלפרוע, היה מעשה את הציבור וכופה
7 אותם לתת עור, שהיה אומר לציבור שאין לו עכשיו מעות לנוקמים.
8 אך לאדם אחר אסור ללוות אחר שבאו המעות לגבאי.
9 אגב שהתבאר באיזה אופן מותר לשנות מעות צדקה, מבארת
10 הגמרא באיזה אופן מותר לשנות חפצים שנתרמו לבית הכנסת: תנו
11 רבנן, ישראל שהתנדב מנוה – פמט או נר לבית הכנסת, אסור
12 לשנותה לשימוש אחר. מבארת הגמרא: סבר רבי חייא בר אבא
13 למימר, לא שניא לדבר הרשות ולא שניא לדבר מצוה, לשניהם
14 אסור לשנותה, אך אמר ליה רב אמר לרבי חייא בר אבא, הכי – כך
15 אמר רבי יוחנן, לא שנו אלא לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה
16 מותר לשנותה.
17 מבאר רב אמר מנין לו שכך אמר רבי יוחנן: מדאמר רבי אפי' אמר
18 רבי יוחנן, עובד בוכבים שהתנדב מנוה או נר לבית הכנסת, עד
19 שלא נשתקע שם בעליה – שעדיין זוכרים מי הקדישה, ואומרים זו
20 היא שהתנדב פלוני הוגי, אסור לשנותה, שאם ישנה יבוא הוגי
21 ויצעק 'למה שיניתם אותה ממה שדברתי', אך משנשתקע שם
22 בעליה, מותר לשנותה. ומבאר רב אמר: למאי אמר רבי יוחנן
23 שאסור לשנותה כשלא נשתקע, אילימא – אם נאמר שאסור רק
24 לדבר הרשות, ולדבר מצוה מותר, אם כן מאי אירא – מדוע נקט
25 עובד בוכבים, הרי אפילו בישראל נמי אסור לדבר רשות כשלא
26 נשתקע, אלא ודאי כוונת רבי יוחנן לדבר מצוה, שמותר רק
27 כשנשתקע, ולכן מובן שנקט גוי, דמקמא שבגוי אסור לשנות לפני
28 שנשתקע, הוא משום דעובד בוכבים הוא דפעי – צועק 'למה
29 שיניתם, אבל ישראל דלא פעי, שפיר דמי – מותר לשנותה לדבר
30 מצוה אף לפני שנשתקע. ומכאן למד רב אמר שדעת רבי יוחנן
31 שאסור לשנות מנוה שהתנדב ישראל לבית הכנסת דווקא לדבר
32 הרשות, אך לדבר מצוה מותר.
33 הגמרא מביאה מעשה שנחלקו אמוראים בדינו: שעורק מייצא –
34 סוחר גוי ששמו שעורק, אינרב שרגא לבי כנישתא – התנדב נר
35 לבית הכנסת דרב יהודה, ושנייה רחבא – שינה אותו רחבא
36 לשימוש אחר של דבר מצוה, לפני שנשתקע שמו, ואיקפד – והקפיד
37 על כך רבא. ואיבא דאמרי – יש אומרים שהיה המעשה באופן אחר,
38 דשנייה רבא ואיקפד רחבא. ואיבא דאמרי דשנייה חגי
39 דפומבדיתא – החזנים של העיר פומבדיתא, ואיקפד רחבא ואיקפד
40 גם רבה. מבארת הגמרא: מאן דשנייה – מי ששינה אותו טרם
41 נשתקע, סבר דלא שכיח שעורק בעיר, שהרי סוחר מחזור בעירות,
42 ואין לחשוש שיבוא ויצעק, ומאן דאיכפד סבר זמנין דמקרי ואיתי
43 – פעמים שבא שעורק, ועשוי לצעוק.

משנה

44 הגוסס – מי שקרוב למיתה מחמת חולי ותיצא ליהרג – שנגמר דינו
45 להריגה בבית דין, לא נידר ולא נערך – האומר עליו 'דמיו עלי' או
46 'ערכו עלי' לא נתחייב, והטעם יתבאר בגמרא. רבי חנינא בן עקיבא
47 אומר, היוצא ליהרג נערך, מפני שדמיו קצובין בתורה, ואין זה
48 מחסר בערכו הקצוב מה שהוא יוצא ליהרג. אך אינו נידר שכן אין
49 לו דמים לימכר בשוק. רבי יוסי אומר, היוצא ליהרג נזדר ומעריך
50 אחרים, ומתחייב בדמיהם וערכם, ומקדיש חפציו, ואם הויק, חייב
51 לשלם.

גמרא

52 הגמרא מבארת את טעמו של תנא קמא, שגוסס ויוצא ליהרג לא

שואלת הגמרא: **מָלָל** – מתוך דברי רבי שמעון בן אלעזר משמע, **דְּתַנָּא קָמָא** החולק עליו **סָבַר** שהוציא ליהרג **נִתְּנָן לְחֹרֶת עֲמִידָה בֵּית דִּין**, ומותר להחזירו, והיאך זה יתכן, הרי זה עיניו הדין. ועל כך תירצו רב יוסף ורבה: **אָמַר רַב יוֹסֵף**, בזה לא נחלק, ולדעת כולם אין משהים את הריגתו להחזירו לדין על נקיו, אלא **בְּאֵם מְלוּה עַל פֶּה גֹזֵה** – ונגבה) **מִן הַיּוֹרְשֵׁין קְמִיפְלָגִי** – נחלקו, **תַּנָּא קָמָא סָבַר, מְלוּה עַל פֶּה גֹזֵה מִן הַיּוֹרְשֵׁין**, ומדא שאמר שחייב בנזקין ושהוא חוב כמלוה על פה, כוונתו שהיורשים חייבים לעמוד בדין ולשלם, ורַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר סָבַר, מלוה על פה אינו גֹזֵה מִן הַיּוֹרְשֵׁין, וכיון שהורגים אותו מיד, אין גובים את תשלומי הנזק.

רבה מיישב באופן אחר: **רַבָּה אָמַר, דְּבֹלִי עֲלָמָא** – גם תנא קמא וגם רבי שמעון בן אלעזר סוברים שמלוה על פה אינו גֹזֵה מִן הַיּוֹרְשֵׁין, ו**הָכָא בְּדִין מְלוּה הִתְנוּבָה בְּתוֹרָה בְּכַתּוּבָה בְּשִׁטְר קְמִיפְלָגִי** – נחלקו האם חוב שאדם מתחייב לחבירו בעל כרחו מכח ציווי התורה נחשב כמלוה על פה או ככתוב בשטר, **תַּנָּא קָמָא סָבַר** שמלוה הכתובה בתורה, כגון מזיק, **בְּכַתּוּבָה בְּשִׁטְר דְּמֵיָא**, וגובה מהיורשים כדין מלוה בשטר, ורַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר סָבַר שְׁלָאוּ בְּכַתּוּבָה בְּשִׁטְר דְּמֵיָא, ואינו גובה מהיורשים.

לעיל (ו): ביאר רבה ובלשון הראשון, שמי שהזיק ויצא ליהרג, תנא קמא פוטר את יורשיו מלשלם משום שחוב ההזיק הוא כמלוה על פה, אף שהוא כתוב בתורה. הגמרא מקשה על כך מברייטא: **מִיתֵיב, הַחוּפֵּר בּוֹד בְּרִשּׁוֹת הָרֵבִים, וְנָפַל עָלָיו** – על החופר) **שׂוֹר וְהָרִגוּ, פְּטוֹר בַּעַל הַשּׂוֹר מִלְּשֵׁלֶם כּוֹפֵר, וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׂאֵם מֵת הַשּׂוֹר, יוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר חֵיבִין לְשַׁלֵּם אֶת דְּמֵי הַשּׂוֹר לְבַעְלָיו**, דהיינו שסוברת הברייטא שמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר, ולא כמו שביאר רבה (ו): שסתם משנתנו סוברת שזה כמלוה על פה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֵילָא אָמַר רַב**, אכן כשמת המזיק אין יורשיו חייבים, ומדא שמחייבת אותם הברייטא, מדובר בְּשִׁטְרָה המזיק בדין לפני שמת, ונתחייב, שבוה נכסיו משתעבדים לניזק כדין מלוה בשטר, והיורשים משלמים מהם. מקשה הגמרא: **וְהָא 'הָרִגוּ' קִתְּנִי** – והרי שנינו שנפל עליו השור והרגו מיד, והיאך יתכן שעמד בדין קודם שמת. ומתרצת: **אָמַר רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה**, אין הכוונה שהרגו מיד, אלא מדובר בְּשִׁטְרָה שִׁטְרָה הַשּׂוֹר טְרִיפָה, ומת אחר כך מפצעי, ובינתיים עמד בדין.

מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר רַב נִתְּנָן, תַּנָּא קָמָא** – שנה החכם ששמו חגא בברייטא זו, שמדובר שְׂמֵת וּקְבָר – הפיל השור בנפילתו אדמה על בעל הבור, ונקבר בה בעל הבור, ואין מדובר שעשאו טריפה. ומתרצת: **וְהִילֵכְתָּא** – להלכה, הברייטא דיברה באופן דִּייתְבִּי דִּינִי **אֲפֻקָא דְּבִינָא** – שישבו דיינים על פתח הבור, ומיד כשנפל השור חייבו את בעל הבור. אך כשלא עמד בדין קודם שמת, פטורים היורשים.

אגב שהוזכר לעיל עיניו הדין, מבארת הגמרא עוד ענייני עיניו הדין: **תַּנּוּ רַבְּנֵי, הַיּוֹצֵא לִיהָרֵג, שֶׁהֵבִיא קָרְבֵּן חֲטָאָה או אשם קודם שנגמר דינו, מִזֵּין עָלָיו** – זורקים בשבילו על המזבח **מִדֵּם הָחֲטָאָה וּמִדֵּם אֲשָׁמוֹ** כדי שיתכפר חטאו, ואף שאין מקריבים חטאת ואשם שמתו בעליהם, מכל מקום עד שלא מת מקריבים עליו. אך אם חָטָא ונתחייב חטאת **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** – אחר גמר דינו, אין נִזְקָקִין לוֹ להמתין שיפריש קרבן, ולהקריבו. שואלת הגמרא: **מֵאִי טַעְמָא** – מדוע אין ממתנינים, ומשיבה: **אָמַר רַב יוֹסֵף**, מִפְּנֵי שְׂאֵן מַעֲנִין אֶת דִּינוֹ להמתין עד שישחטו ויזרקו את הדם. מקשה אביי לרב יוסף: **אָמַר לִיה אַבִּי, אִי הָכִי** – אם כן, שזוהו הטעם, אזי **אֲפִילוּ בְּרִישָׁא**, שחטא קודם גמר דין, נִמְיֵי אין לנו להשהותו. מתרצת הגמרא: ברישא מדובר בְּגִזְזֵי שְׁהִיָּה וְכַחוֹ – קרבנו) **זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** שהוא יוצא ליהרג, וצריך רק לחזק את דמו, שזו המתנה מועטת. שואלת הגמרא: **אֲכַל** באופן שֶׁאֵין וְכַחוֹ זְבוּחַ באותה שעה, מאי הדין, האם אכן לא ממתנינים, אם כן **אֲדִתְנִי** – עד ששנה התנא וחילק בסיפא שאם חָטָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אין נִזְקָקִין לוֹ, לִפְלֹגוֹ וּלְתִנֵּי בְּרִידָה – היה לו לחלק באופן זה עצמו שחטא קודם גמר דין, שאף בזה יש אופן שאין

ממתנינים, וכך היה לו לומר **בְּפֶה דְּכָרִים אֲמֹרִים** שממתנינים, רק באופן שְׁהִיָּה וְכַחוֹ זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲכַל אם אין וְכַחוֹ זְבוּחַ באותה שעה, לא ממתנינים. מתרצת הגמרא: **הָכִי נִמְיֵי קָאָמַר** – זו אכן כוונת התנא, **בְּפֶה דְּכָרִים אֲמֹרִים** שממתנינים כשחטא קודם גמר דין, והו באופן שְׁהִיָּה וְכַחוֹ זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲכַל אם אין וְכַחוֹ זְבוּחַ באותה שעה, נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁחָטָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה ואחר גמר דין, ואין נִזְקָקִין לוֹ.

משנה

אגב ששינוי (ו): דין יוצא ליהרג, מבארת המשנה עוד מדיני יוצא ליהרג: **הָאִשָּׁה הַמַּעֲבֹרֶת שִׁינְצָהָ לִיהָרֵג, אין מְמַתִּינִין לָהּ מִלְּהוֹרָגָה עַד שְׁתַּלְּהָ**, אלא הורגים אותה עם הולד, שכן דם גוף אחד ונידונים יחד, וכשנגמר דינה ליהרג נמצא שגם דינו נגמר ליהרג. אך **הָאִשָּׁה שִׁינְצָהָ עַל הַמַּשְׁכָּב** – מקום שמכניס לאשה ללדת עליו, אם ישבה עליו קודם שנגמר דינה למיתה, מְמַתִּינִין לָהּ מִלְּהוֹרָגָה אחר גמר דין עַד שְׁתַּלְּהָ, שכיין שבאופן זה נעקר הולד ונע ממקומו, הרי הוא גוף נפרד, ונמצא שלא נגמר דינו עמו. מוסיפה המשנה דין אחר: **הָאִשָּׁה שֶׁנִּהְרְגָה עַל פִּי בֵּית דִּין, נִהְיִין בְּשִׁטְרָה** כמבואר הטעם בגמרא, אך **בְּהִמָּה שֶׁנִּהְרְגָה עַל פִּי בֵּית דִּין**, כגון שור הנסקל, **אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה** כמבואר הטעם בפסחים (כב:).

גמרא

שינוי ברישא של המשנה שאין ממתנינים לאשה מלהורגה עד שתלד. שואלת הגמרא: **שִׁינְצָהָ**, ולא נצרכה המשנה לשנות זאת, שכן העובר גֹּזֵה הִיא – חלק מגוף אימו. ומשיבה: **אִיצְטְרִיךְ** – נצרכה המשנה להשמיענו זאת שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר **הוֹאִיל וְכָתִיב לַגִּבִּי מִי שֶׁהֵבִיא אִשָּׁה הָרָה וְהַפִּילָה וְלֹדוּתֶיהָ** (שמות כא כב) **עֲנֹשׁ יַעֲנֵשׁ בְּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה**, אם כן נמצא שהולד מְמוּנָא דְּבַעַל הוּא, ולכך מקבל הוא את דמי הולדות, וְלֹא לִיפְסוּדֵיהָ מִיָּנִיהָ – ואין לנו להפסיד את הולד מהבעל, אלא ממתנינים מלהורגה עד שתלד, קָא מְשַׁמְעֵי לָן – משמיענו התנא שמכל מקום הם נחשבים כגוף אחד ונדהגים יחד. שואלת הגמרא: **וְאִמָּא הָכִי נִמְיֵי** – שמה יש לנו לומר שאכן זהו הדין, שואלת הגמרא: לא להפסיד את הבעל, ומנין לתנא לומר כך. ומשיבה: **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק לגבי הנואף את אשת חבירו (דברים כב כב) **וְיָמָתוּ נָם שְׁנֵיהֶם**, שתיבת 'שניהם' מיותרת, שהרי מתיבת 'ומתו' מוכן שהורגים את שניהם (והנואף והנואפת), אלא תיבה זו באה לרבות אֶת הַזֶּלֶד שנהרג עמה אם היתה מעוברת. ומכאן למד התנא את דינו. שואלת הגמרא: וְהָרִי הִיא תיבת 'שניהם' מִכַּפְּיָה לִיה – נצרכת ללמד לנו את דינו של רבי יאשיהו, ששינוי, אין הורגים את הנואף והנואפת עַד שִׁיְהוּ שְׁנֵיהֶן שְׁוִין לעונשים, דהיינו שיהיו שניהם גדולים בני עונשים, אך אם היה אחד מהם קטן, אף השני אינו נהרג, דְּכָרִי רַבִּי יֹאשִׁיָּהוּ. ודין זה נלמד מתיבת 'שניהם', שמקשה אותם זה לזה. משיבה הגמרא: אכן 'שניהם' נצרך לדין זה, וְכִי קָאָמַרְתָּ – מה שאמרנו שלומדים מפסוק זה שהורגים אף את הולד, היינו מְתִיבָת 'נָם שְׁנֵיהֶם', שתיבת 'גם' מיותרת.

שינוי במשנה: **יִשְׁכְּבָה עַל הַמַּשְׁכָּב וכו'** קודם גמר דין, ממתנינים לה עד שתלד. מבררת הגמרא: **מֵאִי טַעְמָא** שממתנינים. ומשיבה: **כִּיּוֹן דַּעְקָךְ הוֹלֵד מִמְקוֹמוֹ לַצָּאָה, גֹּזֵה אֲחֵרִינָא** – גוף אחר הוא, וכשנגמר דינה לא נגמר דינו עמו.

הגמרא חוזרת לבאר דיני מעוברת היוצאת ליהרג: **אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הָאִשָּׁה הַמַּעֲבֹרֶת הַיּוֹצֵאָה לִיהָרֵג, מִכֵּין אוֹתָהּ בְּגִזְזֵי בֵּית הַדִּין** – הרחם שלה לפני שהורגים אותה, בְּרִי שְׁיָמוּת הַזֶּלֶד תְּחִילָה, בְּרִי שְׁלֹא תִבָּא לִידֵי נִיוּל – שאם יתא הולד חי, יצא אחר מיתת אימו, ותהא אימו שופעת דם, ותתנוול בפני הכל.

מקשה הגמרא: **לְמִימָרָא** – האם יש לומר שסבר שמואל באשה מעוברת שנהרגה דְּהִיא – האם) **קְרָמָה וּמָתָה בְּרִישָׁא** לפני הולד,

מיתבי בור ברשות הרבים – לרבה פריך, דאמר לעיל: מלוח הכתובה בתורה לאו
כתובה בשטר דמיא. וכן העתיק רבינו תם בספרו. ומצי נמי למפרך לרב
יוסף, דהא סבר נמי שיעבדא לאו דאורייתא, אלא פירש דבריו יותר. אמר רב
אילא אמר רב כשעמד בדין – לאו משום קושא דרבה משני רב הכי, שהרי רבה
שנים רבות אחר רב היה. אלא משום
דפרכין ליה מיניה בפרק "גט פשוט" (בבא
בבא קטנה). דאמר התם דמלוח על פה
אינו גובה מן הירושין, ולנפשיה משני.
דיתבי דיניי אפומא דבירא – ומכל מקום
איצטרך למימר ממ וקברו, וסלקא
דעתך דבעינן יבא בעל השור ויעמוד על
שורו (סנהדרין יט, א). קא משמע לן דשפיר
עמד עליה.
מזין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו – דאין
חטאת [ואשם] קריבה לאחר מיתתו. אבל
עולתו קריבה. ישבה על המשבר כו' –
פירש רש"י: קודם שנגמר דינה. וליתא,
דאיצא דליה, קאי, וכל היוצא ליהרג –
לאחר גמר דין, כדמשמע בכל הנהו דמדבר
לעיל במתניתין בשמעתין. וכן משמע בפרק
"כל הגט" (גיטין כה, ב) דמדבר ביצא לידון
וירצא ליהרג. והיינו טעמא דרישא דאין
ממתין – משום עיני הדין, (כלל) כדמשמע
פרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין לה, א)
דליכא עיני הדין אלא לאחר גמר דין.
מדקאמר: היכי ליעביד? לדנייה במעלי
שבתא ולגמר דיניה בשבתא וליקטליה בחד
בשבתא – נמצא אתה מענה את דינו וכו'.
ליגמר דיניה בחד בשבתא – קא מנשו
לעמעמיהו, ולעניי לא חיישין.

הדרן עלך הכל מעריכין

שְׁהִיָּה זָבַח זָבַח בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, אָבֵל אֵין זָבַח זָבַח – נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁחָטָא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, וְאֵין נִזְקָקִין
לוֹ. מִשְׁנָה הָאִשָּׁה שֶׁיִּצְאָה לִיהָרֵג – אֵין מִמֶּתִינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד; הָאִשָּׁה שֶׁיִּשְׁבֶּה עַל הַמִּשְׁפָּר –
מִמֶּתִינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד. הָאִשָּׁה שֶׁנִּהְרְגָה – נִהְיִין בְּשַׁעֲרָהּ. בְּהֵמָה שֶׁנִּהְרְגָה – אִסּוּרָה בִּהְנֵאָהָ.
גְּמָרָא פְּשִׁטָּא, גּוֹפָה הִיא! – אִיצְטְרִיךְ, סֵלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: הוּאִיל וּכְתִיב "כִּפְאֹשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו
בְּעַל הָאִשָּׁה" – מְמוּזָן דְּבַעַל הוּא, וְלֹא לִיפְסָדִיהּ מִיָּנִיה, קָא מִשְׁמַע לָן. – וְאִימָא הֵכִי נָמִי! –
אֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲמַר קָרָא: "וַתָּה גַם שְׂנִיָּהם" – לְרִבּוֹת אֶת הוּלֵל. – וְהִיא
מִיבָעִי לִיה: עַד שֶׁיְּהִי שְׂנִיָּהוּ שְׁוִין, דְּכַרִּי רַבִּי יֵאֻשָּׁה! – כִּי קְאָמְרַת מִ"גֵּם". "יִשְׁבֶּה עַל הַמִּשְׁפָּר"
וְכוּ'. מָאי טַעְמָא? כִּיֵּן דַּעֲקָר – גּוֹפָא אֲחֵרִינָא הוּא. אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל: הָאִשָּׁה הַיּוֹצֵאָה
לִיהָרֵג, מִכֵּין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד בֵּית הַרְיוֹן כְּדִי שְׂמִיּוֹת הוּלֵל תַּחֲלִילָה, כְּדִי שְׁלֹא תֵבֵא לִידֵי נִיּוּל.
לְמִימָרָא, דְּהִיא קְדָמָה וַתֵּמָה בְּרִישָׁא? וְהָא קִיָּמָא לָן דְּוּלֵד מִיַּת בְּרִישָׁא! דַּתְנִן: תִּנּוּק בֶּן יוֹמָא
נוֹחַל וּמִנְחִיל, וְאֲמַר רַב שֶׁשֶׁת: נוֹחַל בְּנִכְסֵי הָאֵם לְהִנְחִיל לְאֶחָיו מִן הָאָב; דְּוּקָא בֶּן יוֹם אֶחָד,
אָבֵל עוֹבֵר – לֹא, דְּהוּא מִיַּת בְּרִישָׁא, וְאֵין הֵבֵן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בְּקָרָה לְהִנְחִיל לְאֶחָיו מִן הָאָב!
– הֵנִי מִלִּי לְגַבִּי מִיתָה, אִידִי דְּוּלֵד זֻמְרָא חִיּוּתִיהּ, עֵיילָא טִיפָה דְּמִלְאָה הַמּוֹת וּמִחֲתָה לְהוּ
לְסִימְנִין, אָבֵל נִהְרְגָה – הִיא מִתָּה בְּרִישָׁא. – וְהָא הוּהּ עוֹבֵדָא וּפְרָפְסִים עַד תֵּלֵת פְּרָפְסִים! – מִידִי
דְּהֵן אֲזַנְבָה הַלְטָאָה דְּמִפְרָקְסָתָה. אֲמַר רַב נַחֲמָן אֲמַר שְׁמוּאֵל: הָאִשָּׁה שֶׁיִּשְׁבֶּה עַל הַמִּשְׁפָּר וַתֵּמָה
בְּשֶׁבֶת, מְכִיאִין סָבִין וּמְקַרְעִים אֶת כְּרִיסָהּ וּמוֹצִיאִין אֶת הוּלֵלָה. – פְּשִׁטָּא, מָאי עֵבִיד?

מחחק

– דְּהוּא מִיַּת בְּרִישָׁא – לְגַבִּי מִיתָה, כְּשִׁהֵא מִתָּה מִיתָה עֲצֻמָּה. וּפְרִכִּין: וְגַבִּי מִיתָה מִיַּת הוּא בְּרִישָׁא? וְהָא הוּהּ עוֹבֵדָא וּפְרִכִּים לְאַחַר מִיתָת אִמּוֹ זָנַב הַלְטָאָה
– אֵם חוֹתְכִין אוֹתָהּ מִפְּרָקְסָתָהּ, וְאָף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ חִיּוֹת. וּמְקַרְעִין אֶת כְּרִיסָתָה – דִּימְנִין דְּמִקְרִי דְּהִיא מִיַּתָּה בְּרִישָׁא.

מחחק

לְחוֹרֵת עֲמִידַת בֵּית דִּין – שֶׁאֵין אֹתָהּ יוֹכֵל לְחַחֲרוּרָא לְבֵית דִּין וּלְעֻמּוֹד בְּדִין עַל מַה
שְׁחָבַל, שֶׁאֵין מַעֲנִין אֶת דִּינָה. מְכַלל דַּתְנָא קָמָא סָבֵר כּו' – בַּתְמִידָה. וְהָרְגוּ – הַשּׁוֹר
הָרַג אֶת הַחוֹפֵר. פְּטוּר – בַּעַל הַשּׁוֹר. חִיבִין לְשֹׁלֵם – אִלְמָא מִלּוּחַ הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה
כְּתוּבָה בַּשּׁטֵר דְּמִיא. וְקִשִּׁיא לְמֵאן דְּרֹאקִי פְּלוּגְתִּיהוּ דְּרַבִּי יוֹסִי וְתַנָּא קָמָא דַּמְתַּנִּיתִין
בָּאם הִזִּיק, דָּאם כֵּן קִשִּׁיא סַתְמָא אִסְתַּמָּא.

וְאִיבָא דְּמוֹתֵיב דִּין תִּיבֹתָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
אֶלְעָזָר. אָבֵל פְּלִיאָה בְּעִינֵי, הִיאָךְ יוֹכֵל
לְהַקְשׁוֹת, הָא רַבִּי שִׁמְעוֹן תַּנָּא הוּא וּפְלִיגָא
בְּשַׁעֲמַר בְּדִין – קוֹדֵם שִׁמְתָה וְחִיבּוּדָהּ לְשֹׁלֵם.
לְפִיכָר גּוֹבָה מִן הַיּוֹרֶשֶׁת. דְּכִין דִּירֵנִי חֲרוֹץ
לְשֹׁלֵם הוּהּ לִיה כְּמִלּוּחַ בַּשּׁטֵר. וְהָא תַנִּי חָטָא
מֵת וּקְבֵר – הַשּׁוֹר בְּבוּר, כְּגוֹן שֶׁחָפֵל עֲמו
חוּלִיא, וְאִפְּלוּ הֵכִי חִיבִין יוֹרֶשֶׁת. וְהִילְכָתָה
– הָא דַּקְתִּי: יוֹרֶשֶׁת חִיבִין – כְּגוֹן דִּייתֵבִי
דִּינִי אֲפּוֹמָא דְּבִירָא, וְחִיבּוּדָהּ מִיד לְשֹׁלֵם.
מִזִּין עֵלִי – זוֹרְקִין בְּשִׁבְלֵי דֵם חֲטָאוֹ
וְאִשְׁמוֹ. וְלֹא הִיא חֲטָאָת שִׁמְתָה בַּעֲלִיהָ, כֹּל
זִמְן שְׁלֹא נִהְרַג. חָטָא כְּשׁוֹנֵג בְּאוֹתָהּ שְׁעָה –
שִׁיבָא לִיהָרֵג. כְּגוֹן שֶׁרָאָה חֵלֶב וּבִסְבוֹר שׁוֹמֵן
הוּא וְאִבְלָה. אֵין נִזְקָקִין לוֹ – שִׁפְרֵשׁ קֶרֶב
לִיקְרַב. מַפְנֵי שֶׁאֵין מַעֲנִין אֶת דִּינָה –
שִׁמְתִּיהּ מִלְּחוּרְגָה עַד שִׁישְׁטוּ חוֹבָהּ וְיוֹרֵק
דֵּם, שְׁעִינֵי הָרִין הוּא. יִרְשָׁא נָמִי – דַּקְתִּי
כְּשִׁחֲטָא קוֹדֵם לְכֵן מִזִּין עֵלִי – הָרִי מִמְתִּינִים
לֵי עַד שֶׁיִּשְׁחַט יוֹרֵק. מִשְׁנָה אֵין מִמֶּתִינִין
לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד – אִלָּא הוֹרֵקִין לְרֹדֶה עֲמָה.
דְּחַד גּוֹפָא הוּא. יִשְׁבֶּה עַל הַמִּשְׁבֵּר – קוֹדֵם
שִׁנְגַּמָּה דִּינָה. מִמֶּתִינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד – דְּכִין
דַּעֲקָר נֵזַע מִמִּקְדָּמוֹ גּוֹפָא אֲחֵרִינָא הוּא. נִהְיִין
בְּשַׁעֲרָה – וּבִגְמָרָא מִפְּרֵשׁ טַעְמָא. אִסּוּרָה
כְּהֵנָּה – כְּדִקְיָמָא לָן (פְּסוּחִים כ.ב.), "וְיַעֲלֵה
הַשּׁוֹר נָקִי" – כְּאֹדֶם שְׁאוֹמֵר לְחִבְרִי: יִצָּא
פְּלוּגִי נָקִי מִנְּכִסֵּי וְאֵין לוֹ בֶּהן תַּנָּה שֶׁל כֻּלּוֹם.
גְּמָרָא לְרִבּוֹת אֶת הוּלֵל – קָא סֵלְקָא דַּעְתִּין
מִ"שְׂנִיָּהם" יִלְיָן, מִדְּהוּרָה לִיה לְמִכְתַּב "וַתָּה",
וְאִנָּא יִדְעָנָא דְּאֵין "וַתָּה" פְּחוֹת מִשְׁנִים.
שְׁנִיָּהם – מִיּוֹתֵר לְדַרְשָׁה. שְׁנִיָּה שׁוּין –
הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת יִדּוּ בֵּין עוֹשֵׁשׁ. אָבֵל אֵם
הִיתָה הִיא קִטְנָה וְהוּא גְּדוּלָּה, אוּ הוּא קֵטַן
דְּלָאוּ בֵּר עוֹשֵׁשׁ, וְהִיא גְּדוּלָּה וְבֵת עוֹשֵׁשׁ –
אֵין גְּדוּלָּה נִהְרַג. וּמִשְׁנֵי: אֲנִי מִ"גֵּם" יִלְפִינָן.
לִידֵי נִיּוּל – שֶׁאֵם יִהְיֶה חִיּוֹת בּוֹלֵד – יִצָּא
לְאַחַר מִיתָת אִמּוֹ, וְנִיּוּל הוּא. נִחַל – אֵם
נִפְלָה לוֹ יִירוּשָׁה בִּיּוֹם, וְבוֹ בִּיּוֹם מֵת –
מִנְחִילָה לְקִרְוֵי מֵאֲבִיו. וְאֲמַר רַב שֶׁשֶׁת –
הָאִי נִחַל וּמִנְחִיל לִיכָא לְאוֹקוּמֵי בְּנִכְסֵי
אֲבִיו, דָּאִי נָמִי לֹא אֲתִילִיד אִידָהּ, הוּוּ יִרְתִּי
קִרְוֵי בְּנִכְסֵי אֲבִיו הִיכָא דְּאֵין בְּנִים. אִלָּא
נִחַל בְּנִכְסֵי אִמּוֹ – אֵם מִתָּה בִּיּוֹם.
וְאִפְּלוּ הוּא מֵת בִּיּוֹם – נִחַל בְּנִכְסֵי אִמּוֹ
וּמִנְחִיל מִכּוּחַ לְאוֹדֵיו מֵאֲבִיו שֶׁאֵין בִּי אִמּוֹ.
דָּאִי לֹא הוּא – הוּוּ יִרְתִּי לָהּ קִרְוֵי, וְלֹא
אֲמִירִין נִפֵּל הוּא, וְאִינוּ בֶּן נִחְלָה. אָבֵל עוֹבֵר
– אֵם מִתָּה מַעֲבֹרֶת – לֹא יִרְתִּי לָהּ קִרְוֵי
הַעֲבוֹר, דְּהוּא מֵת בְּרִישָׁא. וּמִשְׁנֵי: הֵנִי מִלִּי

56
57

אין נערכין פחות מסלע וכו'. פחות מסלע והעשיר – לאו דווקא פחות מסלע, אלא אפילו נתן כל הערך חוץ מסלע אחד – מגלגלין עליו את הכל. **ההוא** יד הנודר ולא יד הנידר – ואם תאמר: מה לי לרבווי נידר דאיצטריך קרא למעוטי? וש לומר: כיון דכתיב קרא (חמשים) (ויקרא כז) "וכל ערכך יהיה בשקל הקדש", דלא יתא ערך פחות משקל, ואשבחן ערך חמשים – סלקא דעתך דהאי טעמא משום השג יד ידעין מטבאר, ואוליגן בתר הנידר. קא משמע לן קרא ד"אשר תשיג יד הנודר" דלא אוליגן בתר הנידר.

בעידנא דיהיב לראשון לית ליה – תימנה: דבעידנא דנדר לראשון היה לו חמש סלעים, ואיך מפתר כשנתן להם אחת? התנן פרק "השג יד" (ערכין זב.) היה עשיר, פירושו: בשעת הנדר, והעני כשבא לפרוע לכהן, או עני כשנדר ולא נתן כלום, והעשיר – נתן ערך עשירי ואומר רבינו: דרך דלקמן דוקא שהעריכו הכהן בעודו עשיר, ולכן כשהעני שוב נתן ערך עשירי. אבל אם נדר כשהוא עשיר ולא הוערך, והעני – נתן ערך עני. ובשמעתין הכי הוא: נתן ארבע לשניה, שהכהן העריכו תחילה על השניה, וחזר והעריכו על הראשון, ונתן על פי אחד על הראשון – ולכן נפטר ממנה, דלא הוערך עליה בעוד שהיו בידו החמש סלעים. כיון

"תנו" – גופה הוא ומיתפס; קשיא ליה לרב נחמן בר יצחק: והא דומיא דבהמה קתני, מה התם גופיה – אף הקא נמי גופיה! אלא אמר רב נחמן: זו – מיתתה אוסרתה, וזו – גמר דינה אוסרתה. דרב, תני לוי פויתיה דרב, תני לוי פויתיה דרב נחמן בר יצחק; תני לוי פויתיה דרב: האשה שיוצאה ליהרג ואמרה: "תנו שערי לבתי" – נותנין, מתה – אין נותנין, מפני שהמת אסור בהנאה, פשיטא! אלא: שנויי המת אסור בהנאה. תניא פויתיה דרב נחמן בר יצחק: האשה שמתה – נהנין בשערה, בהמה שנהרגה – אסורה בהנאה; ומה הפרש בין זה לזה? זו – מיתתה אוסרתה, וזו – גמר דינה אוסרתה.

הדרן עלך הכל מעריכין

אין נערכין פחות מסלע, ולא יתר על חמשים סלע. ביצד? נתן סלע והעשיר – אינו נותן כלום, פחות מסלע והעשיר – נותן חמשים סלע. היו בידיו חמש סלעים – רבי מאיר אומר: אינו נותן אלא אחת, וחכמים אומרים: נותן את כולו. אין נערכין פחות מסלע, ולא יתר על חמשים סלע. **גמרא** אין נערכין פחות מסלע, מנלן? דכתיב: "וכל ערךך יהיה בשקל הקדש" – כל ערכו שאתה מעריך לא יהו פחותין משקל. ולא יתר על חמשים סלעים – דכתיב: "חמשים". "היו בידיו חמשה" כו'. מאי טעמא דרבי מאיר? פתיב "חמשים" וכתיב "שקל", או חמשים או שקל – ורבנן? ההוא, לכל ערכו שאתה מעריך לא יהו פחותים משקל הוא דאתא, היכא דאית ליה – אמר קרא: "אשר תשיג יד הנודר", והרי ידו משנת. ורבי מאיר? ההוא, יד הנודר ולא יד הנידר הוא דאתא. – ורבנן? לאו ממילא שמעת מינה, דהיכא דידו משנת שקול מיניה? אמר רב אדא בר אבהו: היו בידיו חמש סלעים ואמר "ערפי עלי", וחזר ואמר "ערפי עלי", ונתן ארבע לשניה ואחד לראשונה – יצא ידי שתיקה. מאי טעמא? בעל חוב מאוחר שקדם ונכה – מה שנכה נכה; בעידנא דיהיב לשניה – משעבר לראשונה, בעידנא דיהיב לראשונה – תו לית ליה. נתן

נותן חמשים – דבנתינה קמייא לא יצא ידי ערכו, ועדיין ערכו עליו. ועני המעריך את עצמו והעשיר קדם נתינה – נתן ערך עשיר, כדלפינן לקמן בפרק "השג יד" (זב.) היו בידיו חמש סלעים – עני בן עשרים שהעריך עצמו, והיה לו חמש סלעים. **גמרא** ההוא לכל ערכו שאתה מעריך הוא דאתא – שאפילו עני שבעניים לא יתן פחות ומיהו, היכא דאית ליה טפי – יהיב, דכתיב: "על פי אשר תשיג". יד הנודר ולא יד הנדר – שעני שהעריך את העשיר – נתן ערך עני. לאו ממילא שמעינן מינה כו' – אף על גב דקרא להכי אתא, ולא יד הנדר. מיהו, "על פי אשר תשיג" כתיב, וממילא שמעת דהיכא דידו משנת – שקול מיניה. ונתן ארבע לשניה – על פי כהן – יצא ידי שניהן, ואפילו לרבנן, הואיל ויהב לשניה ברישא. מה שנכה נכה – והילכך, כי יהיב לראשונה – כל מה דאית ליה יהיב לה. ולשניה ליכא למימר אמאי לא יהב כולו? חמש, משום דבעידנא דיהב לשניה משתעבר לה לראשונה, דהא אפילו מאי דיהיב לה לאו דידה הוא.

מתוך כבשר בעלמא הוא – ואין חיוב אלא בחובל בחי, דמצינא דם. (נהנין בשערה – גילוליה היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן, והוא פיאה נכרית). **פיאה** – קליעה. **מת אסור בהנאה** – דכתיב: "ותמת שם מוים", וגמר "שם" – מעגלה ערופה במסכת עבודה זרה ב"אין מעמידין" (טבב.). **כפיאה נכרית** – לאו שערה ממש קאמר, אלא שהיתה לה

פיאה משיער אשה אחרת קמורה לשערה; ודרגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן, והוא פיאה נכרית ואמרה: תנו אותה לבתי. וקא משמע לן מתניתין דאף על גב דקשורה לה, כיון דאמרה "תנו" – גילא דעתה דלא נחא לה דתיהוי כגופה לאיתסרי בהדיה, וכנסתו מחיים דמיא. **שער נשים צדקניות** – של עיר הנדחת, שלא הודחו עמה, מהו? ואמר רבא חתם ב"חלק" (סנהדרין קיבא.). פיאה נכרית שקשורה הצדקת לשערה קא מיבעיא ליה, אי כגופה היא וניצול, אי כממונה, וקיימא לן (שם): צדיקים שבתוכה יוצאין ממנה ערומים וכל ממונן נשרף, דכתיב: "ואת כל שללה תקברין וגו'". אלא, מספקא ליה אי כגופה אי לאו כגופה, ותיפשוט ליה מהכא דגופה הוא, דטעמא דאמרה "תנו" כו' קשיא ליה לרב נחמן – הא דמוקמין למתניתין כפיאה נכרית, והא דומיא דבהמה קתני וכו'. **אלא אמר רב נחמן** – לעולם שיערה ממש, ודקשיא לך איסורי הנאה גינהו – לא קשיא, דשיער המת לא מיתסר בהנאה. דלא דמי לשיער בהמה שנהרגה, דאשה מיתתה אוסרתה, ושיער לאו בר מיתה הוא, שאין עשוי להשתנות. אבל בהמה – גמר דינה אוסרתה, כדאמר בפסחים בפרק "כל שעה" (כבב.). ממשמע שנאמר "סקל יסקל השור" אינו יודע שהוא נבילה ואסורה באכילה? ומה תלמוד לומר "לא יאכל את בשרו" – מגיד שאם שחטו לאחר גמר דינו – אסור.

ואין לי אלא באכילה, בהנאה מנין כו'. והילכך, כל דמחזר בה בשעת גמר דין מיתסר בהדה. תני לוי פויתיה דרב – דמוקם לה בדאמרה "תנו" ובפיאה נכרית. מתה – ולא אמרה "תנו" – אין נותנין כו'. **פשיטא** – דמשום הכי אין נותנין, שהמת אסור בהנאה! אלא דהאי הכי קאמר: שנוי המת, כגון פיאה נכרית – אסורין בהנאה. ולהכי קתני להאי "מפני", משום דקא בעי לגלויי עלה דלאו בשערה ממש קא מיייר. בהמה שנהרגה אסורה בהנאה – אפילו שערה.

הדרן עלך הכל מעריכין

משנה אין נערכין פחות מסלע – שאפילו עני הנודר בהשג יד לא יתן פחות מסלע. ולא יותר על חמשים – דהוא גדול שבערכין הכתובין בפרשה. נתן סלע – בן עשרים שערכו חמשים, והיה עני ונתן סלע לערכו. דעני נידון בהשג יד והעשיר פטור.

נותן חמשים – דבנתינה קמייא לא יצא ידי ערכו, ועדיין ערכו עליו. ועני המעריך את עצמו והעשיר קדם נתינה – נתן ערך עשיר, כדלפינן לקמן בפרק "השג יד" (זב.) היו בידיו חמש סלעים – עני בן עשרים שהעריך עצמו, והיה לו חמש סלעים. **גמרא** ההוא לכל ערכו שאתה מעריך הוא דאתא – שאפילו עני שבעניים לא יתן פחות ומיהו, היכא דאית ליה טפי – יהיב, דכתיב: "על פי אשר תשיג". יד הנודר ולא יד הנדר – שעני שהעריך את העשיר – נתן ערך עני. לאו ממילא שמעינן מינה כו' – אף על גב דקרא להכי אתא, ולא יד הנדר. מיהו, "על פי אשר תשיג" כתיב, וממילא שמעת דהיכא דידו משנת – שקול מיניה. ונתן ארבע לשניה – על פי כהן – יצא ידי שניהן, ואפילו לרבנן, הואיל ויהב לשניה ברישא. מה שנכה נכה – והילכך, כי יהיב לראשונה – כל מה דאית ליה יהיב לה. ולשניה ליכא למימר אמאי לא יהב כולו? חמש, משום דבעידנא דיהב לשניה משתעבר לה לראשונה, דהא אפילו מאי דיהיב לה לאו דידה הוא.

ערכין דף ז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קלה

אסור שכן גמר דינה אסור את כל המחובר אליה בשעת גמר דינה.
הגמרא מביאה ראייה כרב, וראיה להיפך כרב נחמן: **תני לוי בנותיה**
דרב – לוי שנה ברייתא כשיטת רב, שרק בפאה נכרית ורק באמרה
'תנו' נותנים, וכן תני לוי עוד ברייתא בנותיה דרב נחמן פר יצחק,
שאף שער ממש שלא אמרה 'תנו' מותר בהנאה. מבארת הגמרא:
תני לוי בנותיה דרב, האשה שיוצאה ליהרג ואמרה 'תנו שיערי
לבתני' נותנין, אך אם מתה בלא לומר 'תנו' אין נותנין, מפני
שהמת אסור בהנאה. שואלת הגמרא: פשיטא שטעם הדין הוא
'שהמת אסור בהנאה' ומשיבה: אלא ודאי כוונת הברייתא לומר
מפני שנוי המת – שאפילו קישוטי המת כגון שער פאה נכרית אסור
בהנאה, ולכן אמרה 'מפני שהמת אסור בהנאה' לגלות שאינה
מדברת בשער ממש אלא בנוי המת. תניא בנותיה דרב נחמן פר
יצחק, האשה שמתה, נהנין בשערה, אך בהמה שנהרגה אסורה
בהנאה, ומה הפרש – טעם החילוק בין זה לזה, זו מיתתה
אוסרתה, וזו גמר דינה אוסרתה, כמבואר לעיל.

הדרן עלך הכל מעריבין

פרק שני – אין נערכין

משנה

מבואר בפרשת ערכין כי הערך הגדול ביותר הוא חמשים שקלים,
שנאמר (ויקרא כו ג) **והיה ערךך הוֹקֵר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן**
שָׁשִׁים שָׁנָה, וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. והערך
הקטן ביותר הוא שלשה שקלים, שנאמר (שם כו ו) **וְאִם מִבֶּן חֹדֶשׁ**
וְעַד בֶּן חֲמִשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הוֹקֵר מִשְׁלֹשָׁה שֶׁקֶל כֶּסֶף, וְלִזְקָנָה
עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שֶׁקֶל כֶּסֶף. אך אם הנודר הוא עני ואינו יכול לתת
את הערך המבואר בפרשה, הרי הוא נידון לפי מה שידו משגת,
שנאמר (שם כו ח) **וְאִם מִן הָיָה מִעֲרָכְךָ וְהִעֲמִידוּ לְפָנַי הַזֶּה וְהִעֲרִיךְ**
אֹתוֹ הַזֶּה, עַל פִּי אִשָּׁר תִּשְׁלַח יָד הַנָּדָר יַעֲרִיכֶנּוּ הַזֶּה.
המשנה שלפנינו מבארת שאף עני שאין ידו משגת, אינו יכול לפחות
מסכום מסוים. ומביאה מחלוקת בדן מי שיש לו פחות מכפי ערכו,
אך יותר מהסכום הנמוך ששנינו: **אין (נערכין) [בפערבין] פחות**
מסלע, ואף עני שנידון לפי מה שידו משגת, לא יתן פחות מסלע, ולא
יתר על חמשים סלע, שזוהו השיעור הגדול בערכין.
מבארת המשנה: **בִּיצֵר, עני האומר ערכי עלי, והוא בן עשרים**
שערכו חמשים, ונתן סלע לפי מה שידו משגת, ולאחר מכן העשיר,
אינו נותן כלום, שכבר יצא ידי נדרו בנתנית הסלע. אבל אם נתן
פחות מסלע, ולאחר מכן העשיר, נותן חמשים סלע, משום
שבנתנית פחות מסלע לא יצא ידי נדרו, שאין בערכין פחות מסלע,
ועדיין ערכו עליו, ודין הוא שעני שהעשיר קודם שנתן ערכו, חייב
לתת ערך עשיר.
מוסיפה המשנה: **עני בן עשרים שערכו חמשים, והיו בידיו רק חמש**
סלעים, רבי מאיר אומר, אינו נותן אלא אחת, משום שכאשר אין
לו כפי ערכו, יוצא ידי ערכו בסלע. והקמים אומרים, נותן את כולו,
משום שרק כאשר אין לו יותר מסלע, יכול לתת סלע, אבל אם יש
לו יותר מסלע, צריך לתת כל מה שיש לו.
חזרת המשנה ומבארת: **אין (נערכין) [בפערבין] פחות מסלע, ולא**
יתר על חמשים סלע.

גמרא

הגמרא מבארת מניין למדים שאין בערכין פחות מסלע: שנינו במשנה
שאין בפערבין פחות מסלע. מבררת הגמרא: מנין – מהיכן למדנו
דין זה. משיבה הגמרא: דכתיב בפרשת ערכין (ויקרא כו כה) 'וְכָל
עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ', והוא הערך הקטן ביותר, ללמדנו שכל
ערכין שאותה מעריך לא יהיו פחותין משקל, ושקל היינו סלע.
מוסיפה הגמרא לבאר: מהיכן למדנו מה ששנינו בהמשך **ולא יתר**

הרי רק **מִחֲתָךְ בְּכֶשֶׁר הוּא**, ואין איסור בשבת לחתך בבשר מת
שאינו מוציא דם. משיבה הגמרא: **אמר רבה, לא נצרכה – לא**
נצרכו דברי שמואל אלא באופן שצריך להביא סבין דרך רשות
הרבים לחתוך, שזה מותר אף שזה חילול שבת, שכן יש בזה צורך
הצלת הולד. מקשה הגמרא: ומאי קמשמע לן – ועדיין מה מחדש
לנו שמואל, האם דמספיקא מחללינן שבתא – שיותר לחלל שבת
על ספק פיקוח נפש, הרי תנינא – שנינו זאת בפירוש (יומא פג.) מי
שנפלה עליו מפולת אבנים, אפילו אם היו בכך כמה ספיקות יחד,
כגון ספק הוא שם ספק אינו שם, ואפילו אם הוא שם ספק חי ספק
מת, ואפילו אם הוא חי ספק בנעני ספק ישראל, מפקחין עליו את
הגל – מפנים את גל האבנים כדי להוציאו משם בשבת. מתרצת
הגמרא: מהו דתניא – שמא תאמר דווקא התם במפולת הדין הוא
שמפקחים משום דהיה ליה חזקה דחיותא – שיש לו חזקה שהיה
חי, אבל הקא לגבי עובר, דלא היה ליה חזקה דחיותא מעיקרא –
שמעולם לא היתה לו חזקת חיים, אימא לא – שמא תאמר שאין
מחללים שבת על ספק פיקוח נפש כזה, קא משמע לן – משמע לנו
שמואל שאף בזה מחללים.

שנינו במשנה: **האשה שנהרגה וכו' נהנין בשערה, ובהמה שנהרגה**
אסורה בהנאה. שואלת הגמרא: ואמאי מותר ליהנות משער אשה
שנהרגה, הרי איסורי הנאה ניהו, שמת אסור בהנאה. ומיישבת:
**אמר רב, מדובר באשה שאומרת 'תנו שיערי לבתי אחר מותי'.
מקשה הגמרא: אילו אמרה 'תנו ידי לבתי אחר מותי' מי יהבינן –
האם נותנים לה, הרי מת אסור בהנאה, ומה מועיל שאמרה.
ומתרצת: אמר רב, אין מדובר בשער המת אלא בפאה נכרית –
העשויה משער נשים אחרות, שאם אמרה היוצאת ליהרג 'תנו שער**
זה לבתי' אין הפאה נאסרת במיתתה. מדייקת הגמרא: משמע מדברי
רב שפשיטא שמוטרת הפאה הוא משום דאמרה 'תנו', הא אם לא
אמרה 'תנו', גופה הוא ומיתר – הפאה היא כגופה משום שקשורה
בה, ונאסרת במותה. ורק כשאמרה 'תנו' גילתה דעתה שאינה רוצה
שתאסר הפאה כגופה, ולכן הפאה נחשבת כאילו ניטלה ממנה
בחיה.

מקשה הגמרא: **והא מיבעיא ליה לרבי יוסי ברבי חנינא – והרי**
בנידון בעין זה הסתפק רבי יוסי ברבי חנינא. שכן לגבי עיר שהודחו
רוב יושביה לעבוד עבודה זרה [עיר הנדחת], נאמר (דברים יג טז)
'הכה תכה את יושבי העיר ההוא לפי חרב, החרם אתה ואת כל אשר
בה', שדינים ליהרג ושוורפים את ממונם, ואותם שלא עבדו עבודה
זרה אינם נהרגים, אולם גם הם ממונם נשרף. ומצינו דבקי –
שהסתפק רבי יוסי ברבי חנינא, שער נשים צדקניות שהיו בה ולא
עבדו עבודה זרה, מהו דינו. ואמר רבא, בפאה נכרית קמיבעיא
ליה – ספקו הוא לגבי פאה נכרית של נשים צדקניות, האם מותרת
כגופן או נאסרת כממונן. ואם פירוש המשנה הוא שפאה דינה כגופה
[חוץ מכשאמרה 'תנו'], היה לרבי יוסי ברבי חנינא לפשוט ספקו
מכאן. מתרצת הגמרא: כי קמיבעיא ליה – במה היה ספק לרבי יוסי
ברבי חנינא, באופן דתלי כסיבתא – שתלויה הפאה בראשה ביתר,
שכיון שאינה מחוברת ממש הסתפק שמא דינה כממונה, אך הקא
במשנה מדובר דמחבר בה הפאה ממש, ובכך מעמא שהפאה
מותרת הוא משום דאמרה 'תנו', הא אם לא אמרה 'תנו', גופה
הוא – דין הפאה כגופה, ומיתר – ונאסרת במותה.

רב נחמן בר יצחק מקשה על פירוש רבי: **קשיא ליה לרב נחמן פר**
יצחק, והא דומיא דבהמה קתני – הרי שנינו את דין האשה בדומה
לדין הבהמה [האשה שנהרגה נהנין בשערה, בהמה שנהרגה אסורה
בהנאה], ואם כן מה התם – כשם שלגבי בהמה מדובר בגופיה –
בשער גופה, שאין לבהמה פאה, אף הקא באשה נמי מדובר בשער
גופיה. ומתרץ באופן אחר: אלא אמר רב נחמן, המשנה מדברת
בשער האשה ממש, ומחדשת שאינו נאסר אף ששער בהמה
שהומתה נאסר, שכן זו – אשה, מיתתה אוסרתה בהנאה, ולכן
שערה מותר שכן שער לא מת ואינו משתנה על ידי מיתת האשה,
וזו – בהמה שהומתה בבית דין, גמר דינה אוסרתה בהנאה, ושערה

ממשיך רב אדא בר אהבה ומבאר: אבל אם נתן בתחילה ארבע
סלעים לראשונה, ולאחר מכן נתן סלע אחת לשנייה, ידי תשלום
השנייה יצא, משום שנתן את כל מה שהיה לו בעת התשלום, אך ידי
תשלום הראשונה לא יצא, משום דכולהו משעבדן לראשונה –
שכל חמשת הסלעים היו משועבדים לראשונה, והיה לו לתת
לראשונה את כולם ונתן רק ארבעה.

רב אדא בר אהבה מסתפק מה דינו של עני המעריך שתי פעמים בבת
אחת: בעי רב אדא בר אהבה, היו פירו חמש סלעים ואמר שני
ערכי עלי כבת אחת, מהו – מה דינו, האם נאמר שפיון דכבת
אחת נדר, כי הדרי תפסן – שני הנדרים תפסו יחד, וחמשת הסלעים
השתעבדו לשניהם, וכשבא הכהן להעריכו יאמר לו דיהיב תרתוי
ופלגא להאי ותרתוי ופלגא להאי – שיתן שני סלעים ומחצה לזה
ושני סלעים ומחצה לזה, ויצא ידי תשלום שניהם. או דלמא – או
שמא יאמר לו דכולהו חויה להאי וכולהו חויה להאי – שכל
חמשת הסלעים ראויים לזה ולזה, ולא יצא ידי תשלום בשני סלעים
ומחצה.

מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.
שנינו במשנה: אין בערבין פחות מכלל ולא יתר בו' על חמשים
סלע.

הגמרא מבארת מדוע שנתה המשנה שוב את הדין שאין בערבין
פחות מסלע ולא יותר על חמשים סלע. מקשה הגמרא: הא תו למה
לי – מדוע הוצרכה המשנה לשנות שוב דין זה, והרי שנינו כן
בתחילת המשנה. משיבה הגמרא: הא קמשמע לן – המשנה באה
להשמיענו שרק פחות מכלל הוא דליכא – אין בערבין, הא יתר
על סלע איכא – אבל יותר מסלע יש בערבין, ועני הנידון לפי מה
שיוו משגת, יכול לתת יותר מסלע, אף שהוא פחות משיעור ערכו.
וכן רק יתר על חמשים הוא דליכא – שאין בערבין, הא פחות
מחמשים איכא – יש בערבין, ועני שערכו חמשים יכול לתת פחות
מחמשים, וסתמא פרבנן – ובא התנא לסתום את משנתנו כחכמים,
ולא כרבי מאיר.

משנה

אגב המשנה הקודמת המבארת את השיעור המרובה והמועט
שבערבין, מביאה משנתנו דין נוסף שיש בו שיעור למעלה ושיעור
למטה.

נאמר בטומאת נדה (ויקרא טו יט) 'ואשה כי תהיה זבה דם יקיה זבה
בבשרה, שבעת ימים תהיה בנדתה' וגו'. עוד נאמר באותה פרשה
(שם טו כה, כח), 'ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה,
או כי תזוב על נדתה כל ימי זוב טמאתה כימי נדתה תהיה טמאה
הוא'. 'ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר טהרה', ושני
מיני טומאת דם באשה הם, טומאת נדה וטומאת זבה. שכל אשה
שמתחילה לראות דם פעם ראשונה, כל שבעת הימים מתחילת
ראייתה נחשבים לימי נדותה, ולאחר ימים אלו מתחילים י"א ימי
זיבה, כלומר ימים הראויים לראיית זיבה, שאם תראה בהם ידיה
דינה כזבה ולא כנדה. ולאחר י"א ימים אלו מתחילים שוב ימים
הראויים לראיית נדות, שאם תראה תיעשה נדה שבעת ימים,
ויתחילו שוב י"א ימי זיבה מהיום השמיני לראיית נדותה. ומדין תורה
חלוקה טומאת נדה מטומאת זיבה. שהנדה נטהרת לאחר שבעה
ימים מתחילת ראייתה, ואין שבעה ימים אלו צריכים להיות נקיים
מראיית דם, אלא אף אם ראתה בכלום והפסיקה לראות רק בסוף
היום השביעי, הרי היא טובלת בלילה השמיני ונטהרת מטומאתה.
לעומת זאת בזבה מצינו שני מיני טומאה, זבה קטנה וזבה גדולה. וזבה
קטנה היא הרואה יום אחד מימי זיבתה, ואם היו לילו ויומו של היום
שלמחרת נקיים מראיית דם, דינה שהיא טובלת ביום זה ונטהרת. וכן
אם ראתה גם ביום השני והפסיקה לראות בו, אם היו לילו ויומו של
היום שלאחריו נקיים מראייה, דינה שהיא טובלת ביום זה ונטהרת.
וזבה זו שראתה יום אחד או שנים היא הקרויה 'שומרת יום כנגד יום',
כי עליה לשמור יום אחד בנקיות כנגד היום או היומיים שראתה בהם

ולטבול ולהטהר. אך אם ראתה דם בשלושה ימים רצופים מימי
זיבתה הרי היא זבה גדולה, ועליה לספור שבעה ימים נקיים בלא
ראיית דם, ורק אז היא יכולה לטבול ולהטהר מטומאתה.
המשנה שלפנינו דנה באשה שאיבדה את חשבון ימי נדותה וזיבתה
וראתה דם, ואינה יודעת אם היום שראתה הוא משבעת ימי נדות או
מ"א ימי זיבה, מאימתי היא חוזרת לפתח נדותה, כלומר ממתי
תוכל להתחיל למנות שוב סדר קבוע של שבעה ימי נדות וי"א ימי
זיבה.

אין פתח בפיועה פחות משבעה – אשה שראתה דם ואינה יודעת
אם היתה ראיה זו בימי נדותה או בימי זיבתה אינה חוזרת למנות ימי
נדות עד שיעברו עליה לפחות שבעה ימים נקיים לראייתה, וכן
לעולם לא צריכה היא יתר על שבעה עשר ימים נקיים מראייה כדי
לחזור לימי נדותה.

נמרא

הברייתא שלפנינו מפרטת בהרחבה, מתי יוצאת הטועה מכלל ספק
רק לאחר שבעה עשר יום נקיים, ומתי היא יוצאת מכלל ספק בפחות
מכך: תנו רבנן, אשה המזוזה בחשבון ימי נדותה וזיבתה שפאמרה
יום אחד דם טמא ראיתי, ואינה יודעת אם יום זה הוא מז' ימי
נדותה או מ"א ימי זיבתה, פתחה שבעה עשר – הרי היא חוזרת
לפתח נדותה רק לאחר שיעברו עליה שבעה עשר ימים נקיים
מראייה, ואם תראה שוב לאחר ימים אלו, בודאי ראית נדות היא,
ולא ראית זיבה. שהרי אם היתה ראיתיה הראשונה בתחילת ימי
זיבה, נמצא שכבר לאחר עשרה ימים מלבד יום הראייה כלו ימי
זיבתה, ואם כן היום הי"ח הוא בודאי מימי נדותה [ראה להלן טבלה
א שורה ב]. ואף אם היתה ראיתיה הראשונה בימים הראויים
לנדותה, הלא לאחר י"ז ימים נקיים [שיחיד עם יום הראייה הם י"ח
ימים] כבר עברו שבעת ימי הנדות וי"א ימי הזיבה שלאחריהם,
ונמצא שביום הי"ח מתחילים שוב הימים הראויים לנדותה [ראה
להלן טבלה א שורה א]. אבל אם תראה ביום הי"ז שלאחר ראיתיה
הראשונה [כלומר ביום הי"ח לראייתה], עדיין לא תצא מכלל ספק.
שכן אם היתה ראיתיה הראשונה תחילת ימי נדותה, נמצא שהיום
הי"ז שבו ראתה שוב הוא יום הי"א של ימי זיבתה [להלן טבלה א
שורה א]. ואם היתה ראיתיה הראשונה בימי זיבתה, נמצא שהיום
הי"ז הוא כבר מימי נדותה [להלן טבלה א שורה ב]. וכל שכן שאם
ראתה שוב לפני היום הי"ז שעדיין לא יצאה מכלל ספק נדות ספק
זיבה.

וגם אם אמרה 'שני ימים דם טמא ראיתי' ואינה יודעת אם היו ימים
אלו מימי זיבה או מימי נדה, פתחה [סדר תחילת ימי נדותה] חזור
לאחר שבעה עשר ימים נקיים, כלומר ביום העשרים מתחילת
ראייתה, ואם תראה לאחר מכן בודאי ראית נדות היא ולא ראית
זיבה. שהרי אם היתה הראייה הראשונה בתחילת ימי נדותה כבר
כלו ימי נדות וימי זיבה לאחר ט"ז ימים נקיים [שהם י"ח ימים יחד עם
שני ימי ראיתיה, ושבעה מהם ימי נדות וי"א ימי זיבה], ונמצא שכבר
מהיום הי"ז מתחילים ימי נדותה [ראה להלן טבלה ב שורה א]. ואם
היתה ראיתיה בתחילת ימי זיבה הלא לאחר תשעה ימים נקיים, שהם
י"א יום יחד עם שני ימי הראייה, כבר כלו ימי זיבתה והתחילו ימי
נדותה [ראה להלן טבלה ב שורה ב]. אבל אם תראה ביום הי"ז עצמו
[שהוא היום הי"ט מתחילת ראיתיה] או קודם לכן, עדיין היא בספק,
שכן אם היו שני ימי הראייה מימי זיבה [טבלה ב שורה ב] או שניהם
מימי נדות [טבלה ב שורה א] אכן היום הי"ז הוא מימי נדותה, אבל
אם היה היום הראשון של הראייה בסוף י"א ימי זיבה, והיום השני
תחילת ימי נדות, נמצא שמתחילים ימי זיבתה רק לאחר שבעה ימים
מהיום השני, והיום הי"ז עדיין הוא מימי זיבה [טבלה ב שורה ג].

וגם אם אמרה 'שלושה ימים דם טמא ראיתי', פתחה חוזר לאחר
שבעה עשר ימים נקיים, כלומר ביום העשרים ואחד מתחילת
ראייתה. שכן בין אם היו שלשה ימים אלו תחילת ימי נדותה [ראה
טבלה ג שורה א] ובין אם היו מימי זיבתה [ראה טבלה ג שורה ב] ובין

ערכין. פרק ראשון – הכל מעריכין דף ח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קלז רש"י תוספות

1 נתן ארבע לראשונה – שהעריכו הכהן על הראשונה תחילה – לא יצא יד
2 ראשונה, דבעי למיתב כל מה דבידיה, כרבנן, ואם חזר והעשיר – נותן את כל הערך,
3 דנתינה קמייחא לאו כלום היא. כולוהו חו"א להאי כו' – ועדיין אחד מן הערכין
4 עליו. הא יותר על סלע איכא – אף על גב דליכא חמשים סלע. דאם היו בידו חמש
5 סלעים – נותן כולם, דהיינו יותר על סלע
6 ופחות מחמשים. וסתמא כרבנן, דלרבי מאיר
7 ליכא השג דשיחא יותר על סלע ופחות
8 מחמשים במי שערבו חמשים, ואלא או
9 חמשים) או סלע. משנה פתח – תחילת
10 נדות. שזה דין נדה דאורייתא: ראתה היום –
11 מונה ששה והוא, ראתה שנים – מונה
12 חמשה והן. ואפילו ראתה כל שבעה ופסקה
13 לערב – טובלת ומשמשת. ומיום שביעי
14 ואילך הויין ימי זיבה אחד עשר יום, שאם
15 ראתה בהן יום אחד או שנים – שומרת יום
16 כנגד יום וטובלת. ואם ראתה בהן שלשה
17 רצופין – היא זבה גמורה, ותעונה ספירה
18 שבעה נקיים וקרבן. ואם משכו ימי זיבה חדש
19 או שנה – אינה חוזרת לתחילת נדות עד
20 שתשב שבעה נקיים. ישבה שבעה נקיים
21 וראתה – היא תחילת נדה, ומונה ששה
22 והוא, חוזרת לעניינה ככל המפורש. ואם לא
23 ראתה באותן אחד עשר יום שלשה רצופין –
24 אינה זבה. וכשתראה אחרי כן, בין ראתה
25 סמוך בין שהרחיקה ראייתה – היא תחילת
26 נדה. ואפילו ראתה שלשה רצופין – אינה
27 מונה אלא ארבעה והן, שאין ימי זיבה אלא
28 באותן אחד עשר יום שבין סוף נדה זה
29 לתחילת נדה הבאה, וכן מפורש בהלכה
30 אחרונה של מסכת נדה (עבא). אין פתח
31 במשנה פחות משבעה – טועה שראתה
32 היום, ואינה יודעת אם בימי נדתה עומדת,
33 אם באותן אחד עשר יום של זיבה – אין
34 חוזרת לפתח נדותה בפחות משבעה נקיים.
35 ולא יותר על שבעה עשר – נקיים, כדמפרש

נתן ארבע לראשונה ואחת לשניה - ידי שניה יצא, ידי
ראשונה לא יצא, פולחו משעבדן לראשונה. פני רב
אדא בר אבהו: היו בידו חמש סלעים ואמר "שני ערפי
עלי" בבת אחת, מהו? בין דכבת אחת נדר - כי הדרי
תפסן, יהיב תרתי ופלגא להאי ותרתי ופלגא להאי, או
דלמא: פולחו חו"א להאי וכולוהו חו"א להאי? תיקו. "אין
בערבין פחות מפלע ולא יתר" כו'. הא תו למה לי? הא
קמשמע לן: פחות מפלע הוא דליכא, הא יתר על סלע
איכא; יתר על חמשים הוא דליכא, הא פחות מחמשים
איכא, וסתמא כרבנן. משנה אין פתח בפועה פחות
משבעה, ולא יתר על שבעה עשר. גמרא תנו רבנן:
מועה שאמרה "יום אחד ממא ראיתי" - פתחה
שבעה עשר, "שני ימים ממא ראיתי" - פתחה
שבעה עשר, "שלושה ימים ממא ראיתי" - פתחה
שבעה עשר, "ארבעה ימים ממא ראיתי" - פתחה
ששה עשר, "חמשה ימים ממא ראיתי" - פתחה
חמשה עשר, "ששה ימים ממא ראיתי" - פתחה
ארבעה עשר, "שבעה ימים ממא ראיתי" - פתחה
שלושה עשר, "שמונה ימים ממא ראיתי" - פתחה
שנים עשר, "תשעה ימים ממא ראיתי" - פתחה
אחד עשר, "עשרה ימים ממא ראיתי" - פתחה
עשרה, "אחד עשר" - פתחה תשעה, שנים

1 ביון דבבת אחת נדר כי הדרי תפסן – והלכך, כשבא כהן להעריכו יש לומר שיתן
2 תרתי ופלגא להאי, וכן לאידך. או דלמא: כולוהו חזו, ואין לו לכהן לומר רק
3 שיפרע כל החמש סלעים לאחת, דלאחת נשתעבדו ולא לשנים. ואי
4 יהיב תרי ופלגא להאי ותרי ופלגא להאי – לא יצא ידי שתינה, שהרי הדין שיתנם
5 לאחת לבד. הלכך, בעינא דיהיב חמשה
6 לתרתייהו – כולוהו משעבדום לאחת, והוי
7 כמו נתן ארבע לראשון. וצריך לומר דמיידי
8 שמעריכו על שתיקה בידו, דאי בזה אחר זה
9 לא גרע מנתן לשניה חזרו ונתן על ראשון,
10 דהא דאי בעלי חובין שרים. וגם מה שגבה
11 לא גרע מאילו היה מאוחר.
12 פתחה שבעה עשר – פירוש: שבעה עשר
13 טהורים, ואם תראה בשמונה עשר – נדה
14 ודאי. אבל אם תראה בשבעה עשר – שמא
15 ראיית זבה היא, דביום שראתה היתה תחילת
16 נדה, ויום שבעה עשר הוא יום אחרון של
17 אחד עשר יום של זיבה.
18 שלשה ימים טמאים – שמא שני ימים
19 ראשונים מאחד עשר יום יום
20 שלישי ראשון לנדה. הלכך צריכה שבעה
21 עשר. ארבעה ימים פתחה ששה עשר, ממה
22 נפשך, דאם נאמר דשלשה ימים קמאי מאחד
23 עשר (שבעה) ויום) – אם כן משעבדו עליה
24 שבעה ימי ספירות באה לפתח נדותה.
25 דליכא למימר דיהיב אחרון של ארבעה ימים
26 תחילת נדותה. דזה אי אפשר, דכיון שהיא
27 זבה גדולה – לעולם לא תהיה נדה עד אחר
28 ספירת שבעה ימים ימי טהור דזיבה. הלכך
29 ליכא להבחין פתח נדותה. כי אם לומר
30 דשמא שנים קמאי מימי זיבה, ולא התחיל
31 נדותה עד יום שלישי, ועברו עליה שני ימים
32 מנדונה, וכשמצאנו לה חמשה ימים
33 להשלים נדותה, ועוד אחד עשר, דהיינו
34 ששה עשר ימים – תמצא פתח נדותה.
35 ולא

בגמרא. גמרא תנו רבנן מועה שאמרה יום אחד ממא ראיתי – היום, ואינה יודעת אם בימי תחילת נדות הוא וצריכה למנות ששה והוא, אם באותן אחד עשר ימי הזיבה
הוא ואינה צריכה לשמור אלא יום כנגד יום. פתחה שבעה עשר – שאם לא תראה עד לאחר שבעה עשר לבד מיום זה – אז חוזרת לפתח נדותה, למנות ששה והוא.
דממה נפשך לאחר שבעה עשר לבד מיום זה יצתה מספק של ימי הזיבה, דאם יום זה שראתה מתחילת ימי זיבה היה, כיון שכלו אחד עשר ימי יצתה ימי הזיבה, והרחיקה
ראייתה, שלא ראתה עד לאחר שבעה עשר, ותחילת נדה היא. ואפילו אם תאמר שיום זה תחילת נדה היא – אף על פי כן יצתה ימי הזיבה, שהרי עברו ששה להשלמת ימי
נדותה, ואחד עשר שבין נדה לנדה – הרי שבעה עשר. ולאחר שבעה עשר כשראתה – תחילת נדה היא. אבל אם תראה ביום שבעה עשר – לא יצתה מן הספק אם יום
נדה הוא או יום זיבה, דיש לומר: שמא יום זה שבת לפנינו כשראתה – ראשון לימי נדה היה, ויום שבעה עשר שראתה בו – סוף אחד עשר יום שבין נדה לנדה הוא,
ואינה צריכה שמור. או שמא יום ראשון כשראתה לפנינו מימי זיבה הוא, וכשכלו אחד עשר יום יצתה מימי הזיבה, ויום שבעה עשר שראתה בו – תחילת נדה הוא, וצריכה
למנות ששה והוא. וכל שכן אם תראה קודם שבעה עשר. ובספיקא זו תעמוד לעולם עד שתשב שבעה עשר נקיים. וכל זמן שהיא בספיקא זו מקולקלת היא מאד, שלעולם
נחמיר עליה מספק, כששתראה יום אחד בתוך אלו ימי שבעה עשר – נאמר: תחילת נדה, וצריכה ששה והוא. וכשתראה שלשה רצופין – נאמר: ימי זיבה, וצריכה שבעה
נקיים וקרבן מספק, ואינו נאכל. אבל לאחר שבעה עשר – אין להחמיר, דהיא תחילת נדה, ואם תראה שלשה רצופין – תמנה ארבעה והן, ולבסוף שבעה אם תראה –
תשמור יום כנגד יום, ויום שלשה תהא זבה. שני ימים ממא ראיתי פתחה שבעה עשר – לבד משני ימים הללו. שאם לא תראה עד לאחר שבעה עשר – תחילת נדה
היא, ממה נפשך: אם שני ימים הללו מימי הזיבה – הרי כלל להם ימי הזיבה לתשעה ימים אחר השנים, וכשהרחיקה וראתה לסוף שבעה עשר – תחילת נדה. ואם תחילת נדה
היא – הרי כלל להם ימי נדות זיבה וזווב לסוף ששה עשר אחר השנים, שימי נדות זיבה אינן אלא שמונה עשר, וזו שלא ראתה עד לאחר שבעה עשר, שהוא יום עשרים לתחילת
ראיית הספק – נדה היא. אבל אם תראה ביום שבעה עשר, וכל שכן קודם לכן – לא יצתה מן הספק, דשמא אלו שני ימים תחילת נדה היו, ולסוף ששה עשר אחר השנים
כלו ימי נדות זיבה, וזו שראתה ביום שבעה עשר – תחילת נדה היא. או שמא אחד משני הימים סוף אחד עשר של זיבה היה, והשני תחילת נדה, ולא כלו ימי נדות זיבות
עד לאחר שבעה עשר, וזו שראתה ביום שבעה עשר – סוף זיבה היא, והרי היא בספק. כגון שכן אם תראה קודם, כגון אם תראה ביום שלשה עשר וארבעה עשר עומדת
בספק, דשמא שני ימים הללו שבת לפנינו סוף ימי זיבה היו, וזו שלא ראתה שוב עד יום שלשה עשר – תחילת נדה היא. או שמא שני הימים תחילת נדה היו, ויום שלשה
עשר זה – שמיני של ימי הזיבה הוא, ותשמור יום כנגד יום. וכן בספק זה היא לעולם, עד שתשב שבעה עשר נקיים. שלשה ימים ממא ראיתי פתחה שבעה עשר – כמו
שפירשתי. אבל קודם לכן, כגון שבעה עשר עצמו – עומדת בספק, ויש לומר: שמא שני ימים מהשלשה היו סוף זיבה והשלישי תחילת נדה, ויום שבעה עשר זה – סוף זיבה
הוא. או שמא כיון השלשה תחילת נדה היו, ולסוף חמשה עשר לבד מהשלשה כלו ימי נדות זיבה, ויום שבעה עשר זה תחילת נדה הוא. אבל ליום שמונה עשר יצתה מן
הספק ממה נפשך. ארבעה ימים וכו' פתחה ששה עשר – שאם לא תראה עד לאחר ששה עשר לבד מהנך – יצתה מן הספק, ממה נפשך: אם תחילת נדה היו – הרי כלו
ימי נדות זיבה לסוף ארבעה עשר אחר ארבעה הללו, ואם ימי זיבה היו – כל שכן שכלו קודם ששה עשר, ועכשיו תחילת נדה היא. ואם תאמר: שנים מוקד היו סוף זיבה והשנים
תחילת נדה – אף על פי כן, לסוף ששה עשר כלו ימי נדות זיבה. והא ליכא למימר: שמא השלשה סוף זיבה היו, והרביעי תחילת נדה הוא, ולא כלו עד סוף שבעה עשר. דאם
השלשה היו סוף זיבה – כשראתה ברביעי אינה תחילת נדה. דכיון שראתה שלשה רצופין בימי זיבה – זבה היא, ולא תצא לעולם מידי זיבה להיות תחילת נדה עד שתשב
שבעה נקיים, כדכתיב (ויקרא טו) "ואם טהרה מזוהה וספרה" וגו', ולאחר שישבה שבעה נקיים חזרה לתחילת נדותה. אבל אם תראה קודם לכן, אפילו ביום ששה עשר –
איכא לספקא בסוף זיבה ותחילת נדה, דשמא שנים מהארבעה היו סוף זיבה, והשנים תחילת נדה, ויום ששה עשר סוף זיבה. או שמא הארבעה היו תחילת נדה או סוף זיבה,
וכבר יצתה מימי נדות זיבה. חמשה ימים ממא ראיתי פתחה חמשה עשר – ממה נפשך: לאחר חמשה עשר תחילת נדה היא, אם תראה. אבל יום חמשה עשר עצמו, אם
תראה בו – היא ספק, דשמא שנים מהחמשה היו סוף זיבה והשלישי ימי נדות, ועדיין יום חמשה עשר זה סוף ימי הזיבה הוא. וכן כולה ברייתא מספקת לה שנים הראשונים
בסוף זיבה, והאחרונים מן הנדות. אבל טפי מהכי ליכא לספקי, דאי אמרת שלשה מוקד יום זיבה – תו לא היו אחרוני ימי נדות כל זמן שלא ישבה שבעה נקיים. והשתא,
כי חזיא לאחר שישבה את שלשה מוקד יום זיבה – תחילת נדה היא.

שנים עשר פתחה שמונה — דלאחר שישבה שמונה נקיים יצתה מן הספק ממה נפשך. אפילו תאמר שנים הראשונים סוף זיבה היו — הרי כלו לה ממנן האחרון שמונה עשר ימים, ויצאו ימי נדות חוב, ותחילת נדה היא. אבל יום שמיני עצמו ספק הוא, דיש לומר: שנים מן השנים עשר היו סוף זיבה, והעשרה — שבעה מהן לנדות, והשלשה לזוב, והוא זבה, ושבעה נקיים ישבה. ושמיני זה שראתה בו — עדיין מן האחר עשר הוא, ואינה תחילת נדה, שאין בין סוף נדה לתחילת נדה פחות מאחד עשר יום, וכלו השנים עשר ימים ממנן האחרון. או שמא תחילת נדה היא, שיום ראשון של שנים עשר תחילת נדה היה, ולסוף שבעה כלו להם ימי נדות, והתחילו בשמיני ימי זיבה, וליום

שנים עשר הלכו להם מימי זוב חמשה, נמצא שיכלו להם ימי זוב לסוף ששה. ולסוף ששה כלו ימי נדה חוב, והרי ישבה ושבעה נקיים לזיבה, ושמיני זה תחילת נדה הוא. והיינו ספק וקלקול גדול, שלא תחזור לפתח נדתה עד לאחר שבעה עשר יום. דהררא והוא לא טועה שאמר: יום אחד טמא ראיתי, ואיני יודעת אם בימי נדה ואם בימי זיבה. ואם תפסוק לאחר ראיתי שמיני זה שבעה ימים, ותראה, ותראה לשמור יום כנגד יום — נחמיר עליה ונאמר: שמא יום שראתה בו סוף זיבה היה, ועכשיו תחילת נדה הוא. או אם תראה שלשה ותראה למנות ארבעה ימים — נחמיר עליה ונאמר: שמא אותו יום שמיני שראתה בו תחילת נדה היה, ועכשיו בימי זוב היא זבה היא. וכן בספק זה היא לעולם עד שתשב שבעה נקיים. שלשה עשר פתחה שבעה — שני (ימים) קמאי מספקין לסוף זיבה, פשו להו אחד עשר ושבעה נקיים, הרי שמונה עשר. שאין פתח בטועה פחות משבעה — שאפילו ראתה ארבעה עשר — אינה חוזרת לפתח בפחות משבעה נקיים, דממה נפשך זבה היא, כל זמן שלא ישבה ז' נקיים לא תצא מדי זיבה. אמר ליה רב אדא וכו' — רב אדא טעי וסבר דכל הנך י"ז וששה עשר וחמשה עשר — למשרייה לגברא קאמרי. נדה ופתחה — שתדע מאימא תמנה ימי נדה. שאם תראה שלשה או ארבעה ימים — לא תמנה אלא שלשה והם, ואיך יהיו לה

ימי זוב, שאם תראה אחר תהא שומרת יום. כל הטועות זבות — לקמן מפיך לה ומפרש: אלא כל זבות הטועות. כלומר, כל הנך דאיכא בהנך דלעיל דמציען לספקין בזבות, כגון כולדה בר מיום אחד טמא ושני ימים טמא, דבציר מתלאת יומי טמא ליכא לספוקה בזבה. מביאות קרבן — לסוף שבעה נקיים, שתי תורים אחד לחטאת ואחד לעולה כדן זבה, דשמא זבות היו. ואינו נאכל — החטאת אינה נאכלת, דשמא לא ימי זיבה היו וטמא זו חולין, ומליקתה נבילה, דחולין מלוקין אינן אלא נבילה. והעולה קריבה על הנאי, אם זבה היא — תהא לחובתה, ואם לאו — תהא לנדה. אבל חטאת נדה ליכא. חוץ מפתחה שבעה ופתחה שמונה שטמאות קרבן ונאכל — דממה נפשך, כיון דראתה שנים עשר רצופין — זבות ניהו. זבות ניהו — דאי נמי אמרת שני קמאי לסוף זיבה — אפילו הכי היא תחלת נדות זיבה ממנן האחרון, דהא פשו להו עשרה ימים, שלשה ימים לנדות ולשלשה לזוב. וכל שכן אי קמאי הוה תחלת נדות, או שלשה מיניהו סוף זיבה — ממה נפשך זבות הן, אבל כולו קמאיתא ספק זבות הן, דאיכא למימר: שלשה ימים מהנך זיבה הוה, ואיכא למימר: לאו זבה היא, דשני יומי קמאי מסוף זבות, ותו לא היא זבה ממנן האחרון. אטו כל הטועות זבות — והא חששא בעלמא הוא, ולא ודאי זבות ניהו! אלא כל זבות הטועות — דמשמע: כל שיש לספקן בזוב מחמת טעותו, דהיינו משלשה ימים טמא ראיתי ואילך. משנה אין מוהר בנגעים בפחות משבוע אחד — להסגר. גמרא נגעי אדם — יש בהם בשבוע אחד כדכתיב בפרשה. נגעי בתים — שלש שבועות, כדתניא בתורת כהנים: "ושב הכהן ובה הכהן" — זו היא שיבה זו היא ביאה, מה ביאה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבעה — אף שיבה כזו. ומנן שאם עמד הנגע בעיניו בזה ובוזה, בשבוע ראשון ושניה, מנן שחולץ וקוצה וטח ונותן לו שבעה, והיינו שבעה שליש — תלמוד לומר: "וצב הכהן" — ואם בא יבא הכהן, מה מצינו וכו'. אלו נגעי אדם — שנבררין בשבוע אחד אם לטהר אם לחלוט, צדקה גדולה היא זו. אלמלא צדקתך כו' — כדמפרש לקמן. כמאי קמפליג [וכו']. רבי אלעזר אמר כובש — הקדוש ברוך הוא כובש ומסתיר עונות תחת מחילת כסא הכבוד, כדי שיכריעו הזכיות. נושא — נושא ומגביה כף הענות למעלה כדי שיכריעו הזכיות. רבה ברבי אלעזר — והכי קאמר: צדקתך כהררי אל, שאתה מצדיקנו במה שאתה כובש ומסתיר משפטך, דהיינו עונות, בתוהו רבה. ורב יהודה ברבי יוסי [ברבי חנינא] — והכי קאמר: אלמלא צדקתך כהררי אל, שאתה עושה לנו צדקה שאתה מגביה עונות — מי יוכל לעמוד מפני משפטך, שיהו מכריעין עד תהום רבה. משנה אין פוחתין מארבעה חרשים מעוברין — של שלשים יום בשנה. ועולא מפרש טעמא בגמרא. פחות משנים — ליום שני לאפיתן. ולא יותר על שלש — ליום שלש לאפיתן נאכלך, ותו לא. חל יום טוב של עצרת להיות באחד בשבת — נאפות בערב שבת, שאין אפיתן דוחה לא שבת ולא יום טוב, ונאכלות ביום טוב לאחר תנופתן, דהיינו ליום שליש. וכשחל עצרת באחד משאר ימי השבת — נאפות ערב יום טוב ונאכלות ביום טוב, שהוא שני לאפיתן. לחם הפנים כו' — כיצד? נאפץ בערב שבת ונאכלין לשבת האחרת שהוא יום השני לאפיתן. חלו שני ימים טובים של ראש השנה חמישי בשבת וששי בשבת — נאפה לחם הפנים ברביעי בשבת, ונסדר בשבת בשבת, ונאכל בשבת בשבת, שהוא אחד עשר לאפיתן. קמן נימול לשנים עשר — כיצד? נולד בין השמשות של ערב שבת — אינו נימול בשבת, דשמא תשיעי הוא, דבין השמשות ספק יום ספק לילה, ואם יום הוא — נמצא שבת יום תשעה, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה לא שבת ולא יום טוב. ואם חלו שני ימים טובים של ראש השנה אחר אותו שבת — אינו נימול עד יום שליש, שהוא שנים עשר ללידתו. גמרא לא נראה להכמים לקבר יותר על שמונה כו' — ורישא דמתניתין דקתני: אין פוחתין מארבעה חרשים מעוברין — דלא עבדינן חסירין יותר על שמונה, אבל שמונה עבדינן. ולא מפרש השתא, ועולא מפרש לה לקמן, ורב הונא אית ליה דעולא. דאם כן — דעבדינן תשעה מליאים, קדים אתי סיהרא חזרתא תלתא יומא קודם ראש השנה. שבין מולד תשרי זה למולד תשרי הבא ארבעה ימים ושמונה שעות ושמונה מאות שבעים וששה חלקים, ואם מולד תשרי זה בתחילת ליל שבת — נמצא מולד תשרי הבא בשמונה שעות ליום ארבע בשבת. וכשאנו מסדירן החרשים אחד מלא ואחד חסר — נקבע ראש השנה ביום המולד. שסדר תולדות הלכנה אחד מלא ואחד חסר, שחדש לבנה תשעה ועשרים יום ושתי ידות ושבעה ושלושה חלקים. הרי לשני חרשים חמשים ותשעה ימים, היינו חודש אחד מתשעה ועשרים, וחדש אחד משלשים יום. וכשאנו עושין שבעה מליאים — נדחה ראש השנה יום אחד לאחר המולד, ואם שמונה מליאים — נדחה שני ימים, ואם תשעה מליאים — נדחה שלשה ימים.

ימי זוב, שאם תראה אחר תהא שומרת יום. כל הטועות זבות — לקמן מפיך לה ומפרש: אלא כל זבות הטועות. כלומר, כל הנך דאיכא בהנך דלעיל דמציען לספקין בזבות, כגון כולדה בר מיום אחד טמא ושני ימים טמא, דבציר מתלאת יומי טמא ליכא לספוקה בזבה. מביאות קרבן — לסוף שבעה נקיים, שתי תורים אחד לחטאת ואחד לעולה כדן זבה, דשמא זבות היו. ואינו נאכל — החטאת אינה נאכלת, דשמא לא ימי זיבה היו וטמא זו חולין, ומליקתה נבילה, דחולין מלוקין אינן אלא נבילה. והעולה קריבה על הנאי, אם זבה היא — תהא לחובתה, ואם לאו — תהא לנדה. אבל חטאת נדה ליכא. חוץ מפתחה שבעה ופתחה שמונה שטמאות קרבן ונאכל — דממה נפשך, כיון דראתה שנים עשר רצופין — זבות ניהו. זבות ניהו — דאי נמי אמרת שני קמאי לסוף זיבה — אפילו הכי היא תחלת נדות זיבה ממנן האחרון, דהא פשו להו עשרה ימים, שלשה ימים לנדות ולשלשה לזוב. וכל שכן אי קמאי הוה תחלת נדות, או שלשה מיניהו סוף זיבה — ממה נפשך זבות הן, אבל כולו קמאיתא ספק זבות הן, דאיכא למימר: שלשה ימים מהנך זיבה הוה, ואיכא למימר: לאו זבה היא, דשני יומי קמאי מסוף זבות, ותו לא היא זבה ממנן האחרון. אטו כל הטועות זבות — והא חששא בעלמא הוא, ולא ודאי זבות ניהו! אלא כל זבות הטועות — דמשמע: כל שיש לספקן בזוב מחמת טעותו, דהיינו משלשה ימים טמא ראיתי ואילך. משנה אין מוהר בנגעים בפחות משבוע אחד — להסגר. גמרא נגעי אדם — יש בהם בשבוע אחד כדכתיב בפרשה. נגעי בתים — שלש שבועות, כדתניא בתורת כהנים: "ושב הכהן ובה הכהן" — זו היא שיבה זו היא ביאה, מה ביאה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבעה — אף שיבה כזו. ומנן שאם עמד הנגע בעיניו בזה ובוזה, בשבוע ראשון ושניה, מנן שחולץ וקוצה וטח ונותן לו שבעה, והיינו שבעה שליש — תלמוד לומר: "וצב הכהן" — ואם בא יבא הכהן, מה מצינו וכו'. אלו נגעי אדם — שנבררין בשבוע אחד אם לטהר אם לחלוט, צדקה גדולה היא זו. אלמלא צדקתך כו' — כדמפרש לקמן. כמאי קמפליג [וכו']. רבי אלעזר אמר כובש — הקדוש ברוך הוא כובש ומסתיר עונות תחת מחילת כסא הכבוד, כדי שיכריעו הזכיות. נושא — נושא ומגביה כף הענות למעלה כדי שיכריעו הזכיות. רבה ברבי אלעזר — והכי קאמר: צדקתך כהררי אל, שאתה מצדיקנו במה שאתה כובש ומסתיר משפטך, דהיינו עונות, בתוהו רבה. ורב יהודה ברבי יוסי [ברבי חנינא] — והכי קאמר: אלמלא צדקתך כהררי אל, שאתה עושה לנו צדקה שאתה מגביה עונות — מי יוכל לעמוד מפני משפטך, שיהו מכריעין עד תהום רבה. משנה אין פוחתין מארבעה חרשים מעוברין — של שלשים יום בשנה. ועולא מפרש טעמא בגמרא. פחות משנים — ליום שני לאפיתן. ולא יותר על שלש — ליום שלש לאפיתן נאכלך, ותו לא. חל יום טוב של עצרת להיות באחד בשבת — נאפות בערב שבת, שאין אפיתן דוחה לא שבת ולא יום טוב, ונאכלות ביום טוב לאחר תנופתן, דהיינו ליום שליש. וכשחל עצרת באחד משאר ימי השבת — נאפות ערב יום טוב ונאכלות ביום טוב, שהוא שני לאפיתן. לחם הפנים כו' — כיצד? נאפץ בערב שבת ונאכלין לשבת האחרת שהוא יום השני לאפיתן. חלו שני ימים טובים של ראש השנה חמישי בשבת וששי בשבת — נאפה לחם הפנים ברביעי בשבת, ונסדר בשבת בשבת, ונאכל בשבת בשבת, שהוא אחד עשר לאפיתן. קמן נימול לשנים עשר — כיצד? נולד בין השמשות של ערב שבת — אינו נימול בשבת, דשמא תשיעי הוא, דבין השמשות ספק יום ספק לילה, ואם יום הוא — נמצא שבת יום תשעה, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה לא שבת ולא יום טוב. ואם חלו שני ימים טובים של ראש השנה אחר אותו שבת — אינו נימול עד יום שליש, שהוא שנים עשר ללידתו. גמרא לא נראה להכמים לקבר יותר על שמונה כו' — ורישא דמתניתין דקתני: אין פוחתין מארבעה חרשים מעוברין — דלא עבדינן חסירין יותר על שמונה, אבל שמונה עבדינן. ולא מפרש השתא, ועולא מפרש לה לקמן, ורב הונא אית ליה דעולא. דאם כן — דעבדינן תשעה מליאים, קדים אתי סיהרא חזרתא תלתא יומא קודם ראש השנה. שבין מולד תשרי זה למולד תשרי הבא ארבעה ימים ושמונה שעות ושמונה מאות שבעים וששה חלקים, ואם מולד תשרי זה בתחילת ליל שבת — נמצא מולד תשרי הבא בשמונה שעות ליום ארבע בשבת. וכשאנו מסדירן החרשים אחד מלא ואחד חסר — נקבע ראש השנה ביום המולד. שסדר תולדות הלכנה אחד מלא ואחד חסר, שחדש לבנה תשעה ועשרים יום ושתי ידות ושבעה ושלושה חלקים. הרי לשני חרשים חמשים ותשעה ימים, היינו חודש אחד מתשעה ועשרים, וחדש אחד משלשים יום. וכשאנו עושין שבעה מליאים — נדחה ראש השנה יום אחד לאחר המולד, ואם שמונה מליאים — נדחה שני ימים, ואם תשעה מליאים — נדחה שלשה ימים.

ערכין דף ח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קלט

58 אין בטהרת נגיעים פחות משבוע אחר של הסגר, ולא יתר על
59 שלשה שבועות של הסגר. ויבארו הדברים בגמרא.

גמרא

מפרשת הגמרא: מה ששינו במשנתנו שאין הסגר שהוא פחות
משבוע אחד, הדברים אמורים בנגעי אדם, שלפעמים די להם
בהסגר של שבוע אחד בלבד. שאם נראה נגע צרעת בעור בשרו של
אדם, אם יש שער לכן בתוך הנגע, או שיש בתוכו מחית בשר חי,
הכהן מטמאו מיד. אך אם לא נראו בו סימנים אלו מסגירו הכהן
שבעה ימים. ובסוף השבוע רואהו הכהן שוב, ואם נראו בו סימנים
אלו או שפשה [התרחב] הנגע מטמאו, ואם לאו מסגירו שבעה ימים
נוספים. ובסוף השבוע השני רואהו הכהן שוב, ואם נראו בו סימנים
אלו מטמאו, ואם לאו מטהרו. ואם הנגע הוא בשחין או במכוה, אין
הכהן מסגירו אלא שבוע אחד, ואם לאחר שבוע נראה בו שער לכן
או שפשה הנגע מטמאו, ואם לא נראו בו סימנים אלו מטהרו. והוא
ששנתה המשנה 'אין בנגעים פחות משבוע אחד', שכן אין הנגע נטהר
בפחות משבוע אחד של הסגר בצרעת שבשחין ובמכוה.
ומה ששינו במשנתנו 'ולא יתר על שלשה שבועות', בנגעי בתיים
הדברים אמורים, שלפעמים הם צריכים שלשה שבועות של הסגר
כדי לטהרם. שאם נראה נגע בקירות הבית, רואהו הכהן ומסגירו
שבעת ימים. ובסוף השבוע רואהו שוב, אם לא פשה הנגע מסגירו
הכהן עוד שבעה ימים, ואם בסוף השבוע השני פשה הנגע או שעמד
בעינו מצוה הכהן לחלוץ את האבנים המנוגעות ולהקציע [להחליק]
את סביבותיהן ולתת תחתיהן אבנים אחרות ולטוח את הבית,
ומסגירו עוד שבעה ימים. ואם בסוף השבוע השלישי לא חזר הנגע
מטהר הכהן את הבית, ואם חזר נותן את הבית כולו.
הגמרא מביאה דרשה בענין האמור: אמר רב פפא, נאמר בתהלים
(לו ז) 'צדקתך כהררי אל משפטך תהום רבה', 'צדקתך כהררי אל'
אלו נגעי אדם, 'משפטך תהום רבה' אלו נגעי בתיים. שכן בנגעי
אדם צדקה גדולה עושה הקדוש ברוך הוא עם המצורע בכך שדי לו
לפעמים בשבוע אחד של הסגר כדי לטהרו או לטמאו, אבל נגעי
בתיים משפטים קשים הם, שכן לפעמים צריך שלשה שבועות של
הסגר כדי לטמאם או לטהרם.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור פשוטו של הכתוב האמור.
שואלת הגמרא: פשטיה דקרא במאי בתיים – במה מדבר פשוטו של
מקרא זה. אמר רב יהודה, משמעות הכתוב היא, שאלמלא צדקתך
ה' שהיא גבוהה כהררי אל, מי יוכל לעמוד לפני משפטך שהם
כתהום רבה. רבה אמר, כך הוא פירושו של מקרא זה, צדקתך
כהררי אל לפני משפטך תהום רבה. ובסמוך יבארו הדברים.
הגמרא תולה מחלוקת אמוראים זו במחלוקת אחרת. מפרשת
הגמרא: במאי קמיפלגי רב יהודה ורבה, במחלוקת דרבי אלעזר
ורבי יוסי בריה רבינא נחלקו. דאיתמר, רבי אלעזר אמר,
כששוקלים בכף המאזנים את זכויות ישראל כנגד עוונותיהם, הקדוש
ברוך הוא כובש ומסתיר את העוונות תחת מחילת כסא הכבוד, כדי
שתכריע כף הזכויות את כף העוונות, שנאמר (מכא ז ט) 'ישוב
ירחמינו יבש עונותינו'. ורבי יוסי בריה רבינא אמר, הקדוש ברוך
הוא נושא ומגביה את כף העוונות למעלה, כדי שתכריע כף
הזכויות, שנאמר (שם ז יח) 'מי אל כמוך נשא עון ועבר על פשע'.
ואומרת הגמרא: רבה סובר בריה אלעזר, שהקדוש ברוך הוא
מצדיקו בדין על ידי שכובש את העוונות תחת כסא הכבוד, ועל כן
פירש ש'צדקתך כהררי אל' משום ש'משפטך תהום רבה', שאתה
מצדיקו על ידי שאתה כובש ומסתיר את משפטך, כלומר את
עוונותינו, בתהום רבה דהיינו תחת כסא הכבוד. ורב יהודה סובר
ברבי יוסי בריה רבינא, שהקדוש ברוך הוא מצדיקו על ידי שמגביה
את כף העוונות למעלה, ועל כן פירש, שלולא הצדקה שאתה עושה
עמנו כהררי אל בכך שאתה מגביה את כף העוונות מי היה יכול
לעמוד בפני משפטך, שכן היו מכריעים כף העוונות עד תהום רבה.
שנה של תורה היא שנת לבנה, שהיא שנים עשר מחזורים של מולד

המשך בעמוד לב

1 ואם אמרה 'שנים עשר ימים ראיתי', פתחה חזר לאחר שמונה
2 ימים נקיים, ואם ראתה ביום התשיעי מסוף ראיתיה הרי זו בודאי
3 ראיית נדה. שכן אפילו אם שני הימים הראשונים של ראיתיה היו
4 סוף ימי זיבה, ומתוך עשרת ימי הראייה שאחריהם השבעה
5 הראשונים הם ימי נדה והשלשה האחרונים ימי זיבה, מכל מקום
6 לאחר שמונה ימים כלו ימי זיבתה ומתחילים שוב ימי נדתה וראה
7 טבלה א שורה ג.
8 ואם אמרה 'שלשה עשר ימים ראיתי', פתחה חזר לאחר שבועה
9 ימים נקיים, שכן אפילו אם היו שני הימים הראשונים סוף ימי זיבתה,
10 ומתוך אחד עשר יום שלאחריהם היו שבעה ימי נדות ועוד ארבעה
11 ימי זיבה, הלא כלה מנין י"ח ימי נדות וזיבה לאחר שבעה ימים נקיים,
12 והיום השמיני הוא בודאי מימי נדות וראה טבלה ב שורה ג.
13 כללו של דבר, שאין חזר פתח ימי הנדות באשה הפועה בחשבונה
14 בפחות משבועה ימים נקיים, ולא ביתר על שבועה עשר ימים נקיים,
15 כדברי משנתנו. ואף שאם ראתה ארבעה עשר ימים או יותר היא
16 יוצאת מידי ספק בפחות משבועה ימים ודיא בודאי ובה גדולה, מכל
17 מקום אינה חוזרת לפתח נדותה אלא לאחר שבעה ימים נקיים, כמבואר
18 לעיל (ע"א).
19 רב אדא בר אבהו טעה בתחילה בדברי המשנה, וסבר שמנין הימים
20 הנקיים של י"ז וט"ז וכדומה נאמר לענין להחיר את האשה הטועה
21 לבעלה, ועל כן הקשה כדלהלן: אמר רב אריא בר אבהו
22 לרבא, למה לי בולי האי – מדוע צריך את כל הימים האלו, תימני
23 שבועה נקיים ותשתרי [ותותר] לבעלה, שהרי אפילו אם היא ובה
24 גדולה די לה בכך. אמר רבא, לא נאמר מנין זה כדי להחירה
25 לבעלה, אלא לתקונה ליד נדה ופתחה קאמרין – ימים אלו
26 נצרכים כדי לתקנה ולהחזירה לסדר קבוע של ימי נדות וזיבה. שכן
27 עד שלא תספור מנין ימים זה לא תוכל לדעת לעולם בכל ראייה
28 שתראה האם היא ראיית נדה או ראיית זיבה, כמבואר לעיל.
29 הגמרא מביאה את דברי הברייתא בדין קרבן ובה ומבררת אותם:
30 תנו רבנן, ובה גדולה לאחר שספרה שבעה ימים ונטהרה מטומאתה
31 מביאה שני תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה,
32 העולה מוקטרת כליל על גבי המזבח, והחטאת נאכלת לכהנים. וכל
33 הנשים הפועות בפתח נדתן שהן זבות, מביאות קרבן ובה, וקרבן
34 חטאתן אינו נאכל לכהנים. שהרי חטאת העוף אינה נשחטת אלא
35 נמלקת, ולא התירה התורה לכהנים לאכול עוף שנמלק אלא
36 בקדשים, אבל בחולין הוא נבילה, ומאחר שטועות אלו הן ספק זבות
37 ספק נדות ואינן חייבות בקרבן אלא מספק, נמצא שהעוף שהן
38 מביאות הוא ספק קרבן ספק חולין, והוא אסור באכילה משום ספק
39 נבילה. חוץ מזה שראתה שלשה עשר יום ששינו בה שפתחה
40 שבועה, וחוץ מזה שראתה שנים עשר יום ששינו בה שפתחה
41 שמונה, ששתייהן ודאי זבות, ועל כן הן מביאות קרבן ודאי, ונאכל
42 קרבנן לכהנים.
43 מקשה הגמרא על לשון הברייתא 'כל הטועות זבות': אמר [וכי] כל
44 הפועות זבות, והרי אינן ודאי זבות, אלא רק חשש זיבה יש בהן. ונתן
45 – ועוד קשה, איך אומרת הברייתא שכל הטועות דינן כזבות
46 ומביאות קרבן מספק, וכי הטועה שראתה רק יום אחד ושני ימים
47 בת איתני קרבן היא, והרי אפילו אם ראתה כן בימי זיבתה אינה
48 אלא ובה קטנה שאינה חייבת בקרבן. מתרצת הגמרא: אלא כך הוא
49 פירוש דברי הברייתא, כל זבות הפועות, כלומר אותן טועות שיש
50 להסתפק בהן שמא הן זבות, מביאות קרבן ואינו נאכל, חוץ
51 מפתחה שבועה ופתחה שמונה שמביאות קרבן ונאכל, משום שהן
52 ודאי זבות.
53 משנה
54 אגב המשניות הקודמות מביאה המשנה שלפנינו עוד דין שיש לו
55 שיעור למעלה ושיעור למטה: כמה מיני נגעים נאמרו בתורה, ובהם
56 נגעי אדם ונגעי בתיים. יש מהם שהם טמאים מיד, ויש מהם שעל
57 הכהן להסגירם שבעת ימים ולאחר כך מכן לטמאותם או לטהרם.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

יב. שיש אומרים שיכרך בורא פרי הגפן על כוס ברכת המזון ויטעמנו ולא יכרך שוב בורא פרי הגפן על כוס של קידוש שכבר נפטר בברכה זו ויש אומרים שלא יטעום כלום מכוס של ברכת המזון שהרי לא קידש עדיין ולפיכך לא יכרך עליו בורא פרי הגפן אלא יניחנו עד לאחר שיטעום מכוס של קידוש ואז יטעום גם כן ממנו ואי אפשר לו לצאת ידי שניהם שיקדש אותו על אותו כוס עצמו שכרך עליו ברכת המזון לפי שברכת המזון היא קדושה בפני עצמה והקידוש הוא מצוה בפני עצמו ואין אומרים ב' קדושות על כוס אחת שאין עושים מצות חבילות חבילות.⁶⁷

ואף אם הוא מסב יחידי ומכרך ברכת המזון בלא כוס⁶⁸ מכל מקום אם יקדש מיד אחר ברכת המזון יש אומרים שאינו יוצא ידי חובתו אלא אם כן יחזור ויאכל מיד שיהא הקידוש במקום סעודה שבת שלאחריו ואם כן מה שכרך ברכת המזון היא ברכה שאינה צריכה שהרי היה יכול ליפטר בברכת המזון שיכרך אחר אכילה השניה⁶⁹ ואף שיש אומרים שאין צריך לחזור ולאכול לפי שברך ויכל לסמוך על סעודה שאכל כבר ששיקדש אחריה מיד הרי זה קידוש במקום סעודה אף על פי שהיא סעודה החול⁷⁰ מכל מקום כדי לחוש לסבא הראשונה צריך לזוהר שלא לבא לידי כך.⁷¹

אלא אף על פי שנטל מים אחרונים ופרוס מפה ויקדש ויחזור ויאכל מעט⁷² כדי שיהא הקידוש במקום סעודה שבת שלאחריו ואחר כך יחזור ויטול מים אחרונים ויכרך ברכת המזון וכל שכן אם לא נטל ידיו עדיין שצריך לעשות כן אף על פי שכבר נמר סעודתו מבעוד יום אלא שלא הספיק לכרך ברכת המזון עד שהגיע זמן הקידוש:

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סוף סעיף יב

הלכתא רבתא

בחן סעודת החול - אבל אם הייתה סעודת שבת - כגון ששכח לקדש ואכל משחשיכה - יצא י"ח קידוש במקום סעודה אע"פ שקידש לאחר הסעודה.⁷⁰
כטל לבא לידי כך - ואם בדעתו להתפלל קודם קבלת שבת

צינונים והוספות

67. ע"ז בסימן רצט ס"ז לענין המכרך ברכת המזון על הכוס במוצאי שבת בעת שמחוייב בהבדלה: אינו יכול גם להבדיל עליו (על כוס ברכת המזון) מיד קודם שישתה ממנו, אלא יבדיל על כוס יין אחר - אם יש לו, לפי שברכת המזון היא קדושה בפני עצמה, והבדלה היא קדושה בפני עצמה, ואין אומרים ב' קדושות על כוס יין אחד - כשאפשר לאמרן על ב' כוסות לפי שאין עושים מצוות חבילות חבילות (ועיין שם עוד במי שאין לו יין נוסף להבדלה).

68. סימן קפב ס"א: יש אומרים שברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד. . וי"א שברכת המזון. . ביחיד א"צ כוס כלל אף למצוה מן המובחר ואפילו יש לו, . ומנהג העולם שלא לברך על הכוס כלל ביחיד ונכון מנהג זה על דרך הקבלה.

69. סימן קפד ס"א: וכל זה (שצריך לחזור למקום שאכל בו כדי לברך ברכת המזון) כשאין לו פת עוד, אבל אם יש לו פת עוד - א"צ לחזור למקומו בכל ענין, אלא יאכל מעט פת במקום שנזכר - ויכרך ברכת המזון לאחריו, . שהרי קודם שגומר אין עליו חיוב לברך - אלא יכול לאכול עוד כמה פעמים ולפטור כולן בברכה שיכרך לבסוף כולן, . נמצא שחיוב הברכה אחר אכילה זו לא חל עליו אלא כשגומרה על דעת שלא לאכול עוד

. . ואף גם זאת אם אח"כ נמלך לחזור ולאכול - חוזר ונפקע ממנו החיוב לברך עד שיגמור, לפיכך כשיאכל בב' מקומות מברך במקום שגמר אע"פ שכשגמר במקום הראשון לא היה בדעתו לאכול עוד במקום השני.
ועד"ז בסימן ז ס"ג: מי שאכל והסיח דעתו מלאכול עוד ושכח ולא בירך ברכת המזון ואח"כ נמלך וחזר ואכל שא"צ לברך ברכת המזון ב' פעמים אלא פעם אחת ועולה לו אף למה שאכל בתחלה.

70. להלן סעיף טו, והוא דוקא כשאכל משחשיכה.
71. קו"א ס"ק ד: אם אינו רוצה לקדש ולאכול מיד אלא לאחר זמן, דאז אין איסור משום ברכה שאינה צריכה.
ואפילו אם חוזר ואוכל מיד; אם עושה כן לכבוד שבת - אין בזה משום ברכה שאינה צריכה (סימן רצא ס"ג).
וראה לעיל על סעיף יא שכן היה מנהג כ"ק אדמו"ר בהתוועדויות יו"ט שחל בערב שבת - שבירך ברכת המזון בלא כוס, וקידש לאחר קבלת שבת וערבית.

72. ראה הערות וביאורים (צ"צ) ח"ז ע' רמ ואילך - שאין צריך שיאכל כביצה מפני שכזית הוא כבר תחלת קביעות סעודה, או מפני שדי באכילת כזית כשהוא כבר בתוך הסעודה.

ציונים והוספות

על האכילה שאכל קודם לכן, מכל מקום אף דיעה זו לא הקילה אלא לענין אכילה במקום סעודה, ולא לענין להחשיב סעודת החול כסעודת שבת (כן מפורש במחצה"ש סימן רעד ס"ק ב), וראה הערה על סעיף יג.

ואף שדי באכילת כזית לענין קידוש במקום סעודה, אין די בכך לצאת י"ח אחת מג' סעודות השבת שצריך שיאכל בהם כביצה (לכתחילה, סימן רצא ס"א), ואפילו לדיעה שיכול לעשות קידוש לאחר הסעודה - ולהסתמך

שולחן ערוך - הלכות שבת

יא ולפיכך נוהגות מקצת הנשים לבלי טבילה שהן צריכות לחפוף ראשן וגופן בחמין מבעוד יום בבית המרחץ אצל המקוה ואי אפשר להן להדליק הנרות קודם לכתן לשם לפי שהן מקבלות השבת ע"י הדלקת הנרות כמו שנתבאר ואסורות לרחוץ בחמין אח"כ ואינן רוצות לילך בין חפיפה לטבילה לביתן להדליק נרות שמתיראות שלא יטנפם בלכתן ותהא בהם חציצה לכן מדליקין נרות שלהן בין חפיפה לטבילה בבית הכנסת של נשים אם הוא סמוך לבית הטבילה והשמש משתמש שם שום דבר מצרכי אכילה לאור נרותיה וכל שכן אם היא עצמה יכולה להשתמש שם שום דבר שתהנה בו בלילה לצורך אכילה אבל אינה יכולה להדליק ולברך על נרות המיוחדים לבית הכנסת שדרך להדליקן שם בכל שבת אפילו אם תרצה להשתמש צרכי אכילה לאורן לפי שנרות הללו אינן עשויים להאיר ולהשתמש לאורן אלא לכבוד בלבד.

ומכל מקום יותר טוב שבלי טבילה ידליק הבעל ויברך (או תלך בין חפיפה לטבילה לביתה להדליק שם וכל שכן אם אפשר שתחוף בביתה שזה יותר טוב ואם אי אפשר בכל אלה תדליק ותברך קודם לכתה לבית הטבילה ותתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקה זו שתנאי זה מועיל במקום הצורך כמו שנתבאר) וכן תעשה כשיש חופה בערב שבת וצריכה לילך לשם ותתאחר שם עד אחר שקיעת החמה ואי אפשר לה שתקבל שבת קודם לכתה לשם (אזי תדליק ותברך ותתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקה זו ומכל מקום אין לה להתנות תנאי זה אלא אם כן הבעל יקבל עליו שבת מיד סמוך להדלקתה דכיון שהיא אינה מקבלת לאלתר לאחר הדלקתה שצריכה לשהות הרבה בחפיפתה או בלכתה לחופה אם כן אם גם הבעל לא יקבל לאלתר יצטרך לכבות הנר ולחזור ולהדליק סמוך לקבלת שבת כמו שנתבאר למעלה ונמצא שבירכה לבטלה).

אבל אין לה להדליק לכתחלה קודם לכתה בלא ברכה ובבואה מהטבילה משחשכה או מהחופה תפרוש ידיה לפני הנרות ולברך אז קודם שתהנה לאורן וכן אם דעתה לבא מהחופה בבין השמשות אין לה לסמוך על זה שלא להדליק קודם לכתה ושתצוה לנכרי להדליק כשתבא בבין השמשות ושתברך היא על ידי פרישת ידיה מיד אחר הדלקת הנכרי שלא תהנה לאורן עד אחר ברכתה לפי שהאיך תברך וצונו להדליק והן דולקות כבר מקודם לכן או על ידי הנכרי.

ומכל מקום בדיעבד ששכחה ולא הדליקה קודם בין השמשות ונזכרה בבין השמשות יש להתיר לה לצוות לנכרי להדליק ושתברך היא קודם שתהנה לאורן (דכיון שעיקר מצות הדלקת נר שבת אינה ההדלקה בלבד אלא ההנאה והתשמיש לאורה היא עיקר המצוה אלא שההדלקה היא התחלה והכנה למצוה זו ולכן מברכים עליה וזו ששכחה ולא בירכה בתחלת המצוה

יכולה לברך קודם עיקר המצוה דהיינו קודם שתהנה לאורן) ומכל מקום לא תצוה להדליק אלא נר אחד על השלחן שזהו עיקר המצוה (אבל נר אחד אפשר להתיר לה אף אם יש שם כבר נר דלוק שמאחר שהנשים נוהגות מאד בברכה זו הרי זה כצורך גדול שהתירו בו שבות בבין השמשות כמו שנתבאר בסי' רס"א):

יב סומא יכולה ג"כ לברך על נר שבת שהרי היא נהנית ג"כ ממאורות כמו שנתבאר בסי' ס"ט ומכל מקום אם יש לה בעל פיקח יברך הבעל אך אם אוכלת בשלחן אחד עם אחרים שבירכו והדליקו אין לה לברך שהרי אז אין מצוה בהדלקה זו אלא משום שמחה יתירה כמו שנתבאר למעלה ולה אין שמחה כלל מאור הנר:

יג מצוה לעשות לכתחלה נרות ארוכים שידליקו עד הלילה ומכל מקום אם עשה נרות קטנים שאינן דולקים עד הלילה אין כאן ברכה לבטלה שכיון שאכל לאורן ונהנה מהן בסעודת שבת אבל אם לא אכל לאורן כגון שאכל בחצר וע"ד שיתבאר בסי' רע"ג אם אינן דולקות עד הלילה שאז הוא נהנה מהן בחזרתו לבית שלא יכשל בעץ ואבן באישון אפילה ולילה הרי בירך לבטלה ומכל מקום אם הוא בענין שהיה שם קצת חושך באיזה מקום סמוך לחשכה אם לא היו דולקות שם והשתמש שם באותו מקום שום דבר לאורן אין בזה איסור:

יד אם הדליק נר במקום שאין משתמשין בו כלום בשבת שאינו חייב להדליק שם נר ואחר כך נטל נר זה הדלוק והניחו במקום משתמשים בו לא יצא ידי חובתו בנר זה דכיון שבשעה שהדליקו היה במקום שאין משתמשים בו בשבת אינו ניכר שהודלק לכבוד השבת ואם ברך על הדלקתו הרי זו ברכה לבטלה אבל יכול לברך ולהדליק במקום משתמשין בו בשבת אע"פ שאין משתמשים שם צרכי אכילה אם הוא חדר שלו או שהוא מיוחד לו בין שיניחנו דולק שם בין שיניחנו אח"כ אפילו במקום שאין משתמשים בו כלום בשבת וידליק כאן נר אחר דכיון שהנר שבירך עליו היה מונח שעה מועטת כאן במקום החייב בנר שבת אין כאן ברכה לבטלה.

ומכל מקום לכתחלה יש לזוהר לברך על אותן הנרות שהן כבר על השלחן ולא על שאר הנרות אפילו אותן שבתוך הבית ואפילו רוצה להניחן אח"כ על השלחן לפי שעיקר המצוה הן הנרות שעל השלחן שאוכלין לאורן וראוי שתהא הברכה על אותן המונחים במקום שהוא עיקר המצוה ומכל מקום די שם בנר אחד (או ב' נרות כנגד זכור ושמור).

אבל אם יש נשים רבות בבית אחד יכולות לברך לכתחלה גם בשאר מקומות ובלבד שיהא מקום משתמשים בו בשבת אע"פ שאין משתמשים בו צרכי אכילה אם הוא חדר המיוחד לה או לבעלה ואם אינו מיוחד לה אינה יכולה להדליק שם אלא אם

1 כן משתמשים שם צרכי אכילה אע"פ שהם אין משתמשים שם
2 כלום אלא בעל הבית ובני ביתו או אפילו אחרים משתמשים
3 שם צרכי אכילה:
4 טו (בד"א כשאוכלת משלה אבל אם היא סמוכה על שלחן
5 בעל הבית אינה יכולה לברך שם אלא אם כן החדר מיוחד
6 לה או לבעלה שאם לא כן אינה חייבת כלל להדליק שם שאין
7 חיוב נר שבת חל עליה כלל לפי שהיא בכלל בני ביתו של בעל
8 הבית ונפטרת בנרו ואף אם בעל הבית מצוה לה להדליק ועושה
9 אותה שליה לפוטרו מחיובו שהוא חייב להדליק שם לפי
10 משתמש שם בשבת ואפילו משתמש שם צרכי אכילה ואפילו
11 אם הוא או מקצת בני ביתו אוכלים שם מכל מקום כיון שהוא
12 או אשתו בירכו במקום אחד ונפטר בברכה זו לכל החדרים
13 שחייב להדליק שם כמו שנתבאר למעלה א"כ גם שלוחו אינו

14 יכול לברך שם ויש חולקים על זה וכן נתפשט המנהג במדינות
15 (אלו):
16 טז אע"פ שלא התפללו הקהל עדיין אם קדם היחיד והתפלל
17 ערבית של שבת מבעוד יום חל עליו קבלת השבת ואסור
18 בעשיית מלאכה אפילו אם אומר בפירוש שאינו רוצה לקבל
19 עדיין אין זה מועיל כלום כיון שהזכיר כבר עניינו של יום
20 בתפלה:
21 יז אם רוב הקהל קבלו עליהם שבת המיעוט נמשכים אחריהם
22 בעל כרחם ואסורים במלאכה אע"פ שלא היו בבית הכנסת
23 אצל קבלת שבת ואפילו אומרים בפירוש שאינם רוצים לקבל
24 שבת עדיין:

חלק ב סימן רסג מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן סעיפים יא"ז

תורה אור

1 תוכן הפרק: כותלי המשכן היו מארזים (צומח) ואילו
2 עיקר בנין המקדש הי' מעפר ואבנים (דומם)
3 [נ"פ ההקדמה הנ"ל במעלת הדומם על הצומח וחי
4 מחמת שרשו במחשבה העליונה - יבאר בפרק זה את
5 ההבדל בין המשכן והמקדש, דבמשכן היו ארזים העיקר,
6 משא"כ במקדש עיקר הבנין הי' מעפר ואבנים].
7 והנה במשכן לא היה נמצא עדיין תכלית
8 השלימות, שהיה רק דירת עראי של הקב"ה כמ"ש
9 ואהיה מתהלך באהל ובמשכן בו'.
10 המשכן נקרא "אהל" (ולא בית) כי הוא הי' רק
11 דירת עראי לשכינה, דההבדל בין "דירת עראי" לדירת
12 קבע אינו רק בכמות (כמה זמן שוכנים בדירה זו), אלא
13 זהו הבדל באיכות.
14 וכמו להבדיל באדם, שאין נפשו של אדם קשורה
15 כ"כ בדירתו העראית כמו בדירתו הקבועה, כך למעלה
16 כביכול, שמדריגת האור האלקי ששוכן במשכן אינה
17 גבוהה כל כך כבבית המקדש.
18 לכך נעשה כפי אופן סדר השתלשלות העולמות
19 איך שנבראו כסדרן, שבוה שמים קדמו לארץ.
20 במשכן הי' מאיר האור האלקי המצומצם, הנקרא
21 אור ד"סדר השתלשלות", שזהו האור האלקי המלוכש
22 בכל העולמות והנבראים כולם [הנקראים "סדר
23 השתלשלות" לפי שכל עולם (וכל מדריגה ומדריגה
24 שבכל עולם) יורד ו"משתלשל" בסדר מסודר מן
25 העולם (והמדריגה) שקדמו] להחיותם ולקיימם,
26 שהאור האלקי שבסדר השתלשלות מתצמצם ומאיר
27 בכל עולם ועולם לפי מדריגתו.

28 ולפיכך גם הבנין הגשמי של המשכן הי' לפי "סדר
29 השתלשלות" - אשר שמים קדמו לארץ (להיותם
30 גבוהים ממנה), ועד"ז חי קודם לצומח וצומח לדומם.
31 ולכן כותלי המשכן היו מקרשים שחן בחינת צומח,
32 ורק קרקע המשכן [שלמטה מהכתלים] הי' מעפר,
33 שזהו כמו שהוא בהשתלשלות שהצומח למעלה מן
34 הדומם.
35 ולכן נעשו הקרשים מארזים [דוקא], שהארז גדל
36 בגובה מאד, שזהו בחינה העליונה שבצומח בו',
37 למעלה מעלה מבחינת הדומם שאין בו תוספת
38 וגידול כלל.
39 המשכן הוא תכלית השלימות של העולם, ולפיכך
40 נבנה מהסוג הכי נעלה שבצומח גופא, שהוא עץ ארז
41 שגדל בגובה מאד.
42 פירוש: גדרו של צומח הוא - צמיחה מקטנות
43 לגדלות, בניגוד לדומם שאין בו שום צמיחה וגידול.
44 ונמצא, שכל שצומח לגובה עליון יותר הרי זו שלימות
45 גדולה יותר במין הצומח. ולפיכך הארז הוא "בחינה
46 עליונה שבצומח".
47 והמכסה על המשכן היה מיריעות ומעורות אילים
48 ותחשים בו', שהוא בחינת החי שלמעלה במדרגה
49 גם מבחינת הצומח.
50 החלק הגבוה ביותר של המשכן - היריעות שכיסו
51 את המשכן מלמעלה - הי' ממין החי, שהוא למעלה
52 ממין הצומח.
53 לפיכך היריעות שהם בחינת ה"מקיפים" שהיו

41 וכך הוא בכל העולמות, שכולם יש בחינת שמים
42 ובחינת ארץ, החל מהעולם הראשון הנקרא "עולם
43 האצילות", שיש בו בחינת "שמים" ובחינת "ארץ".
44 פירוש:

45 "עולם האצילות הוא אלקות ממש", היינו שכל
46 עניינו אינו אלא התפשטות וגילוי כוחותיו של הקב"ה
47 הנקראים "עשר ספירות", הנחלקות לשנים: ג' כוחות
48 של שכל (חכמה בינה דעת), ושבע מדות (חסד גבורה
49 תפארת נצח הוד יסוד מלכות).

50 המדות עצמן נחלקות (בספרי הקבלה) לשנים:
51 שש המדות (מחסד עד יסוד) נק' "זעיר אנפין" (פנים
52 זעירות), והמלכות נקראת "נוקבא" (נקבה, אשה), כי
53 המלכות אין לה אור משלה, דכל אורה וחיותה היא
54 מקבלת מן הספירות שלמעלה ממנה (כמו הלבנה
55 שאין לה אור משלה, וכל אורה היא מקבלת מן
56 השמש), ולכן נקראת "אשה", בחינת מקבל.

57 שתי מדריגות אלו שבמדות העליונות נקראות ג"כ
58 "שמים" ו"ארץ" (של עולם האצילות) - שש המדות
59 הן בחינת "שמים", וספירת המלכות (שלמטה מכל
60 הספירות) - נקראת "ארץ העליונה" (כשם שהארץ היא
61 המדריגה האחרונה).

62 ולעתיד לבא כשתתגלה מעלת ה"ארץ" (להיותה
63 המטרה הסופית שעלתה במחשבה תחילה) - תתעלה
64 בחינת "ארץ העליונה" שבעולם האצילות (בחינת
65 המלכות) למעלה מבחינת "שמים עליונים" (מדות
66 עליונות דאצילות).

67 ועל זה נאמר "אשת חיל עטרת בעלה", ד"אשה"
68 קאי על ספירת המלכות (כנ"ל), ו"בעלה" - הן המידות
69 העליונות (המשפיעות אור ושפע בספירת המלכות),
70 ולעתיד לבא, כשתתעלה ספירת המלכות להיות
71 למעלה מן המידות, תהי' המלכות "עטרה" וכתר
72 ל"בעלה".

73 והיינו מצד שרשה, שעלתה במחשבה הקדומה
74 תחלה, ארץ קדמה לשמים.

75 לבן אף בבחמ"ק שהי' מעין עולם הבא, נעשה
76 עיקר הבית מאבנים ועפר שהם בחינת דומם, שאף
77 הגג והמעויבה שהיא בחינת ה"מקיף" [של
78 המקדש], נעשה מאבנים ועפר ולא מאדומים, שהוא
79 כפי מה שיהיה לעתיד לבא, שבחינת ארץ קדמה,
80 אשת חיל עטרת בעלה, מצד שרשה בו'.

1 פרושים על כותלי המשכן, היו מבחינת חי שהוא
2 למעלה מבחינת צומח שממנו נעשו כותלי המשכן.
3 המשמעות הפנימית של הדבר היא: היריעות שהיו
4 פרושות על גבי המשכן מלמעלה, וגם ה"סרח העודף
5 כו' על אחורי המשכן", וכן על צדי המשכן "מזה ומזה
6 לכסותו" - רומזים לאור רוחני עליון ביותר, הנקרא
7 "אור מקיף" (כשם שהיריעות הקיפו את המשכן).

8 ומאחר שבמכסה המשכן מלמעלה הי' שורה אור
9 רוחני עליון יותר, לפיכך נעשה ממין החי שלמעלה
10 מצומח.

11 נמצא שכל זה נעשה כפי סדר מעלת ומדרגת
12 ההשתלשלות, בהשתלשלותן ובריאותן מלמעלה
13 למטה, שהוא בחינת שמים קדמו בו'.

14 נמצא, שהמשכן הי' נבנה לפי סדר המדריגות
15 "למעלה למטה": החלק הגבוה (מכסה המשכן)
16 ממין החי, האמצעי (הכתלים) - ממין הצומח,
17 והתחתון (קרקע המשכן) - דומם.

18 אבל במקדש היה נמצא בו תכלית השלימות, כי
19 היה דירת קבע של הקב"ה כמ"ש זאת מנוחתי עדי
20 עד, שהי' מעין עולם הבא, מה שיהי' באלף השביעי
21 בשיהי' "מנוחה לחיי העולמים".

22 ה"מנוחה" שבבית המקדש ("זאת מנוחתי גו'")
23 מורה על כך ששם הי' שוכן אור שהוא מעין האור
24 האלקי שיתגלה לעתיד לבא באלף השביעי שאז תהי'
25 "מנוחה לחיי העולמים".

26 וזהו התוכן הפנימי של זה שבית המקדש הי' דירת
27 קבע של הקב"ה, היינו שבו נתגלתה האמת האלקית
28 כפי שהיא במחשבתו ית' כביכול (שאמת זו תתגלה
29 בכל תוקפה ובכל העולם באלף השביעי, משא"כ בזמן
30 הזה הי' (מעין) גילוי זה רק בבית המקדש).

31 שאז תתעלה הארץ עליונה שהיא בחינת מלכות
32 דאצילות להיות למעלה מכולם, וכמ"ש אשת חיל
33 עטרת בעלה, שתהי' עטרת לעתיד לבא לזעיר
34 אנפין דאצילות.

35 נתבאר לעיל שתכלית הכל היא - הארץ דוקא,
36 "סוף מעשה", שעלה במחשבה (עליונה) תחילה,
37 שבמחשבתו ית' ארץ קדמה לשמים והיא למעלה
38 מהם. שמזה מובן, שלעתיד לבא (כשתתגלה האמת
39 כפי שהיא במחשבתו ית') תתעלה הארץ להיות
40 למעלה מהשמים.

1 כשם שלעתיד לבא תתעלה הארץ להיות למעלה
2 משמים, כך הוא במדריגות דדומם צומח חי, שאז
3 תתגלה מעלת הדומם על הצומח והחי.

4 ולכן בבית המקדש, שבו הי' מאיר מעין הגילוי
5 דלעתיד לבא, עיקר הבנין הי' מדומם דוקא, עד שגם
6 ה"מקיף" של המקדש נשם מתגלה "אור מקיף"
7 העליון כנ"ל נבנה מדומם.

8 רק שכלונסאות של ארז שהיה בחתקרה הם היו
9 בחינת תמכין לבד לעיקר התקרה הנעשה מבחינת
10 דומם, ובענין "תמכין דאורייתא":

11 אע"פ שגם במקדש היו כלונסאות של ארז, אבל
12 לא היו אלא טפלים לעיקר הבנין (שהי' מדומם), כי
13 כל מטרת הכלונסאות של ארז היתה להחזיק המעזיבה,
14 ונמצא שהם כמו "תמכין דאורייתא" (תומכי תורה),
15 שאינם אלא טפלים לעוסקים בתורה.

16 מטעם זה לא היו קורות אלו "עומדין זקופין כמו
17 עצי שטים עומדים כמו שהיו במשכן" ורק היו מונחים
18 תחת המעזיבה.

19 והנה נראה בעליל ג"כ בחינה זו שיש בהארץ מעלה
20 יתירה, והוא בחינת הכטול שיש בה, שהיא מדרם
21 תחת כפות רגלי הכל. משא"כ הצומח שגדלים
22 בגובה והתנשאות כו'.

23 נתבאר לעיל שמעלת הדומם מחמת שרשו
24 (במחשבה העליונה) באה לידי ביטוי במציאותו כפי
25 שהוא למטה, בכך שדוקא בעפר ישנו כח הצמיחה, עד
26 שהחי והצומח מקבלים מן הדומם.

27 וכך יש מעלה רוחנית גלוי' בדומם וארץ (לגבי
28 צומח) - והיא מעלת הביטול, דעפר מורה על ביטול
29 (כמ"ש ואנכי עפר ואפר, וכן "ונפשי כעפר לכל
30 תהי'"), לפי שהכל דורסין על העפר.

31 וזהו להיפך ממש מבחינת הצומח המורה על
32 גבהות והתנשאות (שזהו גדרו של צומח, שגדל
33 בגובה).

34 ובטול זה נמשך מצד שרשה הנעלה במחשבה,
35 שהמחשבה היא בחינת "חשב מ"ה", ש"מ"ה" הוא
36 תכלית הכטול כמו שאמר משה רבינו ע"ה "ונחנו
37 מ"ה", ומשם נמשך ומתלבש בחינת הכטול בארץ.
38 המחשבה ענינה ביטול (כנרמז במלת "מחשבה" -

39 אותיות "חשב מה"), בניגוד לדיבור שהוא בחינת
40 "יש".

41 ביאור הדבר בקיצור:

42 מחשבה ודיבור הם "לבושים" לשכל ומדות של
43 האדם, פירוש, גילוי רעיון שכלי, למשל, הוא על ידי
44 ה"לבוש" דמחשבה ודיבור, שגילוי הרעיון להאדם
45 עצמו הוא על ידי מחשבה, שחושב ברעיון, וכשרוצה
46 לגלות את הרעיון אל הזולת מלביש אותו באותיות
47 הדיבור.

48 אך יש הבדל עצום בין שני הלבשים דמחשבה
49 ודיבור, שבדיבור כבר נוצרו אותיות גשמיות שהן
50 מציאות נפרדת מן הרעיון השכלי, והשומע תופס
51 בתחילה רק את האותיות והתיבות, ורק אח"כ תופס
52 את הרעיון המלוכש בתוך האותיות; משא"כ
53 במחשבה, האותיות שבהן מלוכש הרעיון בטילות
54 ל"אור" השכל, שאין האדם מרגיש את האותיות
55 כמציאות בפני עצמן, אלא בעיקר נרגש אצלו הרעיון
56 והסברה המלוכש בתוך האותיות.

57 ונמצא, שהמחשבה מורה על ענין הביטול, וכך
58 למעלה, שהמדריגה ד"מחשבה עליונה" היא כביכול
59 בתוך הקב"ה עצמו (כמו באדם להבדיל, שהמחשבה
60 היא בתוך האדם עצמו), בלי שום נתינת מקום לאיזו
61 מציאות זולת אלקות, ביטול בתכלית.

62 ומאחר שהארץ מושרשת במחשבה העליונה (עוד
63 למעלה מבחינת שמים), על כן, בחינת הביטול
64 שבמחשבה ("חשב מ"ה") נראה בעליל בארץ דוקא,
65 שהכל דורסין עלי'.

66 ומצד זה תתעלה לעתיד לבא להיות "עמרת
67 בעלה".

68 לעתיד לבא יתגלה כיצד הביטול שבבחינת ארץ
69 הוא מצד בחינת "מחשבה עליונה" המתלבשת בה,
70 ובמילא היא גבוהה מבחינת שמים ("בעלה").

71 לכן היה בהמ"ק מאבנים דוקא, משא"כ במשכן
72 שנעשה כפי סדר ההשתלשלות, דעכשיו שבחינת
73 צומח למעלה מהדומם, שמים קדמו כו', לכן היו
74 הכותלים מעצי שטים והעפר היה בקרקע המשכן
75 וכן"ל:

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

21 בזאת יתהלל כו' השכל וידוע אותי ממש לעשות חסד
22 ומשפט וצדקה בארץ דוקא שהן ג' אלה תורה ועבודה
23 וגמ"ח כי באלה חפצתי דוקא שזה עבמ"ת כמ"ש סוף דבר
24 כו' כי זה כל האדם דלעילא וכמ"ש וחי בהם כנ"ל ע"כ על
25 ג' אלה העולם עומד עולם דאצי' שנמשך מבחי' פנימי'
26 ועצמות דא"ס בג' קוין כו' וזהו עבדו את ה' בשמחה
27 בשמחה ש"מ דוקא כי שמחה ש"מ דג' אלה חסד ומשפט
28 וצדקה בארץ הוא הוא המביא מן ההעלם לגלוי כל בחי'
29 עצמות דא"ס כי באלה כו' ובזה יתורץ הקושי' דלעיל
30 למה שינה הסדר מברייתו ש"ע ברישא חשוכא כו' דמ"ש
31 עבדו ה' בשמחה לא קאי על שמח' שבצפרא מעבודה
32 שבלב באהבה כו' שנק' אור דמדת יום שלזה צריך ודאי
33 שיוקדם רינה דרמשא בבחי' העלאת מ"ן משום דחשך הוא
34 שקדם לאור כנ"ל אלא קאי על בחי' עבודה דמצו' בשמחה
35 שמשיכים לעצמותו ממש ית' שלמעלה מהשתלשלו'
36 דחשך ואור כנ"ל ואח"כ א' באו לפניו ברננה דרמשא שהוא
37 בבחי' העל' מ"ן לעורר אור השפע שיומשך ע"י העלם
38 וגלוי הבא בסדר ההשתלשלות וזהו באו לפניו ברננה לפניו
39 ממש להיותו קודם לאור הנגלה מן ההעלם וכמ"ש ויהי
40 ערב כו' כברייתו של עולם ברישא חשוכא כו' כנ"ל וד"ל:

שער החנוכה

1 (טו) **והענין** הוא כידוע דרמ"ח פקודין הן רמ"ח אברין
2 דמלכא ממש שהרי נק' מצות הוי' כמו חסד
3 דרועא כו' ע"י מצות הצדקה וכה"ג ועד"מ כאשר ממשיכי'
4 לאדם בא' מאבריו כל קומתו כך יכולים להמשיך כל
5 עצמות אא"ס ב"ה שברמ"ח אברין כו' ע"י מצוה א' שהיא
6 נק' אבר א' הגם שאין לו גוף כו' הרי ידוע שהתו"מ נק'
7 בשם אדם כמ"ש זאת תורת האדם וכתוב אלה המצות אשר
8 יעשה אותם האדם וחי בהם האדם דלעילא כו' מפני
9 שבמצו' עליונות שורה בחי' פנימית הרצון והתענוג הנעלם
10 שבמהו"ע א"ס ב"ה ממש וע"כ המצו' עליונות שנק' מצותי
11 ממש הן בבחי' א"ס ממש כמו רחבה מצותך מאד בלי גבול
12 וד"ל וזהו שאמרז"ל על ג' דברים העולם עומד על תורה
13 ועבודה וגמ"ח שהן בחי' ג' קוין דאצי' חח"ן בג"ה דת"י
14 תורה בחי' קו האמצעי דת"י כידוע ועבודה הרי הן
15 הקרבנות שעכשיו התפלה במקום קרבן וגמ"ח הוא מצות
16 הצדקה וחסד שכולל כל המצות כמ"ש וצדקה תהי' לנו כי
17 נשמור כו' וע"י ג' אלה נמשך כל בחי' עצמות אא"ס דוקא
18 למטה מה שלא יכול להגיע לשם כל העלאת מ"ן כלל כנ"ל
19 וראי' לזה ממ"ש אל יתהלל חכם בחכמתו שהוא חח"ן
20 וגבור בגבורתו בג"ה ועשיר בעשרו קו האמצעי דת"י כ"א

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

8 שהוא השפעת החסדי', והמזבח ה' עומד באמצע היינו
9 כנגד בחי' ארגמן, והארון כנגד בחי' שש, והנה הפרש
10 שבין ד' בחי' מקיפי' לפנימי' שהפנימי' כל מדריגה בפ"ע
11 משא"כ במקיפי' אף שהם ד' מדריגות אעפ"כ הם כלולי'
12 יחד (ולכן ה' בכל חוט מד' מדריגות כידוע). והנה בצלאל
13 אמ' שיעשה כסדר הפסוק וידעת היום בחי' מקיף תחלה
14 ואח"כ והשבות אל לבבך בחי' פנימי.

ראה קראתי בשם

1 **ד) והנה** ד' בחי' תכלת וארגמן ותולעת שני ושש שהי'
2 במשכן ה' מבחי' מקיפי' וכמ"כ יש בבחי'
3 פנימי' והם הד' כלי' שהיו במשכן ארון ושולחן ומנורה
4 ומזבח, כי הנה שולחן בצפון ומנורה בדרום והנה אף
5 שהמנורה היא בדרום שהוא בחי' חסד אעפ"כ המנורה היא
6 בחי' גבורה שהיא בחי' אש וטבע האש לעלות למעלה
7 ושולחן אף שהי' בצפון בחי' גבורה אעפ"כ היא בחי' חסד

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 והנה הן צדיקים והן בע"ת צריכים להתיבה, והענין כי
2 בצדיקים התיבה הוא להגן עליהם, כי הנה כתיב
3 מים רבים היינו טרדת הפרנסה בריבוי מחשבות הטורדות
4 שזהו כמו מים שמשוטטות כמ"כ המחשבות רבות עד
5 שמקשר א"ע כאלו הם העיקר, ובריבוי מחשבות יכול
6 לבוא עד שיהי' ותשכח אל מחוללך שיאמר כחי ועוצם ידי
7 דהיינו שסובר מפני מה הרויח מפני שעשה כך ומפני מה
8 לא הרויח מפני שלא עשה כך, ובאמת צריך לידע כי הוא
9 הנותן לך כח לעשות חיל כמ"ש ענין פקוחות על כל דרכי
10 בנ"א לתת לאיש כדרכיו, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה
11 אא"כ מכריזין עליו מלמעלה, ובאמת שרשם נעלה
12 מהכרוזים, וא"כ אין שום דבר נעשה מעצמו, וזהו רבות
13 מחשבות בלב איש ועצת הוי' היא תקום שמלמעלה היא
14 העצה והקימה.

15 וזהו וידגו לרוב בקרב הארץ שלא יפרד אפי' רגע א'
16 כדגים שבים, דהיינו ע"י שמקשר המחשבה למעשה
17 שיכוין שע"י שירויה עי"ז יוכל להתפלל וללמוד, ועושה
18 צדקה בכל עת זה הזן ומפרנס את ב"ב, וכ"א נותן צדקה
19 לפי ערכו וצדקה היא כללות כל המצות כמ"ש וצדקה תהי'

20 לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה, ואם מקשר המחשבה
21 למעשה עי"ז מתעלה המעשה ואינו יכול להיות נפרד, אבל
22 אם אינו מקשר המחשבה למעשה הגם שנותן אח"כ צדקה
23 אבל אין להם חיבור זע"ז, ובריבוי המח' יכול ליטבע במים
24 שאין להם סוף דלעו"ז. כי הנה כתיב והיתה נפש אדוני
25 כו' יקלענה בכף הקלע קליעה למקום רחוק מאד, ונק'
26 בשם א"ס הגם שהם קלי' אך מפני עוצם הריחוק מאלקות
27 נק' בשם א"ס כמו קלי' עמלק שהוא למעלה מן הטעם
28 ודעת ובאמת ה"ה למטה מן הדעת אלא מפני שהוא מקור
29 לכל הקלי' ומאבד המוחין ומתרחק מאד לכן נק' למעלה
30 מן הטעם ודעת, וע"ד משאול"ל איזהו מים שאין להם סוף
31 כל שאין רואהו מד' רוחותיו הרי שיש להם סוף, וע"ד מה
32 שהראהו ליעקב שרו של אדום עולה ואינו יורד ובאמת
33 הרי יהי' לו ירידה כמ"ש אם תגביהי כו' משם אורידך כו',
34 אלא מפני אריכות הגלות נאמר אינו יורד, כן מפני עוצם
35 הריחוק נק' בשם א"ס, והתיבה היינו תומ"צ מגן להשמר
36 מן המים רבים כמארז"ל מצות בעידנא דעסיק בה מגינא
37 ומצלי ותורה בעידנא דלא עסיק מגינא ומצלי שמציל מן
38 המים רבים.

ד"ה עשה לך תבת נצי גופר

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

1 הרמ"ק: ג' פירושים בכתר
2 ולהבין כל זה צריך להבין תחלה ענין בחינת הכתר בכלל
3 מהו. דהנה איתא בפרד"ם של הרמ"ק - רבי משה
4 קוֹרְדוֹבֵירו, שער ערכי חבינויים ערך כתר מהו הפירוש
5 המילולי של המילה כתר וזה לשונו של הרמ"ק:
6 יש שפירשו מלשון המתנה לחכות כמו כתר לי זעיר¹²
7 פירוש חכה לי קצת, ולכאורה מה זה שייך לבחינת הכתר?
8 מסביר הרמ"ק והכוונה אל תחשוב במקום הזה כלל כי זה
9 מקום עמוק מדי שלא ניתן להגיע אליו בשלב זה אמנם
10 המתן עד שיתפשט ויתגלה ואז תוכל להבין כן פירשו
11 הגאונים.
12 מבאר הרבי נ"ע בסוגריים עניינים נוספים הקשורים לדברי

13 הרמ"ק אלו: (ובזה נכלל גם כן פירוש כתר לשון שתיקה
14 המושג שתיקה מתייחס הרבה פעמים לבחינת הכתר, כפי
15 שמבואר על סיפור הגמרא¹³ שכאשר משה רבינו ראה את
16 ר' עקיבא ואת סופו שאל "זו תורה וזו שכרה"? ועל זה
17 ענה לו הקב"ה "שתוק כך עלה במחשבה לפני". ומוסבר¹⁴
18 שכאשר המקום הוא מעבר להשגה, הרי היחס אליו היא
19 שתיקה, ואמנם אין קשר מילולי בין הלשון שתיקה למילה
20 כתר, אבל לפי הפירוש שכתר זה המתנה יובן למה המושג
21 שתיקה מתייחס בתוכנו לבחינת הכתר דהיינו המתן לי ודום
22 מלהגיד דבר, וענין השתיקה בזה הוא לפי שזהו למעלה
23 מהדיעה והשגה ועל דרך מה שכתוב בספר יצירה¹⁵ בלום
24 פיך מלרבר ולבך מלהרהר כו' שמקום השתיקה הוא למעלה

14. ראה לדוגמא לקוטי תורה פ' בחוקתי.

15. ספר יצירה א, ח

12. איוב לו, ב.

13. מנחות כט, ב.

האצילות עצמו, אלא למעלה גם מכל האורות שמקיפים את
האצילות, בדוגמת כתר שהוא לא רק מעל גוף האדם, אלא
גם למעלה מלבושי גופו וראשו.
וממשיך הרמ"ק פירוש נוסף במילה כתר: ויש שפירשו כתר
מלשון הפסוק: רשע מכתיר (מלשון מכתר ומסבב) את
הצדיק¹⁸, והכוונה שדרגת הכתר היא לשון סיבוב לכל עולם
האצילות בתוכו כו', ונקרא בן לרמוז אל תר"ך (בגימטריא
620 - תר"ך אותיות כתר) עמודי אור המאירים ממנו מן
הקב"ה ובעצמותו ובתוכו והם כחות נעלמים השופעים אור
הנעלם אל הנאצלים התחתונים ובגלל שזה אור נעלם לכן
זה נקרא אור שמכתר ומסבב, כי זה לא מתגלה אלא נשאר
כביכול מסביב, עד כאן לשונו של הרמ"ק.
לסיכום: יש שלשה משמעויות בלשון כתר: א. מלשון
לחכות ולהמתין. ב. מלשון כתר שמונח על הראש. ג.
מלשון לכתר ולסבב. — ג' משמעויות אלו הם ג' בחינות
בתוך דרגת הכתר, כפי שיבואר בהמשך המאמרים¹⁹.
כתר עניינו רצון
ומתחיל הרבי נ"ע להסביר את תוכנו הפנימי של הכתר:
והענין הוא דהנה ידוע דבחינת הכתר בכלל הוא בחינת
הרצון וכמו כתר דאצילות הוא בחינת הרצון של הקב"ה
להאציל עולם האצילות כו'. וכן כתר דבריאה הוא הרצון
לברוא עולם הבריאה כו', והן בחינת הכתרים הפרטים
כלומר רצונות פרטיים לעולמות האלו בלבד כו',
ובחינת אדם קדמון שהוא העולם הראשון שנאצל לאחר
הצמצום וכולל בתוכו את כל העולמות והנבראים נקרא
כתר רצון לגבי כללות סדר ההשתלשלות שממנו ולמטה
וכמו שכתב המשנת חסידים²⁰ דאדם קדמון הוא בחינת
אריך - כפי שבתוך הכתר דאצילות יש פנימיות וחיצוניות,
הפנימיות נקראת עתיק, והחיצונית נקראת אריך. כך
הבחינה של הרצון שבכתר המבוארת כאן (של א"ק) היא
החלק הגלוי של הכתר שנקרא אריך (בשונה מדרגת עתיק
שבכתר שעניינה תענוג) דד' עולמות אצילות בריאה יצירה
עשיה כו', ועל זה אומר בזהר²¹ בד סליק ברעותיה למברי
עלמא - כשעלה ברצונו (של הקב"ה) לברוא העולם,
שכוונת הזוהר שלבריא את העולם קדם רצון כללי שעלה
כביכול אצל הקב"ה דהיינו בחינת רצון ומחשבת הקדומה
דאדם קדמון וכמו שכתוב בעין חיים.

חג השבועות, תענ"ב, לפרט קטן

מגילוי ודיבור.
אמנם ממה שכתוב המתן עד שיתפשט כו' - הלשון הזה
משמעותה שזה לא חוסר שייכות לגמרי כפי שהתבאר לעיל
בענין השתיקה שלמעלה מגילוי, אלא רק לחכות ולהמתין
למשהו שהולך לקרות ("עד שיתפשט") מובן דמכל מקום
הרי זה התחלת דבר שיהיה מזה התפשטות וגילוי - אמנם
עכשיו לא יכול להשיג את זה אבל יש כאן התחלת תהליך
שיתגלה בהמשך, והיינו דכתר הוא לשון המתנה, ובחמתנה
יש ב' ענינים והוא העיבוב מלעין ולחשוב בו בשלב הזה,
וגם ענין התקוה (או מיא קען עפעס דער ווארמן דערפון) -
אפשר לחכות שמשוה יצא מזה, והוא ענין התקוה אל
ההתפשטות והגילוי כו', ועיין שם בפירוש רש"י על הפסוק
באיוב "כתר לי זעיר" שכתר לשון הוחל ומביא שם רש"י
ראיה שכתר זה מלשון לייחל, מתרגום יונתן¹⁶ שמתרגם את
המילה "ייחלו" - ל"יכתרון" שהוא ענין התקוה וכמו דום
לח' והתחולל לו¹⁷ כו'. מלשון ייחל אליו. כלומר, הכתר
הוא אמנם מקום שמעבר להשגת האדם, אבל לא מקום
שאינן לו שום שייכות כלל להשגה, שהרי אם ממתנים
ומייחלים, יכול להגיע מזה איזה השפעה. עד כאן היה
מאמר המוסגר על פירושו הראשון של הפרד"ס.
וממשיך הרמ"ק בפרד"ס פירוש נוסף למילה כתר: ויש
שפירשו כתר כמשמעו הפשוטה (היינו כתר ועטרה שעל
ראש האדם), והמעם שהכתר שעל הראש מבטא את דרגת
הכתר הרוחנית כמו שהכתר ראש ומעל לכל לבושי הגוף
כן מדה זו של הכתר היא ראש לכל האצילות.
ומוסיף הרבי נ"ע בסוגריים: (ונראה הכוונה של הרמ"ק
שזהו ראש לכל האורות מקיפים דאצילות כו' - כלומר כמו
שהכתר הוא לא רק למעלה מהגוף, אלא גם למעלה
מהלבושים שעל הגוף, כך הכתר של האצילות הוא למעלה
לא רק מהאורות המתלבשים בפנימיות בתוך האצילות,
אלא גם למעלה מהאורות המקיפים את האצילות, וכמו
שבתוך הלבושים עצמם יש דרגות שונות, לבושי הראש
שחן ראש ללבושי הגוף, כך כשמדברים על הכתר שהוא
העטרה, הרי היא למעלה מכל הלבושים כולל לבושי הראש
שהם הלבושים הכי עליונים, וענין העטרה צריך לומר שזהו
למעלה גם מבחינת לבושי הראש כו'). כלומר הרבי נ"ע
מדגיש מדברי הרמ"ק, שהכתר ענינו לא רק למעלה מעולם

20. ביאור על קבלת האר"י שנכתב על ידי רבי עמנואל חי ריקי
מאיטליה. וראה המתבאר בענין זה בהמשך זה פרק י"ב ובהנסמך שם.
21. ראה זהר חלק א' פו, סע"ב.

16. ישעיה מב, ד.
17. תהילים לו, ז
18. חבקוק א, ד.
19. ראה פרק קכ"ו ואילך.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ו

אומות העולם – עובדי חמה, היינו המגן והנרתק ששרשו משם אלקים. פי' הפסוק שפתי חכמים יזרו דעת, החילוק בין ישראל המאמינים בה', לאומות העולם האומרים "לא כן".

אותו, וגם מורה על דבר הכא במקרה זולת כונת פועל) הוא העולם. אמר הקדוש ברוך הוא לרשעים: אני בראתי את העולם ב"כן" (דבכל מעשה בראשית פתיב "ויהי כן") ואתם אומרים "לא כן", לזאת על כן לא יקומו" כו'. והנה חכם וכסיל הם צדיק ורשע, דהצדיקים שהם ישראל אומרים "כן", דכל מה שנאמר בתורה הם מאמינים באמונה שלמה שהוא כן, והכסילים הם הרשעים אומרים "לא כן", והינו שאין אמונתם שלמה, ועל כל דבר הנאמר בתורה הם אומרים "לא כן", עד אשר ידעו במופת וחיוב שקלי דשכל אנושי, ולכן "לא יקומו רשעים" כו', דהרשעים אין להם תקומה, אבל "שפתי חכמים יזרו דעת", שהם ממליכים להקדוש ברוך הוא ומיחדים שמו יתברך שחרית וערבית. והנה בפרוש "יזרו דעת" הרי יש בזה ב' פרושים, הא' פרוש רש"י יזרו לשון יכתירו, ובמצודת ציון פרש יזרו ענין פזור, כמו "יזרה על נהרו" (איוב יח), וזהו "שפתי חכמים יזרו דעת", יכתירו דעת, וגם יפזרו את הדעת.

שבת חנוכה, תרפ"ו

והנה אמות העולם הם עובדי עבודה זרה, שהם משתחוים לשמש, ונקראים "עובדי חמה", ומבאר בשל"ה דף קצו עמוד ב' דהינו חמה בסבובה, שהוא מגן ונרתק השמש, שעל זה נאמר "אשר חלק ה' אלקיך לכל העמים תחת השמים", ופרש רש"י שהניח להם מקום לטעות, והינו דהמגן ונרתק שרשו משם אלקים שהוא בחינת ההסתרה המעלים ומכסה על שם הוי', ובזה הם טועים שחושבים ההסתרה לעקר, ולכן הם משתחוים לשמש וירח וכל צבא השמים בכדי לקבל מהם איזה השפעה (ועין מה שמבאר ב(מאמר) דבור המתחיל "כל המאריך"). ובאור הענין הוא, דהנה איתא במדרש תילים על פסוק "על כן לא יקומו רשעים במשפט" וגו', "זהו שאמר הכתוב (משלי סו ז) 'שפתי חכמים יזרו דעת ולב פסילים לא כן', שפתי חכמים יזרו דעת – אלו ישראל שממליכים להקדוש ברוך הוא בכל יום ומיחדים שמו ערבית ושחרית; ולב פסילים לא כן – אלו הפיגין שאומרים אכטומטוס (מניע עצמו בלתי מניע

לקוטי דיבורים

בנקודות שמתחת לאותיות, והסגולתא – בטעמים שעל גבי האותיות. ואילו סגולה כלולה משניהם. כל ישראל נקראים סגולה. שכן, סגולה היא דבר העושה פרי, כמאמר רז"ל¹ מאי סגולה – ספר תורה, או דיקלא ואכיל פרי. ישראל נקראים "סגולה" שעושים פרי. ולפעמים זה בבחינת "סגולתא" שהנקודה העליונה היא ההרגש של עצם הנשמה שמעורר שתי הנקודות של מוחין ומדות, ולפעמים הנקודה התחתונה, נקודת היהדות שבפנימיות הלב, מעוררת שתי הנקודות של מוחין ומדות.

בשמיני עצרת יושבים בסוכה עם ה"קדשנו במצותיו". סוכה היא "מקיף", מקיף שצריך להיות בו ענין הידיעה, שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב² "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים".

בשמיני עצרת אוכלים סעודת יום טוב בסוכה, משום ספיקא דיומא. כלומר, יושבים בסוכה רק עם ה"קדשנו במצותיו", כי ברכת "לישב בסוכה" כמו בכל טופסי הברכות האלו, הנוסח הוא "אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה".

הרי, בטופסי ברכות אלה, יש בהם שני ענינים: (א) כללי – והוא "אשר קדשנו במצותיו". (ב) "וצונו" במצוה זו הפרטית, כלומר, במה שציווה אותנו דוקא לעשות את המצוות, הנה בציווי זה קדשנו להיות לו יתברך לעם סגולה.

סגולה היא למעלה מהבנה וטעם. יש "סגול" ויש "סגולתא", ושניהם הם נקודות. ההבדל ביניהם הוא רק בסדר ומקום עמידתן של הנקודות. הסגול הוא שתי נקודות למעלה ונקודה אחת למטה, וסגולתא – שתי נקודות למטה ונקודה אחת למעלה. הסגל מקומו

1 התורה מלמדת דרכי העבודה: ראשית דבר הוא
2 היציאה ממצרים וגבולים, שבכללות העבודה הם דרכי
3 החיים הכלליים שהאדם מתכנן לו באופן ארחות חייו
4 במצרים וגבולים הנוצרים בהתאם למעמדו ומצבו,
5 כלומר כפי שהוא רוצה להעמיד את עצמו בחיים.
6 אברך, המתחיל לבנות את עתידו, בשאיפות מסוימות
7 בחיים, נוצרים בו מצרים וגבולים שונים, בזמני לימוד
8 התורה, בתפלה בצבור, על כך אין לו זמן, זה לא מונח
9 לו בראש, הוא עסוק בבניית עתידו.
10 הרי, בראש ובראשונה מן ההכרח שתהיה יציאת
11 מצרים, לצאת מכל המצרים והגבולים. כלומר, איזה
12 תכניות שהוא מתכנן לעצמו, הרי מן ההכרח שתהיה לו
13 קביעות העתים לתורה בכל יום, והתפלה מוכרחה להיות
14 כראוי, לא תפלה של יציאת ידי חובה, אלא תפלה ממש.
15 אחרי יציאת מצרים באה קריעת ים סוף, שכן,
16 משמתחיל האדם לעסוק בדרכי העבודה, נוצרים אצלו
17 מיד הפרעות שונות, שכל אחת מהן חזקות וגדולות מאד,
18 כפי שהיה בבני ישראל ביציאתם ממצרים, מאחוריהם
19 השונא, מלפניהם הים והם עצמם נמצאים במדבר.
20 קריעת ים סוף היתה מלמעלה, הקב"ה בקע את הים
21 וסלל דרך לבני ישראל כמו דרכי היבשה, אלא שלפני זה
22 היתה צריכה להיות הקפיצה לים, וכאשר היתה הקפיצה,
23 אדם בעל מסירות נפש, הפך השי"ת את הים ליבשה.
24 מיד לאחר יציאת מצרים בא ה"בסוכות הושבתי את
25 בני ישראל", כלומר, בין יציאת מצרים ל"בסוכות
26 הושבתי" היה רעמסס, כי כך היה סדר הנסיעה ממצרים:
27 רעמסס, סוכות, איתם, ים סוף.
28 יציאת מצרים וקריעת ים סוף הם שני עמודים
29 ראשיים בארחות חיי האדם. אלא, בין יציאת מצרים
30 לקריעת ים סוף היו שלש דרגות: רעמסס, סוכות, איתם.
31 הדרגה הראשונה, רעמסס, שייכת לסוף יציאת מצרים,
32 והדרגה השלישית שייכת להתחלת קריעת ים סוף.
33 בין שתי הדרגות רעמסס ואיתם ישנה הדרגה של

34 סוכות, עליה נאמר "בסוכות הושבתי את בני ישראל",
35 המצביע על חידוש דבר, כאילו נאמר שהן אמנם רעמסס
36 ואיתם הן דרגות בעלות תוכן פנימי, בכל זאת אין בכך
37 משום פלאים, אלה הם ענינים של סדר והדרגה, ואילו
38 סוכות היא מדרגה שלמעלה מסדר והדרגה.
39 יציאת מצרים היתה בדרך גילוי מלמעלה, כמאמר
40 שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, הרי
41 שיציאת מצרים היתה גילוי מלמעלה, ואילו הכוונה
42 העליונה היא שתהיה עבודה בכוח הנבראים עצמם, הנה
43 בדיבור הראשון של עשרת הדברות, במאמר "אנכי ה'
44 אלקיך אשר הוצאתיך כו"כ³ ניתן במתנה תורה לישראל,
45 הכוח של יציאת מצרים, כלומר, התוקף שיוכלו לצאת
46 מהמצרים והגבולים שלהם בכוח עצמם על ידי עבודה.
47 יציאת מצרים שהיתה על ידי הגילוי מלמעלה, שנגלה
48 עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, הנה הדרגה
49 הראשונה בה היתה "רעמסס", ובכך שני פירושים שהם
50 ענין אחד: א) רעמסס - ר"ת רע"ס ס"ס, ס"ס עולה ק"כ
51 שהם ק"כ הצירופים של שם אלקים, סוד המקטרגים
52 ושואפי עונש כנודע, ועל ידי הגילוי מלמעלה ברע"ם
53 ורעש דקדושה - נתבטלו. ב) רעמסס - ר"ת רע מסס,
54 מסס פירושה התכה וביטול כמו "כהמס דונג"⁴, שהרע
55 נתבטל.
56 וכשנתבטל הרע, אף לפי שעה, מיד הושבם הקב"ה
57 בסוכה. זהו "ויסעו מרעמסס לסוכות"⁵, כמשל התינוק
58 שמיד שנולד רוחצים אותו מזהמתו וכורכים אותו
59 בכריכת בד נקיה, שבכך הרי לא זו בלבד שנשמר
60 מהזהמה שמבחוץ, אלא גם אבריו מתיישרים
61 ומתחזקים. ולמרות שזה לפי שעה בלבד, הרי זה פועל
62 בחיזוק אבריו גם לכל משך זמן גידולו והיותו לאיש.
63 שכן הוא בעבודה, כאשר האדם פועל בעצמו את
64 היציאה מהמצרים והגבולים שלו, שיצא מהתכניות
65 שהוא מתכנן בארחות חייו, שאז הרי הרע של הנפש
66 הטבעית וצרכי החיים הגשמיים והבשריים שלו
67 מתעדרנים ומזדככים, צריך להיות מיד "ויסעו סכותה".

שמיני עשרת, תרצ"ג

(5) ראה שמות יב, לו.

(3) שמות כ, ב. ה. דברים ה, ו. ט.

(4) תהלים סח, ג.

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הרי"צ - תרנ"ב

1 כה עברו עוד עשר שנים, ורמ"ש ואשתו עוד טרם נפקדו. ועל כל בקשותיו ותחנוניו ובקשת
2 החבריא קדישא מאת הבעש"ט הקדוש כי יברכם בזרעא חיאי וקיימא, אין הבעש"ט הקדוש עונה להם
3 מאומה. ויפלו פניהם של רמ"ש ואשתו - רבקה שמה - ויהיו עצובי רוח במאד.
4 ויהי באחד הימים בימי הקיץ, ויקרא הבעש"ט הקדוש את רמ"ש ואשתו ויאמר להם: למה אתם

- 1 עצובים ופניכם זועפים? הלא השי"ת ברח אתכם בעושר רב ובלבכות טובות, ואתם עושים צדקה ביד רחבה ובעין יפה.
- 2
- 3 אבל, אומרים רמ"ש ורבקה אשתו שניהם כאחד, אבל בנים אין לנו. ויבכו מקירות לבם בבכי רב.
- 4 ויאמר הבעש"ט הקדוש: ומה בכך?
- 5 ויענו רמ"ש ואשתו כי למה להם כל העושר הגדול אשר נתן להם השי"ת, אם בן ובת אין להם,
- 6 ואחרי אריכות ימים לא ישאר זכרם.
- 7 ויאמר הבעש"ט הקדוש, כי מחר יסע עם אחדים מתלמידיו אל עיר אחת, ויכינו עצמם לנסוע גם
- 8 המה עמו.
- 9 ויהי ממחרת, ויבחר הבעש"ט הקדוש עשרה מתלמידיו החבריא קדישא, ורמ"ש לקח עגלות עבור
- 10 כולם ועבור אשתו ויסעו. הבעש"ט הקדוש ישב לו בעגלתו יחידי ונסע ראשונה, ושאר העגלות נוסעים
- 11 אחריו.
- 12 כחמשה ימים נסעו. לנו בדרך מסעם, גם שבתו את השבת קודש באחד הישובים. ובכל מושב בני
- 13 יהודים שעברו, והיו שם עניים או מוסדות צדקה, רמ"ש ואשתו מחלקים כסף ביד רחבה ובעין יפה.

אגרות קודש

ב"ה ג' כ"ו טבת תרצ"ו

פורקערסדארף

15 - את תלמידי בקרן תורה ואורה של דא"ח משובצים
16 במשכצות של מדות טובות באהבה וחיבה.

17 על פי הרצאת ידידי הרבנים מנהלי המערכות, הנה נראה
18 ת"ל הטבה בהנהגת התלמידים בכל הענינים המפורטים לעיל,
19 אבל עוד דרוש תקון רב.

20 והנני פונה אליכם בזה לאמר: איש איש מכם באיזה
21 מערכה שהוא, מן המכינות עד האולם הגדול, יברככם
22 השי"ת, יתאמץ בכל כחו למלאות חובת תעודתו, לשקידה
23 בלימודים, בעבודת התפלה, בזהירות קיום המצות בהידור,
24 במשמעת מורים, באהבת חברים, במסירה פנימית, לרוחה של
25 "תומכי תמימים" יצ"ו.

26 ואני תפלה, אשר אל אלקים הוי' צבאות ישפיע לכם
27 שפעת חיים וברכה מרובה בהצלחה מופלגת בעבודתכם
28 הקדושה, ולרגליכם יתברכו מורים מנהלים ומדריכים,
29 הורכים אחיכם אחיותיכם וכל בני משפחותיכם והמנדבים
30 מחזיקי המוסד הק' "תומכי תמימים" יצ"ו עם בני ביתם -
31 ה' עליהם יחיו - בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר.

32 והנני ידידכם עוז החפץ בטובכם והצלחתם בגשמיות
33 וברוחניות המברככם

34 יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ נרד"ג

אל תלמידי ישיבת "תומכי תמימים" יצ"ו
בכל המערכות, מן האולם הגדול עד
המכינות - ועד בכלל -
ה' עליהם יחיו

1 שלום וברכה!

2 פעמים ושלש דברתי עמכם בדבור מפורש ומפורט,
3 בהוראה לכל אחד ואחד מכם בפרט להתאמץ בכל מיני
4 התאמצות, להגיע בעזרתו ית' לאותו הגובה - הן בשקידה
5 וידיעת הלימודים בנגלה ובדא"ח, והן בעבודה שבלב זו תפלה
6 במתינות ובמסירה פנימית, והן בתקון המדות וברגשי אהבה
7 פנימית מאחד לחברו נוסף על הנהגה של יראת שמים בקיום
8 מצות המעשיות בזהירות וזריזות - אשר עמדו, בחסדי
9 השי"ת, תלמידי ישיבת "תומכי תמימים" בליובאוויטש אשר
10 שמה נקרא עליכם.

11 תלמידי "תומכי תמימים" בליובאוויטש זכו לעטרת
12 תפארת להיות נקראים בשם בניו להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
13 זצוקלה"ה נב"ג זי"ע, וזאת היא רוחה של ישיבת "תומכי
14 תמימים" יצ"ו מאז הוסדה ועד עתה, להעמיד - בעזרתו ית'

פרשת וארא

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה:
וְאַרְאֶה אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שְׁדֵי
וְשְׁמִי יְהוָה לֹא נֹדַעְתִּי לָהֶם: וְגַם הִקְמַתִּי
אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לֵתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת
אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָּהּ: וְגַם אֲנִי שְׁמַעְתִּי
אֶת־נְאֻקַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרִים מַעֲבָדִים אֹתָם
וְאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי: (ו) לָכֵן אֶמַּר לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי
יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֹתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם
וְהִצַּלְתִּי אֹתְכֶם מִמַּעַבְדָּתָם וְגִאֲלֹתִי אֹתְכֶם בְּיָד
נְטוּיָה וּבְשַׁפְטִים גְּדֹלִים: וְלִקְחַתִּי אֹתְכֶם לִי לְעָם
וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וַיְדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֹתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם:
וְהִבֵּאתִי אֹתְכֶם אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַלְתִּי אֶת־יְדִי
לֵתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ
לָכֶם מִזְרָשָׁה אֲנִי יְהוָה: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֶּן אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקְצֵר רוּחַ וּמִמַּעַבְדָּה
קִשָּׁה: פ (ישראל) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
יֵאֵבֶדְךָ אֶל־פְּרַעְיָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּשְׁלַח אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ: י וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר
הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלָי וְאִידֹּי יִשְׁמְעֵנִי פְרַעְיָה
וְאֲנִי עָרַל שְׁפָתִים: פ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן וַיֹּצִיֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פְּרַעְיָה מֶלֶךְ
מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 46)

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל . . ואזכר את בריתי וי.

(ה)

וקשה, היכן יש כאן תשובה לשאלת משה - למה הרעות
לעם הזה. ויש לומר, דהנה קבלת המצוות במתן תורה ("ולקחתי
אתכם לי לעם") דורשת התבטלות מחלטת, כאשר האדם מקים
את המצוה אף ורק להיותה רצון ה'. לכן, כדי שבני ישראל יהיו
'פלים' לקבלת התורה, היו צריכים לעבור את יסורי הגלות, ואף
את קשי השעבוד ("תכבד העבודה"). יסורים אלו פעלו בהם
בטול והקשירות אותם לקיום המצוות.

שני י' אלה ראשי בית־אבתם בני ראובן בכר
ישראל חנוך ופלוא חצרן וכרמי אלה משפחת
ראובן: וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וַיְמִין וְאֶהֱד וַיְכִין

וְאַחֲרֵי וְשָׂאוֹל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלָה מִשְׁפַּחַת שִׁמְעוֹן:
וְאֵלָה שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם גִּרְשֹׁן וְקָהַת
וּמְרָרִי וְשִׁנִּי חֲנִי לֹוִי שִׁבְעָה וְשָׁלְשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה:
י בְּנֵי גִרְשֹׁן לְבָנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפַּחְתָּם: יי וּבְנֵי קָהַת
עֲמָרָם וַיִּזְחָר וַחֲכִרֹון וְעִזִּיאֵל וְשִׁנִּי חֲנִי קָהַת שְׁלֹשׁ
וְשָׁלְשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה: יי וּבְנֵי מְרָרִי מַחֲלִי וּמוּשִׁי
אֵלָה מִשְׁפַּחַת חֲלֹוִי לְתֹלְדֹתָם: יי וַיִּקַּח עֲמָרָם אֶת־
וַיְכַבֵּד דָּדָתוֹ לֹו לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לֹו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־
מֹשֶׁה וְשִׁנִּי חֲנִי עֲמָרָם שִׁבְעָה וְשָׁלְשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה:
יט וּבְנֵי יִזְחָר קָרַח וְנַפְנָם וְזַכְרִי: יט וּבְנֵי עִזִּיאֵל מִישָׁאֵל
וְאַלְצָפָן וְסֹתָרִי: יט וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אֲלִישֶׁבַע בַּת־
עַמִּינָדָב אֲחֹות נַחֲשֹׁן לֹו לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לֹו אֶת־נָדָב
וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אַלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: יט וּבְנֵי קָרַח
אֲסִיר וְאַלְקָנָה וְאַבְיָאסָף אֵלָה מִשְׁפַּחַת הַקֹּהֲתִי:
יט וְאַלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לֹו מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לֹו
לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לֹו אֶת־פִּינְחָס אֵלָה רֹאשִׁי אֲבוֹת
הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחְתָּם: יט הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר
יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
עַל־צִבְאָתָם: יט הֵם הַמְּדַבְּרִים אֶל־פְּרַעְיָה מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: יט וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 44)

ויקח עמרם את יוכבד דודתו לו לאשה (ו, כ)
הפסוק מדגיש את מעלתו של משה, שנולד מיחוד נעלה
ביותר. דהנה מבאר בחסידות, שאסורי עריות מורים על יחודים
נעלים ביותר (ב"חוד ז"א ומלכות, הנקראים אף ואחות), ולכן
נאסרו, כי גלוי אורות נעלים אלו בעולם עלול לגרום נזק,
וכדגמת המביט בשמש ללא מגן (והאסור הוא לכלם לשוה,
"תורה אחת יהיה לכם"). אף לפני מתן תורה, לפני שנאסרו
יחודים אלו, אין בהם פגם למי שמסגל לקבל אורות נעלים אלו;
ואדרבה, זוהי מעלה עבורו.

שלישי יט וידבר יהוה אל־משה לאמר אני יהוה דבר
אל־פרעה מלך מצרים את פל־אשר אני דבר
אליך: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עָרַל
שְׁפָתִים וְאִידֹּי יִשְׁמַע אֵלַי פְּרַעְיָה: פ ז וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵאֵה נִתְתַּדֵּד אֱלֹהִים לְפְרַעְיָה וְאַהֲרֹן

אֲחִיד יְהִי נְבִיאֲדִי: כֹּאֲתָה תְּדַבֵּר אֶת כָּל־אֲשֶׁר
אֲצַוְךָ וְאַהֲרֹן אֲחִידִי יְדַבֵּר אֶל־פְּרַעֲהוּ וְשִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ: וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת־לֵב פְּרַעֲהוּ
וְהִרְבִּיתִי אֶת־אֲתַתִּי וְאֶת־מוֹפְתֵי בָאָרֶץ מִצְרַיִם:
וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פְּרַעֲהוּ וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרַיִם
וְהוֹצֵאתִי אֶת־עַבְדֵּי אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּשַׁפְטִים גְּדֹלִים: ה' וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי
יְהוָה בְּנִטְתִּי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם: וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֹתָם בֶּן עֶשְׂו: וּמֹשֶׁה בֶּן־שִׁמְעוֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן
בֶּן־שִׁלֵּשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבָּרָם אֶל־פְּרַעֲהוּ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2 קוטי שיחות 12 עמ' 35)

וְאֲנִי אֶקְשֶׁה (ז, י)

וְתַפְּרִירוּ אֶת גְּבוּרָתִי (רש"י)

לֹשׁ לְשֹׁאֵל, הִרִי הַמַּכּוֹת בָּאוּ לְהַעֲנִיֵּשׁ אֶת הַמִּצְרַיִם ("וְגַם אֶת
הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אֲנִי"), וְכֵן כְּדִי שֶׁיִּדְעוּ שֶׁיֵּשׁ אֱלֹקִים; וּמִדּוּעַ
אוֹמֵר שֶׁבָּאוּ גַם לְלַמֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל, וְיֵשׁ לוֹמֵר, דִּהְיֶה הָעוֹלָם נִבְרָא
בְּשִׁבְלֵי הַתּוֹרָה וּבְשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, וּמוֹכֵן אֶפּוֹא, שֶׁכָּל מֵאֲרָע וּמֵאֲרָע
הוּא בְּפִנְיַמִּיּוֹת "בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל". וְאֵף כָּאֵן: הַמִּטְרָה הַעֲקֵרִית שֶׁל
הַמַּכּוֹת אֵמֶנָם הָיְתָה בִּיחּוּס לְמִצְרַיִם, אֲכַל בְּהִכְרַח שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מִטְרָה
נוֹסֶפֶת בִּיחּוּס לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

רְבִיעִי ה' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ט כִּי
יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פְּרַעֲהוּ לֵאמֹר תֵּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ
אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי־פְרַעֲהוּ וְהִי
לְתַנּוּן: י וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲהוּ וַיַּעֲשׂוּ כֵן
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלַךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטְּהוּ לִפְנֵי
פְּרַעֲהוּ וּלְפָנָיו עָבְדוּ וַיְהִי לְתַנּוּן: יא וַיִּקְרָא גַם־פְּרַעֲהוּ
לְחֻכְמִים וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם
בְּלַחְטֵיהֶם בֶּן: יב וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מַטְּהוּ וַיְהִיו לְתַנּוּנִים
וַיַּבְלַע מַטְּה־אַהֲרֹן אֶת־מַטְּתָם: יג וַיַּחֲזֹק לֵב פְּרַעֲהוּ
וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס ה' וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּבֹד לֵב פְּרַעֲהוּ מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם:
טד לֵךְ אֶל־פְּרַעֲהוּ בַּפֶּקֶד הַנֵּה יֵצֵא הַמִּיָּמָה וְנִצַּבְתָּ
לִקְרֹאתוֹ עַל־שַׁפַּת הַיָּאֵר וְהַמַּטְּה אֲשֶׁר־נִהְפָּךְ לִנְחָשׁ
תִּקַּח בְּיָדְךָ: טו וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי בְּמִדְבָּר
וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה: יז כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת

תִּדְרֹעַ כִּי אֲנִי יְהוָה הִנֵּה אֲנִי מִכָּה | בְּמַטְה
אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַעַמִּים אֲשֶׁר בִּיָּאֵר וְנִהְפְּכוּ לָדָם:
יח וְהִדְגָּה אֲשֶׁר־בִּיָּאֵר תְּמוֹת וּבִאֲשׁ הַיָּאֵר וְנִלְאוּ
מִצְרַיִם לְשִׁתּוֹת מִיָּם מִן־הַיָּאֵר: ס יט וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ וְנִמְטֵה־יָדְךָ עַל־
מִימֵי מִצְרַיִם עַל־נְהִרְתָּם | על־יָאֵרֵיהֶם וְעַל־
אֲנַמִּיהֶם וְעַל כָּל־מַקּוֹה מִיָּמֵיהֶם וַיְהִי־דָם וַיְהִי דָם
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְעֵצִים וּבְאֲבָנִים: כ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר | צִוָּה יְהוָה וַיֵּרָם בְּמַטְה וַיִּדְ
אֶת־הַעַמִּים אֲשֶׁר בִּיָּאֵר לְעֵינֵי פְרַעֲהוּ וּלְעֵינֵי עַבְדָּיו
וַיַּהֲפֹכוּ כָּל־הַעַמִּים אֲשֶׁר־בִּיָּאֵר לָדָם: כא וְהִדְגָּה אֲשֶׁר־
בִּיָּאֵר מֵתָה וּבִאֲשׁ הַיָּאֵר וְלֹא־יִכְלּוּ מִצְרַיִם לְשִׁתּוֹת
מִיָּם מִן־הַיָּאֵר וַיְהִי הָדָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:
כב וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלַחְטֵיהֶם וַיַּחֲזֹק לֵב־
פְּרַעֲהוּ וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: כג וַיָּבֹן
פְּרַעֲהוּ וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁתָה לְבֹו גַם־לְזֹאת:
כד וַיַּחֲפְרוּ כָּל־מִצְרַיִם סְבִיבַת הַיָּאֵר מִיָּם לְשִׁתּוֹת כִּי
לֹא יִכְלּוּ לְשִׁתּוֹת מִיָּמֵי הַיָּאֵר: כה וַיִּמְלֹא שְׁבַעַת
יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה אֶת־הַיָּאֵר: פ כו וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרַעֲהוּ וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר
יְהוָה שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי: כז וְאִם־מֵאֵן אֲתָה
לְשַׁלַּח הִנֵּה אֲנִי נֹגֵף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ בַּצְּפֹרְדָּעִים:
כח וְשִׁרְץ הַיָּאֵר צְפֹרְדָּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתְךָ וּבַחֲדָר
מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל־מַטְּתְךָ וּבְבֵית עַבְדֶּיךָ וּבְעַמֻּמְךָ
וּבַתְּנוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאָרוֹתֶיךָ: כט וּבָכָה וּבְעַמֻּמְךָ וּבְכָל־
עַבְדֶּיךָ יַעֲלוּ הַצְּפֹרְדָּעִים: ח ׀ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן נִמְטֵה אֶת־יָדְךָ בְּמַטְּךָ עַל־
הַנְּהָרֹת עַל־הַיָּאֵרִים וְעַל־הָאֲגָמִים וְהָעֵל אֶת־
הַצְּפֹרְדָּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: י וַיִּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ
עַל מִימֵי מִצְרַיִם וְהָעֵל הַצְּפֹרְדָּע וְתָכַם אֶת־אֶרֶץ
מִצְרַיִם: יא וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלַחְטֵיהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־
הַצְּפֹרְדָּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: יב וַיִּקְרָא פְרַעֲהוּ לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הִעֲתִירוּ אֵלַי־יְהוָה וַיִּסַּר הַצְּפֹרְדָּעִים
מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי וְאֲשַׁלַּח אֶת־הָעָם וַיּוֹצִיאוּ לְיְהוָה:
יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפְרַעֲהוּ הִתְפַּאֵר עָלַי לְמַתִּי | אֲעֲתִיר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 317)

פי אני ה' בקרב הארץ (ח, יח)

לפעמים פוגשים יהודי שבגלוי ובחיצוניות הוא ירוד בתכלית, "בקרב הארץ". מלמדנו שם פרשתנו, 'וארא', הפולל את כל עניני הפרשה: לא זו בלבד שנתן לקרבו לתורה, ואף לפנימיות התורה, אלא אפשר לפעל שיהיה אצלו בחינת ראיה, כאלו רואה את עניני התורה בעיניו ממש.

ששי י: ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האת הזה: ויעש יהוה כן ויבא ערב כבד ביתה פרעה ובית עבדיו ובכל-ארץ מצרים תשחת הארץ מפני הערב: כו ויקרא פרעה אל-משה ולאחריו ויאמר לכו ונחיו לאלהיכם בארץ: כז ויאמר משה לא נכון לעשות כן כי תועבת מצרים גזבח ליהוה אלהינו הן גזבח את-תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו: כח דרך שלשת ימים גלד במדבר ונבחנו ליהוה אלהינו כאשר יאמר אלינו: כט ויאמר פרעה אנכי אשלח אתכם ונבחתם ליהוה אלהיכם במדבר רק הרחק לא-תרחיקו ללכת העתירו בעדי: לו ויאמר משה הנה אנכי יוצא מעמך והעתרתי אלי-יהוה וסר הערב מפרעה מעבדיו ומעמו מחר רק אליסף פרעה התל לבלתי שלח את-העם לזבח ליהוה: לו ויצא משה מעם פרעה ויעתר אלי-יהוה: לו ויעש יהוה כדבר משה ויסר הערב מפרעה מעבדיו ומעמו לא נשאר אחד: לו ויכבד פרעה את-לבו גם בפעם הזאת ולא שלח את-העם: פ ז' ויאמר יהוה אל-משה בא אל-פרעה ודברת אליו כה-אמר יהוה אלהי העברים שלח את-עמי ויעבדני: ז' כי אם-מאן אתה לשלח ועודך מחזיק בם: ג' הנה יד-יהוה הנה במקנך אשר בשדה בפוסים בחמרים בגמלים בפקר ובצאן דבר כבד מאד: ה' והפלה יהוה בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל-לבני ישראל דבר: ה' וישם יהוה מועד לאמר מחר יעשה יהוה הדבר הזה בארץ: ויעש יהוה את-הדבר הזה ממחרת וימת כל מקנה מצרים וממקנה בני-ישראל לא-מת אחד: וישלח פרעה והנה

לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רק ביאר תשארגנה: ויאמר למחר ויאמר בדברך למען תדע בראין ביהוה אלהינו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 56)

ויכלע משה אהרן (ז, יב)

מאחר שחזר ונעשה משה (רש"י)

כאשר יהודי עוסק בהשפעה על יהודי אחר, יש לפעמים מצב שבו עליו 'לשבר' ולבטל את הזולת, עד כדי 'בליעה' – העלמה מחלטת של מציאותו. אף פעלה זו דורשת שני תנאים. א. משה אהרן – מי שמשתמש בדרך זו חייב להיות חדור כל פלו באהבת ישראל, באהרן הכהן. ב. מאחר שחזר ונעשה משה – יש לעשות זאת מתוך אפוק, כמשה דומם, ולא מתוך פסע והתרגשות.

חמישי וסרו הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדיך ומעמך רק ביאר תשארגנה: ח ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אלי-יהוה על-דבר הצפרדעים אשר-שם לפרעה: ט ויעש יהוה כדבר משה וימתו הצפרדעים מן-הבתים מן-החצרות ומן-השדות: י ויצברו אתם חמרם חמרם ותבאש הארץ: יא וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את-לבו ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה: יב ויאמר יהוה אל-משה אמר אל-אהרן נטה את-מטף וקח את-עפר הארץ והיה לכןם בכל-ארץ מצרים: יג ויעשו-כן ויט אהרן את-ידו במטהו ויך את-עפר הארץ ותהי הכנם באדם ובבהמה כל-עפר הארץ היה כנים בכל-ארץ מצרים: יד ויעשו-כן החרטמים בלטיהם להוציא את-הכנים ולא יכלו ותהי הכנם באדם ובבהמה: טו ויאמרו החרטמם אל-פרעה אצבע אלהים הוא ויחזק לב-פרעה ולא-שמע אלהם כאשר דבר יהוה: טז ויאמר יהוה אל-משה השכם בפקר והתיצל לפני פרעה הנה יוצא המימה ואמרת אליו כה אמר יהוה שלח עמי ויעבדני: יז כי אם-אינך משלח את-עמי הנני משליח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את-הערב ומלאו בתי מצרים את-הערב וגם האדמה אשר-הם עליה: יח והפליתי ביום ההוא את-ארץ גשן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות-שם ערב למען תדע כי אני יהוה בקרב הארץ:

לֹא־מָת מִמִּקְנֶה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבֹּד לֵב פְּרָעָה
וְלֹא שָׁלַח אֶת־הָעָם: פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאַל־אֲהַרֹן קָחוּ לָכֶם מִלֵּא חֲפְנֵיכֶם פִּיחַ בַּבֶּשֶׁן
וּזְרְקוּ מֹשֶׁה הַשְּׁמִימָה לַעֲיִינִי פְרָעָה: ט וְהָיָה לְאַבְנֶךָ
עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה
לְשָׁחִין פֶּרֶחַ אֲבַעֲבַעַת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: י וַיִּקְחוּ
אֶת־פִּיחַ הַכַּבֶּשֶׁן וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי פְרָעָה וַיִּזְרַק אֹתוֹ
מֹשֶׁה הַשְּׁמִימָה וַיְהִי שָׁחִין אֲבַעֲבַעַת פֶּרֶחַ בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה: יא וְלֹא־יָכְלוּ הַחֲרָטְמִים לַעֲמֹד לִפְנֵי
מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשָּׁחִין כִּי־הָיָה הַשָּׁחִין בְּחֲרָטְמָם
וּבְכָל־מִצְרַיִם: יב וַיַּחֲזֹק אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא
שָׁמַע אֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: ס
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשָּׁכֶם בְּפֶקֶד וְהִתְיַצַּב
לִפְנֵי פְרָעָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: יז כִּי אֶבְרָם
הָיָה אֲנִי שְׁלַח אֶת־כָּל־מַגְפְּתִי אֶל־לִבְךָ וּבַעֲבָדֶיךָ
וּבַעֲמָלְךָ בַּעֲבוּר תִּדְעֶה כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ:
יח כִּי עָתִיד לִשְׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְאֶךְ אֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ
בַּדֶּבֶר וְתִפְחַד מִן־הָאָרֶץ: יט וְאוֹלָם בַּעֲבוּר זֹאת
הָעַמְדוּתֶיךָ בַּעֲבוּר הָרֹאשֶׁתְךָ אֶת־כַּחֲתִי וְלִמְעַן סִפְרִי
שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כב עמ' 44)

ויכבד לב פרעה (ט, ז)

לפעמים מגרה האדם את יצר הרע יותר ממה שהיצר רוצה
מצד עצמו. אפילו השכל של הנפש הבקמית אומר שהוא עושה
שטות ומדיק לעצמו, אבל מצד הפכדות של הפרעה, שבלבו
הוא מגרה את יצר הרע גם כאשר היצר מצד עצמו אינו חפץ
בכך. וכפי שאנו רואים, שלפעמים אדם אינו עומד בנסיון והוא
ממלא את תאוותו, ולאחר מכן יש לו רגש של הפך שביעות
רצון, כיון שאפילו היצר אינו מרצה מכה ששמעו אליו.

שביעי יי עורך מסתולל בעמי לבלתי שלחם: יי הגני
ממטיר בעת מחר ברך כבד מאד אשר לא־היה
כמהו במצרים למן־היום הוסדה ועד־עתה:
י ועתה שלח העז את־מקנך ואת כל־אשר לך
בשדה כל־האדם והבהמה אשר־ימצא בשדה ולא
יאסף הפיתה וירד עליהם הברך ומתו: כ תירא

אֶת־דְּבַר יְהוָה מַעֲבְדֵי פְרָעָה הָגִים אֶת־עַבְדֵּי וְאֶת־
מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים: כא וַאֲשֶׁר לֹא־שָׁם לְבוֹ אֶל־דְּבַר
יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עַבְדֵּי וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה: פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם
וְיָהִי בָרֶד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה
וְעַל כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם: ט וַיֹּט מֹשֶׁה
אֶת־מַטְּהוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי נָתַן קֶלֶת וּבָרָד
וְתִהְיֶה־לֵד־אֵשׁ אֶרֶצָה וַיִּמָּטֵר יְהוָה בָּרֶד עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם: ט וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד
כְּבַד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כְּמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
מֵאֵז הָיְתָה לְגֹוִי: ט וַיֵּךְ הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶת
כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֶת כָּל־עֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבַּר: ט וַיִּקַּח
בָּאֶרֶץ גִּשֵׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָרָד:
ט וַיִּשְׁלַח פְּרָעָה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם
חֲטֹאתֵינוּ הַפַּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי הָרָשָׁעִים:
ט הֶעֱתִירוּ אֶל־יְהוָה וְרַב מִהֵי־תָ קֶלֶת אֱלֹהִים וּבָרָד
וְאֶשְׁלַחָה אֶתְכֶם וְלֹא תִסָּפֹן לַעֲמֹד: ט וַיֹּאמֶר אֵלָיו
מֹשֶׁה כִּצַּאתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרַשׁ אֶת־כַּפִּי אֶל־יְהוָה
הַקְלֹוֹת יִחַדְלֹון וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לִמְעַן תִּדְעֶה כִּי
לִיהוָה הָאָרֶץ: י וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעֵתִי כִּי מָרָם
תִּירָאוֹן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים: יא וְהַפְּשַׁתָּה וְהַשְׁעֵרָה
נִפְתָּה כִּי הַשְׁעֵרָה אֲכִיב וְהַפְּשַׁתָּה גִבְעֹל: יב וְהַחֲמָה
וְהַכְּסֻמָּת לֹא נָכוּ כִּי אֶפִּילַת הַנֶּה: יג וַיֵּצֵא מֹשֶׁה
מֵעַם פְּרָעָה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ בְּפִיו אֶל־יְהוָה
וַיַּחְדְּלוּ הַקְלֹוֹת וְהַבָּרָד וּמָטֵר לֹא־נָתַךְ אֶרֶצָה:
יד וַיִּרְא פְּרָעָה כִּי־חָדַל הַמָּטֵר וְהַבָּרָד וְהַקְלֹת
וַיִּסֶּף לַחֲטֹא וַיִּכְבֹּד לְבוֹ הוּא וְעַבְדָּיו: ט וַיַּחֲזֹק לֵב
פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת כז עמ' 10)

ואש מתלקחת בתוך הברד (ט, ט)

ברד – רומז לאדם שהוא קר בתכלית כלפי הזולת ואין השני
נוגע לו כלל. אש מתלקחת בתוך הברד – סבת קרירות זו
ופנימיותה היא, היותו חם בתכלית כלפי עצמו. האש של אהבת
עצמו גורם לו להיות שקוע בעצמו עד שאין לו מקום לזולת.

הוא ועבדיו: לה ויחזק לב פרעה ולא שלח
את בני ישראל כאשר דבר יהוה ביד משה:
פפפ

קב"א פסוקים, גיבעור"ל סימן, יעזא"ל סימן.

מפסיר לה ויצא משה מעם פרעה את העיר
ויפרש בפיו אל יהוה ויחדלו הקלות והפך
ומטר לא נתן ארצה: וירא פרעה כי חדל
המטר והפך והקלת ויסף לחטא ויכבד לבו

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עין חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחון. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטר כפי הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטר לפניה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם
הנאמרים באמת ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשה עבדו וב ישראל עמו
ובנביאי האמת וצדק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטר כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטר כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטר ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטר לפרשת וארא לקריאה בציבור ולשמו"ת ביחזקאל פרק כח

כח כה כה אמר אדני יהוה בקבצי | את בית ישראל מן העמים אשר נפצו כם ונקדשתי כם
לעיני הגוים וישבו על אדמתם אשר נתתי לעבדי ליעקב: כו וישבו עליה לבטח ובנו בתים ונטעו
כרמים וישבו לבטח בעשותי שפטים בכל השאטים אתם מסביבותם וידעו כי אני יהוה
אלהיהם: כט א בשנה העשירית בעשירי בשנים עשר לחודש היה דברי יהוה אלי לאמר:
ב בן אדם שים פגיו על פרעה מלך מצרים והנבא עליו ועל מצרים כלה: ג דבר ואמרתי
כה אמר | אדני יהוה הנני עליך פרעה מלך מצרים התנים הגדול הרבץ בתוך יאריי אשר אמר
לי יארי ואני עשיתי: ד ונתתי חיים בלחיך והדבקתי דגת יאריך בקשקשתיך והעליתיך מתוך
יאריך ואת כל דגת יאריך בקשקשתיך תדבק: ה ונטשתיך המדברה ואת כל דגת יאריך
על פני השדה תפול לא תאסף ולא תקבץ לחית הארץ ולעוף השמים נתתיך לאכלה: ו וידעו

כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן הָיוּתֶם מִשְׁעֲנַת קִנְיָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל: ז בְּתַפְשֻׁם בְּךָ בַּכֶּף תִּרְוֹץ
וּבִקְעֵת לָהֶם כָּל־כֶּתֶף וּבִהֲשָׁעֶנָּם עָלֶיךָ תִּשְׁכַּר וְהִעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל־מִתְנָגִים: ח לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה הִנְנִי מֵבִיא עָלֶיךָ חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּנִּי אָדָם וּבְהִמָּה: ט וְהִיתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה
וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עָשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֹלֶיךָ וְאֶל־יָאֲרִיךְ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ
מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שִׁמְמָה מִמֶּגְדֹּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ: יא לֹא תַעֲבֹר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה
לֹא תַעֲבֹר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה: יב וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁמְמָה בְּתוֹךְ אֲרָצוֹת נִשְׁמוֹת
וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מִחִרְבוֹת תִּהְיֶינָה שִׁמְמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וְהִפְצַתִּי אֶת־מִצְרַיִם בְּגוֹיִם וְזֵרִיתִים
בְּאֲרָצוֹת: יג כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֶקְבֹּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נִפְצוּ
שָׁמָּה: יד וְשִׁבַּתִּי אֶת־שְׁבוֹת מִצְרַיִם וְהִשְׁכַּתִּי אוֹתָם אֶרֶץ פְּתוּחַ עַל־אֶרֶץ מִכּוֹרֶתָם וְהָיוּ שָׁם מַמְלָכָה
שְׁפֵלָה: טו מִן־הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפֵלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־חֲגוּגִים וְהַמַּעֲטָתִים לְבִלְתִּי רַדּוֹת
בְּגוֹיִם: טז וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מְזִכִּיר עוֹן בַּפְּנוֹתָם אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי
יְהוִה: יז וְיִהְיוּ בַּעֲשָׂרִים וְשֵׁבַע שָׁנָה בְּרֹאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: יח בֶּן־אָדָם
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הֶעֱבִיד אֶת־חִילוֹ עֲבָדָה גְּדוֹלָה אֶל־צֹר כָּל־רֹאשׁ מִקְּדָה וְכָל־כֶּתֶף מְרוֹמָה
וְשָׁכַר לֹא־הָיָה לוֹ וּלְחִילוֹ מִצֹּר עַל־הָעֲבָדָה אֲשֶׁר־עָבַד עָלֶיהָ: יט לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי נֹתֵן
לְנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְנִשְׂא הַמִּנָּה וְשָׁלַל שָׁלָלָה וּבָזָז בָּזָה וְהִיתָה שָׁכָר לְחִילוֹ:
כ פִּעֲלֹתוֹ אֲשֶׁר־עָבַד כֹּה נָתַתִּי לוֹ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי נָאֻם אֲדֹנָי יְהוָה: כא בַּיּוֹם הַהוּא
אֲצַמִּיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְלֹךְ אֶתֶּן פֶּתַח־חַוֶּה בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמַן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אַחַד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מִשְׁמַח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנִּבְיָא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וְיַגְלֵל לַבְּנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
מִגֵּן דָּוִד:

קנז

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: אֹר לַיּוֹם ג', שְׁעָה 8 בְּלִילָה, וְ5 דְּקוּת.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבַט, בְּיוֹם הָרְבִיעִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

המשך מעמוד לה

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וארא

הענין ד"גם¹⁹ זו לטובה²⁰.
לקוטי שיחות חלק א פרשת וארא סעיפים יד-יח (מתורגם
ללה"ק)

היא כבר עתה, נתבטלו כבר גם ההעלמות וההסתרים.
וכאשר יודעים שאין זה אלא דמיון בלבד, ולא מתפעלים
מזה, אלא הולכים בתוקף בעניני קדושה – אזי מתבטל
ההעלם גם לעיני בשר, ונעשה "לטב עבד"¹⁸, ואז נעשה גם

19) תענית כא, א, ו"ש"נ.

20) ראה לקוטי שיחות חלק ב עמוד 393 ואילך. וראה גם תורת מנחם – התוועדות
חלק ו עמוד 126 ואילך. ו"ש"נ.

18) ברכות ס, סע"ב.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' א

1 ממזה שחשש שיצא חי אחר מיתת אמו, והא קיימא לן – והרי מקובל
2 בדינו ד'וולד מ'ית – [מת] ב'רישא, ד'תנן במשנה (נדה מג), תינזק בן
3 יומ' נוהל ומנהל – אם נפלה לו ירושה כשהוא בן יום אחד, יורשה,
4 ואם מת בו ביום, מורשה ליורשיו, והקשו בגמרא (שם מד), שאם
5 נפרש שנוחל את אביו ומוריש לקרוביו מאביו אין בכך כל חידוש,
6 שכן אף אם לא היה יורש את אביו היו קרוביו יורשים את אביו, ואין
7 הבדל אם הם יורשים מכוחו או מכוח אביו, ואמר רב שיש, כוונת
8 המשנה היא שנוחל בנכסי האם להנהיל לאחיו מן האב – לקרוביו
9 מאביו, שאם מתה אמו הוא יורשה, וכשמת אחריה חוזר ומוריש את
10 מה שירש מאמו לאחיו מאביו [שאינם יורשים את אמו]. ומדייקת
11 הגמרא: משמע שד'וקא בתינוק בן יום אחד הדין כן, אבל בעופר
12 שמתה אמו, לא – אינו יורשה ומוריש, והטעם, דהוא מ'ית ב'רישא
13 – לפני אמו, ואין הבן יורש את אמו כקבר – [כשהוא מת] להנהיל
14 לאחיו מן האב. ונמצא מבואר שעובר מת לפני אמו, ולא כדברי
15 שמואל.
16 מתרצת הגמרא: ה'ני מ'ילי – דברים אלו, שעובר מת לפני אמו,

17 אמורים לנבי מיתת שמתה האם מעצמה, שכן אידי ד'וולד ז'וטרא
18 ח'יותיה – כיון שהולד חיותו קטנה משל אמו, לכן ע'יילא – באה
19 מ'יפה דמלאך המות ומחתך להו לסימנין של הולד והורגת אותו
20 לפני אמו, אבל באשה שלא מתה מעצמה אלא נהרגה, היא מתה
21 ב'רישא – [תחילה]. מקשה הגמרא: והא הוה עוברא, ופרכים עד
22 תלת פרכים – והרי היה מעשה שמתה אשה מעצמה, ונענע העובר
23 שבמעיה את עצמו שלש פעמים, ומשמע שעדיין היה חי. ומתרצת:
24 לא היה הולד חי, ומה שפרכס, מ'די ד'תני אונב הלמא – זהו כמו
25 זנב לטאה [מין שרץ] שנחתכת מהלטאה, דמפרכסת הזנב אף שאין
26 בה חיות.
27 הגמרא ממשיכה לדון במעוברת שמתה: אמר רב נחמן אמר
28 שמואל, האשה ש'ישבה על המשבר ללדת, ומתה בשבת, מביאין
29 סבין ומקריעין את ב'ריסה ומוציאין את ה'וולד, שכן יתכן שהולד
30 עדיין חי. שואלת הגמרא: פ'שיטא שמתה לעשות כך בשבת, אף אם
31 לא היה זה פקוח נפש, שהרי מאי עבדי – איזו מלאכה עושה החותר,

לוח זמנים לשבוע פרשת וארא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמו"ר		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:37	6:35	8:39	8:40	9:11	9:12	10:04	10:05	17:03	17:09	17:29	17:34	16:48	17:44
חיפה (ח)	6:39	6:38	8:40	8:40	9:12	9:12	10:05	10:05	16:59	17:05	17:25	17:31	16:34	17:41
ירושלים (ח)	6:34	6:33	8:38	8:38	9:09	9:10	10:02	10:03	17:02	17:08	17:28	17:33	16:27	17:41
תל אביב (ח)	6:40	6:38	8:40	8:41	9:13	9:13	10:05	10:06	17:01	17:06	17:27	17:32	16:45	17:43
אוסטריה וינה (ח)	7:36	7:32	9:17	9:15	9:48	9:47	10:33	10:33	16:31	16:40	17:04	17:12	16:20	17:27
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:10	6:17	9:16	9:20	9:48	9:52	11:01	11:05	20:48	20:45	21:17	21:13	20:28	21:26
אוקראינה אודסה (ח)	7:34	7:30	9:16	9:15	9:48	9:47	10:34	10:34	16:38	16:47	17:10	17:18	16:27	17:22
אוקראינה דונייצק (ח)	7:10	7:06	8:50	8:49	9:22	9:21	10:07	10:07	16:06	16:14	16:39	16:47	15:55	16:51
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:24	7:19	9:02	9:01	9:34	9:33	10:19	10:19	16:15	16:23	16:48	16:56	16:04	17:00
אוק. ז'יטומיר (ח)	7:57	7:52	9:31	9:30	10:04	10:02	10:47	10:47	16:32	16:41	17:07	17:15	16:22	17:19
אוקראינה קייב (ח)	7:49	7:44	9:24	9:23	9:56	9:55	10:40	10:39	16:25	16:34	17:00	17:09	16:15	17:13
איטליה מילאנו (ח)	7:56	7:53	9:41	9:39	10:13	10:12	10:59	10:59	17:09	17:17	17:40	17:47	16:57	18:01
אקוואדור קיטו (ח)	6:11	6:13	8:45	8:47	9:15	9:17	10:18	10:20	18:35	18:37	18:57	18:59	18:19	19:03
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:54	6:00	8:53	8:57	9:26	9:30	10:38	10:41	20:11	20:09	20:39	20:36	19:52	20:49
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:23	6:31	9:36	9:41	10:07	10:11	11:22	11:26	21:24	21:21	21:55	21:51	21:04	21:55
ארה"ב בולטימור (ח)	7:22	7:19	9:15	9:14	9:47	9:47	10:37	10:37	17:09	17:16	17:38	17:44	16:57	17:48
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	7:14	7:11	9:06	9:05	9:38	9:37	10:27	10:27	16:57	17:04	17:25	17:32	16:44	17:44
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:15	7:12	9:06	9:06	9:38	9:38	10:27	10:28	16:56	17:03	17:25	17:31	16:44	17:44
ארה"ב דטרויט (ח)	7:55	7:51	9:45	9:44	10:16	10:16	11:05	11:05	17:29	17:36	17:58	18:05	17:17	18:17
ארה"ב היוסטן (ח)	7:14	7:13	9:18	9:19	9:51	9:51	10:44	10:45	17:47	17:52	18:12	18:17	17:33	18:27
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:54	6:52	8:55	8:55	9:26	9:26	10:18	10:19	17:10	17:16	17:37	17:42	16:57	17:52
ארה"ב מיאמי (ח)	7:07	7:06	9:14	9:14	9:46	9:47	10:41	10:42	17:54	17:58	18:18	18:22	17:40	18:32
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:13	7:10	9:03	9:02	9:35	9:35	10:24	10:24	16:49	16:56	17:18	17:25	16:37	17:38
ארה"ב שיקאגו (ח)	7:11	7:08	9:02	9:02	9:33	9:33	10:22	10:22	16:49	16:56	17:18	17:25	16:37	17:36
בוליביה לה פאס (ח)	6:02	6:05	8:51	8:54	9:20	9:23	10:27	10:30	19:22	19:22	19:45	19:45	19:04	19:49
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:38	8:32	10:10	10:09	10:43	10:41	11:26	11:25	17:05	17:15	17:41	17:50	16:55	18:07
בלגיה בריסל (ח)	8:35	8:30	10:10	10:08	10:42	10:40	11:25	11:24	17:08	17:18	17:43	17:52	16:58	18:09
בלרוס ליובאוויטש (ח)	8:07	8:00	9:33	9:30	10:04	10:02	10:45	10:44	16:03	16:14	16:42	16:52	15:54	16:56
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:28	6:32	9:18	9:22	9:50	9:53	10:58	11:01	20:03	20:03	20:28	20:27	19:45	20:35
ברזיל ריו דה ז'נירו (ק)	6:15	6:19	9:05	9:08	9:36	9:40	10:45	10:48	19:49	19:48	20:13	20:12	19:30	20:20
בריטניה לונדון (ח)	7:55	7:50	9:29	9:27	10:01	9:59	10:44	10:43	16:24	16:34	17:00	17:08	16:14	17:25
בריטניה מנצ'סטר (ח)	8:14	8:07	9:42	9:40	10:14	10:12	10:55	10:55	16:23	16:33	17:01	17:10	16:14	17:28
גרמניה ברלין (ח)	8:07	8:01	9:37	9:35	10:09	10:07	10:51	10:51	16:25	16:34	17:01	17:10	16:15	17:14
גרמניה פרנקפורט (ח)	8:14	8:09	9:51	9:49	10:22	10:21	11:06	11:06	16:55	17:04	17:30	17:38	16:45	17:42
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:21	5:26	8:17	8:20	8:47	8:50	10:07	10:09	19:12	19:11	19:37	19:36	18:54	19:40
הודו בומביי (ח)	7:12	7:13	9:25	9:26	9:58	9:59	10:55	10:56	18:23	18:27	18:46	18:50	18:08	18:54
הודו פונה (ח)	7:06	7:06	9:21	9:22	9:53	9:54	10:50	10:51	18:22	18:25	18:45	18:48	18:07	18:52
הונגריה בודפשט (ח)	7:24	7:20	9:05	9:03	9:37	9:35	10:22	10:22	16:22	16:30	16:54	17:02	16:11	17:06
טורקיה איסטנבול (ח)	7:24	7:21	9:15	9:14	9:47	9:46	10:36	10:36	17:03	17:09	17:31	17:38	16:50	17:42
יוון אתונה (ח)	7:37	7:35	9:31	9:31	10:04	10:03	10:54	10:54	17:32	17:38	17:59	18:05	17:19	18:09

לוח זמנים לשבוע פרשת וארא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ח)	7:44	7:40	9:25	9:23	9:57	9:56	10:43	10:43	16:44	16:52	17:16	17:24	16:32	17:28
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:05	7:06	9:24	9:25	9:54	9:55	10:51	10:52	18:26	18:30	18:50	18:53	18:12	18:57
ניו זילנד קרייסטצ'רץ' (ק)	6:04	6:12	9:16	9:21	9:49	9:54	11:05	11:09	21:12	21:08	21:44	21:40	20:50	21:44
נפאל קטמנדו (ח)	6:50	6:49	8:59	8:59	9:29	9:30	10:24	10:25	17:36	17:41	18:01	18:05	17:22	18:09
סינגפור סינגפור (ח)	7:09	7:11	9:37	9:39	10:10	10:11	11:11	11:13	19:18	19:20	19:40	19:42	19:02	19:46
פולין ורשא (ח)	7:34	7:28	9:06	9:04	9:38	9:36	10:20	10:19	15:56	16:06	16:33	16:42	15:47	16:46
פרו לימה (ח)	5:52	5:56	8:30	8:33	9:03	9:05	10:08	10:10	18:42	18:43	19:05	19:06	18:25	19:10
צרפת לאיון (ח)	8:14	8:10	9:58	9:57	10:30	10:29	11:17	11:17	17:26	17:34	17:57	18:05	17:15	18:18
צרפת פריז (ח)	8:35	8:30	10:14	10:12	10:45	10:44	11:30	11:30	17:25	17:34	17:58	18:06	17:14	18:21
קולומביה בוגוטה (ח)	6:01	6:02	8:31	8:33	9:01	9:03	10:03	10:04	18:11	18:13	18:33	18:35	17:54	18:39
קנדה טורונטו (ח)	7:44	7:40	9:32	9:31	10:03	10:03	10:51	10:51	17:10	17:17	17:40	17:47	16:58	18:00
קנדה מונטריאול (ח)	7:27	7:23	9:11	9:10	9:43	9:42	10:30	10:30	16:40	16:48	17:11	17:19	16:29	17:33
קפריסין לרנקה (ח)	6:52	6:50	8:48	8:48	9:21	9:21	10:12	10:13	16:57	17:03	17:24	17:30	16:44	17:34
רוסיה מוסקבה (ח)	9:44	9:37	11:09	11:06	11:39	11:37	12:19	12:18	17:34	17:45	18:14	18:24	17:25	18:42
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	9:01	8:57	10:41	10:40	11:14	11:13	11:59	11:59	18:00	18:08	18:32	18:40	17:49	18:44
שווייץ ציריך (ח)	8:04	7:59	9:46	9:45	10:17	10:16	11:03	11:03	17:07	17:15	17:39	17:47	16:55	18:00
תאילנד בנגקוק (ח)	6:42	6:43	9:00	9:02	9:33	9:34	10:31	10:32	18:12	18:15	18:34	18:37	17:56	18:41

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמו"ר בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

יש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאיב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il